A. P. CEHOV

Opere, vol.6

A.P. CEHOV

OPERE

VOLUMUL VI

Povestiri

1887 - 1888

CARTEA RUSĂ
București 1957

А. П. ЧЕХОВ

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ

ТОМ VI

Рассказы

1887 - 1888

ИЗДАТЕЛЬСТВО „ПРАВДА“
Москва-1950

Traducere de

OTILIA CAZIMIR și NICOLAE GUMA

Coperta și vignetele de

ION PETRESCU

A. P. CEHOV
Fotografie din 1883

LUCRĂRI INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE“

FLUIERUL

MOLEȘIT de zăpușeala din desiș, plin de ațe de păianjen și de ace de brad, Meliton Șișkin, vechil la conacul Dementiev, își croia drum cu pușca în mînă spre marginea pădurii. Cățeaua lui, Damka, o corcitură de seter cu potaie de rînd, neînchipuit de slabă și gata să fete, abia se tîra, cu coada udă între picioare, în urma stăpînului, făcînd tot chipul să nu-și înțepe nasul. Era o dimineață urîtă și întunecată. Picături mari cădeau de pe ferigi și din copacii învăluiți în ceață ușoară, iar umezeala pădurii răspîndea miros pătrunzător de putregai.

În față, acolo unde se sfîrșea desișul, se înălțau cîțiva mesteceni, printre crengile și trunchiurile cărora se străvedeau depărtările înnegurate. Dincolo de mesteceni, cineva cînta dintr-un fluier ciobănesc. Cîntărețul nu slobozea mai mult de cinci sau șase note : le lungea alene, fără să încerce a le îmbina în vreo melodie, și totuși în cîntecul lui se deslușea ceva mohorît și nesfîrșit de jalnic.

Cînd desișul se mai rări și printre brazi se amestecară mesteceni tineri, Meliton văzu o cireadă. Cai cu picioarele împiedicate, vaci și oi rătăceau printre tufișuri, călcînd pe vreascurile care trosneau și adulmecînd iarba. La marginea pădurii, rezemat de un mesteacăn ud, stătea văcarul, un moșneag slab, numai piele și oase, cu sumanul ferfenițit și cu capul

gol. Se uita în pămînt, cu gîndul aiurea, și se vedea bine că sufla în fluier fără să-și dea seama.

— Bună dimineața, moșule! Doamne ajută! — îl întîmpină Meliton cu un glas subțirel și răgușit, care nu se potrivea de loc cu statura lui de uriaș și cu obrazul mare și plin. — Da' frumos mai cînți din fluier! A cui e cireada pe care-o păzești?

— A satului Artamonovka, — îi răspunse ciobanul în silă, vîrîndu-și fluierul în sîn.

— Atunci și pădurea ține tot de Artamonovka? — întrebă Meliton, cătînd împrejur. — Chiar așa-i, pădurea Artamonovka, ia te uită!... M-am rătăcit, și pace. Mi-am zgîriat tot obrazul, umblînd prin mărăcini!

Meliton se lăsă pe pămîntul ud și începu să-și răsucească o țigară în hîrtie de ziar.

Și nu numai glasul lui pițigăiat, dar toate la omul acesta erau meschine și nu se potriveau de loc cu statura, cu volumul și cu fața lui plină: și zîmbetul, și ochișorii, și nășturei de la haină, și șăpcuța care abia i se ținea pe vîrful capului rotund și tuns. Cînd vorbea și zîmbea, obrazul ras și puhav, ca și întreaga lui făptură, arătau o timiditate și o umilință muierească.

— Ce vreme, ce vreme, să ferească dumnezeu! — urmă el clătinînd din cap. — Oamenii încă n-au strîns ovăzul, și ploaia toarnă de parcă a tocmit-o cineva, doamne ferește!

Văcarul se uită la cerul din care se cernea ploaia, se uită la pădure, la hainele ude ale vechilului, se gîndi, dar nu zise nimic.

— Toată vara a fost așa... — oftă Meliton. — Nici pentru mujici nu-i bine, și nici pentru boieri nu-i vreo scofală.

Văcarul se mai uită o dată la cer, rămase puțin pe gînduri și răspunse rar, rumegînd parcă fiecare cuvînt:

— Apoi, într-acolo merg toate... Să nu te-aștepți la nimica bun.

— Și ce mai este pe la voi, pe-aici? — întrebă Meliton, aprinzîndu-și țigara. — N-ai văzut cumva prin pădurea Artamonovkăi niscai pui de găinușă?

Văcarul nu-i răspunse numaidecît. Se uită din nou la cer, apoi la dreapta și la stînga, stătu pe gînduri. clipi din ochi... Se vede că dădea o deosebită importanță vorbelor sale și, ca să le sporească prețul, căuta să le spună tărăgănat, pe un ton oarecum solemn. Fața lui avea un aer bătrîncios, pătrunzător și grav, iar scobitura în chip de șa de la mijlocul nasului, ca și nările răsfrînte, o făceau să pară vicleană și batjocoritoare.

— Nu cred să fi văzut, — răspunse el. — Eriomka, vînătorul nostru, zice că în ziua de sfîntul Ilie a dat peste unul lîngă Pustoșie, da' eu gîndesc că spune minciuni. Nu prea sînt păsări pe-aici.

— Așa-i, frate, nu prea sînt... Și peste tot e același lucru! Dacă stai să judeci bine, vînătoarea a ajuns de rîsul oamenilor, un fleac. Vînat aproape că nu se mai găsește, iar cel care este, nici nu face să-ți spurci mîinile cu el acuma: e prea mititel încă! Așa de mititel, că ți-e și scîrbă să te uiți la el.

Și Meliton zîmbi și dădu din mînă a lehamite.

— Ce să mai vorbim, tot ce se petrece pe lumea asta e curată batjocură! Azi pînă și păsările își fac de cap și se așază tîrziu la clocit. Sînt și dintr-acelea care nici de Sînpetru nu s-au dat jos de pe ouă! Pe cinstea mea!

— Apoi, într-acolo merg toate, — repetă văcarul, ridicîndu-și fața în sus. — Nici anul trecut n-a prea fost vînat, anul ăsta o să fie și mai puțin, iar peste vreo cinci ani te pomenești că n-o să mai fie de loc. Eu așa îmi dau cu socoteala, că în curînd n-are să mai rămînă nici urmă de pasăre, d'apoi încă de vînat!

— Așa-i, — încuviință Meliton, după ce se gîndi puțin. — Ai dreptate.

Văcarul zîmbi cu amărăciune și clătină din cap.

— Să tot stai să te minunezi! — urmă el. — Ce s-or fi făcut, pe unde s-or fi mistuit? Țin minte că acum vreo douăzeci de ani erau pe aici și gîște, și cocostîrci, și rațe, și cocoși de munte, cîrduri, cîrduri...

Cînd se întîmpla să se adune boierii la vînătoare, n-auzeai decît : pu-pu-pu ! pu-pu-pu ! Becaţine, sitari şi berbecuţi veneau cu nemiluita, cît despre lişiţe şi culici, erau cîtă frunză şi iarbă, ca graurii sau ca vrăbiile, cum s-ar zice ! Ce s-or fi făcut, pe unde s-or fi mistuit ? Nici păsări de cele rele nu se mai văd. Au pierit şi vulturii, şi şoimii, şi bufniţele... S-au împuţinat şi dihăniile sălbatice de tot soiul. Astăzi, frăţioare, pînă şi lupii şi vulpile s-au rărit, ca să nu mai vorbim de urşi, sau de nurci. Şi cînd te gîndeşti că înainte erau pe la noi şi elani ! De vreo patruzeci de ani urmăresc eu an cu an treburile lui dumnezeu şi-mi dau cu socoteala că într-acolo merg toate...

— Unde, într-acolo ?

— Înspre rău, voinicule, înspre rău. Gîndesc că înspre pieire... A venit vremea să piară lumea lui dumnezeu.

Bătrînul îşi puse şapca pe cap şi iarăşi începu să se uite la cer.

— Păcat ! — oftă el după o tăcere. — Doamne, ce păcat ! Se înţelege, aşa-i voia lui dumnezeu, doar n-am zidit noi lumea. Cu toate astea, frăţioare, e păcat. Dacă se usucă un copac, sau dacă piere o vacă, să zicem, şi încă te prinde mila. Dar ce să mai spui, om bun, cînd vezi cum toată lumea se duce de rîpă ?! Cîtă bogăţie, Iisuse Hristoase ! Şi soarele, şi cerul, şi pădurile, şi rîurile, şi vieţuitoarele — doar toate au fost zidite, rînduite şi potrivite una cu alta. Fiecare îşi cunoaşte rostul şi locul. Şi iaca, toate-s sortite pieirii !

Pe faţa văcarului trecu un zîmbet trist şi ochii începură să-i clipească des.

— Zici că o să piară lumea... — făcu Meliton, pe gînduri. — S-ar putea, într-adevăr, să se prăpădească degrabă, numai că nu poţi să judeci asta după păsări. Mă îndoiesc că păsările ar putea să dovedească aşa ceva.

— Nu numai păsările, — răspunse văcarul. — Şi sălbătăciunile la fel, şi celelalte dobitoace, şi albinele, şi peştii... Poate că n-ai să mă crezi, da' întreabă-i pe bătrîni : toţi or să-ţi spună că astăzi nu mai este

peștele care-a fost. Și în mări, și în iazuri, și în rîuri, an după an e mai puțin pește. Țin minte că în Pesceanka noastră prindeam știucă de un arșin, se găseau și mihalți, și plătică, și ocheană, și fiecare pește era pește, nu glumă! Pe cînd astăzi, dacă ai noroc să prinzi o știucușoară sau un bibănaș de-o palmă, să zici și bogdaproste! Nici ghigorț adevărat nu se mai găsește. Din an în an e tot mai rău și mai rău. Și mai așteaptă puțin, că n-o să mai fie pește de loc! Ei, da' să luăm acuma rîurile... Cine nu știe că și ele seacă!

— Așa-i, seacă.

— Apoi asta-i. Apele scad din an în an, azi nu mai sînt bulboanele de altădată, frățioare! Uite, vezi tufișurile de colo? — întrebă bătrînul arătînd undeva, într-o parte. — Dincolo de tufișuri este o albie veche, acuma îi zice luncă. Pe cînd trăia tată-meu, Pesceanka pe acolo curgea, iar acuma uite unde-a mutat-o necuratul! Își schimbă mereu albia, pînă ce într-o bună zi o să sece cu totul. Dincolo de Kurgasovo erau bălți și iazuri. Unde-s acuma? Și unde-s pîraiele? Uite, chiar în pădurea asta curgea un pîrău — da' ce pîrău! Mujicii așezau vîrșe și prindeau știuci, rațele sălbatice iernau în preajma lui — iar astăzi nici cînd vin puhoaiele, n-are apă ca lumea. Așa-i, frățioare, încotro îți întorci ochii, peste tot e rău. Peste tot!

Se făcu tăcere. Meliton căzu pe gînduri și rămase cu privirea ațintită în gol. Căuta să-și aducă aminte măcar de un singur colțișor din natură, de care să nu se fi atins încă moartea atotcuprinzătoare. Prin ceață și prin dungile piezișe de ploaie, alunecară, ca pe o sticlă mată, pete de lumină. Dar se stinseră numaidecît. Răsărise soarele și acum încerca să răzbată prin nori, ca să arunce o privire asupra pămîntului.

— Apoi, și pădurile... — îngînă Meliton.

— Și pădurile, nici vorbă... — repetă văcarul. — Pe unele le taie, altele ard, altele se usucă, dar de crescut la loc, nu mai cresc. Chiar dacă apucă să se ridice cît de cît, oamenii le dau gata repede și degrabă: azi au răsărit, iar mîine, cînd le cauți, parcă nici n-ar fi fost! Și tot așa, pînă n-o să rămînă copac

în picioare! Eu, omul lui dumnezeu, de cînd cu slobozenia, umblu cu cireada obștii, iar pînă la slobozenie am fost văcar la boieri, tot pe locurile astea și, de cînd mă știu, nu țin minte să fi trecut zi de vară fără să mă fi abătut pe-aici. Și toată vremea am urmărit rînduielile lui dumnezeu. Așa că mi s-a deprins ochiul în vacul meu, frățioare, și socot că tot ce iese din pămînt, spre scădere merge. Fie că-i secară, fie că-i zarzavat, fie că-i floare, într-acolo merg toate.

— In schimb, oamenii s-au făcut mai buni, — zise vechilul.

— Cum asta, mai buni?

— Is mai deștepți.

— Or fi ei mai deștepți, nu zic, dar ce folos au dintr-asta? Ce le trebuie oamenilor deșteptăciune înainte de a pieri? Poți să mori și fără să fii deștept. Ce face vînătorul cu mintea, dacă n-are vînat? Eu așa îmi dau cu socoteala, că dumnezeu i-a dat omului minte, dar i-a luat puterea. E bicisnic norodul nostru, din cale-afară de bicisnic. Iaca, bunăoară eu... Nu fac două parale, îs cel mai de pe urmă mujic din sat, și cu toate astea mă simt în putere. Vezi, am șaizeci de ani bătuți pe muchie, da' nu-i zi lăsată de dumnezeu să nu vin aici cu vitele la păscut. Ba, pentru douăzeci de copeici, le mai păzesc și pe celea care pasc noaptea, și nici de dormit nu dorm, nici de frig nu mă plîng. Băiatul meu e mai deștept ca mine, dar ia pune-l colea, în locul meu: de a doua zi o să ceară spor la leafă, sau o să intre în bolniță, să se caute... Asta-i. Eu, afară de pîine, nu mai pun nimica în gură, pentru că „pîinea noastră cea de toate zilele ne-o dă nouă astăzi...“ Nici tata nu mînca nimica afară de pîine și nici bunicul, pe cînd mujicului din ziua de azi trebuie să-i dai și ceai, și vodcă, și franzelă, să-l lași să doarmă pînă nu mai poate, să-l doftoricești și să-l răsfeți în fel și chip. Și de ce, mă rog? Pentru că-i bicisnic, n-are putere să le îndure pe toate. Ar fi el bucuros să nu mai doarmă atîta, dar n-are încotro, că i se lipesc ochii!

— Asta așa-i, — încuviință Meliton. — Mujicul de azi nu face nici două parale.

— Ce să ne ascundem ? Ne betejim pe zi ce trece. Acuma, dacă-i luăm, de pildă, pe boieri, apoi ei îs și mai bicisnici decît mujicii ! Boierul de astăzi toate le-a cuprins cu mintea, știe mai multe decît ar trebui să știe, dar ce folos ? Cînd te uiți la el, te prinde mila... Slăbănog, pirpiriu, parcă-i un ungur ori un franțuz : nici tu semeție, nici tu măreție. Numai numele de el că-i boier ! Și pe urmă, n-are, sărmanul, nici locul lui, nici rostul lui, și nu te poți dumeri ce-i lipsește. Ori stă cu undița și prinde peștișori, ori se lungește cu burta în sus și citește vreo cărțulie, ori se învîrte printre mujici și le îndrugă tot felul de brașoave. Iar cel ce n-are ce mînca, se tocmește pisăr. Și uite-așa, duce o viață de nimica și nici nu-i dă prin minte să-și găsească rostul cel adevărat. Jumătate din boierii de altădată erau ghinărari, pe cînd cei de azi, toți îs ca un fel de pleavă !

— Au sărăcit din cale afară, — zise Meliton.

— Apoi tocmai de aceea au sărăcit, că le-a luat dumnezeu puterea. Cu dumnezeu nu te poți pune.

Meliton își aținti iarăși ochii în gol. După ce se gîndi o vreme, oftă așa cum oftează oamenii cuminți și așezați, clătină din cap și zise :

— Și toate astea, pentru ce ? Pentru că păcătuim din greu, pentru că am uitat de dumnezeu... Și pe urmă, înseamnă că a venit vremea să se sfîrșească toate. Vorba ceea : lumea nu-i făcută să țină o veșnicie, și gîndesc că i se apropie ceasul să se pregătească de ducă.

Văcarul oftă și, ca și cum ar fi vrut să pună capăt acestor vorbe neplăcute, se depărtă de mesteacăn și începu să-și numere, din ochi, vacile.

— He-he-hei ! — strigă el. — He-he-hei ! Ce să mă mai fac cu voi, lua-v-ar !... Ia te uită unde v-a băgat necuratul ! În desiș ! Tiu-liu-liu !

Moșneagul își luă un aer încruntat și se îndreptă spre tufișuri, să-și adune cireada. Meliton se ridică de jos și o luă domol prin marginea pădurii. Se uita în pămînt și se gîndea, încercînd mereu să-și aducă aminte de un lucru de care nu se atinsese încă moartea. Prin dungile piezișe ale ploii lunecară iarăși pete

de lumină, sărind apoi pe vîrfurile copacilor și stingîndu-se în frunzișul ud. Sub un tufiș, Damka dădu peste un arici și, căutînd să atragă atenția stăpînului, începu să latre prelung.

— La voi a fost întunecare de soare, ori n-a fost? — strigă văcarul de după tufișuri.

— A fost! — îi răspunse Meliton.

— Ei, vezi? Peste tot se plînge norodul că a fost. Asta înseamnă, frățioare, că nici în cer nu merg treburile așa cum se cuvine! Nu degeaba... He-he-hei! Hei!

După ce își mînă cireada în marginea pădurii, văcarul se rezemă de un mesteacăn, se uită la cer, își scoase fără grabă fluierul din sîn și începu să cînte. Ca și înainte, cînta fără să-și dea seama. Nu folosea mai mult de cinci sau șase note, scoțînd sunete nesigure și dezordonate, care nu se închegau în vreo melodie, de parcă atunci pusese pentru întîia oară mîna pe fluier. Iar lui Meliton, care se gîndea la sfîrșitul lumii, cîntecul i se păru jalnic și supărător, și ar fi fost fericit să nu-l mai audă. Notele de sus, ascuțite, tremurau, se frîngeau și păreau că plîng nemîngîiate, ca și cum fluierul ar fi fost bolnav și speriat; iar notele de jos te făceau să te gîndești la ceață, la copacii mohorîți, la cerul cenușiu. Cîntecul se potrivea și cu vremea, și cu moșneagul, și cu vorbăria lui.

Lui Meliton îi veni deodată să se jeluiască. Se apropie de moșneag, se uită la fața lui amărîtă, poznașă, se uită la fluier și începu:

— Și viața s-a îngreuiat, moșule. E greu, e foarte greu de trăit. Recoltele-s proaste, sărăcie... veșnic molime în vite, veșnic boli... Ne dau gata nevoile.

Fața puhavă a vechilului se făcu stacojie și luă o înfățișare plîngăreață și muierească. Își mișcă degetele, ca și cum își căuta vorbele, în care să-și îmbrace sentimentele lui nelămurite, apoi urmă:

— Am opt copii, am nevastă... mama trăiește și ea, iar leafă am, cu totul și cu totul, numai zece ruble pe lună, cu mîncarea mea. De-atîta sărăcie, nevastă-mea s-a făcut rea ca o zgripțoroaică... și eu am luat darul

beţiei. Şi doar sînt un om cu scaun la cap, om cu carte. S-ar cuveni să stau acasă, liniştit. Da' parcă pot? Toată ziua alerg cu puşca, ca un cîine, pentru că n-am încotro: mi-e scîrbă de casă!

Dîndu-şi seama că vorbele lui spun cu totul altceva decît ar fi vrut el să spună, vechilul dădu din mînă a lehamite şi zise cu amărăciune:

— Dacă-i vorba să piară lumea, apoi încalte să piară mai repede! La ce s-o mai lungească şi să chinuiască oamenii de pomană?...

Moşneagul îşi luă fluierul de la gură şi, închizînd pe jumătate un ochi, se uită în gaura cea mică. Faţa lui amărîtă era plină de stropi mari, ca nişte lacrimi. Zîmbi şi spuse:

— Păcat, frăţioare! Doamne, mare păcat! Pămîntul, pădurea, cerul... lighioanele de tot felul, doar toate au fost zidite şi potrivite, fiecare cu înţelepciunea ei. Şi or să piară aşa, fără nici o vină... Dar mai cu seamă, e păcat de oameni.

Din adîncul pădurii se auzi apropiindu-se un ropot mare de ploaie. Meliton se uită spre partea de unde venea ropotul, îşi încheie toţi nasturii de la haină şi zise:

— Mă duc în sat. Rămîi cu bine, moşule. Cum te cheamă?

— Luka Bednîi [1]).

— Ei, rămîi cu bine, Luka! Îţi mulţămesc pentru vorba cea bună. Damka, *içi!*

După ce-şi luă rămas bun de la văcar, Meliton porni încet pe lîngă pădure, coborî în vale şi merse de-a curmezişul luncii, care se prefăcea, treptat, în mlaştină. Apa îi plescăia sub tălpi, iar rogozul ruginit, verde încă şi puternic, se pleca la pămînt, de parcă se temea să nu-l calce în picioare. Dincolo de baltă, pe malul Pesceankăi despre care vorbise moşneagul, se înălţa un şir de sălcii, iar în spatele lor se zărea în ceaţă, ca o pată albăstruie, şura conacului. Se simţea cum se apropie vremea urîtă, de care nu poţi scăpa orice ai face, cînd cîmpiile sînt mohorîte, pă-

[1]) Bednîi — sărac (în limba rusă). (N. trad.)

mîntul murdar și rece, cînd salcia plîngătoare pare și mai tristă, cînd pe trunchiul ei lunecă lacrimi și cînd doar cocorii pleacă, încercînd să scape de năpastă, dar și ei de frică, parcă, să nu supere natura mohorîtă dacă și-ar arăta bucuria, fac să răsune bolta cerului de țipete jalnice și tînguitoare.

Meliton se îndrepta domol spre rîu, ascultînd cum sunetele fluierului se stingeau cu încetul în urma lui. Ar fi vrut să se mai jeluiască. Se uita cu mîhnire cînd la dreapta, cînd la stînga, pătruns de o milă nesfîrșită ; îi era milă și de cer, și de pămînt, și de soare, și de pădure, și de Damka lui. Iar cînd nota cea mai de sus a fluierului lunecă prelung prin văzduh, tremurînd ca un glas de om care plînge, îl cuprinse o durere și o amărăciune nespusă, pentru toată neorînduiala pe care o vedea în natură.

Nota de sus mai tremură o clipă, apoi se frînse, și fluierul amuți.

RĂZBUNĂTORUL

CURIND după ce-şi surprinsese nevasta în flagrant delict de adulter, Fedor Fedorovici Sigaev se găsea în magazinul de arme Schmucks et Comp. unde îşi alegea un revolver. Faţa lui arăta şi mînie, şi durere, dar şi o nestrămutată hotărîre.

„Ştiu ce am de făcut... — se gîndea el. — Temelia familiei a fost pîngărită, onoarea tîrîtă în noroi, viciul a triumfat. De aceea, atît ca cetăţean, cît şi ca om cinstit, datoria mea e să-mi asum rolul de răzbunător. O ucid întîi pe ea, apoi pe amantul ei şi la urmă pe mine..."

Deşi încă nici nu-şi alesese revolverul şi nu ucisese încă pe nimeni, vedea de pe acum în minte trei cadavre însîngerate, ţeste sfărîmate, creieri împrăştiaţi, zarvă mare, o mulţime de gură-cască, autopsia... Cu bucuria răutăcioasă a omului ofensat, îşi imagina groaza rudelor şi a publicului, agonia necredincioasei, şi i se părea că citeşte articolele de fond ale ziarelor cu privire la descompunerea familiei.

Vînzătorul, un omuleţ vioi care aducea a franţuz, cu burticică şi cu vestă albă, îi înşira dinainte tot felul de revolvere şi, zîmbind politicos şi bătînd din călcîie, îi dădea cu gura :

— V-aş sfătui, *monsieur,* să luaţi acest admirabil revolver. Marca Smith şi Vasson. Ultimul cuvînt al

balisticei. Cu triplu efect, cu extractor, trage la şase sute de paşi, bătaie centrală. Vă atrag atenţia, *monsieur,* asupra perfecţiunii fabricaţiei lui. Cel mai nou model, *monsieur*... Vindem zilnic cîte zece bucăţi, pentru hoţi, pentru lupi şi pentru îndrăgostiţi. Are bătaia extrem de precisă şi puternică, trage la mare distanţă şi, cu un singur foc, culcă la pămînt şi nevasta şi amantul. Cît priveşte pe sinucigaşi, *monsieur,* nu cunosc marcă mai bună...

Vînzătorul ridica şi lăsa cocoaşele, sufla pe ţeavă, ochea şi se făcea că se îneacă de admiraţie. Uitîndu-te la faţa lui entuziasmată, ai fi crezut că el însuşi ar fi în stare să-şi sloboadă un glonţ în cap, dacă ar avea fericirea să fie posesorul unei arme atît de minunate ca revolverul marca Smith şi Vasson.

— Şi ce preţ are ? — întrebă Sigaev.

— Patruzeci şi cinci de ruble, *monsieur.*

— Hm !... Cam scump pentru mine !

— În cazul acesta, *monsieur,* vă propun altă marcă, mai ieftină. Iată, binevoiţi a vă uita. Avem un asortiment bogat, la diferite preţuri... De pildă, revolverul acesta, marca Lefaucheux, costă numai optsprezece ruble, însă... (şi vînzătorul făcu o strîmbătură dispreţuitoare)... însă, *monsieur,* marca aceasta s-a învechit. O cer, de obicei, numai proletarii intelectuali şi psihopatele. A te sinucide sau a-ţi împuşca nevasta cu un Lefaucheux e, astăzi, o dovadă de prost gust. Bontonul nu-l recunoaşte decît pe Smith şi Vasson.

— Eu n-am de gînd nici să mă sinucid şi nici să împuşc pe cineva, — minţi Sigaev, posomorît. — Îl cumpăr pentru vila mea de la ţară... să sperii hoţii...

— Pe noi nu ne interesează pentru ce îl cumpăraţi, — zîmbi vînzătorul, lăsîndu-şi ochii în pămînt, cu modestie. — Dacă de cîte ori vindem un revolver am căuta să aflăm motivele, fiţi sigur, *monsieur,* că de mult ar fi trebuit să închidem magazinul ! Lefaucheux nu e bun pentru speriat hoţii, *monsieur,* că nu face decît un zgomot slab şi înăbuşit. De

aceea v-aş propune un pistolet obişnuit cu capse, un Mortimer, aşa-zis de duel...

„Ce-ar fi să-l provoc la duel? — îi trecu prin minte lui Sigaev. — Adică nu, ar fi prea mare cinste pentru el... Ticăloşii de soiul lui merită să fie ucişi ca nişte cîini..."

Răsucindu-se graţios şi călcînd cu paşi mărunţei, vînzătorul înşiră în faţa lui Sigaev o colecţie întreagă de revolvere, fără să înceteze de a zîmbi şi de a-i da înainte cu gura. Dar cel mai atrăgător şi mai impunător dintre toate rămînea Smith şi Vasson. Sigaev luă în mînă un revolver de această marcă, aţinti asupra lui o privire lipsită de expresie şi se adînci în gînduri. Îşi închipuia cum le sfărîmă ţestele, cum curg şiroaiele de sînge pe covor şi pe parchet, cum îi zvîcneşte un picior necredincioasei, care trage să moară. Dar pentru sufletul lui plin de revoltă, toate acestea nu erau de ajuns. Imaginile sîngeroase, vaietele şi groaza nu-l satisfăceau... Trebuia să născocească ceva şi mai înspăimîntător.

„Nu, o să-l împuşc pe el şi apoi pe mine, — îi trecu prin minte, — iar pe ea o s-o las să trăiască. Să se ofilească în remuşcări, dispreţuită de oameni. Pentru o fire nervoasă ca a ei, o pedeapsă ca asta ar fi mult mai cumplită decît moartea..."

Şi, cu ochii închipuirii, văzu propria lui înmormîntare: el, cel jignit, zace în sicriu cu un zîmbet blajin pe buze, în timp ce ea, palidă, torturată de remuşcări, merge în urma sicriului, ca Niobe [1] şi nu ştie unde să se ascundă de privirile ucigătoare şi dispreţuitoare cu care o săgetează mulţimea indignată...

— Văd, *monsieur,* că vă place Smith şi Vasson, — îi întrerupse visarea vînzătorul. — Dacă vi se pare prea scump, atunci poftim, vi-l las cu cinci ruble mai ieftin... De altfel, avem şi alte mărci, mai convenabile.

Şi omuleţul care aducea a franţuz se întoarse cu graţie şi luă de pe raft încă o duzină de cutii cu revolvere.

— Poftiţi, *monsieur,* pe acesta îl aveţi la preţul de treizeci de ruble. Nu-i de loc scump, mai ales că rubla a scăzut grozav, iar taxele vamale se urcă din ceas în ceas. Eu sînt conservator, *monsieur,* vă jur pe dumnezeu, şi totuşi încep să protestez! Gîndiţi-vă că astăzi, datorită cursului şi taxelor vamale, numai bogaţii mai sînt în stare să-şi procure o armă cum se cade! Celor săraci nu le rămîn decît pistoalele de Tula şi chibriturile cu fosfor. Şi e ştiut că pistoalele de Tula sînt o adevărată nenorocire: tragi cu un pistol de ăsta în nevastă, şi nimereşti în propriul dumitale omoplat...

Deodată, lui Sigaev începu să-i pară rău că o să zacă mort şi n-o să poată vedea chinurile necredincioasei. Răzbunarea e dulce numai atunci cînd ai putinţa să-i vezi şi să-i guşti roadele. Dar ce o să folosească el, dacă o să zacă în sicriu şi n-o să vadă nimic?

„N-ar fi mai bine să procedez altfel? — chibzui Sigaev. — Să-l împuşc pe el, să asist la înmormîntarea lui, să casc şi eu gura, iar după înmormîntare să mă sinucid... Adică nu, că m-ar aresta înainte de înmormîntare şi mi-ar lua revolverul... Atunci aşa: să-l ucid pe el, s-o las pe ea în viaţă, iar eu, deocamdată, să nu mă sinucid, să intru în puşcărie. O să am destulă vreme pentru sinucidere. E bine să mă aresteze, pentru că la cercetările preliminare o să am prilejul să dezvălui în faţa autorităţilor şi a societăţii toată josnicia purtării ei. Dacă m-aş sinucide, te pomeneşti că ea, neruşinată şi mincinoasă cum e, ar arunca toată vina asupra mea şi lumea i-ar ierta fapta, ba poate chiar ar rîde de mine. In timp ce, dacă rămîn în viaţă..."

Peste cîteva clipe îşi zicea:

„Da, dacă mă sinucid, s-ar putea ca tot pe mine să mă bănuiască şi să mă acuze de josnicie... Şi apoi, ce rost are să mă sinucid? Una la mînă. In al doilea rînd, împuşcîndu-mă, înseamnă că dau dovadă de laşitate. Prin urmare, îl curăţ pe el, pe ea o las în viaţă şi eu mă dau pe mîna justiţiei. O să fiu judecat, iar pe ea or s-o cheme ca martoră...

Numai îmi închipui cît o să se tulbure şi o să se ruşineze atunci cînd apărătorul meu o să-i pună întrebări! Simpatia Curţii, a publicului şi a presei o să fie, nici vorbă, de partea mea..."

Sigaev chibzuia înainte, în vreme ce vînzătorul îi întindea marfa în faţă, socotind în acelaşi timp că e de datoria lui să întreţină conversaţia.

— Astea sînt englezeşti, o marcă nouă, le-am primit de curînd, — trăncănea el înainte. — Dar vă previn, *monsieur,* că toate aceste mărci pălesc în faţa lui Smith şi Vasson. Mai zilele trecute, — cred că aţi citit, — un ofiţer a cumpărat de la noi un revolver Smith şi Vasson. A tras în amant şi... ce credeţi? Glonţul a trecut prin amant, prin lampa de bronz şi prin pian, de unde a ricoşat, ucigînd o căţeluşă şi rănind pe soţia ofiţerului. Un rezultat strălucit, care face cinste firmei noastre! Ofiţerul e arestat... Fără îndoială că or să-l judece şi or să-l condamne la muncă silnică! Ce vreţi? Legislaţia noastră e învechită... Şi apoi, *monsieur,* justiţia e totdeauna de partea amantului. De ce? Foarte simplu, *monsieur!* Şi judecătorii, şi juraţii, şi procurorul, şi apărătorul, toţi trăiesc cu nevestele altora şi s-ar simţi mai liniştiţi dacă în Rusia ar fi un soţ mai puţin. Ba ar fi bucuroşi ca guvernul să deporteze pe toţi soţii la Sahalin! O, *monsieur,* nu vă puteţi închipui cît mă revoltă corupţia moravurilor din zilele noastre! Să te îndrăgosteşti de nevestele altora, e tot atît de obişnuit astăzi ca, de pildă, să fumezi ţigările altuia sau să-i citeşti cărţile! Din an în an afacerile noastre merg tot mai prost, dar asta nu înseamnă că numărul amanţilor scade, ci dovedeşte doar că, de frica justiţiei şi a muncii silnice, soţii se împacă cu situaţia...

Vînzătorul se uită cu băgare de seamă împrejur şi adăugă în şoaptă:

— Şi cine e vinovat de toate astea, *monsieur?* Guvernul!

„Să iei calea Sahalinului din pricina unui porc oarecare, nici asta nu-i o treabă, — îşi zicea Sigaev. — Dacă or să mă trimită la muncă silnică, nevastă-

mea o să fie liberă să se mărite a doua oară şi să-l înşele şi pe cel de-al doilea bărbat. N-o să mai poată de bucurie!... Prin urmare: *o* las să trăiască, nu mă împuşc nici *eu* şi... nu-l împuşc nici pe *el*. Trebuie să născocesc ceva mai inteligent, mai impresionant. O să-i ucid cu dispreţul meu şi o să intentez şi un proces de divorţ scandalos..."

— Poftiţi, *monsieur,* altă marcă, tot nouă, — urmă vînzătorul, coborînd din raft altă duzină de cutii. — Vă atrag atenţia asupra mecanismului original al închizătorului...

După hotărîrea pe care o luase, Sigaev nu mai avea nevoie de revolver, însă vînzătorul, tot mai înfierbîntat, continua să înşire marfa în faţa lui. Soţul ultragiat se simţi ruşinat că, din pricina lui, vînzătorul se obosise, se entuziasmase şi zîmbise în zadar, pierzîndu-şi atîta amar de vreme...

— Bine, în cazul acesta... — începu el, — o să trec mai tîrziu. Sau... o să trimit pe cineva.

Sigaev nu văzu expresia de pe faţa vînzătorului, totuşi, ca să nu fie chiar atît de stînjenit, se simţi obligat să cumpere ceva. Dar ce să cumpere? Îşi plimbă privirea pe pereţii magazinului, căutînd un lucru mai ieftin şi se opri la o plasă verde, atîrnată lîngă uşă.

— Ce e... ce e asta? — întrebă el.

— O plasă de prins pitpalaci.

— Şi cît costă?

— Opt ruble, *monsieur.*

— Împachetează-mi-o...

Soţul ofensat plăti opt ruble, luă plasa şi, simţindu-se şi mai ofensat, ieşi din magazin.

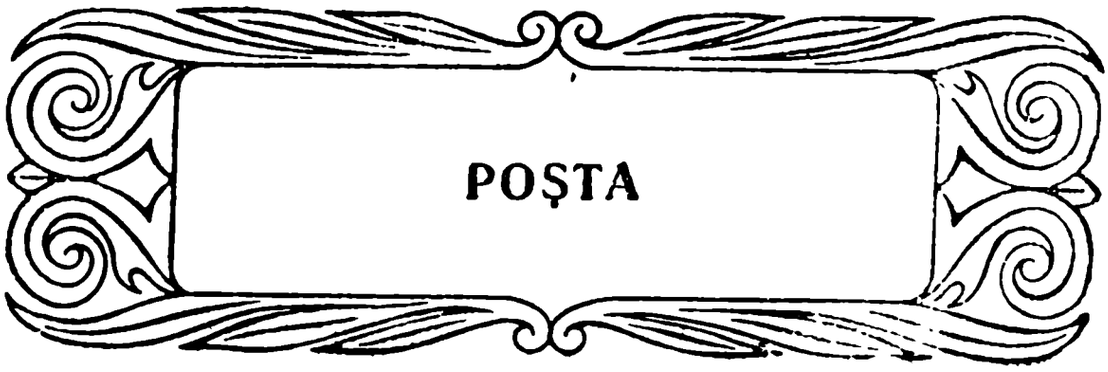

ERA ora trei de noapte. Gata de drum, îmbrăcat cu mantaua, cu chipiul pe cap şi cu sabia ruginită în mînă, poştaşul stătea lîngă uşă, aşteptînd ca surugiii să termine de încărcat poşta în troica trasă chiar atunci în faţa intrării. Impiegatul, buimac de somn, şedea la masa lui, care semăna cu o tejghea şi, în timp ce scria ceva pe un formular, zise :

— Nepotu-meu, studentul, se roagă să-l iei şi pe el în tarantas. Aşa că, ia-l cu tine, Ignatiev, şi du-l pînă la gară. Ştiu că nu-i voie să iei străini cu poşta, dar ce să-i faci! Decît să tocmesc alţi cai pentru el, mai bine să meargă pe gratis.

— Gata ! — se auzi strigînd cineva de afară.

— Ei, du-te cu dumnezeu, — zise impiegatul. — Care surugiu pleacă ?

— Semion Glazov.

— Vino şi iscăleşte.

Poştaşul iscăli şi ieşi. În faţa oficiului poştal se deslueşea, în întuneric, o troică. Caii stăteau nemişcaţi, numai unul dintre lăturaşi se frămînta neliniştit pe loc şi scutura din cap, făcînd să sune, în răstimpuri, clopoţelul. Tarantasul, încărcat cu tot soiul de colete, arăta doar ca o pată neagră. Lîngă el se mişcau domol două umbre: studentul, cu geamantanul în mînă, şi surugiul. Acesta din urmă fuma

dintr-o lulea scurtă, a cărei luminiță se plimba în întuneric, se stingea și iarăși se aprindea: o clipă ieșea la iveală cînd o bucată de mînecă, cînd mustățile stufoase și nasul mare, de un roșu arămiu, cînd sprîncenele aspre, care-i atîrnau pînă peste ochi.

Poștașul pipăi coletele, își așeză sabia deasupra lor și se urcă în tarantas. Nehotărît, studentul se urcă în urma lui și, lovindu-l fără să vrea cu cotul, îi spuse politicos și cu sfială: „Iertați-mă!" Luleaua se stinse. Ușa oficiului se deschise și în prag se ivi impiegatul, numai în vestă și în papuci. Zgribulindu-se de răcoarea umedă a nopții și icnind, trecu pe lîngă tarantas, înainte și înapoi, pe urmă zise:

— Ei, duceți-vă cu dumnezeu! Spune-i plecăciuni maică-ti, Mihailo! Spune-le plecăciuni la toți. Iar tu, Ignatiev, vezi nu uita să dai pachetul lui Bîstrețov... Hai, dă-i drumul!

Surugiul apucă hățurile într-o mînă, își suflă nasul și, potrivindu-și capra, îndemnă caii plescăind din buze.

— Nu uita să le spui plecăciuni! — repetă impiegatul.

Clopoțelul le șopti ceva zurgălăilor, zurgălăii îi răspunseră cu prietenie. Tarantasul scîrțîi, se urni din loc, clopoțelul începu să plîngă, iar zurgălăii să rîdă. Surugiul se ridică puțin, șfichiui de vreo două ori lăturașul cel neastîmpărat și, uruind înăbușit, troica o luă pe drumul plin de praf. Tîrgul dormea. Pe cele două laturi ale uliței largi, se deslușeau umbrele negre ale caselor și ale copacilor, dar nicăieri nu se vedea nici o luminiță. Pe cerul presărat de stele se zăreau pe alocuri fîșii înguste de nori, iar acolo unde în curînd aveau să se aprindă zorile, stătea singuratică secera subțire a lunii. Dar nici mulțimea stelelor, nici craiul nou, care părea alb acum, nu luminau văzduhul nopții. Era frig, umed și mirosea a toamnă.

Studentul, socotind ca o datorie de bună-cuviință să vorbească prietenos cu omul care nu refuzase să-l ia cu el, începu:

— La ora asta, vara e lumină de-a binelea, pe cînd acum, nici nu s-au ivit zorile măcar... S-a dus vara!

Se uită la bolta cerească şi urmă:

— Şi după cer se vede că e toamnă. Ia uitaţi-vă la dreapta. Vedeţi cele trei stele, care stau la rînd una lîngă alta? E constelaţia Orionului. În emisfera noastră se arată abia în septembrie.

Poştaşul, cu mîinile vîrîte în mînecile mantalei şi cu capul înfundat în gulerul ridicat pînă peste urechi, nu se clinti din loc şi nici nu se uită la cer. Se vede că nu-l interesa constelaţia Orionului. Era obişnuit să tot vadă stele şi fără îndoială că se săturase de mult de hazul lor. Studentul tăcu o vreme, apoi zise:

— E frig!. Ar fi vremea să se crape de ziuă. Nu cumva ştiţi la ce oră răsare soarele?

— Cum?...

— La ce oră răsare soarele?

— Pe la şase! — îi răspunse surugiul.

Troica ieşi din tîrguşor. Acum, şi pe dreapta şi pe stînga nu se vedeau decît gardurile de nuiele ale grădinilor de zarzavat şi sălcii singuratice, dar în faţă tot mai stăruia întunericul. De acolo, din cîmp deschis, craiul nou părea mai mărişor şi stelele mai strălucitoare. Deodată adie o răcoare umedă. Poştaşul îşi vîrî şi mai adînc capul în guler, iar studentul simţi ca un val de aer rece lunecîndu-i întîi peste picioare, apoi peste colete, peste mîini şi peste obraz. Troica îşi domoli mersul, clopoţelul amuţi de parcă îngheţase şi el. Se auzi ca un plescăit şi, atît sub picioarele cailor cît şi în jurul roţilor, începură să joace stele răsfrînte în apă.

Dar după vreo zece minute se făcu atît de întuneric, încît nu se mai vedeau nici stelele, nici secera lunii: troica intrase în pădure. În răstimpuri, crengi ţepoase de brad îl plesneau pe student peste chipiu şi funigei i se lipeau de obraji. Cînd treceau peste rădăcini, roţile şi copitele cailor bocăneau, iar tarantasul se legăna, ca beat.

— Ia-o pe drum! — se răsti poştaşul, furios. — De ce dai pe alături? Mi-am zgîriat tot obrazul în crengi! Ţine mai pe dreapta!

Dar puţin lipsi să nu se întîmple o nenorocire. Tarantasul săltă deodată ca apucat de convulsii, se cutremură şi, aplecîndu-se cînd pe o parte, cînd pe cealaltă, o luă cu o viteză nebună, vuind, pe drumul de pădure. Caii se speriaseră şi-şi luaseră vînt.

— Prrr! Prrr! — striga surugiul, speriat. — Prrr... diavolilor!

Ca să-şi păstreze echilibrul şi să nu fie aruncat din tarantas, studentul, mereu săltat în sus, se aplecă înainte, căutînd să se apuce de ceva. Dar sacii de piele erau lunecoşi, iar surugiul, de a cărui cingătoare se agăţase, sărea şi el în sus de pe capră, gata să cadă în orice clipă. Prin huruitul roţilor şi bubuitul tarantasului, se auzi sabia poştaşului izbindu-se de pămînt, iar peste puţin în spatele căruţei răsunară două bufnituri înăbuşite.

— Prrr! — răcnea surugiul cu glas sfîşietor, aplecîndu-se pe spate cît putea. — Hoo!

Studentul căzu cu faţa peste capră şi se lovi la frunte, dar în aceeaşi clipă se simţi aruncat îndărăt, săltat în sus şi izbit cu putere de spetează. „Cad!“ — îi trecu prin minte, însă în vremea asta troica ieşise ca o nălucă în cîmp şi cotise brusc la dreapta. După ce trecu huruind peste un pod de lemn, se opri deodată, ca încremenită. În virtutea inerţiei, oprirea bruscă îl proiectă iarăşi pe student înainte.

Gîfîia şi surugiul, gîfîia şi studentul. Poştaşul nu mai era în tarantas. Zburase o dată cu sabia, cu geamantanul studentului şi cu unul din saci.

— Stai, ticălosule! Stai!... — se auzi strigînd din pădure. — Nemernicule, afurisitule! — răcnea poştaşul, venind în goană spre tarantas şi în glasul lui plîngător răzbea şi durerea, şi mînia. — Crăpare-ai o dată să crapi, păcătosule! — strigă el, repezindu-se la surugiu şi ameninţîndu-l cu pumnul.

— Ce năpastă, apără-ne doamne şi ne miluieşte! — bombănea surugiul cu glas vinovat, robotind nu ştiu ce pe la botul cailor. — Şi numai din pricina afu-

risitului cela de lăturaș ! E tînăr, blestematul, abia de o săptămînă l-au pus la ham. Altfel merge bine, nimica de zis, da' cînd vine vorba să coboare la vale, apoi e bucluc ! Am să-i ard vreo două peste bot, să-i piară cheful de joacă... Stai, stai dihanie !

Cît timp surugiul își vedea de cai și căuta pe drum geamantanul, sacul și sabia, poștașul, cu același glas plîngător, pițigăiat de mînie, continua să-l batjocorească în tot felul. După ce așeză lucrurile la locul lor, surugiul merse pe-alături de cai, fără nici o nevoie, cam vreo sută de pași, bodogănind lăturașul cel nărăvaș, apoi se urcă și el pe capră.

Cînd spaima i se risipi, studentul începu să rîdă. Era vesel. Pentru întîia oară în viață călătorea noaptea cu o troică de poștă, și spaima prin care trecuse, căderea poștașului și durerea pe care o simțea în spate, i se păreau acum întîmplări pline de haz. Își aprinse o țigară și zise, rîzînd :

— În felul ăsta poți să-ți rupi și gîtul ! Puțin a lipsit să nu mă arunce și pe mine din căruță. Nici n-am băgat de seamă cînd ai zburat dumneata. Îmi închipui cît de greu trebuie să fie să călătorești toamna !

Poștașul tăcea.

— De mult umbli cu poșta ? — întrebă studentul.

— De unsprezece ani.

— Oho ! Și în fiecare zi ?

— În fiecare zi. Duc poșta și îndată mă și întorc înapoi. Da' de ce mă întrebi ?

Fără îndoială că, în cei unsprezece ani, făcînd același drum zi după zi, poștașul trecuse prin destule pățanii interesante. În nopțile senine de vară, ca și în cele aspre de toamnă, sau iarna, cînd viscolul năprasnic poartă troica de colo pînă colo, cum să nu ți se întîmple aventuri cumplite și înfricoșătoare ? Desigur că nu numai o dată luaseră vînt caii, nu numai o dată se împotmolise tarantasul în noroi, sau fusese atacat de tîlhari, sau rătăcise drumul din pricina viscolului...

— Îmi închipui prin cîte trebuie să fi trecut în acești unsprezece ani ! — zise studentul. — Cred că e înspăimîntător să călătorești, nu ?

Studentul îi dădea înainte cu vorba, aşteptînd ca poştaşul să-i povestească ceva din călătoriile lui. Dar omul tăcea ursuz, vîrîndu-şi tot mai adînc capul în guler. In vremea asta începuse să se crape de ziuă. Nu se vedea nici o schimbare în culoarea cerului, care părea tot întunecat, însă acum se desluşeau şi caii, şi surugiul, şi drumul. Secera lunii se făcea tot mai albă, iar norul lungit sub ea, care părea un tun cu afetul lui, se îngălbeni uşor în partea de jos. Curînd începu să se desluşească şi faţa poştaşului. Era udă de rouă, cenuşie şi încremenită ca a unui mort. Păstra aceeaşi expresie de furie stupidă şi întunecată, de parcă tot îl mai durea trupul şi tot mai purta supărare surugiului.

— Slavă domnului că se luminează! — zise studentul, uitîndu-se la faţa înroită şi înfrigurată a omului. — Eu, unul, am îngheţat de-a binelea. Nopţile de septembrie îs reci, dar cum răsare soarele, uiţi că ţi-a fost frig. Mai este mult pînă la gară?

Poştaşul îşi încreţi obrazul şi îşi luă o mutră plîngătoare.

— Cum îţi mai place să vorbeşti, zău aşa! — se miră el. — Nu poţi să taci, cînd umbli la drum?...

Studentul se ruşină şi nu-l mai tulbură pînă la sfîrşitul călătoriei. Dimineaţa se apropia cu paşi repezi. Luna păli, făcîndu-se una cu cerul tulbure şi cenuşiu, norul se îngălbeni pe de-a întregul şi stelele se stinseră. Dar la răsărit cerul era tot rece şi de aceeaşi culoare peste tot, aşa că nu-ţi venea a crede că dincolo de zare se ascunde soarele...

Incetul cu încetul, răcoarea dimineţii şi posomoreala poştaşului se răsfrînseră şi asupra studentului răzbit de frig. Se uita la natură cu nepăsare, aştepta căldura soarelui şi nu se gîndea decît la un singur lucru: cît de greu şi de urît trebuie să le fie bieţilor copaci şi ierbii, în nopţile friguroase... Soarele răsări tulbure, somnoros şi rece. Vîrfurile copacilor nu se poleiră cu aur, aşa cum se scrie de obicei, razele soarelui nu se tîrîră pe pămînt, şi nici în zborul păsărilor nu se simţi vreo bucurie. Răcoarea din timpul nopţii nu se risipea nici după răsăritul soarelui...

Studentul aruncă o privire întunecată şi somnoroasă spre ferestrele cu perdelele trase ale conacului pe lîngă care trecea troica. Fără îndoială, se gîndi el, după ferestrele acelea oamenii dorm somnul cel adînc de dimineaţă şi nu aud zurgălăii poştei, nu simt frigul şi nu văd faţa mînioasă a poştaşului. Şi chiar dacă clopoţeii vor trezi din somn vreo domnişoară, ea se va întoarce pe partea cealaltă, va zîmbi fericită de atîta linişte şi căldură şi, strîngîndu-se ghem, îşi va pune mîna sub obraz, adormind şi mai adînc.

Studentul se uită apoi la iazul care se zărea sclipind lîngă conac şi se gîndi la caraşii şi la ştiucile care te miri cum or fi făcînd de trăiesc în apa aceea rece...

— Nu-i permis să iei străini cu poşta... — vorbi pe neaşteptate poştaşul. — Nu-i permis! Şi dacă nu-i permis, nu trebuia să te urci... Aşa-i. La drept vorbind, mie mi-e tot una, numai că treaba asta nu-mi place şi nici nu vreau.

— Dacă nu-ţi place, de ce n-ai spus pînă acum?

Poştaşul nu-i răspunse, continuînd să-i arunce priviri pline de ură şi de necaz. Ceva mai tîrziu, cînd troica se opri în faţa gării, studentul mulţumi şi se coborî din tarantas. Trenul poştal nu sosise încă. Pe linia de garaj staţiona un tren lung de marfă; mecanicul şi ajutorul lui, cu feţele ude de rouă, stăteau sus pe tender şi beau ceai dintr-un ceainic de tinichea. Vagoanele, peronul, băncile, toate erau ude şi reci. În aşteptarea trenului, studentul intră la bufet şi se aşează să bea un ceai, iar poştaşul, cu mîinile vîrîte în mîneci şi cu acelaşi năduf pe faţă, rămase să se plimbe singur pe peron, cu ochii în pămînt.

Pe cine era supărat? Pe oameni, pe necazurile lui, pe nopţile de toamnă?

O NUNTĂ

CAVALERUL de onoare, cu joben pe cap și cu mănuși albe, își lasă, gîfiind, paltonul în sală și, cu aerul că aduce o veste înspăimîntătoare, intră în salon.

— Mirele e în biserică ! — anunță el, suflînd din greu.

Se face liniște. Și deodată, toată lumea se întristează.

Tatăl miresei, locotenent-colonel în retragere, cu obrazul uscat și supt, dîndu-și seama pesemne că așa cum e, scund și îmbrăcat cu pantaloni de călărie, nu arată destul de impunător, își ia un aer grav, își umflă obrazul și se îndreaptă din mijloc. Apoi ridică icoana de pe masă. Nevastă-sa, o bătrînă mărunțică, cu o bonetă de tul împodobită cu panglici late, apucă tava cu pîine și sare și se așează lîngă el. Începe binecuvîntarea.

Mireasa, Liubocika, se lasă în genunchi, înaintea tatălui ei, ușoară ca o umbră. Vălul îi filfîie și se agață de floricelele de pe rochie, iar din păr i se desprind cîteva ace de cap. Se închină în fața icoanei, se sărută cu tatăl, care își umflă și mai tare obrajii, apoi îngenunchează înaintea mamei. Vălul i se agață din nou, și două domnișoare, tulburate, se apropie repede și i-l îndreaptă, i-l potrivesc și i-l prind cu ace...

E liniște, toată lumea tace, nimeni nu se mișcă. Doar cavalerii de onoare, ca niște lăturași înfierbîntați, se lasă nerăbdători cînd pe un picior cînd pe celălalt, de parcă abia așteaptă să li se îngăduie s-o ia din loc.

— Cine o să ducă icoana ? — întreabă cineva în șoaptă, cu îngrijorare. — Spira, unde ești ? Spira !

— Vin acusi ! — răspunde din sală un glas peltic de copil.

— Doamne, dumnezeule, Daria Danilovna ! — o mîngîie cineva cu glasul scăzut pe bătrîna care și-a lipit obrazul de fată și plînge. — Se poate să plîngi, Isuse Hristoase ? Trebuie să te bucuri, sufletelule, nu să plîngi !

Binecuvîntarea s-a sfîrșit. Palidă, gravă și solemnă, Liubocika se sărută cu prietenele ei. Apoi, făcînd zgomot și îmbrîncindu-se, toată lumea se repede spre sală. Cu o grabă aferată și strigînd mereu, fără nici un rost, „pardon !“ cavalerii de onoare o ajută pe mireasă să se îmbrace.

— Liubocika, stai să mă mai uit o dată la tine ! — suspină bătrîna.

— Doamne, Daria Danilovna ! — oftează cineva cu dojană. — Ar trebui să te bucuri, iar dumneata, doamne iartă-mă, cine știe la ce te gîndești...

— Spira ! Unde ești ? Spira ! Mare păcat și cu băiatul ăsta ! Treci înainte !

— Acus, acus...

Unul dintre cavalerii de onoare apucă în mînă trena miresei și procesiunea începe să coboare. Pe scări și în dreptul ușilor stau rezemate slugile și dădacele de la celelalte apartamente : o sorb din ochi pe mireasă, se aud șoapte de admirație. Din rîndurile din spate răzbesc glasuri neliniștite : cineva a uitat ceva, buchetul miresei nu se știe la cine-i și cucoanele țipă, rugînd să nu se facă cutare sau cutare lucru, că e „semn rău“...

În fața intrării așteaptă de mult un cupeu și o caleașcă. Coamele cailor sînt împodobite cu flori de hîrtie, iar brațele vizitiilor legate cu cîte o basma înflorată. Pe capra cupeului stă cocoțat o minunăție de vi-

zitiu, cu barbă mare şi deasă şi cu caftan nou-nouţ. Aşa cum stă, cu mîinile întinse înainte şi strînse pumn, cu capul lăsat pe spate şi cu umerii neînchipuit de largi, pare un uriaş încremenit, fără viaţă...

— Prrr! — strigă el piţigăiat şi imediat adaugă, cu un glas gros, de bas: — Iţi arde a joacă, hai? (Ai zice că în grumazul lui de taur sălăşluiesc două gîtlejuri.) Prrr! Iţi arde a joacă!

Cele două trotuare ale străzii sînt ticsite de lume.

— Trage la scară!... — strigă cavalerii de onoare, deşi nu mai are ce să tragă, deoarece cupeul e tras de mult. Spira, cu icoana în mîini, mireasa şi două prietene iau loc în cupeu. Portiera se închide şi strada răsună de huruitul roţilor.

— Caleaşca pentru cavalerii de onoare! La scară!

Cavalerii de onoare sar în caleaşcă, iar după ce echipajul porneşte, se ridică puţin şi, răsucindu-se ca în convulsii, îşi îmbracă paltoanele. Trag la scară şi celelalte trăsuri.

— Sofia Denisovna, urcaţi-vă! — se aud mai multe glasuri. — Poftiţi şi dumneavoastră, Nikolai Mironîci! Prrr! N-aveţi nici o grijă, domnişoară, toată lumea o să aibă loc! La o parte!

— Ascultă, Makar! — strigă tatăl miresei. — Cînd vă întoarceţi de la biserică, s-o iei pe alt drum! Altfel, e semn rău!

Echipajele huruie pe caldarîm, se face zgomot, se aud strigăte... In sfîrşit, toată lumea a plecat şi iarăşi e linişte. Tatăl miresei se întoarce în casă. In salon, lacheii aşază masa, în odăiţa întunecoasă de alături, căreia toţi îi spun „trecătoare", muzicanţii îşi suflă nasurile. Pretutindeni e aceeaşi mişcare şi alergătură, dar lui i se pare că e pustiu. Muzicanţii de la fanfara militară se foiesc în odăiţa lor întunecoasă şi nu izbutesc cu nici un chip să-şi aşeze pupitrele şi instrumentele voluminoase. Nu e mult de cînd au sosit, şi aerul din „trecătoare" e de pe acum încărcat, aproape că nu se mai poate respira. „Capelmaistrul" Osipov, ale cărui mustăţi şi favoriţi încîlciţi de bătrîneţe par ca de cîlţi, stă în faţa pupitrului şi se uită cu necaz la note.

— Tot o mai duci, Osipov ? — îl întreabă locotenent-colonelul. — De cîți ani ne cunoaștem ? Or fi vreo douăzeci ?

— Mai mulți, înălțimea voastră, mai mulți ! Dacă binevoiți a vă aminti, am cîntat la nunta dumneavoastră.

— Așa-i, așa-i... — oftează locotenent-colonelul și rămîne pe gînduri. — Asta-i viața, frățioare... Mi-am însurat feciorii, mulțumesc celui de sus, acuma îmi mărit fata și rămînem singuri ca niște orfani, băbuța mea și cu mine... Nu mai avem alți copii. I-am căpătuit pe toți.

— Cine știe, Efim Petrovici ? Poate că dumnezeu o să vă mai dea alții, înălțimea voastră...

Efim Petrovici se uită mirat la Osipov și-și rîde în pumn.

— Alții ? — întreabă el. — Cum ai spus ? Să-mi mai dea dumnezeu copii ? Mie ?...

Și se înecă de rîs de-i dau lacrimile. Din politețe, rîd și muzicanții. Efim Petrovici o caută din ochi pe bătrînă, să-i spună și ei ce-a zis Osipov. Dar ea tocmai vine în grabă spre el, vijelioasă și cu ochii plînși.

— Nu ți-e frică de dumnezeu, Efim Petrovici ! — zice, împreunîndu-și mîinile. — Căutăm cu toții romul de nu mai putem de picioare, iar tu stai aici ! Unde-i romul ? Știi bine că Nikolai Mironîci nu poate fără rom, și ție nici nu-ți pasă ! Du-te de-l întreabă pe Ignat unde-a pus romul !

Efim Petrovici coboară la subsol, unde e bucătăria. Pe scara murdară umblă forfota femei și lachei. Un soldat tinerel, cu tunica între umeri, stă cu genunchiul sprijinit de o treaptă și învîrte la mașina de înghețată ; de pe fața lui roșie sudoarea curge în șiroaie. În bucătăria strîmtă și întunecoasă, învăluiți în nori de aburi, trebăluiesc cîțiva bucătari, împrumutați de la club. Unul curăță un clapon, altul taie steluțe din morcovi, al treilea, roșu ca racul, vîră o tavă în cuptor. Cuțitele toacă, vasele zăngănesc, untul sfîrîie. Ajungînd în iadul acesta, Efim Petrovici uită ce i-a spus bătrîna.

— Bine, fraţilor, dar nu e prea strîmt aici ? ? — întreabă el.

— Nu-i nimic, Efim Petrovici. Oamenii buni se împacă şi la strîmtoare, n-aveţi nici o grijă...

— Apoi, daţi-vă silinţa, băieţi.

Dintr-un colţ întunecat, răsare făptura lui Ignat, bufetierul clubului.

— N-aveţi nici o grijă, Efim Petrovici ! — zice şi el. — Totul o să se prezinte cît se poate de frumos. Cu ce porunciţi să facem îngheţata : cu rom, cu Hautsauternes, sau fără nimic ?

După ce se întoarce sus, Efim Petrovici umblă cîtva timp din odaie în odaie, apoi se opreşte în uşa „trecătoarei" şi iarăşi intră în vorbă cu Osipov.

— Iaca aşa, frăţioare... — începe el. — Rămînem singurei. Pînă li s-o usca locuinţa cea nouă, tinerii au să stea cu noi. Şi pe urmă, gata, cine ştie cînd îi mai vedem...

Oftează amîndoi... Din politeţe, oftează şi muzicanţii, din care pricină aerul se face parcă şi mai greu.

— Da, frate, — urmează Efim Petrovici fără vlagă. o fată avem, şi o dăm şi pe asta ! El e om cult, vorbeşte franţuzeşte... Ce e drept, cam bea, dar cine nu bea în ziua de azi ? Toată lumea bea.

— Nu-i nimic că bea, — zice Osipov. — Principalul, Efim Petrovici, e să-şi păstreze demnitatea, să se ţină de treabă. Dar dacă are omul chef să bea, să zicem, de ce n-ar bea ? Să bea, că nu-l opreşte nimeni !

— Fără îndoială, nu-l opreşte nimeni.

Se aude un glas tînguitor :

— Şi parcă recunoaşte ? — se plînge Daria Danilovna către o bătrînă. — Doar noi, maică, i-am dat zece mii de ruble, numărate copeică cu copeică, am trecut şi casa pe numele Liubocikăi şi mai pune şi trei sute deseatine de pămînt... asta nu-i glumă ! Dar parcă el recunoaşte ? Tinerii din ziua de azi nu se simt !

Masa cu fructe e aşezată. Cupele stau îngrămădite pe două tăvi, sticlele de şampanie aşteaptă înfăşurate în şervete, iar în sufragerie sîsîie samovarele. Un la-

cheu cu mustăţile rase şi cu favoriţi îşi înseamnă pe o hîrtiuţă numele persoanelor în sănătatea cărora va trebui să ridice toasturi la masă şi le citeşte, ca şi cum ar vrea să le înveţe pe de rost. Cineva alungă din odăi un cîine străin. Aşteptare încordată... Dar iată că se aud glasuri emoţionate:

— Vin! Vin! Batiuşka Efim Petrovici, vin!

Incremenită, cu un aer de desăvîrşită buimăceală întipărit pe faţă, bătrîna înşfacă tava cu pîine şi sare. Efim Petrovici îşi umflă obrajii şi, amîndoi, se îndreaptă repede spre sală. Muzicanţii îşi acordă discret dar grabnic instrumentele, din stradă răzbate huruit de roţi. Cîinele cel străin a intrat din nou în casă, cineva încearcă să-l dea afară şi se aude un schelălăit... Incă o clipă de aşteptare, şi în „trecătoare" bubuie dintr-o dată, furios, un marş asurzitor, sălbatic. Văzduhul se umple de strigăte, se aud pupături, dopurile pocnesc, feţele lacheilor sînt grave...

Liubocika şi soţul ei, un domn prezentabil, cu ochelari în ramă de aur, sînt uluiţi. Muzica asurzitoare, lumina orbitoare, atenţia generală, mulţimea de feţe necunoscute, toate îi apasă... Privesc descumpăniţi cînd la dreapta, cînd la stînga, nu văd nimic şi nu înţeleg nimic.

Se bea şampanie, apoi ceai; totul se desfăşoară ceremonios şi solemn. Rudele nenumărate, bunicii şi bunicele pe care nimeni nu i-a mai văzut pînă acum, preoţimea, ofiţerii în retragere cu ceafa turtită, nunul şi nuna din partea mirelui, naşii, toţi stau în jurul mesei şi, sorbindu-şi ceaiul pe îndelete, vorbesc despre Bulgaria. Domnişoarele se îngrămădesc, ca muştele, de-a lungul pereţilor şi pînă şi cavalerii de onoare nu mai par atît de agitaţi şi stau, cuminţi, pe lîngă uşi.

Dar după ce mai trece o oră sau două, toată casa se cutremură de muzică şi dans. Cavalerii de onoare au iarăşi aerul că au scăpat chiar în clipa aceea din lanţ. In sufragerie, unde e aşezată masa cu gustări, îşi fac loc bătrînii şi tinerii care nu dansează. Efim Petrovici, care a şi băut vreo cinci păhăruţe, face cu ochiul, plesneşte din degete şi se prăpădeşte de rîs. I-a venit în minte că n-ar fi rău să-i însoare pe cava-

lerii de onoare, şi gluma asta ii place, o găseşte spirituală, hazlie, şi e atît de încîntat de ea, încît nu se simte în stare să-şi arate bucuria prin vorbe, ci doar rîde în hohote... Nevastă-sa, care n-a mîncat nimic de dimineaţă şi s-a ameţit cu şampanie, zîmbeşte fericită şi le spune tuturor :

— Nu se poate, domnilor, nu se poate să intraţi în dormitor ! Nu şade frumos să intraţi în dormitor. Nu vă băgaţi nasul !

Cu alte cuvinte, poftiţi vă rog să vedeţi dormitorul ! Pentru acest dormitor şi-a cheltuit toată priceperea şi toată vanitatea ei de mamă. Şi într-adevăr, are cu ce se mîndri ! În mijlocul odăii stau două paturi cu aşternuturi înalte, feţele de pernă sînt împodobite cu dantele, iar plapomele de mătase, tighelite, poartă monograme complicate şi indescifrabile. Pe patul Liubocikăi se vede o boneţică cu panglici trandafirii, iar pe al soţului ei un halat cenuşiu, cu ciucuri albaştri. Admirînd paturile, fiecare oaspete se simte obligat să facă cu ochiul şi să spună „m-da...“ Iar bătrîna, strălucind de bucurie, şopteşte :

— Dormitorul ăsta ne-a costat cam trei sute de ruble, batiuşka. Nu-i glumă !... Ei, dar haide, plecaţi, bărbaţii n-au ce căuta aici !

Puţin după orele două de noapte, se serveşte masa. Lacheul cel cu favoriţi ridică toasturile şi, după fiecare, muzica intonează obişnuitul marş. Efim Petrovici s-a îmbătat de-a binelea şi nu mai recunoaşte pe nimeni : i se pare că nu e acasă la el, ci invitat într-o casă străină, unde nu i s-a dat atenţia cuvenită. Se duce în sală, îşi pune paltonul şi căciula şi, în timp ce-şi caută galoşii, strigă răguşit :

— Nu mai vreau să rămîn în casa asta ! Toţi sînteţi nişte ticăloşi şi nişte netrebnici. Las' că ştiu eu cu cine am de-a face !

Iar nevastă-sa stă lîngă el şi-i spune :

— Potoleşte-te, suflet de păgîn ! Potoleşte-te o dată, momîie, monstru ce eşti ! Ce pacoste pe capul meu, doamne iartă-mă !

FUGARUL

A fost o poveste lungă. Mai întîi, Paşka a mers cu maică-sa pe ploaie, cînd peste cîmpiile cosite, cînd pe poteci de pădure unde frunzele îngălbenite i se lipeau de cizme, şi a mers aşa, a mers, pînă s-a crăpat de ziuă. După aceea, a stat vreo două ceasuri într-o sală întunecoasă, aşteptînd să se deschidă uşa. In sală nu era chiar aşa de umed şi de frig ca afară, dar cînd răbufnea vîntul, ajungeau şi acolo stropi de ploaie. După ce sala s-a umplut încetul cu încetul de lume, Paşka, înghesuit, şi-a lipit obrazul de un cojoc care mirosea cumplit a peşte sărat şi a aţipit. Dar iată că zăvorul a ţăcănit, uşa s-a dat de perete şi Paşka, împreună cu maică-sa, au intrat în odaia de primire. Şi acolo au trebuit să aştepte mult. Toţi bolnavii şedeau nemişcaţi pe bănci şi tăceau. Paşka îi măsura cu ochii şi tăcea şi el, cu toate că vedea multe lucruri ciudate şi vrednice de rîs. Doar o singură dată, cînd în sală intră, sărind într-un picior, un flăcău, lui Paşka îi veni gust să sară şi el. O împinse cu cotul pe maică-sa, pufni de rîs în mînecă şi-i zise:

— Mamă, ia te uită, parcă-i un vrăbioi!

— Taci, puiule, taci! — făcu mama.

In ferestruică se ivi capul somnoros al felcerului.

— Treceţi de vă înscrieţi! strigă el, gros.

Toată lumea, printre care şi flăcăul care sărea într-un picior, se repezi la ferestruică. Felcerul îi întreba pe fiecare cum îl cheamă, ce vîrstă are, unde stă, de cînd e bolnav şi aşa mai departe. Din răspunsurile mamei, Paşka află că pe el nu-l chema Paşka ci Pavel Galaktionov, că avea şapte ani, că nu ştia carte şi că era bolnav încă de la Paşte.

Curînd după ce fusese înscris, trebui să se ridice în picioare pentru cîteva clipe, atunci cînd prin odaia de primire trecu doctorul în şorţ alb, încins pe deasupra cu un prosop. Cînd ajunse în dreptul flăcăului care ţopăia, doctorul ridică din umeri şi-i zise, cu glas subţire şi cîntător :

— Măi, da prost mai eşti ! Ei, spune şi tu dacă nu eşti prost ! Ţi-am poruncit să vii luni şi tu vii vineri. După mine, puteai să nu mai vii de loc, dar nu înţelegi, dobitocule, că ai să-ţi pierzi piciorul ?

Flăcăul făcu o mutră atît de jalnică, încît parcă se pregătea să ceară de pomană. Clipi din ochi şi zise :

— Fiţi aşa de bun, Ivan Mikolaici !

— Ce tot îi dai cu Ivan Mikolaici ! — îl îngînă doctorul. — Ţi-am spus să vii luni, trebuia să mă asculţi. Eşti un prost, asta-i...

Începură consultaţiile. Doctorul stătea în odăiţa lui şi striga bolnavii pe rînd. Din odaie se auzeau ţipete ascuţite, plînsete de copii şi strigătele mînioase ale doctorului :

— Ei, ce-mi urli ? Ce, te tai ? Stai liniştit !

Veni şi rîndul lui Paşka.

— Pavel Galaktionov ! — strigă doctorul.

Mama înlemni, ca şi cum nu s-ar fi aşteptat să-l strige pe fecioru-său şi, luîndu-l pe Paşka de mînă, intră cu el în odăiţă. Doctorul stătea în faţa mesei şi, distrat, bătea cu un clocănel într-o carte groasă.

— Ce te doare ? — întrebă el, fără să se uite la cei care intraseră.

— Băiatul are o bubă la cot, batiuşka, — răspunse mama şi înfăţişarea ei arăta limpede că era grozav de amărîtă din pricina bubei lui Paşka.

— Dezbracă-l !

Gîfiind, Paşka îşi desfăcu basmaua de la gît, apoi îşi şterse nasul cu mîneca şi, fără grabă, începu să-şi scoată cojocelul.

— Hai, femeie, că doar n-ai venit în vizită! — se răsti doctorul, furios. — Ce o tot lungeşti atîta? Doar nu eşti numai tu aici!

Paşka se dezbrăcă repede de cojocel, îl aruncă la pămînt şi, ajutat de mamă-sa, îşi scoase cămaşa... Doctorul se uită la el cu o căutătură leneşă şi-l bătu cu palma peste burta goală.

— Ia ascultă, frate Paşka, da' straşnică burticică ţi-a mai crescut! — zise el şi oftă. — Ei, ia să văd cotul.

Paşka trase cu ochiul la ligheanul plin cu apă şi cu vată însîngerată, se uită apoi la şorţul doctorului şi începu să plîngă.

— Me-e! — îl îngînă doctorul. — Strengarul e bun de însurat, şi urlă! Neruşinatule!

Silindu-se să nu plîngă, Paşka se uită la mamă-sa şi în ochii lui se citea o rugăminte: „Vezi să nu te-apuci cumva să spui acasă că am plîns la spital!"

Doctorul îi cercetă cotul, îl apăsă cu degetele, oftă, plescăi din buze şi-l mai apăsă o dată.

— N-are cine să te bată, femeie! — zise el. — De ce nu mi l-ai adus mai de mult? Mîna e ca şi pierdută! Nu vezi, proasto, că-l doare la încheietură!

— Dumneavoastră ştiţi mai bine, batiuşka... — oftă femeia.

— Batiuşka... Ai lăsat să putrezească mîna băiatului şi acuma îi dai înainte cu „batiuşka"! Ce muncitor poate să iasă din el fără o mînă? Ai să fii nevoită să-l dădăceşti o viaţă întreagă. Ia să-ţi fi ieşit ţie un coş pe nas, că numaidecît dădeai fuga la spital! Dar pe băiat l-ai ţinut o jumătate de an cu puroi... Toate sînteţi la fel!

Doctorul îşi aprinse o ţigară. În timp ce fuma, nu-i mai tăcea gura: o certa mereu pe femeie, dădea din cap în tactul melodiei pe care o cînta în gînd şi se gîndea la altceva. Paşka stătea gol în faţa lui, îl asculta şi îi urmărea cu ochii fumul ţigării. Dar cînd

ţigara se stinse, doctorul tresări şi urmă cu un ton mai jos:

— Uite ce este, femeie. Alifiile şi picăturile nu-i mai pot ajuta. Trebuie să-l laşi la spital.

— De ce să nu-l las, batiuşka, dacă trebuie?

— O să-i facem operaţie. Aşa că rămîi, Paşka, — zise doctorul bătîndu-l peste umăr. — Mama n-are decît să plece, rămînem noi amîndoi, frate. Aici la mine e bine, e straşnic de bine! Uite, după ce isprăvim cu treburile, mergem să prindem scatii, pe urmă am să-ţi arăt o vulpe. După aceea, ne ducem amîndoi în tîrg, să facem vizite. Ce zici, Paşka? Vrei? Iar mîine vine mama şi te ia! Ce zici?

Paşka se uită întrebător la mamă-sa.

— Rămîi, puiule! — zise ea.

— Rămîne, rămîne! — strigă încîntat doctorul. Nici nu mai încape vorbă! Am să-i arăt o vulpe adevărată. Şi avem să mergem amîndoi la iarmaroc, să cumpărăm acadele! Maria Denisovna, du-l sus!

Doctorul era, pesemne, un băiat vesel şi drăguţ, şi se bucura că o să aibă un tovarăş, cu care să-şi petreacă timpul. Paşka ar fi vrut să-i facă gustul, cu atît mai mult cu cît nu fusese niciodată la iarmaroc, şi apoi i-ar fi plăcut şi lui să vadă o vulpe adevărată. Dar cum să rămînă fără mama? După ce se gîndi puţin, se hotărî să-l roage pe doctor s-o lase şi pe mamă-sa în spital. Insă nici n-apucă să deschidă gura că felcerita îl şi luă sus, pe scară. In timp ce urca, se uita în jurul lui cu gura căscată. Şi scara, şi podelele, — şi tocurile uşilor — uriaşe, drepte şi strălucitoare — erau vopsite într-o minunată culoare galbenă şi răspîndeau un miros frumos, de ulei. Peste tot atîrnau lămpi, pe jos erau întinse preşuri, iar din pereţi ieşeau la iveală robinete de alamă. Dar mai mult decît toate, lui Paşka îi plăcu patul în care îl aşezară şi pătura păroasă. Pipăi pernele şi pătura, cercetă cu ochii salonul şi-şi zise că, fără îndoială, doctorul trăieşte straşnic de bine.

Salonul nu era mare, avea numai trei paturi. Unul era gol, pe al doilea stătea Paşka, iar pe al treilea un bătrîn cu căutătura acră, care tuşea tot timpul şi scuipa

într-o cană. De pe patul lui Paşka se vedea prin uşa deschisă o parte din alt salon, cu două paturi: pe unul dormea un bărbat slab, foarte palid, cu o pungă de cauciuc pe frunte, iar pe celălalt şedea un mujic cu braţele desfăcute. Era legat la cap şi semăna grozav a babă.

După ce-l instală pe Paşka, felcerița ieşi, dar se întoarse curînd cu braţul plin de bulendre.

— Astea-s pentru tine, — zise ea. — Imbracă-te.

Paşka îşi lepădă hainele şi, foarte fericit, începu să se îmbrace cu cele noi. După ce-şi puse cămaşa, pantalonii şi halatul cenuşiu, se cercetă satisfăcut şi se gîndi că n-ar strica să dea, aşa cum era, o raită prin sat. Işi închipuia cum îl trimite mama la grădina de zarzavat de pe malul rîului, să rupă foi de varză pentru purcel, cum îl înconjoară pe drum băieţii şi fetele şi cum se uită, cu jind, la halatul lui.

In salon intră o infirmieră aducînd două castronaşe de cositor, linguri şi două bucăţi de pîine. Aşeză un castronaş dinaintea bătrînului şi altul dinaintea lui Paşka.

— Mănîncă! — îi zise ea.

Paşka se uită în castronaş şi văzu o ciorbă grasă, iar în ciorbă o bucată de carne. Şi iarăşi se gîndi că doctorul o duce bine şi că nu e chiar atît de rău, cum părea la început. Sorbi îndelung din ciorbă, lingînd lingura după fiecare sorbitură, apoi, cînd în castronaş nu mai rămase decît carnea, trase cu coada ochiului la bătrîn, pizmuindu-l că mai avea ce sorbi. Oftă şi se apucă să mănînce carnea, căutînd să facă aşa fel încît să-i ţină cît mai mult. Dar degeaba: curînd dispăru şi carnea. Nu-i rămăsese decît o bucată de pîine. Nu-i tocmai plăcut să mănînci pîine goală, dar n-avea încotro: după ce se gîndi puţin, Paşka dădu gata şi restul de pîine. Chiar atunci cînd intră infirmiera cu alte castronaşe. De data asta aducea friptură cu cartofi.

— Ei, da' unde ţi-e pîinea? — îl întrebă ea.

In loc de răspuns, Paşka îşi umflă obrajii şi răsuflă adînc.

— De ce ai înfulecat-o? — îl dojeni infirmiera. — Acum, cu ce ai să-ţi mănînci friptura?

Femeia ieşi şi se întoarse cu altă bucată de pîine. Paşka nu mîncase friptură de cînd era el şi acum, gustînd-o, găsi că era straşnic de bună. Friptura dispăru repede şi-i rămase iarăşi o bucată de pîine, mai mare însă decît cea de după ciorbă. Terminînd masa, bătrînul îşi ascunse în sertar pîinea care-i rămăsese. Paşka încercă să facă la fel, dar, după ce se gîndi puţin, o mîncă pe a lui.

Sătul acum, Paşka plecă să se plimbe. În salonul vecin, pe lîngă cei pe care îi văzuse prin uşă, mai erau încă patru bolnavi. Dintre aceştia, numai unul îi atrase atenţia. Era un mujic înalt, peste măsură de slab, cu faţa posomorîtă şi păroasă; stătea pe marginea patului şi îşi legăna capul într-una, ca limba unei pendule, agitîndu-şi mîna dreaptă. Paşka nu-şi putu lua multă vreme ochii de la el. La început, legănarea aceea regulată, în chip de limbă de pendulă, i se păru ciudată, făcută anume ca să stîrnească rîsul tuturor. Dar cînd se uită mai bine la faţa lui, îl trecură fiorii şi înţelese că omul acela era foarte rău bolnav. Trecu apoi în alt salon, unde văzu doi mujici cu obrajii de un roşu întunecat, de parcă erau mînjiţi cu lut. Amîndoi stăteau nemişcaţi în paturi şi feţele lor ciudate, cărora cu greu le-ai fi putut desluşi trăsăturile, îi făceau să pară doi idoli.

— Mătuşică, de ce-s ăştia aşa? — o întrebă Paşka pe infirmieră.

— Is bolnavi de vărsat, băiete.

După ce se întoarse în salonul lui, Paşka se aşeză pe pat şi începu să-l aştepte pe doctor, ca să se ducă amîndoi la prins scatii, sau la iarmaroc. Dar doctorul nu venea. În uşa salonului vecin se arătă pentru cîteva clipe felcerul. Se aplecă asupra bolnavului, care avea o pungă de gheaţă pe cap, şi strigă:

— Mihailo!

Mihailo pesemne dormea, că nu se mişcă. Felcerul dădu din mînă şi plecă. În aşteptarea doctorului, Paşka începu să-şi cerceteze vecinul. Bătrînul tuşea fără în-

cetare şi scuipa în cană. Avea o tuse prelungă şi scîrţîitoare. Lui Paşka îi plăcea că atunci cînd bătrînul tuşea şi trăgea aer în piept, înăuntrul lui se auzea ceva fluierînd şi cîntînd pe mai multe glasuri.

— Bunicule, ce fluieră în tine aşa? — îl întrebă Paşka.

Bătrînul nu răspunse nimic. Paşka aşteptă puţin, apoi îl întrebă din nou:

— Bunicule, unde-i vulpea?

— Care vulpe?

— Vulpea cea adevărată.

— Unde să fie? În pădure!

Trecu aşa mult timp, şi doctorul tot nu se arăta. Infirmiera aduse ceaiul şi-l certă că nu-şi păstrase pîine pentru seară. Mai veni o dată felcerul şi încercă să-l trezească pe Mihailo. Dincolo de ferestre începea să se albăstrească, în saloane se aprinseră lămpile, şi doctorul tot nu venea. Era prea tîrziu ca să te mai duci la iarmaroc, sau să prinzi scatii. Paşka se întinse pe pat şi se lăsă dus de gînduri. Îşi aduse aminte de acadelele pe care i le făgăduise doctorul, de faţa şi de glasul mamei, de întunericul din izba lor, de cuptor, de bunica Egorovna, cea care bombăneşte tot timpul... şi deodată îl năpădiră jalea şi dorul. Dar amintindu-şi că a doua zi avea să vină mama să-l ia acasă, zîmbi şi închise ochii.

Îl trezi un foşnet. În salonul vecin se auzeau paşi şi şoapte. La lumina slabă a lămpilor de noapte şi a candelelor, lîngă patul lui Mihailo se mişcau trei umbre.

— Să-l scoatem cu pat cu tot, sau fără? — întrebă una din ele.

— Fără. Patul nu încape pe uşă. Ce i-o fi venit să moară la o vreme aşa de nepotrivită? Primească-l domnul în împărăţia sa...

Atunci, unul apucă mortul de umeri, altul de picioare, ridicîndu-l. Braţele lui Mihailo şi poalele halatului spînzurau în aer. Al treilea, mujicul acela care semăna a babă, îşi făcu cruce şi, cîteşitrei, bocănind neregulat şi călcînd pe halatul mortului, ieşiră cu el din salon.

Din pieptul bătrînului care dormea răzbăteau fluierături şi cîntece pe mai multe glasuri. Paşka ascultă, apoi se uită la ferestrele întunecate şi, îngrozit, sări din pat.

— Mamă !... — gemu el cu glas gros.

Şi fără să aştepte vreun răspuns, se repezi în salonul vecin. Lumina candelei şi a lămpii de noapte abia izbuteau să risipească întunericul din odaie. Tulburaţi de moartea lui Mihailo, bolnavii şedeau pe paturile lor şi aşa cum erau, cu părul vîlvoi, amestecaţi cu umbrele, arătau mai laţi în umeri, mai înalţi, şi păreau că cresc din ce în ce mai uriaşi. Pe patul din fund, unde era mai întuneric, stătea mujicul cel care dădea din cap şi din mînă.

Fără să mai aleagă uşile, Paşka se năpusti în salonul bolnavilor de vărsat, de acolo în coridor şi din coridor, ca o furtună, într-o încăpere mare unde stăteau, culcate pe paturi sau în capul oaselor, arătări cu părul lung şi cu chipuri de babe. După ce străbătu secţia „femei", Paşka se pomeni din nou în coridor, văzu balustrada cunoscută şi coborî în goană scările. Recunoscu, jos, sala de primire unde aşteptase astă dimineaţă şi începu să caute uşa care dădea afară.

Zăvorul ţăcăni, vîntul rece îl izbi în obraz şi, poticnindu-se, Paşka ieşi în curte, alergînd. Nu mai avea decît un singur gînd : să fugă, să fugă ! Nu cunoştea drumul, dar era încredinţat că dacă o să fugă aşa, o să se trezească negreşit acasă, lîngă mama. Noaptea era întunecată, însă dincolo de nori se vedea strălucind luna. După ce coborî de pe cerdac, Paşka alergă drept înainte, ocoli şopronul şi dădu peste un pîlc de tufişuri desfrunzite. Stătu puţin la gînduri, apoi o luă la goană îndărăt spre spital, îl înconjură, şi iarăşi se opri nehotărît : în spatele clădirii se desluşeau, albe, cruci de morminte.

— Mămu-că !... — strigă Paşka, rupînd-o la fugă înapoi.

Trecînd pe lîngă nişte case întunecate şi posomorîte, văzu o fereastră luminată.

In întuneric, pata aceea aprinsă şi roşie părea înfricoşătoare, dar Paşka, înnebunit de spaimă şi ne-

ştiind încotro să mai apuce, o luă într-acolo. Lîngă fereastră erau scările unui cerdac şi o uşă cu o tăbliţă albă. Paşka urcă în goană, se uită pe fereastră şi deodată, o bucurie nesfîrşită îi tăie răsuflarea : la masă, citind o carte, stătea doctorul cel vesel şi prietenos. Rîzînd fericit, Paşka întinse mîinile spre chipul cunoscut. Ar fi vrut să strige, dar o putere tainică îl sugrumă şi-l lovi peste picioare. Se clătină şi se prăbuşi în nesimţire pe trepte.

Cînd îşi veni în fire, era ziua mare şi glasul acela cunoscut, care îi făgăduise ieri şi iarmaroc, şi scatii, şi vulpe, îl dojenea :

— Măi Paşka, măi, da' prost mai eşti ! Spune şi tu dacă nu eşti prost ! Eşti bun de bătut, numai că n-are cine să te bată !

O PROBLEMĂ

Ca nu cumva secretul de familie al Uskovilor să se furişeze dintre zidurile casei în stradă, s-au luat cele mai strașnice măsuri. Jumătate din slujitori au fost învoiți să se ducă la teatru sau la circ, iar cealaltă jumătate au fost consemnaţi în bucătărie. S-a dat poruncă să nu se deschidă nimănui. Soţia unchiului, a colonelului, sora ei şi guvernanta, cu toate că li s-a adus totul la cunoştinţă, se fac că nu ştiu nimic. Stau în sufragerie şi nu se arată nici în salonul cel mic, nici în cel mare.

Saşa Uskov, un tînăr de vreo douăzeci şi cinci de ani, din pricina căruia s-a iscat tot scandalul, a venit de mult. Acum stă cuminte în salonul cel mare, lîngă uşa ce dă în birou, şi se pregăteşte să răspundă sincer şi fără ascunziş, aşa cum l-a sfătuit Ivan Markovici, apărătorul şi unchiul lui după mamă, un om cu inimă de aur.

Dincolo de uşă, în birou, are loc un consiliu de familie. Se discută o chestiune grozav de neplăcută şi delicată. Iată despre ce e vorba: Saşa Uskov a scontat la una din bănci o poliţă falsă, a cărei scadenţă a expirat de trei zile, şi acum doi unchi după tată şi Ivan Markovici, unchiul după mamă, încearcă să rezolve problema: să achite poliţa şi să salveze onoarea familiei, sau să se spele pe mîini şi să lase totul pe seama instanţelor judiciare.

Pentru oamenii care n-au nici în clin nici în mînecă cu asemenea probleme, ele pot părea uşoare, însă pentru cei pe care cade păcatul să le rezolve, sînt neînchipuit de grele. Unchii vorbesc de mult, totuşi chestiunea n-a făcut nici un pas înainte.

— Domnilor! — zice unchiul-colonel, şi în glasul lui răzbate şi amărăciunea, şi oboseala. — Dar cine spune, domnilor, că onoarea familiei e o prejudecată? Nici nu m-am gîndit să afirm aşa ceva. Caut numai să vă feresc de a vă face o părere falsă, arătîndu-vă că am putea comite o greşeală de neiertat. Cum nu înţelegeţi acest lucru? Doar nu vorbesc chinezeşte, vorbesc ruseşte!

— Dar înţelegem, dragă, — răspunde cu blîndeţe Ivan Markovici.

— Cum înţelegeţi, dacă pretindeţi că eu n-aş recunoaşte onoarea familiei? Mai repet o dată: onoarea fa-mi-li-ei, rău în-ţe-lea-să, este o prejudecată. Rău înţeleasă! Iată ce susţin eu! A acoperi şi a lăsa nepedepsit un escroc, oricare ar fi motivele şi oricine ar fi el, este şi ilegal, şi nedemn de un om cinstit. Şi asta nu înseamnă salvarea onoarei de familie, ci laşitate civică! Iată, de pildă, armata... Pentru noi, onoarea armatei e mai presus de orice, şi totuşi nu-i acoperim pe membrii ei infractori, ci îi judecăm. Şi vă întreb: onoarea armatei are ceva de suferit din pricina asta? Dimpotrivă!

Celălalt unchi după tată, funcţionar la administraţia financiară, un bărbat tăcut, mărginit şi reumatic, nu prea vorbeşte. Spune doar atît că, în cazul unui proces, numele Uskovilor ar ajunge la gazetă. După el, afacerea trebuie închisă de la începutul începutului, înainte de a ajunge de domeniu public. Dar afară de argumentul cu gazeta, nu mai adaugă nimic pentru a-şi susţine părerea.

Unchiul după mamă, Ivan Markovici cel cu inima de aur, vorbeşte domol, blînd şi cu glas tremurat. Începe prin a arăta că tinereţea îşi are drepturile ei şi că pasiunile sînt apanajul tinereţii. Care dintre noi n-a fost tînăr şi n-a cunoscut pasiunea? Nu numai muritorii de rînd, dar chiar şi capetele luminate n-au

fost cruțate în tinerețea lor de pasiuni și de greșeli. Luați, de pildă, biografiile marilor scriitori. Cîți dintre ei, tineri fiind, n-au pierdut la cărți, nu și-au cheltuit cel din urmă ban pe chefuri și nu și-au atras indignarea oamenilor cu scaun la cap ? Dacă pasiunea lui Saşa frizează crima, trebuie să ținem seama că băiatul nu are aproape nici un fel de cultură : doar a fost dat afară din liceu încă din clasa a cincea. Se știe că a rămas de mic copil fără părinți, așa că i-au lipsit, de la vîrsta cea mai fragedă, supravegherea și influența lor binefăcătoare. Și apoi, e o fire nervoasă, repede își pierde cumpătul, ca unul care n-are nici un temei. Dar, mai ales, nu-l slujește norocul. Oricum, chiar dacă e vinovat, merită indulgența și compătimirea inimilor milostive. Fără îndoială, trebuie pedepsit, — și e deja pedepsit de propria lui conștiință și de chinurile prin care trece, așteptînd sentința familiei. Comparația pe care a făcut-o colonelul cu armata e admirabilă și face cinste inteligenței sale alese; apelul la sentimentele noastre civice arată noblețea sufletului său, dar nu trebuie să uităm că cetățeanul din fiecare om e strîns legat de creștinul din el...

— Am încălca, oare, datoria noastră de cetățeni, — strigă Ivan Markovici cu înflăcărare, — dacă în loc să osîndim pe băiatul acesta criminal, i-am întinde o mînă de ajutor ?

In continuare, Ivan Markovici vorbește de onoarea familiei. Personal, el nu are cinstea să facă parte din neamul Uskovilor, dar știe foarte bine că această viță vestită își trage obîrșia încă din veacul al XIII-lea ; de asemenea, nu pierde din vedere o clipă că neuitata și mult iubita lui soră a fost soția unuia din membrii acestei familii. Intr-un cuvînt, neamul Uskovilor îi este scump din mai multe puncte de vedere și el nu poate îngădui ca, pentru o bagatelă de o mie cinci sute de ruble, să se arunce o umbră asupra acestui neprețuit arbore heraldic. Totuși, dacă argumentele sale nu sînt îndeajuns de convingătoare, atunci el, Ivan Markovici, propune celor de față, în încheiere, să încerce a-și lămuri : ce înseamnă, propriu-

zis, o crimă ? Crima este o acţiune imorală, care are la bază reaua voinţă. Dar oare este ea liberă, voinţa omenească ? La această întrebare ştiinţa încă n-a dat un răspuns pozitiv. Învăţaţii au păreri diferite. De pildă, cea mai nouă şcoală, a lui Lombroso, nu recunoaşte libertatea voinţei şi consideră orice crimă ca fiind produsul exclusiv al particularităţilor anatomice ale individului.

— Ivan Markovici ! — îl întrerupe colonelul, cu dojană în glas. — Noi discutăm serios, într-o chestiune importantă, iar dumneata vorbeşti de Lombroso ! Doar eşti om inteligent, de ce ni le înşiri toate astea ? Crezi poate că retorica dumitale şi vorbele dumitale umflate pot să ne dea vreun răspuns la chestiunea care ne interesează ?

Saşa Uskov stă lîngă uşă şi ascultă. Nu-i e nici frică, nici ruşine, nici plictiseală, simte doar o oboseală şi un gol în suflet. I se pare că-i e totuna dacă îl vor ierta sau nu. A venit aici, să aştepte sentinţa şi să dea explicaţii, numai pentru că l-a rugat Ivan Markovici, cel cu inima de aur. Viitorul nu-l înspăimîntă. Oriunde s-ar afla, pentru el e acelaşi lucru : ori aici, în salon, ori în închisoare, ori în Siberia.

— Mă rog, dacă-i vorba de Siberia, mă duc şi în Siberia. Tot un drac !

Saşa e sătul de viaţă. De altfel, viaţa a ajuns din cale-afară de grea. E plin de datorii pînă peste cap, totdeauna fără o leţcaie în buzunar, de familie i s-a urît, mai curînd sau mai tîrziu va trebui să se despartă şi de prieteni şi de femei : prea au început să privească cu dispreţ situaţia lui de parazit. Viitorul i se arată în culori întunecate.

De aceea nu-i pasă de nimic. Un singur lucru îl tulbură : faptul că cei din spatele uşii îl onorează cînd cu epitetul de „ticălos", cînd cu cel de „criminal". Saşa abia se stăpîneşte să nu sară în sus, să dea buzna în birou şi, la glasul metalic şi antipatic al colonelului, să răspundă strigînd :

— Minţi !

Criminal — e un cuvînt îngrozitor. Aşa li se spune ucigaşilor, hoţilor, tîlharilor şi îndeobşte oamenilor

răi, decăzuți moralicește. Iar el, Saşa, se simte atît de departe de toate astea... E drept că e dator vîndut şi că nici măcar nu-şi plăteşte datoriile. Dar o datorie nu e o crimă, şi rareori întîlneşti om care să nu fie dator. Iată, şi colonelul, şi Ivan Markovici au datorii...

„Ce păcate mai am?“ — se gîndeşte Saşa.

A scontat o poliță falsă. Bine, dar aşa fac toți tinerii pe care-i cunoaşte! De pildă, şi Handrikov, şi von Burst, de cîte ori n-au bani, semnează polițe false în numele părinților sau al prietenilor. Şi pe urmă, cînd primesc bani de acasă, le acoperă înainte de scadență. Saşa a făcut la fel, însă nu şi-a acoperit poliția, deoarece n-a primit banii, pe care i-i făgăduise cu împrumut Handrikov. Prin urmare, nu e el vinovat, ci împrejurările. Intr-adevăr, a folosi o semnătură străină e o faptă condamnabilă. Totuşi nu e o crimă, ci o simplă stratagemă, pe care o foloseşte toată lumea, un procedeu nu tocmai frumos, dar care nu face rău nimănui şi nu supără pe nimeni. Falsificînd semnătura colonelului, Saşa n-a avut intenția să facă vreun rău cuiva, sau să-i aducă vreun prejudiciu.

„Nu, asta nu înseamnă că sînt un criminal... — îşi zice el. — Şi nici n-aş fi în stare să fac o crimă, nu e în firea mea. Eu am un suflet bun şi milostiv... cînd mi se întîmplă să am bani, totdeauna ajut pe săraci...“

Gînduri de felul acesta se învîrt în capul lui Saşa, în timp ce dincolo de uşă tot se mai aude vorbă.

— Bine, domnilor, dar cum nu vă dați seama că aşa o să meargă la infinit? — se înfierbîntă colonelul. — Să zicem că-l iertăm şi că-i acoperim poliția. Asta nu înseamnă că o să se lase de viața lui de risipă şi desfrîu, că n-o să mai facă datorii şi n-o să se mai ducă la croitorii noştri, să-şi comande haine în contul nostru! Puteți garanta că asta va fi ultima lui ispravă? Intrucît mă priveşte, eu nu cred în ruptul capului că o să se îndrepte!

Drept răspuns, funcționarul de la administrația financiară mormăie nu ştiu ce. Apoi începe iarăşi să vorbească Ivan Markovici, cu acelaşi glas blînd şi curgător. Colonelul îşi mută nerăbdător scaunul şi-i

acoperă vorbele cu glasul său neplăcut, metalic. În sfîrşit, uşa se deschide şi din birou iese Ivan Markovici : pe obrazul ras şi supt i-au apărut pete roşii.

— Haide, — zice el, apucîndu-l pe Saşa de mînă. — Vino şi mărturiseşte totul, cinstit. Fără mîndrie, drăguţă, ci cu supunere şi din tot sufletul.

Saşa intră în birou. Funcţionarul de la administraţia financiară stă jos, iar colonelul în picioare lîngă masă, cu un genunchi pe scaun şi cu mîinile vîrîte în buzunare. În birou e înăbuşeală şi fum de ţigară. Saşa nu se uită nici la funcţionar, nici la colonel. Se simte cuprins dintr-o dată de sfială şi de ruşine. Aruncă o privire neliniştită spre Ivan Markovici şi îngăimă :

— O să plătesc... O să dau înapoi...

— Pe ce te-ai bizuit, cînd ai scontat poliţa ? — aude glasul cel metalic.

— Imi... îmi promisese Handrikov că o să-mi împrumute bani la timp...

Saşa nu poate să spună nimic mai mult. Iese din birou şi se lasă iarăşi pe scaunul de lîngă uşă. Acum, ar fi bucuros să plece de tot, dar îl înăbuşă ura şi vrea să rămînă numai ca să-l întrerupă pe colonel şi să-i spună vreo obrăznicie. Stă şi se gîndeşte ce ar putea să-i arunce în obraz nesuferitului aceluia, ce vorbă usturătoare şi grea, — cînd deodată în uşa salonului se iveşte, învăluită în întuneric, o umbră de femeie. E soţia colonelului. Îi face semn să se apropie şi, frîngîndu-şi mîinile, îi şopteşte cu lacrimi în ochi :

— *Alexandre,* ştiu că nu ţii la mine, dar... ascultă-mă, ascultă-mă, te rog... Cum s-a putut întîmpla una ca asta, dragul meu ? E înspăimîntător, înspăimîntător ! Pentru dumnezeu, du-te de-i roagă, apără-te, imploră-i...

Saşa se uită la umerii ei care tresar, la lacrimile mari care-i curg pe obraji, aude în spatele lui glasurile înăbuşite şi iritate ale unchilor obosiţi şi istoviţi, şi ridică din umeri. Nu s-a aşteptat de loc ca rudele lui aristocratice să ridice o asemenea furtună pentru o mie cinci sute de ruble, — o nimica toată ! De aceea

nu înțelege nici lacrimile lor, nici tremurul glasurilor.

Peste o oră aude că a învins colonelul: ceilalți admit, în sfîrșit, să defere afacerea instanțelor judiciare.

— S-a hotărît! — zice colonelul, oftînd. — Gata!

După ce iau această hotărîre, unchii, chiar și colonelul cel neînduplecat, par vădit indispuși. Se face liniște.

— Doamne! Doamne! — oftează Ivan Markovici. — Sărmana de ea!

Și începe să spună în șoaptă că fără îndoială sora lui, mama lui Saşa, se află în clipa asta în birou, printre dînșii. Simte în adîncul sufletului că femeia aceea nenorocită și sfîntă plînge, se tînguie și se roagă pentru băiatul ei. Pentru liniștea celei din mormînt, s-ar cuveni să-l ierte pe Saşa...

Se aud suspine. Ivan Markovici plînge și îngînă ceva ce nu se poate desluși prin ușă. Colonelul se ridică în picioare și începe să se plimbe din colț în colț. Și iarăși se pornește o discuție nesfîrșită.

Dar iată că pendula din salon bate ora două. Consiliul de familie a luat sfîrșit. Ca să nu dea ochi cu omul care i-a făcut atîta sînge rău, colonelul iese din birou pe altă ușă... Ivan Markovici intră în salon... E tulburat și își freacă mîinile, bucuros. Ochii lui plînși privesc cu veselie, iar gura i se strîmbă într-un zîmbet.

— Minunat! — îi spune el lui Saşa. — Slavă domnului! Poți să te duci acasă și să dormi liniștit, drăguță! Am hotărît să-ți răscumpărăm polița, dar cu o condiție: să te pocăiești, să pleci chiar mîine la mine la țară și să te-apuci de treabă.

Peste cîteva clipe, Ivan Markovici și Saşa, îmbrăcați cu paltoanele și cu căciulile pe cap, coboară scările. Unchiul mai bombănește nu știu ce, în chip de morală. Saşa nu-l ascultă. Simte cum i se rostogolește de pe umeri, încet, o povară grea și înspăimîntătoare. L-au iertat, e liber! Bucuria pătrunde ca vîntul în pieptul lui și-i învăluie inima într-o răcoare dulce. Simte nevoia să respire, să se miște repede, să trăiască! Aruncîndu-și ochii la felinarele de pe stradă și la cerul negru, își aduce aminte că von Burst își

sărbătoreste astăzi onomastica la restaurantul „Medved", și iarăși îl cuprinde bucuria.

„Mă duc!" — se hotărăşte.

Dar își amintește că n-are nici o copeică și că prietenii lui, la care vrea să se ducă, îl disprețuiesc tocmai pentru că n-are niciodată bani. Trebuie să facă rost de bani, cu orice preț! Se întoarce spre Ivan Markovici:

— Unchiule, împrumută-mi o sută de ruble! — îl roagă el.

Ivan Markovici se uită mirat la fața lui și se trage îndărăt, spre un stîlp de felinar.

— Imprumută-mi! — repetă Saşa, frămîntîndu-se nerăbdător pe loc și răsuflînd greu. — Te rog, unchiule! Dă-mi o sută de ruble!

Fața i se schimonosește, începe să tremure și se apropie de unchiu-său...

— Nu-mi dai? — întreabă el, văzînd că Ivan Markovici stă nedumerit și nu înțelege. — Ascultă, dacă nu-mi dai, chiar mîine mă duc să mă denunț! N-o să vă las să-mi plătiți polița și tot mîine o să mai scontez încă o poliță falsă!

Buimăcit și înspăimîntat, Ivan Markovici îngaimă cîteva cuvinte fără nici o legătură între ele, apoi scoate din portofel o hîrtie de o sută de ruble și i-o întinde. Saşa o ia și se depărtează grăbit...

După ce se urcă într-o birjă, Saşa se liniștește și simte bucuria pătrunzîndu-i din nou în piept. Drepturile tinereții, despre care vorbise în consiliul de familie Ivan Markovici cel cu inimă de aur, se trezesc și capătă glas. Saşa își imaginează cheful care-l așteaptă și, printre sticle cu vin, femei și prieteni, în mintea lui se furișează un gînd:

„Acum văd și eu că sînt un criminal. Intr-adevăr, sînt un criminal."

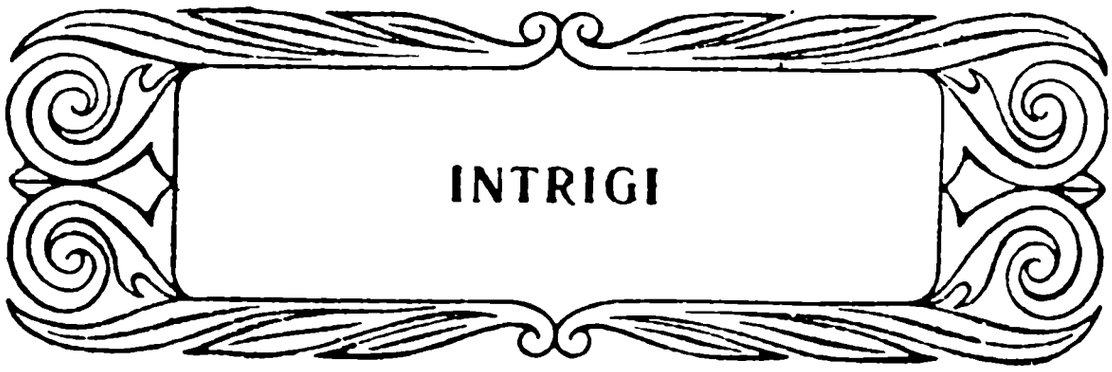

INTRIGI

a) Alegerea preşedintelui Asociaţiei.
b) Discutarea incidentului din 2 octombrie.
c) Referatul doctorului M. N. von Bron, membru activ.
d) Chestiunile curente ale Asociaţiei.

Doctorul Şelestov, autorul incidentului din 2 octombrie, se pregăteşte să plece la această şedinţă ; stă de mult în faţa oglinzii şi încearcă să-şi compună o expresie languroasă. Dacă s-ar prezenta la şedinţă cu o faţă tulburată, încruntată, prea aprinsă sau prea palidă, duşmanii lui şi-ar putea închipui că dă o importanţă exagerată intrigilor dumnealor ; dar dacă o să le arate o faţă rece, indiferentă sau adormită, adică o faţă de om care stă deasupra mulţimii şi e obosit de viaţă, atunci, văzîndu-l, toţi duşmanii vor fi pătrunşi într-ascuns de respect şi-şi vor zice :

Cutezătoarea-i frunte s-a înălţat mai sus
De stîlpul lui Napoleon I

Ca om pe care nu-l interesează duşmanii şi bîrfelile lor, va sosi la şedinţă în urma tuturor celorlalţi. Va intra în sală fără să facă zgomot, îşi va trece languros mîna prin păr şi, privind drept înainte, se va aşeza la un colţ de masă. Luîndu-şi şi un aer de auditor care se plictiseşte, o să caşte discret, o să ia un

ziar şi o să înceapă să citească... Toţi or să vorbească, or să discute, or să se aprindă, or să se cheme unul pe altul la ordine, numai el o să tacă, cu ochii pe ziar. Dar cînd, în cele din urmă, numele lui o să se repete mai des, iar problema cea arzătoare o să răscolească patimile în cel mai înalt grad, el o să-şi ridice spre confraţi ochii plictisiţi şi obosiţi şi o să le spună, ca din treacăt :

— Mă siliţi să vorbesc... Iertaţi-mă, domnilor, dar eu nu m-am pregătit, şi de aceea cuvîntarea mea n-o să fie chiar atît de închegată... O să încep *ab ovo* [1])... In şedinţa trecută, unii din stimaţii mei confraţi au declarat că atitudinea mea la consulturi nu e pe placul dumnealor şi mi-au cerut să mă explic. Socotind explicaţiile inutile, iar acuzaţiile de rea-credinţă, am cerut să fiu exclus din Asociaţie şi am părăsit şedinţa. Dar cum astăzi mi se aduc alte acuzaţii, spre marea mea părere de rău, văd că n-o să scap de explicaţii. Iată, o să mă explic !

In continuare, jucîndu-se nepăsător cu creionul sau cu lănţişorul de la ceas, va spune că într-adevăr uneori, la cîte un consult, ridică glasul şi-şi întrerupe confraţii, fără să se sfiască de prezenţa persoanelor străine ; şi iarăşi e adevărat că o dată, la un consult, a întrebat pe bolnav faţă de medici şi de rude : „Cine-i dobitocul care ţi-a prescris opium ?“ Rareori se întîmplă ca un consult să treacă fără incidente... Şi de ce ? Foarte simplu. Totdeauna, cînd e vorba de cîte un consult, el, Şelestov, rămîne surprins de nivelul scăzut al cunoştinţelor medicale ale confraţilor săi. In oraş sînt treizeci şi doi de doctori, şi majoritatea lor au mai puţine cunoştinţe, decît oricare student din anul întîi. Nu e nevoie să ne ducem prea departe pentru exemple. Evident, *nomina sunt odiosa* [2]). Insă aici, în şedinţă, sîntem între noi, aşa că, spre a nu lăsa să planeze nici un dubiu, pot să citez şi nume. De pildă, toată lumea ştie că von Bron, stimatul nostru con-

[1]) *ab avo* — de la începutul începuturilor (în lb. latină). (N. trad.)

[2]) *nomina sunt odiosa* — e odios să citezi nume (în lb. latină). (N. trad.)

frate, a perforat cu o sondă esofagul funcţionarei Seriojkina...

În clipa aceea, von Bron o să sară în picioare şi, plesnindu-şi palmele una de alta, o să înceapă a urla :

— Dumneata l-ai perforat, colega, şi nicidecum eu ! Dumneata ! Şi o să-ţi demonstrez !

Şelestov n-o să-i dea nici o atenţie şi o să urmeze :

— De asemenea, toată lumea ştie că Jila, stimatul nostru confrate, a luat drept abces rinichiul deplasat al actriţei Semiramidina şi i-a făcut o puncţie de încercare, din care pricină a urmat curînd *exitus letalis* [1]). Stimatul confrate Besstrunko, în loc să scoată o unghie a degetului mare de la piciorul stîng, a scos unghia sănătoasă de la piciorul drept. De asemenea, nu pot să nu amintesc cazul stimatului nostru confrate Terhariant, care a cauterizat cu atîta zel trompa lui Eustaţiu soldatului Ivanov, încît bietului băiat i-au plesnit amîndouă timpanele ! Ţin să mai adaug că acelaşi confrate, în timp ce extrăgea unui client o măsea, i-a mutat maxilarul inferior şi nu i l-a pus la loc, pînă cînd nu i-a plătit omul cinci ruble. Stimatul confrate Kuriţîn e însurat cu nepoata farmacistului Grummer şi lucrează mînă în mînă cu el. E îndeobşte cunoscut că tînărul nostru confrate Skoropalitelnii, secretarul Asociaţiei noastre, trăieşte cu soţia mult stimatului şi onoratului nostru preşedinte, Gustav Gustavovici Prehtel... Dar văd că de la nivelul scăzut al cunoştinţelor, am alunecat pe nesimţite la alte păcate, de natură etică. Cu atît mai bine. Etica e punctul nostru nevralgic, domnilor, şi ca să nu se pară că vorbesc fără temei, o să citez cazul stimatului nostru confrate Puzîrkov, care, aflîndu-se în casa colonelesei Treşcinskaia, cu prilejul zilei ei onomastice, a afirmat cum că eu, şi nu Skoropalitelnîi, trăiesc cu soţia preşedintelui nostru ! Şi lucrul acesta îndrăzneşte să-l spună acelaşi domn Puzîrkov, pe care l-am surprins anul trecut cu soţia stimatului nostru confrate Znobiş ! Şi, fiindcă veni vorba de doctorul Znobiş... Cine se bucură de reputaţia de medic cu care nu e tocmai

---

[1]) *exitus letalis* — sfîrşit mortal (în lb. latină). (N. trad.)

prudent să se caute doamnele? Znobiș... Cine s-a însurat cu fiica unui negustor pentru zestrea ei? Znobiș! În ce privește pe mult stimatul nostru președinte, trebuie să spun că se ocupă într-ascuns cu homeopatia și, în același timp, primește bani de la prusaci pentru spionaj. Spion prusac, asta e *ultima ratio!* [1])

Cînd vor să pară inteligenți și plini de elocință, doctorii întrebuințează două expresii latinești: *nomina sunt odiosa* și *ultima ratio*. Șelestov n-o să vorbească numai latinește ci și franțuzește și nemțește, — cum poftiți! O să-i dea de gol pe toți, o să smulgă măștile de pe obrazul intriganților! Președintele o să obosească sunînd clopoțelul, stimații confrați or să sară de la locurile lor, începînd să urle și să gesticuleze. Iar cei de religie mozaică or să se strîngă ciotcă și or să se pornească, pe limba lor:

— Hal-hal-hal-hal-hal...

Dar Șelestov, fără să țină seama de nimeni și de nimic, o să-i dea înainte:

— În ce privește Asociația noastră, așa cum este ea în clipa de față, cu rînduielile și componența ei, e cert că se va duce de rîpă. Totul e clădit numai pe intrigi. Intrigi, intrigi și iarăși intrigi! Eu, ca una din victimele acestor nesfîrșite și diabolice intrigi, socotesc de datoria mea să vă expun cele ce urmează...

Și, în timp ce-și va continua expozeul, partizanii lui vor aplauda și-și vor freca mîinile încîntați. În sfîrșit, în mijlocul unei agitații și al unui vacarm inimaginabil, se va proceda la alegerea președintelui. Von Bron et C-ie sînt cu toată inima pentru Prehtel, însă publicul și confrații cu scaun la cap îi huiduiesc și strigă din răsputeri:

— Jos Prehtel! Îl vrem pe Șelestov! Pe Șelestov!

Șelestov primește, dar cu o condiție: Prehtel și von Bron să-i ceară scuze pentru incidentul de la 2 octombrie. Și iarăși se stîrnește un scandal nemaipomenit, și iarăși mult stimații confrați de religie mozaică se strîng cap la cap și se pornesc: „hal-hal-hal...“ Indignați, Prehtel și von Bron sfîrșesc prin a cere să nu

---

[1]) *ultima ratio* — ultimul argument (în lb. latină). (N. trad.)

mai fie consideraţi ca membri ai Asociaţiei. Cu atît mai bine!

Iată-l preşedinte. Şelestov o să înceapă prin a face curăţenie în grajdurile lui Augias[2]: Znobiş — afară! Terhariant — afară! Cu ajutorul partizanilor săi, pînă în ianuarie n-o să mai rămînă în Asociaţie nici un intrigant. La clinica Societăţii, înainte de toate o să dea ordin să se vopsească pereţii dispensarului şi să se pună un afiş: — „Fumatul strict interzis"; după aceea, o să concedieze pe felcer şi pe felceriţă, medicamentele o să le cumpere de la Hreaşceambjiţki şi nu de la Grummer, o să invite pe medici să nu mai facă nici o operaţie fără supravegherea lui, şi aşa mai departe. Dar, lucrul cel mai principal, cărţile lui de vizită vor suna: „Preşedinte al Asociaţiei medicilor din N.".

Aşa visează Şelestov stînd acasă, în faţa oglinzii. Dar iată că pendula bate ora şapte, amintindu-i că e timpul să plece la şedinţă. Se trezeşte din dulcea lui visare şi se grăbeşte să-şi ia o expresie languroasă. Însă... vai! Ar vrea el să-şi dea un aer languros şi interesant, dar faţa nu-l ascultă şi i se face acră şi tîmpă, ca a unei javre de căţel înfrigurat; ar vrea el să arate grav, dar faţa i se lungeşte a nedumerire, de i se pare acum că nu mai seamănă a căţel, ci a gînsac. Şelestov îşi coboară pleoapele, închide ochii pe jumătate, îsi umflă obrajii şi îşi încreţeşte fruntea. Degeaba! Iese cu totul altceva, decît ceea ce doreşte el. Pesemne că aşa sînt din născare trăsăturile feţei lui şi n-are ce să le mai facă. Fruntea îngustă, ochii mici alergînd neastîmpăraţi ca ai unei precupeţe viclene, maxilarul inferior ieşit înainte într-un chip idiot şi absurd, iar obrajii şi părul arată ca şi cum cu cîteva clipe înainte „stimatul confrate" ar fi fost dat afară din odaia de biliard...

Şelestov se uită la faţa lui, se înfurie şi începe să creadă că şi ea face intrigi împotrivă-i. Trece în vestibul, se îmbracă — şi i se pare că şi şuba, şi galoşii, şi căciula fac intrigi...

— Birjar, la clinică! — strigă el.

Ar vrea să-i dea birjarului douăzeci de copeici, însă birjarii, intriganți, cer douăzeci și cinci... In sfîrșit se urcă, trăsura pornește, dar vîntul rece îi biciuiește obrazul, zăpada udă îl orbește, iar căluțul abia își tîrăște picioarele. Da, s-au înțeles cu toții să facă intrigi împotriva lui... Intrigi, intrigi și iarăși intrigi!

CASA CEA VECHE

DESTĂINUIRILE UNUI PROPRIETAR DE CASE

TREBUIA să dărîm casa cea veche, ca să construiesc în locul ei alta nouă. Îl plimbam pe arhitect prin odăile pustii şi, între altele, îi povesteam fel de fel de întîmplări. Tapetele rupte, ferestrele întunecate, sobele afumate — într-un cuvînt, totul arăta că cineva locuise acolo pînă mai ieri şi-mi trezea amintiri. De pildă, pe scara asta, cîţiva oameni beţi au coborît o dată un mort. Beţivii s-au poticnit şi s-au dus de-a dura pînă jos, cu sicriu cu tot. Cei vii s-au lovit rău, dar mortul a rămas grav, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Numai cînd l-au ridicat de pe podea şi l-au aşezat în sicriu, dădea din cap... Iată trei uşi la rînd: aici stăteau cîteva domnişoare care primeau vizite multe, de aceea se îmbrăcau mai bine decît toţi ceilalţi locatari şi plăteau chiria foarte regulat. Uşa din capătul coridorului ducea la spălătorie. Acolo, ziua se spălau rufe, iar noaptea se făceau chefuri cu bere. Apartamentul cel mic, alcătuit din trei odăi, e plin de sus şi pînă jos de microbi şi de bacterii. Acolo nu-i lucru curat. Au murit o mulţime de chiriaşi, — aşa că pot să afirm cu hotărîre că apartamentul a fost blestemat şi că, laolaltă cu chiriaşii, mai locuia acolo şi o fiinţă nevăzută... Nu pot să uit, mai ales, soarta unei familii. Închipuiţi-vă un omuleţ ca oricare altul, fără nimic deosebit, care avea mamă, nevastă şi patru băieţi. Îl chema Putohin, era pisăr

la un notar public şi primea 35 de ruble pe lună. Om aşezat, cumpănit şi cu frica lui dumnezeu. De cîte ori îmi aducea chiria, îşi cerea iertare, fie pentru că era prost îmbrăcat, fie pentru că întîrziase cu cinci zile, iar cînd îi dădeam chitanţă de primirea banilor, zîmbea cu bunătate şi spunea : „Ce nevoie avem de chitanţă ? Nu-mi plac mie chitanţele astea !“ Trăia în sărăcie, dar în curăţenie. In odaia din mijloc stăteau cei patru băieţi împreună cu bunica lor. Acolo găteau, acolo dormeau, acolo primeau, ba chiar şi dansau. In odaia cealaltă stătea el, Putohin : avea o masă la care făcea lucrări particulare : transcria roluri, referate etc. Dincolo, în dreapta, locuia subchiriaşul lui, lăcătuşul Egorîci, om aşezat şi el şi care nu bea ; totdeauna îi era cald, de aceea nu umbla decît desculţ şi în vestă. Egorîci dregea lacăte, pistoale, biciclete de copii, nu se dădea în lături să repare şi pendule ieftine şi meşterea patine pentru douăzeci şi cinci de copeici. Dar munca asta nu-i plăcea, omul se socotea specialist în instrumente muzicale. Pe masa lui, printre vechituri de oţel şi fier, puteai să vezi oricînd vreo armonică beteagă de o clapă, sau vreo trompetă cu marginile turtite. Ii plătea lui Putohin două ruble şi jumătate chirie, nu se clintea de lîngă masa lui de lucru şi nu ieşea din odaie, decît ca să bage în foc vreun fier oarecare.

Cînd intram seara la ei, ceea ce se întîmpla foarte rar, totdeauna găseam acelaşi tablou : Putohin era la masă şi transcria, mamă-sa şi nevastă-sa — o femeie slabă, cu obrazul ostenit — stăteau lîngă lampă şi coseau, iar Egorîci răşpăluia cîte ceva. Cuptorul înfierbîntat, în care focul ardea încă, răspîndea o căldură înăbuşitoare, aerul îmbîcsit mirosea a ciorbă, a pelinci şi a Egorîci. Era sărăcie şi zăpuşeală, dar feţele de muncitori ale oamenilor, pantalonaşii copiilor atîrnaţi de-a lungul cuptorului, fiarele lui Egorîci, toate vorbeau parcă de pacea, de voia bună şi de mulţumirea care sălăşluiau acolo... Dincolo de uşă, în odaia din mijloc, pieptănaţi cu grijă şi veseli, copiii se zbenguiau, adînc convinşi că în lumea asta toate erau aşa cum se cuvenea să fie şi că aşa va fi totdea-

una, cu condiţia, doar, ca dimineaţa şi seara, înainte de culcare, să-şi facă rugăciunea către dumnezeu.

Închipuiţi-vă acum că în mijlocul acestei odăi, la doi paşi de cuptor, e un sicriu, şi în sicriu zace nevasta lui Putohin. Nu există soţ, a cărui soţie să trăiască veşnic, însă această moarte avea în ea ceva cu totul neobişnuit. Chiar în timpul ecteniei, uitîndu-mă la faţa gravă a soţului şi la privirea lui încruntată, mi-am zis :

„Ehei, frate, aici nu miroase-a bine !“

Aveam impresia că şi el, şi copiii lui, şi bunica, şi Egorîci, fuseseră deja pecetluiţi de fiinţa cea nevăzută, care trăia la un loc cu ei, în odăiţele acelea. Sînt un om foarte superstiţios, poate pentru că-s proprietar de case, şi de patruzeci de ani am de a face cu chiriaşii. De pildă, eu cred că dacă ai ghinion la cărţi de la început, apoi pierzi mereu pînă la sfîrşitul jocului, iar, dacă soarta ţine morţiş să te şteargă de pe faţa pămîntului, pe dumneata şi pe familia dumitale, n-o să te slăbească o clipă şi n-o să se lase înduplecată cu nici un chip. Şi mai cred că prima nenorocire este, de obicei, începutul unui şir neîntrerupt de nenorociri... După felul lor, nenorocirile sînt ca şi pietrele : e de ajuns să se desprindă una de pe un mal înalt, ca după ea să pornească şi altele. Într-un cuvînt, cînd am plecat din casa lui Putohin după ectenie, eram încredinţat că nici el şi nici ai lui n-or s-o sfîrşească bine...

Într-adevăr, nici n-a trecut o săptămînă şi, pe neaşteptate, notarul public l-a dat afară pe Putohin, punînd în locul lui o domnişoară oarecare. Şi, ce credeţi ? Putohin nu s-a tulburat atît din pricină că şi-a pierdut slujba, cît pentru că în locul lui a fost numită o domnişoară, şi nu un bărbat... De ce numaidecît o domnişoară ?... Asta l-a supărat atît de mult, încît venind acasă a tras o mamă de bătaie copiilor, a batjocorit-o pe maică-sa şi s-a îmbătat. Egorîci i-a ţinut tovărăşie şi s-a îmbătat şi el.

Nu mult după aceea, Putohin mi-a adus chiria, dar nu şi-a mai cerut iertare că întîrziase cu 18 zile şi a tăcut cînd i-am dat chitanţă de primirea banilor. Luna

următoare mi-a adus banii mamă-sa şi mi-a dat numai jumătate din chirie, făgăduind că o să aducă cealaltă jumătate peste o săptămînă. Luna a treia n-am primit nici un ban, iar portarul mi s-a plîns că locatarii din apartamentul nr. 23 nu se poartă „civilizat". Nu, astea nu erau semne bune.

Acum, închipuiţi-vă următorul tablou: o dimineaţă mohorîtă de Petersburg se uită pe geamurile astea tulburi. Lîngă cuptor, bătrîna dă ceaiul copiilor. Numai nepotul cel mai mărişor, Vasea, bea ceaiul din pahar, celorlalţi li-l toarnă de-a dreptul în farfurioare. In faţa cuptorului, Egorîci stă pe călcîie şi bagă un fier în foc. După beţia din ajun îşi simte capul greu, iar ochii i-s împăienjeniţi. Din cînd în cînd icneşte, tremură şi tuşeşte.

— M-a făcut să iau drumul cel rău, blestematul! — bombăneşte. — Nu-i de ajuns că bea el, mai bagă şi pe alţii în păcat!

Putohin stă în odaia lui, pe patul fără aşternut — de mult nu mai are nici plapomă, nici perne — şi, cu mîinile vîrîte în păr, se uită tîmp în pămînt. E zdrenţăros, nepieptănat, bolnav.

— Haide, bea, bea mai repede, că ai să întîrzii de la şcoală! — îl grăbeşte bătrîna pe Vasea. — Şi pe urmă, trebuie să mă duc şi eu la ovrei, să le spăl podelele...

Din toată casa, numai bătrîna nu şi-a pierdut curajul. Şi-a amintit de vremurile de demult şi s-a apucat din nou de muncă grea şi brută. In fiecare vineri spală podelele evreilor de la casa de împrumut, sîmbăta spală rufe la negustori, iar duminica umblă prin oraş, de dimineaţă şi pînă seara, căutînd femei milostive... In fiecare zi are cîte ceva de lucru. Spală rufe, spală podele, face pe moaşa, peţeşte sau cere de pomană. E drept că nici ea nu se dă la o parte să bea de inimă rea, dar chiar cînd e beată, nu-şi uită îndatoririle. In Rusia sînt multe bătrîne ca ea, în stare să asigure bunăstarea căminurilor.

După ce-şi bea ceaiul, Vasea îşi aşază cărţile în ghiozdan şi intră după cuptor. Acolo, în rînd cu ro-

chiile bunicăi, trebuie să fie agăţat şi paltonul lui. Peste cîteva clipe iese de după cuptor şi întreabă :

— Unde mi-o fi paltonul ?

Bunica şi ceilalţi băieţi încep să caute paltonul, dar ia-l de unde nu-i. Parcă a intrat în pămînt. Unde să fie ? Bătrîna şi Vasea sînt palizi şi speriaţi. Pînă şi Egorîci e nedumerit. Numai Putohin tace şi nu se clinteşte din loc. Simţitor de obicei la orice neorînduială, de data asta se face că nu vede şi nu aude nimic. Lucrul acesta dă de bănuit.

— El l-a băut ! — zice Egorîci.

Putohin tace, ceea ce înseamnă că e adevărat. Pe Vasea îl prinde groaza. Paltonul lui, paltonul acela neasemuit, făcut din rochia de postav a răposatei lui mame, căptuşit cu percal frumos, i l-a băut tata la cîrciumă ! Asta înseamnă că o dată cu paltonul i-a băut şi creionul albastru din buzunarul de la piept, şi carnetul de notiţe pe care scria, cu litere de aur : *„Nota bene“ !* Carnetul avea creionul lui, cu gumă, şi tot în carnet erau şi pozele...

Lui Vasea îi vine să plîngă, dar n-are voie. Dacă tata, pe care îl doare capul, o să-l audă plîngînd, o să înceapă a răcni, a tropăi din picioare şi a-l bate. Şi al dracului mai bate, cînd e mahmur ! Bineînţeles că bunicuţa o să-i ia apărarea, dar tata o să ridice mîna şi asupra ei. Apoi o să se amestece în încăierare şi Egorîci, care o să-l apuce pe tata de piept şi or să se prăbuşească amîndoi pe podea... Parcă-i şi vede cum se rostogolesc, cum se tăvălesc, cuprinşi, şi unul şi altul, de o ură sălbatică de beţivi. Iar bunica plînge, copiii urlă, vecinii trimit după portar... Nu, mai bine să nu plîngă !

Dar pentru că nu are voie să plîngă şi să-şi strige în gura mare indignarea, Vasea mîrîie, îşi frînge mîinile şi dă din picioare, sau îşi apucă mîneca în dinţi şi o zgîlţîie, aşa cum zgîlţîie cîinele un iepure. Ochii i-s ca de nebun, iar faţa i se schimonoseşte, deznădăjduită. Văzîndu-l în starea asta, bunica îşi smulge deodată şalul de pe cap şi, fără să scoată o vorbă, începe să dea şi ea din mîini şi din picioare, făcînd fel

de fel de schime, cu ochii pironiţi într-un singur punct. Din ceasul acela, bănuiesc, şi băiatul şi bătrîna au rămas pe deplin încredinţaţi că viaţa lor se sfîrşise şi că pentru ei nu mai era nici o nădejde...

Putohin nu aude plînsete, dar din odăiţa lui vede tot. Cînd, ceva mai tîrziu, înfofolit în şalul bunicăi, Vasea pleacă la şcoală, Putohin, cu o expresie a feţei pe care nu mă încumet să v-o descriu, iese în stradă şi se ia după el. Vrea să-l strige, să-l împace, să-i ceară iertare, să-i dea cuvîntul de cinste, luînd-o de martoră pe răposata mamă-sa. Dar din pieptul lui, în loc de vorbe, nu ies decît suspine. Dimineaţa e umedă şi rece. Ajungînd în dreptul şcolii, Vasea îşi scoate şalul, să nu-l rîdă băieţii că seamănă a babă, şi intră pe poartă numai în hăinuţă. Iar Putohin se întoarce acasă şi începe să plîngă în hohote, îngăimînd vorbe fără şir şi ploconindu-se pînă la pămînt în faţa maicăsi, în faţa lui Egorîci şi a mesei lui de lucru. Apoi, după ce se mai linişteşte puţin, vine în goană la mine şi, gîfîind, mă roagă de toţii dumnezeii să-i caut o slujbă. Bineînţeles îi dau oarecare speranţe.

— In sfîrşit, mi-am venit în fire ! — zice el. — De altfel, era şi vremea să-mi vină mintea la cap. Destul mi-am făcut de urît, ajunge !

E fericit şi nu ştie cum să-mi mai mulţumească. Iar eu, care de atîţia ani, de cînd sînt proprietarul casei, am ajuns să-i cunosc prea bine pe domnii chiriaşi, mă uit la el şi grozav îmi vine să-i spun :

— E prea tîrziu, drăguţă ! Tu ai murit de mult !

De la mine, Putohin aleargă la şcoală. Se plimbă pe stradă, aşteptînd să iasă băiatul.

— Uite ce este, Vasea ! — îi spune el vesel, cînd băiatul, în sfîrşit, iese. — Mai adineauri mi s-a promis o slujbă. Ai puţină răbdare, şi o să-ţi cumpăr o şubă, cum n-ai mai văzut... ba o să te dau şi la liceu ! Înţelegi tu ? La liceu ! Să vezi că o să fac din tine un dvoreanin ! N-o să mai beau. Îţi dau cuvîntul meu că n-o să mai beau.

Omul crede, într-adevăr, într-un viitor fericit. Dar iată că se face seară. Bătrîna, care în vremea asta s-a întors de la ovrei obosită şi prăpădită, cu douăzeci

de copeici cîştig, se apucă să spele rufele copiilor. Vasea stă la masă şi-şi face problemele. Egorîci nu lucrează. Datorită lui Putohin, a prins şi el gust de băutură şi acum simte o sete nepotolită. În odăi e o căldură înăbuşitoare. Din albia în care bătrîna spală rufe, se ridică valuri de aburi.

— Ce zici, mergem? — întreabă Egorîci, posomorît.

Chiriaşul meu tace. După emoţiile prin care a trecut, se simte grozav de plictisit. Se luptă cu dorinţa de a bea, cu amărăciunea şi... bineînţeles, învinge amărăciunea. Veşnica poveste...

Cînd se înnoptează, Egorîci şi Putohin ies, iar a doua zi dimineaţă Vasea nu mai găseşte nicăieri şalul bunicăi.

Iată ce se petrecea în apartamentul ăsta! După ce a băut şalul, Putohin nu s-a mai întors acasă. Unde-o fi dispărut, nu se ştie. Văzînd că nu se mai întoarce, bătrîna s-a apucat şi ea de băutură, apoi a căzut la pat. Au dus-o la spital, pe băieţii cei mici i-a luat o rudă, iar Vasea s-a tocmit la spălătoria de alături. Ziua pregătea fiarele de călcat, iar noaptea alerga după bere. După ce l-au dat afară de la spălătorie, a intrat la una din domnişoare, care-l trimitea noaptea în oraş, cu nu ştiu ce comisioane. Acum i se spunea „peşte". Ce s-o mai fi făcut după aceea, nu ştiu.

Iar în odaia de dincoace a stat vreo zece ani un cerşetor muzicant. Cînd a murit, în salteaua lui s-au găsit douăzeci de mii de ruble.

NEPĂSARE

TRENUL lung de marfă stă de mult în haltă. Locomotiva nu face nici cel mai mic zgomot, de parcă s-a stins. Nicăieri ţipenie de om : nici pe lîngă tren, nici în faţa uşilor de la haltă.

Dintr-un vagon răzbate o şuviţă palidă de lumină, prelingîndu-se peste şinele liniei de garaj. Înăuntrul vagonului, pe o burcă întinsă pe podea, stau doi oameni : unul e bătrîn, cu barba mare şi căruntă, îmbrăcat cu cojoc şi cu o căciulă ţuguiată de oaie ca o papahă caucaziană ; celălalt e tînăr, fără mustăţi, cu o haină ponosită de postav şi cu cizme înalte şi murdare. Sînt negustori de vite. Bătrînul stă aşezat cu picioarele întinse, tace şi se gîndeşte, iar tînărul, culcat într-o rînă, cîntă încet de tot dintr-o armonică din cele ieftine. Lîngă ei, pe perete, e atîrnat un felinar cu o lumînare de seu.

Vagonul e încărcat. Dacă te-ai uita înăuntru la lumina spălăcită a felinarului, ţi s-ar părea la început că ceea ce vezi sînt nişte matahale fără nici o formă, vii fără îndoială, semănînd uimitor cu nişte raci uriaşi, care-şi mişcă cleştele şi mustăţile, se vîră unii într-alţii şi, fără să facă nici un zgomot, se caţără pe peretele lunecos, spre tavan. Dar dacă ai privi mai cu băgare de seamă, ai vedea alegîndu-se din întuneric întîi cîteva perechi de coarne cu umbrele lor, apoi spinările lungi şi descărnate, părul

murdar, cozile, ochii... Sînt boii şi umbrele lor: opt peste tot. Unii întorc capul, dau din cozi şi se uită la oameni, alţii încearcă să se culce sau să se aşeze mai bine. Stau îngrămădiţi. Dacă se culcă unul, ceilalţi trebuie să se înghesuie şi mai mult unul în altul. N-au nici iesle, nici stanog, nici aşternut şi nici un firicel de fîn...[1])

După o lungă tăcere, bătrînul scoate din buzunar ceasul lui de argint, ca o ceapă, şi se uită la el: sînt două şi un sfert.

— E mai bine de-un ceas, de cînd stăm pe loc, — zice căscînd. — Ia să mă duc să-i mai zoresc, că de nu, ne-apucă dimineaţa aici. Or fi dormind, ori dumnezeu ştie ce-or fi făcînd!

Bătrînul se ridică în picioare şi, însoţit de umbra lui nesfîrşită, coboară cu băgare de seamă din vagon, în beznă. O ia de-a lungul trenului spre locomotivă şi, după ce lasă în urmă vreo douăzeci de vagoane, vede pălălaia roşie a unui cuptor deschis. În faţa cuptorului stă nemişcată o umbră: cozorocul, nasul şi genunchii omului par vopsiţi în purpuriu, restul e negru, abia desluşit în întuneric.

— Mult o să mai stăm aici? — întreabă bătrînul.

Nici un răspuns. Se vede că umbra cea nemişcată doarme. Bătrînul icneşte necăjit şi, zgribulindu-se din pricina umezelii care-l pătrunde, ocoleşte locomotiva. Cînd trece prin faţa ei, lumina felinarelor îl orbeşte o clipă şi noaptea i se pare şi mai neagră. Apoi se îndreaptă spre haltă.

Peronul şi treptele sînt ude. Pe-alocuri, se vede albind zăpada proaspătă, care începe a se topi. În haltă e lumină şi cald ca în baie. Miroase a gaz. În odaie nu mai e altă mobilă, afară de un decimal şi o canapea galbenă, pe care doarme un bărbat în uniformă de conductor. La stînga sînt două uşi, amîndouă date de perete. Printr-o uşă se vede aparatul telegrafic şi o lampă cu abajur verde, prin cealaltă o odăiţă, prinsă pe jumătate de un dulap

[1]) Pentru a preveni incendiile, pe unele trasee de cale ferată e interzis să se ia fîn în vagoane, aşa că animalele rămîn fără hrană pe tot timpul drumului. (N. aut.)

întunecat. Tot în odăiţa asta se văd, stînd pe prichiciul ferestrei, şeful de tren şi mecanicul. Răsucesc în mîini, cînd unul, cînd celălalt, o căciulă şi vorbesc amîndoi cu aprindere.

— Nu-i biber veritabil, e polonez, — zice mecanicul. — Biberul veritabil nu arată aşa. Dacă vrei să ştii, căciula asta nu face mai mult de cinci carboave!

— Ce te pricepi dumneata!... — se supără şeful de tren, — cinci carboave? Ia să-l întrebăm pe negustor. Domnule Malahin, — se adresează el bătrînului, — ce zici, biberul ăsta e veritabil, ori e polonez?

Bătrînul Malahin ia căciula în mînă şi, cu un aer de cunoscător, suflă în blană, o pipăie, o miroase, şi deodată, pe faţa lui mînioasă se iveşte un zîmbet de dispreţ:

— Nici vorbă că-i polonez! — declară el bucurîndu-se. — E polonez toată ziua...

Începe discuţia. Şeful de tren caută să le dovedească celor doi că blana, din care e făcută căciula, e biber veritabil, iar mecanicul şi Malahin fac tot chipul să-l încredinţeze că, dimpotrivă, nu e. Deodată, în toiul discuţiei, bătrînul îşi aduce aminte pentru ce a venit.

— Ii tot daţi înainte, ba că-i biber, ba că nu-i biber, da' în vremea asta trenul stă, domnilor! — zice el. — Mă rog, pe cine aşteptăm? S-o luăm din loc!

— S-o luăm — încuviinţează şeful de tren. — Mai fumăm cîte o ţigară şi pe urmă plecăm. Însă nu face să ne grăbim... Tot o să ne ţină în gară!

— Şi de ce o să ne ţină, mă rog?

— Uite aşa... Am întîrziat din cale-afară de mult... Şi dacă apuci să întîrzii într-o gară, apoi în celelalte te ţin pe loc vrînd-nevrînd, ca să dea liber trenurilor care vin din partea cealaltă. Acuma tot nu mai putem merge cu numărul paisprezece, ori că plecăm imediat, ori că plecăm mîine dimineaţă. Cred că o să plecăm cu numărul douăzeci şi trei.

— Cum vine asta?

— Iaca aşa.

Malahin se uită iscoditor la şeful de tren, se gîndeşte şi mormăie fără să vrea, ca pentru el:

— Să mă bată dumnezeu dacă n-am numărat, că doar mi-am însemnat şi în carnet, că de cînd am pornit şi pînă acum, am stat prin staţii treizeci şi patru de ore. În felul ăsta, domnilor, parcă văd că or să-mi moară boii, ori că n-o să capăt nici două ruble pentru carnea lor, cînd o fi să ajung unde trebuie. Asta nu mai este călătorie, ăsta-i curat faliment!

Şeful de tren îşi ridică sprîncenele şi oftează, ca şi cum ar spune: „Îmi pare rău, dar ăsta-i adevărul!“ Mecanicul tace şi-şi cercetează căciula, pe gînduri. După feţele lor, se vede bine că amîndoi se gîndesc la acelaşi lucru, pe care se feresc să-l mărturisească, şi nu pentru că ar vrea să-l ascundă, ci pentru că asemenea gînduri se fac mult mai uşor înţelese prin tăcere, decît prin vorbe. Şi bătrînul înţelege. Bagă mîna în buzunar, scoate o hîrtie de zece ruble şi, fără multă vorbă, fără să-şi schimbe tonul sau expresia feţei, i-o întinde şefului de tren cu acel gest hotărît şi făţiş, cu care, fără îndoială, numai ruşii dau şi primesc mită. Şeful ia hîrtia în tăcere, o împătureşte şi, fără grabă, o vîră în buzunar. După aceea, ies cîteşitrei din odăiţă, îl scoală în trecere pe conductorul care dormea şi se îndreaptă cu toţii spre peron.

— Ce vreme! — bombăneşte şeful de tren, scuturînd din umeri. — Un întuneric... să-ţi dai cu degetele în ochi, nu alta!

— Da, afurisită vreme...

Pe fereastră se vede apărînd pe neaşteptate, între lampa cu abajurul verde şi aparatul de telegrafie, capul bălai al telegrafistului şi, îndată, încă un cap, cu barbă şi cu chipiu roşu: fără îndoială, al şefului de haltă. Şeful se apleacă asupra mesei şi, plimbîndu-şi ţigara de-a lungul rîndurilor, citeşte ceva pe o foaie albastră... Malahin se îndreaptă spre vagonul lui.

Însoţitorul cel tînăr stă aşa cum l-a lăsat, culcat într-o rînă, şi cîntă încetişor din armonică. N-are fir de mustaţă, doar nu e decît un băietan. Faţa lui albă şi plină, cu umerii obrajilor ieşiţi în afară, e îngîndurată copilăreşte, privirea-i e tristă şi supusă, nu ca a oamenilor împliniţi, cu toate că e lat în spete, voinic, greoi şi butucănos, ca şi bătrînul. Nu se clinteşte din loc şi nu-şi schimbă poziţia, de parcă i-ar veni greu să-şi pună în mişcare trupul masiv. Dacă s-ar mişca, fără îndoială că ar plesni ceva pe el, sau ar stîrni un zgomot de s-ar speria boii, ba poate şi el singur. De sub degetele mari şi groase, care aleargă cu stîngăcie pe clapele armonicii, curg fără întrerupere note mărunţele şi piţigăiate, închegîndu-se într-o melodie simplă şi monotonă. Băiatul o ascultă şi pare grozav de încîntat de cîntecul lui.

Se aude o bătaie de clopot, dar atît de înăbuşită, de parcă bate undeva departe, nu aici, la doi paşi. După prima bătaie, vin imediat încă două, apoi încă trei şi fluieratul şefului de tren. Urmează cîteva clipe de adîncă tăcere. Vagonul nu se clinteşte. Stă pe loc, şi totuşi pe sub el încep să se audă zgomote nedesluşite, ca scîrţîitul tălpilor unei sănii pe zăpadă, apoi vagonul se clatină şi zgomotele se sting. Şi iarăşi se face linişte. Dar iată că se aude zăngănit de tampoane, o smucitură bruscă face să se zguduie vagonul, de parcă se pregăteşte să sară în sus, şi boii se prăvălesc unul peste altul.

— Zgîlţîi-v-ar dracii pe lumea cealaltă! — bodogăneşte bătrînul, potrivindu-şi căciula ţuguiată care, din pricina smuciturii îi lunecase pe ceafă. — Iaca aşa are să-mi calicească toate vitele!

Fără să scoată o vorbă, Iaşa se ridică, apucă de coarne unul din boii căzuţi şi-l ajută să se pună pe picioare... După zguduitură, se face iarăşi linişte. Sub vagon se aud din nou zgomote, care seamănă cu scîrţîitul zăpezii, şi trenul parcă dă puţin îndărăt.

— Acuşi are să ne zgîlţîie iar! — zice bătrînul.

Şi într-adevăr, trenul e apucat de spasme, se aude zăngănind, vagonul se cutremură şi boii cad iarăşi unul peste altul.

— Încurcată treabă! — zice Iaşa, trăgînd cu urechea. — Greu trebuie să mai fie trenul, de nu poate să-l urnească din loc!

— Inainte nu era greu şi acuma, dintr-o dată, s-a îngreuiat! Nu, frăţioare, asta înseamnă că şeful de tren nu i-a dat nimic mecanicului. Fă bine şi du-te de-i dă asta, că altfel e în stare să ne zgîlţîie aşa pînă mîine dimineaţă.

Iaşa ia din mîna bătrînului hîrtia de trei ruble şi sare din vagon. Paşii lui grei răsună înăbuşit pe lîngă tren şi, încetul cu încetul, se sting. Linişte... In vagonul de alături un bou mugeşte prelung: parcă cîntă.

Băiatul se întoarce. Un val de vînt umed şi rece năvăleşte în vagon.

— Iaşa, închide uşa şi hai să ne culcăm, — zice bătrînul. — De ce să ardem lumînarea de pomană?

Tînărul trage uşa grea. Se aude fluieratul locomotivei şi trenul porneşte.

— Îi frig! — mormăie bătrînul, întinzîndu-se pe burcă şi lăsîndu-şi capul pe o boccea. — Ei, acasă-i cu totul altceva! Şi cald, şi curat, şi moale, ai şi unde să te închini lui dumnezeu. Pe cînd aici, mai rău ca la porci. Iaca, îs patru zile de cînd nu mi-am mai scos cizmele din picioare...

Clătinîndu-se în legănarea vagonului, Iaşa deschide felinarul şi, cu degetele ude, apucă de fitil. O clipă flacăra pare mai vie, pe urmă lumînarea sfîrîie ca o tigaie şi se stinge.

— Da, frate... — urmează Malahin, simţind că Iaşa se culcă alături de el şi îşi sprijină spinarea uriaşă de spinarea lui. — Îi frig. Trage prin toate crăpăturile. Numai o noapte să doarmă aici maică-ta sau soră-ta şi a doua zi dimineaţa le-ai şi găsi înţepenite! Vezi dacă n-ai vrut şi tu să înveţi şi să te duci la liceu ca fraţii tăi? Acuma umbli cu tată-tău în vagonul cu boi... Tu eşti vinovat, pe tine să te ţii de rău... Fraţii tăi dorm acuma în paturile lor, înveliţi cu plapoma, pe cînd tu, leneşule şi lăsătorule, stai la un loc cu boii... Iaca aşa...

Din pricina zgomotului pe care-l face trenul, vorbele bătrînului nu se aud. Şi totuşi el bombăneşte încă multă vreme, oftează şi icneşte. Aerul rece din vagon e tot mai greu, tot mai înăbuşitor. Mirosul înţepător de bălegar proaspăt şi fumul de lumînare sfîrîită îl fac atît de nesuferit şi de iute, încît Iaşa, gata să adoarmă, simte că-l zgîrie în gît şi în piept şi strănută mereu, însă bătrînul, deprins cu toate acestea, doarme dus şi răsuflă adînc, icnind doar din cînd în cînd.

Judecînd după legănatul vagonului şi după bocănitul roţilor, trenul aleargă cu viteză şi nu chiar în linie dreaptă. Locomotiva răsuflă şi pufneşte din greu, dar nu în tact cu huruitul trenului, şi toate la un loc alcătuiesc un fel de clocot. Neliniştiţi, boii se înghesuie unul într-altul şi izbesc cu coarnele în pereţi.

Cînd se trezeşte bătrînul, prin ferestruica deschisă şi prin crăpăturile vagonului se uită la el cerul albastru al zorilor. I-e îngrozitor de frig, i-au îngheţat spatele şi picioarele. Trenul stă pe loc. Somnoros şi ursuz, Iaşa se învîrte pe lîngă boi.

Bătrînul nu s-a trezit în toane bune. Încruntat şi mohorît, icneşte cu năduf şi trage cu coada ochiului la Iaşa care, proptindu-şi umărul uriaş sub pieptul unui bou, îl saltă, încercînd să-i descurce picioarele.

— Ţi-am spus de ieri că frînghiile-s prea lungi, — bombăneşte bătrînul. — Da' tu, nu: „Nu-s lungi, papaşa!“ Nimica nu vrei să asculţi şi toate le faci după capul tău... Eşti un gogoman!

Malahin trage uşa cu necaz şi lumina pătrunde în vagon. Chiar în faţa uşii staţionează un tren personal, iar la spatele lui se ridică o clădire roşie cu peron acoperit: o gară mare, cu bufet. Acoperişurile şi scările vagoanelor, pămîntul, traversele, toate sînt pudrate cu un strat subţire de ninsoare proaspătă şi înfoiată. Prin golurile dintre vagoanele personalului se vede cum forfotesc pe peron călătorii şi cum se plimbă un jandarm roşcovan, cu faţa stacojie. Iar un chelner în frac cu plastron alb ca zăpada, nedormit, înfrigurat şi fără îndoială nemulţumit de

soartă, aleargă de-a lungul peronului, purtînd în mînă o tavă cu un pahar de ceai şi doi pesmeţi.

Bătrînul se ridică în picioare şi începe să se închine spre răsărit. Iaşa, care în vremea asta a terminat cu boul, pune lopata într-un colţ, se aşază alături de taică-său şi se închină şi el. Băiatul mişcă doar din buze şi-şi face cruce, în timp ce bătrînul şopteşte lămurit fiecare rugăciune, iar vorbele de la sfîrşit le spune tare, răspicat.

— „...şi viaţa veacului ce va să vină, amin!“ — zice bătrînul din adîncul plămînilor, trăgînd aerul în piept. Şi imediat începe altă rugăciune, pe care o termină cu acelaşi glas hotărît şi răspicat: — „şi pe altarul tău aşeza-vor viţei!“

După ce-şi sfîrşeşte închinăciunea, Iaşa îşi face cruce, grăbit, şi zice:

— Dă-mi cinci copeici.

Ia pitacul, înşfacă ceainicul roşu de aramă şi dă fuga în gară, după apă clocotită. Sare cu paşi uriaşi peste şine şi traverse, lăsînd urme largi în zăpada moale şi, vărsînd din mers ceaiul rămas de ieri, se apropie de bufet şi bate cu pitacul în ceainic. Se vede din vagon cum bufetierul împinge la o parte ceainicul mare al lui Iaşa şi nu vrea să-i dea, pentru un pitac, aproape toată apa fiartă din samovar, aşa cum cere el. Dar Iaşa deschide robinetul şi desfăcîndu-şi larg coatele, ca să nu-l împiedice nimeni, îşi umple ceainicul cu apă.

— Ticălosule, afurisitule! — îi strigă bufetierul din urmă, în timp ce Iaşa aleargă spre vagon.

La ceai, chipul mohorît al bătrînului Malahin se înseninează încetul cu încetul.

— La băut şi la mîncat ne pricepem, însă de treburi uităm, — zice el. — Iaca, ieri, toată ziulica n-am făcut alta decît să mîncăm şi să bem, da' cheltuielile nu ne-am gîndit să le trecem. Ce ţinere de minte, dumnezeule!

Bătrînul încearcă să-şi amintească, în gura mare, cheltuielile de ieri, trecînd într-un carneţel ferfeniţit unde şi cît a dat conductorilor, mecanicilor, ungătorilor...

In vremea asta, trenul personal a plecat de mult şi pe linia liberă aleargă înainte şi înapoi, fără nici un rost parcă, ci numai aşa, ca să se bucure de libertate, o locomotivă de manevră. Soarele a răsărit şi îşi împrăştie pe zăpadă razele jucăuşe; de pe streaşina peronului şi de pe acoperişurile vagoanelor picură stropi luminoşi.

După ce-şi bea ceaiul, bătrînul o ia alene spre gară. Acolo, în sala de aşteptare de clasa întîi, găseşte pe şeful de tren şi pe şeful gării, un bărbat tînăr, cu o bărbuţă frumoasă şi cu un palton straşnic, dintr-un postav păros. Bărbatul cel tînăr, nedeprins pesemne să stea pe loc, îşi mută graţios greutatea trupului cînd pe un picior, cînd pe celălalt, ca un cal de curse, se uită cînd la dreapta şi cînd la stînga, salută ducîndu-şi mîna la cozoroc pe toată lumea care trece pe lîngă el, zîmbeşte, îşi închide ochii pe jumătate... E sănătos, e vesel, iar faţa lui îmbujorată răspîndeşte atîta însufleţire şi prospeţime, de parcă ar fi căzut chiar atunci din cer, o dată cu zăpada înfoiată. Văzîndu-l pe Malahin, şeful de tren oftează cu un aer de vinovăţie şi-şi desface braţele a neputinţă.

— Nu mai putem merge cu numărul paisprezece, — zice el. — Am întîrziat prea mult. Cu numărul ăsta a plecat alt tren.

Şeful gării cercetează grăbit cîteva formulare, îşi mută privirea ochilor albaştri şi plini de însufleţire asupra lui Malahin, apoi, răspîndind prospeţime şi zîmbind, îl ameţeşte cu întrebările:

— Dumneata eşti domnul Malahin? Ai nişte boi? Opt vagoane? Ce-i de făcut? Trenul vostru a întîrziat, şi atunci a trebuit să dau drumul altuia cu numărul paisprezece, încă de astă-noapte. Ce ne facem acum?

Apucă uşor, cu două degete trandafirii, blana cu care-i căptuşit cojocul lui Malahin şi, lăsîndu-şi greutatea cînd pe un picior, cînd pe celălalt, îl lămureşte cu bunăvoinţă şi convingere, că numerele cutare şi cutare au plecat deja, numerele cutare vor pleca în curînd, însă că el e dispus să facă pentru

Malahin tot ce-i stă în putinţă. Şi pe faţa lui se vede că, într-adevăr, e gata să-i facă plăcere nu numai lui Malahin, dar şi lumii întregi, atît se simte de bucuros, de încîntat şi de fericit! Bătrînul ascultă şi, cu toate că nu înţelege absolut nimic din enumerarea aceea complicată a trenurilor, dă din cap în chip de încuviinţare şi, la rîndul lui, atinge cu două degete stofa delicată şi păroasă a paltonului de postav. Îi face plăcere să vadă un tînăr atît de cumsecade şi prietenos şi să stea de vorbă cu el. Ca să-i arate aceeaşi bunăvoinţă, Malahin, scoate o hîrtie de zece ruble, se gîndeşte puţin, mai adaugă încă două hîrtii de cîte o rublă şi i le întinde. Şeful de gară la ia, îşi duce mîna la cozoroc şi, cu un gest graţios, le vîră în buzunar.

— Ce-aţi zice, domnilor, să facem altfel? — zice el, luminat de o idee nouă, care i-a venit în minte chiar în clipa aceea. — Trenul militar a întîrziat... după cum vedeţi, n-a sosit încă... Ce ar fi să plecaţi dumneavoastră ca tren militar?[1]) Iar trenului militar să-i dau drumul cu numărul douăzeci şi opt. Ce ziceţi?

— S-ar putea, — încuviinţează şeful de tren.

— Minunat! — se bucură şeful de gară. — În cazul acesta, ce să mai aşteptaţi? Plecaţi chiar acum! Vă dau drumul numaidecît! Minunat!

Îl salută pe Malahin ducîndu-şi mîna la cozoroc şi o ia repede spre birou, citindu-şi din mers formularele. Bătrînul e cît se poate de mulţumit de rezultatul discuţiei. Zîmbeşte şi-şi plimbă ochii prin toată sala, ca şi cum ar vrea să mai găsească şi alt motiv de bucurie.

— Eu zic să bem ceva, — zice, luîndu-l de braţ pe şeful de tren.

— Parcă-i cam devremior pentru băut.

— Nu, dă-mi voie să te cinstesc, e plăcerea mea...

Amîndoi se îndreaptă spre bufet. După ce dă pa-

---

[1]) Tren militar se numeşte trenul destinat special pentru transportul trupelor; dacă nu are de transportat trupe, atunci încarcă şi mărfuri, mergînd mai repede decît un tren de marfă obişnuit. (N. aut.)

harul pe gît, şeful de tren chibzuieşte îndelung ce gustare să ia.

E un bărbat în vîrstă, peste măsură de gras, cu faţa buhăită şi decolorată. Obezitatea lui e scîrboasă : are o carne moale, cu pete galbene, ca toţi oamenii care beau mult şi dorm neregulat.

— Să mai dăm de duşcă încă unul, — zice Malahin. — Vremea-i friguroasă, aşa că nu strică. Mănîncă ceva, te rog mult... Prin urmare, mă bizui pe dumneata, domnule şef de tren, că n-o să mai avem nici un fel de piedică sau de neplăcere pe drum. Pentru că, vezi dumneata, în negustoria noastră cu vite, fiecare ceas e scump... Azi carnea are un preţ, mîine altul. E de ajuns să întîrzii o zi-două, ca să nu mai capeţi preţ bun şi, în loc să ai un folos, să te întorci acasă fără pantaloni, iartă-mi vorba cea proastă. Mănîncă te rog, te rog mult... Să ştii că mă bizui pe dumneata. Iar în ce priveşte o cinste, sau altceva ce ţi-ar dori inima, să n-ai nici o grijă. Eu ţin la dumneata şi-s gata oricînd să-ţi fac o plăcere...

După ce ospătează pe şeful de tren, Malahin se întoarce în vagonul lui.

— Iaca aşa, cu giumbuşlîcuri am izbutit să-l fac şi tren militar ! — zice el către fecioru-său. — Acuma o să mergem repede. Şeful de tren zice că dacă o să mergem tot timpul cu numărul ăsta, apoi mîine seară la ceasurile opt ajungem unde trebuie. Dacă nu stărui, nu faci nimic... Asta-i, frate... Ia aminte şi învaţă...

După prima bătaie de clopot, de uşa vagonului se apropie un om cu faţa neagră de funingine, îmbrăcat cu bluză şi cu pantaloni lungi, murdari şi ponosiţi. E ungătorul de osii, care cotrobăise mai adineauri pe sub vagoane, ciocănind roţile cu ciocanul.

— Domnilor, vagoanele astea cu boi sînt ale dumneavoastră ? — întreabă el.

— Ale noastre, dar ce este ?

— Ce să fie, două din ele îs defecte. Nu putem să le dăm drumul, trebuie să le oprim în gară pentru reparaţie.

— Ia mai lasă minciunile! Ţi-a venit gust să bei şi-ţi trebuie un bacşiş, asta-i... Mai bine-ai spune-o de-a dreptul.

— Cum doriţi, numai că eu îs dator să răportez...

Fără să se indigneze şi fără să protesteze, dimpotrivă, liniştit, bătrînul scoate din buzunar, aproape maşinal, două piese a cîte douăzeci de copeici şi le întinde ungătorului. Omul le ia, tot atît de liniştit şi, cătînd cu voie bună la bătrîn, intră în vorbă:

— Care va să zică, mergeţi cu treburi negustoreşti... Bună treabă!

Malahin oftează şi, uitîndu-se liniştit la faţa neagră a ungătorului, îi răspunde că, într-adevăr, negoţul cu vite era o afacere bună pe vremuri. Acuma însă, e plină de primejdii şi de pe urma ei te alegi mai mult cu paguba.

— Eu am un tovarăş, — îl întrerupe ungătorul. — Şi aş zice, domnilor negustori, că n-ar fi rău să-i oferaţi şi lui ceva...

Malahin dă şi pentru tovarăş... Trenul, zis „tren militar", merge repede, iar prin gări stă relativ puţin. Bătrînul e mulţămit. Impresia plăcută pe care i-a făcut-o tînărul cel cu palton de postav păros, i-a rămas adînc întipărită în minte, votca l-a ameţit puţin, vremea e minunată şi toate par a merge ca pe roate. Nu-i mai tace gura şi, în fiecare gară, dă cîte o fugă pînă la bufet. Simţind nevoia să vorbească şi să fie ascultat, îi ia cu el cînd pe şeful de tren, cînd pe mecanic. Şi nu bea aşa, oricum, ci cu dichis, pe îndelete, ciocnind paharele cu tot felul de urări.

— Voi aveţi treburile voastre, noi pe ale noastre... — zice el zîmbind cu bunăvoinţă. — Să ne dea dumnezeu şi vouă, şi nouă, dar nu după dorinţa inimilor noastre, ci după voia celui de sus...

Incetul cu încetul, votca îl aţîţă şi îi vine o poftă nebună să se afle în treabă. Simte nevoia să se frămînte, să se grăbească, să ceară informaţii, să vorbească fără încetare. Nu stă o clipă liniştit: ori scotoceşte prin buzunare şi prin boccele, ca să găsească nu ştiu ce formular, ori se munceşte să-şi aducă

aminte de ceva şi nu poate cu nici un preţ, ori îşi scoate portofelul şi fără nici o nevoie, începe să-şi numere banii. Umblă de colo pînă colo, oftează, se sperie şi dă din mîini... După ce-şi întinde în faţă scrisorile şi telegramele negustorilor de carne din capitală, conturile, recipisele de la poştă şi telegraf, blanchetele şi carnetul de note, Malahin îşi face socotelile în gura mare şi-i cere lui Iaşa să-l asculte.

Iar cînd se plictiseşte să-şi tot cerceteze formularele şi să vorbească de preţuri, aleargă în timpul opririlor prin vagoanele cu boi şi nu face altceva decît să dea din mîini şi să se înspăimînte.

— Doamne dumnezeule! Doamne dumnezeule! — se tînguie cu glas jalnic. — Sfinte mucenice Vlasie! Or fi ei boi, or fi ei animale, dar, ca şi omul, au nevoie de apă şi de mîncare. Iaca, îs patru zile şi patru nopţi, de cînd n-au băut şi n-au mîncat. Doamne dumnezeule! Doamne dumnezeule!

Ca un fiu ascultător ce se găseşte, Iaşa îl însoţeşte, îndeplinindu-i poruncile. Dar nu-i place cînd bătrînul dă mereu tîrcoale pe la bufet şi, cu toate că se teme de el, nu se poate stăpîni să nu-l dojenească.

— Iar ai început? — îi zice, măsurîndu-l cu o căutătură aspră. — Ce fericire te-a pălit? E ziua dumitale onomastică, ori ce e?

— N-ai dreptul să faci morală tatălui tău.

— Ia te uită la el, ce obicei şi-a luat!...

Cînd nu e nevoit să umble după tată-său, Iaşa stă nemişcat pe burcă şi cîntă din armonică. Doar din cînd în cînd se dă jos din vagon şi o ia domol de-a lungul trenului. Se opreşte lîngă locomotivă şi rămîne multă vreme cu privirea aţintită asupra roţilor sau asupra muncitorilor, care încarcă lemne pe tender. Locomotiva încinsă suflă răguşit, iar butucii, căzînd, fac un zgomot plin şi sănătos, de lemn proaspăt. Mecanicul şi ajutorul lui, amîndoi nepăsători şi cu sînge rece, fac gesturi neînţelese şi n-au de loc aerul că se grăbesc. Iaşa mai rămîne cîtva timp lîngă locomotivă, apoi se îndreaptă alene spre gară. Acolo se uită la gustările de la bufet, citeşte

în gura mare vreun anunț lipsit de orice importanță și se întoarce, tot fără grabă, în vagon. Fața lui nu arată nici plictiseală, nici dorință. Pesemne că pentru el e totuna oriunde s-ar afla: acasă, în vagon sau lîngă locomotivă...

Pe înserat, trenul se oprește într-o gară mare. Luminile de pe linii s-au aprins cu puțin înainte. În văzduhul proaspăt și străveziu al amurgului de sineală, ele pălesc și licăresc ca stelele. Mai vii și mai strălucitoare sînt cele de pe peron, unde întunericul e mai adînc. Toate liniile sînt pline de vagoane; ai zice că, dacă ar mai sosi un tren, nu s-ar mai găsi loc și pentru el. Iașa aleargă în gară, să ia apă clocotită pentru ceaiul de seară. Pe peron se plimbă cucoane frumos gătite și băieți de liceu. De acolo, dacă te uiți în depărtare, fie la dreapta, fie la stînga, vezi licărind în întunericul înserării nenumărate luminițe: e orașul. Dar care anume? Pe Iașa nu-l interesează. El nu vede decît luminile șterse și casele sărăcăcioase din spatele gării, aude strigătele birjarilor, simte pe obraz suflarea rece și aspră a vîntului și-și zice că, fără îndoială, e un oraș, dar un oraș urît, plictisitor și neprietenos...

La ora ceaiului, cînd se întunecă de-a binelea și felinarul e atîrnat din nou pe peretele vagonului, trenul tresare, ușor tamponat și o ia încet îndărăt. După un timp, se oprește. Se aud glasuri nedeslușite, cineva zăngănește lanțurile de lîngă tampoane și strigă: „Gata!“ Trenul se urnește și o ia înainte. Dar după vreo zece minute se trage iarăși îndărăt.

Cînd se dă jos din vagon, Malahin nu-și mai recunoaște trenul. Cele opt vagoane ale lui cu boi stau în rînd cu niște vagoane platforme, care nu fuseseră la tren pînă atunci. Două-trei dintre ele sînt încărcate cu piatră spartă, celelalte sînt goale. Pe lîngă tren foiesc conductori necunoscuți, care răspund la întrebări în silă, cu gura pe jumătate. Nu le arde lor de Malahin: se grăbesc să formeze mai repede trenul, ca să se poată duce mai curînd la căldură.

— Ce număr are trenul ăsta ?— întreabă Malahin
— Optsprezece !
— Da' unde-i trenul militar ? De ce m-au scos din trenul militar ?

Neprimind nici un răspuns, bătrînul se duce în staţie. Mai întîi îl caută pe şeful de tren, dar negăsindu-l intră la şeful de gară. Omul stă în faţa biroului şi răsfoieşte nişte formulare. E ocupat şi se face că nu observă că a intrat cineva. Are o înfăţişare impunătoare: părul negru şi tuns, urechile depărtate, un nas lung, coroiat şi faţa negricioasă. În general e aspru, de parcă l-a ofensat cineva. Malahin începe să-i înşire, cu vorbe multe, pretenţiile lui.

— Cum ?... — întreabă şeful de gară. — Ce-ai spus ? — şi se răstoarnă pe speteaza scaunului, urmînd cu acelaşi ton indignat: — Cum ?... Şi de ce, mă rog, să nu mergi cu numărul opşpce ? Vorbeşte limpede, că nu înţeleg nimic ! Cum ? Poate că ai vrea să mă rup în bucăţi pentru dumneata ?

Şeful de gară îi pune întrebare după întrebare şi, fără nici un motiv, e tot mai aspru. Malahin vîră mîna în buzunar după portofel, dar şeful, ofensat şi indignat peste măsură cine ştie de ce, sare de pe scaun şi iese repede din birou. Ridicînd din umeri, Malahin iese şi el, căutînd pe altcineva cu care să poată sta de vorbă.

Fie din plictiseală, fie din dorinţa de a-şi încheia ziua aceea zbuciumată cu o grijă nouă, sau poate numai pentru că înaintea ochilor i-a răsărit o ferestruică pe care scrie „Telegraf", Malahin se apropie de ghişeu şi spune că vrea să expedieze o telegramă. Ia condeiul, se gîndeşte şi scrie pe un formular albastru: „Urgent. Către inspectorul de mişcare. Opt vagoane de marfă vie. Sîntem opriţi în fiecare staţie. Rog dispuneţi un număr rapid. Răspunsul plătit. Malahin."

După ce dă telegrama, intră din nou în biroul şefului de gară. Acolo, pe o canapeluţă îmbrăcată cu postav cenuşiu, stă un domn cu o faţă blajină, cu favoriţi, ochelari şi căciulă de biber. E îmbrăcat

cu o şubuşoară ciudată, ca de cucoană, garnisită cu blană, cu eghileţi şi despicată la mîneci. În faţa lui stă în picioare alt domn, uscăţiv şi voinic, în uniformă de controlor.

— Închipuiţi-vă, — face controlorul către domnul cel cu şubuşoara ciudată. — O să vă povestesc îndată un caz, de-o să rămîneţi trăsnit! Regionala feroviară Z. a furat pur şi simplu de la regionala N. nici mai mult nici mai puţin decît trei sute de vagoane de marfă. Vă spun adevărul adevărat! Mă jur pe dumnezeu! Le-a luat, le-a vopsit din nou, le-a însemnat cu iniţialele ei şi... salutare. Regionala N. a început să le caute şi a trimis agenţi în toate părţile — cînd deodată, dă peste un vagon defect cu iniţialele regionalei Z. Il vîră în depoul de reparaţii şi cînd colo, ce să vezi? Pe roţi şi pe osii avea iniţialele regionalei N!... Ei, cum vă place? Să fi făcut eu una ca asta, înfundam Siberia, pe cînd lor, nu le-a spus nimeni nici pîs!

Lui Malahin i-ar face plăcere să stea de vorbă cu nişte oameni culţi, ca ăştia, cu nişte intelectuali. De aceea îşi netezeşte barba şi, luîndu-şi un aer important, se amestecă şi el în vorbă.

— Domnilor, să luăm spre exemplu cazul meu, — începe el. — Iaca, transport nişte boi în oraşul X. Opt vagoane. Bine... Acuma să vedeţi: de fiecare vagon mi-au luat ca pentru 600 de puduri greutate. Apoi opt boi nu trag şase sute de puduri, trag mult mai puţin. Insă dumnealor nu vor să ştie de nimic...

In clipa aceea intră în birou Iaşa. Il caută pe taică-său. Stă şi ascultă, ar vrea să se aşeze pe scaun, dar aducîndu-şi aminte, pesemne, de greutatea lui, se depărtează şi se lasă pe prichiciul ferestrei.

— Insă dumnealor nu vor să ştie de nimic, — urmează Malahin, — şi-mi mai iau şi patruzeci şi două de ruble pentru mine şi pentru fecioru-meu, care însoţim boii, cum s-ar zice ca pentru clasa a III-a. Iaca, ăsta-i fecioru-meu Iakov. Mai am acasă încă doi, dar aceia au apucat drumul învăţăturii. Şi afară de asta, eu aşa îmi dau cu părerea, cum că

drumurile de fier i-au adus pe negustorii de vite la sapă de lemn. Era mai bine înainte, cînd mînam cirezile pe jos...

Bătrînul vorbeşte tărăgănat şi mult, iar după fiecare frază aruncă o privire spre Iaşa, de parcă ar vrea să-i spună: „Vezi cum stau de vorbă cu oamenii ăştia deştepţi?“

— Şi, închipuiţi-vă! — îl întrerupe controlorul. — Nimeni nu se indignează, nimeni nu critică! Şi de ce? Foarte simplu! Ticăloşia revoltă şi bate la ochi numai atunci cînd e întîmplătoare, cînd încalcă rînduiala; însă aici unde, ca să zic aşa, ticăloşia constituie un sistem de mult încetăţenit şi stă la baza însăşi a rînduielii, unde fiecare traversă îi poartă pecetea şi-i răspîndeşte mirosul, ea a intrat de mult în obicei! Asta-i!

Clopotul bate de două ori. Domnul cu şuba ciudată se ridică de la locul lui. Controlorul îl ia la braţ şi, continuînd să discute cu aprindere, iese împreună cu el pe peron. După ce clopotul bate şi a treia oară, şeful gării intră grăbit în birou şi se aşază la masa lui.

— Atunci, eu cu ce număr plec? — îl întreabă Malahin.

Şeful se uită într-o hîrtie şi-i răspunde indignat:

— Dumneata eşti Malahin? Opt vagoane? Trebuie să plăteşti cîte o rublă de fiecare vagon şi, pe deasupra, şase ruble şi douăzeci de copeici pentru timbre. Documentele dumitale nu-s timbrate. In total, 14 ruble şi 20 de copeici.

După ce primeşte banii, scrie nu ştiu ce, presară nisip şi, înşfăcînd cu necaz un teanc de formulare, iese grăbit din birou.

La ora 10 seara, Malahin primeşte răspunsul inspectorului de mişcare: „Să se dea precădere“. Citind telegrama, bătrînul face din ochi cu înţeles şi, foarte încîntat de sine însuşi, o bagă în buzunar.

— Ai văzut? — îi spune el lui Iaşa. — Ia aminte şi învaţă!

La miezul nopţii, trenul porneşte mai departe. Noaptea, ca şi cea de ieri, e rece şi întunecoasă, iar

opririle prin staţii sînt lungi. Iaşa stă pe burcă şi, netulburat, cîntă din armonică, dar bătrînul tot mai are chef să se agite. Intr-una din gări îi vine gust să încheie un proces-verbal. La cererea lui, jandarmul se aşază la masă şi scrie „Anul 188x, noiembrie 10, subsemnatul Ilia Cered, subofiţer la secţia Z. din inspectoratul de jandarmi al poliţiei feroviare de pe lîngă regionala N., în conformitate cu art. 11 al legii din 19 mai 1871, am încheiat prezentul proces-verbal în staţia X., în următoarele..."

— Ce să scriu mai încolo? — întreabă jandarmul.

Malahin îi pune dinainte scrisorile de trăsură, recipisele de la poştă şi de la telegraf, lista de cheltuieli... La drept vorbind, nici el nu ştie bine ce vrea de la jandarm. Ar dori să fie trecute în procesul-verbal toată călătoria lui, toate pagubele pe care le-a suferit, toate pertractările lui cu şefii de gară — cu alte cuvinte să fie descris, cu venin şi cu de-amănuntul, tot ce s-a întîmplat, nu numai un fapt oarecare.

— Şi mai scrie, te rog, — stăruie el, — că în staţia Z., şeful de gară mi-a scos vagoanele de la trenul militar, numai pentru că nu i-a plăcut mutra mea.

Şi ţine morţiş ca jandarmul să treacă numaidecît şi chestia asta, cu mutra. Jandarmul îl ascultă obosit, nu înţelege bine ce-i spune şi scrie înainte, încheind aşa: „Cele arătate mai sus, subsemnatul subofiţer Cered le-am consemnat în prezentul proces-verbal, hotărînd ca acest proces-verbal să fie înaintat comandantului secţiei Z., iar o copie să fie înmînată cetăţeanului Gavrila Malahin". Bătrînul ia copia, o anexează la hîrtiile de care-i e ticsit buzunarul hainei şi, peste măsură de încîntat, se îndreaptă spre vagon.

Dimineaţa următoare, Malahin se trezeşte iarăşi rău dispus, dar de data aceasta îşi descarcă mînia pe boi, nu pe Iaşa.

— S-au dus dracului boii! — bombăneşte el. — S-au dus! Or să crape! Să mă bată dumnezeu, dacă n-or să crape toţi pînă la unul! Ptiu!

Neadăpaţi de cine ştie cînd şi chinuiţi de sete, boii ling promoroaca de pe pereţii vagonului, iar cînd Malahin se apropie de ei, încep să-i lingă cojocul rece. După ochii strălucitori şi înlăcrămaţi, se vede că-s istoviţi de sete şi de hurducăturile trenului, că-s morţi de foame şi că tînjesc.

— Ce să vă mai car după mine, blestemaţilor ? — mormăie el. — Mai bine-aţi crăpa, încalte ! Mi-e scîrbă să mă şi uit la voi !

La amiază, trenul se opreşte într-o gară mare, unde, potrivit regulamentului, se adapă animalele transportate în vagoane. Boilor lui Malahin li se aduce apă, dar ei nu beau : e prea rece...

Mai trec încă două zile şi în fine, departe, în zarea învăluită în ceaţă mohorîtă, începe să se arate capitala. Călătoria s-a sfîrşit. Trenul se opreşte în gara de mărfuri, afară din oraş. Debarcaţi din vagoane, şi dînd de aer liber, boii se clatină şi se poticnesc, ca şi cum ar călca pe gheaţă.

După ce termină cu debarcarea şi cu vizita medicului veterinar, Malahin şi fecioru-său se instalează într-o cameră ieftină şi murdară, la un han din marginea oraşului, chiar în piaţa oborului de vite. Stau în murdărie, mănîncă mizerabil, aşa cum n-au mîncat niciodată la ei acasă, şi dorm în zgomotul strident al unei orchestre proaste, care zdrăngăneşte şi ziua şi noaptea în cîrciuma de sub han. Bátrînul pleacă de dimineaţă să caute cumpărători, iar Iaşa stă zile întregi în odaie, sau iese în stradă, să caşte gura la capitală. Vede piaţa murdară şi plină de bălegar, firmele cîrciumilor, zidul crenelat al mănăstirii, învăluit în ceaţă... Din cînd în cînd, trece strada în goană, aruncă o privire în vitrina vreunei dugheni, se uită cu plăcere la borcanele cu turtă dulce de diferite culori, cască, apoi o ia alene îndărăt, spre odaia lui de la han. Capitala nu-i spune nimic.

In sfîrşit, un negustor a cumpărat boii. Malahin tocmeşte mînători. Împărţite în grupuri de cîte zece, vitele sînt mînate în cealaltă margine a oraşului. Cu

capetele în pămînt, osteniţi, boii păşesc pe străzile zgomotoase şi se uită cu nepăsare la tot ce le trece pe sub ochi pentru prima şi ultima oară în viaţă. Mînătorii, în zdrenţe, vin în urma lor, ţinîndu-şi şi ei capetele în pămînt. Se lasă furaţi de gînduri... Doar din cînd în cînd, cîte unul se trezeşte din visare, îşi aduce aminte că are în faţă boii care i s-au dat pe seamă şi, ca să se afle în treabă, îşi repede cît poate ciomagul peste spinarea vreunuia din ei. De durere, boul se poticneşte, apoi aleargă vreo zece paşi înainte, uitîndu-se în jurul lui, de parcă i-ar fi ruşine că mănîncă bătaie în văzul străinilor.

După ce au vîndut boii şi au cumpărat pentru cei de acasă daruri — pe care, de altfel, le puteau cumpăra şi din tîrgul lor — Malahin şi Iaşa se pregătesc pentru drumul de întoarcere. Cu trei ceasuri înainte de plecarea trenului, bătrînul, care în vremea asta a băut aldămaşul cu cumpărătorul, din care pricină e agitat, coboară cu Iaşa în cîrciumă şi se pune pe băut ceai. Ca toţi provincialii, nu poate să bea şi să mănînce singur, îi trebuie un tovarăş, sfătos şi agitat, ca şi el.

— Cheamă-l pe stăpîn! — se adresează el chelnerului. — Spune-i că vreau să-l cinstesc, aşa, prietenește.

Stăpînul, un om îmbuibat, căruia puţin îi pasă de clienţii lui, vine şi se aşază la masă.

— Ei, am făcut tîrgul! — îi spune Malahin rîzînd. — Am schimbat capra pe cioară. Cînd am plecat încoace, preţul la carne era de trei şi nouăzeci, da' cum am ajuns aici, a scăzut la trei şi douăzeci şi cinci. Mi-au spus că am întîrziat, că trebuia să vin cu vreo trei zile mai înainte, că acuma carnea nu mai are aceeaşi căutare, că am intrat în postul sfîntului Filipp... Ce zici? Curată zăpăceală! Am pierdut cîte paisprezece ruble la fiecare bou. Gîndeşte-te numai cît mă ţine adusul aici al unei vite! Tariful de transport cincisprezece ruble, la care mai adaugă cîte şase ruble de fiecare pentru şahăr-mahăr, pentru mită, pentru cinste şi celelalte...

Patronul ascultă din politeţe şi-şi soarbe ceaiul în silă. Malahin oftează, dă din mîini şi face glume pe socoteala ghinionului său, dar din toate se vede că paguba pe care a suferit-o nu-l tulbură prea mult. Pe dînsul nu-l interesează cîştigul sau paguba: totul e să aibă cine-l asculta, să aibă pentru ce se zbuciuma şi să nu întîrzie de la tren.

Peste o oră, încărcaţi cu saci şi geamantane, Malahin şi Iaşa coboară spre ieşire, să se urce în sanie şi să plece la gară. Îi petrec patronul, personalul de serviciu şi cîteva femei. Bătrînul e mişcat. Împarte bacşişuri în dreapta şi în stînga şi spune, cu glas cîntat:

— La revedere, rămîneţi sănătoşi! Să vă facă parte dumnezeu numai de bine. Iar dacă o vrea cel de sus şi om fi sănătoşi, o să venim din nou în postul cel mare. Rămîneţi cu bine! Mulţumesc... să dea dumnezeu!

După ce se urcă în sanie, bătrînul își scoate căciula şi-şi face îndelung cruce, cu faţa întoarsă spre partea unde, prin ceaţă, se zăreşte zidul întunecat al mănăstirii. Iaşa se aşază alături pe marginea băncii, cu picioarele atîrnate în afară. Ca şi pînă atunci, faţa lui nepăsătoare nu arată nici plictiseală, nici dorinţi. Nici nu se bucură că se întoarce acasă, dar nici nu regretă că n-a văzut capitala.

— Dă-i drumul!

Birjarul dă bici căluţului şi, uitîndu-se peste umăr la călători, începe să bombănească: bagajul e prea mare şi prea greu.

LECȚII COSTISITOARE

PENTRU un om cult, faptul că nu cunoaşte limbile străine e o piedică serioasă în viaţă. Lucrul acesta îl simţi adînc Vorotov, atunci cînd termină universitatea cu titlul de aspirant şi se apucă de o mică lucrare ştiinţifică.

— E îngrozitor! — zicea el gîfîind. (Cu toate că n-avea decît douăzeci şi şase de ani, era puhav, greoi şi astmatic.) — E îngrozitor! Fără limbi, eşti ca o pasăre fără aripi. Imi vine să las dracului lucrarea!

Şi Vorotov se hotărî să-şi înfrîngă cu orice preţ lenea lui înnăscută şi să înveţe limba germană şi limba franceză. Incepu să-şi caute profesori.

Intr-o zi de iarnă, pe la amiază, în timp ce Vorotov era în biroul lui şi lucra, lacheul îl anunţă că-l caută o domnişoară.

— Poftește-o, — zise Vorotov.

Şi în birou intră o fată tînără, îmbrăcată cu gust, după ultima modă. Se recomandă: Alisa Osipovna Anchet, profesoară de limba franceză, adăugînd că fusese trimisă de către un prieten al lui Vorotov.

— Imi pare foarte bine! Stai, te rog! — făcu Vorotov gîfîind şi încercînd să-şi acopere cu palma gulerul cămăşii de noapte. (Ca să poată respira mai în voie, lucra totdeauna în cămaşa de noapte.) — Piotr Sergheici te-a trimis la mine, zici? Intr-adevăr, eu l-am rugat... Sînt cît se poate de bucuros!

În timp ce discuta cu *m-lle* Anchet condițiile angajamentului, Vorotov se uita la ea cu sfială și curiozitate. Era o adevărată franțuzoaică, foarte grațioasă și foarte tînără. Judecînd după fața ei palidă și languroasă, după părul ei scurt și buclat și după mijlocul neînchipuit de subțire, nu i-ai fi dat mai mult de 18 ani. Dar dacă te uitai la umerii ei largi și plini, la spatele frumos și la ochii severi, îți ziceai că, fără îndoială, trebuie să fi avînd 23, poate chiar 25 de ani. Însă curînd după aceea, lui Vorotov începu iarăși să i se pară că nu putea să aibă mai mult de 18. Avea expresia rece și preocupată a unui om venit să trateze o afacere bănească. Nu zîmbea și nici nu se încrunta. Doar o singură dată pe fața ei trecu un surîs de nedumerire, atunci cînd află că fusese chemată să dea lecții unui bărbat în toată firea, mare și gras, și nu unor copii.

— Prin urmare, Alisa Osipovna, — îi spuse Vorotov, — o să facem lecții în fiecare zi, de la șapte la opt seara. Iar în ce privește pretenția dumitale de a-ți da o rublă pe oră, n-am nimic împotrivă : vrei o rublă, fie o rublă...

O întrebă apoi dacă nu dorea un ceai sau o cafea, dacă afară era vreme frumoasă și zîmbind cu bunătate și mîngîind cu palma postavul verde al biroului, se interesă prietenește cine era, ce școală urmase și din ce trăia.

Cu aceeași expresie rece și preocupată, Alisa Osipovna îi răspunse că învățase la pension, că avea dreptul să dea lecții particulare, că tatăl ei murise de curînd de scarlatină, că mama ei lucra flori, iar ea, *m-lle* Anchet, pînă la prînz dădea lecții într-un pension, iar de la prînz și pînă seara în cîteva familii onorabile.

Alisa Osipovna plecă, lăsînd în urma ei un parfum ușor și suav de îmbrăcăminte femeiască. Și mult timp după aceea, Vorotov nu mai putu lucra. Stătea în fața biroului, își plimba palmele pe postavul lui verde și se gîndea.

„Îți face o deosebită plăcere să întîlnești fete de astea, care își cîștigă singure bucata lor de pîine, —

îşi zicea. — Pe de altă parte, e cît se poate de regretabil că nevoia nu cruţă nici chiar pe o fată aşa de frumuşică şi de graţioasă, ca Alisa Osipovna, silind-o să lupte pentru existenţă. Păcat !..."

Vorotov, care nu văzuse în viaţa lui nici o franţuzoaică virtuoasă, se gîndi că Alisa Osipovna, îmbrăcată aşa de elegant, cu umeri aşa de bine făcuţi şi cu mijlocul aşa de subţire, trebuie să se mai fi ocupînd şi cu altceva afară de lecţii.

A doua zi seara, cînd ceasul arăta şapte fără cinci minute, Alisa Osipovna, cu obrajii îmbujoraţi de ger, intră pe uşă. Deschise metoda *Margot,* pe care o adusese şi, fără nici o introducere, începu :

— Gramatica franceză are 26 de litere. Prima literă se numeşte A, a doua B...

— Iartă-mă, *mademoiselle,* — o întrerupse Vorotov. zîmbind. — Sînt dator să te previn că pentru mine va trebui să-ţi schimbi întrucîtva metoda de predare. Adevărul e că eu cunosc limba rusă, limba latină şi pe cea greacă... am studiat lingvistica comparată şi cred că am putea să ne dispensăm de *Margot* şi să începem de-a dreptul cu o lectură din vreun autor oarecare.

Şi Vorotov îi explică franţuzoaicei cum învaţă limbile străine oamenii în toată firea.

— Un cunoscut de-al meu — începu el, — vrînd să înveţe limbile moderne, şi-a pus în faţă evangheliile în limba franceză, germană şi latină şi a început să le citească paralel, analizînd în acelaşi timp, cu de-amănuntul, fiecare cuvînt. Şi ce crezi ? Şi-a atins scopul în mai puţin de un an. Să facem şi noi tot aşa. Să luăm un autor oarecare, să începem a citi.

Franţuzoaica îl privi nedumerită. Se vede că propunerea lui Vorotov i se părea naivă şi absurdă. Dacă această ciudată propunere i-ar fi venit din partea unui băieţandru, fără îndoială că s-ar fi supărat şi ar fi strigat la el. Însă, fiind vorba de un om în toată firea, şi pe deasupra şi gras, ridică doar uşor din umeri şi-i răspunse :

— Cum doriţi.

Vorotov cotrobăi prin dulapul lui cu cărţi şi scoase de acolo un volum ferfeniţit, în franţuzeşte.

— Asta merge? — întrebă el.

— Indiferent.

— In cazul acesta, să începem. Doamne ajută! S-o luăm de la titlu... *Mémoires.*

— Amintiri... — traduse *m-lle* Anchet.

— Amintiri... — repetă Vorotov.

Zîmbind cu bunăvoință și respirînd anevoie, Vorotov își pierdu un sfert de oră cu cuvîntul *„mémoires"* și tot pe atîta cu prepoziția *„de"*, ceea ce o făcu pe Alisa Osipovna să obosească. Răspundea fără chef la întrebări, se încurca, părea că nu înțelege bine ce îi spunea elevul ei și nici nu-și dădea osteneala să înțeleagă. Vorotov o întreba mereu, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire spre capul ei blond și gîndindu-se:

„Părul nu-i e buclat natural, și-l încrețește singură. E de mirare. Muncește de dimineață și pînă noaptea și mai găsește timp să se și onduleze!"

La ora opt fix ea se ridică, îi spuse un rece și searbăd *„au revoir, monsieur"* și ieși din birou. În urma ei rămase același parfum delicat, suav și tulburător. Și iarăși elevul nu putu să facă mult timp nimic: stătea în fața biroului și se gîndea...

In zilele următoare, Vorotov ajunse la convingerea că profesoara lui era o domnișoară simpatică, serioasă și punctuală, dar cît se poate de incultă și care nu se pricepea să dea lecții oamenilor în toată firea. Și se hotărî să nu-și mai piardă vremea degeaba, s-o concedieze și să-și caute alt profesor. Cînd Alisa Osipovna veni pentru a șaptea oară, Vorotov scoase din buzunar un plic cu șapte ruble și ținîndu-l în mînă începu, grozav de încurcat:

— Iartă-mă, Alisa Osipovna, dar sînt dator să-ți spun... da, sînt pus într-o situație dificilă...

Aruncîndu-și ochii la plic, franțuzoaica înțelese despre ce era vorba și, pentru întîia oară de cînd începuse să-i dea lecții, fața ei tresări și expresia aceea rece și preocupată îi dispăru. Se înroși ușor și lăsîndu-și ochii în pămînt, începu să-și frămînte între degete lănțișorul subțire de aur. Văzînd-o tulburată, Vorotov își dădu seama ce înseamnă pentru ea o rublă și cît de greu i-ar fi venit să se lipsească de acest cîștig.

— Sînt dator să-ţi spun... — îngăimă el, ruşinîndu-se tot mai mult. Deodată simţi un fel de zvîcnitură în piept. Vîrî repede plicul în buzunar şi urmă : — Iartă-mă, dar trebuie să te las singură vreo zece minute...

Şi, prefăcîndu-se că nici nu-i trecuse măcar prin minte să întrerupă lecţiile, ci doar îi cerea voie s-o lase cîtva timp singură, Vorotov se duse în odaia de alături şi rămase acolo zece minute. Cînd se întoarse, era şi mai încurcat : îşi dădea seama că franţuzoaica ar fi putut să-şi explice în felul ei plecarea lui din birou, şi se simţi stingherit.

Şi lecţiile urmară înainte.

Dar Vorotov învăţa fără nici o tragere de inimă. Ştiind că din toate astea n-o să iasă nimic, o lăsa pe franţuzoaică în voia ei, nu-i mai punea întrebări şi nici n-o mai întrerupea. Ea traducea mereu cum poftea, cîte zece pagini pe oră, el însă n-o mai asculta, sufla greu şi, neavînd ce face, cerceta cînd căpuşorul ei buclat, cînd gîtul sau mîinile ei albe şi delicate, respirîndu-i parfumul rochiei...

Uneori îi veneau gînduri vinovate, iar cînd se surprindea, îi era ruşine şi-i părea rău. Mai mult, se simţea mîhnit şi-i era necaz că se purta cu el rece şi oficial şi că nu-i zîmbea niciodată, ca şi cum avea de-a face cu un elev, sau se temea să n-o atingă din greşeală. Îl urmărea mereu acelaşi gînd : cum să facă să-i înspire încredere, s-o cunoască mai de aproape, s-o poată ajuta şi apoi să-i dea a înţelege cît de prost preda, sărmana.

Într-o zi, Alisa Osipovna veni la lecţie îmbrăcată cu o elegantă rochie trandafirie, cam decoltată şi răspîndind un parfum atît de pătrunzător, încît parcă era învăluită într-un nor. Ai fi zis că ar fi de ajuns să sufli asupra ei, ca să se înalţe în văzduh sau să se risipească, ca fumul. Îşi ceru scuze, spunîndu-i că nu putea să stea decît o jumătate de oră, deoarece de la lecţie se ducea de-a dreptul la bal.

Vorotov se uita la gîtul ei, la spatele-i gol, şi înţelegea acum, sau cel puţin i se părea că înţelege, de ce franţuzoaicele se bucură de reputaţia de femei uşu-

ratice, care cad lesne... Şi, în timp ce el înota în norul acela de parfum, de frumuseţe şi de goliciune, domnişoara, nebănuindu-i gîndurile care, fără îndoială, nici n-o interesau, întorcea în grabă pagină după pagină, traducîndu-le cu maximum de viteză :

— El mers pe strada şi întîmpinat pe domn acela cunoscut la el şi spus lui : „Incotro năpustiţi dumneata ? Văzînd faţa aşa palidă, asta face la mine rău."

Les Mémoires erau de mult citite şi Alisa traducea acum altă carte. Intr-o seară veni la lecţie cu un ceas mai devreme, scuzîndu-se că la ora şapte trebuia să se ducă la Malîi teatr [3]. După ce închise uşa în urma ei, Vorotov se îmbrăcă şi plecă şi el la teatru. Căuta să se amăgească, zicîndu-şi că se ducea să se odihnească, să se mai distreze puţin şi nicidecum din pricina Alisei. Nu putea să admită că un om aşa de serios şi aşa de greoi ca el, care se pregătea pentru o carieră ştiinţifică, să-şi lase lucrul baltă şi să se ducă la teatru numai ca să întîlnească acolo o fată, pe care o cunoştea prea puţin şi care nu era nici cultă, nici deşteaptă...

Cu toate acestea, în antracte inima îi bătea cu putere şi, fără să-şi dea seama nici el singur de ce, rătăcea în neştire, ca un băieţaş, prin foaieuri şi prin coridoare, căutînd ceva cu nerăbdare şi întristîndu-se cînd se termina antractul. Iar cînd zări rochia trandafirie bine cunoscută şi umerii frumoşi, acoperiţi cu o eşarfă de tul, inima i se strînse ca de presimţirea unei fericiri, un zîmbet de încîntare îi însenină faţa şi, pentru întîia oară în viaţă, înţelese ce e gelozia.

Alisa era însoţită de doi studenţi urîţi şi de un ofiţer. Rîdea în hohote şi vorbea tare : cocheta, pesemne. Niciodată Vorotov n-o văzuse aşa. Fără îndoială că era fericită, mulţumită, expansivă, caldă. Şi pentru ce, oare ? Din care pricină ? Poate pentru că pe oamenii aceia îi simţea apropiaţi, deoarece erau din acelaşi mediu cu ea... Şi Vorotov îşi dădu seama de prăpastia înspăimîntătoare care îl despărţea de mediul acela. Işi salută profesoara, dar ea dădu din cap cu nepăsare şi trecu grăbită înainte : se vede că n-ar

fi vrut ca cei trei cavaleri ai ei să ştie că avea elevi şi că nevoia o făcea să dea lecţii.

Din seara aceea, de la teatru, Vorotov înţelese că era îndrăgostit... La lecţiile următoare nu se mai luptă cu sine însuşi, ci, mîncîndu-şi din ochi graţioasa profesoară, îşi dădu frîu liber gîndurilor, şi celor curate, şi celor mai puţin curate. Dar faţa Alisei Osipovna rămînea tot îngheţată. Şi în fiecare seară, fix la ora opt, îi spunea cu acelaşi glas liniştit : *„au revoir, monşieur"*. Vorotov îşi dădea seama că ea era indiferentă, că totdeauna va fi indiferentă şi că situaţia lui era deznădăjduită.

Uneori, în mijlocul lecţiei, Vorotov începea să viseze, să spere, să-şi facă planuri. Ticluia în gînd declaraţii de dragoste, îşi zicea că franţuzoaicele sînt uşuratice şi lesne accesibile, dar era destul să-şi arunce ochii la faţa profesoarei, pentru ca gîndurile să i se stingă într-o clipă, cum se stinge o luminare, cînd ieşi cu ea pe terasă, la ţară, în vînt. Odată, pierzîndu-şi capul şi îmbătîndu-se de dragoste, nu se mai putu stăpîni şi după lecţie, în momentul cînd Alisa se îndrepta spre sală, îi tăie drumul. Apoi, gîfîind şi bîlbîindu-se începu, ca în delir, să-i facă declaraţii :

— Imi eşti dragă ! Te... te iubesc ! Lasă-mă să-ţi vorbesc !

Alisa se îngălbeni — de teamă, fără îndoială, că după această declaraţie de dragoste n-o să mai poată veni să-i dea lecţii şi să încaseze cîte o rublă pe oră. Făcu ochi mari şi îngăimă, aproape în şoaptă :

— O, nu se poate ! Nu mai vorbiţi aşa, vă rog ! Nu se poate !

După această întîmplare, Vorotov nu dormi toată noaptea. Îi era ruşine. Îşi făcea imputări, se gîndea mereu că jignise fata cu declaraţiile lui şi că n-o să mai vină la el.

Se hotărî să se intereseze la biroul de adrese chiar a doua zi dimineaţa, pe ce stradă stătea şi să-i scrie o scrisoare de scuze. Dar Alisa veni şi fără scrisoare. Cîteva clipe se simţi uşor încurcată, apoi deschise cartea şi începu să traducă repede şi vioi, ca de obicei :

„O, tînăr domn, nu sfîșiați aceste flori de la grădina mea, eu vrut să dau pe ele la fiica de la mine bolnav...“

Alisa Osipovna vine și în ziua de astăzi la lecții. A tradus pînă acum patru cărți, dar afară de cuvîntul *„mémoires“*, Vorotov n-a mai învățat nimic. Iar dacă îl întreabă cineva cum merge lucrarea lui științifică, el dă din mînă a lehamite și, fără să răspundă, începe să vorbească despre vreme.

LEUL ŞI SOARELE

ÎNTR-UN oraş aşezat în partea de dincoace a munţilor Urali, se răspîndi vestea că de cîteva zile sosise acolo demnitarul persan Rahat-Helam şi trăsese la hotelul „Japonia". Această veste nu făcu nici o impresie asupra cetăţenilor : „Ei, şi ce dacă a venit un persan ? Să fie sănătos !" Numai primarul, Stepan Ivanovici Kuţîn, aflînd de la secretarul primăriei de sosirea unui oriental, rămase pe gînduri şi-l întrebă :

— Şi încotro se duce ?

— Mi se pare că la Paris, sau la Londra.

— Hm !... Va să zică, e o persoană importantă ?

— Dracu să-l ştie ? !

După ce se întoarse acasă şi mîncă, primarul căzu din nou pe gînduri, dar de data aceasta se gîndi pînă seara. Sosirea ilustrului persan îl intriga grozav. I se părea că însăşi soarta i-l trimisese pe acest Rahat-Helam şi că, în sfîrşit, venise momentul prielnic să-şi realizeze visul lui pătimaş, cel mai scump vis. Iată despre ce era vorba : Kuţîn avea două medalii, ordinul sfîntului Stanislav clasa a 3-a, insigna Crucii Roşii şi insigna „Societăţii de salvare de la înec". Afară de acestea îşi mai făcuse şi un breloc (o puşcă şi o ghitară de aur, încrucişate) care, fixat la butoniera redingotei, făcea de departe o impresie mai deosebită şi semăna grozav cu o decoraţie. Şi e lucru

ştiut că, cu cît ai mai multe ordine şi medalii, cu atît doreşti să ai şi mai multe. Iar primarul dorea de cine ştie cînd să aibă ordinul persan „Leul şi Soarele", — îl dorea cu patimă, îl dorea ca un nebun. Ştia foarte bine că, pentru a obţine această decoraţie, nu era nevoie nici să iei parte la vreun război, nici să faci donaţii vreunui azil, nici să te dai peste cap la alegeri. Nu-ţi trebuia decît o ocazie fericită. Şi iacum i se părea că această ocazie sosise.

A doua zi, la amiază, Kuţîn îşi puse toate decoraţiile şi colanul lui de primar şi plecă la „Japonia". Soarta i se arătă binevoitoare. Cînd intră în camera ilustrului persan, acesta era singur şi nu făcea nimic. Rahat-Helam, un asiatic uriaş, cu nasul lung ca un pîlsc de sitar, cu ochii bulbucaţi şi cu un fes pe cap, stătea pe podea şi cotrobăia într-un geamantan.

— Vă rog să mă iertaţi că vă deranjez, — începu Kuţîn, zîmbind. — Am onoarea să mă prezint: Stepan Ivanovici Kuţîn, cetăţean onorific ereditar, primarul oraşului. Consider de a mea datorie să salut în persoana domniei voastre, ca să zic aşa, pe reprezentantul unui stat vecin şi prieten.

Persanul întoarse capul şi bombăni ceva într-o franţuzească grozav de pocită, care răsuna ca o bucată de lemn lovită de scîndură.

— Graniţele Persiei, — îşi urmă Kuţîn cuvîntul lui de salut, pe care îl învăţase pe dinafară, — sînt în directă vecinătate cu graniţele patriei noastre cea fără margini, de aceea simpatia reciprocă mă îndeamnă, ca să zic aşa, să vă exprim complezenţa mea...

Ilustrul persan se ridică în picioare şi mai bombăni ceva în limba aceea cu rezonanţe de lemn. Kuţîn, care nu ştia nici o limbă străină, dădu din cap în semn că nu pricepe nimic.

„Cum naiba o să mă înţeleg cu el? — se gîndi primarul. — N-ar fi rău să trimit după vreun tălmaci, numai că chestia e delicată şi nu-i bine să vorbesc faţă de martori, c-apoi se umple tot tîrgul!"

Şi Kuţîn caută să-şi aducă aminte de cele cîteva cuvinte străine, pe care le cunoştea de prin ziare.

— Eu primar... — îngăima el. — Adică *lord-maire... Municipale... Oui? Comprenez?*

Încerca să-i arate, atît prin vorbe cît şi prin gesturi, care era starea lui socială, dar nu ştia cum. Il scoase din încurcătură un tablou atîrnat în perete, pe care scria cu litere mari : „Oraşul Veneţia". Indreptă degetul spre cuvîntul „oraşul", apoi spre propriul său cap, alcătuind în felul acesta, — credea el — următoarea propoziţie : „Sînt capul oraşului". Persanul nu înţelese nimic, dar zîmbi şi-i răspunse :

— Kareaşo, musie... Kareaşo [1])...

După o jumătate de oră, primarul îl bătea cînd peste genunchi, cînd peste umăr şi-i dădea înainte :

— *Comprenez? Oui?* In calitatea mea de *lord-maire* şi *municipale*... vă propun să facem un mic promenaj... *Comprenez?* Promenaj !...

Kuţîn arătă cu un deget Veneţia apoi, cu alte două, cum păşesc picioarele. Rahat-Helam, care nu-şi mai lua ochii de la medaliile primarului, bănuind pesemne că acesta era personajul cel mai de seamă din oraş, înţelese cuvîntul „promenaj" şi rînji, politicos. După aceea îşi luară amîndoi paltoanele şi ieşiră. Ajungînd jos, lîngă uşa care dădea în restaurantul „Japonia", Kuţîn se gîndi că n-ar fi rău să-şi cinstească oaspetele. Se opri şi, arătînd spre mese, zise :

— După obiceiul rusesc, n-ar strica, ştiţi... piure, antrecot... şampanie şi celelalte... *Comprenez?*

Ilustrul oaspete înţelese. Şi nu mult după aceea stăteau amîndoi în cea mai frumoasă sală a restaurantului, beau şampanie şi mîncau.

— Să bem pentru prosperitatea Persiei ! — închina Kuţîn. — Nouă, ruşilor, ni-s grozav de dragi persanii. Cu toate că nu sîntem de aceeaşi credinţă, interesele noastre comune, simpatia, ca să zic aşa, reciprocă... progresul... Pieţele asiatice... cuceririle paşnice, ca să zic aşa...

---

[1]) Bine, domnule... bine, (stîlcit, în limba rusă şi franceză). (N. trad.)

Ilustrul persan mînca şi bea cu mare poftă. Işi înfipse furculiţa într-o bucată de batog şi, încuviinţînd din cap cu entuziasm, răspunse:

— Kareaşo! *Bien!*

— Vă place? — se bucură primarul. — *Bien?* Foarte bine. — Şi întorcîndu-se către chelner: — Luca, frăţioare, ia măsuri să se trimită excelenţei sale la hotel două bucăţi de batog, dar vezi să fie cît mai frumoase!

După aceea, primarul şi demnitarul persan se duseră să admire menajeria. Cetăţenii îl văzură pe Stepan Ivanîci, aprins la faţă de şampanie, vesel şi grozav de încîntat, purtîndu-l pe străin de-a lungul străzilor principale şi prin piaţă, arătîndu-i curiozităţile oraşului, ba urcîndu-l chiar şi în foişor.

Intre altele, cetăţenii îl văzură oprindu-se în dreptul porţilor cu lei de piatră, arătîndu-i persanului întîi unul din lei, apoi soarele, apoi ducîndu-şi mîna la piept, după aceea arătîndu-i încă o dată leul şi soarele. Persanul dădu din cap în semn de încuviinţare şi zîmbi cu toţi dinţii lui albi. In aceeaşi seară, stăteau amîndoi la hotel „London" şi ascultau harpistele. Dar unde s-au mai dus în noaptea aceea, asta n-a aflat-o nimeni.

A doua zi dimineaţă, Stepan Ivanovici era la primărie. Se vede că funcţionarii bănuiau, sau chiar ştiau ceva, deoarece secretarul se apropie de el şi, zîmbind cu ironie, îi spuse:

— Persanii au un obicei: dacă îi vine cuiva un oaspete ilustru, amfitrionul e dator să înjunghie cu mîna lui, în cinstea străinului, un berbec.

Iar puţin mai tîrziu i se aduse un plic, sosit cu poşta. Primarul îl desfăcu şi găsi înăuntru o caricatură, înfăţişîndu-l pe Rahat-Helam. Iar în faţa persanului, în genunchi, stătea însuşi el, Stepan Ivanovici, cu mîinile întinse, spunîndu-i:

De dragul celor două împărăţii,
Al Iranului şi al scumpei mele Rusii,
Şi din respect pentru-un cinstit ambasador ca tine,
In loc de miel, m-aş înjunghia pe mine...

Dar, vai şi-amar,
Eu nu-s decît un biet măgar!

Primarul simţi ceva neplăcut, ca un fel de gol la lingurică, dar asta nu ţinu mult. La amiază se duse din nou la ilustrul său oaspete, şi iarăşi îl ospătă şi-i arătă minunăţiile oraşului, şi iarăşi îl duse în faţa porţilor de piatră, şi iarăşi îi arătă cu degetul cînd leul, cînd soarele, cînd pieptul lui. Prînziră la „Japonia", apoi, cu trabucul între dinţi, aprinşi la faţă amîndoi şi fericiţi, se urcară iarăşi în foişor. Căutînd pesemne să-şi onoreze oaspetele cu un spectacol mai deosebit, primarul strigă la santinela, care se plimba, jos, încoace şi încolo:

— Alarma!

Insă nu făcu nici o ispravă, deoarece pompierii erau duşi la baie.

Seara luară masa la „London", iar după cină persanul plecă. Stepan Ivanîci îl petrecu la gară, îl sărută de trei ori, după obiceiul rusesc, ba chiar vărsă şi o lacrimă. Cînd trenul se puse în mişcare, primarul strigă:

— Multe plecăciuni din partea noastră Persiei! Spuneţi-i că o iubim!

Trecuse de atunci un an şi patru luni. Era un ger cumplit, treizeci şi cinci de grade sub zero, şi sufla un vînt care te pătrundea pînă la oase. Dar Stepan Ivanîci se plimba pe stradă cu şuba descheiată şi-i era necaz că nu întîlneşte pe nimeni să-i admire, pe piept, „Leul şi Soarele". Umblă mult timp aşa, cu şuba descheiată, pînă se lăsă seara şi îngheţă de-a binelea. In noaptea aceea nu închise ochii o clipă, răsucindu-se mereu, cînd pe o parte, cînd pe cealaltă.

Simţea o greutate pe suflet, pieptul îi ardea şi inima îi bătea cu nelinişte: dorea acum şi ordinul sîrbesc „Takova". Şi îl dorea mult, chinuitor de mult, cu o patimă nepotolită.

NENOROCIRE

DIRECTORUL băncii orașului, Piotr Semionici, casierul, ajutorul casierului și doi membri din consiliul de administrație, fuseseră ridicați noaptea și băgați la pușcărie. A doua zi după scandal, negustorul Avdeev, membru în comisia de cenzori a băncii, stătea cu cîțiva prieteni în prăvălia lui și le spunea :

— Așa a vrut dumnezeu. Nimeni nu poate să scape de soartă. Azi stăm colea și ne ospătăm cu icre, iar mîine poate că ne așteaptă închisoarea, sărăcia, sau chiar și moartea. Și n-ai ce-i face. Uite, să-l luăm de pildă pe Piotr Semionîci...

Avdeev vorbea, închizîndu-și pe jumătate ochișorii beți, iar prietenii beau, mîncau icre și-l ascultau. După ce le povesti cît de părăsit și de dezonorat era astăzi Piotr Semionîci, cel care pînă ieri fusese încă puternic și respectat de toată lumea, Avdeev urmă, oftînd :

— Nu e faptă fără răsplată ! Așa le trebuie pungașilor ! S-au priceput să fure, hai ? Ei, acuma să facă bine și să dea socoteală !

— Ia vezi, Ivan Danilîci, să n-o pățești și tu ! — făcu unul din prieteni.

— Eu ? Pentru ce ?

— Uite-așa ! Bine, ei furau, dar comisia de cenzori ce păzea ? Cum, n-ai semnat și tu conturile de descărcare ?

— Mare lucru! — şi Avdeev zîmbi. — Desigur că le-am semnat! Mi le aducea la prăvălie şi le semnam. Ce, parcă eu mă pricep la ceva? Orice mi-ai pune sub nas, eu semnez. Dacă ai scrie acum că am înjunghiat un om, eu aş semna. Parcă am eu vreme să cercetez toate hîrtiile? Şi pe urmă, nici nu văd bine fără ochelari.

După ce discutară în fel şi chip despre crahul băncii şi despre soarta lui Piotr Semionîci, Avdeev şi prietenii lui se duseră să mănînce plăcinte la un cunoscut, a cărui nevastă îşi sărbătorea onomastica. Nici acolo nu se vorbea decît tot despre crahul băncii. Avdeev era mai înverşunat decît toţi şi susţinea sus şi tare că el presimţise de mult lucrul acesta şi, încă de acum doi ani, ştia că treburile băncii nu erau tocmai curate. Şi, cît timp stătură şi mîncară plăcinte, el înşiră cel puţin zece speculaţii bancare necinstite, pe care le cunoştea.

— Dacă le ştiai toate astea, de ce nu i-ai denunţat? — îl întrebă un ofiţer, care se nimerise printre oaspeţi.

— Dar ştia tot oraşul, nu numai eu... — zîmbi Avdeev. — Şi pe urmă, eu n-am vreme să umblu pe la judecăţi... Dă-i încolo!

După ce se îndopă bine cu plăcinte, Avdeev se odihni, apoi luă dejunul şi iarăşi se odihni. Mai tîrziu se duse să asculte vecernia la biserica unde era epitrop, iar de la vecernie se întoarse din nou la prietenul cu onomastica şi jucă preferans pînă la miezul nopţii. Părea că toate erau în cea mai desăvîrşită ordine.

Dar după miezul nopţii, cînd se întoarse acasă, bucătăreasa care-i deschise uşa era galbenă ca ceara şi tremura aşa de cumplit, încît nu putea să lege nici două vorbe. Soţia lui, Elisaveta Trofimovna, o bătrînă grasă dar încă în putere, stătea pe divanul din salon cu părul cărunt despletit, tremura din tot trupul şi-şi învîrtea ochii în neştire, ca un om beat. În jurul ei, cu un pahar de apă în mînă, umbla băiatul cel mai mare, liceanul Vasili, palid şi el şi grozav de tulburat.

— Ce s-a întîmplat? — întrebă Avdeev cu necaz, aruncînd o privire spre sobă. (De multe ori i se plînseră ai lui că-i bătuse cahla la cap.)

— Mai adineaori a plecat de aici judecătorul de instrucţie şi poliţia... — îi răspunse Vasili. — Au făcut percheziţie.

Avdeev se uită împrejur. Dulapurile, scrinurile, mesele, — toate purtau urmele proaspete ale percheziţiei. Cîteva clipe Avdeev rămase înţepenit, ca lovit de tetanos, fără să priceapă nimic. Apoi toate măruntaiele începură să-i zvîcnească şi le simţi grele ca plumbul, piciorul stîng îi amorţi şi, neputînd îndura tremurul care-l cuprinse, se trînti cu faţa în jos pe divan. I se părea că aude cum se răsucesc măruntaiele în el, iar piciorul stîng bătea în speteaza divanului, fără să-l asculte.

In cîteva clipe, tot trecutul i se perindă pe dinaintea ochilor, dar nu găsi nimic care să merite această atenţie din partea organelor judiciare...

— Asta-i moft!... — hotărî el, ridicîndu-se. — Trebuie să mă fi denunţat careva. Chiar mîine am să fac jalbă, ca nu cumva să le treacă prin minte...

A doua zi dimineaţa, după o noapte de nesomn, Avdeev se duse, ca totdeauna, la prăvălia lui. Clienţii îi aduseră vestea că în noaptea aceea procurorul mai băgase la închisoare şi pe subdirectorul, şi pe secretarul băncii. Dar lucrul acesta nu-l tulbură pe Avdeev. Era încredinţat că-l denunţase cineva şi că, dacă o să facă jalbă, judecătorul de instrucţie are să păţească urît pentru percheziţia de aseară.

Pe la ora nouă şi ceva, Avdeev alergă la secretarul primăriei, singurul om cult din toată instituţia.

— Vladimir Stepanîci, treabă-i asta? — începu el, plecîndu-se la urechea secretarului. — Ce vină am eu că ceilalţi au furat? Spune şi dumneata! Ştii ce-am păţit, drăguţă? — urmă el în şoaptă. — Astă-noapte mi-au făcut percheziţie! Pe cinstea mea!... Au înnebunit! De ce nu mă lasă în pace?

— Pentru că nu trebuia să fii bou, — îi răspunse secretarul, liniştit. — Inainte de a-ţi pune semnătura pe hîrtii, trebuia să caşti ochii...

— Cum adică, să casc ochii? Puteam să mă uit şi o mie de ani la socotelile lor, că tot nu înţelegeam nimic! Nu înţeleg nici pe dracu, că doar nu-s contabil! Ce-mi aduceau, aceea iscăleam.

— Stai, nu te grăbi! Şi dumneata, şi întreaga comisie de cenzori, sînteţi compromişi. Uite, de pildă chiar dumneata ai luat de la bancă 19 mii de ruble fără nici o garanţie.

— Doamne sfinte! — se miră Avdeev. — Parcă numai eu am datorii la bancă? Tot oraşul e dator! Dar eu plătesc procentele şi o să-mi plătesc şi datoria. Cum s-ar putea altfel, doamne fereşte! Insă, dacă e să vorbim cinstit, ca să zic aşa, crezi că din capul meu am luat banii ceia? Mi i-a vîrît pe gît cu sila Piotr Semionîci. „Ia-i, zice, ia-i. Dacă nu-i iei, zice, înseamnă că n-ai încredere şi te feresti de noi. Ia-i, zice, şi ridică o moară pentru taică-tău". Şi i-am luat...

— Ei vezi? Aşa judecă numai copiii şi boii. In orice caz, seniore, degeaba te zbaţi. De judecată, nici vorbă că nu scapi, însă cred că or să te achite.

Tonul potolit şi nepăsător al secretarului avu darul să-l mai liniştească. Avdeev se întoarse la prăvălie, unde îşi regăsi prietenii şi se puse iarăşi pe mîncat icre şi pe băut, filozofînd înainte. Aproape că uitase de percheziţie. Un singur lucru nu putea să-l uite, şi lucrul acesta îl umplea de neliniste : piciorul stîng îi amorţea în chip ciudat, iar stomacul refuza să lucreze.

In aceeaşi seară, soarta mai trase o rafală asurzitoare asupra lui: la şedinţa extraordinară a primăriei, toţi membrii consiliului de administraţie al băncii, printre care şi el, Avdeev, se pomeniră demişi din funcţia de consilieri municipali, ca unii care se găseau în cercetarea tribunalului. Iar a doua zi dimineaţa, primi o hîrtie prin care era invitat să-şi dea imediat demisia din demnitatea de epitrop al bisericii.

După aceea, Avdeev pierdu socoteala rafalelor pe care le trăgea soarta asupra lui. Veniră pentru el zile ciudate, cum nu mai cunoscuse, fiecare aducîndu-i o nouă şi neaşteptată lovitură. Intre altele, judecătorul

de instrucție îi trimise o citație. Avdeev se întoarse de la cabinetul lui, aprins la față și indignat.

— Nu m-a slăbit de fel, mi-a pus cuțitul la gît: că de ce am semnat? Ei, iaca, am semnat, și pace! Parcă am făcut-o din capul meu? Îmi aduceau hîrtiile la prăvălie și eu le semnam. De altfel, nici nu știu să citesc cum se cuvine...

După aceea, veniră cîțiva bărbați tineri, cu mutre indiferente, îi sigilară prăvălia și-i puseră sechestru pe toată mobila din casă. Bănuind că la mijloc era vreo intrigă și continuînd a se simți nevinovat, Avdeev, jignit, începu să alerge pe la autorități și să se plîngă. Aștepta ceasuri întregi prin anticamere, ticluia cereri nesfîrșite, plîngea, înjura. La toate plîngerile lui, procurorul și judecătorul de instrucție îi răspundeau nepăsător, și pe bună dreptate:

— Să vii cînd o să te chemăm. Acum n-avem timp pentru dumneata.

Ceilalți îi spuneau de-a dreptul:

— Asta nu ne privește pe noi.

Iar secretarul de la primărie, cel cult, care după cum i se părea lui Avdeev ar fi putut să-l ajute, ridica doar din umeri și zicea:

— De, dumneata singur ești vinovat. Nu trebuia să fii bou...

Bătrînul se zbătea, alerga, iar piciorul îi amorțea mereu și stomacul îi digera tot mai anevoie. Cînd lipsa de activitate începu să-l obosească și nevoia să-i bată la ușă, Avdeev se hotărî să plece la tată-său la moară, sau la frate-său, să se ocupe cu negoțul de făină. Dar nu-i dădură voie să părăsească orașul. Își trimise numai familia la tatăl său, iar el rămase acasă, singur.

Zilele treceau, una după alta. Fără ai lui, fără ocupație și fără bani, fostul epitrop, om stimat și respectat, umbla zile întregi pe la prăvăliile prietenilor, bea, mînca și le asculta sfaturile. Ca să-și mai treacă timpul, dimineața și seara se ducea la biserică. Dar nu se închina. Stătea ceasuri întregi cu ochii la icoane și se gîndea. Conștiința îi era curată și starea în care ajunsese se datora, își zicea el, unei greșeli, unei ne-

înţelegeri. După părerea lui, toată nenorocirea venea de acolo că judecătorii de instrucţie şi funcţionarii erau prea tineri şi fără experienţă. Avea impresia că dacă un judecător din cei vechi ar sta de vorbă cu el, de la om la om, lucrurile s-ar limpezi. Avdeev nu-i înţelegea pe judecători, iar judecătorii, după părerea lui, nu-l înţelegeau pe el...

Zilele treceau una după alta, pînă cînd în sfîrşit, după o lungă şi chinuitoare tărăgănare, veni şi timpul judecăţii. Avdeev împrumută 50 de ruble, îşi cumpără spirt pentru picior şi nişte buruieni pentru stomac şi plecă în oraşul unde se găsea curtea cu juri.

Procesul ţinu o săptămînă şi jumătate. Tot timpul acesta, Avdeev stătu în mijlocul tovarăşilor săi de nenorocire, grav şi demn, aşa cum se cuvine să stea un bărbat respectabil, acuzat pe nedrept. Asculta şi nu înţelegea absolut nimic. Se simţea într-o stare sufletească duşmănoasă. Era furios că nu se mai termina procesul, că nu găsea nicăieri mîncare de post, că apărătorul nu-l înţelegea şi spunea altceva decît ceea ce i se părea lui că ar fi trebuit să spună. Apoi, nici judecătorii nu judecau aşa cum s-ar fi cuvenit. Nu-i dădeau nici o atenţie, i se adresau o dată la trei zile şi-i puneau întrebările aşa fel, încît de fiecare dată răspunsurile lui stîrneau hazul publicului. Cînd încerca să vorbească despre pagubele pe care le suferise şi să spună că avea de gînd să ceară cheltuieli de judecată, apărătorul întorcea capul spre el, nedumerit, publicul din sală rîdea, iar preşedintele îi atrăgea atenţia, cu asprime, că toate acestea nu aveau nici o legătură cu procesul. Cînd veni momentul să-şi spună ultimul cuvînt, îndrugă cu totul altceva decît ce îl învăţase apărătorul, aşa că iarăşi stîrni ilaritate.

In ceasurile acelea înspăimîntătoare, cînd juraţii deliberau în camera lor, Avdeev aştepta la bufet, furios, şi numai la juraţi nu se gîndea. Nu înţelegea de ce stăteau şi deliberau atîta timp, cînd totul era aşa de limpede. Şi apoi, ce voiau de la el?

I se făcuse foame. Ceru chelnerului să-i aducă ceva de mîncare, dar ceva de post şi mai ieftior. Pentru patruzeci de copeici i se dădu o porţie de peşte rece, cu

morcovi. Avdeev mîncă, dar numaidecît simţi că peştele îi cade ca plumbul: începu să-i vină pe gît, să-l ardă, să-l doară.

Puţin după aceea, în timp ce asculta cum primul jurat citea întrebările, măruntaiele începură să i se răsucească, tot trupul i se făcu lac de sudoare rece, iar piciorul stîng îi amorţi. Nu mai era în stare să asculte, de altfel nici nu înţelegea nimic şi suferea cumplit că, atîta vreme cît citea primul jurat, nu i se dădea voie să stea jos sau să se culce. În sfîrşit, li se îngădui să se aşeze, dar în aceeaşi clipă procurorul se ridică în picioare şi glăsui ceva neînţeles. Peste puţin ieşiră, nu se ştie de unde, ca din pămînt, cîţiva jandarmi cu săbiile scoase, înconjurîndu-i pe acuzaţi. I se porunci şi lui să se ridice şi să plece.

Abia acum înţelese că era condamnat şi pus sub pază, dar lucrul acesta nici nu-l înspăimîntă, nici nu-l miră. In stomacul lui se petrecea o revoltă atît de cumplită, încît nu mai era în stare să dea vreo atenţie jandarmilor.

— Adică n-o să ne mai lase să ne ducem la hotel? — întrebă el pe unul din tovarăşii lui. — Am acolo, în odaie, trei ruble şi un pachet de ceai neînceput...

In noaptea aceea Avdeev dormi la secţia de poliţie. Greaţa nu-i dădu o clipă de răgaz şi tot timpul nu se gîndi decît la cele trei ruble şi la pachetul lui de ceai. Către ziuă, cînd cerul începu a se albăstri, i se porunci să se îmbrace şi să plece. Doi ostaşi cu baionete îl duseră la închisoare. Niciodată străzile oraşului nu i se păruseră atît de nesfîrşite, ca atunci. Mergea prin mijlocul străzii şi nu pe trotuar, călcînd de-a dreptul prin zăpada murdară, care se topea. Măruntaiele tot i se mai războiau cu peştele, piciorul stîng îi era amorţit şi amîndouă îi îngheţaseră de frig. Işi uitase nu ştiu unde galoşii: ori la curtea cu juri, ori la secţie...

Peste cinci zile, acuzaţii fură aduşi din nou la curte, să li se citească sentinţa. Avdeev află că fusese osîndit la deportare în gubernia Tobolsk. Nici vestea aceasta nu-l înspăimîntă şi nu-l miră. I se părea, fără să ştie de ce, că procesul încă nu se terminase, că tot

se mai tărăgăna și că „hotărîrea“ cea adevărată nu se dăduse încă... Stătea la închisoare și o aștepta, zi după zi.

Abia după șase luni, cînd nevastă-sa și băiatul Vasili, veniră să-și ia rămas bun de la el, cînd recunoscu în bătrînica aceea slabă și îmbrăcată ca o cerșetoare pe Elisaveta Trofimovna lui, pe vremuri voinică și grasă, și cînd văzu că băiatul purta o hăinuță scurtă și ponosită și cu pantaloni de percal, în locul uniformei lui de licean, abia atunci înțelese că soarta îi era pecetluită și că orice „hotărîre“ s-ar mai fi dat, ea nu mai putea să întoarcă trecutul. Și, pentru întîia oară de cînd începuse calvarul procesului și al întemnițării, mînia îi dispăru de pe față și el izbucni în lacrimi amare.

O SĂRUTARE

IN ziua de 20 mai, la ora 8 seara, cele șase baterii ale brigăzii de artilerie N., în drum spre tabără, se opriră pe noapte în satul Mesteciki. Cînd era zarva mai mare, în timp ce o parte din ofițeri trebăluiau în jurul tunurilor, iar alții, adunați în piața din fața bisericii, primeau raportul agenților însărcinați cu cartiruirea, de după biserică se ivi un călăreț îmbrăcat civil, călare pe un cal ciudat. Calul, un șarg mic, cu gîtul frumos și coada scurtă, mergea pieziș, în pași mărunți de dans, de-ți venea să crezi că-l șfichiuia cineva peste picioare. Ajungînd în dreptul grupului de ofițeri, călărețul se opri și-și scoase pălăria :

— Excelența sa generalul-locotenent von Rabbek, proprietarul moșiei Mesteciki, roagă pe domnii ofițeri să poftească chiar acum la domnia sa, la ceai...

Calul se înclină, începu să joace și să se tragă îndărăt pieziș, iar călărețul își scoase din nou pălăria și, peste o clipă, dispăru după biserică, împreună cu ciudatul lui căluț.

— Ei, drăcia dracului ! — bombăneau unii dintre ofițeri în drum spre cantonamentele lor. — Noi cădem de somn, și lui von Rabbek îi arde de ceai ! Cunoaștem noi ceaiurile astea !

Și ofițerii celor șase baterii își amintiră o întîmplare de anul trecut, din timpul manevrelor cînd, în-

tocmai ca acum, îi poftise la ceai, împreună cu ofiţerii unui regiment de cazaci, un conte moşier, militar în retragere. Primitor şi amabil, contele îi primise cu multă prietenie, le dăduse să bea şi să mănînce şi nu-i lăsase să plece în sat, pe la cantonamentele lor, ci îi oprise să doarmă la conac. Bineînţeles că toate ar fi fost cum nu se poate mai bune şi mai minunate, dacă bătrînul militar în retragere, fericit de prezenţa tineretului, n-ar fi întrecut măsura. Nu le îngăduise să răsufle o clipă, le povestise pînă în zori tot felul de întîmplări din trecutul lui strălucit, îi purtase prin odăi, arătîndu-le tablouri scumpe, gravuri vechi şi arme rare şi le citise scrisori primite de la diferiţi oameni sus-puşi. Frînţi de oboseală, ofiţerii îl ascultau, îl admirau şi, cu gîndul la somn, căscau pe furiş, cu palma la gură. Iar cînd amfitrionul îi lăsase, în sfîrşit, să se ducă la culcare, era prea tîrziu: nu mai aveau cînd să doarmă.

N-o fi tot aşa şi acest von Rabbek? Dar n-aveau încotro. Oricum, trebuiau să se ducă. Se gătiţi şi se curăţă fiecare, cum putu mai bine, şi porniră cu toţii în căutarea conacului. In piaţă, lîngă biserică, li se spuse că se putea ajunge la boieri fie prin vale, — cobori pe cărarea din spatele bisericii pînă la rîu, o iei apoi de-a lungul rîului, pe mal, pînă la parc, iar de acolo pe alee, pînă la conac, — fie pe la deal: de la biserică, o iei tot înainte pe drum şi mergi aşa cam jumătate de verstă, pînă dai de hambarele boiereşti. Ofiţerii se hotărîră să se ducă pe la deal.

— Cine o fi acest von Rabbek? — se întrebau ei pe drum. — N-o fi cel care a comandat divizia N. de cavalerie la Plevna?

— Nu, pe acela nu-l chema von Rabbek, ci simplu Rabbe, fără von.

— Dar ce vreme minunată!

In dreptul celui dintîi hambar boieresc, drumul se desfăcea în două: unul mergea drept înainte, pierzîndu-se în umbra înserării, celălalt apuca la dreapta, spre conac. Ofiţerii o luară şi ei la dreapta, coborînd glasurile... De o parte şi de alta a drumului se înşirau hambare trainice de piatră, cu acoperişuri roşii, clă-

diri grele şi severe, aducînd mult cu cazărmile unui oraş capitală de judeţ. Drept în faţă se zăreau ferestrele luminate ale conacului.

— Domnilor, domnilor, semn bun ! — zise unul din ofiţeri. — „Seterul“ nostru a luat-o înaintea tuturor: simte, pesemne, că o să fie rost de vînat !...

Cel care mergea înainte. locotenentul Lobîtko, un bărbat înalt şi bine legat, dar spîn (avea 25 de ani şi totuşi nu ştiu de ce pe faţa lui rotundă de om bine hrănit nu i se ivise încă nici urmă de vegetaţie) — se bucura în brigadă de reputaţia că presimte şi dibuieşte de la distanţă prezenţa femeilor. Se întoarse şi zise:

— Intr-adevăr, pe aici trebuie să fie femei. Le simt, instinctiv.

La intrare îi întîmpină însuşi von Rabbek, un bătrîn de vreo şaizeci de ani, cu faţa blajină, îmbrăcat în haine civile. In timp ce strîngea mîinile ofiţerilor, le spuse că era cît se poate de fericit că-i avea de oaspeţi şi-i rugă din toată inima să-l ierte că nu-i invită să rămînă pe noapte la el, dar întîmplarea făcuse să-i sosească două surori cu copiii lor, fraţii şi cîţiva vecini, aşa că nu-i mai rămăsese nici o odaie liberă.

Generalul le strîngea mîna la fiecare, îşi cerea iertare şi zîmbea, dar se vedea bine că era departe de a fi chiar atît de bucuros de oaspeţi, cum fusese contele de anul trecut, şi că îi chemase numai pentru a satisface regulele bunei cuviinţe. Şi chiar ofiţerii, în timp ce urcau, ascultîndu-l, scara acoperită cu un preş moale, îşi dădeau seama că fuseseră invitaţi în casa aceea numai din politeţe, iar cînd văzură lacheii alergînd, grăbiţi, să aprindă luminile jos la intrare şi sus în sală, avură impresia că, odată cu ei aduceau în conac tulburare şi dezordine. Intr-o casă unde se adunaseră, pentru cine ştie ce eveniment sau sărbătoare de familie, două surori cu copiii lor, fraţii şi vecini, mai puteau fi oare bine-veniţi nouăsprezece ofiţeri necunoscuţi ?

Sus, la intrarea în salon, îi întîmpină o bătrînă înaltă şi subţire, cu obraz prelung şi cu sprîncene ne-

gre, care aducea surprinzător de mult cu împărăteasa Eugenia. Cu un zîmbet amabil şi maiestuos, le declară că se simţea fericită de a-i avea oaspeţi, dar în acelaşi timp le cerea iertare că, de data aceasta, le era cu neputinţă, ei şi soţului ei, să-i găzduiască în casa lor. După zîmbetul plăcut şi maiestuos, însă care i se şterge a de pe faţă de cîte ori îşi întorcea capul în altă parte, se vedea că în viaţa ei văzuse mulţi asemenea domni ofiţeri, că acum nu-i mai ardea de dînşii şi că, dacă-i chemase în casă şi se scuza, o făcea numai pentru că aşa îi cerea educaţia şi situaţia ei în societate.

In sufrageria largă, în care intrară ofiţerii, la capătul unei mese lungi, îşi beau ceaiul vreo zece bărbaţi şi femei, bătrîni şi tineri. La spatele lor, învăluit în norul subţire de fum al ţigărilor de foi, stătea un grup de bărbaţi, în mijlocul căruia un tînăr uscăţiv, cu favoriţi roşcaţi, vorbea tare englezeşte, grasei'nd. Indărătul grupului, se vedea, prin uşa deschisă, o odaie luminoasă cu mobilă albastră.

— Domnilor, sînteţi atît de mulţi, încît nu e posibil să vă prezint pe fiecare în parte! — zise generalul cu glas sonor, căutînd să pară cît mai vesel. — Prezentaţi-vă singuri, fără prea multă ceremonie!

Ofiţerii, unii cu feţele foarte serioase, grave chiar, alţii zîmbind silit, dar grozav de stînjeniţi cu toţii, se înclinară, fiecare cum îi veni la îndemînă şi se aşezară la ceai.

Cel mai stînjenit dintre toţi, însă, se simţea căpitanul Reabovici, un ofiţer mic de stat, uşor adus din spate, cu ochelari şi cu favoriţi ca de linx. In timp ce unii camarazi îşi împrumutau un aer serios, iar alţii zîmbeau silit, — faţa lui, favoriţii lui de linx şi ochelarii lui păreau a spune: „Eu sînt ofiţerul cel mai timid, cel mai modest şi cel mai neînsemnat din toată brigada!“ La început, cînd intrase în sufragerie, şi mai pe urmă, în timpul ceaiului, Reabovici nu putea cu nici un chip să-şi oprească privirea asupra vreunei feţe sau asupra vreunui obiect. Chipurile oamenilor, îmbrăcămintea lor, carafele de cristal pline cu coniac,

aburul care se înălța din paharele cu ceai, cornișele de stuc ale încăperii, — toate se amestecau într-o singură impresie copleșitoare, care-i umplea sufletul de neliniște și de dorința de a-și ascunde undeva capul. Asemeni celui care declamă pentru prima oară în fața publicului, vedea tot ce era sub ochii lui, dar nu înțelegea bine ce vedea. (Stării acesteia, cînd omul vede, însă nu înțelege, fiziologii îi zic „orbire psihică".) Dar ceva mai tîrziu, cînd se mai obișnui, Reabovici își recăpătă vederea și începu să se uite în jurul lui. Și cum era timid și nesociabil, cel dintîi lucru care îl surprinse, fu ceea ce-i lipsise lui totdeauna, și anume: îndrăzneala extraordinară a noilor sale cunoștințe. Von Rabbek, soția lui, două doamne în vîrstă, o domnișoară în rochie lila și tînărul cu favoriți roșcați, care nu era decît fiul mai mic al lui Rabbek, se risipiseră printre ofițeri cu atîta îndemînare, de parcă făcuseră repetiție mai dinainte și angajaseră imediat o discuție aprinsă, la care era cu neputință să nu participe și noii oaspeți. Domnișoara în lila căuta să demonstreze cu tot dinadinsul că artileriștii o duc mult mai bine decît cavaleriștii și infanteriștii, iar Rabbek și cele două doamne în vîrstă susțineau contrariul. Începu o discuție încrucișată. Reabovici se uita la domnișoara în lila, care vorbea cu aprindere despre lucruri atît de străine, și atît de lipsite de interes pentru ea, urmărindu-i zîmbetele prefăcute, care-i apăreau și-i dispăreau de pe față.

Von Rabbek și familia lui îi atrăgeau cu îndemînare pe ofițeri în discuție, urmărindu-le în același timp, cu deosebită atenție, și paharele și gurile, să vadă dacă beau toți, dacă se simt la largul lor și de ce cutare nu mănîncă biscuiți sau nu bea coniac. Și, cu cît Reabovici se uita și asculta mai mult, cu atît mai mult îi plăcea familia aceea lipsită de sinceritate, dar perfect disciplinată.

După ceai, ofițerii trecură în salon. Presimțirea nu-l înșelase pe locotenentul Lobîtko: salonul era plin de domnișoare și de cucoane tinere. Locotenentul, zis și „seter", se și așezase în fața unei blonde foarte tinere,

în rochie neagră. Aplecat asupra ei semeț, de parcă se sprijinea într-o sabie imaginară, el îi zîmbea, jucîndu-și umerii cu cochetărie. Îi povestea, fără îndoială, cine știe ce nimicuri amuzante, deoarece blonda se uita cu îngăduință la fața lui de om bine hrănit și-l întreba, cu un aer nepăsător: „Da? Serios?..." După acest rece „Da? Serios?" „seterul" ar fi putut să-și dea seama, dacă ar fi fost inteligent, că nu prea avea șanse să i se strige „pille!".

Deodată răsunară acorduri de pian și un vals trist se revărsă din salon pe ferestrele larg deschise. Și fiecare își aduse aminte, că dincolo de ziduri era primăvară, că era o seară de mai... Și fiecare simți plutind în văzduh parfumul frunzișului fraged al plopilor și al florilor de trandafir și de liliac. Sub impresia muzicii, coniacul pe care-l băuse Reabovici se trezi în el, îndemnîndu-l să arunce o privire spre fereastră, să zîmbească și să urmărească mlădierile femeilor. I se părea acum că parfumul trandafirilor, al plopilor și al liliecilor vine dinspre fețele și rochiile lor, nu dinspre grădină.

Fiul lui Rabbek invită la vals o domnișoară slabă și făcu două tururi cu ea. Alunecînd pe parchet, Lobîtko se repezi spre fata în lila și amîndoi se avîntară în vîrtejul valsului. Și balul începu... Reabovici stătea lîngă ușă, printre cei care nu jucau, și se uita. Nu dansase niciodată în viață, și niciodată nu avusese prilejul să cuprindă mijlocul unei femei cinstite. Și grozav îi mai plăcea cînd cineva, în văzul tuturor, cuprindea mijlocul unei fete necunoscute și-i oferea umărul, să-și sprijine mîna. Însă pe el nu putea să se vadă cu nici un chip într-o situație ca aceasta. Fusese o vreme cînd invidiase îndrăzneala și vioiciunea camarazilor lui și suferise din această pricină. Gîndul că era timid, adus din spate și neînsemnat, că avea talia lungă și favoriți de linx, îl chinuia dureros. Însă cu timpul se deprinsese, și acum se uita la perechile care dansau, sau la cei care vorbeau în gura mare, cu o înduioșare melancolică, fără să mai invidieze pe nimeni.

Cînd începu cadrilul, tînărul von Rabbek se apropie de grupul celor care nu dansau şi invită pe doi ofiţeri să facă o partidă de biliard. Ofiţerii primiră şi, cîteşitrei, ieşiră din salon. Neavînd ce face şi dorind, totuşi, să participe şi el la animaţia generală, Reabovici se luă după ei. Din salon, trecură într-un salonaş, apoi într-un coridor îngust, de sticlă, şi de acolo într-o odaie unde, la intrarea lor, trei umbre somnoroase de lachei săriră de pe divane. In sfîrşit după ce străbătură un şir întreg de odăi, tînărul Rabbek şi ofiţerii pătrunseră într-o încăpere unde se afla un biliard. Şi partida începu.

Reabovici, care nu cunoştea nici un joc, afară de jocul de cărţi, stătea lîngă biliard şi se uita cu nepăsare la jucătorii care, cu hainele descheiate şi tacurile în mînă, se învîrteau în jurul biliardului, îşi aruncau glume şi îşi strigau vorbe neînţelese. Jucătorii nu-l luau în seamă. Numai cînd vreunul îl lovea din întîmplare cu cotul sau cu tacul, se întorcea spre el şi-i spunea : *„pardon !“* Nici nu se terminase bine prima partidă, şi Reabovici se şi plictisise. I se părea că era de prisos acolo şi că-i încurca pe ceilalţi... Îi veni gust să se întoarcă în salon, şi ieşi.

La întoarcere, Reabovici avu o mică aventură. Ajungînd la jumătatea drumului, îşi dădu seama că n-o luase pe unde se cuvenea. Îşi aducea bine aminte, că ar fi trebuit să întîlnească trei lachei somnoroşi. Străbătuse încă cinci sau şase odăi, şi lacheii parcă intraseră în pămînt. Văzînd că greşise, Reabovici o luă puţin îndărăt, apoi la dreapta, şi se trezi într-un birou întunecos, prin care nu ţinea minte să fi trecut în drumul spre biliard. Rămase cîteva clipe locului, apoi deschise hotărît cea dintîi uşă, care-i ieşi în cale şi pătrunse într-o odaie cufundată în întuneric. Drept în faţă, prin crăpătura unei uşi, se strecura o şuviţă de lumină vie. De dincolo de uşă răzbăteau notele unei mazurci melancolice. Iar acolo, unde se găsea, ca şi în salon, mirosea a plopi, a liliac şi a trandafiri...

Reabovici se opri, neştiind ce să facă... In clipa aceea, fără veste, auzi paşi grăbiţi şi foşnetul unei rochii, apoi un glas întretăiat, un glas de femeie, îi

şopti: „În sfîrşit!“ Şi două mîini moi şi parfumate — care bineînţeles că nu erau mîini de bărbat — îi cuprinseră gîtul. De obrazul lui se lipi un obraz cald, şi în acelaşi timp se auzi o sărutare. Dar peste o clipă, fiinţa care îl sărutase ţipă uşor şi, după cum i se păru lui Reabovici, se trase cu silă îndărăt. Puţin lipsi să nu ţipe şi el, apoi se repezi spre şuviţa de lumină ce se strecura prin crăpătura uşii...

Cînd se întoarse în salon, îi bătea inima, iar mîinile îi tremurau aşa de tare, încît se grăbi să şi le ascundă la spate. La început îl chinuia ruşinea şi teama ca nu cumva cei din salon să fi aflat că, mai adineauri, îl îmbrăţişase şi-l sărutase o femeie: se făcu ghem şi se uită cu nelinişte în jurul lui. Dar cînd se încredinţă că toată lumea îşi vedea liniştită de joc şi de vorbă, se lăsă în voia unui simţămînt prin care nu mai trecuse niciodată pînă atunci. I se întîmpla un lucru foarte ciudat... Gîtul lui, pe care cu puţin înainte îl cuprinseseră două mîini moi şi parfumate, îi părea uns cu ulei, iar pe obrazul stîng, lîngă mustaţă, acolo unde îl sărutase necunoscuta, îi tremura o răcoare uşoară şi plăcută, ca urma unor picături de mentă. Şi cu cît freca mai mult locul cu pricina, cu atît mai tare se simţea răcoarea aceea. Iar pe deasupra, toată făptura lui era pătrunsă de un sentiment nou şi bizar, care creştea, creştea mereu... Deodată, simţi nevoia să danseze, să vorbească, să fugă în grădină, să rîdă în gura mare... Uitase cu totul că era adus din spate, că era un om neînsemnat, că avea favoriţi de linx şi o „înfăţişare nedefinită“, cum îl caracterizase cineva în timpul unei discuţii între cucoane, pe care o auzise din întîmplare. Iar cînd soţia lui Rabbek trecu pe lîngă el, îi zîmbi cu atîta dezinvoltură şi duioşie, încît ea se opri şi se uită la el, mirată.

— Grozav îmi place casa dumneavoastră!... — zise el potrivindu-şi ochelarii.

Generăleasa zîmbi şi-i răspunse că o moştenise de la tatăl ei, apoi îl întrebă dacă părinţii lui erau încă în viaţă, de cînd se afla în armată, de ce era aşa de slab, şi aşa mai departe... După ce primi răspunsuri la toate întrebările, generăleasa îşi văzu de drum, iar

Reabovici începu să zîmbească şi mai prietenește, încredinţat că în jurul lui erau numai oameni minunaţi...

La masă mîncă în neştire tot ce i se dădu, bău fără să audă ce vorbeau ceilalţi, căutînd doar să-şi explice întîmplarea de mai adineauri... E drept, întîmplarea avea în ea ceva misterios şi romantic, şi totuşi explicaţia era simplă. Fără îndoială că vreuna din domnişoare sau din cucoane dăduse întîlnire cuiva în odaia aceea întunecoasă, aşteptase mult şi, tulburată şi enervată, îl luase pe Reabovici drept alesul inimii sale. Faptul părea cu atît mai verosimil, cu cît atunci cînd intrase în odaia cea întunecoasă şi se oprise, neştiind încotro s-o apuce, Reabovici putea să facă impresia unui om care aştepta pe cineva... Aşa îşi explica el sărutarea pe care o primise.

„Bine, dar care din ele o fi fost?... — se gîndea, cercetînd feţele femeilor. — Desigur că era tînără, că doar cele bătrîne nu se duc la întîlnire. Şi nici nu încape vorbă că era o intelectuală, asta se simţea după foşnetul rochiei, după parfumul pe care-l răspîndea, după glas..."

Reabovici îşi opri ochii asupra domnişoarei în lila. Îi plăcu mult: avea mîini frumoase, umeri frumoşi, o faţă inteligentă şi un glas melodios. Privind-o Reabovici ar fi dorit să fie ea necunoscuta, şi nu alta... Dar chiar în clipa aceea, fata izbucni într-un rîs prefăcut, încreţindu-şi nasul lung, care i se păru bătrînesc. Atunci îşi mută privirea la blonda în rochie neagră. Asta era mai tînără, mai simplă şi mai deschisă, avea tîmple minunate şi îşi ducea cu nespusă graţie paharul la gură. Acum, ar fi vrut să fie ea „aceea". Dar în curînd găsi că avea faţa plată şi-şi mută privirea la vecina ei...

„E greu de ghicit, — îşi zicea el, visător. — Dacă ai lua de la cea în lila numai umerii şi mîinile, dacă i-ai adăuga tîmplele celei blonde şi ochii celei din stînga lui Lobîtko, atunci..."

Făcu în gînd această adunare şi căpătă imaginea fetei care îl sărutase, imaginea pe care o dorea, dar n-o putea găsi în jurul mesei...

Masa se termină. Sătui şi cam ameţiţi, oaspeţii începură să-şi ia rămas bun şi să mulţumească gazdelor, care îşi cerură din nou iertare că nu puteau să-i oprească pe noapte.

— Sînt foarte, foarte fericit, domnilor! — repeta generalul, de data aceasta sincer (fără îndoială, pentru că oamenii sînt mai sinceri şi mai buni cînd îşi petrec oaspeţii, decît cînd îi întîmpină). — Foarte fericit! Să poftiţi şi la întoarcere, fără nici o ceremonie. Dar încotro aţi luat-o? Vreţi să vă duceţi pe la deal? Mai bine apucaţi prin parc şi pe urmă la vale, e mai aproape.

Ofiţerii o luară prin parc. După zgomotul şi după lumina orbitoare din casă, parcul li se păru întunecat şi liniştit. Pînă la portiţă merseră în tăcere. Cu toate că erau ameţiţi, veseli şi încîntaţi, întunericul şi liniştea îi făcură să rămînă cîteva clipe pe gînduri. Şi fără îndoială că fiecare se gîndea, ca şi Reabovici, la acelaşi lucru: oare o să vină vremea să aibă şi el, ca Rabbek, o casă mare, o familie, un parc, o să poată şi el, fie şi fără prea multă sinceritate, să primească oaspeţi, să le arate prietenie, să le dea mîncare din belşug, să-i îmbete şi să-i facă fericiţi?...

După ce ieşiră pe portiţă, începură să vorbească toţi deodată şi să rîdă în gura mare, fără nici un rost. Mergeau acum pe o cărăruie, care cobora spre rîu, apoi alerga chiar pe marginea lui, ocolind surpăturile, tufişurile de pe mal şi sălciile aplecate deasupra apei. Malul şi cărarea abia se zăreau, iar malul celălalt era cu totul cufundat în întuneric. Ici şi colo, în apa neagră licăreau stele: tremurau şi se întindeau, ceea ce te făcea să bănuieşti că rîul curgea repede. Era liniște. Pe mal, dimpotrivă, se auzeau gemînd culici somnoroşi, iar pe acesta, fără să ţină seamă de grupul ofiţerilor, o privighetoare cînta într-un tufiş. Ofiţerii se opriră, scuturară tufişul, dar privighetoarea cîntă înainte.

— Ia uitaţi-vă la ea! — exclamară cîţiva cu admiraţie. — Stăm colea, la un pas, şi dumneaei nici nu-i pasă! Mare şmecheră!

La capătul drumului, cărarea urca la deal şi, în dreptul gardului bisericii, dădea în drumul mare. Acolo, obosiţi de urcuş, ofiţerii se aşezară jos şi-şi aprinseră cîte o ţigară. Deodată, zăriră pe malul celălalt o luminiţă roşie şi tulbure. Şi, neavînd ce face, începură să-şi dea părerea dacă era un foc, o fereastră luminată sau altceva... Reabovici se uită şi el într-acolo şi i se păru că luminiţa îi zîmbeşte şi-i face cu ochiul, ca şi cum ştia şi ea de sărutare.

Ajungînd acasă, Reabovici se dezbrăcă repede şi se culcă în pat. In aceeaşi izbă cu el erau cantonaţi şi Lobîtko, şi locotenentul Merzleakov, un băiat liniştit şi tăcut, considerat în mediul lui ca un ofiţer cult. Purta totdeauna cu el revista „Vestnik Evropî", pe care o citea pe unde apuca. Lobîtko se dezbrăcă, se plimbă cîtva timp din colţ în colţ cu un aer nemulţumit, apoi îşi trimise ordonanţa după bere. Merzleakov se culcă şi el, îşi puse o lumînare la căpătîi şi se adînci în lectura revistei „Vestnik Evropî".

„Cine-o fi fost?" — se gîndea Reabovici, cu ochii în tavanul afumat.

I se părea că gîtul îi era încă uns cu ulei şi că lîngă gură îi stăruia răcoarea aceea, ca de picături de mentă. Ii treceau pe dinaintea ochilor, pe rînd, umerii şi mîinile domnişoarei în lila, tîmplele şi ochii plini de sinceritate ai blondei în negru, mijlocele subţiri, rochii, broşe. Incercă să-şi oprească atenţia asupra acestor vedenii, dar ele săreau de la locul lor, se clătinau şi se risipeau. Cînd dispărură cu totul de pe cîmpul negru pe care îl vede oricine cînd închide strîns ochii, i se păru că aude paşi grăbiţi, foşnetul unei rochii, zgomotul unei sărutări. Şi îl cuprinse o fericire nesfîrşită, o fericire fără rost... Deşi cufundat în această fericire, auzi totuşi cînd se întoarse ordonanţa, raportînd că nu găsise bere. Lobîtko se făcu foc şi începu din nou să se plimbe prin casă.

— Spuneţi şi voi, nu-i idiot? — bombănea el oprindu-se cînd în faţa lui Reabovici, cînd în faţa lui Merzleakov. — Cît de dobitoc şi de idiot trebuie să fie cineva ca să nu găsească bere! Hai? Spuneţi şi voi, nu-i o canalie?

— Cred şi eu că aici nu se găseşte bere, — zise Merzleakov, fără să-şi ridice ochii de pe „Vestnik Evropî".

— Da? Aşa crezi dumneata? — nu se lăsă Lobîtko. — Dar pe mine aruncaţi-mă şi în lună, domnilor, şi pe dumnezeul meu dacă nu vă găsesc bere şi femei! Uite, mă duc chiar acum şi mă întorc cu bere... Să mă înjuraţi, dacă nu mă întorc cu bere!

Şi se îmbrăcă fără grabă, îşi trase cizmele lui mari, îşi aprinse în tăcere o ţigară şi ieşi.

— Rabbek, Grabbek, Labbek... — bombăni el, oprindu-se în tindă. — Ei, drace, nu-mi prea vine să mă duc singur. Reabovici, nu vrei să faci un promenaj? Ce zici?

Neprimind răspuns, se întoarse, se dezbrăcă pe încetul şi se culcă. Merzleakov oftă, puse la o parte revista „Vestnik Evropî" şi stinse lumînarea.

— Mm-da... — mormăi Lobîtko, aprinzîndu-şi o ţigară în întuneric.

Reabovici îşi trase pătura peste cap şi, făcîndu-se ghem, începu să lege în minte imaginile care-i apăreau şi să le adune laolaltă. Dar fără nici un folos. Curînd adormi, gîndindu-se cu cel din urmă gînd că cineva îl dezmierdase, făcîndu-l fericit, că i se întîmplase un lucru neaşteptat, un lucru de nimic, dar peste măsură de dulce, care-i umpluse inima de bucurie. Şi gîndul acela nu-l părăsi nici în somn.

Cînd se trezi, senzaţia că gîtul îi era uns cu ulei, ca şi răcoarea de mentă de lîngă gură, îi dispăruseră, dar, ca şi ieri, bucuria i se revărsa valuri-valuri în piept. Se uită plin de încîntare la cercevelele ferestrelor, poleite de lumina soarelui în răsărit şi trase cu urechea la mişcarea din uliţă. Cineva vorbea tare, chiar lîngă fereastră. Era Lebedeţki, comandantul lui de baterie. Sosise chiar atunci, ajungînd din urmă brigada, şi acum vorbea în gura mare (nu era deprins să vorbească încet) cu vagmistrul.

— Şi altceva? — strigă el.

— Ieri, înălţimea voastră, la potcovit, Golubcik a fost atins cu o caia. Felcerul i-a pus lut cu oţet. Acum îl purtăm de căpăstru pe-alături de drum. De aseme-

nea, înălțimea voastră, maistrul Artemiev s-a îmbătat aseară și locotenentul a poruncit să-l așezăm pe antetrenul afetului de rezervă.

Vagmistrul mai raportă că magazionerul Karpov a uitat să ia șnururile cele noi pentru trompete și țărușii de la foile de cort și că aseară domnii ofițeri au binevoit a fi oaspeții generalului von Rabbek. În timp ce vorbeau, Lebedețki se apropie, arătîndu-și la fereastră capul cu barbă roșie. Se uită cu ochii lui miopi, pe jumătate închiși, la mutrele somnoroase ale ofițerilor și le dădu bună dimineața.

— Totul e în ordine? — întrebă el.

— Pe unul dintre sănași l-a bătut la greabăn hamul cel nou, — răspunse Lobîtko, căscînd.

Comandantul oftă, se gîndi puțin, apoi zise:

— Aș vrea să mă reped pînă la Alexandra Evgrafovna... Trebuie să-i fac o vizită. Așa că, rămîneți cu bine. Pînă diseară vă ajung...

Peste un sfert de oră, brigada se punea în mișcare. În timp ce treceau prin dreptul hambarelor boierești, Reabovici întoarse capul spre dreapta și se uită la conac. La ferestre, jaluzelele erau trase. Se vede că cei din casă dormeau încă. Dormea și cea care îl sărutase aseară. Deodată, îi veni în minte să și-o închipuie dormind. Fereastra larg deschisă a odăii de culcare, crengile verzi care se uită pe geam, aerul proaspăt al dimineții, parfumul de plop, de lilieci și de trandafiri, patul, scaunul cu rochia aruncată pe spetează — aceeași rochie care foșnise aseară — pantofiorii, ceasul de pe măsuță, — toate și le imagina limpede și deslușit. Dar trăsăturile feței, zîmbetul somnoros și dulce, adică tocmai ceea ce ar fi fost important și caracteristic, îi scăpau, așa cum scapă argintul viu printre degete. După o jumătate de verstă, Reabovici se uită îndărăt: biserica galbenă, conacul, rîul și grădina erau scăldate în lumină. Totul, dar mai cu seamă rîul, cu malurile lui de un verde viu, cu apa în care se răsfrîngea cerul albastru și, ici și colo, sclipeau razele argintii ale soarelui, — totul era neînchipuit de frumos. Reabovici mai aruncă o privire, cea din urmă, spre Mesteciki și se întristă atît de adînc, încît ai fi

zis că se despărțea de cineva nespus de drag și de apropiat.

In fața ochilor, cît era drumul de lung, se desfășurau aceleași privelişti obişnuite, bine cunoscute... Și la dreapta, și la stînga, numai lanuri de hrişcă şi de secară verde, cu stănci care săreau... Dacă te uiți înainte, nu vezi decît colb şi cefe; dacă te uiți în urmă, nu vezi decît colb şi fețe... Inainte mărşăluiesc patru ostaşi cu săbii — avangarda. În urma lor vine grupul de cîntăreți, iar în urma cîntăreților, gornişții călări. Avangarda şi cîntăreții, ca purtătorii de facle în procesiunile funebre, uită să păstreze distanța reglementară şi o iau mereu înainte... Reabovici e la tunul unu din bateria a cincea. Vede toate cele patru baterii din fața lui. Pentru un civil, coloana aceea nesfîrşită şi greoaie, pe care o alcătuieşte o brigadă de artilerie în marş, ar părea un talmeş-balmeş bizar şi fără rost. E de neînțeles ce caută atîția oameni în jurul unui tun, şi de ce tunul e tras de atîția cai în hamuri ciudate, de parcă ar fi, într-adevăr, atît de greu şi de înspăimîntător. Dar pentru Reabovici totul e lămurit, şi de aceea nu-i pare cîtuşi de puțin interesant. El ştie de mult de ce înaintea fiecărei baterii, alături de ofițeri, merge călare şi un artificier, de obicei grav, şi de ce i se zice şeful antetrenurilor; în spatele artificierului vin conducătorii atelajului înaintaş, apoi cei ai atelajului mijlocaş. Reabovici ştie de ce cailor din stînga, pe care călăresc conducătorii, li se zice sănaşi, iar celor din dreapta lăturaşi, ceea ce iarăşi nu e de loc interesant. În urma atelajului mijlocaş, vin rotaşii. Conducătorul, care călăreşte pe unul dintre rotaşi, are şi acum spatele plin de praful de ieri, iar la coapsa dreaptă poartă tălpica, — o bucată de lemn de formă ciudată şi caraghioasă. Insă Reabovici ştie la ce foloseşte tălpica, aşa că lui nu i se pare caraghioasă. Conducătorii îşi avîntă biciuştile din obişnuință şi, din cînd în cînd, îşi îndeamnă caii cu strigăte. Tunul e urît. Pe antetren stau saci de ovăz acoperiți cu prelate, iar țeava, de care sînt agățate ceainice, raniți şi saci de merinde, are înfățişarea unui mic animal inofensiv, înconjurat, cine ştie pentru ce, de oameni şi de

cai. Alături de tun, în partea de unde bate vîntul, mărșăluiesc, bălăbănindu-și mîinile, șase servanți. In urma tunului vin alți șefi de antetrenuri, alți conducători, iar după ei alt tun, tot atît de urît și de neînsemnat ca și cel din față. După al doilea tun vine al treilea, apoi al patrulea. In urma celui de al patrulea, merge călare un ofițer, și așa mai departe. Brigada are în total șase baterii, iar fiecare baterie cîte patru tunuri. Coloana se întinde pe o jumătate de verstă și se încheie cu un convoi de căruțe, pe lîngă care calcă îngîndurat, cu capul în pămînt, măgarul Asinus: are urechile mari, dar e un animal simpatic, adus din Turcia de către un comandant de baterie.

Reabovici se uita cu nepăsare înaintea și în urma lui, la cefe și la fețe. Altă dată ar fi ațipit, acum însă se lăsa în voia gîndurilor sale noi și dulci. La început, cînd brigada abia se pusese în mișcare, încercase să-și dovedească lui însuși că întîmplarea cu sărutul putea fi interesantă doar ca o mică aventură secretă, dar că, în fond, nu avea nici o importanță și că, a se gîndi la ea serios, ar fi fost cel puțin o prostie. Curînd însă renunță la logică și se lăsă în voia visurilor... Cînd se vedea în salonul lui Rabbek, alături de o fată, care semăna cu domnișoara în lila sau cu cea blondă, în negru, cînd închidea ochii și se vedea lîngă altă necunoscută, cu trăsăturile obrazului foarte nelămurite. Îi vorbea în gînd, o dezmierda, își culca obrazul pe umărul ei. Își închipuia, apoi, că a izbucnit războiul, vedea despărțirea, pe urmă revederea, masa cu nevasta lui, copiii...

— La frîne! — se auzea comanda, de cîte ori coborau o vale.

Reabovici striga și el „la frîne", dar cu teama că strigătul o să-i tulbure visurile și o să-l readucă la realitate...

In timp ce treceau pe lîngă conacul unei moșii, Reabovici se uită peste gard, în parc. Privirea lui căzu pe o alee lungă și dreaptă ca un zbor de săgeată, presărată cu nisip galben și străjuită de mesteceni tineri... Cu setea omului furat de visuri, își imagina picioruşele unei femei, călcînd pe nisipul galben și, cu totul

pe neașteptate, în minte i se zugrăvi deslușit ființa care îl sărutase, așa cum izbutise să și-o închipuie aseară, în timpul cinei. Imaginea aceea i se fixă în minte și nu-l mai părăsi.

Pe la amiază, se auzi din urmă, dinspre convoiul de căruțe, comanda :

— Drepți !... Privirea la stînga ! Atențiune, domnilor ofițeri !

Intr-o caleașcă trasă de doi cai albi, trecea generalul, comandantul de brigadă. Cînd ajunse în dreptul bateriei a doua, caleașca se opri și generalul strigă ceva neînțeles. Cîțiva ofițeri, printre care și Reabovici, porniră în galop spre el.

— Ei, cum merge ? — întrebă generalul, clipind din ochii lui injectați. — Aveți ceva bolnavi ?

După ce primi răspunsurile, generalul, un bărbat slab și mic de stat, molfăi din gură, se gîndi puțin, apoi i se adresă unuia dintre ofițeri :

— La dumneata, conductorul rotaș de la tunul trei și-a scos genunchiera și-a atîrnat-o de antetren, ticălosul ! Să-l pedepsești.

Apoi, ridicînd ochii spre Reabovici, urmă :

— Iar la dumneata, dacă nu mă înșel, opritoarele sînt prea lungi...

După ce mai făcu vreo cîteva observații plictisitoare, generalul se uită la Lobîtko și zîmbi.

— Ai o mină tare tristă azi, locotenent Lobîtko, — zise el. — Ți-e dor de Lopuhova ? Hai ? Auziți, domnilor, i-e dor de Lopuhova !

Lopuhova era o doamnă grozav de grasă și foarte înaltă, trecută de mult de patruzeci de ani. Generalul avea mare slăbiciune pentru femeile trupeșe, indiferent de vîrstă, și-și închipuia că și ofițerii lui aveau aceeași slăbiciune. Ofițerii zîmbiră, respectuos. Incîntat că făcuse o glumă cît se poate de izbutită și usturătoare, comandantul izbucni într-un rîs zgomotos, atinse spinarea vizitiului și-și duse mîna la cozoroc. Caleașca plecă mai departe...

„Tot ce visez eu acum și mi se pare imposibil și ireal, e, în fond, un lucru foarte obișnuit, — se gîndea Reabovici, uitîndu-se la norii de praf care alergau în

urma caleştii generalului. — Sînt lucruri obişnuite şi toată lumea trece prin ele... De pildă, generalul nostru a iubit şi el pe vremea lui, iar acum e însurat şi are copii. Şi maiorul Vahter e însurat şi e iubit, cu toate că are o ceafă stacojie şi scîrboasă, şi e otova la trup... Salmanov e brutal şi din cale-afară de tătar, totuşi a avut şi el un roman, care s-a terminat cu însurătoarea... Eu sînt ca şi ceilalţi şi, mai curînd sau mai tîrziu, voi trece şi eu prin toate acestea, aşa cum trece toată lumea..."

Gîndul că şi el era un om ca toţi ceilalţi şi că viaţa lui era o viaţă la fel ca a tuturor îl bucură şi-i dădu curaj. Acum şi-o închipuia pe *ea* şi îşi închipuia fericirea cu mai multă îndrăzneală, aşa cum îi plăcea, fără să-şi mai pună frîu gîndurilor...

Seara, după ce brigada ajunse la destinaţie, ofiţerii se îndreptară spre corturile lor, să se odihnească. Reabovici, Merzleakov şi Lobîtko se aşezară în jurul unui cufăr, să-şi ia masa. Merzleakov mînca fără grabă, mestecînd rar şi citindu-şi revista „Vestnik Evropî", pe care-o ţinea pe genunchi. Lobîtko trăncănea fără încetare şi-şi umplea mereu paharul cu bere, iar Reabovici, căruia visurile nesfîrşite îi înceţoşaseră mintea, tăcea şi bea. După trei pahare se ameţi, se muie, şi deodată simţi o nevoie nestăpînită să împărtăşească camarazilor săi noua lui stare sufletească.

— Ştiţi, mi s-a întîmplat ceva ciudat acolo, la Rabbeci... — începu el, căutînd să dea glasului său o nuanţă de nepăsare şi de ironie. — Mă dusesem în odaia de biliard...

Şi începu să povestească, cu de-amănuntul, chestia cu sărutarea, dar peste cîteva clipe amuţi... Spusese tot ce avea de spus, şi era grozav de mirat că pentru toate astea îi trebuise aşa de puţin timp. I se părea că ar fi putut vorbi pînă dimineaţa despre sărutarea aceea. După ce-l ascultă, Lobîtko, care era mare mincinos de felul lui şi de aceea nu credea pe nimeni, se uită la el cu îndoială şi zîmbi. Iar Merzleakov îşi ridică sprîncenele şi, fără să-şi ia ochii de la „Vestnik Evropî", zise liniştit:

— Dumnezeu ştie ce-o mai fi fost şi asta!... Să ţi se arunce de gît, aşa, fără să-ţi spună pe nume... Trebuie să fie vreo psihopată...

— Da, trebuie să fie vreo psihopată... — încuviinţă Reabovici.

— Aşa ceva mi s-a întîmplat şi mie odată... — adăugă Lobîtko, făcînd ochii mari. — Acum un an trebuia să plec la Kovno... Mi-am luat bilet de clasa a II-a... Cînd colo, vagonul plin, nici pomeneală să pot dormi. Atunci, am dat conductorului cincizeci de copeici... Mi-a luat omul bagajul şi m-a dus într-un compartiment... M-am întins şi m-am învelit cu pătura... In compartiment, întuneric, înţelegeţi. Deodată, simt o mînă care mă apucă de umăr şi o respiraţie pe obraz. Ridic mîna şi dau de un cot... Cînd deschid ochii, ce să vezi? O femeie! Cu ochii negri, cu buzele roşii ca icrele de somon, cu nări pătimaşe şi cu nişte sîni... ce să spun, ca două tampoane!

— Stai puţin, — îl întrerupse Merzleakov, liniştit. — In ce priveşte sînul, înţeleg. Dar cum de i-ai putut vedea buzele, dacă era întuneric?

Lobîtko încercă să schimbe vorba, rîzînd de lipsa de pătrundere a lui Merzleakov. Lucrul acesta îl indispuse pe Reabovici. Se ridică de lîngă cufăr şi se întinse pe pat, jurîndu-se că n-o să-şi destăinuiască niciodată secretele.

Incepu apoi viaţa de tabără, cu zilele ei monotone care semănau atît de mult una cu alta. In tot acest răstimp, Reabovici se simţea, gîndea şi se purta ca un îndrăgostit. In fiecare dimineaţă, cînd ordonanţa îi aducea de spălat şi el îşi turna apă rece pe cap, îşi amintea că are şi el o bucurie, care-i încălzeşte viaţa.

Seara, cînd camarazii începeau să vorbească despre dragoste şi femei, Reabovici asculta, se trăgea mai aproape, iar faţa lui căpăta expresia pe care o iau soldaţii, cînd ascultă povestindu-se despre luptele la care au participat şi ei. Iar în serile cînd ofiţerii inferiori, chercheliţi, în frunte cu „seterul“ Lobîtko, întreprindeau escapade amoroase prin „ma-

hala", Reabovici, care lua şi el parte, era veşnic trist, se simţea nespus de vinovat şi, în gînd, „îi" cerea iertare... In orele libere sau în nopţile de insomnie, cînd se gîndea la copilăria lui, la tata, la mama. într-un cuvînt la tot ce-i era drag şi apropiat, totdeauna îşi aducea aminte de Mesteciki, de calul acela ciudat, de Rabbek, de soţia lui, care semăna cu împărăteasa Eugenia, şi de odaia aceea întunecoasă, cu crăpătura uşii, prin care se strecura o şuviţă de lumină vie...

La 31 august, Reabovici se întorcea din tabără, dar nu cu toată brigada, ci numai cu două baterii. Tot drumul fusese visător şi emoţionat, ca un om care revine pe locurile natale. Ardea de dorinţă să mai vadă o dată calul acela ciudat, biserica, familia prefăcută a Rabbecilor, odaia cea întunecoasă... „Glasul lăuntric", care de atîtea ori înşală pe îndrăgostiţi, îi şoptea că o s-o vadă şi pe *ea,* negreşit... Şi tot soiul de întrebări îl chinuiau: cum o să fie întîlnirea lor? Despre ce o să-i vorbească? N-o fi uitat cumva de sărutare? La urma urmei, îşi zicea, chiar dacă n-ar întîlni-o, s-ar mulţumi să mai treacă o dată prin odaia cea întunecoasă şi să-şi aducă aminte...

Spre seară, se iviră la orizont şi bisericuţa cunoscută, şi hambarele albe. Inima lui Reabovici începu să bată cu putere... Nu mai auzea ce-i povestea ofiţerul, care mergea alături de el, călare, uitase de toate, şi nu-şi mai lua ochii de la rîul scînteietor din depărtare, de la acoperişul conacului şi de la hulubăria, deasupra căreia se roteau porumbeii scăldaţi în lumina soarelui în asfinţit.

In timp ce se apropia de biserică, şi chiar şi mai tîrziu, cînd asculta raportul agentului cu cartiruirea, Reabovici aştepta din clipă în clipă să vadă ivindu-se de după gard călăreţul, care trebuia să-i poftească pe ofiţeri la ceai. Insă raportul agenţilor cu cartiruirea se sfîrşi, ofiţerii descălecară şi se îndreptară spre sat, şi călăreţul tot nu se vedea...

„Indată o să afle Rabbek de la ţărani că am sosit şi o să trimită după noi", — se gîndea Reabovici,

intrînd în izbă şi neînţelegînd de ce camaradul lui aprinsese lumînarea şi ordonanţele se grăbesc să pună samovarele...

O nelinişte grea îl cuprinse. Se culcă, dar curînd se ridică şi se uită pe fereastră, să vadă dacă nu se zăreşte, cumva, călăreţul. Dar nu se zărea nici un călăreţ. Se întinse din nou, însă peste o jumătate de oră se ridică şi, nemaiputînd îndura neliniştea, ieşi în uliţă şi o luă spre biserică. În piaţă, în faţa bisericii, era întuneric şi pustiu... Lîngă cărăruia care cobora în vale, stăteau tăcuţi trei ostaşi. Văzîndu-l, tresăriră şi-şi duseră mîinile la cozoroc. El le răspunse şi începu să coboare cărarea cunoscută.

Pe malul celălalt, tot cerul era cuprins de o lumină purpurie: răsărea luna. Două ţărance, vorbind în gura mare, umblau printr-o grădină de zarzavat şi rupeau foi de varză. Dincolo de grădini, se zăreau umbrele întunecate ale cîtorva căsuţe... Iar pe malul de dincoace, totul era întocmai ca în luna lui mai: cărarea, tufişurile, sălciile cu capetele aplecate deasupra apei... Numai glasul privighetorii celei îndrăzneţe nu se mai auzea, şi nici nu mai mirosea a plop şi a iarbă tînără.

Cînd ajunse la parc, Reabovici se uită pe portiţă. Era întuneric şi linişte... Nu se vedeau decît trunchiurile albe ale mestecenilor din apropiere şi o mică parte din alee. Incolo, totul se pierdea în întuneric. Reabovici rămase cu ochii aţintiţi în beznă şi cu urechea trează, dar nu auzi nici un zgomot şi nu văzu nici o luminiţă. După un sfert de oră de aşteptare, o luă încet înapoi...

Se apropie de rîu. În faţa lui se desluşeau, albe, cabinele de baie ale generalului şi cîteva cearşafuri întinse pe balustrada podeţului... Se urcă pe podeţ, stătu cîteva clipe şi aşa, într-o doară, pipăi un cearşaf. Era scămos şi rece. Reabovici se uită în jos, la apă... Rîul alerga repede şi clipocea uşor în jurul stîlpilor de la podeţ. Luna roşie se oglindea în apă, lîngă malul stîng, valuri mici treceau peste imaginea ei din rîu, întinzînd-o şi rupînd-o în bucăţi, de parcă voiau s-o ia cu ele...

„Ce prostie! Ce prostie! — se gîndea Reabovici uitîndu-se la apa care fugea la vale. — Ce lipsă de raţiune în toate astea!“

Acum, cînd nu mai aştepta nimic, povestea cu sărutul, nerăbdarea lui, nădejdile nedesluşite şi chiar dezamăgirea îi apăreau în adevărata lor lumină. Nu mai găsea ciudat nici faptul că nu apăruse călăreţul generalului, nici că n-o să mai vadă în veci pe aceea care îl sărutase din greşeală; dimpotrivă, i s-ar fi părut ciudat dacă ar fi văzut-o...

Apa alerga la vale, dar încotro şi pentru ce, nimeni nu putea să ştie. Alerga, întocmai ca în luna mai: din pîrău în rîu, din rîu în mare, apoi se evapora, se prefăcea în ploaie... Şi, cine ştie, poate că în clipa asta aceeaşi apă alerga pe dinaintea ochilor lui... De ce? Şi în ce scop?

Şi tot universul, toată viaţa i se părură o glumă neînţeleasă şi fără rost... Dar cînd îşi ridică ochii de la apă şi îi înălţă spre cer, îşi aduse din nou aminte cum îl dezmierdase soarta, din întîmplare, datorită femeii aceleia necunoscute. Îşi aduse aminte, de asemenea, şi de nădejdile şi de visurile lui din vară. Şi deodată viaţa i se păru neînchipuit de searbădă, de săracă şi de ştearsă...

Cînd se întoarse în izbă, Reabovici nu găsi pe nici unul din camarazii lui. Ordonanţa îi raportă că se duseseră cu toţii la „generalul Fontreabkin“, care trimisese un călăreţ să-i cheme... Un moment, în pieptul lui Reabovici se aprinse flacăra bucuriei. Dar în aceeaşi clipă şi-o înăbuşi, se vîrî în aşternut şi, ca şi cum ar fi vrut să facă în ciuda soartei, nu se duse la general.

BĂIEȚII

— A sosit Volodea! — strigă nu știu cine în curte.

— A sosit Volodicika! — țipă Natalia, intrînd în goană în sufragerie. — Doamne, dumnezeule!

Și toată familia Koroliov, care aștepta să-l vadă sosind dintr-o clipă într-alta pe Volodea al ei, se repezi la ferestre. In fața intrării se oprise o sanie rusească largă, înhămată cu o troică de cai albi, de pe spinările cărora se ridicau nori de aburi. Sania era goală: între timp, Volodea apucase a intra în sală și acum își desfăcea gluga, cu degetele roșii și înghețate. Mantaua de licean, șapca, galoșii și părul pe la tîmple îi erau încărcate de promoroacă, și toată făptura lui, din cap pînă-n picioare, răspîndea un miros de ger așa de plăcut, încît, uitîndu-se la el, îți venea și ție gust să dîrdîi de frig și să faci „brrr!“ Mama și mătușa lui se repeziră să-l îmbrățișeze și să-l sărute, Natalia se aplecă și începu să-i tragă pîslarii, fetele — surorile lui — țipau, ușile scîrțîiau și se izbeau, iar bătrînul Koroliov, numai în vestă, dădu buzna în sală cu un foarfece în mînă și începu să strige, îngrijorat:

— Te-am așteptat ieri! Ei, cum ai călătorit? Bine? Doamne, dumnezeule, dar lăsați-l să-i dea bună ziua și lui tată-său! Mă rog, îi sînt ori nu-i sînt tată?

— Ham! Ham! — lătra gros Milord, un dulău mare și negru, bătînd cu coada în pereți și în mobile.

Cîteva clipe, totul se învălmăşi într-o larmă plină de veselie. Dar după ce se potoli primul val de încîntare, Koroliovii băgară de seamă că afară de Volodea, într-un colţ al sălii, în umbra unei şube mari de vulpe, stătea neclintit un omuleţ înfofolit în broboade, şaluri şi glugi, încărcat şi el de promoroacă.

— Volodicika, dar ăsta cine-i? — întrebă mama, în şoaptă.

— Aha! — îşi aminti Volodea. — Am onoarea să vă prezint pe colegul meu Ceceviţîn [1]), elev în clasa a doua... L-am invitat la noi.

— Ne face mare plăcere! Poftim! — zise tata, bucuros. — Să mă ierţi că sînt fără haină, dar, ştii, ca omul pe lîngă casă... Poftim! Natalia, ajută-l pe domnul Cerepiţîn [2]) să se dezbrace! Dar, pentru dumnezeu, daţi afară cîinele ăsta! Mare pacoste cu el!

Ceva mai tîrziu, Volodea şi prietenul său Ceceviţîn, buimăciţi de primirea zgomotoasă ce li se făcuse, cu obrajii încă rumeniţi de ger, stăteau la masă şi îşi beau ceaiul. Soarele de iarnă, pătrunzînd prin zăpada şi florile de gheaţă de pe geamuri, îşi juca razele limpezi pe samovar, scăldîndu-şi-le apoi în castronul de spălat paharele. In sufragerie era cald, şi băieţii simţeau cum, în trupurile lor îngheţate, se dădea o adevărată luptă între căldură şi frig, niciunul nevrînd să se dea bătut.

— Ei, va să zică, în curînd vine şi crăciunul! — zise tata cu glas cîntat, răsucindu-şi o ţigară din tutunul lui galben închis. — Şi parcă-i cine ştie cît de cînd era vară, de cînd mama ta te petrecea plîngînd? Şi uite că te-ai şi întors... Ce să-i faci, frăţioare, timpul zboară, zboară... Nici n-apuci să zici „of", că te şi pomeneşti bătrîn! Domnule Cibisov [3]), mănîncă, te rog, nu te jena. La noi nu există fasoane.

Cele trei surori ale lui Volodea, Katia, Sonea şi Maşa, cea mai mare de unsprezece ani, stăteau şi ele la masă şi nu-şi mai luau ochii de la noua lor cunoştinţă. Ceceviţîn era de aceeaşi vîrstă şi de

---

[1]) Ceceviţa — linte (în lb. rusă). (N. trad.)
[2]) Cerepiţa — olan (în lb. rusă). (N. trad.)
[3]) Cibis — nagîţ (în lb. rusă). (N. trad.)

aceeaşi statură cu Volodea, însă slab, negricios şi pistruiat, nu alb şi dolofan ca el. Avea părul aspru ca peria, ochii înguşti şi buzele groase. Intr-un cuvînt, era urît şi, dacă n-ar fi fost îmbrăcat cu tunică de licean, ai fi putut să-l iei drept băiatul bucătăresei. Ursuz din fire, tăcea tot timpul şi nu zîmbea aproape de loc. Uitîndu-se la el, fetiţele îşi ziceau că trebuie să fie un băiat foarte deştept şi învăţat. Rămînea mereu pe gînduri, atît de adînc încît, dacă îl întrebai ceva, tresărea, scutura din cap şi te ruga să-l mai întrebi o dată.

Fetiţele băgară de seamă că şi Volodea, care fusese totdeauna vesel şi bun de gură, de rîndul acesta vorbea puţin, nu zîmbea aproape de loc şi nu părea prea încîntat că se găseşte acasă. Tot timpul ceaiului nu li se adresă decît o singură dată, şi atunci ca să le spună cîteva vorbe ciudate. Arătînd cu degetul spre samovar, zise:

— In California se bea gin în loc de ceai.

Părea şi el cu gîndul aiurea şi, judecînd după privirile pe care le schimba din cînd în cînd cu prietenul lui, Ceceviţîn, pe amîndoi îi preocupa acelaşi lucru.

După ceai, trecură cu toţii în odaia copiilor. Tata şi fetiţele se aşezară la masă şi-şi reluară treburile întrerupte de sosirea băieţilor: făceau flori şi franjuri din hîrtie colorată pentru pomul de crăciun. Era o muncă plăcută şi gălăgioasă. Fiecare floare nouă era primită de fetiţe cu strigăte de încîntare, ba chiar cu ţipete de spaimă, ca şi cum floarea căzuse de-a dreptul din cer. Tata se entuziasma şi el, iar din cînd în cînd arunca foarfecele pe podea, furios că nu era bine ascuţit. Ingrijorată, mama intra ca o furtună în odaie, întrebînd:

— Cine mi-a luat iarăşi foarfecele? Tot dumneata, Ivan Nikolaici?

— Doamne dumnezeule, nici un foarfece nu-i chip să am şi eu în casa asta! — răspundea Ivan Nikolaici cu glas plîngător şi, lăsîndu-se pe speteaza scaunului, îşi lua un aer de om jignit. Dar peste cîteva clipe se entuziasma din nou.

Înainte, cînd venea Volodea acasă, lua şi el parte la pregătirile pentru pomul de crăciun, sau mai dădea cîte o raită pe-afară, să se uite la muntele de zăpadă pe care-l înălţau vizitiul şi ciobanul. Acum însă, atît el cît şi Ceceviţîn nici nu se uitară la hîrtia colorată şi nici nu dădură pe la grajd. Aşezîndu-se amîndoi la fereastră, şuşotiră o vreme nu ştiu ce, apoi deschiseră un atlas şi începură să cerceteze o hartă.

— Întîi la Perm... — zicea Ceceviţîn în şoaptă, — de acolo la Tiumen... pe urmă la Tomsk... după aceea... după aceea în Kamciatka... De acolo, samoiezii or să ne treacă prin strîmtoarea Behring cu luntrea... Uite şi America... Acolo sînt multe animale sălbatice cu blănuri scumpe.

— Dar California unde-i ? — întrebă Volodea.

— California e mai jos... Principalul e să ne vedem în America... de acolo şi pînă la California nu-i decît o aruncătură de băţ. De hrană ne facem noi rost din vînat şi din jafuri.

Toată ziua aceea, Ceceviţîn se ţinu departe de fetiţe, privindu-le pe sub sprîncene. Dar nu ştiu cum se întîmplă că, după ceaiul de seară, rămase cîteva minute singur cu ele. Nu e cuviincios să stai ca un mut. Băiatul tuşi cu un aer grav, îşi frecă mîna stîngă cu palma dreaptă, apoi se uită încruntat la Katia şi o întrebă :

— Ai citit ceva de Mayne Read [4] ?

— Nu, n-am citit... Dar spune-mi, dumneata ştii să patinezi ?

Cufundat în gîndurile lui, Ceceviţîn nu-i răspunse la întrebare. Îşi umflă doar obrajii respirînd adînc, ca şi cum i-ar fi fost grozav de cald. Apoi ridică iarăşi ochii la Katia şi urmă :

— Cînd o cireadă de bizoni goneşte prin pampas, se cutremură pămîntul şi mustangii, speriaţi, încep să zvîrle cu copitele şi să necheze.

Ceceviţîn zîmbi cu tristeţe, apoi adăugă :

— Şi să ştii că indienii atacă trenurile. Dar cea mai mare pacoste sînt ţînţarii şi termitele.

— Ce-s astea ?

— Un fel de furnici, numai că au aripi. Pişcă al dracului... Dar ştii tu cine-s eu ?

— Domnul Ceceviţîn.

— Nu. Eu sînt Montigomo Gheară-de-Uliu, căpetenia Neînvinşilor.

Maşa, cea mai mică dintre fetiţe, se uită la el, se uită la fereastra după care se lăsa amurgul, apoi zise, pe gînduri :

— Ieri am avut mîncare de linte...

Vorbele neînţelese ale lui Ceceviţîn, faptul că şuşotea mereu cu Volodea, iar Volodea nu se mai juca, ci stătea adîncit în gînduri, totul li se părea fetiţelor misterios şi ciudat... Şi cele două mai mari, Katia şi Sonea, începură să-i spioneze. Seara, cînd se duseră băieţii la culcare, ele se apropiară tiptil de uşă, să asculte ce vorbeau. Şi dacă aţi şti ce au aflat !... Băieţii se pregăteau să fugă undeva, în America, ca să caute aur ! Aveau tot ce le trebuia pentru drum : un pistol, două cuţite, pesmeţi, o lupă pentru aprins focul, un compas şi patru ruble. Mai aflară că băieţii trebuiau să umble pe jos cîteva mii de verste, că aveau să se lupte, pe drum, cu tigrii şi cu sălbaticii, să scoată aur şi să caute fildeş, să ucidă duşmanii care le vor ieşi în cale, să se facă piraţi, să bea gin şi, în cele din urmă, să se însoare cu cele mai frumoase fete şi să se facă plantatori. Volodea şi Ceceviţîn discutau cu patimă, întrerupîndu-se mereu unul pe altul. Din vorbele lor se vedea bine că pe Ceceviţîn îl chema „Montigomo Gheară-de-Uliu“, iar pe Volodea „fratele cu obrazul palid“.

— Bagă de seamă să nu cumva să sufli vreo vorbă mamei, — zise Katia către Sonea, în timp ce se duceau la culcare. — Volodea o să ne aducă din America aur şi fildeş. Dar dacă îl pîrăşti, mama n-o să-l mai lase să plece !

Cu o zi înainte de ajun, Ceceviţîn cercetă de dimineaţă pînă seara harta Asiei, făcîndu-şi tot felul de însemnări, în timp ce Volodea, melancolic şi umflat de parcă-l înţepase o albină, se plimba încruntat prin odăi, fără să fi luat nimic în gură toată ziua. Mai

mult, într-un rînd se opri în faţa icoanei din odaia copiilor, îşi făcu cruce şi zise:

— Doamne, iartă-mă pe mine, păcătosul! Şi ocroteşte-o, dumnezeule, pe biata mama!

Către seară, Volodea izbucni în plîns. Înainte de a se duce la culcare, îmbrăţişă îndelung pe tata, pe mama şi pe surori. Katia şi Sonea ştiau ce însemna această stare sufletească, dar Maşa cea mică nu înţelegea nimic, absolut nimic. Îşi ridică doar o singură dată ochii la Ceceviţîn, se gîndi puţin, apoi zise, oftînd:

— Dădaca spune că în post trebuie să mîncăm mazăre şi linte...

În ajunul crăciunului, Katia şi Sonea se treziră cu noaptea în cap, se dădură încetişor jos din pat şi se duseră să vadă cum or să fugă băieţii în America. Se apropiară de uşă tiptil.

— Prin urmare, nu mai mergi? — întreba Ceceviţîn, supărat. — Spune: mergi ori nu?

— Doamne! — plîngea încet Volodea. — Cum pot eu să plec? Mi se rupe inima de mila mamei.

— Cu toate astea, frate cu obrazul palid, eu te poftesc să mergi! Pînă acum ai făcut-o pe grozavul, ai spus că mergi şi m-ai stîrnit şi pe mine. Iar cînd să plecăm, te-a apucat frica!

— Nu... nu mi-e frică, dar... mi-e milă de mama.

— Eu atîta vreau să ştiu: mergi ori nu mergi?

— Merg eu... numai... numai nu te grăbi aşa. Vreau să mai stau acasă.

— Atunci, plec singur! — hotărî Ceceviţîn. — Mă descurc eu şi fără tine. Parcă te lăudai că vrei să împuşti tigri, să te baţi cu duşmanii... Dacă-i vorba aşa, dă-mi înapoi capsele!

Volodea începu să plîngă cu lacrimi atît de amare, încît surioarele lui nu se mai putură stăpîni şi începură să scîncească şi ele. Se făcu liniște.

— Prin urmare, nu mergi? — mai întrebă o dată Ceceviţîn.

— Ba... o să merg.

— Atunci, îmbracă-te!

Şi, ca să-l facă să se hotărască în sfîrşit, Ceceviţîn începu să ridice în slavă America, să ragă ca tigrii, să imite vaporul, să-l certe că e laş, iar în cele din urmă îi promise să-i dea lui tot fildeşul şi toate blănile de leu şi de tigru.

Şi băieţelul acela slăbuţ şi negricios, pistruiat şi cu părul ca peria, li se păru fetiţelor un om minunat, un om fără pereche, un adevărat erou, curajos şi hotărît, care pe deasupra mai răgea şi atît de înfricoşător încît, stînd după uşă, puteai să-l iei într-adevăr drept un leu sau un tigru.

Fetiţele se întoarseră în odaia lor, dar în timp ce se îmbrăcau, Katia, cu ochii plini de lacrimi, zise pe neaşteptate:

— Dacă aţi şti ce frică mi-e!...

Pînă la două, — ora prînzului, părea că nu s-a întîmplat nimic. Dar cînd să se aşeze la masă, se pomeniră deodată că băieţii nu erau în casă. Trimiseră să-i caute în odăile slugilor, la grajduri, în pavilionul administratorului, dar nu-i găsiră nicăieri. Îi căutară în sat, nici acolo nu erau. Luară ceaiul tot fără ei. Seara, cînd să se aşeze la cină, mama nu se mai putu stăpîni şi izbucni în lacrimi. Noaptea mai trimiseseră o dată după ei în sat, ba se duseseră cu felinarele să-i caute şi la rîu... Într-un cuvînt, se stîrni o zarvă de să ferească dumnezeu!

A doua zi veni ureadnicul, se adunară cu toţii în sufragerie şi scriseră o hîrtie. Mama plîngea.

Dar iată că în faţa cerdacului se opri o sanie largă rusească, înhămată cu o troică de cai albi din care se ridicară nori de aburi.

— A venit Volodea! — strigă cineva în curte.

— A venit Volodicika! — ţipă Natalia, intrînd în goană în sufragerie.

Şi Milord începu să latre cu glasul lui cel gros: „Ham! Ham!" Se dovedi că băieţii fuseseră prinşi în oraş, la bazar, unde umblau întrebînd de unde ar putea să-şi cumpere praf de puşcă. Îndată ce intră în sală, Volodea izbucni în plîns şi se aruncă de gîtul mamei. Fetiţele tremurau, gîndindu-se cu groază la ce avea să se mai întîmple: îl văzuseră pe tata luîn-

du-i pe amîndoi, pe Volodea și pe Cecevițîn, la el în birou. Într-adevăr, îi dăscăli multă vreme. Mama le făcu și ea morală dar, în timp ce-i dojenea, plîngea.

— Cum se poate să faceți voi una ca asta? — îi certă tata. — Dacă se află, doamne ferește, la liceu, vă dă afară. Rușine să-ți fie, domnule Cecevițîn! Nu e frumos din partea dumitale! Dumneata ai pus fotul la cale, și trag nădejde că părinții or să te pedepsească... Cum se poate să faceți una ca asta? Unde-ați stat noaptea trecută?

— În gară! — răspunse Cecevițîn cu mîndrie.

După aceea, Volodea a stat mult timp culcat, cu un prosop muiat în oțet pe frunte. Cineva s-a dus să dea o telegramă și a doua zi a sosit o doamnă, mama lui Cecevițîn, să-și ia băiatul acasă.

La plecare, fața lui Cecevițîn era aspră și cutezătoare. Iar cînd a fost să-și ia rămas bun de la fetițe, nu le-a spus nici un cuvînt. A deschis doar un caiet de-al Katiei și s-a iscălit, spre aducere aminte:

„Montigomo Gheară-de-Uliu".

KAȘTANKA

POVESTIRE

I. NĂRAVURI PROASTE

O cățelușă tînără și roșcată — corcitură de șoricar cu potaie de rînd — cu un bot drept ca de vulpe, alerga încoace și încolo pe trotuar, uitîndu-se neliniștită în toate părțile. Din cînd în cînd se oprea, scheuna și, ridicîndu-și pe rînd labele înghețate, încerca să înțeleagă cum se făcuse de s-a rătăcit.

Își aducea bine aminte cum își petrecuse ziua și cum nimerise, pînă la urmă, pe trotuarul acela necunoscut.

Iată cum începuse ziua: stăpînul ei, tîmplarul Luka Aleksandrîci, își pusese căciula, luase subsuoară un obiect de lemn, învelit într-o basma roșie, și o strigase:

— Hai, Kaștanka!

Auzindu-și numele, corcitura de șoricar cu potaie de rînd ieșise de sub masa unde dormea pe talași, se întinsese cu plăcere și o luase la trap după stăpîn. Clienții lui Luka Aleksandrîci stăteau foarte departe, așa că, pînă să ajungă la fiecare în parte, tîmplarul era nevoit să intre prin cîrciumi, ca să mai prindă putere. Kaștanka își aducea aminte că pe drum se purtase din cale-afară de necuviincios: de bucurie că o luase la plimbare, sărea, se repezea lătrînd după tramvaiele cu cai și intra prin curți, fugărind cățeii. Tîmplarul, care o scăpa mereu din

ochi, se oprea și se răstea la ea cu necaz. O dată, peste măsură de înfuriat, o înșfăcase de una din urechile ei de vulpe și o zgîlțiise bine de cîteva ori, strigîndu-i răspicat:

— Mîn-ca-te-ar ciu-ma, ja-vră!

După ce a umblat pe la clienți, Luka Aleksandrici s-a abătut o clipă pe la soră-sa, unde a luat ceva în gură și a băut un pic, de la soră-sa s-a dus la un cunoscut de-al lui, legător de cărți, de la legător la cîrciumă, de la cîrciumă la un cumătru, și tot așa înainte. Într-un cuvînt, cînd s-a pomenit Kaștanka pe trotuarul acela necunoscut, se înserase, iar tîmplarul era beat turtă. Dădea din mîini, ofta din adîncul bojocilor și bombănea:

— Într-un păcat zămislitu-m-a muma mea! Eh, păcatele mele, păcatele mele! Iaca, acuma umblăm pe străzi și ne uităm la felinare, dar cînd om crăpa, în focul gheenei o să ardem...

Sau, înduioșat, o striga pe Kaștanka și-i spunea:

— Ascultă, Kaștanka, tu ești o gînganie și atîta tot. Față de om, ești așa cum ar fi dulgherul față de tîmplar.

Dar tocmai cînd îi vorbea așa, se auzi deodată o fanfară. Kaștanka întoarse capul și văzu venind pe stradă, drept spre ea, un regiment. Cum nu putea să sufere fanfara, pentru că o scotea din fire, începu să se agite și să urle. Spre marea ei nedumerire, în loc să se sperie și el, să scheune și să latre, tîmplarul a zîmbit cu toată gura, și-a luat poziția de drepți și și-a ridicat mîna la cozoroc. Văzînd că stăpînul nu protestează, Kaștanka a început să urle și mai amarnic și, nemaiștiind pe ce lume se află, a trecut în goană pe trotuarul celălalt.

Cînd și-a venit în fire, fanfara nu se mai auzea și regimentul dispăruse. Speriată, s-a întors repede, îndreptîndu-se spre locul unde-și lăsase stăpînul. Dar — vai! — tîmplarul nu mai era acolo. Atunci s-a repezit înainte, pe urmă înapoi, a mai traversat o dată strada, dar tîmplarul parcă intrase în pămînt... Kaștanka a început să adulmece trotuarul, crezînd că o să-și găsească stăpînul după urme, dar cu puțin

înainte trecuse pe acolo un ticălos cu galoşi noi, şi toate mirosurile străzii se amestecară cu duhoarea de cauciuc, aşa că nu mai era chip să desluşeşti nimic.

In timp ce Kaştanka alerga de colo pînă colo, să-şi găsească stăpînul, se întunecase. De o parte şi de alta a străzii se aprinseseră felinarele, iar la ferestrele caselor sclipeau lumini. Ningea cu fulgi mari şi înfoiaţi, care înălbeau caldarîmul, spinările cailor şi căciulile birjarilor. Şi cu cît văzduhul se întuneca mai mult, cu atît mai albe păreau toate. Pe lîngă Kaştanka treceau mereu, în sus şi în jos, clienţi necunoscuţi, care o împiedicau să vadă şi o loveau cu picioarele. (Pentru Kaştanka oamenii se împărţeau în două categorii inegale: stăpîni şi clienţi. Intre unii şi alţii era o mare deosebire: cei dintîi aveau dreptul s-o bată, în timp ce pe ceilalţi ea avea dreptul să-i apuce de picior.) Clienţii treceau grăbiţi, fără să-i dea nici o atenţie.

Cînd se întunecă de-a binelea, Kaştanka simţi cum o cuprinde deznădejdea şi frica. Se ghemui la intrarea unei case şi începu să scîncească jalnic. Ostenise umblînd toată ziua cu Luka Aleksandrîci, urechile şi labele îi îngheţaseră şi, pe deasupra, mai era şi cumplit de flămîndă. Nu mîncase mai nimic. Doar de două ori luase în gură cîte ceva: linsese un pic de pap la legătorul de cărţi, apoi, lîngă tejgheaua unei cîrciumi, găsise o pieliţă de salam. Atîta tot. Dacă ar fi fost om, fără îndoială că şi-ar fi spus:

„Nu, asta nu mai este viaţă! Mai bine mă împuşc!“

II. STRAINUL MISTERIOS

Insă Kaştanka nu se gîndea la nimic şi scîncea mereu. Zăpada moale şi înfoiată îi acoperise cu totul spinarea şi capul şi, istovită cum era, căţeluşa căzuse într-o somnolenţă adîncă. Dar deodată uşa de la intrare scîrţîi şi o izbi în coastă. Sări în picioare. In prag se ivise un bărbat din categoria clienţilor. Deoarece Kaştanka schelălăia şi i se încurca printre

picioare, ar fi fost greu să n-o observe. Omul se aplecă spre ea şi o întrebă:

— Ce-i cu tine, căţeluşă? Te-am lovit? Biata de tine, biata de tine!... Haide, nu te supăra, nu te supăra... Iartă-mă!

Kaştanka se uită la străin printre fulgii de zăpadă care-i îngreuiau genele şi văzu înaintea ei un omuleţ scund şi rotofei, cu faţa rotundă şi rasă, cu joben pe cap şi cu şuba descheiată.

— De ce scînceşti? — urmă el, scuturîndu-i cu degetul zăpada de pe spinare. — Unde ţi-i stăpînul? Nu cumva te-ai rătăcit? Biata căţeluşă! Ce să ne facem acuma, hai?

Simţind în glasul străinului o notă de căldură şi de duioşie, Kaştanka îi linse mîna, scîncind şi mai jalnic.

— După cum văd, eşti frumuşică, dar şi caraghioasă, nu ştiu cum! Parcă eşti o vulpe! — zise străinul. — Ei, n-am încotro, trebuie să te iau cu mine! Cine ştie, poate că o să fii bună la ceva... Hai să mergem?

Străinul plescăi din buze şi-i făcu un semn cu mîna, ceea ce nu putea să însemne decît: „Haide!" Şi Kaştanka se luă după el.

Nu trecuse nici o jumătate de oră şi căţeluşa stătea pe podea, într-o odaie mare şi luminoasă şi, cu capul aplecat într-o parte, se uita rugător şi cu interes la străinul care-şi lua masa şi care, mîncînd, îi arunca şi ei cîte ceva. Îi dădu, întîi, o felie de pîine şi o coajă verde de brînză, apoi o bucăţică de carne, o jumătate de pateu şi cîteva oase de găină. Dar, flămîndă cum era, Kaştanka le înghiţise pe toate aşa de repede, încît nici nu apucase să le simtă gustul. Şi cu cît mînca mai mult, cu atît îi era mai foame.

— După cît văd, prost te-au mai hrănit stăpînii tăi! — zise străinul, privind-o cu cîtă lăcomie înghiţea bucăţile nemestecate. — Şi ce sfrijită eşti! Numai pielea şi oasele...

Cu toate că mîncase mult, Kaştanka tot nu se săturase. Căzuse doar într-un fel de toropeală. După ce se termină masa, se tolăni în mijlocul odăii, îşi

întinse picioarele şi, simţind un fel de moleşeală dulce revărsîndu-i-se în tot trupul, începu să dea din coadă, fericită. In timp ce stăpînul ei cel nou, răsturnat într-un fotoliu, îşi fuma ţigara de foi, Kaştanka, dînd mereu din coadă, se gîndea : oare unde-i mai bine ? Aici, la străinul ăsta, sau la tîmplar ? Lucrurile din casa asta sînt urîte şi sărăcăcioase : afară de fotolii, de divan, de lampă şi covoare, străinul nu mai are nimic altceva şi odaia parcă-i pustie, pe cînd casa tîmplarului era ticsită de lucruri : o masă, o tejghea, movile întregi de talaşi, apoi rindele, dălţi şi ferestraie, o colivie cu un scatiu, o albie... La străin nu miroase a nimic, pe cînd la tîmplar plutea totdeauna un fel de ceaţă, şi în toată casa mirosea a clei, a lac şi a talaşi. Şi ce frumos mirosea ! In schimb, în altă privinţă, e mult mai bine la străin : îţi dă de mîncare pînă nu mai poţi şi mai ales — de ce să nu recunoaştem ? — se poartă frumos : cît a stat în faţa mesei şi l-a privit rugător, niciodată n-a lovit-o, n-a bătut din picioare la ea şi nu i-a strigat : „Ieşi afară, afurisito !“

După ce-şi fumă ţigara de foi, stăpînul cel nou ieşi, întorcîndu-se peste cîteva clipe cu o salteluţă în mînă.

— Ei, căţeluşo, ia vino încoace ! — îi zise, aşezînd salteluţa într-un colţ, lîngă divan. — Culcă-te colea şi trage-i un pui de somn !

Apoi stinse lumina şi plecă. Kaştanka se întinse pe salteluţă şi închise ochii. Din stradă se auzi un lătrat. Căţeluşa ar fi vrut să-i răspundă, dar se simţi deodată năpădită de tristeţe. Îşi aduse aminte de Luka Aleksandrîci, de băiatul lui, Fediuşka, de colţişorul ei drag de sub tejghea... Îşi aduse aminte de serile lungi de iarnă, cînd tîmplarul geluia cîte ceva sau citea ziarul în gura mare, iar Fediuşka se hîrjonea cu ea... De obicei, o apuca de labele de dinapoi, o trăgea de sub tejghea şi începea să-i facă tot felul de giumbuşlucuri, de vedea stele verzi şi o dureau toate mădularele. Uneori o punea să meargă în două labe, sau se jucau de-a „clopotul“, adică o trăgea de coadă cît putea, ca să schelălăiască şi să latre, sau

îi dădea să tragă tabac pe nas... Dar cea mai chinuitoare năzdrăvănie a lui Fediuşka era următoarea: băieţelul lega o bucăţică de carne cu o sfoară, i-o dădea s-o înghită şi pe urmă i-o trăgea înapoi din stomac şi se prăpădea de rîs... Şi cu cît amintirile Kaştankăi erau mai limpezi, cu atît scîncea mai tare şi mai jalnic.

Dar curînd oboseala şi căldura îi risipiră gîndurile triste... Adormi. În vis, văzu alergînd o mulţime de cîini. Printre alţii, trecu în goană un pudel bătrîn şi lăţos, pe care-l zărise pe stradă chiar în ziua aceea: avea albeaţă pe un ochi şi în jurul nasului îi spînzurau smocuri de păr. Fediuşka, cu o daltă în mînă, se luă după el, dar dintr-o dată şi Fediuşka se făcu lăţos, începu să latre cu veselie şi se apropie de Kaştanka. Se mirosiră prietenește şi o zbughiră amîndoi în stradă...

III. O NOUĂ ŞI FOARTE PLĂCUTĂ CUNOŞTINŢĂ

Cînd Kaştanka se trezi, era lumină de-a binelea şi din stradă răzbătea un zgomot cum nu se aude decît ziua. În odaie nu era nimeni. Kaştanka se întinse, căscă şi începu să umble de colo pînă colo, mînioasă şi ursuză. Mirosi prin unghere, mirosi mobila din casă, apoi aruncă o privire în sală, dar nu descoperi nimic de seamă. Afară de uşa care dădea spre sală, mai era una. După ce se gîndi puţin, Kaştanka începu s-o zgîrie cu amîndouă labele, o deschise şi intră în odaia de alături. Acolo, în pat, învelit cu o pătură, dormea un client, în care îl recunoscu pe străinul de aseară.

— Mrrr... — începu ea, dar aducîndu-şi aminte de masa din ajun, dădu din coadă şi începu să adulmece.

Mirosind hainele şi cizmele străinului, găsi că duhneau grozav a cal. În dormitor mai era o uşă, tot închisă, care dădea nu ştiu unde. Începu s-o zgîrîe şi pe aceea, apoi o apăsă cu pieptul, o deschise şi în aceeaşi clipă simţi un miros ciudat, cît se poate de suspect. Presimţind că o să dea cu ochii de cineva,

care n-o să-i facă prea multă plăcere, mîrîind şi uitîndu-se mereu îndărăt, Kaştanka pătrunse într-o odăiţă cu tapete murdare. Dar se trase îndărăt, speriată: în faţa ei răsărise ca din pămînt ceva înspăimîntător. Cu gîtul întins pe podea şi cu aripile desfăcute, un gînsac cenuşiu venea spre ea, sîsîind. Ceva mai încolo, pe o salteluţă, stătea tolănit un motan alb. Cînd o văzu pe Kaştanka, sări în picioare, îşi arcui spinarea, îşi ridică coada drept în sus, îşi zbîrli cojocul şi începu să scuipe. Căţeluşa se înfricoşă de-a binelea, dar, căutînd să-şi ascundă spaima, lătră şi se repezi la motan... Motanul îşi arcui şi mai mult spinarea, mai scuipă o dată, apoi îi cîrpi o labă peste cap. Kaştanka sări îndărăt, se lăsă pe cîteşipatru labele şi, întinzînd botul spre motan, începu să latre ascuţit. In vremea asta, gînsacul se apropie de ea pe la spate, tiptil, şi-i trase un cioc zdravăn în spinare. Kaştanka sări ca arsă şi se aruncă asupra gînsacului...

— Ce înseamnă asta? — se auzi un glas furios şi în odaie intră străinul, în halat şi cu o ţigară de foi între dinţi. — Ce înseamnă asta? La loc!

Se apropie de motan, îi dădu un bobîrnac peste spinarea arcuită şi se răsti la el:

— Ce înseamnă asta, Fiodor Timofeici? V-aţi luat la bătaie? Porc bătrîn ce eşti! Du-te şi te culcă!

Intorcîndu-se apoi către gînsac, strigă:

— Ivan Ivanîci, treci la locul tău!

Ascultător, motanul se culcă pe salteluţa lui şi închise ochii. Judecînd după expresia botişorului şi a mustăţilor, îi părea rău că se înfierbîntase şi sărise la bătaie. Supărată, Kaştanka scînci, iar gînsacul îşi întinse gîtul şi începu a spune ceva, repede şi cu aprindere, ce e drept, răspicat, dar fără să se înţeleagă nimic din gura lui.

— Bine, bine! — făcu stăpînul căscînd. — Trebuie să trăiţi în pace şi prietenie. — Apropiindu-se apoi de Kaştanka, o mîngîie şi-i vorbi: — Iar tu, roşcato, nu te teme... Aici o să ai de-a face numai cu persoane cumsecade, n-o să te obijduiască nimeni. Dar stai

puţin, cum să-ţi zicem? Trebuie să-ţi căutăm un nume, frate, altfel nu se poate!

Se gîndi puţin, apoi hotărî:

— Ştii una?... O să-ţi zicem „Mătuşa"... Înţelegi? „Mătuşa"!

După ce-i repetă de mai multe ori numele, stăpînul ieşi din odăiţă. Kaştanka se aşeză şi începu să se uite cu luare-aminte în jurul ei. Cotoiul stătea culcat pe salteluţa lui şi se făcea că doarme. Gînsacul, cu gîtul întins şi jucînd pe loc, turuia înainte din gură, repede şi cu aprindere. Era, pesemne, un gînsac grozav de deştept. După fiecare cuvîntare kilometrică, se trăgea un pas îndărăt, uimit, cu aerul că era cît se poate de încîntat de sine... Kaştanka îl ascultă, îi răspunse cu un mîrîit, apoi se apucă să adulmece prin colţurile odăii. Într-un ungher descoperi o copăiţă cu boabe de mazăre şi cu coji de pîine de secară muiate. Gustă din mazăre, dar nu-i plăcu; gustă din pîine şi începu să înfulece. Gînsacul nu se arătă supărat că o căţeluşă străină îi fură mîncarea. Dimpotrivă, începu a turui din gură cu şi mai multă aprindere şi, ca să-i dea o dovadă de încredere, se apropie de copăiţă şi ciuguli şi el cîteva boabe de mazăre.

IV. TOT FELUL DE MINUNAŢII

Ceva mai tîrziu, străinul se întoarse aducînd un obiect ciudat, care semăna cu o ramă de poartă. De stinghia de sus a acestei rame de lemn, cioplită grosolan, atîrna un clopoţel şi era legat un pistol. Atît de limba clopoţelului, cît şi de cocoşul pistolului, spînzura cîte o sforicică. Străinul aşeză rama în mijlocul odăii şi începu să lege şi să dezlege nu ştiu ce. În sfîrşit, se uită la gînsac şi strigă:

— Ivan Ivanîci, ia poftim încoace!

Gînsacul se apropie şi se opri în faţa lui, aşteptînd.

— Aşa... — făcu străinul. — Ia s-o luăm de la început. Mai întîi ploconeşte-te şi fă o reverenţă. Haide, mai repede!

Ivan Ivanîci întinse gîtul, se aplecă înainte, la dreapta şi la stînga, apoi se lăsă pe o labă, în chip de reverenţă.

— Aşa, bravo... Ia, închipuieşte-ţi acum că ai murit.

Gînsacul se răsturnă pe spate, cu labele în sus. După ce mai făcu cîteva giumbuşlucuri de felul acesta, străinul se apucă deodată cu mîinile de cap, îşi luă un aer de om înspăimîntat şi începu să strige:

— Ajutor! Foc! Săriţi că ardem!

Ivan Ivanîci se repezi la ramă, apucă în cioc o sforicică şi începu să tragă clopoţelul.

Omul se arătă foarte mulţumit de el, îl mîngîie pe gît şi-i zise:

— Bravo, Ivan Ivanîci! Închipuieşte-ţi acum că eşti giuvaergiu, că faci negustorie cu aur şi pietre scumpe şi că, venind la prăvălie, dai peste nişte hoţi. Ce faci într-o împrejurare ca asta?

Gînsacul prinse cu ciocul cealaltă sforicică, trase şi, în aceeaşi clipă, răsună o împuşcătură asurzitoare. Căţeluşei îi plăcuse grozav şi sunetul clopoţelului, dar împuşcătura o entuziasmă, pur şi simplu. De bucurie, începu să latre şi să alerge în jurul ramei.

— Treci la loc, Mătuşă! — strigă la ea străinul — şi taci din gură!

Exerciţiile lui Ivan Ivanovici nu se sfîrşiră cu împuşcătura. Un ceas întreg îl puse străinul să alerge la „coardă": el plesnea din bici, iar gînsacul trebuia să fugă în jurul lui, să sară peste obstacole, să treacă printr-un cerc şi să cabreze — adică să se aşeze pe coadă şi să dea din labe. Kaştanka nu-şi mai lua ochii de la Ivan Ivanîci, urla de bucurie, ba de cîteva ori se luă în goană după gînsac, lătrînd cît o ţinea gura. Cînd obosi şi el, şi gînsacul, străinul îşi şterse sudoarea de pe frunte şi strigă:

— Maria, poftеşte-o încoace pe Havronia Ivanovna!

Peste cîteva clipe se auzi un grohăit... Kaştanka începu să mîrîie, îşi luă un aer semeţ, dar, pentru orice întîmplare, se trase mai aproape de străin. Uşa se deschise, o bătrînică se ivi în prag şi, după ce spuse nu ştiu ce, vîrî în odaie o scroafă neagră şi urîtă.

Fără să țină seama de mîrîitul cățelușei, scroafa își înălță rîtul și începu să grohăie cu veselie. Era, pesemne, grozav de bucuroasă că-l vede pe stăpînu-său, pe motan și pe Ivan Ivanîci. După felul cum se apropie de motan și-l înghionti ușurel cu rîtul în burtă, după felul cum îi vorbi gînsacului, după mișcările ei, după glasul și chiar și după felul cum îi tremura coditța, se vedea bine că era o ființă cît se poate de prietenoasă. Kaștanka își dădu seama numaidecît că n-avea nici un rost să mîrîie și să latre la o persoană ca asta.

Stăpînul împinse rama la o parte și strigă:

— Fiodor Timofeici, ia poftim încoace!

Motanul se ridică, se întinse leneș și, în silă, ca și cum i-ar fi făcut un mare hatîr, se apropie de scroafă.

— Începem cu piramida egipteană, — hotărî stăpînul.

Le explică întîi nu știu ce, mult timp, apoi comandă: „Unu... doi... trei!“ La „trei“, gînsacul își desfăcu aripile și sări pe scroafă. După ce se așeză de nădejde pe spinarea ei țepoasă, cumpănindu-se din aripi și din gît, Fiodor Timofeici se apropie alene și, fără vlagă, cu un aer de totală nepăsare, ca și cum și-ar fi disprețuit propria artă, socotind-o ca pe o nimica toată, sări și el pe spinarea scroafei, apoi, fără nici un chef, își făcu vînt pe spatele gînsacului, făcînd „sluj“. In felul acesta, se obținu ceea ce străinul numea „piramida egipteană“. Kaștanka începu a schelălăi, entuziasmată, dar chiar în clipa aceea, motanul cel bătrîn căscă și, pierzîndu-și echilibrul, se rostogoli jos. Ivan Ivanîci se clătină, apoi căzu și el. Străinul începu să strige, să dea din mîini, și iarăși să le explice nu știu ce. După ce își bătu capul încă vreun ceas cu piramida, stăpînul cel neobosit îl învață pe Ivan Ivanovici să călărească pe motan, apoi încercă să-l învețe pe cotoi să fumeze, și încă multe altele.

Cînd se termină dresajul, străinul își șterse fruntea de sudoare și ieși din odaie, Fiodor Timofeici scuipă cu scîrbă, se culcă pe salteluța lui și închise ochii, Ivan Ivanîci se îndreptă spre copăiță, iar pe scroafă

o scoase bătrîna afară. Datorită acestor impresii noi, ziua trecu pe nesimţite pentru Kaştanka, iar seara străinul o mută, cu salteluţă cu tot, în odăiţa cea cu tapete murdare, unde îşi petrecu noaptea în tovărăşia gînsacului şi a lui Fiodor Timofeici.

V. TALENT! TALENT!

Trecu aşa o lună.

Kaştanka se deprinsese cu mîncarea bună, pe care o primea în fiecare seară, ca şi cu numele cel nou, „Mătuşa". Se deprinsese şi cu străinul, şi cu noii ei tovarăşi de odaie. Totul mergea ca pe roate.

Fiecare zi începea la fel. De obicei, cel dintîi se trezea Ivan Ivanovici. După ce se scula, se apropia de Mătuşă sau de motan, îşi încovoia gîtul şi se pornea să peroreze cu aprindere şi convingător, dar ca de obicei, ţi-era cu neputinţă să înţelegi ce voia să spună. Alteori îşi înălţa capul, îndrugînd monoloage fără sfîrşit. In cele dintîi zile ale cunoştinţei lor, Kaştanka îşi închipuia că Ivan Ivanovici vorbea mult pentru că era grozav de deştept. Dar în curînd pierdu orice stimă pentru el. Şi acum, cînd gînsacul se apropia gîgîindu-şi discursurile nesfîrşite, căţeluşa nu mai dădea din coadă, ci îl privea ca pe un palavragiu plictisitor, care nu lasă oamenii să doarmă şi, fără multă vorbă, îi răspundea cu un mîrîit.

In ceea ce-l privea pe Fiodor Timofeici, acesta era un domn cu totul deosebit. Cînd se trezea, nu spunea nimic, nu se clintea din loc şi nici măcar nu deschidea ochii. De altminteri, ar fi fost bucuros să nu se trezească niciodată, deoarece viaţa nu-i făcea nici o plăcere — cel puţin aşa avea aerul. Nu-l interesa nimic, era indiferent şi nesimţitor faţă de tot ce-l înconjura, ba, mai mult, dispreţuia totul, pînă şi mesele bune, la sfîrşitul cărora scuipa totdeauna cu scîrbă.

Cît despre Kaştanka, după ce se trezea, dădea o raită prin odăi şi începea să adulmece prin toate colţurile. Numai ea şi motanul aveau voie să umble

prin casă, gînsacului nu i se îngăduia să treacă pragul odăiței cu tapete murdare, iar Havronia Ivanovna stătea undeva, în curte, intr-un șopron mic, și nu se arăta decît la orele de dresaj. Stăpînul se scula tîrziu și, după ce-și bea ceaiul, se apuca imediat de giumbușlucurile lui. În fiecare zi aducea în odăiță rama, biciul și cercurile, și în fiecare zi se repetau aproape aceleași exerciții, care țineau cam trei sau patru ore. De aceea Fiodor Timofeici arăta uneori așa de obosit, încît se clătina de parcă era beat, Ivan Ivanovici își căsca pliscul și răsufla din greu, iar stăpînul se făcea roșu ca racul și nu mai ajungea să-și șteargă sudoarea de pe frunte.

Datorită exercițiilor și meselor bune, zilele erau cît se poate de interesante, în schimb serile se scurgeau plictisitor. De obicei, stăpînul pleca nu știu unde, luînd cu el gînsacul și cotoiul. După ce rămînea singură, Mătușa se culca pe salteluță și începea să tînjească... Tristețea o cuprindea pe nesimțite și i se furișa în suflet cu încetul, așa cum se furișează în odaie, cu încetul, întunericul nopții. Mai întîi, îi pierea orice chef de lătrat, de mîncare, de alergat prin odăi și chiar de privit în jurul ei. După aceea îi răsăreau în minte două făpturi nedeslușite, care aduceau parcă a dulăi, parcă a oameni — două fețe dragi și apropiate, dar tulburi. De cîte ori îi fulgerau pe dinaintea ochilor, Mătușa dădea din coadă, avînd impresia că-i văzuse cîndva și că-i fuseseră dragi... Iar cînd adormea, simțea că o învăluie, venind dinspre făpturile acelea, un miros de clei, de talași și de lac...

Tocmai cînd se deprinsese mai bine cu noua ei viață și cînd, dintr-o javră costelivă și prăpădită, se făcuse o cățelușă grăsuță și frumoasă, într-o zi, înainte de a începe exercițiile, stăpînul o mîngîie și-i zise:

— A sosit timpul să ne apucăm de treabă, Mătușă. Destul ai trîndăvit. Vreau să fac din tine o artistă... Ce zici, vrei s-o faci pe artista?

Și începu s-o învețe tot felul de năzdrăvănii. La prima lecție învață să se țină și să meargă pe labele de dinapoi, lucru care îi plăcu grozav de mult. La următoarea, să sară în două labe ca să prindă bu-

cățica de zahăr pe care profesorul i-o ținea sus, deasupra capului. La lecțiile următoare învață să joace, să alerge „la coardă", să urle în tactul muzicii, să tragă clopotul și să pocnească din pistol, iar peste o lună putea să înlocuiască pe Fiodor Timofeici la „piramida egipteană". Era foarte silitoare și părea încîntată de succesele ei. Mai ales alergatul cu limba scoasă „la coardă", săriturile prin cerc și călăritul pe bătrînul Fiodor Timofeici, îi făceau o deosebită plăcere. Fiecare figură izbutită o încheia cu un lătrat sonor și fericit, iar profesorul își freca mîinile mirat și, fericit la rîndul lui, îi spunea:

— Talent! Talent! Adevărat talent! O să ai succes, nu mai încape nici o îndoială!

Și Mătușa se deprinsese atît de mult cu vorba aceasta încît, de cîte ori stăpînul zicea „talent", sărea în picioare și i se uita în ochi, ca și cum așa ar fi chemat-o.

VI. O NOAPTE ZBUCIUMATA

Intr-o noapte, Mătușa visă un vis de cîine. Se făcea că un portar se luase după ea cu măturoiul. Și, de frică, se trezi.

In odăiță era liniște, întuneric și o căldură înăbușitoare. O pișcau puricii. De felul ei, Mătușa nu se temea de întuneric, acum însă, cine știe de ce, o cuprinse frica și-i veni să latre. In odaia de alături stăpînul oftă adînc, după aceea se auzi scroafa grohăind în șopronul ei, apoi se făcu iarăși liniște. Cînd te gîndești la mîncare, parcă te simți mai bine. De aceea, Mătușa începu să se gîndească la piciorul de găină, pe care-l furase de cu ziuă de la Fiodor Timofeici și-l ascunsese în salon, între dulap și perete, într-un loc cu mult praf și păienjeniș. N-ar fi fost rău să se ducă să vadă dacă piciorul mai era acolo sau nu. Te pomenești că-l găsise stăpînul și i-l mîncase... Dar înainte de a se face ziuă, n-ai voie să ieși din odăiță. Așa e regula. Mătușa închise ochii, doar o adormi mai repede. Știa din experiență că, cu cît

adormi mai repede, cu atît mai repede se face dimineaţă. Dar chiar în clipa aceea, nu departe de ea se auzi un strigăt ciudat, care o făcu să tresară şi să se ridice în picioare. Cel care strigase era Ivan Ivanovici, dar acum nu mai era vorba de obişnuita lui trăncăneală plină de convingere, ci de un ţipăt sălbatic, ascuţit şi nefiresc, ceva ca scîrţîitul unei porţi care se deschide... Şi cum nu putea să vadă prin întuneric, nici să-şi dea seama ce se întîmplase, Mătuşa se sperie şi mai tare şi începu să mîriie:

— Mrrr...

Trecu cîtva timp, cam atît cît ţi-ar trebui să rozi un os mai măricel, dar strigătul nu se mai repetă. Incetul cu încetul, Mătuşa se linişti şi aţipi. In vis văzu doi dulăi mari şi negri, cu smocuri de păr de anul trecut pe coaste şi pe şolduri. Mîncau cu lăcomie, dintr-un hîrdău mare, nişte lături din care se înălţa un abur alb, răspîndind un miros îmbietor. Din cînd în cînd, se uitau la Mătuşa, îi arătau colţii şi mîrîiau: „Degeaba, ţie n-o să-ţi dăm!“ Dar iată că un mujic îmbrăcat cu cojoc ieşi alergînd din casă şi-i luă la goană cu biciul. Atunci Mătuşa se apropie de hîrdău şi începu să înfulece. Insă, cum ieşi mujicul pe poartă, cei doi dulăi negri se repeziră la ea urlînd şi în clipa aceea auzi din nou acelaşi ţipăt ascuţit.

— Ga! Ga-ga-ga! — striga Ivan Ivanîci.

Mătuşa se trezi, sări în picioare şi, fără să se coboare de pe salteluţă, începu să urle. I se părea că altcineva ţipase, un străin, nu Ivan Ivanîci. Tocmai atunci, cine ştie de ce, scroafa grohăi şi ea în şopronul ei.

Dar iată că se auzi tîrşiit de papuci şi în odaie intră stăpînul, în halat şi cu o lumînare în mînă. Lumina tremurătoare se urcă pe tapetele murdare, apoi pe tavan, alungînd întunericul. Mătuşa văzu că în odăiţă nu era nici un străin. Ivan Ivanîci zăcea pe podea. Nu dormea. Stătea cu aripile desfăcute şi cu ciocul căscat şi părea grozav de obosit şi de însetat. Nici bătrînul Fiodor Timofeici nu dormea. Fără îndoială că şi pe el îl trezise ţipătul acela.

— Ce-i cu tine, Ivan Ivanîci? — întrebă stăpînul pe gînsac. — De ce te vaieți? Ești bolnav?

Gînsacul tăcea. Stăpînul îi puse mîna pe gît, îl mîngîie pe spate și-i zise:

— Ciudată ființă mai ești! Nici tu nu dormi, și nici pe alții nu-i lași să doarmă.

După ce ieși stăpînul din odaie, luînd cu el și lumînarea, se făcu iarăși întuneric. Pe Mătușă o prinse frica. Gînsacul nu mai țipa, dar ei i se părea că cineva străin era acolo, în beznă. Și lucrul cel mai înspăimîntător era că nu puteai să-i faci nimic, nici măcar să-l muști, deoarece nu era chip să-l vezi, neavînd formă. Atunci îi trecu prin minte, fără să știe de ce, că în noaptea aceea trebuia să se întîmple ceva peste măsură de rău. Nici Fiodor Timofeici nu era liniștit. Mătușa îl auzea cum se învîrtea pe salteluța lui, cum cască și scutură din cap.

Undeva, pe stradă, cineva bătu într-o poartă și scroafa începu să grohăie în șopronul ei. Mătușa scheună, își întinse labele de dinainte și-și culcă botul pe ele. În ciocănitul din poartă, în grohăitul scroafei care cine știe de ce nu dormea, în întunericul și în liniștea din odaie, ca și în gemetele lui Ivan Ivanovici, cățelușa presimțea apropierea acelui lucru înspăimîntător și dureros. I se părea că în toate pătrunsese neliniștea și spaima. Și de ce, oare? Cine să fie străinul cel nevăzut? Chiar lîngă Mătușa, licăriră abia, doar o clipă, două scîntei verzi. Era Fiodor Timofeici care, pentru întîia oară de cînd se cunoșteau, se apropiase de ea. Ce căuta? Mătușa îl linse pe labă și, fără să-l întrebe de ce venise, începu să urle încetișor, pe felurite tonuri.

— Ga! — țipă din nou Ivan Ivanîci. — Ga-ga-ga!

Și iarăși se deschise ușa și în odaie intră stăpînul cu lumînarea. Gînsacul stătea ca și adineauri, cu ciocul căscat și cu aripile desfăcute. Își ținea ochii închiși.

— Ivan Ivanîci! — îl strigă stăpînul.

Gînsacul nu se mișcă. Stăpînul se așeză pe podea în fața lui, îl privi în tăcere cîteva clipe, apoi urmă:

— Ivan Ivanîci ! Ce înseamnă asta ? Nu cumva ai de gînd să mori ? Aha, stai, abia acum îmi amintesc, abia acum ! — strigă el deznădăjduit, luîndu-se cu mîinile de cap. — Ştiu ce e ! Ştiu ce e ! Te-a călcat azi un cal ! Doamne dumnezeule, doamne dumnezeule !

Mătuşa nu înţelegea vorbele stăpînului, dar după faţa lui ghici că şi el se aştepta la un lucru înspăimîntător. Îşi întinse botul spre fereastra neagră, prin care i se părea că se uită cineva străin şi începu să urle.

— Moare Ivan Ivanîci al nostru, Mătuşă ! — zise stăpînul, împreunîndu-şi mîinile deznădăjduit. — Da, moare ! In odăiţa voastră a intrat moartea. Ce ne facem ?

Palid şi tulburat, stăpînul o luă încet spre odaia lui de dormit, oftînd şi clătinînd din cap. Mătuşa se temu să rămînă pe întuneric şi se luă după el. Omul se lăsă pe marginea patului şi repetă de cîteva ori :

— Doamne, ce-i de făcut ?

Mătuşa se învîrtea pe lîngă picioarele lui şi, neputîndu-şi da seama de ce era tristă şi de ce erau cu toţii atît de tulburaţi, dar căutînd totuşi să se lămurească, îi urmărea fiecare mişcare. Pînă şi Fiodor Timofeici, care rareori îşi părăsea salteluţa lui, veni în dormitorul stăpînului şi începu să i se frece de picioare. Scutura mereu din cap, ca şi cum ar fi vrut să-şi împrăştie gîndurile care-l apăsau şi se uita mereu sub pat, bănuitor.

Stăpînul luă o farfurioară, o umplu cu apă din cana de pe lavoar şi se întoarse din nou la gînsac.

— Bea puţină apă, Ivan Ivanîci ! — îl îmbie cu duioşie, punîndu-i farfurioara dinainte. — Bea, drăguţule !

Insă Ivan Ivanîci nici nu se mişcă şi nici nu-şi deschise ochii. Atunci stăpînul îl aplecă şi-i vîrî pliscul în apă. Dar gînsacul nu bău, îşi desfăcu doar şi mai tare aripile şi rămase aşa, cu capul căzut în farfurioară.

— Gata, nu mai e nimic de făcut ! — oftă stăpînul. — S-a sfîrşit ! S-a dus Ivan Ivanovici al nostru !

Şi pe obrajii lui se rostogoliră picături strălucitoare, ca acelea care curg pe geamuri, cînd plouă. Fără să înţeleagă ce se întîmplase, Mătuşa şi Fiodor Timofeici se ghemuiră la picioarele stăpînului şi se uitară îngroziţi la gînsac.

— Sărmane Ivan Ivanîci ! — suspină stăpînul, îndurerat. — Şi eu care-mi pusesem în gînd să te iau la primăvară cu mine la ţară, să ne plimbăm pe iarbă verde ! Bunul şi dragul meu tovarăş, te-ai dus ! Ce-o să mă fac eu fără tine ?

Mătuşii i se părea că şi pe ea o aşteaptă aceeaşi soartă, că într-o bună zi, tot aşa, din senin, o să închidă şi ea ochii, o să-şi întindă labele, o să încremenească rînjind, şi toată lumea o să se uite la ea cu groază... Se vede că aceleaşi gînduri treceau şi prin capul lui Fiodor Timofeici : niciodată cotoiul cel bătrîn nu fusese atît de abătut şi de mohorît ca atunci.

In vremea asta începuse să se crape de ziuă, şi în odăiţă nu se mai simţea prezenţa acelui străin nevăzut, care o speriase aşa de cumplit pe Mătuşa. Cînd se lumină de-a binelea, intră portarul, apucă gînsacul de labe şi-l duse nu ştiu unde. Iar mai tîrziu veni bătrîna şi scoase afară copăiţa.

Mătuşa trecu în salon şi se uită după dulap. Stăpînul nu mîncase piciorul de găină, care era tot acolo unde îl pusese, în praf şi păienjeniş. Dar căţeluşa se simţea tristă şi plictisită şi-i venea să plîngă. Nici măcar nu mirosi piciorul, se vîrî sub divan, se întinse şi începu să scîncească încetişor, cu glas subţire :

— Hî — hî — hî...

VII. UN DEBUT NEIZBUTIT

Intr-o seară, stăpînul intră în odăiţa cu tapete murdare şi, frecîndu-şi mîinile, zise :

— Aşa-a !...

Vru să mai spună ceva, dar nu spuse nimic şi ieşi. Mătuşa, care în timpul exerciţiilor îi cercetase cu luare-aminte expresia feţei şi intonaţiile glasului, îşi dădu

seama că stăpînul era emoţionat, neliniştit, ba chiar supărat. Puţin mai tîrziu, se întoarse şi zise :

— Astăzi o să-i iau cu mine pe Mătuşa şi pe Fiodor Timofeici. Să ştii, Mătuşă, că astă-seară o să-l înlocuieşti pe răposatul Ivan Ivanîci la piramidă. La naiba ! Nimic nu-i gata, nimic nu-i pregătit, avem prea puţine repetiţii ! Ne facem de rîs ! Dăm reprezentaţia peste cap !

Vorbind aşa, plecă din nou, dar peste cîteva clipe se întoarse îmbrăcat cu şuba şi cu jobenul pe cap. Se apropie de motan, îl apucă de labele de dinainte şi, ridicîndu-l în sus, îl vîrî la piept, sub şubă, ceea ce nu păru a-l tulbura de loc pe Fiodor Timofeici, care nu se osteni măcar să-şi deschidă ochii. Pesemne că-i era totuna : ori să stea culcat, ori să-l apuce de picioare şi să-l ridice în sus, să zacă tolănit pe salteluţă, ori să doarmă la pieptul stăpînului, sub şubă...

— Să mergem, Mătuşă — zise stăpînul.

Fără să înţeleagă nimic, căţeluşa dădu din coadă şi-l urmă. Peste cîteva clipe stătea în sanie, ghemuită la picioarele stăpînului şi ascultîndu-l cum bombănea mereu, zgribulindu-se de frig şi de emoţie :

— O să ne facem de rîs ! O să dăm reprezentaţia peste cap !

Sania se opri în faţa unei case mari şi ciudate, care semăna cu un castron de supă întors cu fundul în sus. Peronul lung din faţa celor trei uşi de sticlă era luminat de o duzină de felinare care te orbeau. Uşile se deschideau cu zgomot şi, ca nişte guri uriaşe, înghiţeau oamenii care se îngrămădeau la intrare. Şi erau acolo oameni mulţi, adeseori se opreau în faţa peronului şi cai, dar cîini nu se vedeau de loc.

Stăpînul o luă pe Mătuşa în braţe şi o vîrî la piept, sub şubă, unde stătea şi Fiodor Timofeici. Acolo era întuneric şi cam înghesuială, dar cald. O clipă licăriră abia două scîntei verzi : atins de labele reci şi aspre ale vecinei, motanul deschisese ochii. Mătuşa îl linse pe ureche. Apoi, căutînd să se aşeze mai bine, începu să se foiască, îl împinse pe Fiodor Timofeici cu labele îngheţate şi, din nebăgare de seamă, îşi scoase capul afară. Dar în aceeaşi clipă mîrîi furioasă

şi se trase îndărăt sub şubă. I se păruse că vede o încăpere uriaşă, rău luminată şi plină cu tot soiul de dihănii. De după despărţiturile şi gratiile înşirate pe cele două laturi ale odăii, se desluşeau boturi înspăimîntătoare: boturi de cai, boturi cu coarne, sau cu urechi lungi, iar unul, grozav de mare şi butucănos, îşi purta coada în locul nasului, şi din gură îi ieşeau două oase goale, foarte lungi.

Apăsat de labele Mătuşii, cotoiul miorlăi răguşit, dar chiar în clipa aceea şuba se desfăcu şi stăpînul strigă: „hop!" Fiodor Timofeici şi Mătuşa săriră jos. Erau acum într-o odăiţă cu pereţi cenuşii de scînduri, unde, afară de o măsuţă cu oglindă, un scaun şi cîteva zdrenţe atîrnate prin unghere, nu mai era nimic, iar în loc de lampă sau lumînare ardea o luminiţă sclipitoare în chip de evantai, prinsă într-un tub bătut în perete. Fiodor Timofeici îşi netezi cojocul pe care i-l mototolise Mătuşa, apoi se vîrî sub scaun şi se întinse. Tot tulburat, stăpînul începu să se dezbrace, frecîndu-şi, din cînd în cînd, mîinile... Se dezbrăcă, întocmai aşa cum făcea acasă cînd se pregătea să se vîre în pat, sub pătură, adică îşi scoase tot de pe el, afară de rufărie. După aceea se aşeză pe scaun şi, uitîndu-se în oglindă, se apucă să facă ceva nemaipomenit: mai întîi, îşi aşeză pe cap o perucă cu cărare la mijloc şi cu două vîrtejuri ca două coarne, după aceea îşi murdări faţa cu ceva alb şi, peste vopseaua albă, îşi desenă sprîncene şi mustăţi, ba îşi dădu şi cu roşu pe obraz. Şi năzdrăvăniile lui nu se opriră aci. După ce-şi vopsi faţa şi gîtul, începu să se îmbrace cu nişte haine atît de ciudate şi de caraghioase, cum nu mai văzuse Mătuşa niciodată pînă atunci, nici prin casele oamenilor, nici pe stradă. Închipuiţi-vă o pereche de pantaloni largi, grozav de largi, dintr-o stambă cu flori mari, ca aceea din care îşi fac de obicei tîrgoveţii perdele şi îmbrăcăminte de mobilă. Pantalonii se încingeau tocmai subsuoară, un crac era de stambă cafenie, celălalt de un galben ţipător. După ce se vîrî în ei, stăpînul îmbrăcă o hăinuţă tot de stambă, cu guler mare, încreţit, şi cu o

stea de aur pe spate, apoi își trase ciorapi de culori diferite și se încălță cu ghete verzi...

Mătușa văzu negru înaintea ochilor și simți ceva, ca o apăsare pe suflet. Făptura din fața ei, cu obrazul alb și vîrîtă într-un fel de sac, păstra ceva din stăpîn : și mirosul, și glasul, păreau ale lui. Dar erau clipe cînd pe Mătușa o chinuia îndoiala, și atunci îi venea s-o ia razna, lătrînd. Locul acela necunoscut, lumina în chip de evantai, mirosurile, schimbarea neașteptată a stăpînului, — toate îi strecurau în suflet o frică nelămurită și presimțirea că soarta i-a hărăzit să dea peste ceva care o s-o înspăimînte de moarte, de pildă peste botul acela uriaș, cu coadă în loc de nas. Și, pe deasupra, undeva, departe, cînta o fanfară nesuferită, iar în răstimpuri se mai auzea și cîte un muget nedeslușit. Un singur lucru o liniștea : nepăsarea lui Fiodor Timofeici. Motanul moțăia liniștit, și nu deschidea ochii nici chiar cînd se mișca scaunul sub care stătea.

La un moment dat, un bărbat în frac și cu vestă albă își vîrî capul pe ușă și zise :

— Acum e numărul lui *miss* Arabella. După ea, vine rîndul dumitale.

Stăpînul nu-i răspunse nimic. Scoase de sub masă un geamantănaș, se așeză și începu să aștepte. Se vedea după buze și după mîini că era tulburat. Mătușa auzea cum îi tremura răsuflarea.

— *Mister George,* poftiți ! — strigă cineva din dosul ușii.

Stăpînul se ridică în picioare, își făcu de trei ori cruce, apoi luă motanul de sub scaun și-l băgă în geamantan.

— Vino încoa, Mătușă ! — zise el încet.

Nedumerită, cățelușa se apropie de mîinile lui. Stăpînul o sărută pe cap și o așeză lîngă Fiodor Timofeici. Deodată, se făcu întuneric... Mătușa începu să se zbată, să-l calce în picioare pe motan și să zgîrie pereții geamantanului. De spaimă, nu putea să scoată un sunet, iar geamantanul se legăna ca pe valuri și sălta...

— Hop și eu ! — strigă tare stăpînul. — Hop și eu !

După aceste vorbe, Mătuşa simţi că geamantanul s-a lovit de ceva tare şi nu se mai leagănă. Apoi un muget asurzitor şi adînc îi lovi auzul: parcă băteau pe cineva cu biciul, iar acel cineva nu putea fi altul decît dihania cea cu coadă în loc de nas. Mugea şi hohotea atît de cumplit încît zăngăneau pînă şi încheietorile geamantanului. Ca răspuns la mugetul dihăniei, se auzi rîsul pătrunzător şi ascuţit al stăpînului, aşa cum nu rîdea niciodată acasă.

— Ha! — striga stăpînul, încercînd să întreacă mugetul. — Onorat public! Chiar acum am sosit de la gară! Mi-a răposat bunica şi mi-a lăsat o moştenire! Geamantanul ăsta e grozav de greu, trebuie să fie plin cu aur... — Ha! Te pomeneşti c-o fi vreun milion?... Ia să-l deschidem şi să ne uităm...

Incuietoarea ţăcăni şi o lumină puternică o izbi pe Mătuşa drept în ochi. Ieşi din geamantan şi, asurzită de muget, începu să alerge cît o ţineau picioarele în jurul stăpînului, lătrînd din răsputeri.

— Ia te uită! — strigă stăpînul. — Unchiu-meu Fiodor Timofeici! Şi scumpa mea mătuşă!... Rudele mele cele iubite, lua-le-ar dracul!

Zicînd aşa, se trînti cu burta pe nisip, înşfăcă motanul şi căţeluşa şi-i strînse la piept. In timp ce o îmbrăţişa, Mătuşa se uită repede în jur la lumea în care o aruncase soarta şi, uimită de măreţia ei, încremeni o clipă de încîntare. Apoi se smulse din îmbrăţişarea stăpînului şi, sub năvala impresiilor, începu să se învîrtă pe loc, ca un titirez. Lumea nouă în care pătrunsese era uriaşă, scăldată într-o lumină orbitoare; ori încotro te uitai, peste tot, din pămînt şi pînă-n bagdadie, nu vedeai decît feţe omeneşti, feţe şi numai feţe. Nimic altceva.

— Ia loc te rog, Mătuşică! — strigă stăpînul.

Aducîndu-şi aminte ce trebuia să facă, Mătuşa sări pe scaun şi se aşeză. Se uită la stăpîn şi văzu că ochii lui priveau grav şi blînd, ca totdeauna, numai faţa şi mai ales buzele şi dinţii i se strîmbaseră într-un rînjet larg, încremenit. Rîdea în hohote, sărea şi scutura din umeri, prefăcîndu-se că e grozav de bucuros de prezenţa acelor mii de feţe. Căţeluşa îi luă

veselia în serios și, simțind cu întreaga ei ființă că miile de fețe stăteau cu privirile ațintite asupra ei, își ridică botișorul de vulpe și începu să urle de fericire.

— Dumneata, Mătușică, să stai acolo, — îi zise stăpînul, — că eu și cu unchiu-meu o să-i tragem un cazacioc.

Fiodor Timofeici stătea și se uita cu nepăsare în jur, așteptînd să-i vină rîndul la giumbușlucuri. Jucă apoi, dar fără viață, cu un aer plictisit și morocănos. Se vedea după mișcările lui, după coadă și mustăți, că disprețuia din adîncul sufletului și publicul, și lumina orbitoare, și pe stăpîn, și pe el însuși... Cînd termină jocul, căscă și se așeză jos.

— Ei, Mătușică, pentru început, să cîntăm ceva, — i se adresă iarăși stăpînul. După aceea, o să jucăm și noi. E bine așa ?

Scoase din buzunar un fluier și începu să cînte. Cățelușa, care nu putea suferi muzica, se frămîntă cu neliniște pe scaun și începu să urle. Din toate părțile se porniră strigăte și aplauze. Stăpînul se înclină, apoi, după ce se făcu liniște, își urmă cîntecul... Tocmai lua o notă foarte înaltă, cînd deodată, de undeva de sus, din mijlocul mulțimii, se auzi un strigăt de mirare :

— Tătucă ! — zicea un glas de copil. — Asta-i Kaștanka noastră !

— Da, e Kaștanka ! — întări un glas subțire și tremurat, de bețiv. — E Kaștanka, Fediușka ! Să mă bată dumnezeu, dacă nu-i Kaștanka !

Cineva de la galerie fluieră și două glasuri, unul de copil și altul de bărbat, începură să strige în gura mare :

— Kaștanka ! Kaștanka !

Mătușa tresări și se uită spre partea de unde veneau strigătele. Două fețe omenești : una părosasă, cu rînjet de bețiv, și alta rotundă, rumenă și mirată, o izbiră în ochi, așa cum o izbise puțin mai înainte lumina orbitoare... Și dintr-o dată le recunoscu. Căzu de pe scaun, începu să se zbată pe nisip, apoi sări în picioare și, cu un scheunat de fericire, se repezi spre

fețele acelea. Se stîrni un zgomot asurzitor, străbătut de fluierături și de țipetele ascuțite ale copilului.

— Kaștanka! Kaștanka!

Mătușa sări peste balustradă, apoi peste umărul nu știu cui, și nimeri într-o lojă. Ca să ajungă la balconul următor, trebuia să sară peste un perete înalt de scînduri. Își făcu vînt, dar nu izbuti să ajungă, ci lunecă pe perete în jos. După aceea trecu din brațe în brațe, linse obrazuri și mîini și, așa, își făcu drum în sus, pînă ajunse în sfîrșit la galerie...

După o jumătate de oră, Kaștanka mergea pe stradă, în urma oamenilor care miroseau a clei și a lac. Luka Aleksandrîci se cam clătina și, instinctiv, ca un om cu experiență, făcea tot chipul să se țină cît mai departe de șanț.

— Mă bălăcesc în mocirla păcatelor, ca în pîntecele... — bombănea el. — Iar tu, Kaștanka, ești... ești un semn de întrebare. Față de om, ești așa cum ar fi dulgherul față de tîmplar...

Alături de bătrîn pășea Fediușka, cu șapca lui taică-său pe cap. Kaștanka se uita la spinările celor doi, i se părea că merge de cine știe cînd în urma lor, și era fericită că viața ei nu se întrerupsese nici o clipă.

Își aduse aminte de odăița cu tapete murdare, de gînsac și de Fiodor Timofeici, de mesele bune, de exercițiile pe care le făcea, de circ... Dar toate acestea îi apăreau acum ca un vis fără sfîrșit, ca un vis încurcat, apăsător...

POVESTEA DOAMNEI N. N.

ACUM vreo nouă ani, pe înserat, Piotr Sergheici, judecătorul de instrucție și cu mine am plecat călări la gară, să ne ridicăm corespondența. Era pe timpul cositului.

Vremea era minunată, dar la întoarcere se auzi tunînd și, drept în fața noastră, se ivi un nor negru și mînios. Norul se apropia de noi și noi de el.

Pe fondul lui întunecat, casa noastră și biserica păreau mai albe, iar plopii înalți mai argintii. Mirosea a ploaie și a fîn cosit. Tovarășul meu de drum avea gust de vorbă ; rîdea într-una și spunea tot felul de copilării. Spunea, de pildă, că i-ar plăcea să dăm peste un castel medieval cu turnuri crenelate, cu bufnițe și acoperit cu mușchi, să ne adăpostim acolo de ploaie și... să ne omoare trăsnetul.

Dar iată că peste lanul de secară și de ovăz trecu în iureș cel dintîi val, apoi se stîrni vîntul și un nor de praf se răsuci în văzduh. Piotr Sergheici izbucni în rîs și dădu pinteni calului.

— Cît e de frumos ! — strigă el. — Strașnic de frumos !

Mă molipsii și eu de veselia lui, și gîndul că ploaia o să mă ude pînă la piele și că s-ar putea să mă ucidă trăsnetul, mă făcu și pe mine să rîd.

Furtuna și galopul împotriva vîntului, care-ți taie răsuflarea și-ți dă impresia că ești pasăre, mă tulbu-

rau și mă făceau să simt în piept ceva ca un freamăt. Cînd am intrat în curtea noastră, vîntul contenise și stropi mari de ploaie răpăiau pe iarbă și pe acoperișuri. Pe lîngă grajd nu era nimeni.

Piotr Sergheici scoase frîiele cailor și-i vîrî singur în boxe. Așteptînd să termine, stăteam în pragul grajdului și mă uitam la dungile piezișe de ploaie ; mireasma dulceagă și tulburătoare de fîn se simțea mai tare acolo, decît pe cîmp ; ploaia și norii întunecaseră văzduhul.

— Strașnic a mai tunat ! — zise Piotr Sergheici apropiindu-se de mine. Cu o clipă înainte răsunase și se pierduse în depărtări o bubuitură atît de puternică, de parcă se despicase cerul în două. — Ce zici ?

Stătea în prag, alături, și mă privea. Respira încă greu după galopul de adineauri. Am băgat de seamă că mă privea cu admirație.

— Natalia Vladimirovna, — zise el, — aș da tot ce am pe lume, numai să stau așa și să mă uit la dumneata, să mă uit la nesfîrșit. Astăzi ești încîntătoare !

Ochii lui mă priveau rugător, cu admirație, fața îi era palidă, iar pe barbă și pe mustăți îi sclipeau stropi de ploaie, care și ei păreau că se uită la mine cu dragoste.

— Te iubesc, — urmă el. — Te iubesc și sînt fericit că te văd. Îmi dau seama că nu poți să fii soția mea, dar nu vreau nimic, nu-mi trebuie nimic, decît atît : să știi că te iubesc. Nu, taci, nu-mi răspunde, nu lua în seamă ce-ți spun. Nu vreau decît să știi că-mi ești dragă și să-mi îngădui să te privesc.

Entuziasmul acesta mă molipsi. Mă uitam la fața lui înflăcărată, îi ascultam glasul amestecat cu vuietul ploii și stăteam așa, neclintită, ca prinsă de vrajă.

Aș fi vrut să-l ascult și să mă uit fără sfîrșit la ochii lui strălucitori.

— Nu-mi răspunzi, foarte bine ! — zise Piotr Sergheici. — Nu spune nimic...

Îmi simțeam sufletul ușor. Încîntată, am izbucnit în rîs și, sub ploaia torențială, am luat-o la goană

spre casă. A început și el să rîdă și a pornit după mine, sărind.

Uzi, cu respirația tăiată și bocănind din picioare pe scări, am năvălit în casă cu larmă, ca niște copii. Tatăl și fratele meu, care nu erau deprinși să mă vadă veselă și rîzînd, s-au uitat mirați la mine, apoi au început să rîdă și ei.

Norii de furtună trecuseră, tunetele amuțiseră, dar stropii de ploaie de pe barba lui Piotr Sergheici tot mai sclipeau. Toată seara pînă la masă, a cîntat, a fluierat, s-a jucat cu cîinele, fugărindu-l prin odăi, de era cît pe ce să răstoarne servitorul care aducea samovarul. Iar la masă a mîncat cu poftă și a spus tot felul de nimicuri, susținînd că dacă mănînci iarna castraveți proaspeți, simți în gură miros de primăvară.

Înainte de a mă culca, am aprins lumînarea și am deschis larg fereastra odăii mele ; un sentiment nelămurit îmi cuprinsese sufletul. Mi-am amintit că eram liberă, sănătoasă, nobilă, bogată, că eram iubită, — dar mai cu seamă că eram nobilă și bogată. Doamne, ce bine e să fii nobil și bogat !... Apoi, ghemuită în pat din pricina răcorii care se strecura din grădină o dată cu roua, am încercat să-mi dau seama dacă-l iubeam sau nu pe Piotr Sergheici... Dar neizbutind, am adormit.

A doua zi dimineața, cînd am văzut cum se jucau pe patul meu razele soarelui și umbrele tremurătoare ale crengilor de tei, mi-am adus aminte limpede de tot ce se petrecuse în ajun. Și viața mi s-a părut variată, plină de belșug și de încîntare... Îngînînd un cîntec, m-am îmbrăcat repede și am alergat în grădină...

Și ce a mai fost după aceea ? N-a mai fost nimic. Iarna, cînd stăteam în oraș, Piotr Sergheici mai venea uneori pe la noi. Dar cunoștințele de la țară au farmec numai vara, la moșie. Iarna, în oraș, ele își pierd jumătate din acest farmec. Cînd le servești ceaiul la oraș, ți se pare că hainele de pe ele nu-s ale lor și că prea amestecă mult cu linguriția în pahar. Și la oraș Piotr Sergheici îmi vorbea de dragoste —

rar, ce-i drept — dar era cu totul altceva decît la țară. În oraș simțeam mai mult zidul care ne despărțea : eu eram nobilă și bogată, el sărac, și nici măcar dvorenin nu era, ci fecior de diacon, un biet judecător de instrucție și atît. Amîndoi socoteam zidul acela foarte înalt și solid — eu din pricina tinereții, el dumnezeu știe de ce. De aceea, cînd venea la noi, la oraș, zîmbea în silă și critica înalta societate sau, dacă din întîmplare mai era cineva străin în salon, tăcea ursuz. Nu este zid care să nu poată fi străpuns, dar eroii de roman din zilele noastre, așa cît îi cunosc, sînt prea sfioși, prea lipsiți de energie, prea leneși și bănuitori și prea se împacă repede cu gîndul că nu-s decît niște ratați, că viața i-a amăgit. În loc să lupte, nu fac decît să critice, afirmînd că lumea e banală și neținînd seama că însăși critica lor se preface, încetul cu încetul, în banalitate.

Eram iubită, fericirea era aproape și părea că trăiește lîngă mine, umăr la umăr ; duceam o viață fără griji și nu-mi dădeam măcar osteneala să mă înțeleg pe mine singură, să știu ce așteptam și ce vroiam de la viață. Iar vremea trecea, trecea mereu... Pe lîngă mine treceau oameni cu dragostea lor, treceau zile senine și nopți calde, cîntau privighetori, mirosea a fîn. Și toate acestea, atît de scumpe și de neasemuite ca amintiri, au trecut și pentru mine repede așa cum trec pentru toată lumea, fără să fi lăsat urme, fără să le fi prețuit, și s-au destrămat, așa cum se destramă ceața... Unde s-au dus toate ?

În vremea asta tata a murit și eu am îmbătrînit. Tot ce mi-a plăcut, tot ce m-a încîntat și m-a umplut de nădejde, — vuietul ploii, rostogolirile tunetului, îndemnul fericirii, vorbele de dragoste, — toate au rămas amintiri. Înaintea mea nu văd decît un șes fără sfîrșit, neted și pustiu : pe toată întinderea lui nu se zărește țipenie de om, iar în depărtare, la orizont, doar întuneric și groază...

Se aude clopoțelul sunînd... A venit Piotr Sergheici. Cînd mă uit iarna la copaci și-mi aduc aminte că la vară se vor înveșmînta pentru mine cu podoaba lor verde, le șoptesc :

— O, dragii mei!

Iar cînd văd oameni cu care mi-am petrecut primăvara vieții, îmi simt sufletul mai cald, mai trist, și le șoptesc aceleași vorbe.

Datorită stăruințelor tatălui meu, Piotr Sergheici a fost de mult mutat în oraș. A mai îmbătrînit, a mai slăbit. De mult nu-mi mai face declarații de dragoste și nu mai spune copilării. Slujba nu-i place, e bolnav de nu știu ce, e dezamăgit de ceva, e plictisit de viață și trăiește în silă... Iată-l, s-a așezat în fața căminului și se uită în tăcere la foc... Neștiind ce să-i spun, îl întreb:

— Ce mai nou?

— Nimic... — îmi răspunde el.

Și iarăși se face liniște. Lumina roșie a focului începe să joace pe fața lui tristă.

Fără să vreau, îmi aduc aminte de trecut și deodată umerii încep să-mi tresară, capul îmi cade pe piept și lacrimi amare încep să-mi curgă pe obraji. O milă nesfîrșită de mine și de omul acela îmi sîngeră inima, și mă cuprinde o dorință pătimașă să trezesc la viață trecutul, să ne bucurăm de ceea ce viața ne refuză astăzi. Nu, acum nu mă mai gîndesc că sînt nobilă și bogată.

Suspin, îmi strîng tîmplele între palme și șoptesc:

— Doamne dumnezeule, doamne dumnezeule, cum s-a dus viața mea...

Iar el tace înainte. Nu-mi spune: „nu mai plînge". Își dă seama că trebuie să plîng, că mi-a sosit vremea lacrimilor. Citesc în ochii lui că-i e milă de mine. Și mie mi-e milă de el, dar în același timp mi-e și ciudă: ratatul acesta sfios n-a știut nici să-și fericească viața lui, nici pe a mea.

Cînd a fost să-l petrec pînă în sală, mi s-a părut că înadins își îmbracă șuba încet. Mi-a sărutat mîna de două ori, în tăcere, uitîndu-se lung la fața mea plînsă. Cred că în clipa aceea și-a adus aminte de furtuna de demult, de pînza deasă a ploii, de rîsetele noastre, de chipul meu de pe atunci... Am simțit că vrea să-mi spună ceva, și fără îndoială că ar fi fost bucuros să-mi poată spune, dar n-a spus, a clătinat

doar din cap și mi-a strîns mîna cu putere... Ei, ce să-i faci? Ducă-se cu dumnezeu!

După ce l-am petrecut, m-am întors în birou și m-am așezat din nou pe covor, în fața căminului. Jeraticul roșu se acoperise de spuză și începea să se stingă. Crivățul zguduia și mai mînios fereastra și pornea să-și cînte în horn cîntecul lui jalnic...

Peste puțin a intrat camerista și m-a strigat: credea că adormisem...

POVESTE FĂRĂ TITLU

IN veacul al V-lea, întocmai ca și astăzi, soarele se scula în fiecare dimineață și se culca în fiecare seară. Dimineața, cînd cele dintîi raze se sărutau cu roua, pămîntul învia, văzduhul se umplea de zgomote de fericire, de încîntare și de nădejde, iar seara același pămînt amuțea și se cufunda în întunericul mohorît. Ziua semăna cu ziua, noaptea cu noaptea. Doar din cînd în cînd se abătea cîte un nor și tunetul bubuia furios, sau cădea din cer cîte-o stea care-și pierduse echilibrul căscînd gura cine știe la ce, sau venea în goană cîte-un călugăr galben la față și le povestea fraților că văzuse în apropierea mănăstirii un tigru — și atîta tot. După aceea, ziua semăna iarăși cu ziua și noaptea cu noaptea.

Călugării munceau și se rugau lui dumnezeu, iar bătrînul lor stareț cînta la orgă, ticluia stihuri latinești și scria note pentru cîntări. Acel minunat bătrîn avea un dar dumnezeiesc. Cînta la orgă cu atîta măiestrie, încît pînă și călugării cei mai înaintați în vîrstă, al căror auz se tocise spre sfîrșitul vieții, cînd auzeau venind din chilia starețului cîntecul de orgă, nu-și puteau stăpîni lacrimile. Cînd vorbea, fie și despre lucrurile cele mai obișnuite, bunăoară despre copaci, sălbăticiuni sau despre mare, nu-l puteai asculta fără zîmbet pe buze sau fără lacrimi în ochi, de ai fi zis că în sufletul lui răsunau strune asemenea celor

ale orgii. Dacă i se întîmpla să se mînie, sau să aibă o bucurie mare, sau dacă povestea despre fapte înspăimîntătoare și mărețe, îl cuprindea o înflăcărare pătimașă, ochii scînteietori i se umpleau de lacrimi, fața i se aprindea, glasul îi răsuna ca tunetul și, ascultîndu-l, călugării simțeau cum înflăcărarea lui le încătușează sufletele. În clipele acelea înalte și pline de încîntare, puterea starețului nu mai avea margini, și dacă le-ar fi poruncit discipolilor să se arunce în mare, toți pînă la unul s-ar fi grăbit, înflăcărați, să-i împlinească voia.

Cîntecul lui, glasul și stihurile în care slăvea pe dumnezeu, cerul și pămîntul, erau pentru călugări izvorul unei veșnice bucurii. Uneori li se ura cu viața lor mereu aceeași, se săturau de copaci și de flori, de primăvară și de toamnă, vuietul mării începea să le obosească urechea și pînă și cîntecul păsărelelor ajungea să le fie nesuferit. Dar de darurile bătrînului lor stareț aveau nevoie, ca de pîinea cea de toate zilele.

Și așa treceau ani după ani, și ziua semăna cu ziua și noaptea cu noaptea. Prin apropierea mănăstirii nu se arăta nici țipenie de om, numai păsări și fiare sălbatice. Cea mai apropiată așezare omenească era departe, și ca să răzbați de la mănăstire pînă acolo, sau de acolo pînă la mănăstire, trebuia să mergi cale de vreo sută de verste printr-un pustiu. Numai oamenii care disprețuiau viața și se lepădau de ea, ca să intre în mănăstire ca într-un mormînt, se încumetau să străbată pustiul acela.

De aceea, mare a fost uimirea călugărilor cînd, într-o noapte, bătu la poarta lor un om. Era un tîrgoveț, un păcătos ca toți păcătoșii, căruia-i plăcea să trăiască. În loc să ceară întîi binecuvîntarea starețului și să spună o rugăciune, străinul ceru de mîncare și vin. Întrebat cum de ajunsese din oraș în pustiu, omul răspunse cu o lungă poveste vînătorească : cum că plecase la vînătoare, că trăsese la măsea mai mult decît s-ar fi cuvenit și că se rătăcise. Cînd i se propuse să se călugărească spre mîntuirea sufletului, el răspunse zîmbind : „Nu, n-ați găsit în mine un tovarăș !“

După ce bău și mîncă pînă se sătură, se uită cu luare-aminte la călugării care-l slujeau, dădu din cap a dojană și le zise :

— După cîte văd, voi nu faceți nimic. Numai mîncați și beți. Apoi, așa se mîntuiește sufletul ? Gîndiți-vă că în timp ce voi stați aici în pace, beți, mîncați și visați la fericirea cea veșnică, semenii voștri pier și se duc în iad. Ei, să vedeți voi ce se petrece în oraș ! Unii mor de foame, în timp ce alții, neștiind ce să mai facă cu aurul, se lasă în voia desfrîului și pier ca muștele încleiate în miere. Nu mai poți afla la oameni nici credință, nici adevăr ! Și cine-i dator să-i mîntuiască ? Cine-i dator să le propovăduiască ? Că doar nu eu, care umblu beat de dimineața pînă seara ! De asta v-a dat dumnezeu suflet blajin, inimă iubitoare și credință, ca să stați aici, între patru pereți, și să nu faceți nimic ?

Aceste vorbe de om beat ale tîrgoveților erau îndrăznețe și lipsite de cuviință, dar, ciudat, ele avură mare trecere la stareț. Bătrînul păli, schimbă priviri cu călugării lui și zise :

— Frații lor, adevăr a grăit omul acesta ! De bună seamă, bieții oameni pier în desfrîu și în necredință din pricina nesocotinței și a slăbiciunilor, iar noi nu ne urnim din loc, ca și cum lucrul acesta nu ne-ar privi. Ce ar fi să mă duc la dînșii și să le amintesc de Hristos, pe care l-au dat uitării ?

Vorbele tîrgoveților îl zgîndăriseră pe bătrîn. Chiar a doua zi își luă rămas bun de la frați și, cu toiagul în mînă, porni spre oraș. Iar călugării rămaseră fără cîntecele, fără stihurile și poveștile lui.

I-au dus dorul o lună, două, dar bătrînul nu se întorcea. În sfîrșit, după cea de a treia lună, auziră bocănitul cunoscut al toiagului său. Călugării se repeziră să-l întîmpine și îl năpădiră cu întrebările, dar bătrînul, în loc să se bucure că-i vede, începu să plîngă cu lacrimi amare, fără să le răspundă o vorbă. Călugării băgară de seamă că starețul îmbătrînise și slăbise mult. Fața lui era obosită și arăta o durere adîncă, iar atunci cînd izbucnise în plîns, avea înfățișarea unui om care fusese ofensat.

Călugării începură și ei să lăcrămeze și să-l întrebe, plini de compătimire, de ce plîngea și de ce era atît de întunecat la chip. Dar nici de data aceasta el nu le răspunse, ci se închise în chilia lui. Șapte zile stătu așa, fără să bea, fără să mănînce, fără să cînte la orgă; plîngea într-una. Cînd îi băteau călugării la ușă, rugîndu-l să iasă și să le împărtășească și lor mîhnirea lui, starețul le răspundea printr-o tăcere adîncă.

In sfîrșit, bătrînul ieși din chilie. După ce adună pe toți călugării în jurul lui, începu să le povestească, cu ochii plînși și cu durerea și mînia întipărite pe față, prin cîte trecuse în cele din urmă trei luni. Glasul îi rămase liniștit și ochii zîmbitori cît timp le vorbi despre drumul de la mănăstire pînă la oraș. In calea lui, zicea, păsărelele cîntau, izvoarele șopoteau și nădejdi dulci și tinerești îi tulburau sufletul. In timp ce mergea, se simțea ca un soldat care pleca la luptă și care nu se îndoia de victorie. Tot drumul ticluise stihuri și imnuri, și nici nu băgase de seamă cînd i se sfîrșise calea.

Dar glasul începu să-i tremure, ochii să-i scapere și pieptul să i se aprindă de mînie, cînd ajunse să vorbească despre oraș și despre oamenii de acolo. Niciodată în viața lui nu văzuse, și nici măcar nu îndrăznise să-și închipuie, ceea ce-i fusese dat să vadă după intrarea în oraș. Abia acolo, pentru întîia oară în viață, acum la bătrînețe, descoperise și înțelesese cît de puternic e necuratul, ce minunat e răul și cît de neputincioși, de lași și de josnici sînt oamenii. Printr-o întîmplare nenorocită, prima casă în care intrase, se nimerise să fie un cuib de desfrîu. Vreo cincizeci de bărbați, cu pungile doldora de bani, mîncau și beau fără măsură. Amețiți de vin, cîntau cîntece și strigau cu îndrăzneală vorbe înspăimîntătoare și nerușinate, pe care un om cu frica lui dumnezeu nu s-ar încumeta să le rostească. Liberi cu desăvîrșire, veseli și fericiți nu se temeau nici de dumnezeu, nici de satana, nici de moarte. Vorbeau și făceau tot ce le dorea inima și se duceau oriunde-i mînau poftele trupești. Iar vinul, limpede ca chihlimbarul și cu scîn-

teieri aurii, trebuie să fi fost dulce și aromat, deoarece cei care-l sorbeau zîmbeau fericiți și doreau să mai bea. La zîmbetul omului, vinul răspundea și el tot cu zîmbet, iar cînd era sorbit, scînteia vesel, de parcă știa ce vrajă diavolească ascunde dulceața lui.

Înfierbîntîndu-se tot mai tare și plîngînd de mînie, bătrînul povestea înainte tot ce văzuse. Pe masa ospățului, urmă el, stătea în picioare o femeie pierdută, pe jumătate goală. E greu să-ți închipui că s-ar putea afla pe lume ceva mai frumos și mai fermecător! Spurcăciunea aceea nerușinată și goală, tînără, oacheșă, cu părul lung, cu ochii negri și buzele pline, își arăta dinții albi ca zăpada, zîmbind mereu, de parcă voia să spună: „Priviți-mă cît sînt de nerușinată și de frumoasă!" De pe umeri îi atîrnau în falduri bogate mătăsuri și brocarturi, dar frumusețea ei nu se lăsa ascunsă sub veșminte, ci răzbătea prin ele, pătimașă, așa cum răzbate iarba tînără prin seva primăvăratică a pămîntului. Femeia goală sorbea vin, cînta cîntări și se lăsa iubită de oricine-o dorea.

După aceea, ridicînd pumnii cu mînie, bătrînul le povesti despre alergările de cai, despre luptele de tauri, despre teatre și despre atelierele pictorilor și ale sculptorilor, unde artiștii zugrăvesc și modelează din lut femei goale. Vorbea cu patimă, vorbea frumos și cu glas atît de melodios, de parcă cînta pe strune nevăzute. În vremea asta, încremeniți, călugării ascultau lacomi vorbele lui, cu răsuflarea tăiată de încîntare... După ce arătă toate minunățiile necuratului, frumusețea păcatului și grația ademenitoare a trupului respingător de femeie, bătrînul blestemă pe cel ce e stăpînul răului, se întoarse și se făcu nevăzut în spatele ușii lui...

A doua zi dimineața, cînd ieși din chilie, nu mai găsi în toată mănăstirea nici un călugăr: fugiseră cu toții la oraș.

DACĂ-AR PUTEA DORMI!

E noapte. Varka, dădaca, o fetiță de vreo treisprezece ani, hîțînă leagănul în care e culcat copilul și îngînă domol:

Nani, nani puișor
C-o să-ți cînt încetișor...

In fața icoanei arde o candelă verde, de-a lungul odăii, de la un capăt la altul, e întinsă o frînghie, de care atîrnă scutece și o pereche de pantaloni negri, mari. Candela răsfrînge pe tavan o pată mare, verde, iar scutecele și pantalonii aruncă umbre lungi peste cuptor, peste leagăn și peste Varka... Cînd candela începe să pîlpîie, pata și umbrele capătă viață și se mișcă încoace și încolo, de parcă le bate vîntul. E înăbușeală. Miroase a ciorbă și a cizmărie.

Copilul plînge. De mult a răgușit și a ostenit de-atîta plîns, dar tot nu tace. Cine știe cînd are de gînd să tacă. Iar Varkăi i-e somn. I se lipesc ochii, capul îi cade în piept, o doare ceafa. Nu e în stare să-și miște nici pleoapele, nici buzele, își simte fața uscată și înțepenită, iar capul i se pare mic, cît o gămălie de ac.

— Nani, nani, puișor, — îngînă ea, — c-o să-ți fierb un tercișor...

Un greier țîrîie pe cuptor. In odaia vecină, dincolo de ușă, sforăie stăpînul și calfa Afanasi... Leagănul

scîrțîie a jale, Varka îngînă încet, și toate se amestecă laolaltă într-un cîntec adormitor, atît de dulce cînd îl asculți, seara, la culcare... Acum însă, cîntecul acesta nu face decît să te zgîndărească și să te chinuiască, pentru că te trage la somn, iar de dormit n-ai voie să dormi. Dacă s-ar întîmpla, doamne ferește să adoarmă Varka, stăpînii ar bate-o.

Candela pîlpîie. Pata verde și umbrele încep să se miște și se vîră în ochii încremeniți, pe jumătate închiși, ai Varkăi, prefăcîndu-se în mintea ei aproape adormită în visuri încîlcite. Fetița vede nori întunecați, fugărindu-se unul pe altul de-a curmezișul cerului și țipînd ca niște copii. Dar iată că se stîrnește vînt, norii se risipesc și Varka vede o șosea largă, plină cu noroi subțire: de-a lungul șoselei înaintează șiruri de căruțe, oameni cu traiste în spate, și aleargă în neștire, încoace și încolo, un fel de umbre. Pe cele două margini ale drumului, prin ceața rece și mohorîtă, se deslușesc păduri. Deodată oamenii cu traistele și umbrele se trîntesc la pămînt, în noroiul subțire. — „De ce vă trîntiți așa?“ — îi întrebă Varka. — „Ca să dormim, ca să dormim!“ — răspund ei. Și adorm pe loc, somn dulce și adînc; iar pe sîrmele de telegraf stau înșirate ciori și coțofene, care caută să-i trezească, țipînd ca niște copii.

— Nani, nani puișor, c-o să-ți cînt încetișor... — îngînă Varka — și deodată se pomenește într-o izbă întunecoasă, plină de zăpușeală.

Pe podea se zvîrcolește răposatul ei tată, Efim Stepanov. Varka nu-l vede, dar îl aude tăvălindu-se pe jos și gemînd de durere. I s-a „stîrnit surpătura“, cum spune el. Îl doare așa de tare, încît nu-i în stare să scoată o vorbă. Trage doar aerul în piept și clănțănește din dinți, de parcă bate toba:

— Bu-bu-bu-bu...

Mama, Pelagheia, a alergat la conac, să le spună boierilor că Efim trage să moară. A plecat demult și ar fi vremea să se întoarcă. Varka stă culcată pe cuptor, dar nu doarme, ascultă gemetele lui taică-său: „bu-bu-bu“... Și iată că se aude oprindu-se în fața izbei o trăsură. Boierii au trimis doctorul, un tînăr care

a venit la ei în vizită de la oraș. Doctorul intră în izbă. Nu se poate să-l vezi din pricina întunericului, dar îl auzi cum tușește și închide ușa.

— Aprindeți o lumină, — zice el.

— Bu-bu-bu... — răspunde Efim.

Pelagheia se repede spre cuptor și începe să caute hîrbul cu chibrituri. Trec cîteva clipe de tăcere. Doctorul cotrobăiește prin buzunare și aprinde un chibrit.

— Îndată, batiuşka, îndată, — zice Pelagheia și iese repede din izbă, dar nu trece mult și se întoarce cu un căpețel de lumînare.

Obrajii lui Efim sînt trandafirii, ochii îi sclipesc, iar privirea i-e ciudat de pătrunzătoare: ai zice că vede prin zidurile izbei și prin doctor.

— Ei, cum e? Ce ți-a venit să te îmbolnăvești? — întreabă doctorul, aplecîndu-se spre el. — Ehei! De mult o ai?

— Cum?... Mi-a venit ceasul să mor, înălțimea voastră... N-o mai duc eu mult...

— Nu vorbi prostii... Las' că te facem noi sănătos!

— Asta, cum va binevoi înălțimea voastră, vă mulțumim cu respect. Numai că ne dăm noi seama... Dacă mi-a venit ceasul, mi-a venit, și gata.

Doctorul îl cercetează cam un sfert de ceas, pe urmă se ridică în picioare și zice:

— Nu pot să-ți fac nimic... Trebuie să te duci la spital, să-ți facă operație. Dar să te duci imediat... Numaidecît să pleci! E cam tîrziu, la vremea asta cei de-acolo dorm, dar nu-i nimic, îți dau un bilet. Auzi?

— Cu ce să se ducă, batiuşka? — se amestecă în vorbă Pelagheia. — Noi n-avem cal.

— Nu-i nimic, o să le cer eu boierilor și ei or să vă dea.

Doctorul pleacă, lumînarea se stinge și iarăși se aude: „bu-bu-bu"... O jumătate de oră mai tîrziu o căruță se oprește în fața izbei. Au trimis-o boierii să-l ducă pe Efim la spital. Bolnavul se îmbracă și pleacă...

Dar iată că se face dimineață, o dimineață frumoasă, senină. Pelagheia nu-i acasă; s-a dus la spital să vadă ce-i cu Efim. Undeva plînge un copil, și

Varka aude un glas care seamănă cu glasul ei, cîntînd :

— Nani, nani, puișor, c-o să-ți cînt încetișor...

S-a întors Pelagheia. Își face cruce și șoptește :

— Noaptea i-au băgat mațele la loc, și dimineața și-a dat sufletul... Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească... Cică s-a trezit prea tîrziu... Trebuia să se ducă mai demult...

Varka fuge în pădure și începe să plîngă. Dar pe neașteptate o lovește nu știu cine peste ceafă, așa de tare încît se izbește cu fruntea de un mesteacăn. Se uită în sus și-l vede pe stăpînul ei, cizmarul.

— Ce înseamnă asta, spurcăciune ? — se răstește el. — Copilul plînge și tu dormi ?

Și o zgîlțîie zdravăn de urechi. Fetița bălăbănește din cap, împinge leagănul și începe să-și cînte cîntecelul. Pata cea verde și umbrele pantalonilor și ale scutecelor încep să se miște, să-i facă cu ochiul, și curînd pun iarăși stăpînire pe mintea ei. Varka vede din nou șoseaua plină de noroi subțire. Oamenii cei cu traistele în spinare și umbrele stau lungiți pe jos și dorm adînc. Varka se uită la ei și i se face somn. Grozav ar vrea să se culce și ea, dar mamă-sa, Pelagheia, merge alături și o zorește. Se grăbesc să ajungă în oraș, să se bage la stăpîn.

— Faceți-vă milă și pomană, pentru numele lui Hristos ! — cerșește mama de la oamenii pe care-i întîlnește în drum. — Arătați-vă îndurarea dumnezeiască, boieri milostivi !

— Dă copilul încoace ! — îi răspunde un glas cunoscut. — Dă copilul încoace, cînd îți spun ! — repetă același glas, de data aceasta aspru și mînios. — Dormi, păcătoaso ?

Varka sare în picioare, se uită în jurul ei și, în sfîrșit, se dumerește : nici vorbă nu-i de șosea, de Pelagheia, de boieri străini : în mijlocul odăiței șade stăpîna care a venit să-și alăpteze copilul. Și în timp ce femeia, grasă și lată în umeri, își hrănește și-și potolește plodul, Varka stă în picioare și se uită la ea, așteptînd-o să termine... Dincolo de ferestre văzduhul e tot mai siniliu, umbrele și pata cea verde de

pe tavan pălesc tot mai mult. În curînd o să se facă ziuă.

— Ia-l ! — zice stăpîna, încheindu-și bluza la piept. — Plînge, pesemne că l-a deocheat cineva.

Varka ia copilul, îl pune în leagăn și iarăși începe să-l hîțîne. Pata cea verde și umbrele pier încetul cu încetul și nu mai are ce să i se vîre în ochi și să-i tulbure mintea. Dar i-e tot atît de somn ca și înainte, neînchipuit de somn ! Varka își lasă fruntea pe marginea leagănului și se mișcă din tot trupul înainte și înapoi, doar și-o birui somnul. Cu toate astea, capul i-e tot greu și ochii i se lipesc.

— Varka, fă focul la cuptor ! — se aude de dincolo glasul stăpînului.

Înseamnă că e timpul să se scoale și să se apuce de treabă. Varka lasă leagănul și aleargă la șopron, să aducă lemne. E bucuroasă. Cînd alergi încoace și încolo, nu ți-e așa de somn, ca atunci cînd stai pe loc. Aduce lemne, aprinde focul și simte cum fața ei încremenită prinde viață și mintea i se limpezește.

— Varka, pune samovarul ! — strigă stăpîna.

Și Varka se apucă să facă surcele, dar nici nu ajunge să le aprindă și să le vîre în samovar, că aude altă poruncă :

— Varka, ia curăță galoșii stăpînului !

Fetița se așază pe podea și curăță galoșii, gîndindu-se că n-ar fi rău să-și bage capul într-unul din cei doi galoși mari și adînci și să ațipească puțin... Deodată, galoșul crește, se umflă și umple toată odaia. Varka scapă peria din mînă, dar în aceeași clipă își scutură capul, își holbează ochii și încearcă să se uite așa fel, încît lucrurile să nu mai crească și să nu se mai miște de la locul lor.

— Varka, spală scările de afară, că-i rușine de clienți !

Și Varka spală scările, deretică prin odăi, mai face foc și în altă sobă, aleargă la dugheană. E multă treabă, n-are o clipă de răgaz.

Însă nimic nu e mai greu decît să stai nemișcat la masa de bucătărie și să cureți cartofi. Capul îți cade pe masă, cartofii încep să-ți joace pe dinaintea ochi-

lor, cuțitul îți lunecă din mînă, iar în jurul tău se învîrte stăpîna, grasă și mînioasă, cu mînecile suflecate, vorbind așa de tare, că te asurzește. Dar nu e mai puțin obositor să servești la masă, să speli rufe, să coși. Uneori, îți vine să nu te mai uiți la nimeni și la nimic, să te trîntești pe podea și să dormi.

Ziua s-a sfîrșit. Cînd vede că se întunecă ferestrele, Varka își strînge între palme tîmplele înțepenite și zîmbește, fără să știe singură de ce. Umbra serii îi mîngîie ochii care i se lipesc, făgăduindu-i curînd un somn adînc. Dar seara, stăpînii au oaspeți.

— Varka, pune samovarul! — strigă stăpîna.

Samovarul e mic și trebuie să-l înfierbînte de vreo cinci ori, pînă se satură oaspeții de ceai. Iar după ceai, Varka stă un ceas întreg neclintită și se uită la străini, așteptînd alte porunci.

— Varka, dă fuga și cumpără trei sticle cu bere!

Fetița o rupe din loc și caută să alerge cît mai repede, ca să-și alunge somnul.

— Varka, dă fuga și cumpără niște votcă! Varka, unde-i tirbușonul? Varka, curăță scrumbia asta!

În sfîrșit, oaspeții au plecat. Luminile se sting, stăpînii se culcă.

— Varka, leagănă copilul! — se aude cea din urmă poruncă.

Greierul țîrîie în cuptor; pata cea verde și umbrele pe care le aruncă pantalonii și scutecele se vîră din nou în ochii pe jumătate închiși ai Varkăi, clipesc și-i încețoșează mintea.

— Nani, nani, puișor, — îngînă ea, — c-o să-ți cînt încetișor...

Iar copilul țipă pînă nu mai poate. Varka vede din nou șoseaua murdară, oamenii cu traiste în spinare, pe maică-sa Pelagheia, pe taică-său Efim. Înțelege tot ce se petrece în jurul ei, îi recunoaște pe toți, dar, prin amorțeala care a cuprins-o, nu-i în stare să-și dea seama ce putere o sugrumă, îi pune cătușe la mîini și la picioare și nu-i dă pace să trăiască. Ca să scape de această putere, Varka o caută, se uită în toate părțile, dar n-o găsește. Pînă la urmă, zdrobită de oboseală, își adună toate puterile, face o sfor-

țare să-și deschidă ochii, se uită în sus la pata cea verde care joacă pe tavan și, ascultînd cu încordare țipetele pe care le aude, descoperă în sfîrșit dușmanul care nu-i dă pace să trăiască.

Dușmanul acela e copilul.

Varka începe să rîdă și se minunează : cum de nu și-a dat seama pînă acum de un lucru atît de simplu ? Pata cea verde, umbrele și greierul, parcă rîd și se minunează și ei.

Un gînd înspăimîntător începe să pună stăpînire pe Varka. Cu un zîmbet larg, fără să clipească, se ridică de pe scaun și se plimbă prin odaie. E fericită că peste cîteva clipe o să scape de copilul acela, care i-a pus cătușe la mîini și la picioare... Da, să-l ucidă, și după aceea să doarmă, să doarmă, să doarmă...

Amenințînd cu degetul pata cea verde și făcînd cu ochiul, Varka se apropie tiptil de leagăn și se apleacă, rîzînd, deasupra lui... După ce strînge de gît copilul, se întinde în grabă pe podea, zîmbind fericită că în sfîrșit o să poată dormi. Și peste cîteva clipe doarme dusă, ca moartă...

STEPA

POVESTEA UNEI CĂLĂTORII

I

ÎNTR-O zi de iulie, la revărsatul zorilor, o brișcă jerpelită și fără arcuri ieși din orașul N. — capitala unui județ din gubernia Z. — și o luă hodorogind pe drumul cel mare. Era una din acele briști preistorice, cu care nu mai călătoresc astăzi în Rusia decît misiții, negustorii de vite și preoții săraci. La cea mai mică hurducătură scîrțîia și gemea din toate încheieturile, iar căldarea legată de osia din spate îi ținea isonul, zdrăngănind. Larma asurzitoare pe care o făcea, ca și zdrențele de piele care atîrnau jalnic de pe scheletul ei jupuit, erau de-ajuns ca să-ți dai seama cît era de veche și că ar fi fost numai bună de zvîrlit la gunoi.

În brișcă se aflau doi localnici din N.: negustorul Ivan Ivanîci Kuzmiciov, cu obrazul ras din proaspăt, cu ochelari și cu pălărie de pai, ceea ce-l făcea să semene mai mult a funcționar decît a negustor, și părintele Hristofor Siriiski, parohul bisericii sf. Nicolae, un bătrînel mic de stat, cu plete lungi, îmbrăcat într-un caftan de pînză cenușie, încins cu un brîu brodat multicolor și, pe cap, cu pălărie tare, lată în boruri. Negustorul era adîncit în gînduri și, din cînd în cînd, scutura din cap să nu aţipească. Expresia lui obișnuită, aspră, de om de afaceri, se lupta cu înduioșarea omului care abia adineauri își luase rămas bun de la ai săi, cinstind, așa cum se cuvine, despărțirea.

În schimb, părintele privea uimit, cu ochii lui mici și umezi, lumea lui dumnezeu, și zîmbetul larg care i se așternuse pe față părea că-i cuprinde pînă și borurile pălăriei. Era stacojiu la obraz, de parcă înghețase de frig. Ivan Ivanîci și părintele Hristofor se duceau să vîndă niște lînă. Înainte de a se despărți de cei de acasă, mîncaseră cîte o porție zdravănă de papanași cu smîntînă și, cu toate că abia se luminase de zi, dăduseră de dușcă și cîteva păhărele... De aceea, amîndoi erau foarte bine dispuși.

Afară de cei doi pe care i-am descris, și de Deniska vizitiul, care biciuia de zor perechea de murgi iuți, în brișcă mai era un călător : un băiețaș de vreo nouă ani, cu fața pîrlită de soare și scăldată în lacrimi, — Egorușka, nepotul lui Kuzmiciov. Cu încuviințarea unchiului și cu binecuvîntarea părintelui Hristofor, se ducea, nici el nu știa bine unde, să se înscrie la liceu. Mama băiatului, Olga Ivanovna, văduva unui modest funcționar cu gradul de secretar de colegiu, soră dreaptă cu Ivan Ivanîci, femeie căreia-i plăceau oamenii cu carte și societatea aleasă, se rugase de frate-său ca acum, cînd se ducea cu lîna la vînzare, să-l ia și pe Egorușka și să-l dea la liceu. Și iată-l, stînd pe capră alături de Deniska și ținîndu-se de cotul lui, ca să nu cadă, sărind în sus la hopuri ca ceainicul pe samovar, fără să înțeleagă unde se duce și pentru ce. Din pricina iuțelii cu care alerga brișca, rubașca roșie i se umfla la spate, iar pălăriuța nouă-nouță, cu pană de păun, îi luneca mereu pe ceafă. Se socotea ființa cea mai nenorocită de pe lume și mereu îi venea să plîngă.

Cînd brișca trecu prin fața închisorii, Egorușka se uită la santinelele care pășeau alene pe sub zidul înalt și alb, la ferestruicile zăbrelite, la crucea strălucind deasupra acoperișului, și-și aduse aminte că săptămîna trecută, de ziua Maicii domnului — a Maicii domnului din Kazan — se dusese cu mamă-sa la hramul bisericii de la închisoare, iar și mai demult, de Paște, fusese cu Deniska și cu Ludmila, bucătăreasa, să ducă celor închiși cozonaci, ouă, plăcinte și friptură. Pușcăriașii le mulțumiseră făcîndu-și cruce, iar

unul din ei îi dăruise o pereche de butoni, pe care-i meșterise singur din staniol.

Băiatul se uita cu drag la locurile cunoscute, dar afurisita de brișcă alerga mereu, lăsîndu-le toate în urmă. După închisoare se iviră, ca să rămînă apoi departe îndărătul lor, șoproanele afumate și negre ale fierăriilor și cimitirul verde și plăcut, împrejmuit cu zid de piatră. Peste zid, înotînd în verdeața vișinilor, se deslușeau monumente și cruci albe care, de departe, păreau pete vesele de lumină. Egoruṣka își aduse aminte că primăvara, cînd înfloresc copacii, petele acelea vesele sînt una cu vișinii bătuți de floare, ca o mare albă, iar cînd se coc vișinele, crucile și monumentele par stropite cu mărgele roșii ca sîngele. Acolo, undeva, la umbra vișinilor, dorm și ziua și noaptea tatăl lui Egoruṣka și bunica Zinaida Danilovna. Cînd a murit bunica, au culcat-o într-un sicriu lung și îngust, iar pe ochii care nu voiau să se închidă, i-au pus cîte-un pitac. Înainte de a muri, bunica era vioaie și-i aducea lui Egoruṣka din piață covrigi proaspeți, presărați cu mac. Și iată că acuma doarme, doarme...

Dincolo de cimitir se ridica fumul negru și gros, de la cărămidării. Ieșea în rotocoale mari de sub șoproanele lungi și scunde, de stuf, și se înălța leneș în văzduh. Deasupra cărămidăriilor și a cimitirului, cerul era plumburiu, și umbrele nesfîrșite ale rotocoalelor de fum se tîrau peste cîmpie și peste drum. Pe lîngă șoproane, învăluiți în fum, umblau încoace și încolo oameni și cai plini de colb roșcat...

O dată cu cărămidăriile, orașul se sfîrșea, și dincolo de ele începea cîmpia. Egoruṣka își mai aruncă privirea, pentru cea din urmă oară, asupra orașului, își lipi obrazul de cotul lui Deniska și lacrimi amare începură să-i curgă din ochi...

— Tot n-ai mai isprăvit cu plînsul, miorlăitule? — îi zise Kuzmiciov. — Iar te scîncești, alintătură! Dacă nu vrei să mergi, din partea mea n-ai decît să nu mergi. Nu te ia nimeni cu sila!

— Lasă, Egor, nu te teme frate, că nu-i nimic... — mormăi repede părintele Hristofor. — Nu-i nimic,

frate... Roagă-te lui dumnezeu... Doar nu te duci la rău, te duci la bine. Învățătura, cum se spune, înseamnă lumină, iar neștiința, întuneric... Adevăr grăiesc ție.

— Vrei să te întorci acasă ? — îl întrebă Kuzmiciov pe băiat.

— V... v... vreau... — îi răspunse Egoruṣka printre lacrimi.

— Atunci întoarce-te. După mine, degeaba te și duci, că tot n-ai să faci nici o scofală.

— Nu-i nimic, frate, lasă că nu-i nimic... — îi dădea înainte părintele Hristofor. — Roagă-te lui dumnezeu să te ajute. Iaca, și Lomonosov[5], cînd a plecat la învățătură, a mers la drum cu niște negustori de pește. Și vezi că a ajuns vestit în toată Europa. Învățătura pe care ți-o însușești cu credință dă roade plăcute lui dumnezeu. Cum spune rugăciunea ? „Întru slava ziditorului, întru mîngîierea părinților noștri, întru binele bisericii și al patriei...“ Asta-i !

— Binele ăsta nu-i pentru toată lumea la fel... — zise Kuzmiciov, aprinzîndu-și o țigară ieftină de foi. — Că unii învață cîte douăzeci de ani, și tot degeaba.

— Se mai întîmplă și așa.

— Unora, învățătura le prieṣte, pe alții mai rău îi zăpăcește de cap. Soră-mea-i femeie nepricepută, ține morțiș să fie în rînd cu nobilii, să scoată din Egorka un învățat, și nu vrea să înțeleagă că eu, cu negustoria mea, aș putea să-l fac fericit pentru toată viața. De ce-ți spun eu asta : că dacă s-ar umplea lumea de învățați și de nobili, n-ar mai avea cine să facă negoț și să semene pîine. Și am muri cu toții de foame !

— În schimb, dacă toată lumea ar face negoț și ar semăna pîine, n-ar mai avea cine să învețe carte.

Și, socotind că spuseseră vorbe cu greutate și înțelepte, își luară un aer grav și tuṣiră, amîndoi o dată. Deniska vizitiul, care ascultase tot ce vorbiseră ei, dar nu pricepuse nimic, clătină din cap și, săltîndu-se pe capră, dădu bici murgilor. Tăcură cu toții.

În vremea asta, înaintea ochilor călătorilor începuse să se aștearnă o cîmpie întinsă, fără sfîrșit, întretăiată într-o parte de un șir de dealuri. Îngrămădindu-se și uitîndu-se unul pe deasupra celuilalt, dealurile se uneau într-un podiș, care se întindea pe dreapta drumului pînă la orizont, pierzîndu-se în depărtările sinilii: puteai să mergi mult și bine, fără să-ți dai seama unde începea și unde se sfîrșea podișul... Soarele se ivi din spate, dincolo de oraș și, domol, fără grabă, se apucă de treburile lui. Mai întîi, așternu peste șes o fîșie lată, de un galben auriu, petrecînd-o pe lîngă un șir de gorgane, apoi pe lîngă o moară de vînt care semăna, de departe, cu un omuleț care ar da din mîini, și făcînd-o să alunece pînă în fundul zării, acolo unde cerul se întîlnea cu pămîntul. Peste cîteva clipe, o fîșie la fel se aprinse ceva mai aproape, tîrîndu-se spre dreapta și învăluind dealurile. Fără veste, ceva cald mîngîie spinarea lui Egoruṣka. O rază se furișă din spate, sări peste brișcă și peste cai, alergă în întîmpinarea celorlalte și, dintr-o dată, stepa întinsă și fără sfîrșit, aruncînd vălurile dimineții, zîmbi și străluci sub rouă.

Secara secerată, buruienile, laptele cucului, cînepa sălbatică, tot ce arșița înnegrise, îngălbenise și aproape uscase, spălate acum de rouă și mîngîiate de soare, înviau, gata parcă să înflorească din nou. Deasupra drumului chirighițele zburau cu strigăte vesele, în iarbă țistarii se chemau unii pe alții, iar undeva departe, spre stînga, se tînguiau nagîții. Speriat de zdrăngănitul bricții, un stol de potîrnichi se înălță din mirișce și, sfîrîind se avîntă spre coline. Greierii, lăcustele verzi și cele negre, scripcarii și coropișnițele începură să-și depene în iarbă melopeea lor țîrîitoare și monotonă.

Dar nu trecu mult și roua se zvîntă, văzduhul încremeni, și stepa, înșelată în nădejdile ei, își reluă înfățișarea mohorîtă de iulie. Iarba își lăsă capul la pămînt, viața parcă se opri. Dealurile arse, de un verde cafeniu, liliachii în depărtare, cu tonurile lor șterse, ca de umbră; cîmpia cu zările încețoșate și cerul răsturnat peste ea, — înfricoșător de adînc și

de străveziu în stepă, unde nu sînt nici păduri, nici dealuri înalte, — totul era nemărginit și plin de nostalgie...

Zăduf și plictiseală! Brișca aleargă, dar Egoruṣka nu vede decît unul și același lucru: cerul, șesul, dealurile... Concertul din iarbă a amuțit și el. Chirighițele au plecat, potîrnichiile s-au făcut nevăzute. Stoluri de ciori, neavînd ce face, se rotesc pe deasupra ierbii veștede. Și cum seamănă leit una cu alta, fac să pară stepa și mai monotonă.

Un uliu trece în zbor aproape de fața pămîntului, bătînd lin din aripi. Deodată se oprește în văzduh, ca și cum ar medita asupra plictiselii vieții, apoi bate iarăși din aripi, avîntîndu-se ca o săgeată pe deasupra stepei. Te întrebi, nedumerit: de ce o fi zburînd și ce-o fi căutînd?... În depărtare, moara de vînt își învîrte mereu brațele...

Din cînd în cînd, parcă anume ca să mai rupă monotonia, albește printre buruieni o tidvă sau un bolovan, răsare o clipă o piatră cenușie cioplită, se ivește o salcie uscată cu o gaiță în vîrf, sau le taie calea cîte-un țistar... Și iarăși buruieni, coline, ciori...

Dar, slavă domnului, iată pe drum un car cu snopi. În vîrful carului stă întinsă o fată. Somnoroasă, moleșită de căldură, își ridică leneș capul și se uită la drumeți. Deniska rămîne cu ochii la ea, murgii întind boturile spre snopi și brișca, scîrțîind din închieturi, se sărută cu carul, în timp ce spicele țepoase trec ca o măturică peste pălăria tare a părintelui Hristofor.

— Ho că dai peste oameni, grăsuno! — strigă Deniska. — Ia te uită la ea cît e de umflată la obraz, de parcă au pișcat-o bondarii!

Fata zîmbește somnoros, mișcă încet din buze și se culcă din nou... Deodată, pe o colină se ivește un plop singuratic. Cine l-o fi sădit și ce caută acolo, numai dumnezeu știe. Nu-ți vine să-ți mai iei ochii de la tulpina lui înaltă și subțire, de la veșmîntul lui verde. O fi fericit plopul cel mîndru? Vara arșiță, iarna ger și viscol, toamna nopți înspăimîntătoare și negre, fără lună, cînd n-auzi decît urletul furios al vîntului. Dar mai cu seamă să fii toată viața singur, singurel!...

De la plop, din vîrful colinei și pînă în drum, se așternu, ca un covor auriu, lanuri de grîu. Pe deal grîul e cosit și adunat în clăi, dar în vale abia acum se coseşte... Șase oameni, unul lîngă altul, își avîntă coasele care sclipesc vesel în aer și fac, toate o dată: „vjj, vjj!" După felul cum se mișcă femeile care leagă snopii, după chipurile cosașilor și după sclipirea coaselor, poți să-ți dai seama că arșița dogorăște cumplit. Un dulău negru se repede cu limba scoasă la brișcă, fără îndoială cu gîndul să latre. Dar, ajuns la jumătatea drumului, se oprește și se uită nepăsător la Deniska, cu toate că omul îl amenință cu biciul: prea e cald ca să mai latre! Una din femei se îndreaptă din mijloc și, sprijinindu-și cu mîinile șalele înțepenite, petrece cu ochii rubașca roșie a lui Egoruşka. I-o fi plăcînd culoarea ei aprinsă, sau și-o fi adus aminte de copii? Cine știe. Dar rămîne încă multă vreme încremenită, uitîndu-se lung în urma briştii...

Iată că au trecut și de lanurile de grîu. Și iarăși încep să le treacă pe dinaintea ochilor cîmpia arsă de soare, dealurile îngălbenite, cerul încins de căldură. Și iarăși zboară uliul, lin, deasupra pămîntului. Ca și înainte moara își învîrte brațele în depărtare, semănînd, ca și înainte, cu un omuleț care ar da din mîini. La drept vorbind de la o vreme ți se și urăște să te tot uiți într-acolo și ți se pare că moara fuge de brișcă și că n-ai să ajungi niciodată pînă la ea.

Părintele Hristofor și Kuzmiciov tăceau. Deniska își îndemna murgii, șfichiuindu-i din cînd în cînd cu biciul, iar Egoruşka se uita cu nepăsare în jurul lui. Nu mai plîngea. Arșița și monotonia stepei îl dăduseră gata. I se părea că e o veșnicie de cînd îl hurducă brișca și că soarele îi dogorăște spinarea de cine știe cînd. Nu făcuseră încă nici zece verste, și el se și gîndea: „ar cam fi vremea să facem un popas, să ne mai odihnim!" De pe fața unchiului său, duioșia dispăruse încetul cu încetul și nu lăsase în urmă decît o expresie de preocupare, de asprime, care dădea obrazului ras, ciolănos și cu ochelari — mai ales acum, cînd nasul și tîmplele îi erau pline de praf — un aer inchizitorial, neînduplecat. În schimb, părin-

tele Hristofor nu mai contenea să se minuneze de lumea lui dumnezeu și să surîdă. Se gîndea în tăcere la ceva frumos și vesel, și un surîs blajin și plin de voie bună i se întipărise pe față. Ai fi zis că, din pricina căldurii dogorîtoare, gîndul acela frumos și vesel îi încremenise în minte...

— Ce zici, Deniska, mai ajungem noi din urmă astăzi căruțele noastre? — întrebă Kuzmiciov.

Deniska se uită la cer, se săltă puțin pe capră, dădu bici cailor și abia după acea îi răspunse:

— Dacă o vrea dumnezeu, le-om ajunge înainte de-a se înnopta.

Deodată se auzi lătrat de cîini. Vreo șase dulăi mari, ciobănești, ieșiră ca din pămînt, de parcă stătuseră pînă atunci la pîndă, și se aruncară înaintea brișții, urlînd asurzitor. Furioși, cu ochii roșii și cu capetele zbîrlite, înconjurară brișca, îmbrîncindu-se cu ciudă, și începură să latre răgușit. Păreau gata să rupă în bucăți și caii, și brișca, și oamenii din ea, atît de aprigă era ura lor... Lui Deniska îi plăcea să stîrnească dulăii, ca să-i ardă apoi cu biciul. De aceea, bucuros de întîmplare, se aplecă și, cu răutate, îl arse pe unul cu șfichiul. Dulăii se îndîrjiră și mai amarnic, caii luară vînt. Abia ținîndu-se pe capră, Egoruška se uita la ochii și la colții cîinilor și-și dădea seama că dacă s-ar întîmpla să cadă, l-ar rupe pe loc. Dar nu-i era frică. Se uita la cîini cu răutate, ca și Deniska, și-i era ciudă că n-are și el un bici.

Brișca ajunse din urmă o turmă de oi.

— Oprește! — strigă Kuzmiciov. — Ține caii! Prrr...

Deniska se lăsă cu tot trupul pe spate și trase hățurile. Brișca se opri.

— Vino încoace! — strigă Kuzmiciov către cioban. — Și potolește-ți cîinii, lua-i-ar naiba!

Ciobanul, un bătrîn zdrențăros și desculț, cu căciulă pe cap, cu o desagă murdară atîrnată la șold și, în mînă, cu un toiag lung, cu cîrjă la capăt — un exemplar de păstor într-adevăr biblic — își potoli cîinii și, scoțîndu-și căciula, se apropie de brișcă. Un

alt exemplar, tot atît de biblic, stătea nemișcat de cealaltă parte a turmei și se uita cu nepăsare la drumeți.

— A cui e turma? — întrebă Kuzmiciov.

— A lui Varlamov, — răspunse ciobanul cu glas tunător.

— A lui Varlamov, — repetă și ciobanul care stătea de cealaltă parte a turmei.

— Nu știi, Varlamov a trecut ieri pe aici?

— Nu, el n-a trecut... N-a trecut decît vechilul lui.

— Mînă, băiete!

Brișca plecă mai departe, iar ciobanii, cu dulăii cei răi rămaseră în urmă. Egoruṣka se uita fără nici un chef înainte, la depărtările liliachii, și i se părea că moara, ale cărei aripi se învîrteau mereu, începea să se apropie. Creștea mai mare, tot mai mare, pînă se făcu mare de tot, de i se deslușeau bine cele două aripi: una din ele era veche și peticită, cealaltă nouă, cioplită de curînd, cu lemnul proaspăt sclipind în bătaia soarelui.

Brișca mergea drept înainte, iar moara părea că o ia la stînga. Și, pe măsură ce înaintau, moara se trăgea tot mai la stînga, însă fără să piară din ochii lor.

— Frumoasă moară i-a durat Boltva lui fecioruṣău! — zise Deniska.

— Da' nu-i văd gospodăria.

— E peste vale.

In curînd se arătă și gospodăria lui Boltva. Moara însă nu rămînea în urmă, nu se depărta: se uita la Egoruṣka cu aripa ei strălucitoare și se învîrtea mereu. Drept ca o vrăjitoare!

II

Pe la amiază brișca o luă la dreapta, merse o bucată de drum la pas, apoi se opri. Egoruṣka auzi un murmur blînd și simți lunecîndu-i peste obraz o adiere moale și răcoroasă. Dintr-un delușor durat din pietre uriașe și pocite țîșnea un firicel de apă scurgîndu-se printr-o tulpină de soc înfiptă între pietre de un tre-

cător milostiv. Apa cădea de-a dreptul pe pămînt și, șopotind domol, o lua repede încotrova, la stînga, veselă, străvezie, sclipind în bătaia soarelui și închipuindu-și, fără îndoială, că era un șuvoi năvalnic și puternic. Nu departe de delușor, pîrăuașul se lățea într-o băltoacă. Soarele fierbinte și pămîntul încins îl sorbeau cu sete, luîndu-i toată vlaga. Dar puțin mai la vale se unea, pesemne, cu alt pîrăuaș, deoarece la vreo sută de pași de acolo, de-a lungul apei se vedea, înverzind, rogoz des și bogat, din care, la apropierea briștii, zvîcniră țipînd trei becaține.

Drumeții se opriră lîngă pîrăuaș, să se odihnească și să dea de mîncare la cai. Kuzmiciov, părintele Hristofor și Egoruṣka se așezară pe o bucată de pîslă, întinsă la umbra săracă a briștii și a cailor deshămați, și începură să mănînce. După ce părintele Hristofor își potoli setea și mîncă un ou răscopt, gîndul cel frumos și vesel, pe care căldura dogorîtoare părea că i-l ferecase în minte, ceru să iasă la lumină. Părintele se uită cu bunăvoință la Egoruṣka, mestecă ce avea de mestecat și începu :

— Și eu am umblat la învățătură, frate. Domnul a sădit în mine, încă din cea mai fragedă copilărie, înțelepciune și dreaptă judecată, așa că, fără să mă laud, cînd eram ca tine îi fericeam pe părinți și pe dascăli cu deșteptăciunea mea. Nici n-aveam cincisprezece ani, cînd vorbeam și făceam stihuri în latinește, tot atît de ușor ca și în rusește. O dată, pe cînd purtam cîrja preasfințitului Hristofor episcopul — mi-aduc aminte ca acum : era ziua preacredinciosului împărat Alexandr Pavlovici Blagoslovitul [6] — în timp ce preasfințitul își scotea odăjdiile în altar, după liturghie, iată că se uită la mine cu blîndețe și mă întreabă : *„Puer bone, quam appelaris?“* [1]) Eu îi răspund : *„Christophorus sum“*. Iar el : *„Ergo connominati summus“*, — adică, avem același nume... După aceea m-a întrebat, tot pe latinește : „Al cui eşti ?“ I-am răspuns și eu tot pe latinește că sînt fe-

---

[1]) *Puer bone, quam appelaris?* — Copil bun, cum te cheamă? (în lb. latină). (N. trad.).

ciorul diaconului Siriiski din satul Lebedinskoe. Auzind răspunsurile mele deslușite și pline de grabă, episcopul m-a binecuvîntat și mi-a spus așa: „Scrie tatălui tău că o să am grijă de el, și că nici pe tine n-o să te uit". Protoiereii și preoții, care se găseau în altar, au rămas și ei grozav de mirați, cînd ne-au auzit vorbind în limba latinească și fiecare din ei și-a arătat mulțămirea și m-a lăudat. Nici nu-mi mijise mustața, frate, cînd citeam latinește, grecește și franțuzește. Cunoșteam filozofia, matematica, istoria și toate celelalte învățături. Dumnezeu mă înzestrase cu o ținere de minte, de se minuna lumea. Era de-ajuns să citesc un lucru o dată sau de două ori, ca să știu pe de rost tot ce citisem. Dascălii și binefăcătorii mei erau uimiți și-și ziceau că din mine o să iasă un mare învățat, o făclie a bisericii. De altfel, și eu îmi pusesem în minte să mă duc la Kiev, să învăț mai departe, însă părinții n-au vrut să-mi dea binecuvîntarea lor. „Cum adică — zicea tata — vrei să înveți carte toată viața? Dar cu noi cînd ai să mai stai?" Dacă am văzut eu așa, m-am lăsat de învățătură și mi-am luat o parohie. Se înțelege că n-am ajuns mare învățat, în schimb am ascultat de părinți, le-am mîngîiat bătrînețele și i-am îngropat cu cinste... După cum spune și sfînta scriptură: ascultarea e mai presus ca postul și rugăciunea!

— Nu-i așa că ai uitat tot ce-ai învățat? — îl întrebă Kuzmiciov.

— Cum era să nu uit? Doar, mulțămesc lui dumnezeu, am trecut de șaptezeci de ani. Din filozofie și din retorică îmi mai aduc aminte cîte ceva, dar limbile și matematica le-am uitat de tot.

Părintele Hristofor închise ochii pe jumătate, se gîndi puțin și zise, cu glas scăzut:

— Ce este ființa? Ființa este ceva desăvîrșit, care nu mai are nevoie de nimic întru împlinirea ei.

Apoi clătină din cap și rîse înduioșat.

— Hrană spirituală! — urmă el. — Așa și este: materia hrănește trupul, iar hrana spirituală, sufletul!

— Învățătură în sus, învățătură în jos! — oftă Kuzmiciov. — Mai bine gîndește-te ca dacă nu-l ajun-

gem din urmă pe Varlamov, atunci chiar că o să ne fie de învățătură!

— Omul doar nu-i ac, îl găsim noi! Și pe urmă, de la o vreme numai pe meleagurile noastre se învîrte.

Pe deasupra rogozului trecură în zbor cele trei becaține, și în țipetele lor ascuțite se simțea neliniștea și necazul că fuseseră alungate din apropierea pîrăuașului. Caii mîncau fără grabă, sforăind în răstimpuri, iar Deniska se tot învîrtea pe lîngă ei. Făcînd tot chipul să pară că prea puțin îi păsa de castraveții, de plăcintele și ouăle cu care se ospătau stăpînii, flăcăul se apucă să vîneze tăunii și mușteie, care năvăliseră pe pîntecele și pe spinările cailor. Icnind ciudat, din gît, cu o răutate triumfătoare, își plesnea victimele cu sînge rece, iar cînd nu izbutea să le ucidă, mîrîia înciudat, urmărind cu ochii gîngăniile fericite, care scăpaseră din ghearele morții.

— Unde ești, Deniska? Hai de mănîncă și tu ceva! — îl strigă Kuzmiciov, oftînd din adîncul bojocilor, semn că se săturase.

Deniska se apropie cu sfială de bucata de pîslă întinsă la pămînt, își alese cinci castraveți mari și bătrîni, zișI „galbenei" (nu îndrăzni să pună mîna pe cei mai mărunți și tineri) luă două ouă răscoapte, cu coaja crăpată și neagră de spuză, apoi, nehotărît, ca și cum i-ar fi fost frică să nu-i dea cineva peste mînă, atinse cu degetul o plăcintă.

— Haide, ia-o! — îl încurajă Kuzmiciov.

Deniska luă plăcinta, se duse ceva mai încolo și se așeză cu spatele spre brișcă. Și peste o clipă începu să mestece cu atîta zgomot, încît pînă și caii își întoarseră capetele și se uitară la el, bănuitori.

După ce sfîrși de mîncat, Kuzmiciov scoase din brișcă un săculeț și-i spuse lui Egoruška:

— Eu mă culc, da' tu bagă de seamă să nu-mi fure careva săculețul de sub cap!

Părintele Hristofor își scoase brîul, caftanul și antereul. Cînd se uită la el, Egoruška rămase mirat: nu-și închipuise niciodată că și preoții poartă pantaloni. Iar părintele Hristofor avea o pereche de pantaloni de doc, vîrîți în cizme înalte și un surtuc de al-

paca, îngust și scurt. Privindu-l, Egoruşka se gîndi că în hainele acelea, nepotrivite cu harul lui de preot, părintele Hristofor, cu barba și cu pletele cele lungi, semăna mai curînd cu Robinson Crusoe. După ce se dezbrăcară, părintele Hristofor și Kuzmiciov se întinseră la umbră sub brișcă, față în față, și închiseră ochii. Iar Deniska, sfîrșind de mîncat, se lungi cu burta la soare închizîndu-și și el ochii.

— Ia seama să nu ne fure careva caii! — îi spuse el lui Egoruşka, și adormi într-o clipă.

Se lăsă o tăcere adîncă. Nu se auzeau decît sforăiturile celor adormiți și caii care ronțăiau și suflau cu zgomot pe nări. Ceva mai încolo suspina un nagîț și din cînd în cînd răsuna țipătul ascuțit al celor trei becaține, care mai dădeau cîte o raită pe deasupra, să vadă dacă nu plecaseră cumva oaspeții cei nepoftiți. Pîrăuașul șopotea și el domol, dar toate aceste zgomote nu izbuteau să tulbure liniștea și să trezească văzduhul amorțit. Dimpotrivă, păreau că îmbie natura la somn.

Gîfîind de căldura, parcă mai nesuferită acum, după ce mîncase, Egoruşka alergă pînă la rogoz și se uită de jur împrejur. Dar nu văzu decît tot ce văzuse şi înainte de amiază: cîmpia, dealurile, cerul şi zările liliachii. Atîta doar, că acum colinele erau mai aproape, iar moara nu se mai zărea: rămăsese undeva, cu mult în urmă. In spatele deluşorului de piatră, din care izvora pîrăuaşul, se înălța alt deal, mai neted şi mai întins, pe povîrnişul căruia se cuibărise un cătun mic, alcătuit numai din cinci sau şase izbe. In jurul căsuțelor nu se vedeau nici oameni, nici copaci, nici umbră, ca și cum cătunul s-ar fi uscat, înăbuşit în aerul fierbinte. Neavînd ce face, Egoruşka prinse din iarbă un „scripcar", își duse la ureche pumnul în care-l ținea și-l ascultă cîtva timp cum țîrîia din scripca lui. Cînd i se urî cu cîntecul scripcarului, se luă după un stol de fluturi galbeni, care se duceau spre rogoz să se adape și, fără să-și dea seama, se pomeni din nou lîngă brișcă. Unchiu-său și părintele Hristofor dormeau duși. Fără îndoială că aveau să doarmă așa încă două sau trei ceasuri, cît

s-or odihni caii... Cum să-şi omoare el timpul pînă atunci şi unde să se vîre ca să scape de căldură? Grea treabă... Fără voie, Egoruşka puse gura sub firişorul de apă care curgea din tulpina de soc. Gura îi îngheţă şi simţi pe limbă gustul buruienii. La început bău cu sete, pe urmă în silă, pînă cînd frigul îi pătrunse în tot trupul şi începu să-i curgă apă pe rubaşcă. Apoi se apropie de brişcă şi se uită la cei care dormeau. Faţa unchiului purta întipărită aceeaşi expresie aspră şi preocupată. Îndrăgostit pînă la nebunie de meserie, chiar cînd dormea sau era la biserică, ascultînd „Heruvimii", Kuzmiciov tot la afacerile lui se gîndea şi nu le uita nici o clipă. Fără îndoială că şi acum visa tot baloturi de lînă, căruţe, preţuri, îl visa pe Varlamov... În timp ce părintele Hristofor, om blajin şi glumeţ, care lua lucrurile în uşor, nu se lăsa prins niciodată în laţul vreunei negustorii care să-i înlănţuie sufletul ca un şarpe boa. În nenumăratele treburi negustoreşti de care se apucase în viaţă, nu-l atrăsese atît afacerea propriu-zisă, cît bătaia de cap şi faptul de a intra în legături cu oamenii, cu care orice negustorie te sileşte să ai de-a face. Tot aşa şi în călătoria pe care o făcea acum, nu-l interesau atît lîna, Varlamov şi preţurile, cît drumul lung, taifasurile din timpul mersului, somnul sub brişcă şi mesele la ore neregulate... Judecînd după faţa lui, el îl visa fără îndoială pe preasfinţitul Hristofor şi discuţiile lor latineşti, o visa pe preoteasă, visa papanaşi cu smîntînă şi multe alte lucruri pe care n-ar fi putut să le viseze Kuzmiciov.

În timp ce se uita la cei care dormeau, Egoruşka auzi deodată, venind din depărtare, un cîntec uşor ca o şoaptă. Cînta o femeie, dar unde anume, în care parte, ar fi fost greu să-şi dea seama. Cîntecul tărăgănat şi trist, ca un plîns abia auzit, părea că vine cînd din dreapta, cînd din stînga, cînd de sus şi cînd de sub pămînt, de parcă un duh nevăzut ar fi zburat, cîntînd, pe deasupra stepei. Egoruşka se uită în toate părţile, fără să înţeleagă de unde venea cîntecul acela ciudat. Dar după ce ascultă mai cu luare-aminte, începu să i se pară că nu cînta decît iarba: secătuită,

pe jumătate moartă, ai fi zis că încerca să încredinţeze pe nu ştiu cine, cu şoapta ei melodioasă şi fără cuvinte, că soarele a pîrlit-o pe nedrept, că ea nu avea nici o vină, că era încă tînără şi dornică de viaţă şi că ar fi putut să fie încă frumoasă, dacă n-ar fi venit arşiţa şi seceta. Parcă-şi cerea iertare, cu toate că nu se simţea vinovată cu nimic, jurîndu-se că trecea prin chinuri îngrozitoare şi că era atît de amărîtă, încît i se făcea milă de ea însăşi...

După ce ascultă cîtva timp, lui Egoruşka începu să i se pară că din pricina cîntecului aceluia trist şi tărăgănat, aerul se făcea tot mai înăbuşitor şi mai încremenit, tot mai fierbinte... Ca să nu mai audă nimic, o luă la fugă spre rogoz, încercînd să cînte şi el şi să tropăie cît mai tare din picioare. Ajungînd acolo, se uită în jurul lui şi se dumeri cine cînta: lîngă izba din marginea cătunului stătea o femeie, îmbrăcată numai cu cămaşă scurtă, de sub care îi ieşeau la iveală picioarele lungi şi uscate, ca de cocostîrc. Femeia cernea nu ştiu ce prin sită. Un praf alb se lăsa domol peste povîrniş. Nu mai încăpea nici o îndoială acum că ea cînta. La cîţiva paşi mai încolo stătea încremenit un băieţel, în cămăşuţă şi cu capul gol. Ai fi zis că era vrăjit de cîntecul femeii. Fără să se clintească din loc, se uita undeva, în vale, poate chiar la rubaşca roşie a lui Egoruşka.

Cîntecul amuţi. Egoruşka o luă domol îndărăt spre brişcă şi, neavînd ce face, începu să se joace cu firicelul de apă.

Dar cîntecul tărăgănat se auzi din nou. Cînta aceeaşi femeie cu picioare lungi, din cătunul de peste deal. Şi pe Egoruşka îl cuprinse iarăşi plictiseala. Lăsă în plata domnului tulpina de soc şi se uită spre vîrful dealului. Şi văzu ceva atît de neaşteptat, încît chiar se cam sperie un pic. Deasupra lui, sus, pe unul din bolovanii mari şi colţuroşi, stătea un băieţel rotofei, numai în cămăşuţă, cu o burtică ţuguiată şi cu picioare subţiri: era băieţelul pe care-l văzuse cu puţin înainte lîngă femeie. Se uita cu gura căscată, fără să clipească, cu frică şi cu mirare prostească la rubaşka roşie a lui Egoruşka şi la brişcă,

de parcă avea înaintea lui nu știu ce vedenii de pe altă lume. Stacojiul cămășii îi plăcea și-l ispitea, iar brișca și oamenii adormiți dedesubt îi stîrneau curiozitatea. Poate că, atras de culoarea cea frumoasă și împins de curiozitate, coborîse din cătun la vale, fără să-și dea seama, și acum era speriat de propria lui îndrăzneală. Egoruşka se uită lung la băieţelul care, la rîndul lui, se uita la el. Tăceau amîndoi, și nici unuia nu-i era tocmai la îndemînă. După cîtva timp, Egoruşka îl întrebă pe celălalt:

— Cum te cheamă?

Băieţelul își umflă și mai tare obrajii, se lipi cu spatele de piatră, își holbă ochii și răspunse, gros și răguşit:

— Tit.

Nici unul, nici celălalt, nu mai spuseră nimic. După ce se măsurară cîteva clipe în tăcere, misteriosul Tit, fără să-și ia ochii de la Egoruşka, ridică un picior, căută cu călcîiul un punct de sprijin și se urcă pe bolovan. Apoi, trăgîndu-se de-a-ndăratelea și uitîndu-se ţintă la Egoruşka, de parcă s-ar fi temut să nu-l atace pe la spate, se urcă pe alt bolovan, după aceea pe altul, și tot așa pînă se făcu nevăzut dincolo de culmea deluşorului.

După ce-l petrecu cu ochii, Egoruşka își cuprinse genunchii cu braţele și-și lăsă capul în piept... Razele dogorîtoare ale soarelui îi frigeau ceafa, gîtul și spinarea. Cîntecul tînguitor cînd se stingea, cînd răzbea din nou prin aerul încins și neclintit, pîrâuașul șoptea monoton, caii ronțăiau... Iar timpul se tîra nesfîrșit de încet, de parcă se oprise și încremenise și el. Ai fi zis că de dimineață și pînă acum trecuse un veac... Oare nu cumva asta era voia lui dumnezeu, ca el, Egoruşka, împreună cu brișca și caii să încremenească în văzduhul fierbinete, asemenea dealurilor, și să rămînă pe veșnicie în locul acela?

Egoruşka își ridică fruntea și se uită drept înainte, cu ochii înceţoşaţi. Zările liliachii, care pînă atunci rămăseseră nemișcate, începură să tremure și, împreună cu cerul, să se tragă mai în fund, tîrînd cu

ele iarba arsă şi rogozul... O putere necunoscută îl luă pe Egoruşka şi-l purtă, cu o repeziciune ameţitoare, pe urma zărilor liliachii. Şi o dată cu el, porniră în iureş şi arşiţa cea dogorîtoare, şi cîntecul cel tînguitor. Băiatul îşi lăsă din nou capul în piept şi închise ochii...

Cel dintîi se trezi Deniska. Îl pişcase nu ştiu ce, pentru că sări în picioare, se scărpină amarnic la umăr şi bombăni:

— Fire-ai tu afurisită să fii! Lua-te-ar naiba să te ia!

Apoi se apropie de izvor, îşi potoli setea şi-şi răcori mult timp obrajii. Bălăceala aceea şi plescăitul apei îl treziră pe Egoruşka din amorţeală. Băiatul se uită la faţa udă a vizitiului, plină de stropi şi de pistrui mari, care o făceau să pară de marmură, şi întrebă:

— Plecăm degrabă?

Deniska se uită la soare, să vadă cît se ridicase de sus, şi răspunse:

— Aşa cred.

Îşi şterse faţa cu poala cămăşii, apoi, luîndu-şi un aer foarte serios, începu să sară într-un picior.

— Ia să vedem, — zise, — care din doi ajunge mai repede la rogozul de colo, sărind într-un picior?

Cu toate că era moleşit de căldură şi de somn, Egoruşka se luă pe urma lui, sărind şi el. Deniska avea aproape douăzeci de ani, era vizitiu de cine ştie cînd, se gîndea la însurătoare, şi rămăsese copilăros. Îi plăcea nespus de mult să înalţe zmee, să fugărească porumbeii, să joace arşice, să se ia la întrecere alergînd şi să se amestece în jocurile şi în certurile copiilor. Era destul să plece stăpînii de acasă sau să se culce, pentru ca Deniska să se apuce de tot felul de de năzdrăvănii, să sară într-un picior sau să arunce cu pietre. Un om în toată firea, văzîndu-l cu cîtă plăcere se zbenguia cu copiii, greu s-ar fi putut stăpîni să nu zică: „Ce l-o fi apucat pe găliganul ăsta?...“ Dar copiii nu se mirau de loc că vizitiul cel cît un munte se amesteca în jocurile lor: „joace-se cît o vrea, numai să nu ne bată!“ Tot aşa, nici căţeilor nu li se

pare ciudat cînd vreun dulău mare şi bun se zbenguie laolaltă cu ei.

Deniska îl întrecu pe Egoruşka şi se arătă cît se poate de încîntat. Făcu şiret cu ochiul şi, ca să-i dovedească băiatului că era în stare să sară într-un picior oricît, îi propuse să alerge împreună pînă la drum şi de acolo înapoi, fără oprire, pînă la brişcă. Insă Egoruşka nu mai primi : obosise, abia mai sufla.

Deodată, Deniska îşi luă o mutră grozav de serioasă, cum nu-şi lua nici atunci cînd îl certa Kuzmiciov sau cînd se repezea la el cu băţul. Ascultă cu luare-aminte, apoi se lăsă încetişor într-un genunchi. Chipul lui arăta şi asprime, dar şi frică, întocmai ca atunci cînd îţi spune cineva o poveste de groază. După aceea îşi aţinti privirea într-un punct, ridică încet mîna făcută căuş şi, trîntindu-se cu burta la pămînt, îşi repezi palma în iarbă.

— Gata ! — strigă el biruitor, cu glasul răguşit de emoţie, şi, ridicîndu-se, vîrî sub nasul lui Egoruşka un cosaş mare.

Închipuindu-şi că-i fac plăcere, Egoruşka şi Deniska începură să mîngîie cu degetul spinarea lată şi verde a cosaşului şi-i pipăiră mustăţile. Deniska prinse apoi o muscă grasă, cu burta plină de sînge de cal, şi i-o dădu cosaşului care, fără sfială, ca şi cum îl cunoştea pe Deniska de cine ştie cînd, îşi puse în mişcare mandibulele lungi, asemeni unei viziere de coif, şi mîncă pîntecele muştei. După aceea îi dădură drumul. In clipa următoare, căptuşeala trandafirie a aripioarelor lui sclipi în bătaia soarelui, apoi gîngania se lăsă în iarbă şi începu să ţîrîie. In urmă, îi dădură drumul şi muştei care îşi întinse aripile şi, aşa fără pîntece cum era, o luă în zbor spre cai.

De sub brişcă se auzi un suspin adînc. Se trezise Kuzmiciov. Işi ridică repede capul şi-şi pironi ochii neliniştiţi în depărtările sinilii. După felul cum îşi trecuse căutătura indiferentă pe deasupra lui Egoruşka şi a lui Deniska, se vedea bine că, deşi abia se trezise din somn, gîndurile lui erau la lînă şi la Varlamov.

— Părinte Hristofor, ia scoală-te, că-i vremea! — începu el, îngrijorat. — Ai dormit destul. Mă tem că am pus-o de mămăligă cu treburile noastre! Deniska, înhamă caii...

Părintele Hristofor se trezi cu acelaşi zîmbet cu care adormise. Somnul îi mototolise obrazul, care părea acum închircit. După ce se spălă şi se îmbrăcă, scoase fără grabă din buzunar o psaltire mică şi soioasă şi, întorcîndu-se cu faţa spre răsărit, începu să citească în şoaptă şi să-şi facă cruce.

— Părinte! — zise Kuzmiciov cu dojană în glas. — E timpul să plecăm, caii stau înhămaţi, şi dumneata, pe cinstea mea...

— Îndată, îndată... — mormăi părintele Hristofor. — Trebuie să-mi citesc catismele... Azi încă nu le-am citit.

— Catismele le poţi citi şi mai pe urmă.

— Ivan Ivanîci, la mine fiecare zi îşi are rînduiala ei... Altfel nu se poate!

— Nu se supără dumnezeu numai pentru atîta lucru.

Dar părintele Hristofor rămase încă aproape un sfert de oră neclintit, cu faţa întoarsă spre răsărit, mişcînd din buze. Kuzmiciov se frămînta pe loc, ridica din umeri nerăbdător şi-i arunca priviri pline de ură. Ceea ce-l scotea mai cu seamă din sărite era că, după fiecare „Slavă ţie", părintele Hristofor trăgea adînc aerul în piept, îşi făcea repede cruce şi zicea de trei ori, tare, ca să se închine şi ceilalţi.

— Aleluia, aleluia, aleluia, slavă ţie dumnezeule!

În sfîrşit părintele zîmbi, îşi înălţă ochii la cer şi, vîrîndu-şi psaltirea în buzunar, zise:

— *Fini!*

După cîteva clipe, brişca se porni la drum. Prin faţa călătorilor se perindau aceleaşi privelişti ca şi înainte de prînz, de-ai fi zis că o luaseră îndărăt. Dealurile se pierdeau în depărtările liliachii, de nu puteai să vezi unde se sfîrşeau, iar în urmă rămîneau aceleaşi buruieni, aceleaşi pietre şi aceleaşi mirişti. Aceleaşi ciori şi aceiaşi ulii cu aripi puternice se învîrteau alene pe deasupra stepei. Văzduhul încins şi

liniştit părea mai încremenit încă, şi toată natura era cufundată într-o tăcere ca de mormînt... Nici o adiere, nici un zgomot proaspăt şi viu, nici un nor pe nicăieri...

Dar iată că soarele începu să coboare spre asfinţit. Stepa, dealurile şi văzduhul nu mai puteau suporta apăsarea şi chinul şi, pierzîndu-şi răbdarea, încercau să-şi scuture jugul. Pe neaşteptate, se ivi de după dealuri un nor învolburat, cenuşiu şi tivit cu argint. Schimbă o privire cu stepa ca şi cum ar fi vrut să-i spună : „uite eu sînt gata“ — şi se încruntă. Deodată, în aerul stătut, plesni ceva. Vîjîind şi şuierînd, vîntul se aruncă asupra stepei. Un foşnet de răscoală se rostogoli prin iarbă şi prin bălăriile rămase de anul trecut, iar de-a lungul drumului se înălţară vîrtejuri de praf, care, ducînd cu ele paie, libelule şi pene, o luară în iureş peste şes, adunîndu-se în coloane uriaşe şi negre şi întunecînd soarele. De-a lungul şi de-a latul stepei, ciulinii alergau, sărind şi poticnindu-se. Unul, prins în vîrtej, se răsuci ca o pasăre, se ridică spre cer şi, ajungînd doar un simplu punct negru, dispăru în înălţime. În urma lui plecă încă unul, apoi încă unul, şi Egoruşka văzu doi din ei ciocnindu-se în înălţimile albastre, apoi încleştîndu-se, ca la trîntă dreaptă.

Un spîrcaci se ridica în zbor, chiar din marginea drumului. Aşa cum dădea din aripi şi din coadă părea, în bătaia soarelui, unul din acei peştişori de tinichea, pe care-i folosesc pescarii drept momeală, sau un fluture de baltă, ale cărui aripi, cînd zboară peste faţa apei, se confundă cu antenele, de parcă i-ar fi crescut mustăcioare şi în faţă, şi la spate, şi pe de lături... Tremurînd în văzduh, ca o gînganie, şi jucîndu-şi culorile în soare, spîrcaciul se ridică drept în sus, dar, speriat de norul de praf, o luă brusc într-o parte, sclipind încă multă vreme în lumina soarelui...

Tulburat şi buimăcit de furtună, pesemne, ţîşni din iarbă un cristei. Zbura cu vîntul în spate, nu împotriva lui ca celelalte păsări, şi din pricina asta penele i se zbîrliseră de părea cît o găină, ceea ce-i dădea

un aer fioros şi impunător. Numai ciorile, îmbătrînite în stepă şi deprinse cu toanele ei, pluteau liniştite pe deasupra ierbii, sau, fără să-şi bată capul cu ceea ce se petrecea în jurul lor, scormoneau nepăsătoare pămîntul tare cu pliscurile lor groase.

Undeva, dincolo de dealuri, se auzi tunînd şi îndată se simţi o adiere de răcoare. Deniska fluieră vesel şi dădu bici cailor. Ţinîndu-şi pălăriile, părintele Hristofor şi Kuzmiciov îşi îndreptară privirile spre dealuri... Ce bine ar fi să tragă o ploaie!

Încă puţin, şi stepa ar fi ieşit biruitoare. Dar o putere nevăzută, copleşitoare, încătuşă vîntul şi văzduhul, potoli praful, şi liniştea se aşternu iarăşi, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Norul se ascunse, dealurile arse se încruntară, văzduhul încremeni supus, şi numai nagîţii, tulburaţi, se tînguiau undeva, blestemîndu-şi soarta...

Apoi se făcu seară.

III

Din umbra înserării se desprinse o casă mare, cu etaj, cu acoperiş de tablă ruginită şi cu ferestrele întunecate. I se zicea han, deşi nu avea în jurul ei nici grajduri, nici şoproane. Stătea singură în mijlocul stepei, fără să fie măcar împrejmuită. Doar puţin mai la o parte se deslușea o livadă de vişini, prăpădită, înconjurată cu gard de nuiele, iar sub ferestre cîteva tulpini de floarea-soarelui îşi aplecau capetele grele, adormite. În livadă cîrîia o morişcă, pusă acolo anume ca să sperie iepurii. Încolo, nu se auzea şi nu se vedea nimic. În jurul casei, nu mai era altceva decît stepa.

Nici nu apucase brişca să oprească în faţa cerdacului, că din casă se şi auziră două glasuri bucuroase, unul de bărbat şi altul de femeie. Apoi uşa scîrţîi din ţîţîni şi, aproape în aceeaşi clipă, lîngă brişcă se ivi o făptură deşirată şi slăbănoagă, care dădu din mîini, fluturîndu-şi pulpanele hainei. Era stăpînul hanului, Moisei Moiseici, un bărbat între

două vîrste, cu faţa îngălbenită şi cu barba mare şi frumoasă, neagră cum e tuşul. Purta o redingotă ponosită, care-i spînzura pe umerii înguşti, ca atîrnată într-un cui şi, de cîte ori plesnea din palme, de bucurie sau de spaimă, pulpanele ei fluturau ca două aripi. Afară de redingotă, Moisei Moiseici, hangiul, mai purta şi o pereche de pantaloni albi şi largi, şi o vestă de catifea, cu floricele roşcate ca nişte ploşniţe uriaşe.

Recunoscînd drumeţii, Moisei Moiseici rămase o clipă încremenit de bucurie, apoi îşi împreună mîinile şi suspină. Pulpanele redingotei începură să fluture, spinarea i se îndoi ca un arc şi un zîmbet îi strîmbă obrazul palid, de parcă apariţia briştii nu ar fi prilejuit numai o plăcere, ci şi o fericire adîncă, aproape ca o durere.

— Doamne, dumnezeule! — începu el cu un glas subţirel şi cîntat. Respira greu şi se învîrtea pe loc, împiedicîndu-şi oaspeţii să coboare din brişcă. Ce zi mare pentru mine, ce zi fericită! Doamne, oare ce trebuie să fac? Ivan Ivanîci! Părintele Hristofor! Şi ia te uită ce cuconaş frumuşel şade pe capră, aşa să mă bată dumnezeu! Ei, doamne, dar ce-i cu mine? Stau colea şi nu-mi poftesc oaspeţii în casă! Poftiţi vă rog, poftiţi, faceţi-mi onoarea! Lăsaţi, lăsaţi, duc eu bagajele... Doamne dumnezeule!

După ce cotrobăi prin brişcă şi-i ajută pe oaspeţi să coboare, Moisei Moiseici se întoarse fără veste şi strigă, cu un glas atît de sălbatec şi de sugrumat, de parcă se îneca şi cerea ajutor:

— Solomon! Solomon!

— Solomon! Solomon! — repetă în casă, ca un ecou, un glas de femeie.

Uşa scîrţîi din nou şi în prag se ivi un evreu tînăr, mic de statură, roşcat, cu nasul mare ca un plisc de pasăre şi cu chelie în creştetul capului cu păr aspru şi creţ. Avea pe el o hăinuţă bearcă grozav de jerpelită, cu pulpane rotunjite şi cu mîneci scurte, şi o pereche de pantaloni tot scurţi, ceea ce-l făcea şi pe el să pară scurt şi ciuntit, ca un fel de găină jumulită. Acesta era Solomon, fratele lui Moisei Moiseici.

Fără să-i salute pe oaspeți, zîmbind doar ciudat, Solomon se apropie în tăcere de brișcă.

— A venit Ivan Ivanîci și părintele Hristofor! — îl vesti Moisei Moiseici, cu un glas de parcă se temea că n-o să fie crezut. — Oi, vei, asta-i curată minune să ne pice la casă așa niște oameni de treabă! Hai, ce stai? Ia bagajele, Solomon. Poftiți, dragii mei oaspeți!

Puțin mai tîrziu, Kuzmiciov, părintele Hristofor și Egoruška stăteau într-o încăpere mare, întunecoasă și goală, la o masă veche de stejar. Masa părea stingheră, deoarece, afară de ea, în odaie nu mai era decît o canapea lată, cu mușamaua găurită și trei scaune, cărora nu oricine ar fi îndrăznit să le zică așa. Păreau mai curînd trei jalnice caricaturi de scaune: îmbrăcate într-o mușama care de mult își trăise traiul, spătarele lor erau atît de nefiresc lăsate pe spate, încît aduceau mai mult cu niște săniuțe de copii. Cine ar putea înțelege ce o fi fost în mintea tîmplarului necunoscut care îndoise așa de tare spătarele? Îți venea să crezi că le încovoiase vreun atlet care trecuse pe acolo, ca să-și arate puterea și că, încercînd să le îndrepte, le îndoise și mai rău. Odaia era mohorîtă, cu pereții cenușii, cu tavanul și cornișele înnegrite de fum și cu podeaua plină de crăpături și de găuri misterioase, de-ți venea să crezi că le făcuse același atlet, cu tocul. Într-un cuvînt aveai impresia că dacă s-ar aprinde zece lămpi, în odaie ar fi tot atît de întuneric. Pe pereți, ca și la ferestre, nu se vedea nimic care să semene a podoabă. Adică, nu: pe un perete atîrna o ramă de lemn, afumată și ea, cu un brevet purtînd stema imperială, iar pe altul, o ramă la fel, cu o gravură sub care stătea scris: „Nepăsarea oamenilor". Dar nu puteai să înțelegi față de cine își arătau oamenii nepăsarea lor, atît era de înnegrită de vreme și atît de nenumărate erau urmele pe care le lăsaseră muștele pe ea. În încăpere stăruia un aer închis și acru. Chiar și după ce își instalase oaspeții în odaie, Moisei Moiseici făcea mereu temenele, își împreuna mîinile, se frîngea din șale și scotea strigăte de bucurie. I se

părea lui că trebuie neapărat să le facă toate astea, ca să se arate cît mai politicos și mai prietenos față de noii sosiți.

— Cînd au trecut pe aici căruțele noastre? — îl întrebă Kuzmiciov.

— Apoi, o parte au trecut dis-de-dimineață, iar o parte au poposit aici la amiază și au plecat spre seară.

— Așa... Dar Varlamov n-a trecut și el?

— Nu, Ivan Ivanîci. Numai Grigori Egorîci, vechilul lui, a trecut ieri dimineață. Zicea că stăpînu-său a plecat la molokan[7].

— Bun... Asta înseamnă că o să ajungem repede căruțele din urmă, și după aceea o să ne repezim și noi pînă la molokan.

— Pentru dumnezeu, Ivan Ivanîci! — făcu Moisei Moiseici speriat, împreunîndu-și mîinile. — Cum o să plecați noaptea? Stați să mîncați și să vă odihniți la noi, iar mîine dimineață, dacă o vrea dumnezeu, o să plecați și o să ajungeți din urmă pe cine vă poftește inima!

— N-avem timp, n-avem timp... Nu te supăra, Moisei Moiseici, altă dată poate, dar acuma n-avem timp. Stăm un sfert de ceas și plecăm. De dormit, o să dormim la molokan.

— Numai un sfert de ceas! — țipă Moisei Moiseici pițigăiat. — Dar pentru dumnezeu, Ivan Ivanîci! O să mă siliți să vă ascund pălăriile și să pun lacăt pe ușă! Măcar să luați ceva în gură și să beți un ceai.

— N-avem timp pentru ospățuri, — îi răspunse Kuzmiciov.

Moisei Moiseici își lăsă capul pe un umăr, își îndoi genunchii, întinse înainte mîinile cu palmele desfăcute ca și cum voia să se apere de lovituri, și începu să se roage cu un zîmbet mieros și chinuit:

— Ivan Ivanîci! Părinte Hristofoare! Fiți buni și luați măcar un ceai! Sînt eu un om chiar atît de păcătos, încît să nu puteți lua un ceai la mine? Ivan Ivanîci!

— Un ceai am putea lua, — oftă împăciuitor părintele Hristofor. — Asta nu poate să ne întîrzie cine ştie cît.

— Bine, fie ! — se învoi şi Kuzmiciov.

Moisei Moiseici tresări, slobozi un ţipăt de bucurie şi scuturîndu-se, de parcă chiar atunci ar fi ieşit din apă rece şi ar fi dat de căldură, se repezi la uşă şi strigă, cu acelaşi glas sălbatic şi sugrumat cu care îl strigase adineauri pe Solomon :

— Roza ! Roza ! Trimite samovarul !

Peste cîteva clipe uşa se deschise şi în odaie intră Solomon, cu o tavă mare în mîini. In timp ce aşeza tava pe masă, se uita cu un zîmbet batjocoritor şi ciudat, undeva, într-o parte. Acum, la lumina lămpii, puteai să-i vezi lămurit zîmbetul acela, care părea că răsfrînge diferite sentimente, dar mai cu seamă disprețul fățiș. Ai fi zis că se gîndea la ceva foarte hazliu, dar că în același timp ura și disprețuia pe cineva, că se bucura în taină de nu știu ce și că aștepta momentul prielnic să înțepe pe cineva cu ironia lui, ca să izbucnească apoi în hohote de rîs. Și nasul lui nesfîrșit de lung, și buzele lui groase, și ochii vicleni şi bulbucaţi, toate păreau că abia se ţin să nu izbucnească în rîs. Kuzmiciov se uită la el, zîmbi batjocoritor și-l întrebă :

— Ascultă, Solomon, de ce n-ai venit şi vara asta la noi la iarmaroc, s-o faci pe ovreiul ?

Cu vreo doi ani în urmă — asta o ţinea bine minte şi Egoruşka — într-una din barăcile iarmarocului din orăşelul N., Solomon avusese mare succes, povestind scene din viaţa evreilor. Aceste vorbe nu făcură nici o impresie asupra lui Solomon. Nu răspunse nimic şi ieşi din odaie, dar se întoarse imediat aducînd samovarul.

După ce-şi termină treburile prin jurul mesei, se trase mai la o parte, îşi încrucişă braţele pe piept, îşi scoase un picior înainte şi-şi aţinti privirea batjocoritoare asupra părintelui Hristofor. In atitudinea lui provocatoare, plină de trufie şi dispreţ, era în acelaşi timp ceva şi nespus de jalnic, dar şi vrednic de rîs, deoarece cu cît căuta să pară mai impunător, cu atît

te izbeau mai mult pantalonii lui scurți, hăinuța bearcă, nasul lung de caricatură și întreaga lui înfățișare de găină jumulită.

Moisei Moiseici își aduse din odaia de alături un scăunaș și se așeză la oarecare distanță de masă.

— Poftă bună! Mîncați, vă rog! — începu el, așa, ca să le țină oaspeților de urît. Mîncați sănătoși! Sînteți scumpi la vedere, tare scumpi. Iaca, pe părintele Hristofor nu l-am mai văzut de cinci ani. Dar oare de ce nu vrea nimeni să-mi spună al cui e coconașul ăsta, frumușelul? — întrebă el, uitîndu-se cu duioșie la Egoruška.

— E băiatul surorii mele, Olga Ivanovna, — îi răspunse Kuzmiciov.

— Și unde merge, mă rog?

— La învățătură. Îl dăm la liceu.

Din politețe, Moisei Moiseici își arătă mirarea, dînd din cap cu înțeles.

— Asta-i foarte frumos! — zise el, amenințînd cu degetul samovarul. — Asta-i foarte frumos! După ce ai să mîntui mata liceul, ai să ajungi așa un domn mare, încît toți avem să stăm cu căciula în mînă în fața dumitale. Și ai să fii așa un bărbat deștept și bogat, și ai să cauți să ajungi departe, și mămica matale are să se bucure... Da, asta-i foarte frumos!

Tăcu o clipă, își trecu palmele peste genunchi și urmă, pe jumătate glumeț, pe jumătate respectuos:

— Să nu vă fie cu supărare, părinte Hristofor, dar am de gînd să trimit o jalbă la arhiereu, să mă plîng că luați pîinea de la gura negustorilor. Da, am să iau o coală de hîrtie cu timbru și am să scriu așa, că părintele Hristofor n-are bani destui și de aceea s-a apucat să facă negustorie cu lînă...

— Închipuiește-ți că mi-a abătut și mie, la bătrînețe, să mă apuc de negustorie... — îi răspunse părintele Hristofor și începu să rîdă. — Din tagma popilor, am trecut în tagma negustorilor. În loc să stau liniștit acasă și să mă închin lui dumnezeu, alerg pe drumuri ca un faraon în carul lui... Ce vrei, deșertăciunea omenească!...

— În schimb, aveți să vă umpleți de bani!

— Ţi-ai găsit! N-am să mă aleg cu nimic. Marfa nu-i a mea, e a ginerelui meu Mihailo.

— Atunci de ce nu merge el s-o vîndă?

— Uite-aşa!... Încă nu i s-a uscat caşul la gură. De cumpărat, s-a priceput să cumpere lîna, dar de vîndut n-a fost în stare s-o vîndă. E prea tînăr. Şi-a băgat toţi banii în marfă, a vrut să se îmbogăţească şi să facă pe grozavul! A încercat el s-o vîndă, a umblat încoace, a umblat încolo, dar nu i-a dat nimeni nici măcar preţul cu care-a luat-o. Un an întreg s-a zbătut băiatul, şi pînă în cele din urmă a venit la mine: „Tătucă, zice, vinde-mi dumneata lîna, fă-mi acest bine, că eu nu mă pricep de loc la treburi de astea!“ Uite-aşa. Cum dă de greu, cum fuge la tata. Altfel însă, poate şi fără el. Cînd i s-a năzărit să cumpere lîna, nu m-a întrebat, dar cum a dat de bucluc, fuga la mine. Şi parcă eu aş putea să fac ceva, dacă n-ar fi Ivan Ivanîci? Eh, mare bătaie de cap cu copiii ăştia!

— Mie-mi spuneţi! — oftă Moisei Moiseici. — Iţi scot peri albi, nu alta! Iaca, eu am şase. Pe unul trebuie să-l înveţi carte, pe altul să-l cauţi, că-i bolnav, pe celălalt să-l porţi în braţe... Iar cînd cresc mari, apoi îţi dau şi mai multă bătaie de cap. Şi asta nu-i de azi ori de ieri, că şi în vremurile biblice tot aşa era. Cît au fost mai mici copiii lui Iacov, Iacov[6] a plîns, iar cînd au crescut mari, a plîns şi mai amarnic...

— Aşa-i... încuviinţă părintele Hristofor uitîndu-se pe gînduri la paharul de ceai. — Eu unul n-am de ce mă plînge. Am ajuns la capătul zilelor mele şi să dea dumnezeu la fiecare o viaţă ca a mea... Mi-am măritat fetele cu oameni cumsecade, pe băieţi i-am îndrumat pe calea cea bună, se cheamă că mi-am făcut datoria. Acuma-s slobod, pot să mă duc unde poftesc. Trăiesc bătrîneşte, în bună înţelegere cu preoteasa, mănînc, beau, dorm, mă bucur de nepoţi şi mă rog lui dumnezeu. Mai mult decît atîta nu-mi trebuie. Mă simt ca în sînul lui Avraam şi nu-mi pasă de nimeni. De cînd mă ştiu, necazuri n-am avut, şi dacă — să zicem — m-ar întreba acuma ţarul: „Ce nevoie ai?

Ce-ţi doreşte inima ?“ — eu i-aş răspunde: „N-am nevoie de nimic ! Am tot ce-mi trebuie şi slavă domnului, toate îmi merg în plin.“ In tot tîrgul nu-i om mai fericit ca mine. Atîta doar, că am multe păcate. Cu toate că, la drept vorbind, numai dumnezeu e fără de păcat. Nu-i aşa ?

— Aşa-i, fără îndoială.

— Acuma, se-nţelege, dinţi nu mai am de loc şi mă dor, de bătrîneţe, cînd şalele, cînd una, cînd alta... mă mai chinuieşte şi astma, şi celelalte... Bolesc cam des, mi s-a şubrezit cheresteaua. Ce vrei, am în urma mea o viaţă de om, asta nu-i glumă. Am trecut de şaptezeci de ani. Şi pe urmă, vorba ceea, parcă omul trebuie musai s-ajungă la o sută de ani bătuţi pe muchie ?

Deodată părintele Hristofor îşi aduse aminte de ceva, izbucni de rîs în pahar şi se înecă. Politicos, Moisei Moiseici începu şi el să rîdă şi să tuşească.

— Să vedeţi poznă ! — începu părintele Hristofor, dînd din mînă. — Intr-o zi, vine la noi feciorul meu cel mai mare, Gavrilo, care-i doctor de zemstvă în gubernia Cernigov... Bun... „Uite ce-i — zic eu — am şi astmă, am şi asta, şi ceilaltă... Eşti doctor, ia vezi ce-i cu taică-tău !“ M-a dezbrăcat îndată, m-a ciocănit, m-a ascultat, m-a sucit şi la urmă mi-a spus: „Dumneata, tată, ar trebui să faci un tratament cu aer comprimat“.

Părintele Hristofor izbucni într-un rîs cu sughiţuri, şi rîse pînă-i dădură lacrimile. Apoi se ridică şi urmă :

— Eu i-am răspuns: „Ia mai dă-l încolo de aer comprimat !“ — şi iarăşi izbucni în hohote, dînd din mîini. — Dă-l încolo de aer comprimat !

Moisei Moiseici se ridică şi el şi, ţinîndu-se cu mîinile de pîntece, se porni să rîdă subţirel, de parcă schelălăia o javră.

— Dă-l încolo de aer comprimat ! — repetă în hohote părintele Hristofor.

Moisei Moiseici o luă cu două tonuri mai sus şi rîse aşa de nebuneşte, încît abia se mai ţinea pe picioare.

— Mor, doamne!... — suspina el printre sughițuri. — Lăsați-mă să-mi trag sufletul... M-ați făcut să mor de rîs...

Rîdea și vorbea, dar în același timp arunca priviri înfricoșate și bănuitoare spre Solomon, care rămăsese în aceeași poziție, zîmbind. Judecînd după ochii și după zîmbetul lui, Solomon arăta a fi plin de ură și dispreț, dar ura și disprețul se potriveau așa de puțin cu înfățișarea lui de găină jumulită, încît Egoruška se gîndi că tînărul își luase dinadins aerul acela provocator și încruntat, ca s-o facă pe măscăriciul și să înveselească pe scumpii săi oaspeți.

După ce bău în tăcere vreo șase pahare de ceai, Kuzmiciov curăți locul de pe masă din fața lui, luă săculețul pe care și-l pusese sub cap cît dormise lîngă brișcă, îi dezlegă sfoara de la gură și-l răsturnă. Pe masă se împrăștiară pachete de bumăști.

— Părinte Hristofoare, cît mai stăm aici, hai să ne numărăm banii, — zise negustorul.

Văzînd atîta bănet, Moisei Moiseici se simți stingherit și, ridicîndu-se, ca un om bine crescut care nu ține să afle tainele altora, ieși din odaie în vîrful picioarelor, bălăbănindu-și brațele. Solomon însă nu se clinti din loc.

— Cîte hîrtii sînt în pachetele de cîte-o rublă? — întrebă părintele Hristofor.

— Cincizeci... În cele de trei ruble, cîte nouăzeci. Bumăștile de douăzeci și cinci și de o sută, sînt în pachete de cîte-o mie de ruble. Numără dumneata șapte mii opt sute pentru Varlamov, că eu număr pentru Gusevici. Bagă de seamă să nu greșești...

Egoruška nu văzuse de cînd era pe lume o grămadă de bani ca aceea de pe masă. Trebuie să fi fost grozav de mulți, pentru că pachetul de șapte mii opt sute de ruble, pe care părintele Hristofor îl puse la o parte pentru Varlamov, părea mic de tot alături de toată grămada aceea. În altă împrejurare, atîta bănet poate că l-ar fi speriat și l-ar fi făcut să se întrebe cîți covrigi, cîți cozonaci și cîte plăcinte cu mac și-ar putea cumpăra cu ei. Însă acum se uita cu nepăsare la vrafurile de hîrtii de pe masă, strîmbînd

din nas la mirosul scîrbos de mere putrede și de gaz pe care-l răspîndeau. Drumul și hurducăturile briștii îl dăduseră gata, și oboseala îl îmbia la somn. Capul îi cădea pe piept, ochii i se lipeau și gîndurile i se încîlceau. Dacă i s-ar fi îngăduit, bucuros și-ar fi culcat capul pe masă, ar fi închis ochii, să nu mai vadă lampa și degetele care umblau prin grămada de bani, și și-ar fi lăsat gîndurile adormite și moleșite să se încurce de-a binelea. Făcea tot chipul să nu adoarmă, și lumina lămpii, paharele cu ceai și degetele care numărau banii se înmulțeau, samovarul se clătina, iar mirosul de mere putrede era și mai pătrunzător, și mai scîrbos.

— Of, banii, banii! — oftă părintele Hristofor, zîmbind. — Mare pacoste cu ei! În vremea asta, nici vorbă că Mihailo al meu doarme dus și visează că-i aduc o grămadă de bani, cît asta de mare.

— Mihailo Timofeici al dumitale nu se pricepe de loc la afaceri, — zise Kuzmiciov cu glasul pe jumătate. — S-a apucat de treburi care nu-s de nasul lui. În schimb, dumneata ai și pricepere, și judecată. De aceea, cum ți-am mai spus, vinde-mi mie lîna și întoarce-te liniștit acasă. Îți dau cîte cincizeci de copeici pe deasupra, și asta numai din respect față de sfinția ta.

— Nu pot, Ivan Ivanîci, — oftă părintele Hristofor. — Iți mulțumesc pentru bunătate... Bineînțeles că, dacă ar fi după mine, n-aș pregeta o clipă. Dar știi bine că marfa nu-i a mea...

Moisei Moiseici intră în vîrful picioarelor. Încercînd, din delicatețe, să nu se uite la grămada de bani, se apropie pe furiș de Egoruška și-l trase de rubașcă.

— Hai cu mine, cuconașule, — îi șopti el. — Am să-ți arăt un urs. Vai, ce urs rău și fioros!

Pe jumătate adormit, Egoruška se ridică de la masă și, abia tîrîndu-și picioarele, se luă după Moisei Moiseici, să vadă ursul. Intrară într-o odăiță, în care, înainte de a vedea ceva, i se tăie răsuflarea de mirosul acru și stătut, mult mai greu decît în odaia cea mare și care, fără îndoială, de acolo se împrăștia în toată casa. O jumătate din odăiță era prinsă de

un pat mare acoperit cu o plapumă soioasă, iar cealaltă de un scrin şi grămezi de boarfe de tot felul, de la fuste scrobite pînă la pantalonaşi cu bretele. Pe scrin ardea o lumînare de seu.

În locul ursului promis, Egoruşka văzu o evreică mătăhăloasă, neînchipuit de grasă, cu părul despletit, într-o rochie de barhet roşu cu picăţele negre. Abia avea unde să se întoarcă în locul strîmt dintre pat şi scrin şi gemea lung, de parcă o dureau măselele. Cînd îl văzu pe Egoruşka, femeia îşi luă o mutră plîngăreaţă, gemu din nou şi, înainte ca băiatul să se fi putut dumeri, îi duse la gură o bucată de pîine unsă cu miere.

— Mănîncă, puiule, mănîncă! — îi zise ea. — Dacă nu-i mama lîngă mata, n-are cine să-ţi dea să mănînci. Hai, mănîncă!

Egoruşka începu să mănînce, cu toate că, după acadelele şi plăcintele cu mac pe care le mînca în fiecare zi acasă, nu găsea că mierea aceea, amestecată cu ceară şi cu aripioare de albine, e cine ştie ce bunătate. În timp ce mînca, Moisei Moiseici şi nevastă-sa se uitau la el şi oftau.

— Unde mergi mata, puiule? — îl întrebă femeia.

— La liceu, — îi răspunse Egoruşka.

— Cîţi copii are mama matale?

— Nu mă are decît pe mine.

— Of!... — suspină femeia ridicîndu-şi ochii la cer. — Săraca mamă, săraca mamă! Are să-ţi ducă dorul şi are să plîngă. Iaca, la anul îl dăm şi noi la învăţătură pe Naum al nostru. Of!

— Of, Naum, Naum! — oftă şi Moisei Moiseici, iar pielea de pe obrazul palid începu să-i tremure. — Cînd mă gîndesc cît îi de bolnav!

Plapuma soioasă începu să se mişte şi de sub ea se ivi un cap de copil cu părul creţ, pe un gît foarte subţire. Doi ochi negri sclipiră şi se opriră, plini de curiozitate, asupra lui Egoruşka. Moisei Moiseici şi nevastă-sa, fără să înceteze de a ofta, se apropiară de scrin şi începură să sfătuiască pe evreieşte. Moisei Moiseici vorbea în şoaptă, cu glas gros, şi din evreiasca lui nu se auzea decît un neîntrerupt „hal-hal-

hal-hal...", în timp ce nevastă-sa îi răspundea cu un piuit subţire, de curcă, ceva ca un „tu-tu-tu-tu..." In timp ce părinţii sfătuiau aşa, de sub plapuma cea soioasă se mai ivi un căpşor creţ, pe un gît tot atît de subţire, apoi al treilea, apoi al patrulea... Dacă Egoruşka ar fi fost înzestrat cu mai multă imaginaţie, şi-ar fi putut închipui că sub plapumă zăcea o hidră cu o sută de capete.

— Hal-hal-hal-hal... — îi dădea înainte Moisei Moiseici.

— Tu-tu-tu-tu... — îi răspundea nevastă-sa.

După ce terminară sfatul, femeia se aplecă spre scrin oftînd adînc, desfăcu o cîrpă verde şi scoase din ea o turtă dulce mare, în chip de inimă.

— Ia, puiule, — zise ea întinzîndu-i lui Egoruşka turta dulce. — Că de — acuma nu-i mama lîngă mata şi n-are cine să-ţi facă şi matale o bucurie...

Egoruşka vîrî turta dulce în buzunar şi se trase de-andaratelea spre uşă. Nu se mai simţea în stare să respire în aerul acela acru şi închis, în care trăiau gazdele. După ce se întoarse în odaia cea mare, se cuibări pe divan şi se lăsă în voia gîndurilor.

Chiar atunci Kuzmiciov terminase numărătoarea banilor şi-i îndesa la loc în săculeţul cel murdar, cu atîta nepăsare şi lipsă de respect, de parcă nu erau bani, ci nişte biete hîrtii bune de aruncat la coş.

Părintele Hristofor vorbea cu Solomon.

— Ei, cum îţi merg treburile, înţeleptule Solomon? — îl întreba, căscînd şi făcîndu-şi semnul crucii peste gură.

— Despre care treburi mă întrebaţi? — îi răspunse Solomon tot cu o întrebare, săgetîndu-l cu o privire veninoasă, ca şi cum părintele ar fi vrut să aducă vorba de o crimă.

— Aşa, în general... Ce mai faci?

— Ce fac? — repetă Solomon întrebarea şi ridică din umeri. — Fac şi eu ce face toată lumea... Iaca, după cum vedeţi, sînt lacheu. Eu îs lacheul fratelui meu, fratele meu e lacheul călătorilor, călătorii îs lacheii lui Varlamov, şi dacă eu aş avea vreo zece milioane, Varlamov ar fi lacheul meu.

— Şi pentru ce ar fi lacheul tău ?

— Pentru ce ? Pentru că nu este pe lume boier sau milionar care, pentru o copeică mai mult, să nu lingă mîna unui păcătos de ovrei. Acuma nu-s decît un ovrei păcătos şi calic, la care toată lumea se uită ca la un cîine. Dar ia să am eu bani, să vezi cum s-ar ploconi Varlamov în faţa mea, aşa cum se ploconeşte Moisei în faţa dumneavoastră.

Părintele Hristofor şi Kuzmiciov se uitară unul la altul. Nici unul din ei nu prinsese înţelesul vorbelor lui Solomon. Kuzmiciov îi aruncă o privire aspră şi îngheţată, apoi îl întrebă :

— Cum poţi tu să te crezi deopotrivă cu unul ca Varlamov, măi prostule ?

— Nu-s eu chiar aşa de prost, ca să mă cred deopotrivă cu Varlamov, — răspunse Solomon, măsurîndu-i pe cei doi cu o privire batjocoritoare. Cu toate că Varlamov e rus, în sufletul lui e tot un ovrei păcătos : pentru el, viaţa nu înseamnă decît bani şi iar bani. Pe cînd eu, mi-am ars bănişorii în sobă. Nu-mi trebuie nici bani, nici pămînt, nici oi, şi nu vreau să tremure oamenii de frică în faţa mea şi să-şi scoată căciula, cînd mă văd trecînd. Asta înseamnă că eu îs mai deştept decît Varlamov al dumneavoastră şi că semăn mai mult a om !

Mai tîrziu, prin somnul care-l doborîse, Egoruşka îl auzi pe Solomon vorbind despre evrei, repede, cu glas hîrîit şi răguşit, încărcat de ura care-l înăbuşea. La început vorbea corect ruseşte, apoi luă accentul exagerat al acelora care spun anecdote din viaţa evreilor, aşa cum făcuse pe vremuri, la iarmaroc.

— Stai oleacă... — îl întrerupse părintele Hristofor. — Dacă nu-ţi place credinţa ta, n-ai decît s-o schimbi. Dar e păcat să rîzi de ea : cel ce-şi bate joc de credinţa lui, e cel mai de prejos dintre oameni.

— Dumneavoastră nu înţelegeţi nimic ! — îi tăie vorba, grosolan, Solomon. — Ce spun eu, şi ce înţelegeţi dumneavoastră !...

— Iaca, se vede cît de colo că eşti om fără judecată,— oftă părintele Hristofor. — Eu te învăţ de bine, aşa cum mă taie capul, şi tu te superi. Te iau cu

binişorul, ca un bătrîn ce sînt, şi tu sari cu gura la mine, ca un curcan : bla-bla-bla ! Sucit om mai eşti, pe cinstea mea...

Chiar în clipa aceea intră Moisei Moiseici. Îi învălui într-o privire neliniştită, întîi pe Solomon, apoi pe oaspeţi, şi pielea de pe obraji începu iarăşi să-i tremure nervos. Egoruşka scutură din cap şi se uită în jurul lui. O clipă, zări faţa lui Solomon, chiar cînd stătea întoarsă pe trei sferturi către el, şi cînd umbra nasului lung îi tăia în două obrazul stîng. Zîmbetul batjocoritor, umbra nasului, ochii aprinşi cu sclipiri de dispreţ, aerul provocator şi toată înfăţişarea lui de pasăre jumulită, care parcă se dubla şi juca înaintea ochilor băiatului, îl făceau să semene mai curînd cu diavolul, aşa cum ţi se arată uneori în vis, decît cu un măscărici.

— Moisei Moiseici, îmi vine a crede că în frăţiorul dumitale, domnul să-l aibă în pază, sălăşluieşte necuratul ! — zise părintele Hristofor zîmbind. — N-ar fi rău să-i găseşti vreun rost, ori să-l însori... Parcă nici nu-i om, doamne fereşte...

Kuzmiciov stătea încruntat şi furios. Moisei Moiseici se uită din nou, neliniştit şi iscoditor, întîi la frate-său, apoi la oaspeţi.

— Ieşi afară ! — se răsti el, aspru, la Solomon. — Ieşi afară !

Şi mai adăugă nu ştiu ce pe evreieşte. Solomon izbucni într-un rîs întretăiat şi ieşi.

— Dar ce s-a întîmplat, mă rog ? — îl întrebă Moisei Moiseici, speriat, pe părintele Hristofor.

— A cam întrecut măsura, — îi răspunse Kuzmiciov. — E obraznic şi încrezut.

— Mi-am închipuit eu ! — făcu Moisei Moiseici înspăimîntat, împreunîndu-şi mîinile. — Doamne dumnezeule ! Doamne dumnezeule ! — se tîngui el, aproape în şoaptă. — Dar iertaţi-l, vă rog, şi nu vă supăraţi. Doamne dumnezeule ! Doamne dumnezeule ! Aşa un om ca el nici n-am mai văzut ! Mi-e frate drept, dar, afară de necazuri, nimica n-am avut de la el. Ce vreţi, îi...

Şi Moisei Moiseici îşi învîrti degetul în dreptul frunţii, apoi urmă :

— Nu-i în toate minţile, asta-i... e un om pierdut. Drept să vă spun, nu ştiu ce să mă mai fac cu el. Nu ţine la nimeni, nu respectă pe nimeni, nu se teme de nimeni... Îşi bate joc de toată lumea, vorbeşte numai prostii şi caută să înţepe pe fiecare. N-aveţi să mă credeţi, dar într-un rînd a venit la noi Varlamov, şi Solomon i-a spus în faţă aşa nişte vorbe urîte, că omul, nici una nici două, ne-a ars cîte-un bici şi mie, şi lui... Ei, da' de ce şi mie? Eu cu ce i-am greşit? Dacă i-a luat dumnezeu minţile, înseamnă că aşa a fost voia lui, da' eu ce vină am?

Trecuseră cam zece minute, şi Moisei Moiseici tot mai ofta şi tot se mai tînguia cu glas domol :

— Nu doarme noaptea, se gîndeşte, se gîndeşte şi iar se gîndeşte. Şi numai dumnezeu ştie la ce s-o fi gîndind. Dacă te apropii atunci de el, se supără şi începe să rîdă. Nici la mine nu ţine... Şi nu vrea să aibă nimic. Cînd a murit tata, ne-a lăsat la fiecare cîte şase mii de ruble. Eu mi-am cumpărat hanul, m-am însurat şi am făcut copii, iar el şi-a vîrît banii în sobă şi le-a dat foc. Păcat, mare păcat! De ce trebuia să-i ardă? Dacă nu-i trebuiau banii, n-avea decît să mi-i dea mie. Da' de ce să-i ardă?

Deodată uşa scîrţîi şi podeaua se cutremură sub paşii cuiva. Egoruşka simţi o adiere uşoară de vînt şi i se păru că o pasăre mare şi neagră a trecut fîlfîind din aripi chiar prin dreptul lui. Deschise ochii... Unchiul stătea lîngă divan, cu săculeţul în braţe, gata de plecare. Părintele Hristofor, ţinîndu-şi pălăria cu borurile late într-o mînă, saluta pe cineva, dar nu cu zîmbetul lui obişnuit, blînd şi duios, ci cu un aer plin de respect, nefiresc, care nu-l prindea de loc. Iar Moisei Moiseici făcea nişte temenele atît de adînci, de-ai fi gîndit că trupul i se frînsese în trei şi că omul încerca în tot chipul să nu se desfacă în bucăţi. Numai Solomon stătea nepăsător într-un colţ şi zîmbea mereu cu dispreţ, ţinîndu-şi mîinile încrucişate pe piept.

— S-avem iertare, luminăţia voastră, la noi nu-i chiar aşa de curat, — se tînguia Moisei Moiseici, zîmbind chinuit şi mieros, fără să-i mai ia în seamă nici pe Kuzmiciov şi nici pe părintele Hristofor, dar legănîndu-şi mereu trupul, de frică să nu i se risipească în bucăţi. — Nu sîntem decît nişte oameni simpli, luminăţia voastră!

Egoruşka se frecă la ochi. Într-adevăr, în mijlocul odăii stătea o „luminăţie", întruchipată într-o femeie tînără şi foarte frumoasă, plinuţă, cu rochia neagră şi cu pălărie de pai pe cap. De cum o văzu, înainte chiar de a-i desluşi bine trăsăturile, lui Egoruşka îi veni în minte plopul cel înalt şi singuratic, pe care-l văzuse în dimineaţa aceea pe culmea dealului.

— Varlamov n-a fost azi pe aici? — întrebă străina.

— Nu, luminăţia voastră! — îi răspunse Moisei Moiseici.

— Dacă îl vezi mîine, roagă-l să treacă pe la mine.

Deodată, cu totul pe neaşteptate, Egoruşka văzu, doar la doi centimetri de el, o pereche de sprîncene negre şi catifelate, doi ochi mari, căprui şi un obraz neted cu gropiţe, din care, ca razele de soare, se împrăştia peste toată faţa un surîs strălucitor. În acelaşi timp, simţi cum îl învăluie un parfum care-l îmbăta.

— Ce băieţel frumos! zise străina. — Al cui e?... Kazimir Mihailovici, ia uite ce copil drăguţ! O, dar doarme! Dolofanule, frumuşelule!

Şi străina îl sărută apăsat pe amîndoi obrajii. Băiatul zîmbi şi, închipuindu-şi că visează, închise ochii. Uşa scîrţîi din nou şi se auziră paşi grăbiţi: cineva intră, apoi ieşi.

— Egoruşka! Egoruşka! se auziră şoptind două glasuri groase. — Scoală, că plecăm.

Nu ştiu cine — Deniska parcă — îl ridică în picioare şi-l luă de mînă. Cînd să plece, deschise puţin ochii şi se mai uită o dată la cucoana cea frumoasă în rochie neagră, care-l sărutase. Stătea în mijlocul odăii şi se uita la el cum pleacă, zîmbindu-i şi dînd din cap cu prietenie. Aproape de uşă zări un

bărbat frumos, oacheş şi bine legat, cu gambetă şi cu jambiere de piele. După toate semnele, era tovarăşul de drum al străinei celei frumoase.

— Prrr ! — se auzi în curte.

Afară, în faţa uşii, Egoruşka văzu o caleaşcă scumpă nou-nouţă, la care erau înhămaţi doi cai negri. Pe capră stătea un vizitiu în livrea, cu un bici lung în mînă. Numai Solomon ieşi să-i petreacă la plecare. Faţa îi era schimonosită : abia se ţinea să nu izbucnească în hohote. Dacă te uitai la ochii lui, vedeai că arde de nerăbdare să-i vadă plecaţi, ca să poată rîde de ei în voie.

— Asta-i contesa Draniţkaia, — şopi părintele Hristofor, urcîndu-se în brişcă.

— Da, contesa Draniţkaia, — repetă Kuzmiciov, tot în şoaptă.

Se vede că impresia lăsată de sosirea contesei fusese foarte puternică, deoarece pînă şi Deniska vorbea în şoaptă, şi nu se hotărî să strige şi să dea bici cailor, decît după ce brişca făcuse cam un sfert de verstă şi cînd, departe în urmă, acolo unde era hanul, nu se mai vedea decît o luminiţă şovăitoare.

IV

Cine era, la urma urmei, acel misterios şi mult căutat Varlamov, despre care se vorbea aşa de mult, pe care Solomon îl dispreţuia, dar de care pînă şi contesa cea frumoasă avea nevoie ? Stînd pe capră alături de Deniska şi încă somnoros, Egoruşka se gîndea la el. Nu-l văzuse niciodată, dar auzind atît de des pomenindu-i-se numele, şi-l închipuise de multe ori în mintea lui. Ştia că Varlamov are cîteva zeci de mii de deseatine de pămînt, aproape o sută de mii de oi şi foarte mulţi bani. Despre viaţa şi ocupaţiile lui, Egoruşka ştia doar că „se învîrtea mereu pe meleagurile acelea“ şi că toată lumea alerga după el.

Şi despre contesa Draniţkaia auzise de multe ori vorbindu-se în casă. Şi ea avea cîteva zeci de mii de deseatine de pămînt, oi multe, o crescătorie de cai şi

bani cu nemiluita. Dar nu „se învîrtea" prin ţinut, îşi ducea viaţa la conacul ei bogat, despre care şi cunoştinţele, şi Ivan Ivanîci, care fusese de mai multe ori la contesă cu treburi, povesteau fel de fel de minunăţii. Se spunea, de pildă, că în salonul cel mare, unde erau atîrnate pe pereţi portretele tuturor regilor Poloniei, se afla şi o pendulă uriaşă, în chip de stîncă. Pe stîncă stătea în două picioare un cal de aur cu ochi de briliante, iar călăreţul, de aur şi el, îşi arunca sabia la dreapta şi la stînga, de cîte ori bătea pendula. Se mai spunea că, o dată sau de două ori pe an, contesa dădea un bal, la care invita toată nobilimea şi toate notabilităţile din gubernie. Varlamov era invitat şi el. Invitaţii beau ceai din samovare de argint, mîncau mîncăruri alese (li se dădea, de pildă, zmeură şi fragi la crăciun) şi dansau în sunetele unei orchestre, care cînta fără întrerupere toată ziua şi toată noaptea...

„Tare-i frumoasă !" — îşi zicea Egoruşka, aducîndu-şi aminte de chipul şi de zîmbetul ei.

Se vede că şi Kuzmiciov tot la contesă se gîndea, deoarece, după ce brişca făcu vreo două verste, zise :

— Straşnic o mai jumuleşte de parale Kazimir Mihailîci ăsta ! Acum trei ani, cînd am cumpărat lînă de la ea — cred că-ţi mai aduci aminte — a ciupit de la afacerea aceea vreo trei mii de ruble.

— La ce alta te poţi aştepta de la un leah ! — răspunse părintele Hristofor.

— Şi ea habar n-are ! Vorba ceea, tînără şi proastă. Trăieşte cu capul în nori !

Fără să ştie de ce, Egoruşka nu voia să se gîndească decît la Varlamov şi la contesă, dar mai ales la contesă. Mintea lui înceţoşată de somn alunga toate celelalte gînduri şi nu oprea decît imaginile neasemuite şi fantastice, care au avantajul că vin singure, fără nici o osteneală, şi e de-ajuns să scuturi uşurel din cap, ca să se destrame şi să dispară fără urmă. De altfel, nimic din tot ce se perinda pe dinaintea ochilor lui împăinjeniţi nu-l înclina la gînduri obişnuite. La dreapta, se înşirau dealuri întunecate, care păreau că ascund după ele ceva tainic şi înfrico-

şător ; la stînga, tot cerul de deasupra zării părea o mare de vîlvătăi purpurii, şi ar fi fost greu să-ţi dai seama dacă ardea undeva vreun foc uriaş, sau dacă se pregătea să răsară luna. Depărtările se vedeau limpede ca ziua, dar coloritul lor liliachiu şi delicat, umbrit încet-încet de întunericul înserării, pierise, şi acum toată stepa era ascunsă în beznă, întocmai ca odraslele lui Moisei Moiseici sub plapomă.

În serile şi în nopţile de iulie, ţipătul potîrnichilor şi al cristeilor nu se mai aude, privighetorile nu mai cîntă prin văile pădurilor şi mireazma florilor nu te mai învăluie, dar stepa e tot frumoasă şi plină de viaţă. E destul să apună soarele şi întunericul să învăluie pămîntul, ca să uiţi de plictiseala zilei şi să uiţi de toate. Stepa respiră cu voie bună, din adîncul pieptului. Ca şi cum în beznă, iarba nu şi-ar mai da seama că e bătrînă, din sînul ei se înalţă un zvon tînăr şi plin de bucurie, care ziua nu se aude. Trosnete, şuierături şi ţîrîituri — băşii, bariitonii şi tenorii stepei — toate se amestecă într-un zumzet monoton şi neîntrerupt, în mijlocul căruia e aşa de dulce să te laşi furat de amintiri şi de tristeţe... Zvonul acela monoton te adoarme ca un cîntec de leagăn, căruţa te duce tot înainte, şi nici nu-ţi dai seama cînd te doboară somnul. Dar iată că, de undeva, se aude ţipătul neliniştit şi întretăiat al unei păsări care stă de veghe, sau suspinul prelung al alteia, care visează, un fel de „a-a !“ de mirare aducînd cu un glas omenesc. Şi somnul greu îţi închide ochii... Uneori treci pe lîngă o vîlcea năpădită de tufişuri şi auzi : „spliu [1]), spliu, spliu“ — strigătul păsării căreia băştinaşii stepei îi zic „spliuh“ sau hohotele de rîs şi de plîns isteric ale vreunei bufniţe. Pe cine cheamă păsările acestea, şi cine le aude în largul stepei ? Asta numai dumnezeu o ştie. Chemarea lor e plină de tristeţe şi de dor... Miroase a fîn, a buruieni uscate şi a flori tîrzii, cu mireazmă pătrunzătoare, gingaşă şi dulce.

Prin pîcla nopţii se vede tot, însă-i greu să deslueşti culorile şi contururile : toate par altfel de cum

---

[1]). Spliu — dorm (în lb. rusă). (N. trad.)

sînt. Mergi cît mergi, şi deodată vezi răsărind în faţa ta, chiar la marginea drumului, o arătare aducînd cu un călugăr : stă neclintită, de parcă aşteaptă ceva şi ţine nu ştiu ce în mînă... N-o fi vreun hoţ ? Vedenia se apropie, creşte, iat-o în dreptul briştii — şi abia atunci îţi dai seama că nu e om, ci un tufiş singuratic sau o piatră uriaşă. Asemenea umbre încremenite, care par că aşteaptă pe cineva, le vezi cocoţate pe dealuri, ascunzîndu-se îndărătul gorganelor sau răsărind dintre bălării, toate seamănă a făpturi omeneşti şi-ţi strecoară bănuiala în suflet.

Dar îndată ce răsare luna, noaptea păleşte şi se întunecă. Pîcla dispare ca prin farmec, aerul se face străveziu, proaspăt şi călduţ, şi ochiul desluşeşte totul în jur, pînă şi tulpinile buruienilor din marginea drumului. Tidvele şi pietrele se văd pînă cine ştie unde. Vedeniile tulburătoare, cu înfăţişare de călugări, par şi mai posomorîte, şi mai întunecate pe pînza luminoasă a nopţii. Tot mai des se aude în mijlocul zvonului monoton suspinul acela prelung şi mirat, sau strigătul vreunei păsări care nu doarme sau visează, tulburînd văzduhul încremenit. Umbre mari alunecă pe deasupra stepei, ca norii pe cer, iar dacă te uiţi mult, mult, în depărtările nelămurite, imagini ciudate de ceaţă se înalţă şi se aşază unele peste altele... Şi parcă te trec fiorii. Dar dacă arunci o privire spre cerul de un verde şters, presărat cu stele şi fără o scamă de nor, fără o pată, începi să înţelegi de ce văzduhul cald e neclintit şi de ce natura stă la pîndă, temîndu-se parcă să se mişte : nu vrea să piardă nici o clipă din viaţă. De cerul adînc şi necuprins nu-ţi poţi da seama cu adevărat decît pe mare sau în stepă, în nopţile cu lună. Abia atunci vezi cît e de înspăimîntător, de minunat şi de mîngîietor, cum te priveşte blînd şi te îmbie, iar mîngîierea lui te ameţeşte.

Mergi aşa un ceas, mergi două... Intîlneşti cîte-un gorgan străvechi şi mut, sau cîte-o stană de piatră, înălţată acolo cine ştie de cine şi cine ştie cînd. Deodată, o pasăre de noapte trece în zbor lin deasupra pămîntului. Şi, încetul cu încetul, încep să-ţi învie în minte legendele stepei, poveştile auzite de la oamenii

pe care i-ai întîlnit în drum şi basmele dădacei, fiică a stepei şi ea, precum şi tot ce ai văzut cu ochii tăi şi ţi-a încîntat sufletul. Şi atunci, în ţîrîitul greierilor, în vedeniile şi în gorganele misterioase, în cerul albastru, în lumina rece a lunii, în zborul păsării de noapte, — într-un cuvînt în tot ce cuprinzi cu ochiul şi cu urechea, începi să bănuieşti triumful frumuseţii şi al tinereţii. Simţi cum îţi sporesc puterile şi te cuprinde o sete pătimaşă de viaţă. Frumuseţea neasemuită şi aspră a patriei îşi află răsunet în sufletul tău, şi parcă ai vrea să zbori şi tu pe deasupra stepei, ca pasărea de noapte. Totuşi, în acel triumf al frumuseţii şi în belşugul acela de fericire, se simte o încordare şi o tristeţe, ca şi cum stepa şi-ar da seama că e nesfîrşit de singură şi că bogăţiile şi minunăţiile ei, care ar putea inspira poeţii, se pierd fără folos pentru oameni, de nimeni cîntate şi nimănui trebuitoare. Iar prin freamătul ei vesel, răzbate o rugă tînguitoare şi deznădăjduită: daţi-mi un cîntăreţ, daţi-mi un cîntăreţ!

— Prrr! Bună seara, Pantelei! Toate bune?

— Slavă domnului, Ivan Ivanîci!

— Nu l-aţi văzut pe Varlamov, băieţi?

— Nu, nu l-am văzut.

Egoruşka se trezi şi deschise ochii. Brişca se oprise. Pe partea dreaptă a drumului se înşira pînă departe un convoi de căruţe, pe lîngă care umblau încoace şi în colo oameni. Încărcate cu baloturi mari de lînă, căruţele păreau foarte înalte şi umflate, iar caii mici şi cu picioarele scurte.

— Atunci, noi ne ducem la molokan! — zise Kuzmiciov cu glas puternic. — Ovreiul ne-a spus că Varlamov o să doarmă noaptea asta acolo. Aşa că mergeţi cu bine, fraţilor! Dumnezeu să vă aibă în pază!

— Cu bine, Ivan Ivanîci! — răspunseră mai multe glasuri.

— Ce-ar fi, băieţi, — adăugă repede Kuzmiciov, — să-l luaţi cu voi pe Egoruşka? De ce să-l purtăm degeaba cu noi? Pantelei, ia-l în căruţă la tine şi culcă-l pe un balot, să meargă şi el trei-trei, trei-trei... Vă ajungem noi din urmă. Hai, Egor, du-te!

Egoruşka se coborî de pe capră. Mai multe braţe îl luară şi-l ridicară în sus. Se trezi pe ceva larg şi moale, uşor umezit de rouă. I se părea acum că cerul e mai aproape de el, iar pămîntul mai departe.

— Hei, uite paltonul ! — strigă Deniska de undeva, din adînc.

Aruncate de jos, paltonul şi bocceluţa căzură lîngă Egoruşka. Nevrînd să se mai gîndească la nimic, băiatul îşi puse repede bocceluţa sub cap, se înveli cu paltonul, îşi întinse picioarele şi zgribulindu-se de frig — balotul era plin de rouă — începu să rîdă fericit.

„De-acuma pot să dorm, pot să dorm, pot să dorm !...“ — se gîndea el.

— Băgaţi de seamă, diavolilor, să nu-mi necăjiţi băiatul ! — se auzi din nou, de jos, glasul lui Deniska.

— Mergeţi cu bine fraţilor ! Dumnezeu să vă aibă în pază ! — strigă Kuzmiciov. — Mă bizui pe voi !

— Poţi să fii liniştit, Ivan Ivanîci !

Deniska îndemnă caii şi brişca porni hurducîndu-se, dar nu pe drumul mare, ci de-a dreptul prin stepă. Cîteva clipe se făcu linişte, ca şi cum convoiul de căruţe aţipise. Se auzea doar, pierzîndu-se încet în depărtare, zăngănitul căldării legate la spatele briştii. Dar iată că din capătul convoiului se auzi un strigăt :

— Hei, Kiriuha, dă-i drumul !

Căruţa din faţă scîrţîi, după ea alta, apoi alta... Egoruşka simţi căruţa, pe care era culcat, legănîndu-se, apoi scîrţîind şi ea : convoiul pornise. Băiatul apucă mai de nădejde frînghia cu care era legat balotul, mai rîse o dată de plăcere, îşi aşeză bine turta dulce în buzunar şi adormi, aşa cum adormea în pat, la el acasă...

Cînd se trezi, răsărea soarele. Un gorgan îl ascundea încă, dar, grăbit să-şi arunce lumina asupra universului, el îşi împrăştia razele în toate părţile cu dărnicie, poleind zările cu aur. Lui Egoruşka i se păru că soarele nu era la locul lui, deoarece ieri îi răsărise în spate, iar astăzi mult mai la stînga... De altfel, nici privelişte nu semăna cu cea de ieri. Dealurile dispăruseră şi, încotro te uitai, se întindea la nesfîrşit o cîmpie roşcată şi mohorîtă. Doar ici şi colo se mai

înălţau gorgane mici, iar în văzduh se învîrteau încă ciorile de ieri. Drept în faţă, în depărtare, se zăreau clopotniţele şi izbele albe ale unui sat. Fiind zi de duminică, ucrainenii erau pe-acasă, coceau pîine şi-şi pregăteau fiertura. Asta se ghicea uşor după fumul care se înălţa din toate hogeagurile şi plutea peste sat, ca o pînză albicioasă şi străvezie. Între izbe şi în spatele bisericii se vedea albăstrind un rîu, iar dincolo de rîu, depărtările învăluite în ceaţă. Însă nimic nu semăna mai puţin cu tot ce văzuse ieri, ca drumul. O fîşie ca de cenuşă, neînchipuit de largă şi de impunătoare, se întindea de-a lungul stepei, bătătorită şi plină de praf ca toate drumurile, dar lată de zeci de stînjeni. Această lărgime neobişnuită îl surprinse pe Egoruşka, şi în acelaşi timp îl făcu să se gîndească la poveşti. Cine putea să meargă pe un drum ca acela ? Cine avea nevoie de atîta lărgime ? Era ciudat, era de neînţeles. Ai crede că în Rusia mai trăiau încă uriaşi cu pasul de-un stînjen, ca Ilia Muromeţ [9] sau Solovei-Tîlharul [10], şi că nici caii lor uriaşi nu pieriseră. Măsurînd drumul cu ochii, Egoruşka îşi închipui şase care cu roţi înalte, ca acelea din cartea de istoria religiei, gonind alături, unul lîngă altul. Cu roţile uriaşe, trase de cîte şase cai sălbatici, ca turbaţi, stîrnind nori de praf pînă la cer, carele erau mînate de oameni cum nu poţi vedea decît în vis sau în basme. Şi ce bine s-ar potrivi aceste plăsmuiri ale minţii lui, dacă ele ar exista într-adevăr, cu stepa şi cu drumul acela !

In dreapta drumului, pe toată lungimea lui, se înşirau stîlpi de telegraf susţinînd două fire. Urmărindu-i, îi vedeai cum se fac tot mai mici, cum dispar în sat, în spatele izbelor şi în verdeaţă, apoi răsar din nou în depărtarea liliachie, ca nişte beţişoare subţiri, sau ca nişte creioane înfipte în pămînt. Pe sîrme se legănau şoimi, ulii şi ciori, uitîndu-se cu nepăsare la şirul de căruţe care trecea pe drum.

Intins deasupra căruţei din urmă, Egoruşka vedea tot convoiul. Erau aproape douăzeci de căruţe cu cîte un căruţaş la fiecare trei. Pe lîngă căruţa în care era Egoruşka, mergea un bătrîn cu barba căruntă, tot atît de pirpiriu şi de mărunţel ca şi părintele Hristofor, dar

cu faţa arsă de soare, aspră şi îngîndurată. Poate că bătrînul nu era nici aspru şi nici îngîndurat, însă pleoapele roşii şi nasul lung şi ascuţit dădeau feţei lui o înfăţişare aspră şi rece, cum au mai cu seamă oamenii deprinşi să se gîndească numai la lucruri grave şi să fie totdeauna singuri. Purta, ca şi părintele Hristofor, o pălărie cu boruri largi, dar nu boierească, ci o biată pălărie de pîslă cafenie, avînd mai curînd forma unui con retezat, decît a unui cilindru. Umbla desculţ. Dintr-un obicei căpătat pesemne în iernile grele, cînd de-atîtea ori îngheţase păşind pe lîngă căruţă, se plesnea mereu cu palmele peste coapse şi tropăia din picioare. Văzîndu-l pe Egoruşka treaz, se uită la el şi-l întrebă, zgribulindu-se ca de frig :

— Ei, te-ai trezit, flăcăuaşule ? Eşti feciorul lui Ivan Ivanîci ?

— Nu, i-s nepot...

— Aha, va să zică, este nepotul lui Ivan Ivanîci ?... Iaca, eu mi-am scos cizmele şi merg desculţ. Is beteag de picioare, mi-au degerat, şi fără cizme mi-e mai uşor... Da, mi-e mai uşor, flăcăuaşule... Fără cizme, zic... Cum s-ar spune, îi eşti nepot ? Bun om, ce-i drept, e drept... Să-i dea dumnezeu sănătate !... Ce-i drept, e drept... Vorbesc de Ivan Ivanîci... Acum s-a dus la molokan... Miluieşte-ne pe noi, dumnezeule !

Bătrînul vorbea întretăiat, cu opriri, aproape fără să deschidă gura, de parcă era cine ştie ce ger. Pronunţa cu greu labialele, bîlbîindu-se, ca şi cum îi îngheţaseră buzele. Cît vorbi cu Egoruşka, nu zîmbi măcar o singură dată. Părea să fie un om ursuz.

Mai încolo, lîngă cea de a treia căruţă, mergea cu biciul în mînă un bărbat într-un suman lung, roşcat, cu şapcă şi cu cizme cu carîmbii încreţiţi ca armonicile. Nu era bătrîn, avea doar vreo patruzeci de ani. Cînd îşi întoarse capul, Egoruşka îi văzu faţa lungă şi roşie, cu barbă rară, de ţap şi cu un neg mare, ca un burete, sub ochiul drept. Afară de negul acela urît, omul mai avea încă o ciudăţenie care te izbea de la început ; îşi ţinea biciul în mîna stîngă, iar cu dreapta făcea aşa, de parcă dirija un cor nevăzut. Din cînd în cînd îşi punea biciul subsuoară, şi atunci dirija cu

amîndouă mîinile, bombănind nu ştiu ce pe sub mustăţi.

Căruţaşul următor era deşirat şi ţeapăn, cu umerii lăsaţi în jos şi cu spinarea ca o scîndură. Se ţinea drept, de parcă mărşăluia în front sau parcă înghiţise o prăjină. Nu-şi bălăbănea mîinile, lăsîndu-le să-i atîrne ca două beţe, şi păşea ca şi cum era de lemn, ca soldaţii-jucărie, abia îndoindu-şi genunchii şi căutînd să facă paşi cît mai mari. In timp ce bătrînul şi căruţaşul cel cu negul ca un burete făcea doi paşi, el nu făcea decît unul, şi de aceea părea că merge mai încet decît ceilalţi şi rămîne mereu în urmă. Era legat la obraz cu o cîrpă, iar pe cap avea un fel de tichie de călugăr. Purta o rubaşcă ucraineană numai zdrenţe, şalvari albaştri, lungi, şi opinci.

Pe cei care mergeau mai către capul convoiului Egoruşka nu-i mai putu vedea bine. Se întinse pe burtă, făcu o găurice în balot şi neavînd ce face, începu să răsucească fire de lînă. Bătrînul care mergea pe lîngă căruţă se dovedi mai puţin aspru şi grav de cum îl arăta chipul. Îşi dăduse drumul la gură şi acum nu se mai putea opri.

— Şi unde te duci? — îl întrebă el, tropăind din picioare.

— La învăţătură, — îi răspunse Egoruşka.

— La învăţătură? Aha... Ei, să-ţi ajute Maica domnului. Va să zică, aşa. E bine să ai o minte, da' dacă ai două, e şi mai bine. Unuia îi dă dumnezeu numai una, altuia două, iar altuia îi dă şi trei... Altuia îi dă şi trei, să ştii... Una cu care l-a făcut maică-sa, alta pe care o capătă de la învăţătură, şi alta de la viaţa cea bună. Şi tare-i bine, frăţioare, de acela care are trei minţi: că şi de trăit trăieşte uşor, şi de murit moare uşor. De murit, zic... Că doar, cu toţii sîntem muritori...

Moşneagul se scărpină pe frunte, îşi ridică spre Egoruşka ochii înroşiţi şi urmă:

— Şi Maxim Nikolaici, boierul de la Slaveanoserbsk, şi-a trimis anul trecut feciorul la învăţătură. Nu ştiu cum o fi scoţînd-o la capăt cu cartea, însă-i băiat bun. Să le dea dumnezeu sănătate, că-s boieri de

treabă. Şi cum îţi spun, l-au dat la învăţătură... La Slaveanoserbsk nu-i o şcoală din care să ieşi mare cărturar. Aşa o şcoală nu-i acolo... Da' tîrgul e frumos, nimic de zis... Este şcoală, da-i de cele obişnuite, pentru oamenii de rînd, că din cele în care să te faci tobă de carte nu se pomeneşte... N-avem, de ce să nu spunem adevărul adevărat ! Cum te cheamă ?

— Egoruşka.

— Egorîi, cum s-ar zice... Marele mucenic Eghorghie Biruitorul, cu praznicul la douăzeci şi trei aprilie... Eu port numele sfîntului Pantelei... Pantelei Zaharov Holodov... Că Holodovi ne zice... De felul meu îs din Tim, poate că ai auzit, din gubernia Kursk. Fraţii mei s-au făcut tîrgoveţi şi au fiecare cîte un meşteşug la oraş, da' eu am rămas mujic... Am rămas mujic. Acum vreo şapte ani, m-am repezit pe-acolo, adică pe-acasă... Am fost şi în sat, şi la tîrg... la Tim, cum s-ar zice. Pe atunci, slavă domnului, trăiau toţi şi erau sănătoşi... Acuma, nu mai ştiu, poate-o fi murit vreunul... Nu-i vorbă, le-a venit şi vremea, că toţi îs bătrîni, unii chiar mai bătrîni ca mine. Moartea n-are de ce să ne sperie, numai, se înţelege, să nu mori nepocăit. Nimica nu-i mai rău decît să mori nepocăit ! O asemenea moarte e întru bucuria satanei. Iar dacă vrei să mori pocăit, ca să nu fii oprit să intri în împărăţia cerurilor, apoi trebuie să te rogi sfintei mucenice Varvara. Ea e cea care pune cuvînt pe lîngă cel de sus. Numai ea şi nimeni altul... Aşa a fost rînduit de dumnezeu, fiecare să aibă cuvînt să i se roage întru iertarea păcatelor...

Pantelei vorbea mereu, fără să-i pese dacă Egoruşka îl ascultă sau ba. Vorbea istovit, mai mult mormăind în barbă, monoton, fără să ridice sau să coboare glasul, şi izbuti să-i spună multe în timp puţin. Vorbea dezlînat, fără nici o legătură şi tot lucruri care nu-l priveau pe Egoruşka. Poate că vorbea numai aşa, ca să-şi cumpănească gîndurile cu glas, după o noapte de tăcere, şi să se încredinţeze că toate erau la locul lor. După ce sfîrşi cu pocăinţa, luă iarăşi vorba de Maxim Nikolaevici al lui, din Slaveanoserbsk :

— Şi, cum spuneam, şi-a dat flăcăul la învăţătură... Da, vezi, l-a dat..

În clipa aceea, unul dintre căruţaşii, care mergeau cu mult înainte, în capul convoiului, se repezi fără veste spre marginea drumului şi începu să lovească cu biciul în pămînt. Era un bărbat voinic, de cel mult treizeci de ani, înalt şi lat în umeri, cu părul bălai şi creţ. Plesnea de sănătate. Judecînd după zvîcniturile umerilor şi după setea cu care repezea biciul, se vedea bine că loveşte o vietate. Alt căruţaş, scund şi bine legat, cu barba neagră şi deasă, în vestă şi cu rubaşca scoasă peste pantaloni, alergă şi el într-acolo şi, aproape înecîndu-se într-un rîs întretăiat de tuse, strigă cu glas gros :

— Fraţilor, Dîmov a ucis o viperă ! Pe cinstea mea !

Sînt oameni cărora le poţi cîntări într-o clipă mintea după glasul şi după rîsul lor. Omul cel cu barbă neagră era unul dintre aceşti fericiţi : din glasul şi din rîsul lui ieşea la iveală o nemaipomenită prostie. Sfîrşind ce avea de făcut cu biciul, Dîmov cel bălai ridică de la pămînt, cu codirişca, ceva ca o frînghie, aruncînd-o spre căruţe.

— Asta nu-i viperă, asta-i şarpe de casă, — strigă cineva.

Omul cel cu faţa oblojită, călcînd de parcă avea picioare de lemn, se apropie cu paşi largi de şarpele din drum, se uită la el, apoi îşi încrucişă braţele subţiri ca două beţe.

— Ocnaşule ! — urlă el cu glas înăbuşit şi plîngător. — De ce l-ai zdrobit ? Ce rău ţi-a făcut, afurisitule ? Nu vezi că ai ucis un şarpe de casă ? Ce-ai zice să-ţi facă şi ţie cineva una ca asta ?

— Ce e drept, e drept, nu se cade să ucizi un şarpe de casă... — mormăi Pantelei, liniştit. — Nu se cade... Doar nu-i năpîrcă. Arată el ca o tîrîtoare, da-i o jivină blîndă, nu face nici un rău. Şi trebuie să ştii că el, şarpele de casă va să zică, ţine la om...

Lui Dîmov şi omului cu barba neagră le era ruşine, pesemne, deoarece începură să rîdă tare şi, fără să răspundă la ocările celorlalţi, se îndreptară încet spre căruţele lor. Cînd cea din urmă căruţă ajunse în drep-

tul locului unde zăcea şarpele, omul cu faţa oblojită, care stătea tot acolo, se întoarse către Pantelei şi-l întrebă cu glas plîngător :

— Spune şi dumneata, moşule, de ce-a ucis şarpele de casă ?

Abia acum văzu Egoruşka că omul avea ochii mici şi stinşi, iar faţa lui pămîntie şi bolnăvicioasă părea stinsă şi ea. Bărbia îi era umflată şi roşie, aproape stacojie.

— Te întreb, moşule, de ce l-a ucis ? — repetă el, pornind în pas cu Pantelei.

— E un prost, avea pesemne mîncărime la palme, de aceea l-a ucis ! — îi răspunse bătrînul. — Şi doar nu se cade să ucizi un şarpe de casă... Ce e drept, e drept... Numai că Dîmov al nostru e cam într-o ureche, asta se ştie, şi cînd îl apucă, ar ucide orice-i iese în cale. Nu-i vorbă, că nici Kiriuha nu-i mai breaz. În loc să sară în apărarea şarpelui, el îi tot dădea cu hi-hi-hi şi ho-ho-ho... Dar tu nu trebuie să te superi, Vasea... De ce să te superi ? l-au ucis, şi basta, dumnezeu cu ei... Dîmov e un smintit, iar Kiriuha un dobitoc... Nu-i nimic... Oameni proşti, oameni fără judecată, dumnezeu cu ei. Iaca, Emelian n-ar ucide niciodată ceva ce nu se cade. Adevărat, niciodată... Fiindcă-i om cu carte, pe cînd aceia îs nişte proşti... Emelian, asta-i ştiut... nu s-ar atinge.

Auzindu-şi numele, căruţaşul cel cu suman roşcat şi cu negul ca un burete, care părea că dirijează mereu un cor nevăzut, se opri din mers şi, aşteptîndu-i pe Pantelei şi pe Vasea să-l ajungă din urmă, porni alături de ei.

— Despre ce vorbeaţi ? — întrebă el cu glas răguşit şi înfundat.

— Iaca, Vasea s-a supărat, — îi răspunse Pantelei. — Şi-i spun şi eu, ca să-l împac, fel de fel de vorbe. ...Of, picioarele mele cele betege şi degerate ! Of !... Tocmai acuma v-a apucat, în zi de sfîntă duminică, ziua domnului !

— Te dor din pricină că umbli mult, — îi zise Vasea.

— Nu, flăcăule, nu... Asta nu-i din pricina umblatului. Dimpotrivă, cînd umblu parcă mi-e mai îndemînă, da' cînd mă culc şi mă încălzesc, apoi e prăpăd ! Mi-e mai îndemînă cînd umblu...

Emelian cel cu sumanul roşcat se vîrî între Pantelei şi Vasea şi ridică mîna, de parcă ceilalţi doi erau gata să înceapă a cînta. După ce-şi legănă mîna de cîteva ori prin aer, o lăsă în jos, gemînd cu deznădejde :

— Eh, s-a dus glasul meu ! — oftă el. — S-a dus, vai de păcatele mele ! Toată noaptea şi toată dimineaţa mi-a umblat prin minte cîntarea „doamne miluieşte", întreita cîntare, pe care am cîntat-o la cununia lui Marinovski. Uite, o am colea în minte, îmi stă pe limbă... gata-gata să-i dau drumul ! Şi nu pot. Nu mai am glas !

Tăcu cîteva clipe, chinuit de un gînd, apoi urmă :

— Cincisprezece ani am cîntat în cor. În toată uzina de la Lugansk, nimeni n-avea un glas ca al meu. Dar de cînd m-a pus necuratul de m-am scăldat în Doneţ, — iaca, îs trei ani de-atunci — nu mai pot lua o notă. Am răcit la gît. Iar fără glas, sînt ca un muncitor fără braţe.

— Asta aşa-i ! — încuviinţă Pantelei.

— Ce mai încoace-încolo, sînt un om pierdut, şi basta !

Deodată Vasea îl zări pe Egoruşka. Ochii i se umeziră şi i se făcură şi mai mici.

— Cum s-ar zice, merge şi cuconaşul cu noi ! — strigă el, acoperindu-şi nasul cu mîneca, de parcă-i era ruşine. — Ia te uită ce căruţaş grozav avem ! Haide, rămîi cu noi, să umbli cu căruţele şi să cari lînă !

Gîndul că un cuconaş ca acela ar putea să ajungă căruţaş, i se păru, fără îndoială, neaşteptat şi plin de haz, deoarece începu să rîdă în gura mare, brodînd înainte pe aceeaşi temă. Emelian ridică şi el ochii spre Egoruşka, în treacăt însă şi cu nepăsare. Era cufundat în gîndurile lui, şi dacă n-ar fi fost Vasea, nici nu l-ar fi luat în seamă pe băiat. În mai puţin de cinci minute începu din nou să dea dintr-o mînă, căutînd

să-i facă pe tovarăşii lui de drum să se pătrundă de frumuseţea acelui „Doamne miluieşte", care se cîntă la cununii şi de care îşi adusese aminte în noaptea aceea. Apoi îşi vîrî biciul subsuoară şi începu să dea din amîndouă mîinile.

La o verstă de sat, convoiul de căruţe se opri lîngă o fîntînă cu cumpănă. Kiriuha cel cu barba neagră dădu drumul ciuturii, apoi se lungi cu burta pe colacul fîntînii şi-şi vîrî în gaura întunecată capul zburlit, umerii şi o parte din trunchi, aşa fel încît Egoruşka nu-i mai vedea decît picioarele scurte, care abia mai atingeau pămîntul. Zărindu-şi chipul răsfrînt în apa din adînc, Kiriuha se bucură grozav şi izbucni într-un rîs prostesc şi gros, la care ecoul fîntînii se grăbi să-i răspundă pe acelaşi ton. Cînd se ridică, faţa şi gîtul lui erau roşii ca para focului. Cel dintîi se repezi la ciutura cu apă Dîmov. Înghiţea şi rîdea. Din cînd în cînd îşi scotea capul din ciutură şi-i spunea ceva de haz lui Kiriuha. Cînd termină de băut, se întoarse şi aruncă în gura mare, de răsună toată stepa, cîteva vorbe de ruşine, vreo cinci. Egoruşka nu ştia ce înseamnă acele vorbe, dar ştia că-s murdare. Ştia cîtă scîrbă le făceau vorbele acelea părinţilor şi cunoscuţilor, şi chiar şi lui, fără să înţeleagă de ce. Se deprinsese să creadă că numai beţivii şi scandalagiii se bucură de dreptul de a le striga în gura mare. Îşi aminti cum ucisese Dîmov şarpele de casă şi, ascultînd mai cu luare-aminte rîsul lui, simţi deodată o pornire duşmănoasă împotriva omului aceluia. Ca un făcut, chiar în clipa aceea Dîmov îl zări pe Egoruşka coborînd din căruţă şi îndreptîndu-se spre fîntînă. Căruţaşul izbucni în rîs şi strigă :

— Ia uitaţi-vă, fraţilor, moş Pantelei a născut aznoapte un băiat !

Kiriuha se înecă de rîs. După el, mai rîse nu ştiu cine. Egoruşka se înroşi tot şi se gîndi că Dîmov trebuie să fie, fără îndoială, un om grozav de rău.

Aşa cum stătea, cu capul gol şi cu cămaşa descheiată la piept, cu părul bălai şi cîrlionţat, Dîmov părea frumos şi neobişnuit de puternic. Fiecare mişcare pe care o făcea scotea la iveală pe omul bun de glumă,

pe voinicul conştient de forţa lui. Stătea cu mîinile în şolduri şi-şi învîrtea umerii, vorbea şi rîdea mai tare decît toţi şi-ţi făcea impresia că se pregăteşte să ridice cu o singură mînă o greutate atît de mare, încît să sperie pe toată lumea. Privirea lui veselă şi batjocoritoare se strecura cînd de-a lungul drumului, cînd la şirul de căruţe, cînd la cer, fără să se oprească nicăieri. Ai fi zis că, neavînd ce face, căuta ori încă o vietate s-o ucidă, ori să-şi bată joc de cineva. Se vedea bine că nu se temea de nimeni, că era gata să facă orice i-ar fi trăsnit prin cap şi că nu-i pasă de ce gîndeşte Egoruşka despre el... Iar băiatul, care nu-i putea suferi nici faţa frumoasă, nici părul roşcat şi nici puterea lui, îl asculta cum rîde, scîrbit şi înfricoşat, chinuindu-şi mintea să născocească o vorbă de ocară cît mai usturătoare şi să se răzbune.

Pantelei se apropie şi el de fîntînă. Scoase din buzunar un păhăruţ verde, de candelă, îl şterse cu o cîrpă, luă apă din ciutură şi bău. Mai luă o dată, apoi înveli păhăruţul în cîrpă şi-l vîrî la loc în buzunar.

— De ce bei din candelă, moşule? — îl întrebă Egoruşka, mirat.

— Unul bea din ciutură, altul din candelă, — îi răspunse bătrînul în doi peri. — Fiecare cum poftеşte... Iaca, tu bei din ciutură. Să fii sănătos...

— Porumbiţa mea, frumoasa mea, — începea deodată Vasea cu glas mîngîietor şi trist. — Porumbiţa mea!

Ochii lui priveau departe, dar acum erau umezi şi surîzători, iar faţa lui avea aceeaşi expresie de mai adineauri, cînd se uitase la Egoruşka.

— Cu cine vorbeşti? — îl întrebă Kiriuha.

— Uite colo o vulpe... stă răsturnată pe spate şi se joacă întocmai ca un căţel.

Toţi se uitară în depărtare, căutînd să vadă vulpea, dar n-o găsiră nicăieri. Numai Vasea o vedea, cu ochişorii lui cenuşii şi stinşi, şi nu mai putea de bucurie. Privirea îi era surprinzător de ageră, aşa cum avea să se încredinţeze şi Egoruşka mai tîrziu, şi ochii neobişnuit de pătrunzători. Pentru el, stepa

mohorîtă şi pustie era totdeauna plină de mişcare şi de viaţă. Era destul să-şi aţintească privirea în depărtare, ca să vadă o vulpe, un iepure, o dropie sau orice altă sălbătăciune, din cele care se feresc de oameni. Nu e mare lucru să vezi un iepure rupînd-o la fugă, sau o dropie zburînd. Oricine a umblat prin stepă, a avut prilejul să surprindă asemenea priveliştii. Dar nu-i e dat oricui să vadă sălbătăciunile în viaţa lor de toate zilele, cînd nu aleargă, nu se ascund şi nu se uită cu spaimă în toate părţile. Iar Vasea vedea şi cum se joacă vulpile, şi cum îşi spală iepurii botul cu lăbuţele, şi cum îşi netezesc dropiile penele, şi cum îşi aleg „ţinta" spîrcacii. Datorită vederii lui atît de ascuţite, Vasea cunoştea şi altă lume decît aceea pe care o cunosc ceilalţi oameni, o lume a lui, la care alţii nu puteau ajunge şi fără îndoială neînchipuit de frumoasă, deoarece de cîte ori o privea părea atît de fermecat, încît ar fi fost greu să nu-l pizmuieşti.

Cînd convoiul se puse din nou în mişcare, în clopotniţa bisericii trăgeau clopotele de liturghie.

V

Căruţele poposiră pe malul rîului, puţin mai la o parte de sat. Soarele dogorea ca şi în ajun, văzduhul părea încremenit şi trist. Pe mal se înălţau cîteva sălcii, dar umbra lor cădea peste apă, nu pe pămînt, pierzîndu-se fără folos, iar sub căruţe era zăpuşeală şi ţi se ura. Apa, albastră ca cerul răsfrînt în valurile ei, te atrăgea ca o chemare pătimaşă.

Căruţaşul Stiopka, pe care Egoruşka nu-l băgase de seamă pînă atunci, un ucrainean de vreo optsprezece ani, cu rubaşcă lungă şi descinsă, cu şalvari largi, care fluturau în mers ca două steaguri, se dezbrăcă cu grabă, coborî malul prăpăstios şi se aruncă în apă. Se cufundă întîi de vreo trei ori, apoi pluti pe spate închizîndu-şi ochii de plăcere. Pe faţă i se întipări un zîmbet încruntat, de parcă-l gidila cineva, făcîndu-l în acelaşi timp să şi rîdă, dar să şi sufere.

Pe o zi de arşiţă ca aceea, cînd n-ai unde să te adăposteşti de căldură şi de zăduf, plescăitul apei şi respiraţia întretăiată şi zgomotoasă a cuiva care se scaldă îţi mîngîie auzul, ca un cîntec frumos. Imitîndu-l pe Stiopka, Dîmov şi Kiriuha se dezbrăcară şi ei şi, bucurîndu-se dinainte de plăcerea care-i aştepta, se aruncară unul după altul în apă, rîzînd şi ţipînd. Şi rîul cel cuminte şi liniştit se umplu de plescăit şi de strigăte de veselie. Kiriuha tuşea, rîdea şi ţipa, de parcă încerca cineva să-l înece, în timp ce Dîmov se ţinea după el, căutînd să-l prindă de picior.

— Prinde-l, mă !... — striga el. — Ţine-l bine !

Kiriuha se prăpădea de rîs, nu mai putea de plăcere şi totuşi faţa lui păstra aceeaşi expresie ca şi pe mal : tîmpă şi zăpăcită, de-ai fi zis că se apropiase cineva de el pe la spate şi-l pocnise cu maiul în cap. Egoruşka se dezbrăcă şi el, dar nu coborî malul, ci îşi făcu vînt şi se aruncă de sus, de la un stînjen şi jumătate. Descriind un arc prin văzduh, căzu în apă, se cufundă, dar nu-i dădu de fund : o putere tainică, rece şi plăcută, îl prinse şi-l ridică la suprafaţă. Băiatul scoase capul din apă, suflînd cu putere şi făcînd clăbuci la gură şi-şi deschise ochii. Soarele se oglindea în apa rîului chiar acolo, lîngă el. In primele clipe începură să-i joace pe dinaintea ochilor scîntei orbitoare, apoi curcubee şi pete întunecate. Se grăbi să se cufunde din nou, deschise ochii sub apă şi văzu ceva tulbure şi verzui, ca un cer de noapte cu lună. Aceeaşi putere nu-l lăsă nici acum să atingă fundul şi să se bucure de răcoare, ci îl săltă iarăşi în sus. Cînd ajunse la faţa apei, răsuflă aşa de adînc, încît simţi răcoarea pătrunzîndu-i nu numai în piept, dar şi în stomac. După aceea, ca să se bucure cît mai mult de apă, începu să facă tot ce-i trăsnea prin minte : să stea culcat pe spate, lăsîndu-se în voia valurilor, să se zbenguie, să se dea de-a tumba, să înoate pe burtă, pe-o coastă, pe spate, în picioare, pînă obosi. Celălalt mal, năpădit de stuf, părea auriu în bătaia soare-

lui. Spicele bogate şi înflorite se aplecau deasupra apei. Într-un loc, stuful se legăna cînd la dreapta, cînd la stînga, trosnind şi lăsîndu-şi vîrfurile în jos, de parcă saluta pe cineva : Stiopka şi Kiriuha erau acolo, căutînd raci.

— Un rac ! Uitaţi-vă, fraţilor, am prins un rac ! — strigă Kiriuha triumfător, arătînd într-adevăr un rac.

Egoruşka înotă spre stufăriş, se cufundă şi începu să scurme în jurul rădăcinilor. Scotocind prin mîlul lipicios, simţi sub degete ceva ascuţit şi scîrbos. Poate să fi fost un rac, dar în aceeaşi clipă cineva îl apucă de picior şi-l trase în sus. Înecîndu-se şi tuşind, Egoruşka deschise ochii şi văzu în faţa lui obrazul ud şi strîmbat de rîs al lui Dîmov poznaşul. Flăcăul sufla din greu şi, judecînd după felul cum se uita la el, ar fi vrut să ducă jocul mai departe. Îl ţinea zdravăn de picior şi ridicase mîna să-l apuce de gît. Dar Egoruşka se smuci cu silă din mîinile lui, de parcă-i era frică să nu-l înece, şi-i strigă în obraz :

— Prostule ! Cînd te-oi plesni o dată peste bot !

Dar părîndu-i-se că ceea ce-i spusese nu era de ajuns ca să-i arate cît îl ura, se mai gîndi puţin şi adăugă :

— Ticălos ce eşti ! Porc de cîine !

Însă Dîmov nici nu-l luă în seamă, de parcă nu se întîmplase nimic, şi se îndreptă înot spre Kiriuha, strigînd :

— Ştiţi ceva, băieţi ? Hai să prindem peşte !

— N-ar fi rău ! — încuviinţă Kiriuha. — Trebuie să fie mult peşte pe-aici...

— Stiopka, dă o fugă pînă în sat şi cere de la vreun mujic un voloc.

— N-o să-mi dea nimeni.

— Ba o să-ţi dea ! Roagă-te de oameni, spune-le să-şi facă pomană cu noi, că sîntem nişte bieţi drumeţi.

— Apoi, aşa şi este !

Stiopka ieşi din apă, se îmbrăcă la repezeală şi, cu capul gol, fîlfîindu-şi şalvarii, o luă în goană spre

sat. După întîmplarea cu Dîmov, Egoruşka nu mai avea nici un chef să înoate. Ieşi din rîu şi începu să se îmbrace. Pantelei şi Vasea stăteau pe creasta malului povîrnit, cu picioarele atîrnate, şi se uitau la cei care se scăldau. Emelian intrase şi el în apă, dar numai pînă la genunchi. Gol puşcă, se oprise chiar lîngă mal, ţinîndu-se cu o mînă de ierburi, să nu cadă, iar cu cealaltă frecîndu-se pe trup. Şi aşa cum stătea, încovoiat, cu omoplaţii ieşiţi în afară, cu negul cel mare sub ochi şi înspăimîntat fără îndoială de valuri, părea într-adevăr vrednic de rîs. Faţa îi era gravă şi aspră, şi se uita la apă cu mînie, de parcă era gata să-i ceară socoteală că, atunci cînd se scăldase în Doneţ, îl făcuse să răcească şi-i luase glasul.

— Şi tu, de ce nu te scalzi? — îl întrebă Egoruşka pe Vasea.

— Uite-aşa... Nu-mi place... — îi răspunse Vasea.

— Şi de ce eşti umflat la falcă?

— Mă doare... Eu, cuconaşule, am fost muncitor la o fabrică de chibrituri... Doctorul zice că de-acolo mi se trage boala, de mi se umflă falca. Zice că aerul din fabrică era otrăvit. Apoi, afară de mine, li s-au mai umflat fălcile încă la trei băieţi, ba unuia chiar i-au putrezit de-a binelea...

Stiopka se întoarse curînd cu un voloc. Dîmov şi Kiriuha se învineţiseră şi răguşiseră de mult ce stătuseră în apă. Totuşi se apucară bucuroşi de pescuit. La început, se îndreptară spre stufăriş, unde rîul era mai adînc. Acolo, apa îi ajungea lui Dîmov pînă la bărbie, iar lui Kiriuha, care era mai scurt, pînă deasupra capului, aşa că mereu înghiţea la apă şi făcea clăbuci. Cît despre Dîmov, aluneca pe rădăcini, cădea şi se încurca în voloc. Se zbenguiau amîndoi şi făceau atîta gălăgie, încît păreau mai curînd că se joacă decît că pescuiesc.

— Aici e prea adîncă apa, — gîfîia Kiriuha. — Nu prindem nimic.

— Nu smuci, diavole! — striga Dîmov, încercînd să dea volocului o înclinare potrivită. — Ţine-l zdravăn cu mîinile!

— N-o să prindeţi nimic acolo! — răcnea Pantelei de pe mal. — Speriaţi peştii degeaba, proştilor! Luaţi-o mai la stînga, unde apa nu-i aşa de adîncă!

Pe neaşteptate, se văzu sclipind deasupra volocului un peşte mărişor. Toţi scoaseră un strigăt de mirare, iar Dîmov, peste măsură de înciudat, izbi apa cu pumnul în locul unde se cufundase peştele.

— Ei, drăcia dracului! — strigă Pantelei bătînd din picioare. — Au scăpat un biban. A şters-o dihania!

Dîmov şi Kiriuha o luară încetişor spre stînga şi, ajungînd într-un loc mai puţin adînc, începură să pescuiască temeinic. Erau cam la trei sute de metri depărtare de locul unde poposiseră căruţele. De pe mal, îi vedeai cum se osteneau, în tăcere şi abia mişcîndu-şi picioarele, să tragă volocul cît mai la fund şi mai către stuf, cum loveau cu pumnii în apă şi scuturau stuful, foşnindu-l, ca să sperie peştii şi să-i mîne spre voloc. De la stufăriş o luau spre celălalt mal, scoteau volocul, apoi, înciudaţi, porneau iarăşi îndărăt, ridicîndu-şi genunchii cît mai sus. Vorbeau unul cu altul, dar nu se auzea ce-şi spun. Soarele le frigea spinările, muştele îi pişcau şi trupurile lor, din vinete ce fuseseră, se făcuseră stacojii. In urma lor venea Stiopka, purtînd în mînă o căldare şi ţinîndu-şi cu dinţii poalele cămăşii suflecate pînă subsuoară. De cîte ori aveau noroc să prindă cîte ceva, Stiopka ridica mîna în care ţinea peştele, îl făcea să sclipească în bătaia soarelui şi striga:

— Ia uitaţi-vă ce mai biban! Pînă acum avem cinci ca ăsta!

După ce scoteau volocul, Dîmov, Kiriuha şi Stiopka scotoceau cîtva timp în mîlul care intrase în ochiurile lui, mai puneau cîte ceva în căldare, mai aruncau nu ştiu ce, iar uneori îşi treceau unul altuia vreo vietate prinsă în voloc, se uitau curioşi la ea, apoi o zvîrleau...

— Ce-aţi găsit? — îi întrebau cei de pe mal.

Stiopka răspundea ceva, dar era greu să înţelegi ce anume. Peste cîtva timp ieşi din apă şi, ţinînd

căldarea cu amîndouă mîinile, alergă spre căruţe, uitînd să-şi mai lase cămaşa în jos.

— E plină ! — strigă el, suflînd din greu. — Daţi-mi alta.

Egoruşka se uită la căldare. Era plină pînă sus. Un pui de ştiucă îşi scoase din apă botul lung şi slut, iar în jurul lui forfoteau raci şi peşti mărunţei. Băiatul vîrî mîna pînă la fund şi amestecă apa. Ştiuca dispăru printre raci, iar în locul ei ieşiră la iveală un biban şi un lin. Vasea se uită şi el în căldare. Ochii i se umeziră, iar faţa îi căpătă aceeaşi expresie duioasă, pe care o avusese atunci cînd zărise vulpea. Vîrî mîna în căldare, duse ceva la gură şi începu să mestece. Îl auziră ronţăind.

— Fraţilor, — strigă cu mirare Stiopka, — fraţilor, Vaska mănîncă un ghigorţ de viu ! Ptiu !

— E un porcuşor, nu un ghigorţ — îi răspunse Vasea liniştit, mestecînd înainte.

Peste puţin scoase din gură o codiţă de peşte, se uită la ea cu duioşie, apoi o vîrî iarăşi în gură. În timp ce mesteca şi ronţăia, lui Egoruşka i se păru că nu mai are înaintea lui o făptură omenească. Falca umflată, ochii stinşi, căutătura neînchipuit de ageră, codiţa aceea de peşte şi plăcerea cu care îşi mesteca porcuşorul, îl făceau pe Vasea să semene mai mult a animal.

Lui Egoruşka îi fu scîrbă să mai stea lîngă el. De altfel, pescuitul se sfîrşise. Băiatul făcu ocolul căruţelor, rămase o clipă pe gînduri, apoi, de plictiseală, se îndreptă spre sat.

Nu mult după aceea stătea în biserică, şi, cu fruntea lipită de spinarea cuiva care mirosea a cînepă, asculta cum cînta corul în strană. Liturghia era pe sfîrşite. Egoruşka nu se pricepea la cîntările bisericeşti, de aceea nu-i trezeau nici un interes. După ce ascultă cîtva timp, începu să caşte şi să cerceteze cefele şi spinările celor din faţă. Una din cefe, roşie şi încă udă de apă, era a lui Emelian — o recunoscu. Purta părul retezat în chip de paranteză şi mult mai scurt decît se obişnuieşte, tîmplele îi erau şi ele tunse

mărunt, iar urechile roşii, care semănau cu două frunze de brusture, aveau aerul că nu se simt la locul lor. Uitîndu-se la ceafa şi la urechile lui Emelian, Egoruşka se gîndi, dumnezeu ştie de ce, că omul acela trebuie să fie grozav de nenorocit. Işi aminti cum dădea din mîini dirijînd un cor închipuit, îşi aminti glasul lui răguşit şi înfăţişarea speriată pe care o avea în timp ce se scălda. I se făcu milă de el şi simţi nevoia să-i spună o vorbă bună.

— Sînt şi eu pe-aici! — îi şopti, trăgîndu-l de mînecă.

Cei care au cîntat cîndva în vreun cor, fie că erau tenori sau başi, mai ales dacă au mai şi dirijat corul, se deprind să se poarte aspru şi fără prietenie cu băieţii. Obiceiul acesta nu-i părăseşte nici chiar atunci cînd nu mai cîntă în cor. Intorcîndu-şi capul spre Egoruşka, Emelian îl privi încruntat şi-i spuse:

— Stai cuminte în biserică!

Atunci Egoruşka se strecură înainte, mai aproape de iconostas. Descoperi acolo doi oameni care ieşeau din comun: în partea dreaptă, în faţa tuturor, stăteau pe un covor un domn şi o doamnă. La spatele lor erau două scaune. Domnul, îmbrăcat în haine de *soie écrue* bine călcate, stătea ţeapăn ca un ostaş care dă onorul, scoţîndu-şi înainte bărbia rasă, albăstruie. Totul în domnul acela dovedea o deosebită demnitate: şi gulerul înalt, şi bărbia albăstruie, şi chelia mică, ba chiar şi bastonul pe care-l ţinea în mînă. De-atîta demnitate i se înţepenise gîtul, iar bărbia îl trăgea în sus cu atîta putere, încît te aşteptai din clipă în clipă să-i vezi capul desprinzîndu-se de grumaz şi luîndu-şi zborul. Iar doamna, grasă şi trecută, cu un şal alb de mătase pe umeri, îşi ţinea capul aplecat pe un umăr şi se uita în jurul ei, cu aerul unui om care a făcut cuiva un serviciu şi e gata să-i spună: — „O, nu vă deranjaţi să-mi mulţumiţi! Nu ţin de loc la asta...“ Iar la dreapta şi la stînga covorului stăteau, ca un zid, mujicii ucraineni.

Egoruşka se apropie de iconostas şi începu să sărute icoanele. In faţa fiecăreia bătea, fără grabă, cîte

o metanie adîncă, se uita îndărăt la popor, apoi se ridica în picioare şi săruta icoana. Îi făcea o deosebită plăcere să atingă cu fruntea podeaua rece. Cînd paraclisierul ieşi din altar cu o mucarniţă lungă, să stingă lumînările, Egoruşka se ridică repede, se apropie de el şi-l întrebă :

— S-a împărţit anafura ?

— Nu este, nu este... — bombăni paraclisierul, ursuz. — Nu mai...

Liturghia se terminase. Egoruşka ieşi încet din biserică şi o luă spre piaţa satului. Văzuse pînă acum atîtea sate şi pieţe şi atîţia mujici, încît nu-l mai interesa nimic din tot ce i se ivea înaintea ochilor. Neavînd ce face, şi ca să-şi mai omoare vremea, intră într-o dugheană, de uşa căreia era atîrnată o bucată de stambă lată, roşie. Dugheana mare şi întunecoasă era împărţită în două : într-o parte se vindeau pînzeturi şi de-ale băcăniei, în cealaltă erau cîteva butoaie cu dohot şi hamuri spînzurate de tavan. Mirosea plăcut a dohot şi a piele. Podeaua de lut fusese stropită de curînd. Şi se vede treaba că o stropise un om cu imaginaţia bogată, un liber-cugetător, deoarece toată era numai desene şi semne cabalistice. În spatele tejghelei, cu burta sprijinită de pupitrul care-i slujea drept casă, stătea negustorul : gras, cu faţa lată şi cu barba tăiată rotund. Era velicorus, pesemne. Îşi bea ceaiul sugînd dintr-o bucăţică de zahăr şi după fiecare sorbitură dădea drumul la cîte-un oftat adînc. Chipul lui arăta o desăvîrşită nepăsare, însă fiecare oftat avea aerul că spune : „Stai puţin, că-ţi arăt eu ţie !“

— Dă-mi de o copeică seminţe ! — ceru Egoruşka.

Negustorul îşi ridică sprîncenele, ieşi de după tejghea şi turnă în buzunarul băiatului seminţe de floarea-soarelui, cu un borcănaş de pomadă care-i servea de măsură. Lui Egoruşka nu-i mai venea să plece de acolo. Cercetă mult timp lăzile cu turtă dulce, se gîndi puţin, apoi întrebă, arătînd spre turtele mici, zise de Veazma, care, de vechi ce erau, prinseseră parcă un fel de rugină :

— Cum daţi turtele astea ?

— Două la o copeică.

Egoruşka scoase din buzunar turta dulce, pe care o primise în ajun de la evreică, şi întrebă iarăşi :

— Da' una ca asta, cîte parale face ?

Negustorul luă turta dulce în mînă, se uită la ea din toate părţile, apoi ridică o sprînceană :

— Una ca asta ?... — repetă el întrebarea.

Ridică şi cealaltă sprînceană, se gîndi o clipă şi răspunse :

— Trei copeici perechea...

Se făcu linişte.

— Al cui eşti ? — se interesă negustorul, turnîndu-şi ceai în pahar dintr-un ceainic de aramă.

— Is nepotul lui Ivan Ivanîci.

— Apoi, sînt fel de fel de Ivan Ivanîci, — oftă negustorul. După aceea se uită spre uşă, pe deasupra capului lui Egoruşka, tăcu o clipă şi-l întrebă :

— Bei un ceai ?

— Dacă vrei... — se învoi Egoruşka cu oarecare rezervă, cu toate că-i era grozav de poftă să bea un ceai, căci nu luase nimic dimineaţa.

Negustorul îi turnă un pahar şi i-l întinse, împreună cu o bucăţică de zahăr din care muşcase şi el. Egoruşka se aşeză pe un scăunaş şi începu să-şi bea ceaiul. Ar fi vrut să-l mai întrebe pe negustor cît costă un funt de migdale zaharisite, dar abia deschise gura, că şi intră un muşteriu. Negustorul îşi împinse paharul cu ceai mai încolo şi ieşi să-l întîmpine. Il duse în partea de prăvălie unde mirosea a dohot şi stătu mult cu el de vorbă. Muşteriul, un om grozav de încăpăţînat şi pe cît se pare viclean, dădea mereu din cap că, adică, nu-i convine, trăgîndu-se de-a-ndaratelea spre uşă. In cele din urmă, negustorul îl înduplecă şi începu să-i toarne ovăz într-un sac mare.

— Ce, ăsta-i ovăz ? — făcu muşteriul cu glas plîngător. — Asta-i pleavă, nu ovăz, să rîdă şi curcile... Nu, nu iau, mă duc la Bondarenko !

Cînd se întoarse Egoruşka la rîu, pe mal se aprinsese un foc potrivit, mai mult fum decît foc. Căruţaşii

îşi găteau prînzul. Stiopka stătea în mijlocul fumului, cu o lingură mare şi ştirbă, mesteca într-un ceaun. Ceva mai încolo, cu ochii înroşiţi de fum, Kiriuha şi Vasea curăţau peştele. In faţa lor zăcea volocul plin de mîl şi de ierburi, în care străluceau peştii şi foiau racii.

Emelian, care abia se întorsese de la biserică, stătea alături de Pantelei, dădea din mînă şi, cu glas răguşit, cînta încetişor : „Pe tine te lăudăm, doamne..." Dîmov se învîrtea pe lîngă cai.

Terminînd de curăţat peştii, Kiriuha şi Vasea le dădură drumul, o dată cu racii vii, în căldare, îi spălară, apoi îi răsturnară în apa clocotită din ceaun.

— Să pun şi slănină ? — întrebă Stiopka, adunînd cu lingura spuma de pe ceaun.

— Pentru ce ? Peştele îşi are grăsimea lui, — îi răspunse Kiriuha.

Inainte de a lua ceaunul de pe foc, Stiopka aruncă în apă trei pumni de mei şi o lingură de sare. După aceea gustă, plescăi din buze, linse lingura şi icni mulţumit, ceea ce însemna că fiertura era gata.

Toţi, afară de Pantelei, se aşezară în jurul ceaunului şi începură să lucreze cu lingurile.

— Ia daţi-i şi băiatului o lingură ! — zise Pantelei, cu asprime. — Că i-o fi foame şi lui !

— Mîncarea noastră e mîncare de mujici !... — oftă Kiriuha.

— Lasă că şi bucatele mujicilor or să-i priască, numai să aibă poftă de mîncare !

Egoruşka primi o lingură şi începu să mănînce. Dar nu se aşeză, ci rămase în picioare lîngă ceaunul în care se uita ca într-o groapă. Fiertura răspîndea miros tare de peşte. Printre firele de mei întîlneai şi solzi, iar racii nu-i puteai prinde cu lingura, aşa că oamenii îi scoteau din ceaun de-a dreptul cu degetele. Vasea, încalte, nu se sfia de fel şi-şi vîra în ceaun nu numai mîinile, dar şi mînecile hainei. Totuşi, lui Egoruşka fiertura i se păru tare gustoasă şi-i amintea supa de raci pe care o făcea mama acasă, în zi-

lele de post. Pantelei stătea mai la o parte şi mînca pîine goală.

— Da' dumneata de ce nu mănînci, moşule? — îl întrebă Emelian.

— Mie nu-mi' plac racii... Dă-i încolo! — făcu bătrînul întorcîndu-se cu scîrbă.

In timp ce mîncau, oamenii vorbeau ba de una, ba de alta. Din ce-şi spuneau, Egoruşka înţelese că noile lui cunoştinţe, cu toate că se deosebeau în ce priveşte vîrsta şi caracterul, aveau totuşi ceva comun, ceva care-i făcea să semene unul cu altul. Toţi păreau că au avut un trecut luminos şi un prezent întunecat, toţi vorbeau cu aprindere despre trecutul lor, şi aproape cu dispreţ de prezent. Rusului îi plac mai mult amintirile, decît viaţa însăşi. Asta Egoruşka încă n-o ştia şi, înainte de sfîrşitul mesei, era adînc încredinţat că în jurul ceaunului stăteau numai oameni pe care soarta îi nedreptăţise şi-i umilise. Pantelei povestea cum altădată, cînd nu era încă drum de fier, umbla cu căruţele la Moscova şi la Nijni-Novgorod şi cîştiga atîta bănet, încît nu ştia ce să mai facă cu el. Şi ce negustori erau pe vremea aceea, şi ce peşte! Şi toate ieftine... Acuma, drumurile de cărăuşie îs scurte, negustorii mai zgîrciţi, norodul mai sărac, pîinea mai scumpă. Intr-un cuvînt, nimic nu mai este aşa cum a fost. Emelian spunea că altădată, pe vremea cînd era la uzina din Lugansk şi cînta în cor, avea un glas neîntrecut şi ditea notele ca pe apă, în timp ce acum nu-i decît un mujic de rînd, trăind din mila lui frate-său, care-l trimite la cărăuşie cu caii lui, oprindu-i pentru asta jumătate din cîştig. Vasea muncise cîndva la o fabrică de chibrituri, iar Kiriuha fusese vizitiu la un boier cumsecade, şi nu găseai în tot ţinutul altul care să mîne o troică mai bine decît el! Dimov era feciorul unui mujic cuprins, trăia şi petrecea după pofta inimii şi nu ştia ce e necazul. Dar abia trecuse de douăzeci de ani cînd taică-său, om aspru şi autoritar, căutînd să-l deprindă cu munca, de frică să nu ajungă un răsfăţat dacă rămîne acasă, a început să-l trimită în cărăuşie, ca

pe un mujic care n-ar avea o palmă de pămînt la viaţa lui. Numai Stiopka tăcea. Dar pe faţa lui spînă puteai să citeşti că şi el o dusese altădată mult mai bine ca acum.

Aducîndu-şi aminte de tată-său, Dîmov lăsă mîncarea şi se posomorî. Se uită încruntat la tovarăşii lui, apoi îşi opri privirea asupra lui Egoruşka.

— Scoate-ţi căciula, păgînule ! — se răsti la el. — Cum se poate să mănînci cu căciula pe cap ? Şi cică eşti boier !

Egoruşka îşi scoase pălăria fără să zică o vorbă, dar nu mai simţi gustul mîncării. Şi nici nu auzi măcar cînd Pantelei şi Vasea îi luară apărarea. O mînie grea i se aprinse în piept împotriva zurbagiului şi se hotărî să se răzbune, cu orice preţ.

După ce mîncară, căruţaşii se îndreptară spre harabalele lor şi se culcară la umbră.

— Moşule, spune, plecăm curînd ? — îl întrebă Egoruşka pe Pantelei.

— Avem să plecăm cînd o vrea dumnezeu... Acuma nu-i de plecat, că-i prea mare zăpuşeala... Doamne-dumnezeule, facă-se voia ta... maică precistă... Hai voinicule, culcă-te şi tu !

Nu trecu mult şi de sub căruţe se porniră sforăieli cumplite. Egoruşka ar fi vrut să se mai întoarcă în sat, dar după ce se gîndi o clipă, căscă şi se întinse şi el alături de bătrîn.

VI

Convoiul rămase toată ziua acolo, lîngă rîu, şi nu se urni din loc decît la asfinţitul soarelui.

Egoruşka se culcă din nou pe balot, carul se legăna şi scîrţîia alene, Pantelei mergea pe lîngă căruţă şi, ca şi înainte, tropăia din picioare, se plesnea cu palmele peste coapse şi vorbea singur. Ca şi ziua trecută, văzduhul era plin de simfonia stepei.

Culcat pe spate, cu mîinile sub cap, Egoruşka se uita la cer. Văzu cum se aprinse, apoi cum se stinse

amurgul. Ingerii păzitori, care-şi întinseseră peste zare aripile lor de aur, se pregăteau acum să se culce. Ziua se sfîrşise cu bine, noaptea se arăta liniştită şi senină, aşa că puteau să stea fără grijă la ei acasă, în cer... Băiatul văzu cum se întuneca încet, încet văzduhul, văzu cum se lăsa negura, pe nesimţite, peste pămînt şi cum se aprindeau stelele, sus, una după alta.

Dacă te uiţi mult la cerul cel adînc, fără să-ţi iei ochii de la el, ţi se furişează şi în gînd şi în suflet simţămîntul unei singurătăţi fără sfîrşit. Ţi se pare că eşti neînchipuit de singur, şi tot ce pînă atunci ţi se părea apropiat şi drag începe să-ţi fie străin şi-şi pierde orice valoare. Stelele, care de mii de ani se uită din înălţimi, şi pînă şi cerul plin de taine, şi negura, — toate atît de indiferente faţă de scurta viaţă omenească, îţi apasă sufletul cu tăcerea lor, atunci cînd rămîi singur cu ele şi încerci să le pătrunzi înţelesul... Gîndul singurătăţii care ne aşteaptă pe fiecare în mormînt pune stăpînire pe tine, şi viaţa ţi se pare fără nădejde, înfricoşătoare...

Egoruşka îşi aduse aminte de bunica lui, care dormea acum în cimitir, sub vişini. O văzu întinsă în sicriu, cu pitacii de aramă pe ochi, îşi aduse aminte cum au pus oamenii capacul peste sicriu şi cum l-au coborît în groapă, apoi zgomotul înăbuşit al bulgărilor de pămînt izbindu-se de capac... Şi-o închipui în sicriul strîmt şi întunecos, părăsită de toţi, neputincioasă. I se păru că o vede trezindu-se şi, neînţelegînd unde se află, începînd să bată cu pumnii în capac şi să strige după ajutor şi, în cele din urmă, istovită de spaimă, murind a doua oară. Şi-o închipui pe mamă-sa moartă, apoi pe părintele Hristofor, pe contesa Draniţkaia, pe Solomon... Dar cu toate silinţele lui, nu izbuti să se vadă pe el însuşi mort, într-un mormînt întunecos, departe de casă, părăsit de toţi, lipsit de orice ajutor. Nu putea să-şi închipuie că e cu putinţă să-i vină şi lui rîndul şi i se părea că el n-o să moară niciodată....

Iar bătrînul Pantelei, căruia de mult ar fi trebuit să-i vină rîndul, mergea pe lîngă căruţă şi-şi depăna gîndurile, cu glas.

— Ce să spun... cumsecade boieri... — mormăia el înainte. — Şi-au dat feciorul la învăţătură, dar cum o scoate-o el la capăt, asta încă nu se ştie... Cum spuneam, la Slaveanoserbsk nu-i nici o şcoală din care să ieşi cine ştie ce mare cărturar... Dacă nu-i, nu-i, ce să mai vorbim... Da' băiatul îi bun, nimica de zis... Cînd o creşte mare, are să-l ajute pe taică-său. Tu, Egori, eşti mititel acuma, da' cînd ai să fii om în toată firea, ai să ţii şi tu pe tată-tău şi pe mamă-ta. Că aşa-i rînduit de dumnezeu... Cinsteşte pe tatăl şi pe mama ta... Şi eu am avut copii, numai că au ars... O dată cu ei mi-a ars şi nevasta... Aşa-i cum îţi spun : mi s-a aprins casa în noaptea de Bobotează... Eu nu eram acolo, eram plecat la Oriol. Da, la Oriol... Maria a fugit afară, dar şi-a adus aminte că înăuntru dormeau copiii şi s-a întors în goană înapoi. Şi a ars şi ea cu ei... Da, aşa... A doua zi nu le-am mai găsit decît oscioarele...

Pe la miezul nopţii, căruţaşii şi Egoruşka stăteau iarăşi roată în jurul unui foc. Pînă să se aprindă ca lumea buruienile, Kiriuha şi Vasea plecaseră să aducă apă dintr-o vîlcea. Şi cu toate că se făcuseră nevăzuţi în beznă, glasurile lor şi zăngănitul căldărilor se auzea mereu, semn că vîlceaua nu era departe. Lumina focului aşternea pe pămînt o pată uriaşă şi tremurătoare şi, cu toate că era o noapte cu lună, dincolo de pata aceea roşie totul se cufunda într-un întuneric de nepătruns. Flăcările îi orbeau pe căruţaşi, aşa că nu vedeau decît o mică parte din drum. In întuneric, căruţele încărcate cu baloturi şi caii păreau coline mari, cu liniile nelămurite. La douăzeci de paşi de foc, la marginea drumului, se înălţa pe un mormînt o cruce de lemn lăsată într-o rînă. Inainte de a se aprinde focul, cînd se vedea pînă departe, Egoruşka observase şi de cealaltă parte a drumului încă o cruce, tot atît de veche şi de prăvălită.

După ce se întoarseră cu apa, Kiriuha şi Vasea umplură ceaunul şi-l aşezară deasupra focului. Stiopka îşi luă locul în fum, lîngă ceaun şi, în mînă cu lingura cea ştirbă, se uita pe gînduri la apă, aşteptînd să dea în clocot. Pantelei şi Emelian stăteau unul lîngă altul, în tăcere, gîndindu-se dumnezeu ştie la ce. Întins pe burtă şi cu capul sprijinit în pumni, Dîmov se uita în foc. Umbra lui Stiopka juca peste el, şi faţa lui frumoasă era cînd întunecată de umbră, cînd luminată de flăcări... Kiriuha şi Vasea strîngeau de pe cîmp buruieni şi uscături. Cu mîinile în buzunare, Egoruşka se aşezase lîngă Pantelei, uitîndu-se cum se mistuiau buruienile în foc.

Toţi se odihneau, fiecare cu gîndurile lui. Din cînd în cînd, trăgeau cu ochiul la crucea peste care dănţuiau pete roşii. Un mormînt singuratic are în el ceva nespus de trist şi nespus de poetic, ceva care te predispune la visare... Parcă-i auzi tăcerea, şi în tăcerea aceea simţi cum freamătă sufletul necunoscutului, care zace sub cruce. Cum s-o fi simţind el în stepă? Nu l-o fi chinuind dorul, în nopţile cu lună? În apropierea mormîntului, stepa pare tristă, abătută şi îngîndurată, iarba mîhnită, şi pînă şi greierii ţîrîie mai cu sfială parcă... Şi nu e trecător al cărui gînd să nu se oprească la sufletul singuratic şi să nu-şi întoarcă mereu capul spre cruce, pînă rămîne departe în urmă, înghiţită de negură...

— Moşule, ce e cu crucea asta? — întrebă Egoruşka.

Pantelei se uită întîi la cruce, pe urmă la Dîmov:

— Mikola, n-o fi ăsta locul unde i-au ucis cosaşii ceia pe negustori?

Dîmov se ridică alene într-un cot, aruncă o căutătură către drum şi răspunse:

— Ba chiar ăsta-i...

Se făcu tăcere. Kiriuha luă un mănunchi de iarbă uscată, îl răsuci şi-l vîrî sub ceaun. Focul izbucni în vîlvătăi mari, fumul negru îl învălui pe Stiopka, iar umbra crucii, răzbătînd prin întuneric, se întinse pe drum, de-a lungul carelor.

— Da, aici i-au ucis... — urmă Dîmov în silă. — Erau doi negustori, tatăl şi feciorul, se duceau să vîndă icoane. Şi au poposit, nu departe de aici, la hanul pe care-l ţine acum Ignat Fomin. Bătrînul, care băuse mai mult decît se cuvenea, a început să se laude că are bani mulţi la el. E lucru ştiut că negustorii îs oameni lăudăroşi, să ferească dumnezeu cît îs de lăudăroşi... Nu-i rabdă inima să nu facă pe grozavii faţă de unii ca noi. Şi se întîmplase ca tot atunci să tragă la han şi nişte cosaşi. Se înţelege că l-au auzit pe negustor lăudîndu-se şi le-a încolţit în minte gîndul cel rău.

— Doamne-dumnezeule... Maică preacurată!... — oftă Pantelei.

— A doua zi, cînd s-a crăpat de ziuă — urmă Dîmov, — negustorii erau gata de plecare. Atunci cosaşii s-au apropiat de ei şi au intrat în vorbă : „Noi am zice să mergem împreună, înălţimea voastră. Una că te mai iei cînd eşti cu mai mulţi, da' e şi mai sigur, că locurile-s cam pustii...“ Ca să nu li se spargă icoanele, negustorii mergeau la pas. Asta şi aşteptau cosaşii...

Dîmov se ridică în genunchi şi se întinse.

— Da, — făcu el căscînd, — la început toate au mers bine. Numai, cînd au ajuns aici, cosaşii au tăbărît asupra negustorilor şi au început a-i căsăpi cu coasele... Feciorul negustorului, care era voinic, a smuls o coasă din mîna unuia şi unde s-a pornit să dea, şi în dreapta, şi în stînga... Se înţelege că pînă la urmă tot i-au răpus ceilalţi, că erau opt. N-a rămas bucăţică neciopîrţită din trupul negustorilor! După ce şi-au dus pînă la capăt nelegiuirea, cosaşii au tîrît morţii din drum, pe bătrîn într-o parte şi pe fecioru-său în cealaltă. Mai era o cruce dincolo, drept în faţa ăştia... Nu ştiu dacă mai este şi acuma... De-aici nu se vede.

— Este, —îi răspunse Kiriuha.

— Se zice că nici n-au găsit cine ştie ce bani la ei.

— Adevărat, puţini, — întări Pantelei. — Vreo sută de ruble.

— După aceea, trei dintre hoţi au murit şi ei : îi tăiase zdravăn negustorul cel tînăr... Şi-au prăpădit tot sîngele şi au murit... Unuia îi retezase o mînă, şi oamenii zic că a fugit aşa, fără mînă, vreo patru verste. L-au găsit tocmai lîngă Kurikovo, stînd pe un muşuroi, cu capul pe genunchi, de parcă se gîndea. Cînd s-au uitat mai bine la el, îşi dăduse sufletul, murise...

— L-au dibuit după urmele de sînge... — adăugă Pantelei.

Toţi întoarseră capul spre cruce. Şi iarăşi se făcu linişte. De undeva, din vîlcea pesemne, se auzi ţipătul tînguitor al unei păsări de noapte : „spliu ! spliu ! spliu !..."

— Mulţi oameni răi sînt pe lumea asta, — făcu Emelian.

— Mulţi, mulţi ! — întări Pantelei, trăgîndu-se mai aproape de foc. Văzîndu-l, ai fi zis că-l prinsese frica. — Mulţi, — urmă el în şoaptă. — Ce să spun, am văzut destui oameni de ăştia în viaţa mea... oameni răi, va să zică... Am întîlnit şi mulţi oameni sfinţi şi drepţi, da' păcătoşi am văzut atîţia, că nici nu i-aş putea număra... Mîntuieşte-ne pre noi şi ne miluieşte, Maică precistă !... Îmi aduc aminte că o dată, să tot fie vreo treizeci de ani de atunci, poate chiar mai mult, duceam cu căruţa pe un negustor din Morşansk. Negustorul era un om cumsecade, chipeş, şi avea bani mulţi la el... negustorul, va să zică... Era tare cumsecade... Şi cum vă spun, am mers noi cît am mers, pînă ne-am oprit peste noapte la un han. În Rusia, hanurile nu-s ca pe-aici. Acolo, acoperişul hanului se întinde peste toată curtea, ca la ogrăzile de vite sau şurile cele mari de pe la conacele bine gospodărite. Atîta doar că şurile îs poate oleacă mai înalte... Şi cum vă spuneam, am poposit noi la hanul acela, negustorul în odaie şi eu la grajd pe lîngă cai, precum se şi cuvine. Aşa... Mi-am făcut eu rugăciunea şi pe urmă, ce m-am gîndit ? Hai să trag o raită prin ogradă, înainte de a mă culca. Era

o noapte întunecoasă de nu vedeai la doi paşi. Merg eu aşa, cam cît ar fi de aici pînă la căruţe, şi deodată numai ce văd o luminiţă. Ce-o mai fi şi asta ? — zic. După socoteala mea, hangiii se culcaseră de mult, şi pe urmă afară de mine şi de negustor, alţi călători nu mai erau la han... Atunci, de unde lumina aceea ?... Şi am intrat la bănuială... M-am dat mai aproape... mai aproape de lumină, cum s-ar zice... Şi ce să vezi !... Miluieşte-ne dumnezeule şi mîntuieşte-ne Maică precistă ! La o palmă de la pămînt era o ferestruică cu gratii... în zidul hanului, adică... M-am trîntit la pămînt şi m-am uitat înăuntru. Şi cum m-am uitat, mi-a şi îngheţat sîngele în vine...

Kiriuha vîrî în foc un şomoiog de buruieni, căutînd să nu facă zgomot. Cînd trosnetul şi pîrîitul buruienilor se potoli, bătrînul urmă :

— Da, m-am uitat şi am văzut un beci mare şi întunecos, de te-apuca groaza... Pe un butoi ardea un felinar mititel. Şi în mijlocul beciului, vreo zece oameni cu rubăşti roşii şi cu mînecile suflecate ascuţeau nişte cuţite uite-aşa de lungi... Ehei ! m-am gîndit, cum s-ar zice, am nimerit într-o vizuină de tîlhari... Ce-i de făcut ? Am alergat la negustor, l-am trezit încet din somn şi i-am spus : — „Nu te speria, jupîne, da'-i vai de noi... Am nimerit într-o vizuină de tîlhari." Negustorul s-a schimbat la faţă. „Ei, zice, ce ne facem, Pantelei ? Am bani mulţi la mine şi nici măcar nu-s ai mei, sînt ai unor orfani. Mie, unuia, nu mi-e frică de moarte, cum o vrea dumnezeu... Da' tare n-aş vrea să se prăpădească bănişorii bieţilor orfani..." Ce puteam face ? Porţile erau încuiate, nu era chip să ieşi nici cu căruţa, nici pe jos... Să fi fost gard, l-am fi sărit. Da' cum v-am spus, ograda era acoperită !... Atunci i-am spus negustorului aşa : „— Să nu-ţi fie frică, jupîne, roagă-te celui de sus, poate că s-o îndura de orfani. Dumneata rămîi aici şi fă-te că nu ştii nimic. Te pomeneşti dă mi-o da mie ceva prin minte..." Aşa... M-am rugat eu lui dumnezeu, şi ce credeţi ? Mi-a luminat mintea... M-am urcat pe tarantas şi încetişor, să nu mă simtă nimeni,

am început să smulg paiele din acoperiș. După ce am făcut o gaură bună, am ieșit afară. Afară, va să zică. Așa... De pe acoperiș am sărit jos și am rupt-o la fugă pe drum, de gîndeam că-mi sare inima din piept! Și-am alergat, am alergat, pînă nu m-au mai ținut picioarele de oboseală... Am făcut așa, într-o întinsoare, poate vreo cinci verste, poate și mai mult... Și deodată, slavă ție doamne, văd un sat. M-am repezit la cea dintîi casă și am început să bat în geam. „Pravoslavnicilor, am strigat, uite așa și așa, nu lăsați să se prăpădească un suflet de creștin!...“ Am trezit tot satul... Au sărit mai mulți oameni și au mers cu mine, care cu o frînghie, care cu un ciomag, care cu o furcă... Am spart porțile hanului și am năvălit buluc în beci. In vremea asta, tîlharii isprăviseră de ascuțit cuțitele și se pregăteau să-l căsăpească pe negustor. Oamenii au pus mîna pe ei, i-au legat burduf și i-au dus în fața nacealnicilor... De bucurie, jupînul le-a dat trei hîrtii de cîte o sută de ruble, iar mie mi-a dat cinci galbeni și mi-a trecut și numele în pomelnic... Se vorbește că în beciul acela s-au găsit o mulțime de oseminte omenești. Oseminte omenești, care va să zică... Tîlharii jefuiau drumeții, îi ucideau și pe urmă îi îngropau, să nu rămînă nici urmă din ei... Mai tîrziu și-au primit pedeapsa de la călăul din Morșansk.

După ce-și termină povestea, Pantelei îi învălui cu privirea pe cei care-l ascultau. Toți tăceau și se uitau la el. Apa din ceaun dădu în clocot și Stiopka o spumi.

— Gata slănina? — îl întrebă Kiriuha în șoaptă.

— Acuși... Mai așteaptă puțin.

Fără să-și ia ochii de la Pantelei, de parcă se temea să nu înceapă cumva vreo poveste în lipsa lui, Stiopka alergă pînă la căruțe, de unde, după cîteva clipe, se întoarse cu o strachină de lemn și se apucă să frece slănina în ea.

— Altă dată, — începu din nou Pantelei, tot în șoaptă și tot fără să clipească, — mergeam cu căruța cu alt negustor. Il chema Piotr Grigorîci, țin minte ca acum. Era un om bun... negustorul va să zică...

Ca şi atunci, am tras la un han... El în odăiţă, eu pe lîngă cai... Hangiii, bărbatul şi nevasta, păreau oameni cumsecade şi prietenoşi, argaţii de asemenea păreau a fi la locul lor. Cu toate astea, fraţilor, nu puteam să închid ochii de loc, aveam eu aşa, o nelinişte în inimă... o nelinişte şi pace! Porţile erau deschise, lume multă peste tot, dar mie-mi era frică, nu mă simţeam în apele mele. Trecuse de miezul nopţii, toată lumea dormea de cine ştie cînd, acuşi trebuia să ne sculăm, şi numai eu stăteam lungit în căruţă şi holbam ochii în întuneric, ca o bufniţă! Deodată, fraţilor, numai ce aud: lip, lip, lip... Cineva se furişa... Mă uit şi văd o femeie numai în cămaşă şi desculţă... — „Ce-i cu tine, sufleţelule?“ — o întreb. Tremura toată şi faţa-i era albă ca varul... — „Scoală iute, om bun ce eşti! E primejdie mare... Stăpînii mei au gînduri rele... Vor să-l ucidă pe jupîn. I-am auzit cu urechile mele cum şoşoteau...“ Va să zică, nu degeaba mi-era inima neliniştită, mi-am zis... — „Da' tu, cine eşti?“ — o întreb. — „Eu îs bucătăreasa lor...“ Aşa... Atunci m-am dat eu jos din căruţă şi m-am dus la jupînul meu. L-am trezit din somn şi i-am spus: — „Uite ce-i Piotr Grigorîci, aici nu se petrec lucruri tocmai curate... Lasă că ai să dormi altă dată, acuma îmbracă-te repede şi s-o ştergem cît mai e vreme, ca să scăpăm cu obraz curat...“ Dar nici n-a apucat omul să se îmbrace, cînd iaca, uşa s-a deschis şi ce să vezi? Miluieşte-ne, Maică precistă şi ne păzeşte!... Au intrat în odaie hangiul, hangiţa şi încă vreo trei argaţi... Se înţeleseseră, va să zică, şi cu argaţii... Negustorul avea bani mulţi la el, şi ce şi-au zis? Ia hai să-i împărţim... Toţi cinci ţineau în mînă cîte un cuţit lung... Cîte un cuţit lung, va să zică... Hangiul a încuiat uşa cu cheia şi a spus: „Hai, drumeţilor, închinaţi-vă! Da' să ştiţi că dacă începeţi a striga, apoi n-o să mai aveţi cînd vă ruga înainte de moarte!“ Cine să mai strige?! Că, de frică, ne înţepenise şi gîtlejul, cum să mai strigi?... Jupînul meu a izbucnit în plîns: — „Pravoslavnicilor, le-a zis, văd că aveţi de gînd să ma ucideţi şi să-mi luaţi bănişorii. Apoi, n-oi fi

eu nici cel dintîi, nici cel de pe urmă. Mulţi negustori de-ai noştri au fost căsăpiţi prin hanuri. Insă, fraţi creştini, de ce să ucideţi şi căruţaşul ? De ce să pătimească şi el din pricina banilor mei ?“ Şi punea atîta suflet în vorbele astea, de parcă te pătrundeau... Da' hangiul, de colo : — „Uite ce-i, zice, dacă l-am lăsa pe el în viaţă, ar fi cel dintîi care ne-ar pîrî ! Pentru noi e totuna, ori ucidem unul, ori ucidem doi. Vorba ceea : un păcat ori şapte, tot un drac ! Aşa că, ce mai încoace-încolo, mai bine rugaţi-vă lui dumnezeu !“ Ne-am pus amîndoi în genunchi, unul lîngă altul şi am început a plînge şi a ne închina. Jupînul îşi pomenea copiii, eu eram încă tînăr şi-mi era dragă viaţa... Ne închinam cu ochii ţintă la icoane, cu atîta durere ne închinam că, iaca, şi acum îmi dau lacrimile... Atunci hangiţa — muiere, ce să-i faci ? — se uită la noi şi zice : „Oameni buni, să nu ne blestemaţi pe lumea cealaltă şi să nu vă înfăţişaţi cu jalbă înaintea lui dumnezeu, ca să ne pedepsească. Noi nu facem fapta asta, decît pentru că sîntem oameni nevoiaşi.“ Noi ne-am mai rugat cît ne-am mai rugat, am mai plîns cît am mai plîns, şi iaca, dumnezeu ne-a auzit ! I s-a făcut milă de noi, va să zică... Tocmai cînd îl apucase hangiul pe negustor de barbă, ca să-i taie beregata, numai ce am auzit bătînd în ferestruică... Ne-am lăsat cu toţii la pămînt, iar hangiului i s-au muiat mîinile... Şi iar s-au auzit bătăi în ferestruică, apoi un glas strigînd : „Piotr Grigorîci, aici eşti ? Găteşte-te de drum, că trebuie să plecăm ! Văzînd că a venit cineva după jupînul meu, hangiii s-au speriat cumplit şi au rupt-o de fugă... Iar noi am ieşit repede în ogradă, am înhămat caii şi pe aici ne-a fost drumul...

— Şi cine a bătut în ferestruică? — întrebă Dîmov.

— In ferestruică ?... Vreun înger sau vreun sfînt, pesemne, trimis de bunul dumnezeu. Că altul n-avea cine... Cînd am ieşit noi din ogradă, nu era ţipenie de om pe drum. Mîna lui dumnezeu, va să zică...

Pantelei mai spuse şi alte poveşti, toate cu tîlhari şi cu „cuţite lungi“. Se vedea cît de colo că erau născociri. Cine ştie, poate că le auzise şi el de la

alții, sau poate că le scornise singur cîndva, demult... Și, cu timpul, tocindu-i-se ținerea de minte, se amestecaseră cu întîmplările trăite, fără ca el să-și mai dea seama care din ele era adevărată și care născocită. Se poate și așa, și așa. Insă, ceea ce era ciudat, e că și în noaptea aceea, și în tot lungul drumului, de cîte ori povestea cîte ceva, Pantelei alegea cu deosebită plăcere întîmplări născocite, fără să vorbească niciodată despre acelea prin care trecuse într-adevăr în viața lui. Oricum ar fi fost, Egoruşka îl credea cuvînt cu cuvînt, încredințat că tot ce spunea bătrînul era adevărat. Dar mai tîrziu, cînd își aducea aminte de Pantelei, i se părea lucru neînțeles că un om ca el, care cutreierase toată Rusia, care văzuse atît de multe și știa atîtea, căruia îi arseseră de vii și copiii, și nevasta, își nesocotea viața bogată în întîmplări și, de cîte ori se găsea în jurul unui foc, ori tăcea, ori povestea lucruri care nu se petrecuseră niciodată.

In timp ce mîncau, nimeni nu scoase o vorbă. Fiecare se gîndea la cele ce auzise mai înainte. Viața e și cumplită, dar și frumoasă, și de aceea, oricît de înfricoșătoare ar fi o întîmplare povestită în Rusia, oricît ar înflori-o povestitorul cu vizuini de tîlhari, cu cuțite lungi sau cu minuni dumnezeiești, ea va aminti fără îndoială celor care o ascultă cîte o întîmplare petrecută aievea, și doar vreunul cu mintea luminată de învățătură de s-o uita la el cu neîncredere, însă fără să sufle nici acela o vorbă. Crucea de lîngă drum, baloturile negre, întinderile nesfîrșite și soarta tuturor celor adunați în jurul focului erau atît de înfricoșătoare și de neasemuite, încît tot ce ar fi fost nefiresc fie într-o poveste închipuită, fie într-una adevărată, pălea, făcînd-o una cu viața.

Mîncau cu toții de-a dreptul din ceaun, numai Pantelei stătea mai la o parte, sorbindu-și fiertura dintr-o strachină de lemn. Nici lingura lui nu era la fel cu a celorlalți : era de chiparos și avea o cruciuliță la coadă. Uitîndu-se la ea, Egoruşka își aduse aminte de păhărușul de candelă cu care Pantelei băuse apă, și-l întrebă încet pe Stiopka :

— De ce stă moşul aşa, la o parte?

— El e de credinţă veche, — îi răspunseră în şoaptă Stiopka şi Vasea, cătînd unul la altul cu înţeles, de parcă era vorba de cine ştie ce meteahnă sau năravav ascuns.

Tăceau cu toţii, adînciţi în gînduri. După nişte poveşti atît de înfricoşătoare, nimeni nu mai avea chef să vorbească de nimicuri. Deodată, în mijlocul acelei tăceri, Vasea se îndreptă din mijloc şi, aţintindu-şi în beznă ochii stinşi, trase cu urechea.

— Ce este? — îl întrebă Dîmov.

— Vine cineva, — îi răspunse Vasea.

— Unde-i?

— Uite-l colo! De-abia se zăreşte...

Dar în partea unde se uita Vasea, nu se vedea nimic decît întuneric. Toţi ascultară cu luare-aminte — degeaba: nu auziră nici un pas de om.

— Pe drum? — întrebă iarăşi Dîmov.

— Nu, peste cîmp... Vine încoace, spre noi.

Cîteva clipe trecură în tăcere.

— Cine ştie, poate că negustorul care-i îngropat aici s-o fi plimbînd prin stepă, — zise Dîmov.

Toţi se uitară cu coada ochiului la cruce, apoi unul la altul şi deodată izbucniră în rîs: le era ruşine de spaima lor.

— De ce să se plimbe? — făcu Pantelei. — Numai morţii pe care nu vrea să-i primească pămîntul umblă aşa, noaptea. Cu cei doi negustori e altă poveste... Ei şi-au primit cununa de mucenici...

Dar deodată se auziră paşi. Cineva se apropie repede.

— Duce ceva cu el, — zise Vasea.

Nu trecu mult şi începu să se audă iarba foşnind şi buruienile trosnind sub picioarele celui care se apropia. Dar din pricina focului nu se vedea nimic. În sfîrşit, paşii se auziră aproape de tot, cineva tuşi, lumina pîlpîitoare a focului se trase înlături parcă, pînza le căzu de pe ochi, şi înaintea căruţaşilor se ivi un om.

Fie că flăcările izbucniseră mai cu putere în clipa aceea, fie că toţi voiau să vadă mai întîi faţa stră-

inului, — nu ştiu cum se făcu, dar de la prima aruncătură de ochi îi izbi zîmbetul lui, şi nicidecum înfăţişarea sau îmbrăcămintea: un zîmbet neînchipuit de bun, deschis şi blînd, ca al unui copil trezit din somn, unul din acele zîmbete molipsitoare, cărora ţi-ar veni greu să nu le răspunzi tot cu un zîmbet. Cînd se uitară mai bine, văzură că necunoscutul era un bărbat de vreo treizeci de ani, urît şi fără nimic deosebit: un ucrainean deşirat, cu nasul lung, cu braţele şi picioarele lungi. De altfel, toate erau lungi la el, numai gîtul îl avea scurt, atît de scurt încît omul părea adus de spate. Purta o cămaşă albă şi curată, cu guler înflorat, şalvari tot albi şi cizme noi. Pe lîngă căruţaşi, arăta chiar fercheş. Ţinea în braţe ceva mare şi alb, ciudat la prima aruncătură de ochi, iar de după umăr îi ieşea la iveală ţeava unei puşti de vînătoare, lungă şi ea.

Intrînd din întuneric în cercul de lumină, străinul se opri ca încremenit, şi rămase cîteva clipe cu ochii la căruţaşi, ca şi cum ar fi vrut să le spună: „la uitaţi-vă la mine ce frumos zîmbesc!“ Apoi se apropie de foc, zîmbi şi mai deschis, şi le spuse:

— Poftă bună, fraţilor!

— Pofteşte cu noi la masă! — îi răspunse Pantelei pentru toţi.

Necunoscutul lăsă lîngă foc povara din braţe, — era o dropie împuşcată, — şi le mai ură încă o dată poftă bună.

Căruţaşii se apropiară de dropie şi începură s-o cerceteze.

— Frumoasă pasăre! Cu ce ai împuşcat-o? — întrebă Dîmov.

— Cu alice de iepuri. Cu cele de raţe n-o poţi atinge, că dropia nu te lasă să te apropii... Nu vreţi s-o cumpăraţi, fraţilor? V-o las cu douăzeci de copeici.

— Dar ce să facem cu ea? Că nu-i bună decît friptă, fiartă e tare ca talpa, îţi rupi dinţii într-însa...

— Eh, păcat! Dacă aş duce-o la boieri, la conac, aş lua pe ea cincizeci de copeici. Dar îi departe, la vreo cincisprezece verste...

Omul se așează, își coborî pușca de pe umăr și o lăsă lîngă el. Avea o înfățișare somnoroasă și galeșă și zîmbea mereu, clipind din ochi de dogoarea focului și gîndindu-se, pesemne, la un lucru foarte plăcut. Îi dădură și lui o lingură și omul începu să mănînce.

— Da' tu cine ești? — îl întrebă Dîmov.

Necunoscutul nu-l auzi, nu-i răspunse și nici măcar nu se uită la el. Omul acela zîmbitor părea că nu simte gustul mîncării: mesteca alene, în neștire, ducînd lingura la gură cînd prea plină, cînd aproape goală. Nu era beat, dar parcă-i umbla prin cap un fel de aiureală.

— Te-am întrebat cine ești? — repetă Dîmov.

— Eu? — tresări necunoscutul. — Constantin Zvonîk, din Rovnoie. La vreo patru verste de-aici.

Și vrînd să arate, chiar de la început, că nu era mujic de rînd, ci un om mai răsărit, Constantin se grăbi să adauge:

— Avem prisacă și creștem porci.

— Stai la părinți, ori ai gospodăria ta?

— Nu, am gospodăria mea. Am plecat de acasă. M-am însurat chiar luna trecută, îndată după Sînpetru. Acuma îs însurat... Iaca, îs optsprezece zile de cînd m-am cununat.

— Bună treabă! — zise Pantelei. — Mare lucru e o femeie la casa omului! Te-a blagoslovit dumnezeu...

— Are acasă muiere tînără și el umblă haihui noaptea prin stepă! — rîse Kiriuha. — Sucit om!

Ca și cum l-ar fi înțepat cineva acolo unde-l ustura mai tare, Constantin tresări, se făcu roșu ca para focului și începu să rîdă:

— Ei, doamne iartă-mă, da' nevastă-mea nu-i acasă, — zise el scoțîndu-și grăbit lingura din gură și învăluindu-i pe toți într-o privire mirată și fericită. — Nu-i acasă! S-a dus pentru două zile la maică-sa. S-a dus, vă spun cinstit, și dacă am rămas singur, se cheamă că-s ca și neînsurat...

Constantin dădu din mînă, apoi scutură din cap. Ar fi vrut să se lase iarăși în voia gîndurilor lui,

dar fericirea care-i lumina faţa nu-i îngăduia. Se aşează mai bine, ca şi cum nu-i era îndemînă aşa cum stătea, apoi începu să rîdă şi iarăşi dădu din mînă. Se sfia să mărturisească unor străini gîndurile care-i umpleau inima de bucurie, dar în acelaşi timp nu-şi putea stăpîni dorinţa de a-i face şi pe ei părtaşi la fericirea lui.

— S-a dus la Demidovo, la maică-sa! — urmă el, înroşindu-se şi mutîndu-şi puşca din loc. — Se întoarce mîine... Aşa mi-a spus, că mîine pe la prînz e acasă.

— Şi ţi-e urît fără ea, hai? — îl întrebă Dîmov.

— Cum să nu-mi fie, doamne iartă-mă? Doar de-abia ne-am luat! Şi, acum a plecat... Ce-i drept, e cam iute din fire, să mă bată dumnezeu. Încolo însă, e femeie bună şi frumoasă, tot timpul rîde şi cîntă. Da' îi iute, iute foc! Cînd e de faţă, îmi pierd cumpătul, cînd nu-i, parcă-mi lipseşte ceva: umblu haihui prin stepă ca un bezmetic. De la amiază hoinăresc aşa, de-mi vine să strig după ajutor...

Constantin se frecă la ochi, se uită la flăcări şi începu să rîdă.

— Inseamnă că ţi-e dragă... — zise Pantelei.

— Aşa-i de bună, aşa de frumoasă, — repetă Constantin fără să-l asculte. — E o gospodină fără pereche, şi aşa de deşteaptă şi de cuminte, cum nu mai găseşti alta în toată gubernia printre oamenii de rînd! Acuma-i dusă de-acasă... Dar şi ei i-e dor, de asta-s sigur! Imi cunosc eu coţofana! Mi-a spus că mîine pînă-n prînz e acasă... Ei, da' să vedeţi! — aproape că strigă Constantin, ridicînd deodată glasul şi aşezîndu-se mai bine. — Acum mă iubeşte şi-mi duce dorul, însă la început nici nu vroia să audă să mă ia de bărbat!

— Hai, mănîncă! — îl îndemnă Kiriuha.

— Nici nu vroia să audă de una ca asta! — repetă Constantin, fără să-l asculte. — Trei ani la şir m-am ţinut de capul ei! De cum am văzut-o la iarmarocul din Kalacik, m-am îndrăgostit de ea ca un nebun, de-mi venea să mă spînzur, nu alta! Numai că eu stăteam la Rovnoie, şi ea la Demidovo, la

douăzeci şi cinci de verste unul de altul. I-am trimis peţitorii, da' ea o ţinea pe-a ei: „Nu vreau". Uite-aşa, coţofana!... Am încercat eu în toate chipurile, i-am dat o pereche de cercei, i-am dat turtă dulce, o jumătate de pud de miere — degeaba: „Nu vreau", ăsta-i era răspunsul. Măi, drăcia dracului, ce să mă fac? Acuma, dacă stăm şi judecăm drept, apoi nici eu nu prea sînt de nasul ei. Ea e tînără, chipeşă, iute ca spirtul, pe cînd eu îs bătrîn, am aproape treizeci de ani, şi-s frumos ca dracu: cu barbă de ţap, şi cu obrazul numai bube... Ce să mai vorbim, nu i-s pe potrivă şi pace! Atîta doar că-s din neam de oameni cuprinşi... de altfel şi neamul ei, Vahramenko, e înstărit. Are trei perechi de boi, şi doi argaţi. Şi cum vă spun, fraţilor, m-am îndrăgostit lulea, mai-mai să-mi prăpădesc minţile... Nu puteam să dorm, nu puteam să mănînc, şi-mi umblau prin cap tot felul de gînduri. Mă rog, eram aşa de buimăcit, de să ferească dumnezeu! Eu nu mai puteam de dragul ei, iar ea tocmai la Demidovo!... Atunci, ce credeţi că făceam? Să mă bată cel de sus dacă vă mint: mă duceam pe jos, de trei ori pe săptămînă, numai aşa, s-o văd cîteva clipe. Nu mai munceam de loc, îmi pierdusem minţile şi gata! Aş fi fost în stare să mă tocmesc argat la Demidovo, numai să fiu mai aproape de ea. Cum v-am spus, îmi pierdusem minţile! Mama chemase o babă să mă descînte, iar tata de cîteva ori era cît pe ce să mă omoare în bătăi! Trei ani m-am pîrpălit aşa, pînă ce într-o bună zi, m-am hotărît: mă duc la tîrg, lua-o-ar naiba de muiere, şi mă tocmesc vizitiu!... Ce să fac, pesemne că nu mi-a fost scris s-o iau, şi basta! Mă duc de paşti la Demidovo, s-o mai văd o dată, şi pe urmă gata...

Constantin îşi lăsă capul pe spate şi se porni să rîdă mărunţel şi cu atîta veselie, cum nu rîde omul decît cînd îi trage cuiva o păcăleală zdravănă.

— Cînd să intru în sat, numai ce o văd pe malul rîului cu mai mulţi flăcăi, — urmă el. — Mi s-a urcat sîngele la cap... Am chemat-o mai la o parte şi vreme de un ceas i-am tot spus cîte-n lună şi-n stele... Şi

să vedeți comedie, s-a îndrăgostit fata de mine! Trei ani de zile nici n-a vrut să mă vadă în ochi, și pentru cîteva vorbe, acolo, m-a și îndrăgit!...

— Și ce vorbe i-ai spus? — îl întrebă Dîmov.

— Ce vorbe? Parcă le mai țin minte?!... Atunci îmi curgeau pe nerăsuflate, ca apa de la izvor: glu-glu-glu! Iar astăzi n-aș fi în stare să spun măcar una singură... Și iaca, m-a luat. Acum s-a dus la maică-sa, coțofana, și eu hoinăresc prin stepă. Nu pot să stau acasă, n-am astîmpăr!

Mișcîndu-se stîngaci, Constantin își scoase picioarele de sub el, se întinse la pămînt și-și sprijini capul în pumni. Dar îndată se ridică, apoi iarăși se așeză. Oamenii înțeleseră că aveau în fața lor pe cel mai îndrăgostit dintre îndrăgostiți, pe cel mai fericit dintre fericiți. In fiecare mișcare a lui, în zîmbet, în priviri, se ghicea o fericire aproape dureroasă. Omul nu-și mai găsea locul, nu știa cum să se mai așeze și ce să mai facă, pînă într-atît îl stăpînea gîndul dragostei lui. Insă după ce-și deschise inima în fața acestor străini, se simți parcă mai ușurat. Rămase liniștit lîngă foc și, cu ochii ațintiți în flăcări, se lăsă în voia visurilor.

Uitîndu-se la omul acela atît de fericit, căruțașii se întristară. Incepu să le fie și lor dor de fericire. Căzură cu toții pe gînduri. Dîmov se ridică și, călcînd domol, făcu înconjurul focului. După mers, după felul cum își mișca umerii, se vedea că sufletul îi era chinuit de dor. Rămase o clipă pe gînduri, se mai uită o dată la Constantin, apoi se așeză din nou la locul lui.

In vremea asta focul începuse să se potolească. Flăcările nu mai jucau, iar pata cea roșie, pe care jeraticul o arunca în beznă, se micșorase și se întunecase... Și cu cît scădea focul, cu atîta noaptea părea mai luminoasă. La lumina lunii, ochiul deslușea limpede și drumul în toată lățimea lui, și baloturile, și hulubele căruțelor, și caii care mîncau liniștiți. Se zărea chiar și crucea cealaltă, de peste drum...

Dîmov își sprijini obrazul în palmă și începu să cînte, încet, un cîntec de dor. Constantin zîmbi som-

noros şi-i ţinu isonul cu glas subţirel. Cîntară cîtva timp, apoi tăcură... Emelian tresări, începu să dea din mîini, să-şi mişte degetele, şi se rugă :

— Fraţilor, hai să cîntăm un cîntec bisericesc !

Şi ochii i se umplură de lacrimi.

— Fraţilor, — mai zise o dată, ducîndu-şi mîna la inimă. — Hai să cîntăm un cîntec bisericesc !

— Eu, unul, nu mă pricep, — răspunse Constantin.

Nici ceilalţi nu se învoiră. Atunci Emelian încercă să cînte singur. Bătînd măsura cu mîinile şi cu capul, deschise gura. Dar din gîtlejul lui nu ieşi decît un fel de şuier răguşit şi stins. Cînta înainte, cu mîinile, cu capul, cu ochii, ba pînă şi cu negul lui cel mare cît un burete. Cînta cu patimă şi cu durere. Şi cu cît îşi umfla mai tare pieptul, ca să scoată din el măcar o singură notă, cu atît şuierul îi era mai stins...

Lui Egoruşka, ca şi tuturor celorlalţi, începu să i se urască. Se îndreptă spre căruţă, se căţără sus şi se întinse pe balot. Cu ochii aţintiţi la cer, se gîndea la fericitul Constantin şi la femeia lui. Oare de ce se însoară oamenii ? De ce mai sînt pe lumea asta şi femei ?... Întrebări nedesluşite i se îngrămădeau în minte. Îşi zicea că un bărbat trebuie să se fi simţind grozav de bine, cînd are în apropierea lui o femeie frumoasă, veselă şi darnică în mîngîieri. Îşi aduse deodată aminte de contesa Dranitkaia şi se gîndi ce plăcut ar fi să-ţi trăieşti viaţa alături de o femeie ca ea şi că ar lua-o bucuros de nevastă, bineînţeles dacă nu i-ar fi ruşine. I se păru că-i vede sprîncenele şi ochii, caleaşca şi pendula aceea cu călăreţul de aur... Noaptea liniştită şi caldă îl învăluia, şoptindu-i la ureche vorbe blînde, şi lui i se părea că femeia aceea frumoasă se apleacă spre el, îl priveşte zîmbind şi vrea să-l sărute...

Acum, din foc nu mai rămăseseră decît doi ochi roşii, care se micşorau din ce în ce. Căruţaşii şi Constantin stăteau nemişcaţi în jurul lui, iar umbrele lor întunecate parcă se înmulţiseră. Acum se desluşeau bine amîndouă crucile şi undeva, foarte

departe, tot pe drumul mare, se mai zărea încă un foc. Fără îndoială că alţi drumeţi îşi pregăteau şi ei mîncarea.

— „Maica noastră Rosia este capul lumii întregi!“... — începu să cînte Kiriuha, cu un glas sălbatic, dar se înecă şi tăcu. Ecoul stepei îi repetă vorbele, ducîndu-le în depărtări, de parcă însăşi prostia trecea cu roţile ei grele peste întinderile fără de sfîrşit.

— E vremea s-o luăm din loc! — strigă Pantelei. — Sus, băieţi!

In timp ce oamenii înhămau caii, Constantin se tot învîrtea pe lîngă căruţe, ridicîndu-şi mereu nevasta în slavă.

— Mergeţi cu bine, fraţilor! — strigă el, cînd convoiul se puse în mişcare. — Bogdaproste pentru mîncare! Acum mă duc la celălalt foc, că nu pot avea astîmpăr...

Şi dispăru repede în întunericul nopţii, însă căruţaşii îi mai auziră cîtva timp paşii, îndreptîndu-se spre locul unde sclipea cealaltă luminiţă: se ducea să le mai spună şi altora cît era el de fericit...

Cînd se trezi Egoruşka, abia se crăpa de ziuă. Soarele încă nu răsărise. Convoiul de căruţe se oprise pe loc. Un om cu şapcă albă pe cap, cu haine cenuşii dintr-o stofă ieftină, stătea călare pe un armăsar căzăcesc şi vorbea cu Dîmov şi cu Kiriuha, lîngă căruţa din faţă. In depărtare, cam la vreo două verste de convoi, se zăreau, albe, cîteva hambare lungi şi scunde şi cîteva căsuţe cu acoperişul de ţiglă. In jurul lor nu erau nici curţi, nici copaci.

— Moşule, ce sat e ăsta? — întrebă Egoruşka.

— E un cătun armenesc, flăcăule, — îi răspunse Pantelei. — Acolo stau armeni. Tare de treabă oameni, armenii, va să zică...

Omul cu haine cenuşii sfîrşi ce avea de vorbit cu Dîmov şi Kiriuha şi, întorcînd scurt calul, se uită spre cătun.

— Ia te uită, treabă-i asta?! — oftă Pantelei, zgribulindu-se în răcoarea dimineţii şi uitîndu-se şi el într-acolo. — A mînat un om pînă în cătun, să-i

aducă o hîrtie, şi nu mai vine... Ce-ar fi să-l trimitem pe Stiopka ?

— Moşule, cine-i omul ăsta ? — întrebă Egoruşka.

— Asta-i Varlamov.

Sfinte dumnezeule! Egoruşka se ridică repede, se aşează în genunchi şi îşi aţinti ochii la şapca cea albă. Rămăsese nedumerit, aflînd că omuleţul acela în haine cenuşii, cu cizme mari şi călare pe un căluţ urît, omul care stătea de vorbă cu mujicii la un ceas cînd oamenii cumsecade dorm încă, era misteriosul Varlamov, pe care toţi îl căutau fără să-l poată găsi niciodată, care se învîrtea veşnic pe meleagurile astea, şi avea mult mai mulţi bani decît contesa Draniţkaia...

— E om bun, ce mai vorbă !... — urmă Pantelei, uitîndu-se spre cătun. — Să-i dea dumnezeu sănătate, că-i un stăpîn cumsecade... Varlamov, Semion Alexandrîci, va să zică... Oameni ca el duc pămîntul pe umeri, frăţioare ! Aşa-i cum îţi spun... Nici n-apucă cocoşii să cînte, şi el e în picioare... Altul ar şedea tolănit în pat sau şi-ar petrece vremea stînd la taifas cu oaspeţii, pe cînd el, cît îi ziulica de mare, aleargă prin stepă... Veşnic bate drumurile... Asta nu scapă din mînă nici un prilej de cîştig ! Ehei !... Într-un cuvînt, om ca el mai rar !...

Varlamov spunea ceva, fără să-şi ia ochii de la sătuc, iar armăsarul juca din picioare cu neastîmpăr.

— Semion Alexandrîci, — strigă Pantelei, scoţîndu-şi pălăria. — Ingăduiţi-mi să-l trimit pe Stiopka ! Emelian, spunei lui Stiopka să se ducă.

Dar iată că la marginea cătunului se ivi, în sfîrşit, un călăreţ. Aplecat tare într-o parte şi învîrtindu-şi biciuşca deasupra capului de-ai fi zis că se pregătea să-şi arate îndemînarea de călăreţ şi să-i sperie pe toţi cu îndrăzneala lui, se îndreptă, zburînd, spre căruţe.

— Trebuie să fie vreun vătaf de-al lui, — zise Pantelei. — Are vreo sută de vătafi, poate şi mai mulţi.

Ajungînd în dreptul căruţei din fruntea convoiului, călăreţul opri calul şi, scoţîndu-şi căciula, îi

întinse lui Varlamov o condicuță. Varlamov scoase din ea cîteva hîrtii, le citi și strigă :

— Dar unde-i bileţelul lui Ivanciuk ?

Călăreţul luă înapoi condicuţa, cercetă hîrtiile și ridică din umeri, apoi încercă să spună ceva : poate că se dezvinovăţea și cerea voie să se mai repeadă o dată pînă la cătun. Calul lui Varlamov începu să se frămînte, de parcă stăpînu-său s-ar fi făcut mai greu. Varlamov se frămînta și el :

— Piei din ochii mei ! — strigă cu năduf, repezindu-se cu cravaşa la călăreţ.

Apoi întoarse calul și o luă la pas de-a lungul șirului de căruţe, adîncit în cercetarea hîrtiilor din condicuţă. Cînd ajunse lîngă ultima căruţă, Egoruşka se aplecă, să-l vadă mai bine. Varlamov trecuse de mult de vîrsta tinereţii. Faţa lui, lungită de o bărbuţă căruntă, faţă simplă și arsă de soare, cu adevărat rusească, era roșie, întreţesută cu vinișoare vinete și umedă de rouă. Purta întipărită aceeași preocupare aspră de om de afaceri, ca și Ivan Ivanîci, aceeași dorinţă nebună de cîștig. Cu toate acestea, ce deosebire izbitoare între el și Ivan Ivanîci ! Pe faţa unchiului, pe lîngă preocuparea și asprimea omului de afaceri, mai stăruia și îngrijorarea, și frica de fiecare clipă, că n-o să-l găsească pe Varlamov, că o să scape momentul favorabil și că n-o să mai capete preţul dorit. Nimic din toate aceste scăderi de om mărunt, de om care atîrnă de alţii, nu se vedeau nici pe faţă, și nici în întreaga făptură a lui Varlamov. El însuși hotăra preţurile, prin urmare nu căuta pe nimeni și nu atîrna de nimeni. Deși avea o înfăţișare obișnuită, simţeai în toate, pînă și în felul cum își ţinea cravaşa, pe omul conștient de puterea lui, pe stăpînul stepei.

Trecu pe lîngă Egoruşka fără să se uite la el. Doar armăsarul binevoi să-i arate oarecare atenţie, privindu-l cu ochii lui mari și tîmpi, nepăsători ca și ai lui stăpînu-său. Pantelei îl salută pe Varlamov, care fără să-și ridice ochii de pe hîrtiile lui îi zise, îndulcindu-l pe *r* :

— Bună ziua, băthîne !

Felul cum strigase Varlamov la călăreţ şi faptul că-l ameninţase cu cravaşa, lăsaseră o impresie apăsătoare în sufletele căruţaşilor. Toţi se întunecaseră la obraz. Descumpănit de mînia stăpînului aprig şi puternic, călăreţul rămăsese încremenit, cu capul gol, lîngă căruţa din fruntea convoiului. Scăpase frîul din mînă şi stătea mut, de parcă nu-i venea a crede că ziua începuse aşa de rău pentru el.

— Aprig om, bătrînul... — mormăi Pantelei. — Nevoie mare! Altminteri om bun... N-ar obijdui pe nimeni fără vină, ferească dumnezeu! Altminteri...

După ce-şi cercetă hîrtiile, Varlamov îşi vîrî condicuţa în buzunar. Atunci, ca şi cum i-ar fi ghicit gîndul, armăsarul se opinti şi, fără să mai aştepte îndemnul stăpînului, o luă în trap întins pe drumul mare de stepă.

VII

Ca şi noaptea trecută, căruţaşii se opriră să se odihnească şi să-şi pregătească fiertura. De data aceasta, în aer plutea un fel de apăsare şi era zăduf : oricîtă apă beau oamenii, tot nu-şi puteau astîmpăra setea. Luna răsărise roşie şi mohorîtă, de parcă era bolnavă, stelele erau şi ele mohorîte, întunericul era mai adînc şi depărtările mai tulburi. Ai fi zis că natura întreagă presimţea ceva şi tînjea în aşteptare.

In jurul focului nu mai era voie bună ca noaptea trecută şi nimeni nu mai spunea poveşti. Oamenii păreau plictisiţi şi vorbeau alene, în silă parcă. Pantelei ofta tot timpul, se plîngea că-l dor picioarele şi aducea mereu vorba de moartea cea fără pocăinţă.

Intins cu burta la pămînt, Dîmov tăcea mestecînd un fir de iarbă. Faţa lui îşi luase o înfăţişare rea, de oboseală şi în acelaşi timp de scîrbă, ca şi cum firul de iarbă ar fi mirosit urît... Vasea se plîngea că-l durea falca şi pretindea că acesta-i semn că o să se strice vremea. Emelian nu mai dădea din mîini, stătea încremenit şi se uita în foc, încruntat. Egoruşka simţea şi el un fel de apăsare. Drumul la pas îl

obosise şi-l durea capul de căldura pe care o îndurase în tot timpul zilei.

Cînd a fost gata fiertura, Dîmov, care nu era în apele lui, începu să se lege de ceilalţi căruţaşi.

— Ce mi te-ai lăţit aici ca o ploşniţă, tu, cel cu negul? Te-ai şi înfiinţat cu lingura, hai? — se răsti el, uitîndu-se urît la Emelian. — Mîncăule! Totdeauna eşti cel dintii la ceaun! Crezi că dacă ai fost cîntăreţ, eşti mare boier? Am văzut eu mulţi cîntăreţi ca tine, cerînd de pomană la drumul mare.

— Ce te legi de mine, omule? — întrebă Emelian, întorcîndu-se spre el furios.

— Pentru că te bagi înaintea tuturor... la ceaune. Ia nu te mai crede lucru mare!

— Eşti un prost, asta-i! — şuieră Emelian răguşit.

Ştiind bine cum se terminau de obicei aceste certuri, Pantelei şi Vasea încercară să-l facă pe Dîmov să înţeleagă că nu se cuvine să-i caute omului pricină pe degeaba.

— Zice că-i cîntăreţ... — nu se lăsa zurbagiul, rînjind cu dispreţ. — Aşa, poate să cînte oricine. N-are decît să se aşeze în pridvorul bisericii şi să înceapă a se milogi: „Faceţi-vă milă şi pomană, pentru numele lui Hristos!“ Eh!...

Emelian nu-i răspunse. Tăcerea lui îl întărîtă şi mai mult pe Dîmov. Se uită şi mai urît la fostul cîntăreţ, şi urmă:

— Nu vreau să-mi pun mintea cu tine, că altfel te-aş învăţa eu să-mi umbli cu nasul pe sus!...

— Ce tot te legi de mine, Mazepa[11]! — îşi ieşi din fire Emelian. — Ţi-am făcut eu ceva?

— Cum ai spus? — se răsti Dîmov îndreptîndu-se din mijloc, cu ochii injectaţi. — Cum ai spus? Eu, Mazepa? Eu? Atunci, na-ţi: du-te de-o caută!

Şi smulgînd lingura din mîna lui Emelian, o azvîrli cît colo. Kiriuha, Vasea şi Stiopka săriră în picioare şi se repeziră s-o caute, iar Emelian, uluit, aruncă o căutătură rugătoare spre Pantelei. Obrazul i se făcu dintr-o dată mic şi i se încreţi, apoi fostul

cîntăreț începu a clipi din ochi și izbucni în plîns, ca un copil.

De la început Egoruşka nu-l putea înghiți pe Dîmov. Acum i se părea că aerul era dintr-o dată înăbuşitor şi că flăcările îi ardeau obrajii. Ar fi vrut să fugă la căruțe, să se scufunde în întuneric, dar ochii răi şi scîrbiți ai zurbagiului îl atrăgeau. Din tot sufletul ar fi vrut să-i spună ceva, ceva care să-l usture cît mai amarnic. Şi atunci, apropiindu-se de el îi strigă gîfîind :

— Eşti cel mai ticălos dintre toți ! Nu te pot suferi !

După nişte vorbe ca acestea ar fi trebuit să fugă la căruțe, dar nu se putu urni din loc şi-i dădu înainte :

— Pe lumea cealaltă ai să arzi în focul Gheenei ! Am să te spun lui Ivan Ivanîci ! N-ai nici un drept să-ți baţi joc de Emelian !

— Ia uitați-vă la el ! — rîse Dîmov. — Un purceluş cu caş la gură vrea să-mi dea mie sfaturi !... Da' dacă ți-oi rupe urechile, ce-ai să zici ?

Egoruşka simți că se înăbuşă : niciodată nu i se întîmplase aşa ceva. Fără veste începu să tremure din tot trupul, să bată din picioare şi să urle :

— Bățeți-l ! Bățeți-l !

Dar ochii i se umplură de lacrimi, se ruşină şi, fără să mai stea la gînduri, fugi clătinîndu-se spre căruțe. Nu văzu ce impresie făcuseră țipetele lui. Culcat pe balot, plîngea dînd din mîini şi din picioare şi îngăimînd :

— Mamă ! Mamă !

Totul i se părea acum sălbatic şi înspăimîntător : şi oamenii aceia, şi umbrele din jurul focului şi baloturile negre, şi fulgerele ce scăpărau într-una în depărtare. Era îngrozit şi, în deznădejdea lui, se întreba prin ce întîmplare nimerise pe locurile acestea necunoscute, în mijlocul unor mujici aşa de răi ? Pe unde or fi acum unchiul, părintele Hristofor şi Deniska ? De ce întîrzie atîta ? Nu cumva or fi uitat de el ? Gîndul că l-au uitat şi l-au lăsat în voia

soartei îl înfioră şi-l cuprinse o spaimă atît de cumplită, încît de cîteva ori îi veni să sară din căruţă, şi s-o ia la goană îndărăt, acasă. Şi nu se răzgîndi decît cînd îşi aduse aminte de crucile înnegrite şi triste pe lîngă care trebuia să treacă, şi de fulgerele care scăpărau în depărtare... Nu se simţea mai uşurat, decît atunci cînd striga în şoaptă: „Mamă, mamă!..."

Dar nici căruţaşilor nu le era tocmai la îndemînă. După ce Egoruşka fugi de lîngă foc, oamenii tăcură o vreme, apoi cu glasul scăzut şi înfricoşat, începură să vorbească despre ceva care se apropia şi de care ar fi fost bine să se pună la adăpost, plecînd cît mai repede de acolo... Mîncară în fugă, stinseră focul şi se apucară în tăcere să înhame caii. După graba şi după vorbele lor întretăiate, se vedea bine că presimţeau apropierea unei primejdii.

Inainte de a porni la drum, Dîmov se apropie de Pantelei şi-l întrebă în şoaptă:

— Cum îi zice?

— Egori... — îi răspunse Pantelei.

Dîmov puse un picior pe butucul roţii, se prinse de frînghia cu care era legat balotul şi se aburcă sus. Egoruşka îi zări capul cîrlionţat. Faţa palidă, obosită şi gravă, nu mai păstra nici urmă de răutate.

— Era! — şopti Dîmov. — Hai, bate-mă!

Egoruşka se uită la el nedumerit. In clipa aceea un fulger străbătu cerul.

— Nu-ţi fie frică, bate-mă! — repetă Dîmov.

Şi fără să mai aştepte să-l bată Egoruşka sau să-i spună ceva, sări jos oftînd:

— Mi-e lehamite de toate!

Apoi, mişcîndu-şi greoi umerii, o luă agale, în mers legănat, de-a lungul şirului de căruţe. Mai zise o dată, cu glas pe jumătate jalnic, pe jumătate înciudat:

— Mi-e lehamite de toate! Doamne, dumnezeule! — Iar cînd ajunse în dreptul lui Emelian, îi spuse:

— Nu te supăra pe mine, Emelea. Aşa-i viaţa noastră, viaţă amărîtă, viaţă de cîine!

Un fulger despică cerul spre dreapta şi, ca şi cum s-ar fi răsfrînt într-o oglindă, sclipi numaidecît şi în cealaltă parte:

— Ţine, Egori! — strigă Pantelei aruncîndu-i de jos un obiect mare şi negru.

— Ce-i asta? — întrebă Egoruşka.

— O rogojină! Dacă plouă, să te înveleşti cu ea.

Egoruşka se ridică în capul oaselor şi se uită împrejur. Zarea se înnegrea văzînd cu ochii şi lumina palidă licărea acum tot mai des, clipind parcă din pleoape. Intunericul se lăsa spre dreapta, de parcă-l trăgea într-acolo nu ştiu ce greutate.

— Moşule, vine furtuna? — întrebă Egoruşka.

— Of, săracele mele picioare degerate! — se tînguia înainte Pantelei, bătînd din tălpi. Nu-l auzise.

La stînga, nu ştiu cine frecă un chibrit pe cer, şi în aceeaşi clipă o dungă palidă şi fosforescentă sclipi şi se stinse. Apoi undeva, foarte departe, cineva începu să alerge pe un acoperiş de tablă: era desculţ pesemne, deoarece tabla bubui înăbuşit.

— Vine ploaie mare! — strigă Kiriuha.

Un fulger scăpără în dreapta, atît de strălucitor, încît lumină şi o bucată bună din stepă, şi locul unde cerul rămăsese senin se întîlnea cu bezna. Un nor înspăimîntător se apropia încet. De marginea lui atîrnau zdrenţe mari şi negre. Alte zdrenţe la fel se îngrămădeau una peste alta şi la dreapta, şi la stînga lui. Zdrenţele şi flendurile acelea îi dădeau o înfăţişare beată şi neruşinată. Deodată tunetul bubui mai puternic şi mai apropiat. Egoruşka îşi făcu cruce şi se îmbrăcă repede cu paltonul.

— Mi-e lehamite de toate! — se auzi strigătul lui Dîmov spre capul convoiului, şi după glas îţi puteai da seama că era din nou furios. — Mi-e lehamite de toate!

Pe neaşteptate se stîrni un vînt atît de puternic, încît era cît pe ce să smulgă legăturica şi rogijina din mîinile lui Egoruşka. Rogojina se zbătea şi se răsucea în toate chipurile, cînd izbind balotul, cînd plesnind băiatul peste obraz. Şuierînd, vîntul se năpusti asupra stepei, ridică vîrtejuri nebune şi făcu

ierburile să vuiască atît de asurzitor, încît nu se mai auzea nici tunetul, nici scîrţîitul roţilor. Ai fi zis că vine dinspre norul cel negru, aducînd cu el învolburări de praf şi miros de ploaie şi de pămînt ud. Lumina lunii se înceţoşă, mai murdară parcă, iar stelele se încruntară şi mai tare. Pe marginea drumului, norii de praf şi umbrele lor alergau grăbite undeva, îndărăt. Fără îndoială că în clipa aceea, învîrtindu-se nebuneşte, vîrtejurile măturau de pe pămînt praful, ierburile uscate şi penele, înălţîndu-le pînă la cer. Ciulinii stepei ajungeau pînă sub norul cel mare şi negru şi fără îndoială că şi lor le era frică! Curînd însă, prin praful care îţi umplea ochii, nu se mai văzu nimic decît sclipirea fulgerelor.

Inchipuindu-şi că ploaia o să înceapă numaidecît, Egoruşka se lăsă în genunchi şi se înveli cu rogojina.

— Pantelei!... — strigă cineva dinspre căruţele din faţă. — A... a... va!

— Nu se aude nimic!... — răspunse Pantelei, tare şi prelung.

— A... a... va! Area... a!

Tunetul bubui mînios, se rostogoli pe cer de la dreapta la stînga, apoi se întoarse îndărăt, şi se stinse lîngă căruţele din faţă.

— Sfînt, sfînt, sfînt, domnul Savaot! — şopti Egoruşka făcîndu-şi cruce, — plin e cerul şi pămîntul de mărirea ta!

Cerul negru îşi căscă gura şi slobozi un şuvoi de foc alb. In clipa următoare, se auzi bubuind tunetul. Dar abia se potolise, că alt fulger scăpără, atît de prelung, încît Egoruşka văzu prin rogojină drumul pînă cine ştie unde, îi văzu pe toţi căruţaşii şi desluşi pînă şi vesta lui Kiriuha. Zdrenţele negre de pe partea stîngă a norului se ridicau tot mai sus, iar una din ele, mătăhăloasă şi greoaie, aducînd cu o labă cu degetele răsfirate, se întindea spre lună. Egoruşka închise ochii, hotărît să nu-i mai deschidă, ca şi cum n-ar vedea şi n-ar auzi nimic, pînă ce s-o sfîrşi totul.

Dar dumnezeu ştie de ce, ploaia întîrzia. Crezînd că norul s-a îndepărtat, Egoruşka îşi scoase capul

de sub rogojină. Era un întuneric de spaimă. Nu-l mai văzu acum nici pe Pantelei, nu mai văzu nici balotul şi nici chiar pe el însuşi. Îşi aruncă ochii înspre partea unde mai adineauri se vedea luna, dar şi acolo stăruia aceeaşi beznă ca şi în jurul căruţei. Iar fulgerele, tot mai albe, erau aşa de orbitoare, că te dureau ochii.

— Pantelei! — strigă Egoruşka.

Nu-i răspunse nimeni. Vîntul mai încercă o dată să-i smulgă rogojina, apoi fugi undeva, departe. Se auzi un zgomot domol şi lin. O picătură mare şi rece căzu pe genunchii lui Egoruşka, alta i se prelinse pe mînă. Văzînd că genunchii nu-i erau acoperiţi, încercă să-şi potrivească mai bine rogojina, cînd deodată auzi o răpăială pe drum, apoi pe hulube şi pe balot. Incepea ploaia. Rogojina şi ploaia se înţeleseră îndată de minune şi se porniră să trăncănească repede, vesel şi supărător, întocmai ca două coţofene.

Egoruşka stătea în genunchi sau, mai bine zis, pe călcîie. Cînd ploaia începu a ciocăni în rogojină, el se aplecă să-şi învelească genunchii, care i se şi udaseră. Izbuti să şi-i acopere, în schimb, după alte cîteva clipe, simţi o umezeală supărătoare ceva mai jos de spate şi pe pulpe. Se întoarse la poziţia de mai înainte, lăsîndu-şi genunchii afară, în ploaie şi chibzuind cum ar face să se învelească, pe întuneric, cu rogojina. Dar mîinile îi erau ude, apa i se prelingea prin mîneci şi pe după guler, iar umerii îi îngheţaseră. Atunci se hotărî să nu mai facă nimic, să stea nemişcat şi să aştepte pînă se va sfîrşi totul.

— Sfînt, sfînt, sfînt... — şopti el.

Deodată, sus, deasupra capului, cerul se despică cu un trosnet cumplit şi asurzitor. Egoruşka se făcu mic şi îşi ţinu răsuflarea, aşteptînd să-i cadă după cap şi pe spinare ţăndările cerului. Fără să vrea deschise ochii şi văzu cum pe degetele lui, pe mînecile îmbibate de ploaie, pe şuviţele de apă care se scurgeau pe rogojină, pe balot şi jos, pe pămînt, scăpără şi sclipi de vreo cinci ori la şir o lumină orbitoare. Răsună apoi o nouă bubuitură tot atît de pu-

ternică şi de cumplită. Cerul nu mai vuia acum prelung ci trosnea scurt, sec, ca lemnul uscat.

„Bum... bum-bum-bum“ — bubuia cu putere tunetul rostogolindu-se şi poticnindu-se în văzduh, ca apoi să se prăvălească, cu un trosnet furios şi scurt, undeva, în apropierea căruţelor din faţă, sau departe în urmă.

Pînă atunci, fulgerele fuseseră înspăimîntătoare, însă acum, însoţite de nişte tunete ca acestea, erau de-a dreptul sinistre. Lumina lor orbitoare pătrundea ca vrăjită prin pleoapele închise şi făcea să-ţi îngheţe tot trupul. Cum să stai, ca să nu le mai vezi? Egoruşka se hotărî să se întoarcă cu faţa în cealaltă parte. Cu băgare de seamă, de parcă se temea să nu-l vadă cineva, se lăsă în patru labe şi, pipăind cu palmele balotul ud şi lunecos, se întoarse.

„Bum! bum-bum!“ — îi trecu ceva pe deasupra capului, căzu sub căruţă şi se sparse: — „Rrra“!

Ochii băiatului se deschiseră iarăşi fără voia lui, şi el văzu că acum îl pîndea o altă primejdie: în urma căruţei veneau trei uriaşi cu suliţe lungi în mînă. Fulgerul sclipi în vîrfurile ascuţite ale suliţelor şi lumină ca ziua făpturile uriaşilor. Erau trei bărbaţi de statură nemaipomenită, cu feţele acoperite, cu capetele plecate şi cu pasul greoi. Păreau trişti, posomorîţi şi adînciţi în gînduri. Poate că mergeau în urma căruţelor fără gîndul de a face cuiva vreun rău, dar era destul să-i vezi în apropiere, ca să te apuce groaza.

Egoruşka se întoarse din nou cu faţa înainte şi tremurînd din tot trupul, strigă:

— Pantelei! Moşule!...

„Bum! bum! bum!“ — îi răspunse cerul.

Băiatul deschise ochii să vadă dacă oamenii mai erau pe lîngă căruţe. Un fulger sclipi în două locuri deodată şi lumină drumul pînă în depărtare, toate căruţele convoiului şi pe toţi căruţaşii. Pe drum alergau şuvoaie de apă şi jucau clăbuci. Pantelei mergea pe lîngă căruţă. Pălăria înaltă şi umerii îi erau acoperiţi cu o rogojină mică. Faţa lui nu arăta nici

frică şi nici tulburare, de parcă era asurzit de tunete şi orbit de fulgere.

— Moşule, uriaşii! — strigă Egoruşka plîngînd.

Dar bătrînul nu-l auzi. Ceva mai încolo mergea Emelian. Acoperit din cap pînă-n picioare cu o rogojină mare, avea acum forma unui triunghi. Vasea, care nu avea cu ce să se apere de ploaie, păşea ţanţoş ca totdeauna, ridicîndu-şi picioarele sus fără să-şi îndoaie genunchii. Cînd scăpărau fulgerele, aveai impresia că şirul de căruţe stătea pe loc, că toţi căruţaşii încremeniseră şi că piciorul lui Vasea rămăsese înţepenit în aer.

Egoruşka îl mai strigă o dată pe bătrîn. Neprimind nici un răspuns, se aşeză pe balot şi rămase nemişcat. Pierduse orice nădejde că ploaia o să se mai oprească vreodată. Era încredinţat că trăsnetul o să-l ucidă din clipă în clipă, că or să i se deschidă ochii fără voie şi că o să-i vadă iarăşi pe uriaşii cei înspăimîntători. Nu-şi mai făcea cruce, nu-l mai striga pe Pantelei şi nici nu se mai gîndea la maică-sa. Simţea doar cum îi înţepeneşte trupul de frig şi de frică la gîndul că furtuna n-o să se mai oprească niciodată.

Dar fără veste auzi glasuri.

— Egorghi, nu cumva ai adormit? — striga Pantelei de jos. — Haide, coboară! O fi asurzit, săracul...

— Grozavă furtună, — zicea un glas gros necunoscut, icnind de parcă dădea de duşcă un pahar mare de votcă.

Egoruşka deschise ochii. Jos, lîngă căruţă, stăteau Pantelei, Emelian în chip de triunghi, cu cei trei uriaşi. Uriaşii păreau acum mult mai mici, iar cînd Egoruşka se uită mai bine la ei, văzu că nu erau decît trei bieţi mujici, care duceau pe umeri furci de fier şi nicidecum suliţe. Printre Pantelei şi Emelian cel triunghiular se zărea fereastra luminată a unei căsuţe scunde. Prin urmare, convoiul se oprise într-un sat. Egoruşka aruncă rogojina de pe el, îşi luă legăturica şi coborî repede din căruţă. Acum, cînd auzea în jurul lui glasuri omeneşti şi vedea,

la cîţiva paşi, o fereastră luminată, nu-i mai era frică, deşi tunetul bubuia ca şi pînă atunci, iar fulgerele brăzdau cerul fără încetare.

— Grozavă furtună, nimic de zis... — bombănea Pantelei. — Slavă domnului... Mi-a cam murat picioarele, dar nu-i nimic... Te-ai dat jos, Egorghi? Hai, intră în casă... Nu-i nimic, or să treacă ele toate...

— Sfînt, sfînt, sfînt... — cînta Emelian cu glas tărăgănat şi răguşit. — Hotărît lucru că a trăsnit pe undeva... Sînteţi de prin părţile astea? — îi întrebă el pe cei trei uriaşi.

— Nu, sîntem din Glinovo... Glinovceni, cum s-ar zice. Muncim pe moşia boierilor Plater.

— Treieraţi?

— Facem de toate. Deocamdată trebuie să secerăm grîul. Da' ştiu că a tunat! De mult nu s-a pomenit o furtună ca asta...

Egoruşka intră în izbă. Îl întîmpină o bătrînă slabă şi cocoşată, cu bărbia ascuţită. Avea în mînă o lumînare de seu şi-şi ţinea ochii pe jumătate închişi. Ofta mereu, prelung.

— Grozavă furtună ne-a trimis cel de sus! — îngăimă bătrîna. — Ai noştri au rămas peste noapte în stepă. Ce s-or fi făcut, săracii, pe o ploaie ca asta... Dezbracă-te, cuconaşule, dezbracă-te...

Tremurînd de frig şi mişcîndu-se în silă, Egoruşka îşi scoase paltonul ud, apoi îşi depărtă picioarele şi braţele de trup şi rămase o vreme aşa, ca înţepenit. Orice mişcare, cît de uşoară, îi stîrnea o senzaţie neplăcută de frig şi de umezeală. Mînecile şi tot spatele cămăşii îi erau ude, pantalonii i se lipiseră de picioare, iar din păr îi picura într-una apă...

— De ce stai aşa răşchirat, voinicuţule? — întrebă bătrîna. — Stai jos colea.

Cu picioarele depărtate, Egoruşka se apropie de masă şi se aşează pe laviţă, lîngă un cap de om. Capul se mişcă, slobozi pe nas o şuviţă de aer, mestecă în sec, apoi se potoli. De la cap, de-a lungul

laviței se deslușea o mogîldeață învelită într-un cojoc; era o femeie care dormea.

Bătrîna ieși din casă, oftînd, dar se întoarse îndată cu un harbuz și cu un pepene galben.

— Mănîncă, cuconașule! N-am altceva să-ți dau... — zise ea căscînd. Apoi scotoci în sertarul mesei și scoase de acolo un cuțit lung și bine ascuțit, ca acela cu care tîlharii spintecă negustorii pe la hanuri. — Mănîncă, cuconașule!...

Tremurînd ca de friguri, Egoruška mîncă o felie de pepene galben cu o bucată de pîine neagră, apoi o felie de harbuz, după care se simți și mai înfrigurat.

— Ai noștri au mas în stepă... — oftă bătrîna în timp ce băiatul mînca. — Și afară e mînia lui dumnezeu... Ar trebui să aprind lumînarea la icoane, da' nu știu unde-a pus-o Stepanida. Mănîncă, sufletelule, mănîncă!...

Bătrîna căscă și, ducîndu-și mîna dreaptă la spate, își scărpină umărul stîng.

— Trebuie să fie ceasurile două, — zise ea. — Acuși vine vremea de sculare. Și ai noștri care au mas în stepă... Or fi uzi leoarcă...

— Bunicuțo, — se rugă Egoruška, — mi-e somn.

— Culcă-te, cuconașule, culcă-te... — oftă bătrîna căscînd. — Doamne, Isuse Hristoase! Dormeam, și deodată mi se pare că bate cineva. Mă trezesc și mă uit. Cînd colo, dumnezeu ne trimisese furtuna... Am vrut să aprind lumînarea, dar n-am găsit-o.

Vorbind înainte singură, femeia adună boarfele de pe laviță — așternutul ei, pesemne — coborî două cojoace din cuiul de lîngă cuptor și începu să-i facă lui Egoruška culcuș.

— Ia te uită că nu mai contenește furtuna! — bombănea ea. — Ferească dumnezeu, să nu se aprindă pe undeva. Și ai noștri care au rămas pe noapte pe stepă... Culcă-te, cuconașule, culcă-te... Domnul nostru Isus Hristos să te aibă în pază, nepoțele... Pepenele ți-l las aici, poate că mai mănînci cînd te scoli.

Oftăturile şi căscatul bătrînei, respiraţia regulată a femeii care dormea pe laviţă, întunericul din odaie şi zgomotul ploii de dincolo de fereastră, toate îmbiau la somn. Egoruşka se ruşină să se dezbrace în faţa bătrînei. Îşi scoase numai cizmele, şi se culcă, învelindu-se cu unul din cojoace.

— S-a culcat băiatul? — auzi peste cîteva clipe glasul lui Pantelei, în şoaptă.

— S-a culcat — îi răspunse bătrîna, tot în şoaptă. — Mare-i pedeapsa lui dumnezeu! Tună, tună şi nu-i nici un semn că are de gînd să contenească...

— Lasă că acuşi trece... — mormăi Pantelei, aşezîndu-se. — S-a mai potolit... Flăcăii noştri s-au împrăştiat pe la casele oamenilor, n-au rămas decît doi pe lîngă cai... Băieţii noştri, va să zică... Altfel nu-i chip... Ne-ar fura caii... Mai stau puţin şi pe urmă mă duc să-i schimb... Altfel nu-i chip, te pomeneşti că ni-i fură.

Pantelei şi bătrîna se aşezară unul lîngă altul la picioarele lui Egoruşka şi începură să sfătuiască în şoaptă, întrerupîndu-se ca să suspine şi să caşte. Egoruşka însă nu putea să se încălzească de loc, cu tot cojocul greu şi călduros cu care se învelise. Dîrdîia din tot trupul, mîinile şi picioarele îi tremurau, iar măruntaiele i se strîngeau ghem... Se dezbrăcă sub cojoc, dar nici asta nu-i ajută. Îl scuturau frigurile din ce în ce mai tare.

Pantelei plecă să schimbe oamenii. Cînd se întoarse, Egoruşka tot nu dormea şi tremura din tot trupul. Părea că-i strînge ceva şi capul şi pieptul, că-l apasă şi nu ştia ce anume: şoaptele bătrînilor sau mirosul greu al cojocului de oaie. Harbuzul şi pepenele galben îi lăsaseră în gură un gust supărător de cocleală. Şi pe deasupra, îl mai pişcau şi purecii.

— Moşule, mi-e frig! — scînci el, dar nu-şi mai recunoscu glasul.

— Dormi, nepoţele, dormi — oftă bătrîna.

Tit se apropie de pat cu picioruşele lui subţiri şi începu să dea din mîini, apoi dintr-o dată crescu pînă în tavan şi se prefăcu într-o moară de vînt. Părin-

tele Hristofor, — dar nu aşa cum era în brişcă, ci îmbrăcat în odăjdii şi cu sfeştocul în mînă — înconjură moara şi o stropi cu aghiazmă, iar moara nu se mai învîrti. Dîndu-şi seama că aiurează, Egoruşka deschise ochii.

— Moşule ! — strigă el. — Dă-mi puţină apă !

Nu-i răspunse nimeni. Egoruşka simţi că se înăbuşă şi că nu mai putea sá stea culcat. Se sculă, se îmbrăcă şi ieşi din casă. Se luminase de ziuă. Cerul era mohorît, dar nu mai ploua. Tremurînd şi zgribulindu-se în paltonul lui ud, Egoruşka trecu prin curtea plină de noroi, ascultînd liniştea care stăpînea pretutindeni. Se pomeni în faţa unui grajd mic, cu acoperiş de stuf şi cu uşa pe jumătate deschisă. Se uită înăuntru, intră şi se aşeză într-un ungher întunecos, pe un morman de tizic.

Gîndurile i se învălmăşeau în capul greu, limba îi era uscată şi în gură simţea acelaşi gust scîrbos de cocleală. Începu să-şi cerceteze pălăria, îi îndreptă pana de păun şi-şi aduse aminte cum se dusese, cu mama, s-o cumpere. Vîrî apoi o mînă în buzunar şi scoase de acolo un bulgăraş de chit, cafeniu şi lipicios. Cum de ajunsese chitul acela în buzunarul lui ? Se gîndi, îl duse la nas... Mirosea a miere. In sfîrşit, îşi aduse aminte : era turta dulce pe care i-o dăduse evreica, hangiţa. Cum se muiase săraca !

După aceea, Egoruşka îşi cercetă paltonul cenuşiu, cu nasturi mari de os, croit în chip de surtuc. Cum era nou şi costase bani mulţi, mama ţinea paltonul atîrnat în dormitor, lîngă rochiile ei, nu în sală, iar Egoruşka n-avea voie să-l îmbrace decît în zilele de sărbătoare. Uitîndu-se la el, îl prinse mila : îşi zise că atît el cît şi paltonul fuseseră lăsaţi în voia soartei şi că nu le era dat să se mai întoarcă acasă. Şi începu să plîngă cu lacrimi atît de amare, încît era cît pe ce să cadă de pe mormanul de tizic.

Un dulău mare şi alb, ud leoarcă de ploaie, cu smocuri de lînă pe bot, ca nişte papiote, intră în grajd şi se uită cu mirare la Egoruşka. Se întreba,

fără îndoială, ce trebuia să facă: să latre ori nu? Hotărînd că ar fi mai bine să nu latre, se apropie încetişor de băiat, înfulecă chitul şi plecă.

— Sînt ale lui Varlamov, — strigă cineva din uliţă.

După ce plînse pînă se sătură, Egoruşka ieşi din grajd şi, ocolind o băltoacă, o luă încetişor spre uliţă. Convoiul de căruţe se oprise chiar în faţa porţii. Uzi pînă la piele, cu picioarele goale încărcate de noroi, moleşiţi şi somnoroşi ca muştele de toamnă, căruţaşii se învîrteau pe lîngă cai sau stăteau pe hulube. Egoruşka se uită la ei şi se gîndi: „Tare-i rău şi tare-i greu să fii ţăran". Şi apropiindu-se de Pantelei, se aşează alături de el, pe huluba căruţei.

— Moşule, tare mi-e frig! — zise, tremurînd din tot trupul şi vîrîndu-şi mîinile în mîneci.

— Nu-i nimica, mai avem numai puţintel şi ajungem! — îi răspunse Pantelei căscînd. — Nu-i nimica, las că ai să te încălzeşti acuşi.

Convoiul plecă de dimineaţă, pe răcoare. Egoruşka stătea culcat pe balot şi dîrdîia de frig, cu toate că soarele răsărise în vremea asta, uscînd şi hainele lui, şi balotul, şi pămîntul. Îndată ce închise ochii, îl văzu din nou pe Tit şi văzu şi moara. Îi era greaţă şi simţea o greutate în tot trupul. Se silea să-şi gonească vedeniile, dar abia dispăreau, şi Dîmov se repezea la el urlînd, cu ochii înroşiţi de mînie şi cu pumnii ridicaţi. Alteori, îl auzea tînguindu-se: „Mi-e lehamite de toate!" Apoi i se părea că-l vede pe Varlamov trecînd călare pe armăsarul lui căzăcesc, sau pe Constantin cu zîmbetul lui fericit şi cu dropia în braţe. Şi toţi oamenii aceştia, greoi şi plictisitori, îi erau nespus de urîţi.

La un moment dat, — asta se întîmplă spre seară, — băiatul îşi ridică puţin capul şi ceru de băut. Căruţele se opriseră în mijlocul unui pod mare aruncat peste un rîu lat. Dedesubt, prin pînza unei dîre de fum, se vedea plutind pe apă un vapor care remorca un şlep. Iar pe malul celălalt se înălţa un deal, al cărui povîrniş era presărat cu case şi biserici. La

poalele dealului, de-a lungul unui şir de vagoane, alerga o locomotivă.

Egoruşka nu văzuse încă nici vapoare, nici locomotive, nici rîuri aşa de late. Uitîndu-se acum la ele, nici nu se sperie şi nici nu rămase mirat. Mai mult încă, pe faţa lui nu se vedea nici umbră de curiozitate. Nu simţea decît că-i era greaţă. Se întinse repede cu faţa în jos, se trase către marginea balotului şi vărsă. Văzîndu-l, Pantelei tuşi şi clătină din cap.

— Iacă, s-a îmbolnăvit băiatul nostru! — făcu el. — Trebuie să fi răcit la burtă... băiatul, va să zică... Şi încă pe locuri străine... Nu, asta nu-i treabă bună!

VIII

Convoiul de căruţe poposi la un han mare din apropierea portului, unde trăgeau de obicei negustorii. În timp ce coborau din căruţă, Egoruşka auzi un glas cunoscut. Cineva îl ajuta să se dea jos şi-i spunea :

— Noi am sosit de-aseară... V-am aşteptat azi toată ziua. Am fi vrut să vă ajungem din urmă, dar ne-a fost peste mînă şi a trebuit s-o luăm pe alt drum. Ia te uită cum ţi-ai mototolit paltonaşul! Să vezi ce-o să te mai certe unchiu-tău!

Egoruşka se uită la faţa celui care-i vorbea, pistruiată ca marmura, şi-şi dădu seama că era Deniska.

— Unchiu-tău şi părintele Hristofor sînt în odaie la ei, — urmă Deniska. — Beau ceai. Hai cu mine!

Şi-l duse la o casă mare, cu etaj, neagră şi mohorîtă, care semăna cu spitalul din N... După ce trecură printr-o sală, apoi pe nişte scări întunecoase şi printr-un coridor lung şi strîmt, Egoruşka şi Deniska intrară într-o odăiţă unde, într-adevăr, Ivan Ivanîci şi părintele Hristofor stăteau la o măsuţă şi-şi beau ceaiul. Văzîndu-l pe Egoruşka, cei doi bătrîni îl întîmpinară şi miraţi, dar şi bucuroşi, în acelaşi timp.

— Aha, Egor Nikolaici!... — zise părintele Hristofor, cu glas cîntat. — Domnul Lomonosov al nostru!

— Poftiți, cinstiți boieri! — făcu Kuzmiciov. — Poftiți, mă rog, poftiți!

Egoruşka îşi scoase paltonul, sărută mai întîi mîna unchiului său, apoi pe a părintelui Hristofor şi se aşeză la masă.

— Ei, cum ai călătorit, *puer bone?* — sări la el cu întrebările părintele Hristofor, turnîndu-i un ceai. Avea pe faţă acelaşi zîmbet larg, ca întotdeauna. — Ţi s-a urît de atîta drum, nici vorbă. Să te ferească dumnezeu să umbli cu carul cu boi ori cu convoiul de căruţe! Mergi, mergi, şi doamne iartă-mă, nu vezi înaintea ta decît stepa, aceeaşi stepă monotonă, plictisitoare şi nesfîrşită... Asta numai călătorie nu-i, e adevărat chin, nu alta! Da' de ce nu-ţi bei ceaiul? Haide, bea. In timp ce tu mergeai cu convoiul trei-trei, trei-trei, noi ne-am isprăvit treburile. Şi, mulţămim lui dumnezeu, le-am isprăvit bine, cum nu se poate mai bine, dea domnul tot aşa, la toată lumea! Am vîndut lui Cerepahin toată lîna şi am avut cîştig bun, bun de tot...

Indată ce-şi regăsi pe ai lui, Egoruşka simţi o nevoie nestăpînită să se jeluiască. Nu asculta ce-i spunea părintele Hristofor, ci se gîndea de ce anume să se plîngă şi cu ce să înceapă. Dar glasul părintelui, care acum i se părea supărător şi aspru, îl împiedica să-şi adune gîndurile şi-l tulbura. Nu trecuseră nici cinci minute de cînd se aşezase, şi se ridică de la masă, se îndreptă spre divan şi se culcă.

— Ia te uită! — se minună părintele Hristofor. — Nu-ţi bei ceaiul?

Gîndindu-se mereu de ce ar putea să se plîngă, Egoruşka îşi sprijini fruntea de speteaza divanului şi, fără veste, izbucni în plîns.

— Ia te uită! — repetă părintele Hristofor, ridicîndu-se şi apropiindu-se de divan. — Ce-i cu tine, Gheorghi? De ce plîngi?

— Is... îs bolnav! — îngăimă Egoruşka.

— Bolnav ? — se tulbură părintele. — Iaca, asta nu-i bine, frate... Cum de te-ai îmbolnăvit tocmai acum, pe drum ? Doamne, frăţioare, cum se poate una ca asta ?...

Îşi lăsă mîna pe fruntea băiatului şi-i pipăi obrajii.

— Da, îţi arde capul... Se vede treaba că ai răcit. ori poate ai mîncat ceva care nu ţi-a priit... Roagă-te lui dumnezeu să te ajute!

— Ar trebui să-i dăm o chinină... — făcu Ivan Ivanîci, tulburat.

— Ba eu zic să-i dăm să mănînce ceva fierbinte... Gheorghi, vrei o farfurie de supă ? Hai ?

— Nu... nu vreau... — răspunse Egoruşka.

— Nu cumva te scutură frigurile ?

— M-au scuturat înainte... acuma... acuma mi-e tare cald şi mă doare tot trupul...

Ivan Ivanîci se apropie de divan, puse şi el mîna pe fruntea băiatului, tuşi îngrijorat şi se întoarse la masă.

— Uite ce-i, dezbracă-te şi culcă-te să dormi — îl sfătui părintele Hristofor. — Trebuie să tragi un somn zdravăn.

Îl ajută să se dezbrace, îi dădu o pernă şi-l înveli cu o plapomă iar peste plapomă mai puse şi paltonul lui Ivan Ivanîci. După aceea, se îndepărtă în vîrful picioarelor şi se aşeză din nou la masă. Egoruşka închise ochii, şi într-o clipă i se păru că nu mai este în odaia de la han, ci undeva, pe drumul mare, în apropierea focului. Emelian dădea din mîini, iar Dîmov, cu burta la pămînt, se uita batjocoritor la el, cu ochii lui întreţesuţi cu vinişoare roşii.

— Bateţi-l ! Bateţi-l ! — strigă Egoruşka.

— Aiurează... — zise părintele Hristofor în şoaptă.

— Altă belea ! — oftă Ivan Ivanîci.

— Trebuie să-l frecăm cu untdelemn şi cu oţet. Poate că o da dumnezeu şi s-o face sănătos pînă mîine.

Ca să scape de vedenii, Egoruşka deschise ochii şi rămase cu ei aţintiţi la lumina lămpii. Părintele Hristofor şi Ivan Ivanîci îşi băuseră ceaiul şi acum

vorbeau nu știu ce în șopată. Preotul zîmbea fericit: nu putea să uite, pesemne, că luase bani buni pe lînă. La drept vorbind, nu se bucura atît de cîștig, cît la gîndul că, ajungînd acasă, o să-și adune în jurul lui tot neamul cel numeros, o să clipească șiret din ochi și o să izbucnească în rîs. La început o să-i păcălească, spunîndu-le că a vîndut lîna cu pierdere, dar la urmă o să-i întindă ginere-său Mihailo portofelul doldora de bani și o să-i spună: „Na, ține! Iaca așa se fac afacerile!“ Kuzmiciov însă părea nemulțumit. Fața lui păstra același aer rece și preocupat.

— Ehei, dacă aș fi știut că Cerepahin o să ne dea asemenea preț, — zicea el cu glasul scăzut, — nu i-aș fi vîndut lui Makarov, încă de acasă, cele trei sute de puduri! Tare mi-e ciudă! Da cine putea să știe că în vremea asta s-au urcat prețurile?

Un argat cu rubașcă albă aprinse candela din fața icoanei din colț și ridică samovarul de pe masă. Părintele Hristofor îi șopti ceva la ureche. Omul își luă un aer misterios de conspirator, — cu alte cuvinte: lasă, că știu eu ce trebuie să fac! și ieși din odaie. Apoi se întoarse și vîrî sub divan un vas. Ivan Ivanîci își așternu pe jos, căscă de cîteva ori, își făcu rugăciunea fără chef și se culcă.

— Mîine am de gînd să mă duc la catedrală... — zise părintele Hristofor. — Îl cunosc pe marele eclisiarh. Ar trebui să mă duc după liturghie și la preasfințitul, dar aud că-i bolnav în pat.

Apoi căscă și stinse lampa. Odaia nu mai era luminată acum decît de candelă.

— Am auzit că nu primește, — urmă părintele Hristofor, dezbrăcîndu-se. — Ce pot să fac? Am să plec fără să-l văd...

Își scoase anteriul, și lui Egoruška i se păru iarăși că-l are în față pe Robinson Crusoe. Iar Robinson amestecă ceva într-o farfurie, se apropie de Egoruška și-i șopti:

— Dormi, Lomonosov? Scoală-te, să te frec cu puțin untdelemn și cu oțet. Are să-ți facă bine. Da' nu uita și roagă-te și lui dumnezeu...

Egoruşka se ridică repede în pat. Părintele Hristofor îi scoase cămaşa şi începu să-l frece pe piept. Sufla din greu şi se strîmba urît, ca şi cum el era cel gîdilat.

— In numele tatălui, al fiului şi al sfîntului duh... — şoptea părintele. — Intoarce-te acuma cu spatele în sus !... Aşa... Mîine ai să fii sănătos tun, numai vezi, de azi încolo, să nu mai păcătuieşti... Ia te uită, arzi ca focul. Nu cumva v-a prins furtuna pe drum ?

— Ba ne-a prins.

— Ei, poftim ! Apoi cum era să nu te îmbolnăveşti ? In numele tatălui, al fiului şi al sfîntului duh... Cum era să nu te îmbolnăveşti ?

După ce-l frecă foarte bine, părintele Hristofor îl ajută să-şi pună cămaşa, îl înveli, făcu peste el semnul crucii şi se depărtă. Peste puţin, Egoruşka îl văzu cum se închină. Se vede că bătrînul ştia tare multe rugăciuni pe de rost, deoarece rămase mult timp în faţa icoanei, rugîndu-se în şoaptă. După ce termină, făcu cîte o cruce spre ferestre, spre uşă, spre Egoruşka şi spre Ivan Ivanîci, apoi se culcă fără pernă, învelindu-se cu anteriul. In coridor, pendula bătu de zece ori. Egoruşka socoti cîte ceasuri mai erau pînă la ziuă, îşi sprijini, amărît, fruntea de spătarul divanului şi nu mai încercă să se scuture de visurile lui tulburi şi apăsătoare. Dar dimineaţa sosi mult mai curînd decît socotise el.

I se părea că nu stătuse cine ştie cît culcat, cu fruntea sprijinită de spătarul divanului. Dar cînd deschise ochii, raze piezişe de soare pătrundeau pe cele două ferestre ale odăiţei, întinzîndu-se pe podea. Nici părintele Hristofor, nici Ivan Ivanîci nu mai erau acolo. Odăiţa era dereticată, prietenoasă, plină de lumină şi mirosea a părintele Hristofor, care împrăştia întotdeauna mireasmă de chiparos şi de albăstrele uscate (acasă la el, obişnuia să pună la icoane albăstrele în loc de busuioc). Egoruşka se uită la pernă, la razele piezişe de soare, la cizmele lui, bine lustruite acum, care aşteptau lîngă canapea, şi începu să rîdă. I se părea ciudat că nu mai era culcat pe balot, că în

jurul lui totul era uscat şi că tavanul nu era străbătut de fulgere şi tunete.

Sări de pe divan şi începu să se îmbrace. Se simţea nespus de bine. Din boala de ieri nu-i mai rămăsese decît o uşoară slăbiciune în picioare şi în ceafă. Asta însemna că untdelemnul şi oţetul îi făcuseră bine. Îşi aduse aminte de vapor, de locomotivă şi de rîul cel lat, de toate cîte le văzuse aseară ca prin ceaţă, şi se grăbi cu îmbrăcatul, ca să tragă o raită prin port, să le vadă pe toate mai bine. Tocmai se spălase şi-şi trăgea pe el rubaşca cea roşie, cînd auzi cheia întorcîndu-se în broască şi în prag se ivi părintele Hristofor, cu pălăria lui tare, cu boruri late, cu cîrjă şi cu o sutană de mătase cafenie peste caftanul de pînză. Zîmbind cu voie bună (cînd se întorc de la biserică bătrînii au totdeauna un aer fericit) puse pe masă o prescură şi un pachet, îngînă o rugăciune, apoi zise :

— Domnul primească ! Ei, cum o duci cu sănătatea?

— Acum mi-e bine ! — îi răspunse Egoruşka, sărutîndu-i mîna.

— Slavă domnului !... Am fost la liturghie... M-am dus să-l văd pe marele eclisiarh, o cunoştinţă veche. M-a poftit acasă la el, să iau un ceai, dar nu m-am dus, că nu-mi place să umblu de dimineaţă pe la uşile oamenilor. Dumnezeu să-l aibă în pază !

Îşi scoase anteriul, îşi mîngîie barba, apoi desfăcu pachetul tacticos. Egoruşka văzu o cutie de tinichea cu icre moi, o bucată de batog şi o franzelă.

— Am trecut prin faţa unei pescării şi uite ce-am cumpărat, — zise părintele Hristofor. — În zi de lucru nu se cuvine să faci risipă, dar mi-am zis că avem acasă un bolnav, aşa că o să ni se ierte păcatul. Îs icre bune, de nisetru...

Argatul cel cu rubaşca albă aduse samovarul şi o tavă cu farfurii şi tacîmuri.

— Mănîncă, — îl îndemnă părintele Hristofor, întinzînd icre pe o felie de pîine şi dîndu-i-o lui Egoruşka. — Mănîncă şi du-te de te plimbă, că pe urmă ai să te duci la şcoală. Şi vezi de ia aminte : să înveţi bine, cu sîrguinţă, ca să-ţi fie de folos. Ceea ce trebuie să ştii pe de rost, învaţă pe de rost, iar ceea ce trebuie să

spui cu vorbele tale, adică să scoţi înţelesul, spune cu vorbele tale. Caută de-ţi însuşeşte toate ştiinţele. Pentru că, vezi, unul cunoaşte foarte bine matematica şi habar n-are cine a fost Piotr Moghila [12]. Altul ştie cine a fost Piotr Moghila, dar nu-i în stare să spună nimic despre lună. Tu să înveţi aşa fel, ca să ştii de toate. Invaţă latina, franceza, germana... apoi, bineînţeles, geografia, istoria, teologia, filozofia, matematica... Şi cînd ai să le deprinzi pe toate, fără grabă, cu sîrguinţă şi cu ajutorul rugăciunilor pe care ai să le înalţi către domnul, atunci poţi să intri în vreo slujbă. Dacă ai să ştii de toate, are să-ţi vină uşor şi în viaţă, orice cale ai să apuci. Atîta ai de făcut : să înveţi şi să-ţi umpli sufletul de lumină, că pe urmă are grijă Dumnezeu să-ţi arate ce să te faci : doctor, judecător, inginer...

Părintele Hristofor luă o bucăţică de pîine, o unse cu icre, şi-o vîrî în gură şi urmă :

— Apostolul Pavel spune : „Nu vă lăsaţi duşi întru rătăcire de fel de fel de învăţături nesăbuite". Se înţelege, dacă te ţii de vrăjitorii şi de farmece, ori dacă te-apuci să chemi duhuri de pe lumea cealaltă, cum făcea Saul, ori dacă-ţi însuşeşti învăţături, de pe urma cărora nu tragi nici un folos, nici tu, nici ceilalţi, — atunci mai bine să te laşi păgubaş de învăţătură. Trebuie să înveţi numai ceea ce a fost binecuvîntat de domnul dumnezeu. Ia aminte... Sfinţii apostoli vorbeau toate limbile — învaţă şi tu toate limbile. Vasili cel Mare învăţa matematica şi filozofia — învaţă-le şi tu. Sfîntul Nestor scria istoria — învaţă şi scrie şi tu istorie. Intr-un cuvînt, urmează pilda sfinţilor...

Părintele Hristofor sorbi o înghiţitură de ceai din farfurioară, îşi şterse mustăţile şi clătină din cap.

— Aşa !... — făcu el, apoi urmă : — Iaca, eu am învăţat după moda veche şi nici vorbă că am uitat multe din cele învăţate, şi cu toate astea mă port altfel decît mulţi alţii. Nici nu se poate compara. De pildă, cînd se întîmplă să mă aflu într-o societate mai numeroasă, la vreo masă, sau la vreo adunare, nu pierd niciodată prilejul să strecor două-trei vorbe latineşti, sau cîte ceva din istorie sau din filozofie, lucru care bucură şi

pe cei care te ascultă, şi pe tine însuţi... Sau uneori, cînd se întruneşte sesiunea în oraşul nostru şi trebuie să luăm jurămîntul, ceilalţi preoţi se dau la o parte, pe cînd eu mă simt la largul meu alături de judecători, de procurori şi de avocaţi. Vorbesc cu ei un om învăţat, bem ceaiul împreună, rîdem, îi întreb de una, de alta... şi simt că asta le face plăcere. Asta-i frăţioare... Ştiinţa e lumină, neştiinţa întuneric. De aceea, învaţă ! Ştiu, e greu. In vremurile noastre învăţătura cere multe parale... Maică-ta e văduvă, trăieşte din pensie... cu toate astea...

Părintele Hristofor aruncă o privire temătoare spre uşă, apoi urmă în şoaptă :

— Are să te mai ajute şi Ivan Ivanîci. Nu te lasă el. Copii n-are, aşa că are să-ţi poarte de grijă. Fii pe pace.

După aceea îşi luă o înfăţişare gravă şi zise, coborînd glasul :

— Numai, ia aminte, Gheorghi, să te ferească dumnezeu să uiţi de maică-ta şi de Ivan Ivanîci ! „Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta“ — aşa glăsuieşte una din porunci, iar Ivan Ivanîci e binefăcătorul tău şi-ţi ţine loc de tată. Dacă ai să ajungi om învăţat şi — ferească dumnezeu — ai să dispreţuieşti pe cei din jur şi are să-ţi fie ruşine să stai alături de ei, numai pentru că sînt mai puţin deştepţi decît tine, atunci vai şi amar de capul tău !

Părintele Hristofor îşi ridică mîna în sus şi repetă, cu glas piţigăiat :

— Da, vai şi amar de capul tău !

Părintele se cam înfierbîntase sau, cum se spune, îşi cam luase vînt. N-ar mai fi isprăvit nici pînă la amiază, dacă nu s-ar fi deschis uşa şi n-ar fi intrat Ivan Ivanîci. Unchiul le dădu un bună ziua scurt, se aşeză la masă şi începu să-şi bea ceaiul grăbit.

— In sfîrşit, mi-am încheiat toate socotelile, — zise el. — Am putea să ne întoarcem acasă, dar mai am de furcă cu Egor. Trebuie să-i găsesc un adăpost. Sorămea mi-a spus că are pe aici o prietenă, una Nastasia Petrovna. Poate că o vrea să-l ia în gazdă.

Scotoci în portofel, scoase de acolo un plic mototolit şi citi :

— „Nastasiei Petrovna Toskunova, strada Malaia Nijneaia. Casă proprie.“ Trebuie să mă duc s-o caut. Altă bătaie de cap !

După ce-şi bău ceaiul, Ivan Ivanîci plecă de la han cu Egoruşka.

— Altă bătaie de cap ! — bodogănea bătrînul. — Te-ai ţinut de mine ca scaiul, bată-te dumnezeu să te bată ! Vouă vă arde de învăţătură şi de noblеţe, şi eu trebuie să trag ponoasele !...

Cînd trecură ei prin curtea hanului, căruţele şi căruţaşii nu mai erau acolo, plecaseră încă din zori în port. In fundul curţii se vedea faimoasa brişcă, lîngă care murgii stăteau şi mîncau ovăz.

„Rămîi cu bine, brişcă !“ — se gîndi Egoruşka.

Merseră mai întîi, urcînd mereu, de-a lungul unui bulevard nesfîrşit, trecură apoi printr-o piaţă mare, unde Ivan Ivanîci întrebă pe un gardist în ce parte se află strada Malaia Nijnaia.

— Oho ! — făcu sergentul zîmbind. — E departe, tocmai spre imaş.

Pe drum le ieşiră în cale mai multe birje. Dar Ivan Ivanîci nu-şi îngăduia slăbiciunea de a se urca într-o birjă, decît în cazuri cu totul excepţionale, la zile mari. Merseră aşa multă vreme, la început pe străzi pavate, pe urmă pe străzi care aveau trotuare, dar n-aveau pavaj, şi în cele din urmă pe nişte străzi care n-aveau nici pavaj nici trotuare. Cînd ajunseră în sfîrşit, cu ajutorul limbii şi al picioarelor, în Malaia Nijnaia, îşi scoaseră amîndoi pălăriile şi începură să-şi şteargă de zor sudoarea de pe obrajii roşii ca para focului.

— Mă rog dumitale, — se adresă Ivan Ivanîci, unui bătrîn care stătea pe o bancă în faţa unei porţi. — Nu ştii unde-i casa Nastasiei Petrovna Toskunova ?

— Pe aici nu stă nici o Toskunova, — răspunse bătrînul, iar după ce se gîndi o clipă, adăugă : — Poate Timoşenko ?

— Nu, Toskunovna...

— Nu vă fie cu supărare, dar pe strada noastră nu stă nici o Toskunova.

Ivan Ivanîci ridică din umeri şi plecă mai departe.

— N-o căutaţi degeaba ! — strigă în urma lui bătrînul. — Dacă am spus că nu-i, apoi nu-i !

— Ascultă mătuşică, — întrebă apoi Ivan Ivanîci pe o bătrînă care stătea în colţul străzii, la o tarabă, şi vindea pere şi seminţe de floarea-soarelui. — Nu ştii unde-i casa Nastasiei Petrovna Toskunova ?

Bătrîna îi aruncă o privire plină de nedumerire şi se porni pe rîs.

— Da' parcă Nastasia Petrovna mai stă în casa ei ? D-apoi, doamne iartă-mă, îs opt ani de cînd şi-a măritat fata şi i-a dat casa ginere-său. În casa ei, stă el acuma.

Iar ochii bătrînei păreau a spune : „Cum se poate, proştilor, să nu ştiţi atîta lucru ?..."

— Şi ea unde stă ? — întrebă Ivan Ivanîci.

— Doamne dumnezeule ! — se minună iarăşi bătrîna, plesnind din palme, — de cînd stă cu chirie ! De opt ani, de cînd şi-a dat casa ginere-său. Vai de mine şi de mine !

Se aştepta fără îndoială să-l vadă şi pe Ivan Ivanîci minunîndu-se şi strigînd : „Cum se poate una ca asta ?..." Dar el o întrebă foarte liniştit :

— Şi unde stă acum ?

Precupeaţa îşi suflecă mînecile şi, arătînd cu braţul gol în lungul străzii, începu să strige cu glas ascuţit şi spart :

— Apoi luaţi-o drept înainte, tot înainte... După ce treceţi de o casă roşie, se face pe stînga o ulicioară. Apucaţi pe ulicioară şi la a treia poartă pe dreapta, o găsiţi.

Ivan Ivanîci şi Egoruşka ajunseră la casa cea roşie, o luară la stînga, pe ulicioară, şi se opriră la a treia poartă de pe dreapta. Gardul, care se întindea de o parte şi de alta, era tot atît de negru şi de stricat ca şi poarta. Partea din dreapta se aplecase mult spre stradă şi ameninţa să cadă, iar cea din stînga se lăsase către curte. Numai poarta se ţinea dreaptă, de parcă nu se hotărîse încă în care parte să se aplece : înainte sau îndărăt. Ivan Ivanîci deschise portiţa şi dădură într-o curte mare, năpădită de ierburi şi de

scaieţi. Cam la o sută de paşi de poartă era o căsuţă cu acoperiş roşu şi obloane verzi. O femeie grasă, cu mînecile suflecate şi cu şorţul în brîu, stătea în mijlocul curţii, arunca grăunţe la păsări şi striga, cu un glas tot atît de spart ca şi al precupeţei :

— Pui, pui, pui !

La spatele ei şedea un cîine roşcat, cu urechile ascuţite. Văzîndu-i pe străini, se repezi spre portiţă lătrînd cu glas de tenor (toţi cîinii roşcaţi latră cu glas de tenor).

— Pe cine căutaţi ? — strigă femeia, ferindu-şi cu mîna ochii de soare.

— Bună ziua ! — strigă la rîndul lui Ivan Ivanîci, apărîndu-se cu bastonul de cîinele cel roşcat. — Spune-mi, te rog, aici stă Nastasia Petrovna Toskunova ?

— Aici. Da' ce treabă aveţi cu ea ?

Ivan Ivanîci şi Egoruşka se apropiară. Femeia îi cercetă, bănuitoare, şi repetă :

— Ce treabă aveţi cu ea ?

— Nu cumva chiar dumneata eşti Nastasia Petrovna ?

— Ba chiar eu !

— Îmi pare foarte bine... Uite despre ce-i vorba : vechea dumitale prietenă, Olga Ivanovna Kniazeva, îţi trimite multe plecăciuni. Acesta e băiatul ei. Iar eu îs Ivan Ivanîci, fratele Olgăi Ivanovna... Poate că-ţi mai aduci aminte de mine, doar eşti de la noi, din N... Acolo te-ai născut şi tot acolo te-ai măritat...

Urmară cîteva clipe de tăcere. Femeia cea grasă se uită buimăcită la Ivan Ivanîci, ca şi cum nu-i venea să creadă ce-i spune. Apoi se înroşi toată şi-şi împreună mîinile. Ovăzul din şorţ se risipi, iar ochii femeii se umplură de lacrimi.

— Olga Ivanovna ! — strigă ea, cu răsuflarea tăiată de emoţie. — Porumbiţa mea dragă ! Dumnezeule, dar ce-i cu mine de-am încremenit aici, ca o proastă ! Ingeraşul meu !...

Şi zicînd aşa, îl îmbrăţişă pe Egoruşka, udîndu-i obrajii cu lacrimi, şi se porni să plîngă şi mai amarnic.

— Doamne, — făcea, frîngîndu-şi mîinile. — Băieţelul Olecikăi ! Doamne, cît îs de fericită ! Cum mai

seamănă cu maică-sa ! Leit maică-sa ! Ei, da' ce stăm în ogradă ? Poftiți în casă.

Plîngînd şi vorbind înainte, o luă grăbit spre casă, gîfîind. Cei doi veneau în urma ei.

— Iertaţi-mă, dar încă n-am dereticat prin odăi, — zise ea, poftindu-i într-un salonaş, neaerisit, plin de icoane şi de glastre cu flori. — Maică precistă ! Vasilisa, vino măcar de deschide obloanele ! Ingeraşule ! Frumuşelule ! Şi eu care nu ştiam că Olecika are un băiat aşa de mare.

După ce gospodina se mai linişti şi se obişnui cu noii sosiţi, Ivan Ivanîci îi spuse că ar dori să-i vorbească între patru ochi. Egoruşka trecu în altă odaie. Acolo era o maşină de cusut, iar la fereastră atîrna o colivie cu un graur. Ca şi salonaşul, odaia era plină de icoane şi de glastre cu flori. Lîngă maşina de cusut, stătea nemişcată o fetiţă cu obrajii arşi de soare şi bucălaţi, ca ai lui Tit, îmbrăcată cu o rochiţă curată, de stambă. Fetiţa se uita la Egoruşka, fără să clipească şi părea stingheritä. Băiatul o cercetă şi el din ochi, şi, după cîteva clipe de tăcere, o întrebă :

— Cum te cheamă ?

Fetiţa îşi mişcă buzele, îşi luă un aer jalnic şi răspunse încet :

— Atka...

Asta însemna : Katka...

— Noi am dori să lăsăm băiatul la dumneata, — zicea în şoaptă Ivan Ivanîci în salonaş, — dacă ai fi bună să-l primeşti. Ţi-am plăti cîte zece ruble pe lună. Băiatul e liniştit, nu-i răsfăţat...

— Ştiu eu ce să spun, Ivan Ivanîci ! — oftă Nastasia Petrovna cu glas plîngător. — Zece ruble îs bani buni, nimic de zis, dar mi-e frică să primesc un copil străin. Dacă se îmbolnăveşte, sau mai ştiu eu ce i se întîmplă ?

Cînd îl chemară pe Egoruşka în salonaş, Ivan Ivanîci stătea cu pălăria în mînă şi-şi lua rămas bun de la gazdă.

— Atunci, aşa : rămîne la dumneata, — zicea el. — Cu bine ! Ai să stai aici, Egor, — se întoarse apoi către nepot. — Bagă de seamă să fii cuminte şi s-o

asculți pe Nastasia Petrovna... Cu bine! Mai trec eu pe-aici și mîine.

Și plecă. Nastasia Petrovna îl mai îmbrățișă o dată pe Egoruşka, îi mai spuse „îngeraşule" și, cu ochii încă plini de lacrimi, începu să pună masa. Trei minute mai tîrziu, Egoruşka stătea lîngă gazda lui, și-i răspundea la întrebările ei nesfîrșite, sorbind din ciorba grasă și fierbinte.

Cînd se înseră, Egoruşka stătea la aceeași masă și, cu bărbia sprijinită în palme, o asculta pe Nastasia Petrovna. Cînd rîzînd, cînd plîngînd, femeia îi povestea despre viața și căsnicia ei, despre copii, despre tinerețea mamei lui... Un greier țîrîi după sobă și fitilul lămpii sfîrîia ușor. Nastasia Petrovna vorbea aproape în șoaptă și, de emoție, își scăpa mereu degetarul. Iar Katia, nepoțica ei, se băga sub masă să-l caute, și de fiecare dată întîrzia, ca să se uite, pesemne, la picioarele băiatului. Egoruşka asculta și se uita cu ochii împăienjeniți de somn la fața bătrînei, la negul ei cu păr, la urmele pe care i le lăsau lacrimile pe obraji... Și o tristețe nesfîrșită, fără seamăn, i se furișa în suflet. Gazda îi pregăti patul pe un sipet și-i spuse că, dacă i-o fi foame, la noapte, să se ducă în sală unde, pe fereastră, o să găsească un pui fript acoperit cu o farfurie.

A doua zi dimineața, Ivan Ivanîci și părintele Hristofor veniră să-și ia rămas bun de la Egoruşka. Bucuroasă, Nastasia Petrovna alergă să pună samovarul, dar Ivan Ivanîci, care era grozav de grăbit, o opri cu un gest.

— N-avem noi vreme de băut ceai acuma! Trebuie să plecăm la drum, fără întîrziere.

Înainte de a pleca, se așezară cu toții și păstrară o clipă de tăcere. Nastasia Petrovna oftă adînc, și, cu ochii în lacrimi, se uită la icoane.

— Va să zică, așa — începu Ivan Ivanîci, ridicîndu-se. — Tu rămîi...

Expresia obișnuită, aspră și preocupată, îi dispăru de pe față. Se înroși ușor și un zîmbet trist îi flutură pe buze.

— Sileşte-te şi învaţă bine... Nu uita pe mamă-ta şi ascultă de Nastasia Petrovna... Dacă te ţii de carte, Egor, apoi să ştii că nici eu n-am să te las.

Şi zicînd aşa, Ivan Ivanîci îşi scoase portofelul din buzunar, se întoarse cu spatele spre Egoruşka, căută mult prin mărunţiş şi găsind, în sfîrşit, o monedă de zece copeici, i-o întinse. Părintele Hristofor oftă şi-l binecuvîntă, fără grabă, pe băiat.

— În numele tatălui, al fiului şi al sfîntului duh... Vezi de învaţă — îi zise el. — Dă-ţi toată silinţa, frăţioare.. Dac-o fi să mor, să-şi aduci aminte de mine. Ţine şi din partea mea zece copeici...

Egoruşka îi sărută mîna şi începu să plîngă. Parcă-i spunea inima că n-avea să-l mai vadă niciodată.

— Nastasia Petrovna, am lăsat o cerere la liceu, — zise Ivan Ivanovici cu glasul stins, ca şi cum în salonaş ar fi fost un mort. — Să te duci cu băiatul la examen, în ziua de şapte august... Şi acum, rămîneţi cu bine ! Dumnezeu să vă aibă în pază. Să ne vedem sănătoşi, Egoruşka.

— Să fi luat măcar cîte un pahar cu ceai, — suspină Nastasia Petrovna.

Lui Egoruşka lacrimile îi înceţoşaseră ochii şi nu-i văzu, pe Ivan Ivanîci, şi pe părintele Hristofor, ieşind din casă. Se repezi la fereastră, dar ei nu mai erau în curte. Dinspre poartă, cu aerul cuiva care-şi făcuse datoria pe deplin, se întoarse la trap cîinele cel roşcat : lătrase în urma străinilor. Fără să-şi dea seama ce face, Egoruşka o luă din loc şi ieşi în goană din casă. Cînd ajunse în poartă, Ivan Ivanîci şi părintele Hristofor treceau pe după colţul străzii, unul legănîndu-şi bastonul, celălalt cîrja. Şi dintr-o dată, Egoruşka simţi că o dată cu aceşti oameni se risipea pentru întotdeauna, ca un fum, toată viaţa lui de pînă atunci. Năpădit de gînduri triste, se lăsă pe banca de lîngă portiţă şi întîmpină cu lacrimi amare viaţa nouă şi necunoscută, care începea din clipa aceea pentru el...

Cum o să fie oare această viaţă ?

NEPLĂCERI

GRIGORI Ivanovici Ovcinnikov, medic de zemstvă, un bărbat de vreo 35 de ani, slab şi nervos, cunoscut printre colegi atît prin lucrările sale în domeniul statisticii medicale — destul de neînsemnate, de altfel — cît şi pentru marea lui slăbiciune faţă de aşa-zisele „probleme sociale", făcea într-o dimineaţă vizita bolnavilor, la spital. Ca de obicei, era însoţit de felcerul lui, Mihail Zaharovici, un om în vîrstă, cu faţa puhavă de grăsime, cu părul ţeapăn şi unsuros şi cu un cercel la ureche.

Nici nu-şi începuse bine vizita, cînd observă deodată un amănunt care i se păru suspect. Şi anume, că vesta felcerului, înfoiată şi mototolită, se ridica mereu în sus, cu toate că stăpînul ei o tot trăgea în jos, încercînd să şi-o potrivească pe trup. Şi cămaşa îi era mototolită şi înfoiată, iar surtucul negru şi lung, pantalonii, şi pînă şi cravata, toate erau pline de puf alb... Nu mai încăpea nici o îndoială că felcerul dormise îmbrăcat, iar după felul cum îşi trăgea vesta şi cravata, se vedea bine că hainele îl stinghereau.

Uitîndu-se mai atent la felcer, doctorul înţelese cum stăteau lucrurile. Cu toate că omul nu se clătina şi răspundea deslușit la întrebări, faţa lui încruntată şi prostită, ochii stinşi, tremurul care-i străbătea gîtul şi mîinile, neorînduiala ţinutei, dar mai ales silinţa

pe care şi-o dădea ca să-şi ascundă starea, dovedeau că abia se sculase din pat, că nu dormise destul şi că era beat, beat turtă încă de cu seară... Avea „arsuri“ şi se vedea bine că era grozav de nemulţumit de sine însuşi.

Doctorul, care nu-l putea suferi — şi bineînţeles că nu fără motiv, — abia se putea stăpîni să nu-i arunce în obraz : „Ia nu te mai preface, văd eu că eşti beat !“ Dar cu toate că-i era scîrbă şi de vesta şi de surtucul lung al felcerului, ba chiar şi de cercelul din urechea lui grasă, îşi înfrînă pornirea şi-l întrebă delicat şi blînd, ca de obicei :

— I-ai dat lapte lui Gherasim ?

— I-am dat... — îi răspunse Mihail Zaharîci, tot atît de blînd.

In timp ce vorbea cu Gherasim — unul din bolnavi — doctorul îşi aruncă ochii la foaia de observaţii şi simţi cum îl cuprinde un nou acces de ură. Îşi ţinu respiraţia, ca să nu spună nimic, dar nu se mai putu stăpîni şi întrebă cu asprime, răsuflînd din greu :

— De ce n-ai trecut temperatura ?

— Ba am trecut-o ! — îi răspunse Mihail Zaharîci, tot atît de blînd. Dar uitîndu-se la foaie şi convingîndu-se că, într-adevăr, temperatura nu era trecută, se încurcă, ridică din umeri şi bîigui : — Nu ştiu, cred că Nadejda Osipovna a...

— Şi nici cea de aseară nu-i trecută, — urmă doctorul. — Te ţii numai de băutură, lua-te-ar dracu ! Uite, şi acum eşti beat de nu ştii pe ce lume te găseşti ! Unde-i Nadejda Osipovna ?

Dar Nadejda Osipovna, moaşa, n-a fost găsită prin saloane, deşi era datoare să asiste în fiecare dimineaţă la schimbul pansamentelor. Doctorul se uită prin salon şi i se păru că peste tot era murdărie şi dezordine, că nu se făcuse nimic din tot ce trebuia să se facă şi că toate erau atît de înfoiate, de mototolite şi de pline de puf, ca şi vesta scîrboasă a felcerului. Şi deodată îi veni gust să-şi smulgă de pe el halatul, să înceapă a ţipa, să le lase toate dracului şi să plece. Dar se stăpîni şi-şi urmă vizita.

După Gherasim, venea la rînd un bolnav care avea inflamaţia ţesutului celular al mîinii drepte. Trebuia să i se schimbe pansamentul. Doctorul se aşeză pe scăunel în faţa bolnavului şi începu să-i cerceteze mîna.

„Au petrecut aseară la vreo onomastică, — se gîndea el, în timp ce desfăcea încet pansamentul. — Lasă că vă arăt eu vouă onomastică ! La urma urmei, ce pot să fac ? Nu pot să fac nimic."

Pipăi mîna inflamată şi iritată, găsi locul abcesului şi ceru :

— Scalpelul !

Mihail Zaharîci, care făcea tot chipul să arate că se ţine bine pe picioare şi că e în stare să-şi facă datoria, se repezi şi-i întinse un scalpel.

— Nu ăsta ! Dă-mi unul din cele noi, — zise doctorul.

Cu paşi mărunţei, felcerul se îndreptă spre taburetul pe care era lădiţa cu material pentru pansamente şi începu să cotrobăiască prin ea grăbit. Şuşoti mult timp cu infirmierele, hîrşîi lădiţa pe taburet şi, de vreo două ori, scăpă jos nu ştiu ce. Iar în vremea asta doctorul stătea şi aştepta, simţind cum începe să-i tremure carnea pe spinare de-atîta şuşotit şi hîrîit.

— Cît vrei să mai aştept ? — întrebă el. — Mai degrabă vezi nu cumva l-ai uitat jos...

Felcerul se apropie repede de doctor şi-i întinse două scalpele, însă, din nebăgare de seamă, îi duhni în obraz.

— Astea nu-s din cele noi ! — făcu doctorul ieşindu-şi din fire. — Doar ţi-am spus lămurit să-mi dai unul nou. Dar mai bine lasă, du-te şi te culcă, duhneşti ca din butoi ! Nu vezi că nici nu mai ştii ce faci ?

— Da' cîte cuţite vreţi să vă mai dau ? — întrebă felcerul, enervat şi el, ridicînd alene din umeri.

Îi era necaz şi-i era ruşine de bolnavi şi de infirmiere, care se uitau la el cu ochii holbaţi şi, ca să arate că nu-i pasă, încercă să zîmbească şi repetă :

— Da' cîte cuţite vreţi să vă mai dau ?

Doctorul simţi că i se umplu ochii de lacrimi şi că-i tremură degetele. Dar se stăpîni şi repetă, cu glasul cam nesigur :

— Du-te de te culcă ! N-am gust să stau de vorbă cu un om beat...

— Dumneavoastră n-aveţi dreptul să-mi cereţi socoteală decît în chestiuni de serviciu, — îi întoarse vorba felcerul, — şi nimeni n-are dreptul să-mi scoată ochii dacă, să zicem, aş fi beat. Mă rog, îmi fac eu datoria ? Mi-o fac ? Atunci ce mai poftiţi de la mine ?

Doctorul sări în picioare şi, pierzîndu-şi stăpînirea de sine, îşi repezi pumnul, cu toată puterea, în obrazul felcerului. Nu-şi dădea seama de ce îl lovise, dar simţea o adîncă mulţumire că pumnul lui nimerise în plin şi că un om în toată firea, un om aşezat, tată de copii şi cu frica lui dumnezeu, care-şi dădea seamă de ce poate, se clătinase, sărise în sus ca o minge şi apoi se lăsase să cadă pe un scăunel. Grozav ar fi vrut să-l mai pocnească o dată, dar cînd văzu feţele palide şi speriate ale infirmierelor strînse în jurul omului aceluia nesuferit, plăcerea i se ripisi şi, dînd din mînă a lehamite, ieşi grăbit din salon.

În curte o întîlni pe Nadejda Osipovna, o fată de vreo 27 de ani, cu obrazul palid şi cu părul lăsat pe spate. Venea la spital. Călca mărunţel, cu paşi mulţi şi deşi : o împiedica la mers rochia ei de stambă trandafirie, strîmtă tare în poale. La fiecare pas rochia foşnea, iar fata îşi sălta umerii şi dădea din cap, de parcă repeta în gînd un cîntec grozav de vesel.

„Ia te uită şi Rusalka [13] noastră !“ — îşi zise doctorul, aducîndu-şi aminte că aşa îi ziceau moaşei cei de la spital. Şi se bucură la gîndul că avea s-o pună la punct şi pe această cochetă încrezută, care calcă aşa, mărunţel.

— Pe unde îmi umbli ? — strigă el cînd ajunse în dreptul ei. — De ce nu eşti în spital ? Temperatura bolnavilor nu e trecută în foi, peste tot e dezordine, felcerul e beat, iar dumneata dormi pînă la ora douăsprezece !... Să faci bine să-ţi cauţi loc în altă parte, că aici nu mai ai ce căuta !

Ajungînd acasă, doctorul îşi smulse de pe el halatul alb şi prosopul cu care era încins pe deasupra, le aruncă înciudat într-un colţ şi începu să se plimbe prin birou.

— Doamne, ce oameni, ce oameni! — bombănea el. — Nu, ăştia nu mai sînt ajutoare, ăştia-s duşmanii instituţiei! In asemenea condiţii, nu pot să mai fac serviciul! Nu pot! Am să plec!

Inima îi bătea cu putere, de parcă voia să-i sară din piept. Tremura din tot trupul, îi venea să plîngă şi, ca să se liniştească, încerca să-şi facă curaj, gîndindu-se că avea tot dreptul să se indigneze şi că bine făcuse că-l pocnise pe felcer. Mai întîi, era revoltător faptul că felcerul intrase în serviciu datorită stăruinţelor mătuşii lui, dădacă la preşedintele consiliului judeţean al zemstvei. (Cînd această mătuşă cu trecere vine la spital să-şi vadă de sănătate, ţi-e şi scîrbă s-o vezi cum se poartă, de parcă ar fi la ea acasă. Ba încă mai are şi pretenţia s-o consulte peste rînd!) Apoi, omul acesta nu e de loc disciplinat, cunoştinţele lui medicale sînt aproape egale cu zero, şi nici puţinul cît l-a învăţat nu-l pricepe. Afară de asta, mai niciodată nu-i treaz, e obraznic, murdar, ia şperţuri de pe la bolnavi şi vinde pe sub mînă medicamentele spitalului. Pe deasupra, toată lumea ştie că dă consultaţii pe ascuns şi că îngrijeşte pe tinerii din oraş, bolnavi de boli ruşinoase, cu care prilej foloseşte leacuri pe care le meşterеşte singur. Şi nu ţi-ar fi ciudă, dacă ar fi numai un simplu escroc ca atîţia alţii, dar e un escroc convins, din acei veşnic revoltaţi. Apoi, aplică ventuze fără ştirea doctorului şi ia sînge bolnavilor ambulanţi, nu-şi spală mîinile cînd îl asistă la operaţii, umblă cu sonde murdare prin rănile pacienţilor... Toate acestea ar fi de ajuns ca să-ţi dai seama cît de adînc şi de făţiş dispreţuieşte felcerul conştiinciozitatea şi erudiţia profesională a doctorului.

Cînd îi încetă tremurul mîinilor, doctorul se aşeză la masa de lucru şi-i scrise preşedintelui zemstvei aceste rînduri: „Stimate Lev Trofimovici! Dacă după primirea acestei scrisori consiliul nu-l va concedia pe

felcerul Smirnovski şi nu-mi va da dreptul să-mi aleg singur personalul auxiliar, voi fi obligat (nu fără părere de rău, bineînţeles,) să vă rog a nu mă mai considera medic al spitalului din N. şi a vă îngriji să căutaţi alt medic în locul meu. Respectele mele Liubovei Feodorovna şi lui Ius. Cu stimă, G. Ovcinnikov.“ Recitind scrisoarea, doctorul găsi că era cam scurtă şi nu îndeajuns de rece. Şi apoi, adausul acela: „respectele mele Liubovei Feodorovna şi lui Ius“ (aşa-i spuneau ai casei celui mai mic dintre băieţii preşedintelui) n-avea nici un rost într-o scrisoare strict oficială.

„La naiba, ce caută Ius în afacerea asta?“ — se întrebă doctorul, rupînd-o bucăţele, apoi se gîndi să ticluiască alta. „Onorate domn...“ — începu, aşezîndu-se la fereastra deschisă şi urmărind cu ochii un cîrd de raţe şi de răţuşte care, legănîndu-se şi poticnindu-se, pornise grăbit de-a lungul drumului, fără îndoială spre iaz. O răţuşcă înşfăcă din praf o bucăţică de maţ, dar se înecă şi făcu o larmă asurzitoare. Alta veni în goană, îi smulse prada din plisc şi se înecă şi ea... Ceva mai departe, pe lîngă gard, în umbra dantelată pe care o aşternea pe iarbă un şir de tei tineri, bucătăreasa Daria umbla de colo pînă colo, culegînd măcriş pentru ciorbă... Se auzeau glasuri... Vizitiul Zot, cu un căpăstru în mînă, şi mujicul Manuilo, om de serviciu la spital, cu un şorţ murdar pe dinainte, stăteau lîngă şopron vorbind şi rîzînd cine ştie despre ce.

«Vorbesc despre întîmplarea cu felcerul... — se gîndi doctorul. — Nici vorbă că pînă deseară tot judeţul o să afle despre scandalul ăsta... Prin urmare, aşa: „Stimate domn! Dacă onoratul consiliu nu-l va concedia pe...“.»

Doctorul ştia foarte bine că cei din consiliul zemstvei nu vor primi cu nici un preţ să-l sacrifice pe el de hatîrul felcerului, şi că mai curînd ar accepta să nu mai aibă nici un felcer în tot judeţul, decît să se lipsească de un om ca doctorul Ovcinnikov. Fără îndoială că imediat ce o să primească scrisoarea, Lev Trofimovici o să se urce în trăsură, o să vină la el

şi o să înceapă : „Dar bine, sufleţelule, ce ţi-a venit ? Ce înseamnă asta, drăguţule ? Dumnezeu să te aibă în pază ! Ce te-a apucat ? Unde-i el ? Să vină încoace, ticălosul ! Să-l dăm afară ! Imediat să-l dăm afară ! Mîine nici să nu-l mai văd pe-aici !“ — Apoi or să mănînce împreună, iar după masă preşedintele o să se întindă cu burta în sus pe divanul ăsta zmeuriu, o să-şi acopere faţa cu un ziar şi o să înceapă a sforăi. După ce o să-şi facă siesta şi o să-şi bea ceaiul, o să-l ia pe doctor la el acasă şi o să-l oprească să doarmă acolo. Iar pînă la urmă, nici felcerul n-o să fie dat afară de la spital, nici doctorul n-o să-şi dea demisia.

Dar în adîncul sufletului, doctorul ar dori alt deznodămînt. Ar vrea să biruie mătuşa felcerului, ar vrea ca cei de la consiliu să-i primească demisia fără multă vorbă, ba chiar cu plăcere, uitînd că el a muncit cu devotament opt ani la şir. Se vedea părăsind spitalul cu care se deprinsese aşa de bine, trimiţînd o scrisoare la ziarul „Medicul“, şi-i vedea pe colegii lui prezentîndu-i la despărţire o adresă omagială...

Dar iată că pe cărare se ivi Rusalka. Păşind mărunţel şi foşnindu-şi rochia, fata se apropie de fereastră şi-l întrebă :

— Grigori Ivanîci, veniţi şi dumneavoastră la consultaţie, ori putem să începem numai noi ?

Iar ochii ei aveau aerul că spun : „Ţi-ai cam ieşit din fire şi acum, după ce te-ai liniştit, ţi-e ruşine... Dar nu-i nimic, eu sînt fată bună şi nu le iau toate în seamă.“

— Bine, vin îndată, — îi răspunse doctorul.

Şi după ce se îmbrăcă iarăşi cu halatul şi se încinse cu prosopul, se întoarse la spital.

„N-am făcut bine că, după ce l-am pocnit, am fugit... — se gîndea el pe drum. — Oamenii ar putea să creadă că mi-a fost ruşine, sau că mi-a fost frică... Am procedat ca un licean, asta-i... Nu, n-am făcut bine de loc.“

Îşi zicea că atunci cînd o să intre prin saloane, bolnavii or să se sfiască să i se uite drept în faţă, şi că şi el o să se simtă stingherit... Dar cînd intră, bol-

navii stăteau liniştiţi în paturile lor, fără să-i dea nici o atenţie. Faţa lui Gherasim, ofticosul, arăta o totală nepăsare şi parcă voia să spună: „De, dacă nu şi-a căutat de treabă, trebuia să-i dai o mică lecţie... Fără asta nu se poate, sufleţelule."

Pacientului cu mîna inflamată, doctorul îi găsi două abcese. I le deschise, îl pansă, apoi trecu în salonul femeilor, unde trebui să facă o uşoară intervenţie chirurgicală unei bătrîne, la un ochi. Rusalka îl însoţea peste tot, ajutîndu-l de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, de parcă totul ar fi fost în cea mai perfectă ordine. După ce termină vizita bolnavilor spitalizaţi, începu să consulte bolnavii ambulanţi. Fereastra camerei de consultaţii era larg deschisă. Ar fi fost destul să te aşezi pe marginea ferestrei şi să te apleci puţin, şi la o depărtare de numai un arşin ai fi dat cu ochii de iarba crudă. În ajun căzuse o ploaie torenţială însoţită de furtună, şi acum iarba era lucioasă, deşi uşor culcată la pămînt. Cărăruia, care trecea prin faţa ferestrei şi ducea spre rîpă, părea spălată, iar cioburile sticluţelor de doctorii, aruncate de o parte şi de alta, spălate şi ele, sclipeau în bătaia soarelui, răsfrîngînd mănunchiuri de raze orbitoare. Dincolo de cărăruie, se îngrămădeau unul într-altul un pîlc de brazi tineri, îmbrăcaţi în haine verzi de sărbătoare, iar mai departe se înălţau cîţiva mesteceni, cu trunchiurile albe ca hîrtia. Prin frunzişul lor, care fremăta în adierea uşoară a vîntului, se zărea albastrul cerului adînc. Dacă ar scoate capul afară, graurii care săreau pe cărăruie ar întoarce spre fereastră, cu mare îndoială, pliscuşoarele lor prostuţe: să se sperie sau nu? Şi hotărînd că trebuie să se sperie, ar zbughi-o unul după altul, stîrnind o larmă veselă, de parcă ar face haz pe seama doctorului care nu ştie să zboare, şi s-ar aşeza pe crenguţele din vîrful mestecenilor...

Prin mirosul apăsător de iodoform, răzbate parfumul proaspăt al zilei de primăvară... Ce bine-i să respiri!

— Anna Spiridonova! — strigă doctorul.

În camera de consultaţii intră o femeie tînără, cu rochie roşie. Din prag, se închină la icoană.

— Ce te doare? — o întreabă doctorul.

Femeia se uită cu fereală la uşa pe unde a intrat şi la alta, mai mică, dînd spre farmacie, apoi se apropie de doctor şi-i spune în şoaptă:

— Nu pot să fac copii!

— Cine nu s-a înscris încă? — strigă Rusalka din farmacie. — Vino şi te înscrie!

„E un ticălos, — se gîndea doctorul în timp ce o examina pe femeie, — fie şi numai pentru faptul că m-a făcut să sar la bătaie, lucru care mi se întîmplă pentru prima oară în viaţă. De cînd mă ştiu, n-am bătut pe nimeni!“

Anna Spiridonova a plecat. După ea a intrat un bătrîn bolnav de o boală urîtă, apoi o femeie cu trei copii, toţi plini de rîie, şi treaba s-a înfierbîntat. Dar felcerul nu se arăta. În foşnet de rochie şi în clinchet de sticluţe, naiada ciripea vesel în farmacie. Din cînd în cînd venea în camera de consultaţii, să-i dea ajutor la cîte-o intervenţie chirurgicală sau să ia reţetele, şi toate le făcea în mod firesc, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

„Îi pare bine că l-am pocnit pe felcer, — se gîndea doctorul, trăgînd cu urechea la ciripitul ei. — Şi nu e de mirare, se înţeleg amîndoi ca pisica şi cîinele! Dacă l-am da afară, pentru ea ar fi o adevărată sărbătoare. Şi dacă nu mă înşel, chiar şi infirmierele se bucură... E de-a dreptul scîrbos!“

În mijlocul consultaţiilor, începu să i se pară că şi moaşa, şi infirmierele, ba chiar şi bolnavii, făceau tot chipul să-şi ia un aer nepăsător şi vesel. Ca şi cum şi-ar da seama că suferă şi că-i e ruşine, dar, din delicateţe, se prefăceau că nu înţeleg. Şi, vrînd să le arate că nu era de loc stingherit, începu să strige:

— Hei, voi de colo! Închideţi uşa, că se face curent!

Într-adevăr, doctorul îşi simţea sufletul greu şi-i era ruşine. După ce dădu consultaţii la patruzeci şi cinci de bolnavi, părăsi fără grabă spitalul. Moaşa, care în vremea asta se repezise acasă şi-şi pusese pe

umeri o broboadă de un roşu aprins, ieşea zorită pe poarta spitalului, cu ţigara în gură şi cu o floare prinsă în părul lăsat pe spate. Fără îndoială că se ducea la vreo clientă, sau la vreo vizită. In uşa spitalului, cîţiva bolnavi se încălzeau la soare şi tăceau. Graurii stăteau de vorbă ca şi înainte, vînînd gîndăcei. Doctorul se uita cînd la stînga, cînd la dreapta şi îşi zicea că din toate făpturile acestea liniştite şi lipsite de griji, se desprind brutal, ca două clape stricate la un pian, doi oameni de nimic: felcerul şi el. Nici vorbă că, în clipa asta, felcerul e în pat. S-a culcat, ca să-şi împlinească somnul, dar nu poate dormi, chinuit de gîndul că e vinovat, că a fost jignit şi că pe deasupra, şi-a pierdut şi slujba. Situaţia lui e grea, fără îndoială, iar doctorul, care pînă atunci nu ridicase mîna asupra nimănui, se simţea aşa, de parcă-şi pierduse pentru totdeauna nevinovăţia. Nici nu-l mai învinuia pe felcer, nici nu mai căuta să se dezvinovăţească. Era doar nedumerit: cum se putuse întîmpla ca el, om cumsecade, care nu bătuse în viaţa lui măcar un cîine, să ridice mîna asupra cuiva?... Cînd ajunse acasă, se întinse pe divanul din birou, cu faţa la perete, şi începu să chibzuiască:

„Nici vorbă că felcerul e un netrebnic şi că nu-i bun de nimic: în cei trei ani de cînd e la spital, m-a umplut de venin, şi totuşi, fapta mea n-are nici o scuză. M-am folosit de dreptul celui puternic. Doar el era subalternul meu, el era vinovat şi, pe deasupra mai era şi beat. Iar eu eram şeful lui, dreptatea era de partea mea şi eram treaz... Prin urmare, eu eram cel puternic. Una la mînă. In al doilea rînd, l-am bătut în faţa unor oameni pentru care sînt o autoritate şi, în felul acesta, le-am dat un exemplu cît se poate de prost..."

Cineva intră şi-l chemă la masă... Doctorul luă cîteva linguri de ciorbă, apoi se ridică şi se întinse din nou pe divan.

„Ce să mă fac acuma? — îşi urmă el gîndurile. — Ar trebui să-i dau satisfacţie, şi asta cît mai repede... Dar cum, în ce fel? Fără îndoială că, realist cum este, felcerul consideră duelul ca pe o copilărie, ori

poate că nici nu-i înţelege rostul... Pe de altă parte, dacă i-aş cere scuze chiar în salonul unde s-a petrecut incidentul, adică în faţa infirmierelor şi a bolnavilor, aş fi satisfăcut numai eu, nu şi el. Felcerul e un om mărginit, ar lua scuzele mele drept o dovadă de laşitate : că, adică, m-aş teme să nu mă reclame. Pe lîngă asta, un asemenea gest din partea mea ar face să se clatine din temelii disciplina spitalului. Ce ar fi dacă i-aş da o sumă oarecare de bani ?... Nu, după ce că ar fi ceva imoral, asta s-ar apropia de ceea ce se numeşte corupţie... Dar dacă m-aş adresa forului nostru superior, adică consiliului zemstvei, rugîndu-l să soluţioneze incidentul ?... În cazul acesta, s-ar putea să mă aleg cu o admonestaţie, sau chiar să mă concedieze... Dar nu, asta n-ar face-o. De altfel, nici nu e prudent să amesteci consiliul în afacerile dinăuntrul spitalului şi pe urmă, consiliul nici n-are dreptul să se amestece...

La vreo trei ore după dejun, în timp ce se ducea să se scalde în iaz, doctorul tot se mai gîndea :

„Ce ar fi să fac şi eu, cum face toată lumea în asemenea împrejurare ? Adică, să-l las să mă dea în judecată. Sînt vinovat, fără îndoială, aşa că nici n-aş încerca să mă apăr, iar judecătorul m-ar condamna la închisoare. În felul acesta, cel ofensat şi-ar primi satisfacţia cuvenită, iar cei care mă consideră ca fiind o autoritate, ar vedea că eu sînt vinovatul."

Gîndul îi plăcu. Era mulţumit că, în sfîrşit, rezolvase cu bine problema şi găsise soluţia cea mai potrivită.

„Da, minunat ! — îşi zicea în timp ce intra în apă, uitîndu-se la mulţimea de cărăşei aurii, care fugeau, speriaţi, în toate părţile. — N-are decît să mă dea în judecată... De altfel, sînt sigur că şi lui îi convine soluţia, cu atît mai mult cu cît, după scandalul de azi, nu mai putem lucra împreună şi unul din noi trebuie să părăsească spitalul..."

Cînd se înseră, doctorul porunci să i se înhame caii la şarabană : avea intenţia să se ducă la comandantul cercului de recrutare, să joace o partidă de vint. Dar tocmai cînd era gata de plecare, îmbrăcat cu par-

desiul şi cu pălăria pe cap, şi-şi punea mănuşile în mijlocul biroului, uşa de la intrare se deschise scîrţîind şi cineva pătrunse încetişor în săliţă.

— Cine-i acolo? — întrebă doctorul.

— Eu sînt... — îi răspunse cel care intrase, cu glas şovăitor.

Doctorul simţi deodată cum îi trece prin tot trupul un fior de ruşine şi de teamă. Inima începu să-i bată cu putere. Felcerul Mihail Zaharîci (că el era) tuşi înăbuşit şi intră cu sfială în birou. Rămase cîteva clipe mut, apoi zise cu glas stins şi vinovat:

— Iertaţi-mă, Grigori Ivanîci!

Doctorul se zăpăci şi nu se pricepu ce să-i răspundă. Îşi dădea seama că felcerul nu venise să se umilească în faţa lui şi să-şi ceară iertare din smerenie creştinească, şi nici cu gîndul să-l îngenuncheze pe cel care-l jignise, ci numai din calcul: „Ia să-mi iau eu inima în dinţi şi să mă duc să-i cer iertare — îşi zisese. — Poate că aşa n-o să mă mai dea afară şi n-o să rămîn fără o bucată de pîine...“ Ce poate fi mai înjositor pentru demnitatea omenească?

— Iertaţi-mă... — repetă felcerul.

— Stai puţin... — începu doctorul, încercînd să nu se uite la el, deoarece încă nu ştia bine ce trebuie să-i răspundă. — Stai puţin... Eu sînt cel care te-am ofensat şi... şi prin urmare trebuie să trag consecinţele, adică să-ţi dau satisfacţie... Ştiu că nu recunoşti duelul... De altfel, nici eu nu-l recunosc. Deoarece te-am ofensat, dumneata... dumneata ai dreptul să mă reclami judecătorului de pace, iar eu sînt dator să primesc pedeapsa pe care mi-o va da... Dar ca să rămînem amîndoi aici, asta nu se mai poate... Unul din noi, ori eu, ori dumneata, trebuie să plece! („Doamne, dumnezeule, ia te uită ce-i spun! — se sperie doctorul. — Ce prostie, ce prostie!“) Într-un cuvînt, poftim, dă-mă în judecată! Însă amîndoi nu mai putem rămîne în acelaşi serviciu... Ori eu, ori dumneata... Prin urmare, te sfătuiesc să mă dai în judecată, şi asta chiar mîine!

Felcerul se uita la doctor pe sub sprîncene, şi în ochii lui întunecaţi şi tulburi părea că se aprinde un

dispreţ, pe care nu-şi mai dădea osteneala să-l ascundă. Totdeauna îl socotise drept un băieţandru cu toane, care umblă cu capul în nori. In clipa asta însă, îl dispreţuia pur şi simplu pentru frica lui, pentru vorbele lui încurcate şi fără nici un rost.

— Iaca, am să te dau ! — îi răspunse el cu ciudă, încruntat.

— Poftim, dă-mă în judecată !

— Da' ce, credeai că n-am să te dau ? Ba am să te dau... Dumneata n-ai dreptul să iei oamenii la bătaie. Mă mir că nu ţi-e ruşine ! Numai mujicii beţi sar la bătaie, iar dumneata, om cu carte...

O ură sălbatică răscoli deodată tot pieptul doctorului. Incepu să strige, cu un glas pe care nu şi-l cunoştea :

— Ieşi afară !

Felcerul se urni cu greu din loc (parcă voia să mai spună ceva), trecu în săliţă şi se opri acolo, pe gînduri. Apoi, luînd o hotărîre, ieşi cu paşi siguri în stradă...

— Ce prostie, ce prostie ! — bombăni doctorul după plecarea lui. — Mai mare prostie ca asta, nici că se poate !

Işi dădea seama că se purtase cu felcerul ca un băieţandru şi înţelegea bine acum că toate gîndurile lui cu privire la judecată numai înţelepte nu fuseseră şi că, în loc să rezolve problema, o complicase şi mai mult.

„Ce prostie ! — îşi zicea pe drum, în şarabană, şi mai tîrziu, în timp ce stătea şi juca vint la comandantul cercului de recrutare. — Oare sînt într-adevăr atît de puţin luminat la minte şi atît de nepriceput în ale vieţii, încît să nu pot rezolva o problemă aşa de simplă ? Ce trebuie să fac ?"

A doua zi dimineaţă, doctorul o văzu pe soţia felcerului urcîndu-se într-o căruţă şi se gîndi : „Se duce la mătuşă-sa. N-are decît !"

Spitalul rămăsese fără felcer. Ar fi trebuit să aducă acest lucru la cunoştinţa consiliului zemstvei, dar doctorul amîna mereu : nu găsea formula potrivită. In definitiv raportul ar fi trebuit să sune, în esenţă, cam

așa : „Vă rog să-l concediați pe felcer, cu toate că eu sînt vinovat, nu el". Dar unui om de treabă i-ar fi aproape imposibil să formuleze asemenea idee, așa fel încît nici să nu-i fie rușine, nici să nu semene a prostie.

Peste vreo două sau trei zile, cineva îi spuse doctorului că felcerul fusese la Lev Trofimovici, să i se plîngă. Dar că președintele nici nu-l lăsase să deschidă gura, ci începuse să bată din picior și-l dăduse afară, strigînd : „Lasă că te știu eu cine-mi ești ! Ieși afară ! Nu vreau să aud nimic !" De la Lev Trofimovici, felcerul se dusese de-a dreptul la consiliul zemstvei și depusese un denunț în care, fără să pomenească de palma pe care o primise și fără să ceară cuiva vreo satisfacție, aducea la cunoștința consiliului că, de mai multe ori, doctorul ar fi ponegrit de față cu el, cu felcerul, și consiliul zemstvei, și pe președinte, că nu aplica bolnavilor tratamentele cuvenite, că nu se ducea regulat în inspecție pe la circumscripții, și așa mai departe. Aflînd de toate acestea, doctorul începu să rîdă și-și zise : „Ia te uită, dobitocul !" — și i se făcu milă de felcer că umblă cu asemenea fleacuri. Doar e lucru știut : cu cît face omul mai multe prostii ca să se apere, cu atît se dovedește mai slab și mai expus loviturilor...

Exact la o săptămînă după dimineața despre care am vorbit, doctorul se pomeni cu o citație de la judecătoria de pace.

„Ei, dar asta-i curată prostie... — își zicea el, în timp ce iscălea de primirea hîrtiei. — O prostie mai gogonată nici că-și poate închipui cineva !"

Dar în dimineața calmă și mohorîtă, în timp ce pleca spre judecătoria de pace, nu-i mai era rușine, ci necaz și scîrbă. Era furios și pe el însuși, și pe felcer, și pe împrejurări...

— Ce mai încoace-încolo, uite-așa o să le-o trîntesc judecătorilor : duceți-vă dracului toți ! — se gîndea mînios. — Sînteți niște dobitoci și nu pricepeți nimic !

Ajungînd la judecătorie, dădu la intrare peste trei infirmiere și peste Rusalka, chemate ca martore. Cînd

își văzu infirmierele și pe moașa cea veselă, care se frămînta locului cu nerăbdare, ba chiar se și înroși de bucurie, cînd dădu cu ochii de eroul principal al procesului, — înfuriat cum era, doctorului îi veni să se repeadă la ele ca un uliu și să le bage în sperieți, tunînd: „Cine v-a dat voie să plecați de la spital, hai? Ia să faceți bine să vă întoarceți acasă, cît vă văd!“ Dar se stăpîni și, căutînd să pară liniștit, se strecură, prin mulțimea de mujici, în judecătorie. Sala de ședințe era goală, doar colanul judecătorului atîrna de speteaza unui fotoliu. Doctorul trecu la grefă. Acolo dădu de un tînăr cu fața suptă, îmbrăcat cu o haină din postav de casă, cu buzunarele umflate — grefierul — și de felcer, care stătea la o masă și, neavînd ce face, răsfoia un dosar. La intrarea doctorului, grefierul se ridică în picioare, zăpăcit, iar felcerul se ridică și el.

— Alexandr Arhipovici n-a venit încă? — întrebă doctorul, stingherit.

— Incă nu. E acasă... — îi răspunse grefierul.

Judecătoria era instalată în atenansele unei case mari, în care locuia judecătorul. Doctorul ieși din judecătorie și o luă alene spre clădirea principală. Îl găsi pe Alexandr Arhipovici în sufragerie, bîndu-și ceaiul. Fără haină și fără vestă, cu cămașa descheiată la piept, judecătorul stătea lîngă masă și, ținînd ceainicul cu amîndouă mîinile, își turna în pahar ceaiul negru cum e cafeaua. Văzîndu-și oaspetele, luă repede alt pahar, îl umplu cu ceai și, fără să-i dea măcar bună ziua, îl întrebă:

— Cu zahăr sau fără?

Pe vremuri, demult tare, judecătorul fusese ofițer de cavalerie. După o îndelungată activitate ca judecător, ajunsese acum la gradul de consilier de stat. Totuși nu renunța nici la tunica și nici la obiceiurile lui de ofițer. Purta mustăți lungi, ca polițaii, și pantaloni cu vipușcă, iar toate mișcările și vorbele lui păstrau în ele ceva din grația ofițerească. Vorbea de obicei cu capul ușor dat pe spate, împodobindu-și conversația cu deliciosul tic de general: „mneee...“ săltîndu-și umerii și dîndu-și ochii peste cap. Cînd îți

strîngea mîna sau îţi dădea foc de la ţigară, bătea din călcîie, iar cînd mergea îşi zăngănea pintenii uşurel şi delicat, de parcă fiecare zăngănit îi pricinuia o durere insuportabilă. După ce-şi instală oaspetele la ceai, judecătorul îşi trecu mîna peste pîntece, apoi peste pieptul lat, oftă din adînc şi zise:

— Mda... Poate că doreşti, mneee... un păhărel cu votcă şi o gustare? Mneee?

— Nu, mulţumesc, am luat acasă.

Îşi dădeau seama amîndoi că o să le fie cu neputinţă să nu aducă vorba despre scandalul de la spital, aşa că nu se simţeau tocmai la largul lor. Doctorul tăcea. Cu o mişcare graţioasă, judecătorul prinse ţînţarul care-l pişcase de piept, îl cercetă cu atenţie din toate părţile, apoi îi dădu drumul. După aceea oftă adînc, îşi ridică ochii spre doctor şi-l întrebă, răspicat:

— Ascultă, de ce nu-l dai afară de la spital?

Doctorul surprinse în glasul judecătorului o notă de simpatie, şi deodată i se făcu milă de el însuşi. Abia acum simţi cît de mult îl obosiseră toate necazurile prin care trecuse în săptămîna din urmă. Şi, ca şi cum ar fi ajuns la capătul răbdării, se ridică de la masă nervos, se încruntă şi, ridicînd din umeri, îi răspunse:

— Să-l dau afară? Cum judecaţi cu toţii, dumnezeule!... E de mirare cum judecaţi cu toţii! Parcă pot să-l dau afară? Dumneata stai colea şi-ţi închipui că eu îs stăpîn în spital la mine şi că fac ce poftesc! Ei, nu, e de mirare cum judecaţi cu toţii! Cum să-l dau afară, dacă mătuşa lui e dădacă la Lev Trofimîci, iar Lev Trofimîci nu poate trăi fără lachei şi bîrfitori de teapa lui Zaharîci al meu? Ce pot eu să fac dacă zemstva socoteşte că noi, doctorii, nu facem nici cît o ceapă degerată şi ne pune beţe în roate la fiecare pas? Să-i ia dracul, nu mai vreau să fac slujbă, şi basta! Nu mai vreau!

— Ei, lasă, lasă... Dumneata, dragul meu, dai prea multă importanţă, ca să zic aşa...

— Preşedintele zemstvei face tot ce-i stă în putinţa să demonstreze că sîntem nihilişti, ne spionează

și se poartă cu noi, ca și cum am fi pisării lui... Cu ce drept vine el la spital în lipsa mea și ia interogatoriul infirmierelor și bolnavilor? Mă rog, asta nu e curată ofensă? Să-l luăm acuma pe imbecilul dumneavoastră de Semion Alexeici, care-și ară pămîntul singur și nu crede în doctori și în doctorii, pentru că e sănătos tun și sătul ca un bou. Strigă pe toate drumurile că sîntem niște trîntori și că mîncăm de pomană pîinea statului, ba ne-o mai trînteşte şi în obraz! Da, așa e, lua-l-ar dracul! Eu muncesc din zori și pînă-n noapte, nu știu ce-i odihna și-s mai necesar aici decît toți imbecilii, fățarnicii, reformatorii și ceilalți măscărici ai lui la un loc! Mi-am prăpădit sănătatea muncind și, în loc de recunoștință, dumnealor îmi scot ochii că mănînc de pomană bucata mea de pîine! Mulțumesc! Nu înțeleg de ce se consideră fiecare dator să-și vîre nasul unde nu-i fierbe oala, să ne dea sfaturi, să ne controleze! De pildă, Kamceatski al dumneavoastră și-a permis să facă observație medicilor noștri de spital, în plină adunare a zemstvei, cum că irosesc cantități prea mari de iodură de potasiu, și să-i sfătuiască să fie mai atenți, cînd folosesc cocaina! Ce se pricepe el la medicină, te întreb? Ce-l privește pe el? De ce nu-ți dă lecții dumitale cum trebuie să judeci?

— Bine, dar... cine nu știe că e un bădăran, un slugoi... Individul ăsta nu merită să-i dai nici o atenție, dragul meu...

— Bădăran, slugoi! Cu toate astea, pe bădăranul și pe slugoiul ăsta l-ați ales membru în consiliul zemstvei și-i permiteți să-și vîre nasul peste tot! Văd că zîmbești, crezi că toate astea sînt fleacuri, lucruri mărunte... Dar gîndește-te că-s atît de multe, încît ele îmi alcătuiesc viața, așa cum firișoarele de nisip alcătuiesc colina... Nu mai pot, Alexandr Arhipîci, nu mai am putere să suport! Te rog să mă crezi că, peste puțin, n-o să mă mai mulțumesc să dau palme, ci o să trag cu pistolul! Înțelege că nervii mei îs nervi, nu sîrme! Sînt și eu om, ca și dumneata...

Ochii doctorului se umpluseră de lacrimi, glasul îi tremura. Întoarse capul și începu să se uite pe fereastră. Se făcu tăcere.

— Mda, stimabile... — mormăi judecătorul, pe gînduri. — Pe de altă parte, dacă am sta să judecăm lucrurile cu sînge rece, am vedea (prinse din nou ținținarul și, închizîndu-și aproape complet ochii, îl cercetă din toate părțile, apoi îl strivi și-l aruncă în vasul de spălat paharele)... am vedea că, de fapt, n-are nici un rost să-l dai afară. Că dacă-l dai afară, vine altul în locul lui, tot atît de păcătos, ba poate și mai rău. Chiar dacă ai să schimbi o sută de indivizi, tot n-ai să găsești unul de treabă... Toți îs niște ticăloși (judecătorul se mîngîie subsuoară și-și aprinse alene o țigară). Și n-avem ce face, trebuie să acceptăm acest rău. Sînt dator să-ți mai spun că, în vremurile noastre, oameni cinstiți și cu mintea întreagă, adică oameni pe care să te poți bizui, găsești doar printre intelectuali și mujici, prin urmare exclusiv în sînul acestor două extremități. Atît! Cu alte cuvinte, poți găsi un doctor cît se poate de cinstit, un pedagog fără cusur, un plugar sau un fierar foarte cumsecade — însă nu te poți bizui pe oamenii de mijloc, adică pe cei care, ca să zic așa, s-au depărtat de popor, dar n-au ajuns încă la treapta de sus. Oamenii aceștia sînt elemente nesigure. De aceea, e foarte greu să găsești un felcer care să fie și cinstit și nici să nu bea, sau un pisăr, un vechil și așa mai departe. Da, e foarte, foarte greu! Uite, eu sînt în magistratură de pe vremea lui Papură-Vodă, și-ți mărturisesc că pînă astăzi n-am avut nici un grefier care să fie și cinstit și nici să nu tragă la măsea, cu toate că am schimbat atîția, de nu-i mai țin minte. Oamenii aceștia n-au nici un pic de disciplină morală, fără să mai vorbim de... de principii, ca să zic așa...

„De ce mi le-o fi spunînd toate astea? — se întrebă doctorul. — În loc să vorbim despre ce ne interesează..."

— De pildă, uite, chiar vinerea trecută... — urmă judecătorul. — Diujinski al meu a făcut o boroboață cît capul lui de mare. Închipuiește-ți că a chemat

seara la el cîţiva beţivi, dracu-i ştie cine-or fi fost, şi au încins chiar în sala de şedinţe un chef care-a ţinut pînă dimineaţa. Ei, ce zici de asta ? Eu unul, n-am nimic împotriva băuturii. Bea, lua-te-ar dracu, dacă ai gust. Dar cum îţi permiţi să bagi necunoscuţi în judecătorie ? Gîndeşte-te şi dumneata : ca să sustragi un act, o poliţă sau mai ştiu eu ce dintr-un dosar, nu-ţi trebuie mai mult de o clipă ! Şi ce crezi ? Din pricina acestei orgii, a trebuit să-mi pierd vreo două zile, verificînd dosarele, să văd dacă nu mi-a dispărut ceva... Ei, spune-mi, te rog, ce pot să-i fac unui nemernic ca ăsta ? Să-l dau afară ? Bine... Dar cine îmi garantează că cel care-o să vină după el n-o să fie şi mai rău ?

— Şi cum să-l dai afară ? — repetă doctorul. — E uşor de spus : îl dau afară... Dar cum pot să-l dau afară şi să-l lipsesc de bucata lui de pîine, cînd ştiu că are familie şi că e flămînd ? Ce s-ar face familia lui ?

„La naiba, vorbesc de pe pereţi !“ — îşi zise el, şi i se păru ciudat că nu putea să-şi adune gîndurile asupra unei singure idei bine definite, sau asupra unui singur sentiment. — „Şi asta e numai din pricină că-s superficial, că nu-s în stare să cuget...“ Totuşi, urmă :

— Omul de mijloc, aşa cum ai spus dumneata, nu e un element sigur. De aceea îl dăm afară, îl înjurăm şi-l pălmuim. Dar stau şi mă gîndesc : oare n-ar fi bine să ne punem în situaţia lui ? El nu e nici ţăran, nici boier. Nici cal, nici măgar, cum s-ar zice. Trecutul lui e numai amărăciune, iar cît despre prezent, are o leafă de 25 de ruble pe lună, o familie care moare de foame şi o situaţie de subaltern. Ce-l aşteaptă în viitor ? Aceeaşi leafă de 25 de ruble şi aceeaşi situaţie de subaltern, chiar dacă ar mai sluji încă o sută de ani ! Omul de mijloc n-are nici cultură, nici avere, şi nici timp să citească şi el o carte sau să se ducă la biserică. Pe noi nu ne aude, pentru că nu-l lăsăm să se apropie. Şi îşi duce viaţa aşa, zi după zi, pînă la moarte, fără vreo nădejde într-un viitor mai bun, veşnic ridicîndu-se flămînd de la masă, veşnic cu frica în sîn că o să-l dea afară din casa

instituției și n-o să aibă unde-și adăposti nevasta și copiii... Apoi, spune și dumneata: în situația asta, cum să nu te apuci de beții și de furtișaguri? Mai poate fi vorba de principii?...

„Mă tem că am ajuns să dezbatem probleme sociale! — se gîndi doctorul. — Și încă ce dezlînat, dumnezeule! Ce rost or fi avînd toate astea?..."

Se auzi clinchet de clopoței. O caleașcă intră în curte și trase întîi în fața judecătoriei, apoi în fața cerdacului casei celei mari.

— Chiar el e, — zise judecătorul uitîndu-se pe fereastră. — De-acuma, ține-te!

— Dacă-i așa, fii bun și dă-mi drumul mai repede, — se rugă doctorul. — Dacă poți, ia procesul meu înaintea celorlalte. N-am timp de așteptat, crede-mă.

— Bine, bine... Numai că nu știu dacă afacerea dumitale e de competența mea. Raporturile dintre dumneata și felcer, sînt, ca să zic așa, oficiale. Afară de asta, dumneata l-ai pălmuit, fiind în exercițiul funcțiunii. Adică, stai, nu știu bine... Să-l întrebăm pe Lev Trofimovici.

Se auziră pași grăbiți, o respirație grea, și în prag se ivi Lev Trofimovici, președintele, un bătrîn cărunt și chel, cu barba lungă și cu pleoapele roșii.

— Respectele mele... — zise el, răsuflînd anevoie. — Of, doamne! Judecătorule, ia dă poruncă să mi se aducă un cvas! Of, că nu mai pot...

Și se lăsă în fotoliu, dar imediat sări în picioare, se apropie repede de doctor și, holbîndu-se la el, începu cu glas pițigăiat și mînios:

— Îți sînt foarte, foarte recunoscător, Grigori Ivanîci! M-ai îndatorat și-ți mulțumesc! N-o să uit în vecii vecilor amin! Prietenii adevărați nu fac una ca asta! Orice-ai zice, e o curată necuviință din partea dumitale! De ce n-ai venit la mine să-mi spui totul? Ce sînt eu pentru dumneata? Ce sînt, spune? Un dușman, un străin? Îți sînt eu dușman? Ți-am refuzat vreodată ceva? Spune!

Holbîndu-și ochii și resfirîndu-și degetele, președintele își bău cvasul, își șterse repede buzele și urmă:

— Iţi sînt foarte, foarte recunoscător ! De ce n-ai venit să-mi spui ce ţi s-a întîmplat ? Dacă ai fi ţinut la mine cît de cît, ai fi venit, să-mi spui, prieteneşte : — „Lev Trofimîci, drăguţule, uite-aşa şi-aşa... Am un bucluc, şi aşa mai departe..." Le-aş fi aranjat toate într-o clipă şi n-am fi ajuns la scandalul ăsta... Dobitocul cela parcă a băut măselariţă : umblă prin judeţ, te pîrăşte în dreapta şi-n stînga, bîrfeşte cu muierile... Iar dumneata, mai mare ruşinea — iartă-mi vorba cea proastă — ai făcut o drăcovenie cît capul dumitale de mare : l-ai îndemnat pe dobitocul cela să te dea în judecată ! Mai mare ruşinea ! Toată lumea mă întreabă : ce-i, ce s-a întîmplat. Şi eu, cogeamite preşedinte, habar n-am ce se petrece pe la voi. Ca şi cum n-aţi mai avea nevoie de mine ! Da, îţi sînt foarte, foarte recunoscător, Grigori Ivanîci !

Şi preşedintele făcu o plecăciune atît de adîncă, încît se înroşi pînă-n creştet. Apoi se apropie de fereastră şi strigă :

— Jigalov, ia mînă-mi-l încoace pe Mihail Zaharîci ! Spune-i să vină numaidecît ! Nu, nu-i bine ! — urmă el, întorcîndu-se de la fereastră. — Pînă şi nevastă-mea s-a supărat, şi cred că ştii cît de mult ţine ea la dumneata. Prea faceţi pe deştepţii, domnilor, asta-i ! Nu ştiţi cum să mai faceţi ca să procedaţi cît mai inteligent, cît mai conform cu principiile, le suciţi toate, le învîrtiţi... Şi care-i rezultatul, mă rog ? Veşnic acelaşi : încurcaţi şi mai al dracului lucrurile...

— Dar la dumneavoastră, care nu vă bateţi capul să procedaţi inteligent, care-i rezultatul ? — îl întrebă doctorul.

— Care-i rezultatul la noi ? Apoi, dacă n-aş fi venit acum aici, te-ai fi făcut de rîs şi dumneata, şi ne-ai fi făcut de rîs şi pe noi... Norocul dumitale că am venit !

In clipa aceea felcerul intră şi se opri în prag. Preşedintele se întoarse pe jumătate spre el, îşi vîrî mîinile în buzunare, îşi drese glasul şi zise :

— Cere-i iertare doctorului ! Acuma, cît te văd !

Grigori Ivanovici se înroşi şi trecu repede în odaia de alături.

— Ai văzut ? Doctorul nu vrea să te ierte, — urmă președintele. — El vrea să-ți dovedești pocăința cu fapta, nu cu vorba. Îmi dai cuvîntul că de azi înainte ai să-l asculți și că n-ai să te mai ții de beții ?

— Vi-l dau... — mormăi felcerul, ursuz.

— Ei, atunci bagă de seamă ! Să te ferească dumnezeu să-ți calci cuvîntul, că te dau afară cît ai clipi ! Cum s-o mai întîmpla ceva, să nu vii să-mi ceri iertare... Și acuma, du-te cu dumnezeu...

Această întorsătură neașteptată era o adevărată surpriză pentru felcer, care se deprinsese cu gîndul nenorocirii lui. Se îngălbeni de bucurie. Ar fi vrut să mai spună ceva și chiar întinse o mînă, dar nu zise nimic. Un zîmbet prostesc îi flutură la colțul gurii, apoi ieși.

— Asta-i tot ! — făcu președintele. — Nu mai e nevoie de nici o judecată.

Și răsuflă ușurat, dar cu aerul omului care abia a izbutit să ducă pînă la capăt o muncă grea și importantă. Apoi se întoarse spre samovar și pahare, își frecă mîinile și zise :

— Fericiți cei ce zidesc pacea... Așa, ia toarnă-mi și mie un pahar. Adică nu, poruncește să mi se aducă o gustărică... Bineînțeles și puțintică votcă...

— Domnilor, dar așa ceva e cu neputință ! — făcu doctorul intrînd în sufragerie și frîngîndu-și mîinile. Era încă aprins la față. — Asta e... asta e adevărată comedie ! E josnic ! Eu unul, nu pot să suport așa ceva. Prefer să mă judec de douăzeci de ori, decît să rezolv incidentul ca într-un vodevil ! Nu, nu pot...

— Bine, dar atunci ce poftești ? — se răsti la el președintele. — Să-l dau afară ? Poftim, ți-l dau afară...

— Nu, nu vreau să-l dați afară... De altfel, nici eu nu mai știu ce vreau. Dar ca să luăm viața în felul acesta, domnilor... Doamne, dumnezeule, ce chin !

Nervos, doctorul începu să se agite și să-și caute pălăria. Dar negăsind-o, se lăsă istovit într-un fotoliu.

— E josnic ! — repetă el.

— Dragul meu, — începu judecătorul în șoaptă. — Eu, ca să zic așa, nu te prea înțeleg... Doar în scandalul acesta, dumneata ești vinovatul ! Să plesnești un om peste obraz, astăzi, la sfîrșitul veacului al nouă-

sprezecelea... orice-ai spune, dar parcă nu mai merge... Felcerul e un ticălos, fără îndoială, însă... însă nici dumneata n-ai procedat tocmai cuminte. Cred că eşti de aceeaşi părere...

— Aşa-i ! — încuviinţă preşedintele.

In vremea asta li se aduse gustarea şi votca. Inainte de a pleca, doctorul răsturnă pe gît, maşinal, un păhărel de votcă, ba mai luă şi o ridiche. In timp ce se întorcea acasă, la spital, gîndurile îi erau învăluite în ceaţă, ca iarba dimineţile de toamnă.

„E cu putinţă oare, — îşi zicea, — ca toate suferinţele, toate gîndurile şi tot ce s-a vorbit în săptămîna din urmă să se sfîrşească într-un chip atît de banal şi de absurd ? Ce prostie ! Ce prostie !“

Îi era ruşine că amestecase străinii într-o afacere personală, îi era ruşine de vorbele pe care le spusese acestor străini, de votca pe care o băuse din obişnuinţa de a bea şi de a trăi fără rost, îi era ruşine de mintea lui superficială, lipsită de pătrundere... Indată ce ajunse la spital, începu vizita bolnavilor din saloane. Felcerul îl însoţea călcînd uşor, ca un motan, şi-i răspundea blînd la întrebări... Şi felcerul, şi Rusalca, şi infirmierele se purtau aşa, de parcă nimic nu se întîmplase, de parcă totul era în cea mai perfectă ordine. Chiar şi doctorul făcea tot ce putea, ca să pară nepăsător. Dădea dispoziţii, ca de obicei, se înfuria şi glumea cu bolnavii. Dar în mintea lui stăruia mereu acelaşi gînd :

— Ce prostie, ce prostie, ce prostie...

FRUMOASELE

I

Mi-aduc aminte că, o dată, pe cînd eram în clasa a cincea sau a şasea de liceu, am plecat cu bunicul din Bolşaia Krepkaia, un sat din ţinutul Donului, la Rostov pe Don. Era o zi de august, cu zăpuşeală, o zi chinuitor de plictisitoare. Din pricina căldurii şi a vîntului fierbinte şi uscat, care arunca asupra noastră nori de praf, mi se lipeau ochii şi mi se usca gîtlejul. Nu-mi mai venea nici să vorbesc, nici să mă uit în jurul meu, nici măcar să gîndesc. Iar dacă vizitiul nostru — un ucrainean pe care-l chema Karpo — moţăind pe capră, mă şfichiuia cu biciul peste şăpcuţă cînd îşi îndemna calul, nu protestam şi nu scoteam o vorbă. Doar, trezit din amorţeală, îmi îndreptam cu sfială căutătura tristă spre depărtări: oare nu se iveşte vreun sat prin norii aceia de praf? Cînd veni vremea să dăm de mîncare la cai, ne-am oprit într-un sat mare armenesc, Bahci-Salah, unde am tras la un armean bogat, un cunoscut de-al bunicului. De cînd sînt, n-am văzut un om mai caraghios. Închipuiţi-vă un cap mic, tuns chilug, două sprîncene stufoase lăsate peste ochi, un nas coroiat, mustăţi lungi, cărunte şi o gură mare, cu un ciubuc lung de cireş între dinţi. Şi căpuşorul acela era lipit cu stîngăcie de un trup slăbănog şi cocoşat, vîrît într-un costum ciudat: o haină scurtă, roşie, şi o pereche de şalvari de un albastru ţipător. Mergea cu

picioarele depărtate, tîrșiindu-și papucii, și vorbea fără să-și scoată ciubucul din gură. Toată înfățișarea lui era plină de o demnitate într-adevăr armenească: nu zîmbea niciodată și se uita cu ochii holbați, căutînd să dea cît mai puțină atenție oaspeților lui.

În cămările armeanului nu era nici vînt, nici praf, și totuși te simțeai tot atît de prost: stăruia aceeași zăpușeală și aceeași plictiseală, ca și pe drum, în stepă. Parcă mă văd, plin de praf și moleșit de căldură, într-un ungher, pe un sipet verde. Pereții de bîrne, nevăruiți, podelele vopsite cu humă roșie și mobila, toate răspîndeau un miros de lemn uscat, scopt de soare. Oriunde te-ai fi uitat, nu vedeai decît muște, muște și iarăși muște... Bunicul meu și armeanul vorbeau cu glas scăzut despre fînețe, despre pășuni, despre oi... Știam dinainte că pînă s-o pune samovarul o să treacă un ceas întreg, că pînă și-o bea bunicul ceaiul o să mai treacă încă pe-atîta și că după aceea o să se culce și o să mai doarmă alte două sau trei ceasuri, așa încît va trebui să-mi pierd cel puțin un sfert de zi, așteptîndu-l. Și după aceea iarăși zăduf și praf, iarăși drumuri de care, cu nenumărate hopuri... Stăteam și ascultam cum bombăneau cele două glasuri, și începuse să mi se pară că trecuse o veșnicie de cînd îl aveam înaintea ochilor pe armean, dulapul cu farfurii, muștele și ferestrele în care bătea soarele dogorîtor, și că o să-i am așa, mereu, pînă cine știe cînd. Mă cuprinsese o ură înverșunată atît împotriva pereților, cît și împotriva soarelui, împotriva muștelor...

O ucraineancă îmbrobodită cu o basma aduse întîi tava cu pahare, apoi samovarul. Armeanul ieși agale în sălița și strigă:

— Mașea! Vino și toarnă ceaiul! Unde ești, Mașea?

Se auziră pași grăbiți și în odaie intră o fată de vreo șaisprezece ani, în rochie simplă de stambă și cu basma albă pe cap. Cît timp spălă paharele și ne turnă ceaiul, rămase cu spatele spre mine, așa că nu puteam să văd decît că avea mijlocul subțirel, că

umbla desculță și că purta șalvari lungi, care aproape că-i acopereau călcîiele mititele și goale.

Stăpînul casei mă chemă la ceai. În timp ce mă așezam la masă, mi-am aruncat ochii la fată care-mi întindea paharul. Și deodată mi s-a părut că peste sufletul meu trece un iureș de vînt, risipind toate impresiile îngrămădite peste zi, cu plictiseala și cu praful lor. Aveam înaintea ochilor trăsăturile încîntătoare ale unuia din cele mai neasemuite chipuri din cîte văzusem sau visasem vreodată. În fața mea stătea o fată într-adevăr frumoasă, și mi-am dat seama de lucrul acesta de la cea dintîi aruncătură de ochi, așa cum îți dai seama că fulgerul e fulger.

Aș putea să jur că Mașa, sau Mașea cum îi spunea tatăl ei, era o frumusețe desăvîrșită, dar n-aș fi în stare s-o descriu. Ți se întîmplă uneori să vezi cum se învălmășesc norii la orizont, și cum soarele, ascuns îndărătul lor, îi colorează și pe ei, și cerul dimprejur, în fel de fel de nuanțe: purpurii, portocalii, aurii, liliachii sau cenușii bătînd în trandafiriu. Un nor aduce cu un călugăr, altul cu un pește, iar altul parcă-i un turc cu turban pe cap. Iată: vîlvătăile asfințitului au cuprins a treia parte din cer, lumina lor roșietică se răsfrînge sclipind în crucea de pe cupola bisericii, în geamurile casei boierești, în apa rîului și în bălțoace, și tremură pe copaci. Undeva departe, pe pînza străvezie a amurgului, se deslușește un stol de rațe sălbatice, îndreptîndu-se în zbor spre culcușul lor de noapte... Și atît băiețelul care paște vitele, cît și inginerul hotarnic care trece în brișcă peste zăgaz sau domnii care au ieșit să se plimbe, toți se uită la asfințit și toți, fără excepție, îi admiră frumusețea neasemuită, însă nimeni nu știe și nu poate să spună anume în ce stă această frumusețe.

Dar nu găseam numai eu că armeanca era frumoasă. Bunicul meu, bătrîn de optzeci de ani, aspru din fire și nepăsător atît față de femei, cît și de frumusețile naturii, o privi îndelung, cu blîndețe, apoi îl întrebă pe armean:

— Avet Nazarîci, e fata dumitale?

— Da, fata mea... — îi răspunse gazda.

— Drăguță domnișoară... — făcu bunicul.

Un pictor ar fi socotit frumusețea armencei clasică și severă, una din acele frumuseți a cărei contemplare trezește în tine, dumnezeu știe de ce, siguranța că ai înaintea ta trăsături într-adevăr regulate, că părul, ochii, nasul, gura, gîtul, sînul și toate mișcările trupului tînăr s-au contopit într-un singur acord armonios, în care natura n-a greșit cu nimic. Și ți se pare, fără să înțelegi de ce, că o femeie ideal de frumoasă trebuie să aibă neapărat un nas ca al Mașei, drept și ușor curbat, ochi mari și întunecați ca ai ei, gene tot atît de lungi, o privire tot atît de galeșă, și că sprîncenele și părul ei negru și buclat se îmbină cu albul gingaș al frunții și al obrajilor, întocmai ca stufful cel verde cu pîrăul cel blînd. Gîtul alb al Mașei și sînii ei tineri nu erau încă împliniți, dar aveai impresia că acela care i-ar modela, ar trebui să fie înzestrat cu un extraordinar talent creator. Și uitîndu-te mereu la Maşa, simțeai nevoia să-i spui ceva nespus de plăcut, ceva adevărat și frumos, tot atît de frumos ca și ea.

La început, mi-era și necaz și rușine că Maşa nu-mi dădea nici un pic de atenție și stătea tot timpul cu ochii în jos. Mi se părea că aerul se așezase între ea și mine, mîndru și fericit, apărînd-o cu gelozie de privirile mele.

„Asta e din pricină că-s plin de praf, și pîrlit de soare, — îmi ziceam, — și că nu-s decît un băiețandru."

Dar încetul cu încetul am încetat de a mă mai gîndi la mine și m-am lăsat cu totul în voia sentimentului pe care mi-l stîrnise frumusețea fetei. Uitasem și de plictiseală, și de praful stepei, nu mai auzeam nici bîzîitul muștelor, nu mai simțeam nici gustul ceaiului și nu mai știam decît atît: că aveam în fața mea o fată într-adevăr frumoasă.

Îi simțeam frumusețea într-un chip ciudat. Maşa nu-mi trezea nici dorința, nici extazul, nici plăcerea, ci o tristețe apăsătoare, dar dulce. Tristețea aceea era

nedesluşită, plutitoare ca un vis. Nu ştiu de ce, îmi era milă şi de mine, şi de bunicul meu, şi de armean, ba chiar şi de armeancă. Şi nu numai atît, dar mă apăsa sentimentul că toţi patru pierdusem ceva foarte important, ceva de care aveam neapărată nevoie în viaţă, ceva ce nu vom mai regăsi niciodată. Bunicul meu se întristase şi el. Nu mai vorbea de păşuni şi de oi. Tăcea, şi din cînd în cînd se uita pe gînduri la Maşa.

După ce ne-am băut ceaiul, bunicul meu s-a culcat, iar eu am ieşit afară şi m-am aşezat pe treptele cerdacului. Casa, de altfel ca toate casele din Bahci-Salah, era aşezată în bătaia soarelui. Nu se vedeau pe nicăieri nici copaci, nici şoproane, nici pic de umbră. Curtea largă a armeanului, năpădită de lobodă şi de scaieţi, era plină de viaţă şi de veselie, în ciuda văzduhului încins de arşiţă. Indărătul unuia din gardurile scunde de nuiele, care despărţeau ici şi colo curtea, treierişul era în toi. In jurul unui stîlp înfipt în mijlocul ariei, alergau doisprezece cai înhămaţi umăr lîngă umăr, aşa fel că închipuiau o singură rază lungă. In urma lor, un ucrainean cu vesta pînă la genunchi şi cu şalvari largi, plesnea din bici şi striga în gura mare, de parcă voia în acelaşi timp şi să-şi îndemne caii, şi să-şi dovedească autoritatea asupra lor:

— Ahaaa, afurisiţilor! Ahaa... mînca-v-ar holera! Vi-e frică, hai?

Caii, roibi, suri şi bălţaţi, neînţelegînd de ce erau puşi să se învîrtă pe loc şi să calce în picioare paiele de grîu, alergau fără tragere de inimă, în silă parcă, dînd din cozi, supăraţi. De sub copitele lor vîntul ridica nori întregi de pleavă aurie, purtînd-o pînă departe, peste gard. Pe lîngă şirele înalte de paie proaspete umblau femei cu greble şi treceau harabale. Iar dincolo de şire, în altă curte, alerga în jurul unui stîlp altă duzină de cai şi alt ucrainean plesnea din bici, bătîndu-şi joc de ei.

Treptele pe care mă aşezasem erau fierbinţi. De-atîta căldură, din cercevelele ferestrelor, şi din parmalîcul

cerdacului se scurgeau picături de răşină. În dungile înguste de umbră de sub trepte şi de sub obloane se îngrămădeau una într-alta gîngănii roşii. Soarele îmi frigea şi capul, şi pieptul, şi spinarea, însă eu nu simţeam nimic. Nu auzeam decît cum lipăiau la spatele meu, pe podelele de scînduri din săliţă şi de prin cămări, două picioare desculţe. După ce strînse paharele de ceai de pe masă, Maşa coborî în goană treptele, învăluindu-mă într-o undă de vînt şi, ca o pasăre, zbură către o magherniţă afumată — desigur bucătăria — de unde venea miros de oaie friptă şi vorbă mînioasă, armenească. Fata dispăru pe uşa neagră, şi în locul ei ieşi în prag o armeancă bătrînă şi cocoşată, cu obrazul încins şi cu şalvari verzi. Furioasă, bătrîna certa pe cineva. Curînd, Maşa se ivi în uşă, roşie de căldura din bucătărie, ducînd pe umeri o pîine mare de secară. Încovoindu-se graţios sub greutatea pîinii, străbătu curtea alergînd, sări peste gărduţ şi, cufundîndu-se în norii de pleavă aurie de pe arie, dispăru printre harabale. Ucraineanul care mîna caii îşi lăsă biciul în jos, tăcu şi, cîteva clipe, se uită mut spre harabale. Iar cînd Maşa trecu din nou pe lîngă cai şi sări gardul îndărăt, o petrecu lung cu ochii, apoi strigă la cai cu un glas cumplit:

— Crăpare-aţi să crăpaţi o dată, diavolilor!

După aceea, mult timp am auzit iarăşi lipăitul picioarelor ei desculţe şi iarăşi am văzut-o alergînd încoace şi încolo prin curte, gravă şi preocupată. Trecea în goană cînd pe trepte, învăluindu-mă într-o undă de vînt, cînd la bucătărie, cînd la arie şi cînd afară, pe portiţă, încît abia aveam timp să întorc capul şi s-o urmăresc cu ochii.

Şi cu cît frumuseţea ei trecea mai des prin faţa mea, cu atît tristeţea mi se făcea mai adîncă. Mi-era milă şi de mine, şi de ea, şi de ucraineanul care o petrecea cu privirea lui amărîtă, de cîte ori străbătea norul de pleavă, alergînd spre harabale. Poate că-i pizmuiam frumuseţea, poate că-mi părea rău că fata nu era a mea şi nici nu avea să fie vreodată, şi că nu eram pentru ea decît un străin. Simţeam poate, nedesluşit, că frumuseţea ei rară era întîmplătoare, nu folosea-

nimănui şi, ca toate cele pămînteşti, nu putea fi nici ea veşnică... sau poate că tristeţea mea nu era decît sentimentul acela neobişnuit, pe care ţi-l trezeşte contemplarea adevăratei frumuseţi?... Cine ştie!

Cele trei ceasuri de aşteptare trecură pe nesimţite. Mi se părea că nici nu avusesem cînd să mă uit bine la Maşa, deşi în vremea asta Karpo fusese la rîu, scăldase calul şi acum îl înhăma. Încă ud, calul sforăia de plăcere şi zvîrlea cu copitele în hulube. Iar Karpo striga: „Înapoi, diavole!“ Se trezi şi bunicul. Maşa ne deschise porţile care scîrţîiau, ne urcarăm în brişcă şi ieşirăm din curte. Mergeam în tăcere, de parcă eram supăraţi unii pe alţii.

Peste vreo două sau trei ore, cînd în depărtare se arătă Rostovul şi Nahicevanul, Karpo, care nu scosese o vorbă tot drumul, întoarse repede capul şi zise:

— Da' frumoasă fată mai are armeanul!

Şi dădu bici calului.

II

Altă dată, pe cînd eram student, călătoream cu trenul spre sud. Era în mai. Într-o gară, între Belgorod şi Harkov, dacă nu mă înşel, m-am coborît din vagon să mă plimb de-a lungul peronului.

Peste grădiniţa din staţie, peste peron şi peste cîmpie începuse să se aştearnă umbra înserării. Gara mă împiedica să văd asfinţitul, dar după rotocoalele înalte ale fumului locomotivei, colorate în trandafiriu delicat, puteam să-mi dau seama că soarele nu dispăruse încă la orizont.

În timp ce mă plimbam de-a lungul peronului, am văzut că majoritatea călătorilor, care se plimbau şi ei, se învîrteau pe dinaintea unui vagon de clasa a doua, iar expresia lor mă făcu să cred că în vagonul acela trebuie să fi călătorit vreun personaj de seamă. Printre curioşi era şi unul din tovarăşii mei de drum, un ofiţer de artilerie — băiat deştept, prietenos şi simpatic, cum sînt, de altfel, toţi cei cu care ne legăm la drum, din întîmplare şi pentru scurt timp.

— La ce vă uitați acolo? — l-am întrebat.

Ofițerul nu mi-a răspuns, ci mi-a arătat doar, cu ochii, o femeie. Era o fată de vreo 17 sau 18 ani, îmbrăcată în port național rusesc, cu capul gol și cu o pelerină aruncată la întîmplare pe umeri. Nu părea a fi călătoare, mai curînd fiica sau poate sora șefului de gară. Stătea lîngă fereastra unui vagon și vorbea cu o femeie în vîrstă. Înainte de a-mi da seama de ce vedeam, m-am simțit cuprins din nou de același sentiment pe care-l încercasem, cîndva, în satul cel armenesc.

Fata era de o frumusețe răpitoare, și nimeni din cei care o priveam nu ne îndoiam de asta.

Și totuși, dacă ar fi s-o descriu cu de-amănuntul, așa cum se obișnuiește, ar trebui să mărturisesc că numai părul îi era într-adevăr fără cusur; un păr blond, des și buclat, pe care-l purta lăsat pe spate și prins cu o panglică neagră. Încolo, trăsăturile ei erau ori neregulate, ori obișnuite. Își ținea ochii pe jumătate închiși — din cochetărie sau poate din miopie — avea vîrful nasului ridicat cu nehotărîre în sus, gura mică, profilul abia schițat și lipsit de viață și umerii mai înguști decît s-ar fi cuvenit pentru vîrsta ei. Cu toate acestea, îți făcea impresia unei adevărate frumuseți și, privind-o mi-am putut da seama că o față rusească nu are numaidecît nevoie, ca să fie frumoasă, de trăsături perfect regulate. Ba, mai mult decît atît: dacă i-am fi înlocuit nasul ușor ridicat în sus, cu unul regulat și fără cusur, cred că și-ar fi pierdut tot farmecul.

Stătea de vorbă lîngă fereastră, zgribulită de răcoarea serii și nu se astîmpăra o clipă: cînd întorcea capul spre noi, cînd își punea o mînă în șold, cînd își ridica brațele să-și potrivească părul. Și în vremea asta rîdea și vorbea într-una, iar pe față i se așternea cînd mirarea, cînd spaima. — Nu-mi amintesc ca trupul și fața ei să fi stat liniștite măcar o clipă. Tot secretul și tot farmecul frumuseții sale stăteau tocmai în aceste mișcări mărunte, nespus de grațioase, în zîmbetul, în jocul feței, în privirile iuți îndreptate spre noi, în îmbinarea armonioasă a tuturor acestora cu

tinereţea, cu frăgezimea, cu acea curăţenie a sufletului, care răsuna în rîsul şi în glasul ei, şi cu acea slăbiciune, care ne place atît de mult la copii, la păsări, la căprioare, la copăceii tineri...

Avea frumuseţea fluturelui, căreia i se potriveşte atît de bine valsul, zborul prin grădină, rîsul, veselia, dar care nu se împăca de loc cu gîndurile serioase, cu tristeţea şi cu liniştea... Ai zice că ar fi fost de-ajuns un vînt mai puternic, dezlănţuit de-a lungul peronului, sau un ropot bun de ploaie, pentru ca trupul acela firav să-şi piardă dintr-o dată strălucirea şi frumuseţea lui capricioasă şi să se spulbere, aşa cum se spulberă polenul unei flori.

— Aşa !... — oftă ofiţerul, în timp ce ne îndreptam spre vagonul nostru, după ce clopotul sunase de două ori.

Dar ce însemna acel „aşa", nu m-am încumetat să ghicesc.

Poate că şi el se simţea învăluit de tristeţe, şi n-ar mai fi vrut să se despartă de fata cea frumoasă şi de seara aceea minunată de primăvară, ca să intre în vagonul plin de zăduf. Sau poate că, întocmai ca şi pe mine, îl cuprinsese o milă neînţeleasă şi de el însuşi, şi de mine, şi de toţi călătorii care se îndreptau alene, în silă parcă, spre vagoanele lor. In timp ce treceam pe lîngă fereastra gării, după care ciocănea la aparat telegrafistul, un bărbat cu faţa palidă şi decolorată, cu umerii obrajilor ieşiţi în afară şi cu părul roşcat şi foarte creţ, ofiţerul oftă din nou şi zise :

— Uite, pun rămăşag că telegrafistul de colo e îndrăgostit de fata cea frumoasă. Să stai în mijlocul cîmpului, sub acelaşi acoperiş cu o fiinţă diafană ca asta şi să nu te îndrăgosteşti de ea, ar fi mai presus de orice putere omenească. Acum gîndeşte-te, dragul meu, şi spune-mi dacă nu e o adevărată nenorocire, dacă nu e o crudă ironie a soartei, să fii un om cumsecade, şi nu tocmai prost, însă adus de spate, ciufulit şi cenuşiu, şi să te îndrăgosteşti de fetişcana asta frumoasă şi prostuţă, care nu-ţi dă nici un pic de atenţie ! Sau, şi mai rău : închipuieşte-ţi că telegrafistul e îndrăgostit, dar că mai e şi însurat, şi că are o ne-

vastă tot atît de adusă de spate, de ciufulită şi de cumsecade ca şi el... Ce să-ţi spun, adevărat supliciul!

Lîngă vagonul nostru, cu cotul rezemat de bara platformei, stătea conductorul. Se uita spre partea unde era fata cea frumoasă şi faţa lui suptă, puhavă, scîrbos de îmbuibată, istovită de nopţile nedormite şi de legănatul vagonului, arăta şi umilinţă, dar şi o adîncă tristeţe, ca şi cînd fata i-ar fi amintit de tinereţea şi de fericirea lui, de timpul cînd sufletul îi era curat şi mintea limpede, de nevastă şi de copii, ca şi cînd l-ar fi năpădit părerile de rău că fata nu era a lui, ca şi cînd ar fi simţit cu toată fiinţa că, aşa cum arăta, îmbătrînit înainte de vreme, cu trupul greoi şi cu obrajii puhavi, era tot atît de departe de fericirea banală, de fericirea omenească a unui călător oarecare, cum e cerul de pămînt.

Clopotul bătu de trei ori, se auziră fluierături şi trenul se urni leneş din loc. Prin faţa ferestrelor noastre, defilară întîi conductorul şi şeful de gară, apoi grădiniţa şi fata cea frumoasă cu zîmbetul ei încîntător şi viclean, de copil...

Mi-am scos capul pe geam şi m-am uitat îndărăt. Am văzut-o pe fată petrecînd trenul cu ochii, luînd-o de-a lungul peronului, potrivindu-şi pieptănătura în dreptul ferestrei telegrafistului şi intrînd apoi, în goană, în grădiniţă. Acum, gara nu mai acoperea asfinţitul. Cîmpia era deschisă, dar soarele apusese şi fumul locomotivei se lăsa în rotocoale negre peste verdele catifelat al grîului de toamnă. Tristeţea stăpînea peste tot: şi în văzduhul primăvăratic, şi sub cerul care se întuneca încetul cu încetul, şi în vagonul în care călătoream.

Conductorul intră în compartiment şi începu să aprindă lumînările.

ONOMASTICA

DUPĂ ce se termină masa de gală, cu cele opt feluri de mîncare și cu discuțiile nesfîrșite, Olga Mihailovna, soția sărbătoritului, ieși în grădină. Obligația de a zîmbi și de a vorbi tot timpul, zăngănitul farfuriilor şi al paharelor, zăpăceala slugilor, pauzele lungi dintre feluri şi corsetul pe care şi-l pusese, ca să-şi ascundă sarcina de ochii străinilor, o dăduseră gata, pur şi simplu. Dorea să se depărteze cît mai mult de casă, să stea la umbră, să se odihnească şi să viseze în liniște la copilul care avea să vină pe lume cam peste două luni. De cîtva timp, această visare o cuprindea îndată ce lăsa în urmă aleea principală şi o lua la stînga, pe cărarea îngustă. Acolo, la umbra deasă a prunilor şi a vişinilor, crengile uscate îi zgîriau uşor gîtul şi umerii, funigeii i se lipeau de obraz şi în mintea ei se înfiripa icoana omuleţului de sex încă nehotărît şi cu trăsături încă nelămurite... Şi i se părea că nu funigeii îi mîngîiau gingaş obrazul şi gîtul, ci omuleţul ei. Iar cînd la capătul cărării se ivea gărduţul rar de nuiele şi, dincolo de el, stupii pîntecoşi cu acoperişurile lor de olane, cînd în văzduhul încremenit şi mocnit începea să miroasă a fîn şi a miere şi să se audă zumzetul cu întreruperi al albinelor, atunci făptura cea mică punea stăpînire pe toată fiinţa Olgăi Mihailovna. Se aşeza

pe banca de lîngă coliba de nuiele şi se lăsa în voia gîndurilor.

Şi de data aceasta ajunse pînă la bancă, se aşeză, şi tot felul de gînduri începură s-o împresoare. Numai că în locul omuleţului, în minte i se iveau acum oamenii în toată firea de lîngă care plecase. Se simţea neliniştită că ea, ca gazdă, îşi părăsise oaspeţii. Îşi aduse aminte de discuţia aprinsă din timpul mesei dintre bărbatul ei, Piotr Dmitrici, şi unchiul Nikolai Nikolaici, cu privire la curtea cu juri, la presă şi la înfiinţarea unor institute de învăţămînt superior pentru fete. Ca de obicei, Piotr Dmitrici discuta numai ca să impresioneze oaspeţii cu ideile lui conservatoare şi, mai ales, ca să-l contrazică pe unchiul Nikolai Nikolaici, pe care nu-l putea suferi. Iar unchiul îl combătea, legîndu-se de fiecare vorbă a lui, numai pentru că ţinea să arate comesenilor că, deşi avea 59 de ani, îşi păstrase şi prospeţimea tinerească a spiritului, şi libertatea de gîndire. Pînă şi Olga Mihailovna nu se putuse stăpîni şi, spre sfîrşitul mesei, începuse să apere, cu destulă nepricepere de altfel, institutele de învăţămînt pentru fete, însă nu pentru că institutele ar fi avut nevoie de apărarea ei, ci numai ca să-i facă în ciudă bărbatului său, care după cum i se părea, nu avea dreptate. Discuţia aceasta îi obosise pe oaspeţi, şi totuşi fiecare socotise că e datoria lui să-şi spună cuvîntul, aşa că toată lumea nu se mai sătura vorbind, cu toate că nimănui nu-i păsa cîtuşi de puţin de învăţămîntul superior pentru fete sau de curţile cu juri...

Olga Mihailovna stătea pe bancă, lîngă colibă, în partea dinspre grădină. Soarele se ascunsese după nori, iar copacii şi văzduhul stăteau încruntaţi, ca înainte de ploaie. Şi totuşi era cald şi înăbuşeală. Fînul de printre copaci, cosit în ajunul lui Sînpetru zăcea trist în brazde şi mirosea greu, a încins. Doar ici şi colo se mai desluşeau în fîn floricelele veştejite. De jur împrejur era linişte. De dincolo de gard se ridica zumzetul monoton al albinelor...

Deodată se auziră paşi şi glasuri. Venea cineva pe cărarea care ducea către prisacă.

— Ce zăduf! — făcu un glas de femeie.— Ce zici, oare vine ploaia?

— Vine, drăguță, dar nu înainte de a se înnopta, — îi răspunse galeș un glas cunoscut, de bărbat. — O să tragă o ploaie grozavă.

Olga Mihailovna își făcu socoteala că, dacă s-o grăbi să se ascundă în colibă, cei care se apropiau n-or vedea-o și ar trece înainte, iar ea n-ar mai fi nevoită să stea de vorbă cu ei și să zîmbească în silă. Își adună poalele rochiei, se aplecă și intră în colibă. Aerul greu și fierbinte, ca un abur, o izbi în obraz și i se revărsă pe gît și pe brațe. Dacă n-ar fi zăpușeală și mirosul greu de pîine de secară, de mărar și de răchită, care o înăbușea, s-ar putea ascunde de oaspeți în coliba aceea întunecoasă și plăcută, cu acoperiș de paie, ca să se gîndească în voie la omulețul ei. Era așa de bine și de liniște!

— Ce colțișor drăguț! — se auzi iarăși glasul de femeie. — Să stăm aici, Piotr Dmitrici.

Olga Mihailovna se uită printre nuiele și îl văzu pe bărbatul său, Piotr Dmitrici, împreună cu una din invitate, Liubocika Scheller, o fată de șaptesprezece ani, care tocmai terminase pensionul. Cu pălăria dată pe ceafă, galeș și moleșit, din pricină că băuse cam mult la masă, Piotr Dmitrici mergea legănîndu-se pe lîngă gard și aduna fînul cu piciorul, grămadă, iar Liubocika, cu obrajii aprinși de căldură și drăguță ca totdeauna, stătea cu mîinile la spate și urmărea mișcările leneșe ale trupului voinic și frumos.

Olga Mihailovna știa că bărbatul ei place femeilor și nu se bucura de loc cînd îl vedea în tovărășia lor. Desigur, nu era nimic grav în faptul că Piotr Dmitrici aduna fînul grămadă, alene, ca să se așeze deasupra cu Liubocika și să stea apoi de vorbă amîndoi, despre una, despre alta. Nu era nimic grav nici în faptul că Liubocika cea frumușică se uita la el cu o privire galeșă. Și totuși îi era necaz pe bărbatul ei, și în același timp se gîndea cu plăcere și cu teamă, că avea prilejul să-i audă ce vorbesc.

— Stai jos, ființă încîntătoare! — zise Piotr Dmitrici, lăsîndu-se pe fîn și întinzîndu-se. — Așa... Ei, acum povestește-mi ceva.

— Ce idee! Dacă aș începe a povesti, dumneata ai adormi.

— Să adorm? Allah Kerim! Cum aș putea să adorm, cînd știu că mă privesc asemenea ochișori?

Bineînțeles că nu era nimic deosebit nici în vorbele și nici în purtarea bărbatului ei, care stătea tolănit, cu pălăria pe ceafă, în fața fetei. Piotr Dmitrici era răsfățat de femei, știa că le place și, în raporturile cu ele, adoptase o atitudine care, după cum spunea toată lumea, îi stătea minunat. Cu Liubocika se purta ca și cu celelalte femei. Și totuși, Olga Mihailovna era geloasă.

— Spune-mi, te rog, — începu Liubocika după o scurtă tăcere, — e adevărat ce se spune, că ai fost dat în judecată?

— Eu? Da, e adevărat... Am intrat în rîndul criminalilor, drăguțo.

— Și pentru ce, mă rog?

— Pentru nimica toată, uite așa... chestii politice, — căscă Piotr Dmitrici. — Veșnica luptă dintre stînga și dreapta. Eu, un obscurantist, un învechit, am îndrăznit să întrebuințez într-o hîrtie oficială expresii jignitoare la adresa unor Gladstoni inocenți, ca judecătorul nostru de ocol, Kuzma Grigorievici Vostreakov, sau ca Vladimir Pavlovici Vladimirov.

Piotr Dmitrici mai căscă o dată, apoi urmă:

— Așa-i la noi, poți să vorbești de rău și soarele și luna și tot ce poftești. Dar să te ferească dumnezeu să te atingi de liberali! Să te ferească dumnezeu. Liberalul e ca ciuperca aceea păcătoasă și uscată, care, îndată ce o atingi cu degetul, te și învăluie într-un nor de praf.

— Dar ce s-a întîmplat?

— Nimic deosebit. Toată povestea a pornit de la un fleac. Un profesoraș oarecare, un individ jigărit, fecior de țîrcovnic, a depus o plîngere la Vostreakov

cum că patronul unui tractir, l-ar fi insultat, atît prin viu grai, cît şi prin faptă, într-un local public. Din toate se vedea bine că atît profesorul, cît şi patronul tractirului erau beţi turtă şi că amîndoi avuseseră o purtare condamnabilă. Chiar dacă şi-au spus insulte, şi le-au spus reciproc. Vostreakov ar fi trebuit să-i amendeze pentru tulburarea ordinii publice, să-i dea afară din judecătorie, şi gata. La noi însă, cum se procedează ? La noi, pe primul plan stă totdeauna firma, eticheta, şi nu omul, fapta. Un profesor, oricît de ticălos ar fi, are neapărat dreptate, pentru că e profesor. Pe cîtă vreme patronul unui tractir, n-are dreptate niciodată, pentru că e patron de tractir şi chiabur. Vostreakov l-a condamnat pe patronul tractirului la închisoare, iar acesta a cerut strămutarea procesului la tribunal. Curtea a menţinut sentinţa lui Vostreakov. Eu însă am făcut opinie separată... Cu acest prilej, m-am cam înfierbîntat... Asta e tot.

Piotr Dmitrici vorbea liniştit, cu o ironie plină de nepăsare. La drept vorbind, procesul care trebuia să aibă loc în curînd îl neliniştea. Olga Mihailovna îşi aduse aminte cum se silise el atunci, cînd se întorsese de la acea şedinţă cu ghinion, să-şi ascundă de ai casei supărarea şi nemulţumirea. Ca un om deştept ce era, nu putea să nu-şi dea seama că mersese cam prea departe cu opinia lui separată şi fusese nevoit să facă sforţări mari, minţindu-i şi pe cei din jurul lui, şi pe el însuşi, ca să nu-şi trădeze starea sufletească. Cîte discuţii fără rost, cîte glume şi rîsete prefăcute, cînd nu era de loc cazul să rîdă ! Dar cînd aflase că fusese dat în judecată, simţise ceva ca o sfîrşeală şi buna dispoziţie îl părăsise. Îi pierise somnul şi acum stătea mai des ca de obicei la fereastră, ciocănind cu degetele în geam. Se ruşina să-i mărturisească Olgăi Mihailovna că era neliniştit, şi lucrul acesta o înciuda...

— Am auzit că ai fost în gubernia Poltava ? — îl întrebă Liubocika.

— Da, am fost, — îi răspunse Piotr Dmitrici. — M-am întors acum două zile.

— E frumos pe-acolo, nu-i aşa ?

— Frumos. Ba chiar foarte frumos. Trebuie să-ţi spun că am nimerit pe timpul cînd în Ucraina se coseşte fînul, adică în vremea cea mai poetică. Aici, casa e mare, grădina e mare, afară de asta, e şi prea multă lume şi prea multă mişcare, aşa că nici nu-ţi dai seama cînd se coseşte fînul : aici toate trec nebăgate în seamă. Pe cînd acolo, la conacul meu, am cincisprezece deseatine de fîneaţă ca în palmă : vezi cosaşii, de la oricare fereastră te-ai uita. Se coseşte şi pe cîmp, se coseşte şi în grădină, iar casa e goală : nici oaspeţi, nici zarvă, aşa că vrînd-nevrînd, vezi, auzi şi simţi cum se coseşte. Odăile şi curtea sînt pline de miros de fîn, iar coasele zăngănesc din zori şi pînă în noapte. Indeobşte, Ucraina e un ţinut binecuvîntat. Mă crezi? Cînd mi se întîmplă să beau apă dintr-o fîntînă cu cumpănă, sau să dau de duşcă o votcă păcătoasă în vreo cîrciumă ovreiască, sau cînd ajunge pînă la mine, în serile liniştite, cîntecul unei scripci ucrainene, însoţit de bătăi de dairea, simt cum mă cuprinde un gînd ispititor : să mă aşez la conacul meu şi să-mi trăiesc acolo viaţa, pe care mi-e dat s-o trăiesc, cît mai departe de tribunal, de discuţii inteligente, de femei cărora le place să filozofeze, de prînzuri care nu se mai sfîrşesc...

Piotr Dmitrici nu mînţea. Într-adevăr, era plictisit şi voia să se odihnească. De altfel, pentru motivul acesta şi plecase în gubernia Poltava : să nu-şi mai vadă odaia de lucru, să nu-şi mai vadă slujitorii, cunoscuţii şi tot ce ar fi putut să-i aducă aminte de greşelile lui şi amorul propriu rănit.

Deodată, Liubocika sări în picioare şi începu să dea din mîini, înspăimîntată.

— Vai, o albină, o albină ! — strigă ea. — O să mă înţepe !

— Nu te teme, lasă că nu te înţeapă ! — o linişti Piotr Dmitrici. — Ia te uită ce fricoasă !

— Nu, nu, nu ! — strigă Liubocika şi, urmărind albina cu ochii, o luă la goană îndărăt.

Piotr Dmitrici plecă şi el, uitîndu-se în urma fetei cu duioşie şi tristeţe. Poate că se gîndea la conacul lui, la singurătatea lui şi — cine ştie ? — poate că

se gîndea ce bine şi ce plăcut s-ar simţi acolo, la conac, dacă ar avea de soţie pe această fetişcană tînără, neştiutoare şi proaspătă, pe care nici nu o stricase universitatea şi nici nu era însărcinată...

Cînd glasurile şi paşii nu se mai auziră, Olga Mihailovna ieşi din colibă şi se îndreptă spre casă. Îi venea să plîngă. Era nespus de geloasă pe bărbatul ei. Îşi dădea seama că Piotr Dmitrici era obosit, nemulţumit de el însuşi, şi că-i era ruşine. Iar cînd oamenilor li-e ruşine din vreo pricină oarecare, se feresc mai ales de cei apropiaţi şi-şi deschid sufletul faţă de străini. Îşi mai dădea seama că Liubocika nu era primejdioasă, cum nu erau nici toate celelalte femei, care, în clipa aceea, îşi beau cafeaua în casa ei. Şi totuşi, Olga Mihailovna se simţea nedumerită şi înspăimîntată şi i se părea că Piotr Dmitrici nu mai era al ei decît pe jumătate...

— Nu, nu are dreptul! — şoptea încercînd să înţeleagă de ce era geloasă şi supărată pe bărbatul ei. Nu are de loc acest drept. Am să i-o spun în faţă, şi chiar acum!

Şi Olga Mihailovna se hotărî să-şi caute numaidecît bărbatul şi să-i spună pe şleau tot adevărul: că e dezgustător, cum nu se poate mai dezgustător, că place femeilor şi că ţine la lucrul acesta, ca şi cînd ar fi cine ştie ce har ceresc, că e nedrept şi necinstit să dea altora ceea ce pe bună dreptate i se cuvine numai ei, nevestei lui, că-şi ascunde sufletul de ea şi-l deschide în faţa primului obrăjor mai frumuşel, care-i iese în cale... Ce rău i-a făcut nevasta lui? Cu ce i-a greşit? În sfîrşit, să-i spună că s-a săturat demult de prefăcătoria lui: veşnic îşi dă aere, cochetează, una spune şi alta gîndeşte, caută să pară ceea ce nu este, ceea ce, la drept vorbind, ar trebui să fie... Ce rost are toată prefăcătoria asta? Oare se cade ca un om de treabă să mintă? Minţind, se înjoseşte şi pe el şi înjoseşte şi pe cei pe care-i minte, dovedind în acelaşi timp lipsă de consideraţie pentru obiectul minciunii lui. Cum de nu înţelege că atunci cînd îşi dă aere şi face pe interesantul la tribunal, sau cînd discută la dejun despre prerogati-

vele puterii, numai aşa, ca să-i facă în ciudă unchiului ei, — cum de nu înţelege că în felul acesta îşi dovedeşte dispreţul şi faţă de instituţie, şi faţă de el însuşi, şi faţă de toţi cei care îl ascultă şi-l privesc ?

Ajungînd în aleea principală, Olga Mihailovna îşi luă un aer de gospodină care-şi caută de treburile ei. Pe terasă, bărbaţii beau lichior şi mîncau fructe. Unul din ei, judecătorul de instrucţie, un bărbat în vîrstă, gras, vestit palavragiu şi mucalit, povestea pesemne vreo anecdotă piperată, deoarece, văzînd-o pe ea, îşi prinse între degete buzele groase, făcu ochi mari şi se lăsă pe scaun. Olga Mihailovna nu-i avea la inimă pe funcţionarii judeţeni. Nu-i plăceau nici soţiile lor stîngace, înţepate, rele de gură şi cu mania de a face vizite, linguşirile lor faţă de soţul ei, deşi, la drept vorbind, nu puteau să-l sufere. Văzîndu-i acum că beau, că erau sătui, şi înţelegînd că n-aveau nici gînd să plece, prezenţa lor o scoase din fire. Dar, ca să nu pară nepoliticoasă, îi zîmbi cu prietenie judecătorului de instrucţie şi-l ameninţă cu degetul. Şi aşa, cu zîmbetul pe buze, trecu prin salon şi prin sala de primire, cu aerul că se ducea să dea ordine şi dispoziţii. „Dă doamne să nu mă oprească nimeni acum !“ — se gîndea. Şi totuşi, trecînd prin salon, întîrzie puţin, din politeţe, să-l asculte pe tînărul care cînta la pian. După ce rămase pe loc cîteva clipe, strigă : „Bravo, bravo, *monsieur Georges !*“ bătu din palme de cîteva ori, apoi trecu înainte.

Îl găsi pe bărbatul ei în birou. Stătea la masa de lucru, adîncit în gînduri. Faţa lui părea aspră, umilită. Nu mai era Piotr Dmitrici, cel pe care-l cunoşteau oaspeţii, cel care discutase cu atîta aprindere la masă. Era altul, cu un aer obosit şi vinovat, nemulţumit de el însuşi, adică aşa cum nu-l cunoştea decît ea. Pesemne că venise în birou să-şi ia ţigări. Avea în faţa lui portţigaretul plin şi-şi ţinea mîna în sertarul mesei. Încremenise aşa, în timp ce lua ţigările.

Olgăi Mihailovna i se făcu milă de el. Era limpede ca ziua că suferea şi că nu-şi afla locul. Poate

că se lupta cu sine însuşi... Olga Mihailovna se apropie în tăcere de masă. Ca să-i arate că uitase discuţia din timpul dejunului şi că nu mai era supărată pe el, închise portţigaretul şi i-l vîrî în buzunarul de la şold, al hainei.

„Ce să-i spun ? — se întreba ea. — O să-i spun că minciuna e ca pădurea : cu cît intri în ea mai adînc, cu atît ieşi mai greu. Şi o să-i mai spun : prea ai mers departe, prea te-ai complăcut în rolul tău de om prefăcut. Ai jignit oameni care ţineau la tine şi care nu-ţi făcuseră nici un rău. Du-te şi le cere iertare, glumeşte pe propria ta socoteală şi o să te simţi mai uşurat. Iar dacă vrei linişte şi singurătate, hai să plecăm amîndoi de aici."

Întîlnind privirea ei, Piotr Dmitrici îşi luă numaidecît aerul pe care-l avusese la dejun şi în grădină, nepăsător şi uşor ironic, apoi căscă şi se ridică de la locul lui.

— Sînt abia cinci trecute, — zise el uitîndu-se la ceas. — Chiar dacă oaspeţii se vor îndura să plece pe la unsprezece, tot mai avem de aşteptat încă şase ceasuri... Mare fericire, n-am ce zice!

Şi, fluierînd, ieşi încet din birou cu mersul lui de om aşezat. Îl auzi traversînd, cu paşi grei, întîi sala de primire, apoi salonul, rîzînd grav cine ştie de ce şi zicîndu-i tînărului care cînta la pian : „Bra-o! bra-o!" Curînd nu-i mai auzi paşii. Ieşise în grădină, fără îndoială. Olga Mihailovna nu mai simţea acum gelozie şi necaz, ci o adevărată ură împotriva paşilor lui, împotriva rîsului şi a glasului lui prefăcut. Se apropie de fereastră şi se uită în grădină. Piotr Dmitrici se plimba pe alee. Cu o mînă în buzunar şi cu cealaltă plesnind din degete, şi cu capul uşor dat pe spate, călca grav şi legănat, luîndu-şi un aer satisfăcut, de parcă era nespus de încîntat şi de el însuşi, şi de masă, şi de digestie, şi de natură...

Pe alee se iviră doi liceeni, băieţii moşieresei Cijevskaia, însoţiţi de un student, guvernorul lor, îmbrăcat cu tunică albă şi cu pantaloni foarte strîmţi. Sosiseră chiar atunci. Ajungînd în dreptul lui Piotr Dmitrici, copiii şi studentul se opriră, fără îndoială

să-l felicite de ziua onomastică. Jucîndu-şi frumos umerii, Piotr Dmitrici bătu uşurel copiii peste obraji şi, cu un gest nepăsător, îi întinse studentului mîna, fără să se uite la el. Se vede că studentul începuse să laude vremea frumoasă, comparînd-o cu cea de la Petersburg, deoarece Piotr Dmitrici îi răspunse tare, pe un ton autoritar, ca şi cum ar fi vorbit cu un portărel sau cu un martor, nu cu un oaspete:

— Co-om? La voi, la Petersburg, e frig? La noi, drăguţule, e mireasma miresmelor, şi belşug de roade pămînteşti. Ce zici? Co-om?

Şi vîrîndu-şi iarăşi o mînă în buzunar, şi plesnind din degete cu cealaltă, îşi căută de drum. În vremea asta, Olga Mihailovna, care nu-şi mai lua ochii de la ceafa lui, urmărindu-l pînă cînd dispăru în umbra unor tufişuri de aluni, se întrebă, nedumerită: de unde şi pînă unde, la un bărbat de treizeci şi patru de ani, mersul acesta impunător, de general? De unde a împrumutat el pasul apăsat, dar frumos? De unde tonul acesta autoritar, de superior, şi de unde felul acesta de a vorbi cu „co-om", „mda-a" şi „drăguţule"?

Olga Mihailovna îşi aduse aminte cum, în primele luni de căsătorie, ca să nu i se urască singură acasă, se ducea la oraş, la sesiunea tribunalului, unde, în lipsa titularului, contele Alexei Petrovici, naşul ei, prezida uneori Piotr Dmitrici. În fotoliul prezidenţial, îmbrăcat în tunică şi cu colanul pe piept, Piotr Dmitrici părea cu totul altul. Gesturile lui erau solemne, glasul tunător şi dispreţuitor, şi nu lipseau nici „co-om", nici „mda-a"... Toate apucăturile lui fireşti de totdeauna, cu care Olga Mihailovna era deprinsă de acasă, se prefăceau acolo în măreţie. În fotoliu trona alt om, căruia toţi îi spuneau „domnule preşedinte". Faptul că-şi dădea seama de puterea lui nu-l lăsa să stea liniştit: mereu căuta prilejul să sune clopoţelul, să arunce cîte o căutătură severă către publicul din sală, să ridice glasul... De unde ieşise miop şi surd, cum se făcea că pe neaşteptate, nu mai vedea şi nu mai auzea bine, se încrunta şi le cerea respectivilor, cu un aer maiestuos, să se apro-

pie de masă şi să vorbească mai tare? De la înălţimea măreţiei lui, nu mai deslușea cum trebuie nici feţele şi nici glasurile, aşa fel încît, dacă în clipa aceea s-ar fi apropiat de masă însăşi Olga Mihailovna, cred că ar fi întrebat-o: „Care e numele dumitale?“... Martorilor ţărani le spunea „tu“, striga la publicul din sală de se auzea pînă în stradă, iar cu avocaţii era de-a dreptul nesuferit. Cînd lua cuvîntul procurorul, Piotr Dmitrici se aşeza cam pieziş faţă de el şi se uita cu ochii pe jumătate închişi în tavan, căutînd să arate în felul acesta că procurorul n-avea nici un rost acolo, că nu-l recunoaştea ca fiind necesar şi, prin urmare, nu-l asculta. Cînd lua cuvîntul vreun avocat mai prost îmbrăcat, Piotr Dmitrici se făcea numai urechi, dar în acelaşi timp îl măsura cu o privire ironică şi nimicitoare, care parcă voia să spună: ia uitaţi-vă ce avocaţi avem astăzi! — „Ce aţi urmărit să demonstraţi cu asta?“ — îl întrerupea. Dacă avocatul, bombastic, întrebuinţa vreun cuvînt străin, şi, în loc de „fictiv“, de pildă, pronunţa „factiv“, Piotr Dmitrici se înviora deodată şi-l întreba: „Co-om? Ce?... Factiv? Dar ce înseamnă asta, mă rog?“ Apoi adăuga, sentenţios: „Nu mai întrebuinţaţi cuvinte pe care nu le înţelegeţi“. Cînd îşi termina pledoaria, avocatul se retrăgea de la bară cu obrazul aprins şi asudat, în timp ce Piotr Dmitrici se lăsa pe speteaza fotoliului, zîmbind încîntat şi gustîndu-şi din plin biruinţa. In atitudinea lui faţă de avocaţi, îl imita oarecum pe contele Alexei Petrovici, cu deosebirea că atunci cînd contele le spunea avocaţilor: „Ei, apărare, ia las-o mai domol!“ — vorbele lui sunau firesc, blînd şi bătrîneşte, pe cînd la Piotr Dmitrici ele sunau grosolan şi forţat.

II

Se auziră aplauze. Tînărul terminase de cîntat la pian. Olga Mihailovna îşi aduse aminte de oaspeţi şi se grăbi să intre în salon.

— Te-am ascultat cu multă plăcere, — zise ea, apropiindu-se de pian. — Da, cu multă plăcere. Ai mult talent! Dar spune-mi, te rog, nu găseşti că pianul nostru e cam dezacordat?

Chiar în clipa aceea intrau în salon cei doi liceeni şi studentul.

— Doamne, dumnezeule! Ia te uită, Mitea şi Kolea! — strigă tărăgănat Olga Mihailovna, cuprinsă de o mare bucurie, ieşind în întîmpinarea lor. — Ce mari aţi crescut! Nici nu vă mai recunosc! Dar unde e mama?

— Vă rog să primiţi felicitări de ziua onomastică a soţului dumneavoastră, — începu studentul luîndu-şi un aer degajat. — Vă doresc tot binele. Ekaterina Andreevna vă trimite felicitări şi vă roagă s-o scuzaţi. Nu se simte tocmai bine.

— Asta nu-i frumos din partea ei! Toată ziua am aşteptat-o... Dumneata ai venit demult de la Petersburg? — îl întrebă Olga Mihailovna. — Cum e timpul pe acolo? — Şi, fără să-i mai aştepte răspunsul, se uită cu prietenie la băieţi şi repetă: — Ia te uită cum au crescut! Mai ieri-alaltăieri veneau la noi cu dădaca, şi acum sînt elevi de liceu! Ce e bătrîn, îmbătrîneşte şi ce e tînăr, creşte... Aţi luat dejunul?

— O, vă rog, nu vă deranjaţi! — îi răspunse studentul.

— Bine, dar aţi luat sau nu dejunul?

— Nu vă deranjaţi, pentru dumnezeu!

— Mă rog, nu vi-e foame? — întrebă aspru şi brutal Olga Mihailovna, nerăbdătoare şi înciudată. Nu-şi dăduse seama de felul cum vorbise, dar îndată începu să tuşească, şi zîmbi, înroşindu-se. — Ia te uită la ei cum au crescut! — adăugă cu blîndeţe.

— O, nu vă deranjaţi, vă rog! — repetă încă o dată studentul.

El o ruga să nu se deranjeze, însă băieţii tăceau. Se vedea bine că toţi trei erau flămînzi. Olga Mihailovna îi duse în sufragerie şi-i porunci lui Vasili să pună masa.

— Nu-i frumos din partea mamei voastre! — zicea în timp ce-i aşeza la masă. — M-a uitat de tot. Nu-i frumos, nu-i frumos, nu-i frumos... Chiar aşa să-i şi spuneţi. Dar dumneata la ce facultate urmezi? — îl întrebă apoi pe student.

— La medicină.

— Am o mare slăbiciune pentru doctori, închipuieşte-ţi! Îmi pare grozav de rău că bărbatul meu nu e doctor! Cît curaj îţi trebuie ca să faci, să zicem, o operaţie sau să diseci cadavre! Îngrozitor! Dumitale nu ţi-e frică? Eu una, cred că aş muri de spaimă... Bei o votcă, nu-i aşa?

— Vă rog să nu vă deranjaţi.

— Trebuie să bei, că doar vii de la drum. Eu, că-s femeie, şi tot beau cîte una din cînd în cînd. Iar Mitea şi Kolea or să ia cîte un păhăruţ de malaga. Să nu vă fie frică, e un vin uşor... Ia te uită la ei cît îs de voinici! Aproape că-s buni de însurat.

Olga Mihailovna vorbea fără întrerupere. Ştia din experienţă că atunci cînd vrei să-ţi întreţii oaspeţii, e mult mai uşor şi mai plăcut să vorbeşti, decît să asculţi. Cînd vorbeşti, n-ai nevoie să fii atent, să cauţi răspunsuri la întrebări şi să-ţi schimbi expresia feţei. Dar fără să vrea, îi puse studentului o întrebare serioasă, la care el începu să-i răspundă pe larg, şi atunci, de voie-de nevoie, trebui să-l asculte. Studentul ştia că Olga Mihailovna fusese şi ea studentă pe vremuri, de aceea făcea tot chipul să pară cît mai interesant.

— Dumneata ce urmezi? — îl întrebă ea, uitînd că-l mai întrebase o dată.

— Medicina.

Olga Mihailovna îşi aduse aminte că-şi părăsise demult prietenele.

— Da? Prin urmare, te faci doctor? — zise ea ridicîndu-se. — Asta e bine. Îmi pare rău că n-am urmat şi eu medicina. Atunci, aşa domnilor, mîncaţi şi pe urmă veniţi în grădină, să vă prezint domnişoarelor.

Ieşind, Olga Mihailovna se uită la ceas: erau şase fără cinci minute. Se minuna cît de încet trecea timpul

şi se înspăimîntă, gîndindu-se că pînă la miezul nopţii, cînd îi vor pleca oaspeţii, mai erau încă şase ore... Cum să le omoare ? Ce să mai spună ? Cum să se poarte cu bărbatul ei ?

In salon şi pe terasă nu mai era nimeni. Toată lumea se împrăştiase prin grădină.

„Ar trebui să le propun o plimbare pînă la ora ceaiului, fie la pădurea de mesteceni, fie cu bărcile, — se gîndea Olga Mihailovna, grăbindu-se spre terenul de crochet, de unde se auzea vorbă şi rîsete. — Iar pe cei bătrîni, să-i pun să joace vint..."

In drum spre crochet, întîlni pe lacheul Grigori, cu cîteva sticle goale.

— Unde-s doamnele ? — îl întrebă.

— La zmeuriş. Tot acolo-i şi boierul.

— Doamne, dumnezeule ! — striga cu necaz nu ştiu cine pe terenul de crochet. — Doar ţi-am mai spus de o mie de ori ! Ca să-i cunoşti pe bulgari, trebuie să-i vezi ! Nu poţi să-ţi faci o părere din ce se scrie în ziare !

Fie din pricina acestui strigăt, fie din altă pricină, Olga Mihailovna simţi deodată o slăbiciune în tot trupul, dar mai ales în picioare şi în umeri. In acelaşi timp îi pieri orice gust să mai vorbească, să mai audă, să se mai mişte.

— Grigori, — zise ea cu greu, tristă. — Cînd o fi să serveşti ceaiul sau mai ştiu eu ce, te rog să nu-mi spui mie nimic, să nu mă întrebi nimic. Să le faci toate cum te-i pricepe... şi să nu mai bocăneşti aşa cu picioarele ! Te rog mult... Nu mai pot, pentru că, vezi...

Nu termină şi se îndreptă spre crochet, dar în drum îşi aduse aminte de doamne şi o luă spre zmeuriş. Cerul, văzduhul şi copacii erau tot atît de mohorîţi ca şi înainte. Făceau a ploaie. Aerul era fierbinte şi înăbuşitor. Stoluri mari de ciori, prevestind schimbare de vreme, treceau croncănind pe deasupra parcului. Cu cît te apropiai mai mult de grădina de zarzavat, cu atît aleile erau mai neîngrijite, mai umbrite şi mai înguste. Pe una din ele, care se pierdea în desişul de peri sălbatici, de măcriş, de stejari tineri

şi de hamei, o împresurară nori întregi de musculiţe negre. Olga Mihailovna îşi acoperi faţa cu mîinile, încercînd să-şi închipuie cum o să fie omuleţul ei cel mic... Dar pe dinaintea ochilor îi trecură feţele lui Grigori, a lui Mitea, a lui Kolea şi ale mujicilor, care veniseră în dimineaţa aceea să-i felicite...

Auzind paşi, îşi descoperi ochii. Înaintea ei venea, grăbit, unchiul Nikolai Nikolaici.

— Aha, tu erai, drăguţă? Sînt foarte fericit că te văd... făcu el gîfîind. — Numai două vorbe, te rog... — Îşi şterse cu batista bărbia rasă şi aprinsă, se trase un pas îndărăt şi-şi ridică braţele în sus, holbîndu-şi ochii. — Cît o să mai dureze asta, drăguţă? — începu el repede, înecîndu-se. — Te întreb: cît o să mai meargă aşa? Nu mai spun că opiniile lui huliganice îi demoralizează pe cei din jurul lui, că jigneşte, în persoana mea şi a oricărui om cinstit şi cu mintea întreagă, tot ce e mai bun şi mai sfînt. Nu, astea nu le mai spun. Dar cel puţin să fie decent! Iar dumnealui, ce face? Ţipă, urlă, îşi dă aere, face pe Bonapartele şi nu te lasă să plasezi o vorbă... Şi ce gesturi măreţe, ce rîs ca de general şi ce ton îngăduitor... Dă-mi voie să te întreb: cine e dumnealui, mă rog? Te întreb: cine e dumnealui? Apoi să-ţi spun eu cine-i: e bărbatul nevestei lui, un mic proprietăraş, care a avut norocul să se însoare cu o fată bogată! Un parvenit, un iunker ca atîţi alţii! Un tip şcedrinian [14]! Pe cinstea mea, una din două: ori suferă de grandomanie, ori are dreptate şobolanul cel bătrîn, contele Alexei Petrovici, care demult a căzut în mintea copiilor, cînd spune că tineretul şi plodurile din ziua de azi ajung la maturitate tîrziu, şi pînă la patruzeci de ani se joacă de-a caii şi de-a generalii!

— Asta aşa e, aşa e... — încuviinţă Olga Mihailovna. — Dar lasă-mă să trec, te rog.

— Acum, gîndeşte-te şi tu: unde pot să-l ducă toate astea? — urmă unchiul tăindu-i drumul. — Cum o să se sfîrşească jocul ăsta de-a conservatorul şi de-a generalul? L-au şi dat în judecată. Gata! Eu unul sînt foarte încîntat. A ţipat, a bătut din pi-

tior, pînă a ajuns şi pe banca acuzaţilor. Şi nu la tribunal, ci la curtea de apel! Nici nu se putea mai rău! Şi pe urmă, trebuie să ştii că s-a certat cu toată lumea. Uite, azi e ziua lui onomastică, dar n-a venit nici Vostreakov, nici Iahontov, nici Vladimirov, nici Şevud, nici contele... Şi cred că mai conservator decît Alexei Petrovici nu mai este nimeni. Şi vezi că nici el n-a venit. Şi n-o să mai vină niciodată! Ai să vezi că n-o să mai vină!

— Doamne, dar ce vină am eu? — întrebă Olga Mihailovna.

— Cum asta, ce vină ai? Doar eşti nevasta lui! Eşti deşteaptă, ai învăţat la universitate şi în puterea ta stă să faci din el un om muncitor şi cumsecade!

— La universitate nu te învaţă nimeni ce trebuie să faci, ca să ai influenţă asupra oamenilor imposibili! După cum văd, o să fiu nevoită să vă cer iertare tuturor că am urmat şi eu o facultate! — zise Olga Mihailovna cu asprime. — Ascultă, unchiule, dacă ar sta cineva să-ţi zdrăngănească la ureche cît e ziua de mare aceeaşi şi aceeaşi gamă, cred că ai rupe-o la fugă. Iar eu, de un an întreg, zi după zi, nu aud decît unul şi acelaşi lucru. Destul, domnilor, fie-vă milă de mine!

Unchiul îşi luă un aer grav, îi aruncă o privire mirată şi un zîmbet batjocoritor îi strîmbă gura.

— Va să zică aşa!... — făcu el tărăgănat, cu glas bătrînesc. — Iartă-mă! De ce nu mi-ai spus de la început că eşti sub influenţa lui şi că ţi-ai schimbat părerile? Iartă-mă, te rog!

— Da, mi-am schimbat părerile, — strigă ea. — Bucură-te!

— Iartă-mă!

Unchiul se mai înclină o dată ceremonios, cam pieziş, apoi, făcîndu-se parcă şi mai mic, bătu din călcîie şi o luă îndărăt.

„Prostul! — se gîndi ea. — Mai bine s-ar duce acasă."

Olga Mihailovna găsi doamnele şi tineretul în grădina de zarzavat, la zmeuriş. Unii mîncau zmeură,

alţii, care se săturaseră, se plimbau printre straturile de căpşuni sau scotoceau tufele de mazăre zaharoasă. Ceva mai departe de zmeuriş, lîngă un măr stufos, proptit de jur împrejur cu pari smulşi din gardul cel vechi, Piotr Dmitrici cosea iarbă. Părul îi căzuse peste frunte, cravata i se deznodase, lanţul de la ceas îi scăpase din cheotoare. In fiecare pas şi în fiecare aruncătură de coasă se veda pricepere şi se ghicea o mare putere fizică. Lîngă el stăteau Liubocika şi fetele vecinului lor, colonelul Bukreev, Natalia şi Valentina sau, cum le spunea toată lumea, Nata şi Vata; amîndouă blonde şi anemice, bolnăvicios de grase, de vreo 16 sau 17 ani. Erau îmbrăcate în rochii albe şi semănau uimitor una cu alta. Piotr Dmitrici învăţa fetele să cosească.

— E foarte simplu... — zicea el. — Numai, trebuie să ştii cum să ţii coasa şi să nu te grăbeşti, adică să nu consumi mai multă energie decît trebuie. Uite aşa... Vrei să încerci? — şi îi întinse coasta Liubocikăi. — Ia să te vedem!

Liubocika luă coasa cu neîndemînare, se înroşi toată şi izbucni în rîs.

— Nu-ţi fie frică, Liubov Alexandrovna! — îi strigă Olga Mihailovna în gura mare, ca s-o audă toate doamnele şi să ştie că era şi ea acolo, printre ele. — Nu-ţi fie frică! Invaţă. Te pomeneşti că te măriţi cu vreun tolstoian [15], care o să te pună la cosit!

Liubocika făcu vînt coasei, dar izbucni din nou în rîs şi o lăsă jos, istovită. Ii era ruşine, dar în acelaşi timp îi făcea plăcere că i se vorbea ca unei femei în toată firea. Fără un zîmbet, Nata luă coasa cu un aer grav şi nepăsător, îi făcu vînt, curajoasă, dar coasa se înţepeni în iarbă. Gravă şi nepăsătoare, ca şi sora ei, Vata ridică în tăcere coasa, fără un zîmbet şi o înţepeni şi ea în pămînt. Apoi, cele două surori se luară de braţ şi se îndreptară, fără o vorbă, spre zmeuriş.

Piotr Dmitrici rîdea şi zburda ca un băieţaş. Şi această veselie copilărească îl făcea să pară nespus de bun şi-i stătea mai bine ca oricînd. Aşa-i plăcea Olgăi Mihailovna să-l vadă. Dar de obicei zburdăl-

nicia aceasta nu ţinea mult. Aşa se întîmplă şi acum: după ce se jucă o vreme cu coasa, găsi, dumnezeu ştie de ce, că era necesar să dea copilăriilor lui un aer de seriozitate.

— Trebuie să vă mărturisesc, — zise el, — că atunci cînd cosesc, mă simt mai sănătos, mai echilibrat. Dacă aş fi silit să duc numai o viaţă de intelectual, cred că aş înnebuni! Simt că nu-s făcut să fiu un om de cultură. Eu ar trebui să cosesc, să ar, să semăn, să învăţ caii la ham...

Şi Piotr Dmitrici începu o discuţie nesfîrşită, vorbind doamnelor despre foloasele muncii manuale, despre cultură, despre răul pe care-l aduc omului banii, despre proprietate... Ascultîndu-l, Olga Mihailovna îşi aduse aminte, fără să ştie de ce, de zestrea ei.

„O să vină o vreme, — se gîndi ea, — cînd n-o să-mi ierte că sînt mai bogată decît el. E mîndru, e plin de amor propriu. Presimt că o să înceapă a mă urî pentru că-mi datorează atît de mult...“

Olga Mihailovna se opri lîngă colonelul Bukreev care, mîncînd zmeură, se amestecase şi el în discuţie.

— Poftiţi, — zise colonelul făcîndu-le loc Olgăi Mihailovna şi lui Piotr Dmitrici. — Aici e cea mai coaptă... Şi, cum vă spuneam, după Proudhon [16], — urmă ridicînd glasul, — proprietatea înseamnă furt. Eu însă, mărturisesc, nu-l recunosc pe Proudhon şi nu-l consider ca pe un filozof. După mine, unul, franţujii nu sînt o autoritate, dumnezeu cu ei!

— În ceea ce-i priveşte pe Proudhonii şi pe Buckleii [17] dumitale, sînt un profan, — răspunse Piotr Dmitrici. — Dacă-i vorba de filozofie, apoi adresaţi-vă consoartei mele. Ea a învăţat la universitate şi-i cunoaşte pe toţi Schopenhauerii [18], şi Proudhonii ăştia, ca pe cele cinci degete de la mînă...

Olga Mihailovna se simţi iarăşi plictisită. Şi iarăşi o luă prin grădină, pe cărarea dintre meri şi peri, şi iarăşi avea aerul că se duce să-şi vadă de nu ştiu ce treburi foarte importante. Iată căsuţa grădinarului... În prag stă Varvara, soţia lui, şi cei patru copii ai lor, toţi cu capul mare şi tunşi chilug. Varvara e şi ea însărcinată, şi aşteaptă să nască, după soco-

teala ei, de Sfîntul Ilie prorocul. Uitîndu-se în tăcere la copii, Olga Mihailovna o întrebă:

— Ei, cum te simţi?

— Binişor...

Tăcură din nou. Cele două femei aveau aerul că se înţeleg şi fără vorbe.

— Mă apucă groaza cînd mă gîndesc că am să nasc. Aşa-i pesemne, întîia oară, — zise Olga Mihailovna, după ce se gîndi cîtva timp. — Mereu mi se pare că n-am să pot suporta naşterea şi că am să mor.

— Şi mie mi se părea aşa, şi uite că trăiesc... Aşa-i omul!

Varvara, însărcinată pentru a cincea oară, prin urmare cu o bogată experienţă, se uita cam de sus la stăpîna ei şi-i vorbea în sentinţe, aşa că, fără să vrea, Olga Mihailovna îi simţea ascendentul. Ar fi vrut să-i mai vorbească despre frica ei, despre copil, despre tot ce simţea, însă nu îndrăznea: se temea că toate acestea or să i se pară Varvarei nimicuri şi copilării. Şi tăcea, aşteptînd să vadă ce o să-i spună Varvara.

— Olea, hai acasă! — o strigă Piotr Dmitrici din zmeuriş.

Olga Mihailovna era fericită că putea să tacă, să aştepte şi să se uite la Varvara. Ar fi fost în stare să stea aşa şi să tacă fără rost, pînă s-o înnopta. Totuşi, n-avea încotro, trebuia să se ducă. Dar n-apucă bine să se depărteze de căsuţa grădinarului, că înaintea ei apărură alergînd Liubocika, Vata şi Nata. Ajungînd la cîţiva paşi de ea, cele două surori se opriră amîndouă deodată, ca încremenite. Liubocika însă veni în goană şi i se aruncă de gît.

— Dnaga mea! Buna şi nepreţuita mea! — începu fata sărutînd-o pe obraji şi pe gît. — Hai să luăm ceaiul pe insulă!

— Pe insulă! Pe insulă! — repetară Nata şi Vata, amîndouă o dată, fără să zîmbească.

— Bine, dragele mele, dar vine ploaia.

— Nu plouă, nu plouă! — strigă Liubocika luîndu-şi un aer plîngător. — Toată lumea vrea să meargă. Haide, draga, buna mea!

— Toată lumea se pregăteşte să mergem la ceai pe insulă, — zise apropiindu-se, Piotr Dmitrici. — Dă dispoziţii... Noi ne ducem cu bărcile, iar samovarele şi ce mai trebuie, să le aducă servitorii cu trăsura.

Veni alături de ea şi o luă de braţ. Olga Mihailovna ar fi vrut să-i spună ceva neplăcut, ceva care să-l usture. De pildă, să-i amintească de zestre. I se părea că, cu cît o să-i vorbească mai aspru, cu atît o să fie mai bine. Se gîndi puţin, apoi întrebă:

— De ce n-o fi venit contele Alexei Petrovici? Păcat!

— Ba eu sînt cît se poate de bucuros că n-a venit, — minţi Piotr Dmitrici. — M-am săturat de imbecilul ăsta ca de mere pădureţe.

— Da, dar înainte de masă îl aşteptai cu atîta nerăbdare!

III

Peste o jumătate de oră, oaspeţii se adunaseră pe mal, lîngă stîlpii de care erau legate bărcile. Vorbeau cu toţii şi rîdeau într-una, şi din pricina umblatului fără rost de colo pînă colo, nu izbuteau să se aşeze în bărci. Trei bărci erau încărcate, dar două rămîneau goale. Se pierduseră cheile şi mereu alerga cîte unul la conac, să le caute. Unii erau de părere că ar fi la Grigori, alţii că ar fi la administrator, iar alţii cereau să cheme fierarul şi să spargă lacătele. Şi vorbeau toţi deodată, asurzindu-se şi întrerupîndu-se unul pe altul. Piotr Dmitrici umbla nerăbdător pe mal, strigînd:

— Asta-i curată porcărie. Cheile trebuie să stea totdeauna în sală, pe fereastră. Cine-a îndrăznit să le ia de acolo? Administratorul n-are decît să-şi facă barcă, dacă are gust!

In sfîrşit, se găsiră şi cheile. Dar atunci se văzu că lipseau două vîsle. Şi iarăşi începu zarva. Piotr

Dmitrici, care se plictisise să umble mereu de colo pînă colo, sări într-o luntre îngustă şi lungă, scobită în trunchiul unui plop, şi, clătinîndu-se de gîndeai că o să cadă în apă, se depărtă de mal. După el, în rîsetele şi ţipetele ascuţite ale domnişoarelor, plecară şi celelalte bărci.

Cerul alb şi înnorat, stuful, copacii de pe mal şi bărcile cu oamenii şi cu vîslele lor se răsfrîngeau în apă ca într-o oglindă. In adîncul de sub bărci, în prăpastia fără fund, era tot cer şi zburau tot păsări... Malul, pe care se afla conacul, se înălţa prăpăstios, acoperit cu copaci, iar pe celălalt, cu povîrnişul dulce, se întindeau pînă departe lunci verzi şi sclipeau ochiuri de apă. Cînd bărcile se depărtară ca la vreo cincizeci de stînjeni, pe malul cu povîrnişul lin se iviră, de după sălciile jalnic aplecate, mai multe izbe şi o cireadă de vaci, apoi se auziră cîntece, strigăte de oameni beţi şi glasul unei armonici.

Ici şi colo, pe apa rîului trecea cîte o luntre de pescari, ducîndu-se să aşeze cîrligele pentru noapte. Intr-una din ele trecu un grup de lăutari amatori, toţi cu chef. Viorile şi violoncelul cu care cîntau erau meşterite de mîna lor.

Olga Mihailovna stătea la cîrmă. Ca să le ţină de urît oaspeţilor, vorbea mereu. Şi un zîmbet îi flutura pe buze, dar din cînd în cînd trăgea cu coada ochiului la bărbatul ei, care, stînd în picioare şi vîslind cu o singură lopată, îşi ducea luntrea în fruntea tuturor. Luntrea lui uşoară, cu botul ascuţit, căreia oaspeţii îi ziceau „Duşegubka“[1]), iar Piotr Dmitrici, cine ştie de ce, „Penderaklia“, alerga repede şi avea un aer sprinten şi viclean, de-ai fi zis că-l ura pe Piotr Dmitrici, că era atît de greu, şi că abia aştepta momentul potrivit să-i fugă de sub picioare. Olga Mihailovna se uita din cînd în cînd la el. Îi era silă şi de frumuseţea lui care plăcea tuturor, şi de ceafa lui, şi de ţinuta lui nefirească, şi de purtarea lui intimă cu femeile. Pe toate cele din barcă nu le putea suferi

[1]) Duşegubka — pierzania sufletului. Aşa le spun ruşii luntrelor înguste şi lungi, care se răstoarnă uşor. (N. trad.)

şi era geloasă pe ele, dar în acelaşi timp tremura de teamă ca nu cumva luntrişoara aceea nestabilă să se răstoarne şi să se întîmple o nenorocire.

— Mai încet, Piotr ! — îi striga cu inima strînsă de frică. — Vino în barcă la noi. Ştim doar că eşti curajos !

Pe Olga Mihailovna o plictiseau şi bărbaţii cu care era în barcă. Oameni obişnuiţi, oameni cumsecade, cum sînt atîţia, dar în clipa aceea fiecare din ei i se părea ciudat şi rău. In fiecare nu vedea decît minciună. «Iată-l, de pildă, pe tînărul cel care vîsleşte, cu părul castaniu, cu ochelari în ramă de aur şi cu o bărbuţă frumoasă, — se gîndea ea. — E prototipul feciorului de bani gata, veşnic sătul şi fericit. Toată lumea îl consideră ca pe un om cinstit, ca pe un liber-cugetător cu vederi înaintate. Nici nu s-a împlinit anul de cînd a ieşit de pe băncile universităţii şi s-a aşezat în judeţul nostru, şi-l şi auzi spunînd : „Noi, militanţii zemstvei..." Dar o să mai treacă un an şi, ca atîţi alţii, o să se plictisească şi o să plece la Petersburg. Iar ca să-şi îndreptăţească fuga, o să spună peste tot că zemstva nu face nici două parale şi că e grozav de dezamăgit. Cît despre tînăra lui soţie, care stă în cealaltă barcă şi nu-şi mai ia ochii de la el, e şi ea tot atît de încredinţată că bărbatul ei este un „militant al zemstvei", după cum, peste un an, o să fie tot atît de încredinţată că zemstva nu face nici două parale. Să-l luăm acum pe domnul cel gras, bine bărbierit, care poartă o pălărie de pai cu panglică latâ şi ţine între dinţi o ţigară scumpă de foi. Acestuia îi place să spună : „E timpul să ne lăsăm de fantezii şi să ne apucăm de treabă !" Are porci de rasă, York, stupi Butlerov, rapiţă, ananaşi, presă de ulei, brînzărie, contabilitate dublă italiană... Şi totuşi, în fiecare vară scoate la tăiere cîte o bucată de pădure şi îşi ipotechează o parte din pămînt, ca să-şi petreacă toamna în Crimeea, împreună cu amanta lui... Dar unchiul Nikolai Nikolaici, care-i supărat foc pe Piotr Dmitrici, şi totuşi nu se duce acasă !»

Olga Mihailovna se uită la celelalte bărci, descoperind şi acolo tot numai făţarnici, oameni ciudaţi

sau proşti. Încercă apoi să-şi amintească de toţi cei pe care-i cunoştea în judeţ, dar nu găsi nici unul, despre care să poată spune o vorbă bună. Toţi i se păreau oameni de nimic — şterşi, mărginiţi, înguşti la minte, nesinceri şi cruzi. Nici unul nu spunea ce gîndea şi nu făcea ce voia. Plictiseala şi deznădejdea o înăbuşeau. Îi venea să-şi arunce zîmbetul de pe faţă, să se ridice în picioare şi să strige: „M-am săturat de voi!“ Apoi, să sară în apă şi s-o ia înot spre mal.

— Domnilor, să-l remorcăm pe Piotr Dmitrici! — strigă cineva.

— Să-l remorcăm! Să-l remorcăm! — strigară şi ceilalţi. — Olga Mihailovna, luaţi-vă soţul la remorcă!

Ca să-l ia la remorcă, Olga Mihailovna care stătea la cîrmă, trebuia să pîndească momentul şi să prindă cu îndemînare „Penderaklia“ de lanţul de la proră. Cînd se aplecă să apuce lanţul, Piotr Dmitrici se încruntă şi se uită la ea cu îngrijorare.

— Vezi să nu răceşti! — îi zise.

„Dacă într-adevăr ne porţi de grijă, mie şi copilului, atunci de ce mă chinuieşti?“ — se gîndi Olga Mihailovna.

Piotr Dmitrici se dădu bătut, dar, nevrînd să fie luat la remorcă, sări din „Penderaklia“ în barca ticsită de oameni. Sări însă cu atîta nepăsare încît barca se aplecă pe o parte şi toţi cei dinăuntru începură să ţipe, îngroziţi.

„A sărit numai ca să facă impresie asupra femeilor, — îşi zise Olga Mihailovna. — Ştie că sare frumos...“

De plictiseală, de necaz, din pricina zîmbetului forţat şi a apăsării pe care o simţea în tot trupul, — cel puţin aşa i se părea — începuseră să-i tremure şi mîinile şi picioarele. Ca să-şi ascundă tremurul, căută să vorbească mai tare, să rîdă, să se agite...

„Dacă s-o întîmpla să izbucnesc în plîns, — îşi zicea, — o să spun că mă dor măselele...“

Dar bărcile acostară în sfîrşit, pe insula „Bunei Speranţe“. Aşa i se zicea peninsulei pe care o forma

cotitura în unghi ascuțit a rîului. Insula era acoperită în întregime cu o dumbravă de mesteceni, de stejari, de sălcii și plopi. Sub copaci, mesele erau gata întinse, samovarele clocoteau, iar Vasili și Grigori, în frac și cu mănuși albe împletite, așezau farfuriile și paharele. Pe celălalt mal, în fața „Bunei Speranțe", stăteau trăsurile cu care fuseseră aduse proviziile. Coșurile și legăturile cu mîncare erau cărate pe insulă într-o luntre care semăna grozav cu „Penderaklia". Lacheii, vizitiii și pînă și mujicul care vîslea la luntre, aveau întipărit pe față un aer de sărbătoare, cum nu au de obicei, la zile onomastice, decît copiii și servitorii.

În timp ce Olga Mihailovna turna apa peste ceai și umplea paharele, oaspeții își făceau de lucru cu vișinata și cu prăjiturile. Dar, așa cum se întîmplă totdeauna cînd se servește ceai la picnicuri, îndată începu zăpăceala și gălăgia, atît de supărătoare și de obositoare pentru gazde. Nici nu terminaseră Grigori și Vasili să împartă ceaiul, cînd mai multe mîini cu pahare goale se și întinseră spre Olga Mihailovna. Unul voia ceai fără zahăr, al doilea dorea să fie mai tare, al treilea mai slab, iar al patrulea îi mulțumea. Și ea trebuia să țină minte toate aceste dorințe, ca pe urmă să strige: „Ivan Petrovici, dumneata ai vrut fără zahăr?" sau „Domnilor, cine a cerut un ceai mai slab?" Dar cel care ceruse ceaiul mai slab sau fără zahăr uitase și el și, luat înainte de vreo discuție plăcută, primea cel dintîi pahar care i se întindea. Mai la o parte umblau de colo pînă colo, ca niște umbre, cîțiva oaspeți cu fețele abătute, prefăcîndu-se că cercetează iarba, căutînd ciuperci, sau că citesc etichetele de pe cutii: erau cei pentru care nu ajunseseră paharele. „Dumneata ai băut?" — întreba pe cîte unul Olga Mihailovna. Iar cel întrebat, după ce o ruga să nu se deranjeze, adăuga: „Lăsați, o să mai aștept", cu toate că gazda ar fi fost mai bucuroasă să-l vadă plecînd, decît așteptînd.

Unii, luați înainte de discuții, își sorbeau ceaiul încet, păstrînd paharele și cîte o jumătate de ceas, în

timp ce alţii, mai ales cei care se cam întrecuseră cu băutura la prînz, nu plecau de lîngă masă şi dădeau pe gît pahar după pahar, aşa încît Olga Mihailovna abia dovedea să le umple din nou. Un tînăr cu pretenţii de mucalit îşi bea ceaiul ruseşte, muşcînd întîi din bucăţica de zahăr şi sorbind apoi încet ceaiul din pahar, însoţindu-şi fiecare sorbitură cu vorbele: „Tare-mi mai place, păcătosul de mine, buruiana asta chinezească!“ Iar după ce-şi golea paharul, se ruga, oftînd din adînc: „Vă rog, încă un hîrbuşor!...“ In felul acesta, tînărul bău nenumărate pahare cu ceai, muşcînd cu zgomot din bucăţelele de zahăr şi închipuindu-şi, fără îndoială, că era plin de haz şi original şi că imita la perfecţie pe negustori. Nimeni nu-şi dădea seama că aceste nimicuri erau de-a dreptul chinuitoare pentru gazdă. De altfel ar fi fost şi greu să-şi dea seama, deoarece Olga Mihailovna nu înceta o clipă să zîmbească prieteneşte şi să vorbească vrute şi nevrute.

Intr-adevăr, Olga Mihailovna nu se simţea bine... O supăra faptul că era prea multă lume, o supărau rîsul şi întrebările, tînărul cel glumeţ, lacheii zăpăciţi şi rupţi de oboseală, copiii care se învîrteau în jurul mesei. O supăra asemănarea dintre Vlata şi Nata şi dintre Kolea şi Mitea, deoarece era greu să ţii minte care din ei luase ceai şi care nu. Işi dădea seama că zîmbetul ei silit se prefăcea cu încetul într-o strîmbătură răutăcioasă şi i se părea că dintr-o clipă într-alta o să izbucnească în plîns.

— Domnilor, plouă! — strigă cineva.

Toţi îşi ridicară ochii în sus.

— Da, într-adevăr, plouă... — încuviinţă Piotr Dmitrici, ştergîndu-şi obrazul.

Căzuseră doar cîteva picături, dar încă nu ploua. Totuşi, oaspeţii îşi lăsară ceaiul şi porniră să se agite. La început, toţi voiau să se întoarcă acasă cu trăsurile, dar se răzgîndiră şi se îndreptară spre bărci. Pretextînd că trebuia să dea dispoziţii pentru masa de seară, Olga Mihailovna ceru îngăduinţa să părăsească societatea şi să plece cu trăsura.

Îndată ce se aşeză în caleaşcă, îşi lăsă faţa să se odihnească după încordarea în care o ţinuse, zîmbind mereu. Şi aşa, aspră şi încruntată, străbătu satul, răspunzînd la ploconelile mujicilor pe care-i întîlnea în drum. Ajungînd la conac, intră în casă pe din dos şi se duse de-a dreptul în dormitor, întinzîndu-se pe patul bărbatului ei.

— Doamne, dumnezeule! — şoptea — oare cu ce voi fi greşit, ca să am parte de această muncă silnică? Ce caută aici oamenii aceştia şi de ce se prefac că se distrează? Ce rost are zîmbetul meu, de ce sînt prefăcută? Nu, asta n-o înţeleg, n-o înţeleg!

Se auziră paşi şi glasuri. Se întorceau oaspeţii.

„Nu-i nimic, — se gîndi Olga Mihailovna. — O să mai stau puţin culcată."

Dar, în clipa aceea, fata din casă intră în dormitor şi-i spuse:

— Cuconiţă, pleacă Maria Grigorievna.

Olga Mihailovna sări de pe pat, îşi potrivi părul şi ieşi grăbită din dormitor.

— Bine, Maria Grigorievna, dar ce înseamnă asta? — începu ea cu glas supărat, ieşindu-i înainte Mariei Grigorievna. — Unde te grăbeşti?

— Nu se poate, draga mea, nu se poate! Şi aşa am stat prea mult! Mă aşteaptă copiii acasă.

— Nu e frumos din partea dumitale! De ce n-ai adus şi copiii?

— Draga mea, dacă îmi dai voie, o să ţi-i aduc într-o zi de lucru, că astăzi...

— O, te rog, te rog! — o întrerupse Olga Mihailovna. — O să fiu foarte fericită! Ai nişte copii aşa de drăguţi! Sărută-i pe toţi... Cu toate astea, să ştii că m-am supărat! Nu înţeleg de ce te grăbeşti aşa...

— Nu se poate, nu se poate... Rămîi cu bine, draga mea. Şi păzeşte-te. Nu uita că în starea dumitale...

Cele două femei se îmbrăţişară. După ce-şi petrecu prietena pînă la caleaşcă, Olga Mihailovna se întoarse în salon, la celelalte. În vremea asta se aprinseră luminile şi bărbaţii se aşezară la mesele de joc.

IV

Oaspeţii începură să plece pe la douăsprezece şi un sfert, cînd se termină masa de seară. Olga Mihailovna stătea în cerdac, îi petrecea şi le spunea:

— N-ai face rău să iei un şal! Văd că se cam răcoreşte... Să nu răceşti, doamne fereşte!

— N-avea nici o grijă, Olga Mihailovna! — răspundeau cei care plecau, aşezîndu-se în caleaşcă. — Rămîneţi cu bine! Nu uitaţi că vă aşteptăm! Să nu cumva să nu vă ţineţi de vorbă!

— Prrr! — îşi strunea caii vizitiul.

— Mînă, Denis! Rămîi cu bine, Olga Mihailovna!

— Sărutări copiilor!

Caleaşca se urnea din loc şi dispărea imediat în întuneric. În cercul de lumină roşie pe care-l aşternea lampa pe drum, se ivea altă pereche sau altă troică de cai neastîmpăraţi, precum şi umbra vizitiului cu mîinile întinse. Şi iarăşi începeau sărutările, reproşurile şi rugăminţile: să mai poftească, sau să ia şalul... Piotr Dmitrici ieşea grăbit din sală şi ajuta doamnelor să se aşeze în caleaşcă.

— Ia-o acum pe la Efremovscina, — îl sfătuia el pe vizitiu. — Prin Mankino e mai aproape, dar e drumul rău. Să nu cumva să vă răsturnaţi... La revedere, fiinţă încîntătoare! *Mille compliments* pictorului dumitale.

— Rămîi cu bine, Olga Mihailovna, rămîi cu bine, sufleţelule! Intră în casă, să nu răceşti! E cam umezeală!

— Prrr! Îţi vine să zburzi, hai?

— De unde ai caii ăştia? — se interesa Piotr Dmitrici.

— I-am cumpărat în postul mare de la Haidarov, — răspundea vizitiul.

— Buni telegari...

Şi Piotr Dmitrici bătea cu palma crupa lăturaşului.

— Ei, mînă! Drum bun!

În sfîrşit, plecă şi cel din urmă oaspete. Cercul de lumină roşie de pe drum se clătină, apoi se trase

la o parte, se făcu mic şi se stinse: Vasili luase lampa din cerdac. De obicei, după ce-şi petreceau oaspeţii, Piotr Dmitrici şi Olga Mihailovna se opreau în salon şi începeau să sară în sus unul în faţa altuia, să bată din palme şi să cînte: „Au plecat! Au plecat! Au plecat!" De data aceasta, Olga Mihailovna n-avea gust să sară în sus. Se duse de-a dreptul în dormitor, se dezbrăcă şi intră în aşternut.

Credea că o să aţipească numaidecît şi că o să doarmă adînc: o dureau şi picioarele, şi umerii, îi vuia capul de prea multă vorbă şi simţea, ca şi mai înainte, o greutate în tot trupul. Îşi trase plapuma peste cap, dar după ce rămase aşa cîteva minute, aruncă o privire spre candelă, ascultă liniştea care stăpînea în odaie, şi la colţul gurii îi înflori un zîmbet.

— Tare-i bine, tare-i bine... — şoptea, strîngîndu-şi sub ea picioarele care, de atîta umblet, i se păreau mai lungi. — Să dorm acum, să dorm...

Dar simţind un neastîmpăr şi în picioare şi în tot trupul, se întoarse pe partea cealaltă. O muscă mare bîzîia prin odaie şi se izbea, năucă, de tavan. Îi auzea de asemenea şi pe Grigori şi Vasili, cum strîngeau mesele în salon, călcînd cu băgare de seamă. I se părea, acum, că n-o să poată adormi, decît atunci cînd vor înceta toate zgomotele din casă. Şi, nerăbdătoare, se întoarse iarăşi pe cealaltă parte.

Din salonul cel mare se auzea glasul lui Piotr Dmitrici. Se vede că vreunul din oaspeţi rămăsese să doarmă la ei, deoarece Piotr Dmitrici zicea:

— Nu spun că contele Alexei Petrovici e un om prefăcut. Însă, dacă pare aşa, e din vina dumneavoastră, domnilor, pentru că faceţi tot chipul să-l vedeţi altfel decît este în realitate. Îi luaţi prostia drept originalitate, familiaritatea drept bunătate şi lipsa totală de opinii drept conservatorism. Admit, dacă vrei, că e conservator de optzeci şi patru de carate. Dar te întreb: ce este, în fond, conservatorismul?

Piotr Dmitrici îşi răcorea sufletul. Era furios şi pe contele Alexei Petrovici, şi pe oaspeţi, şi pe sine

însuşi. Îi batjocorea pe toţi, şi pe oaspeţi, şi pe conte, şi, supărat şi pe propria lui persoană, era în stare să debiteze şi să susţină tot ce-i trecea prin minte.

După ce-şi conduse oaspetele la culcare, se plimbă o vreme prin salon, prin sufragerie, prin coridor, prin birou, apoi iarăşi prin salon şi, în sfîrşit, intră în dormitor. Olga Mihailovna stătea culcată pe spate, acoperită cu plapuma numai pînă la mijloc (i se părea grozav de cald) şi urmărea încruntată musca cea mare care se izbea mereu de tavan.

— A rămas cineva să doarmă la noi? — întrebă ea.

— Da, Egorov.

Piotr Dmitrici se dezbrăcă şi se culcă în patul lui. Fără o vorbă, îşi aprinse o ţigară şi începu şi el să se uite după muscă. Privirea îi era aspră şi tulbure. Vreo cinci minute la şir, Olga Mihailovna îi cercetă în tăcere profilul frumos. Îşi zicea, dumnezeu ştie de ce, că dacă bărbatul ei s-ar întoarce pe neaşteptate cu faţa spre ea şi i-ar spune: „Olea, mi-e sufletul greu!“ — ar începe să plîngă, sau poate să rîdă, şi s-ar simţi mai uşurată. I se părea că şi picioarele o dor, şi tot trupul, numai pentru că simţea apăsarea aceea pe suflet.

— Piotr, la ce te gîndeşti? — îl întrebă.

— La nimic... — îi răspunse el.

— Am observat că în timpul din urmă ai secrete faţă de mine... Asta nu-i bine.

— De ce nu-i bine? — o întrebă Piotr Dmitrici, rece, dar nu imediat. — Fiecare din noi îşi are viaţa lui personală, prin urmare e firesc să-şi aibe şi secretele lui.

— Viaţa personală, secretele lui... astea-s vorbe! Cum de nu-ţi dai seama că mă jigneşti? — izbucni Olga Mihailovna, ridicîndu-se şi aşezîndu-se pe pat. — Dacă ai ceva pe suflet, de ce te ascunzi de mine? Şi apoi, de ce socoteşti că e mai potrivit să-ţi deschizi inima altor femei, decît soţiei tale? Să ştii că am auzit cum îi făceai confidenţe Liubocikăi, azi, la prisacă.

— Felicitările mele. Îmi pare foarte bine că ai auzit.

Asta însemna: lasă-mă în pace, nu mă împiedica să mă gîndesc! Olga Mihailovna se indignă. Necazul, ura şi mînia care i se adunaseră peste zi în suflet începură parcă să spumege. Simţi nevoia să-i spună tot, chiar în clipa aceea, fără să mai lase nimic pe mîine, să-l jignească, să se răzbune... Stăpînindu-se să nu strige, zise:

— Să ştii că purtarea ta e josnică, josnică, josnică! Toată ziua nu te-am putut suferi — iată unde am ajuns!

Piotr Dmitrici se ridică şi el şi se aşeză pe pat.

— Da, e josnică, josnică, josnică! — urmă Olga Mihailovna, începînd să tremure din tot trupul. — Şi te rog să nu mă felicitezi! Felicitează-te mai curînd pe tine! Ruşine să-ţi fie! Iată unde te-a adus prefăcătoria: ţi-e ruşine să rămîi singur între patru pereţi cu nevastă-ta. Eşti un prefăcut! Te cunosc acum pînă în măduva oaselor şi înţeleg fiecare pas pe care-l faci!

— Olea, te rog să-mi spui şi mie cînd nu eşti în apele tale, ca să mă culc în birou.

Şi zicînd aşa, Piotr Dmitrici îşi luă perna şi ieşi din odaie. La asta, Olga Mihailovna nu se aşteptase. Rămase cîteva clipe mută, cu gura căscată şi, tremurînd din tot trupul, se uită la uşa pe care dispăruse bărbatul ei. Se chinuia să înţeleagă ce însemnau toate acestea. Să fie vreo manevră, din cele de care uzează oamenii prefăcuţi cînd se ceartă şi nu au dreptate? Sau poate o jignire premeditată împotriva amorului ei propriu? Cum să interpreteze gestul lui? Şi Olga Mihailovna îşi aduse aminte de vărul ei, ofiţerul, un băiat plin de viaţă, care-i povestise de multe ori, rîzînd, că atunci cînd nevasta lui „începea să-i bată capul la miezul nopţii", el îşi lua perna şi se retrăgea fluierînd în birou, iar femeia rămînea într-o situaţie stupidă şi ridicolă. Ofiţerul era însurat cu o femeie bogată, proastă şi capricioasă, pe care n-o respecta dar o suporta.

Olga Mihailovna sări din pat. I se părea că nu-i

mai rămînea altceva de făcut decît să se îmbrace cît mai repede şi să plece pentru totdeauna din casa aceea. Casa era a ei, e drept, dar cu atît mai rău pentru Piotr Dmitrici! Şi, fără să stea la gînduri, dacă ceea ce făcea era bine sau nu, se îndreptă grăbită spre birou, să-i aducă la cunoştinţă lui Piotr Dmitrici hotărîrea ei („logică de muiere!" îi trecu prin minte), şi să-i mai arunce la despărţire cîteva vorbe jignitoare, să-l usture...

Piotr Dmitrici stătea întins pe divan şi se făcea că citeşte ziarul. Alături, pe scaun, ardea o lumînare. Ziarul o împiedica pe Olga Mihailovna să-i vadă faţa.

— Vă rog să vă daţi osteneala de a-mi explica ce înseamnă asta... Vă întreb!

— Vă rog... — o îngînă Piotr Dmitrici, fără să se arate de după jurnal. — M-am săturat, Olga! Îţi dau cuvîntul meu că mă simt obosit şi că nu-mi arde de ceartă... O să ne certăm mîine.

— Nu, nu, ştiu foarte bine ce se petrece în sufletul tău! — urmă Olga Mihailovna. — Mă urăşti, asta-i! Mă urăşti pentru că sînt mai bogată decît tine! Niciodată n-o să mi-o ierţi şi totdeauna o să mă minţi! („Logică de muiere", îi fulgeră iarăşi prin minte.) Ştiu că în clipa asta rîzi de mine... Ba chiar sînt sigură că m-ai luat de nevastă numai pentru cenz [19] şi pentru caii ceia afurisiţi... Doamne, cît sînt de nenorocită!

Piotr Dmitrici scăpă ziarul din mîini şi se aşeză pe divan. Ofensa neaşteptată îl zăpăcise. Zîmbi neputincios, ca un copil, se uită descumpănit la soţia lui şi, întinzînd mîinile spre ea, ca şi cum s-ar fi apărat de o lovitură, o rugă:

— Olea!

Apoi, închipuindu-şi că o să-i mai arunce şi alte vorbe înspăimîntătoare, se sprijini de speteaza divanului, iar trupul lui mare părea acum tot atît de neputincios ca al unui copil, aşa cum îi era de altfel şi zîmbetul.

— Olea, cum ai putut să-mi spui aşa ceva? — şopti el.

Olga Mihailovna îşi veni în fire. Işi dădu seama, deodată, de dragostea ei nebunească pentru omul acela, îşi aduse aminte că el era Piotr Dmitrici, soţul ei, fără de care n-ar putea trăi nici o zi măcar, şi care, la rîndul lui, o iubea tot atît de mult. Incepu să plîngă în hohote, cu glas străin şi, ducîndu-şi mîinile la tîmple, fugi îndărăt în dormitor.

Acolo, căzu pe pat. Suspine mici, isterice, din cele care-ţi taie respiraţia şi-ţi încleştează mîinile şi picioarele, umplură încăperea. Aducîndu-şi aminte că în a patra sau a cincea odaie doarme un străin, îşi vîrî capul sub pernă, să-şi înăbuşe suspinele. Dar perna se rostogoli pe podea, iar cînd se aplecă s-o ridice, puţin lipsi să nu cadă şi ea. Atunci încercă să tragă plapuma ca să-şi acopere faţa. Insă mîinile n-o mai ascultau şi sfîşiau, convulsiv, tot ce apucau.

I se părea că totul era pierdut, că minciuna pe care o spusese ca să-l jignească pe Piotr Dmitrici îi distrusese toată viaţa. El n-o s-o mai ierte. Ofensa pe care i-o aruncase era din cele pe care nimic nu le mai poate şterge : nici mîngîierile, nici jurămintele... Cum să-l facă să creadă că nici ea singură nu credea ce-i spusese ?

— S-a sfîrşit, s-a sfîrşit ! — striga fără să observe că perna i se rostogolise din nou pe podea. — Pentru dumnezeu ! Pentru dumnezeu !

Slugile şi oaspetele trebuie să se fi trezit din somn în strigătele ei, — îşi zicea. — Mîine tot judeţul o să afle că au apucat-o istericalele şi toată lumea o să-l învinuiască pe Piotr Dmitrici. Olga Mihailovna îşi dădea toată osteneala să se stăpînească, dar hohotele de plîns i se făceau din ce în ce mai puternice.

— Pentru dumnezeu ! — striga cu un glas străin, fără să-şi dea seama de ce striga aceste vorbe. — Pentru dumnezeu !

La un moment dat, i se păru că patul s-a prăbuşit cu ea şi că picioarele i s-au încurcat în plapumă. In clipa aceea intră în dormitor Piotr Dmitrici, în halat şi cu o lumînare în mînă.

— Destul, Olea ! — făcu el.

Ea se ridică, se așează în genunchi pe pat și, clipind des din pricina lumînării, îngăimă printre suspine:

— Înțelege... înțelege...

Ar fi vrut să spună că o dăduseră gata oaspeții, minciunile lui, minciunile ei, că sufletul îi era plin de amărăciune... Dar nu putea să îngaime decît atît:

— Înțelege! Înțelege!

— Uite, bea! — îi zise el, întinzîndu-i un pahar cu apă.

Suspină, luă paharul și începu să bea. Dar apa i se scurse pe mîini, pe piept, pe genunchi... „Trebuie să fiu îngrozitor de urîtă în clipa asta!“ — îi trecu prin minte. Piotr Dmitrici o așează pe pat, în tăcere, o înveli cu plapuma, apoi luă lumînarea și ieși.

— Pentru dumnezeu! — strigă iarăși Olga Mihailovna. — Piotr, înțelege, înțelege!

Deodată simți în partea de jos a pîntecului și a spinării un spasm atît de puternic, încît plînsul i se curmă și, de durere, își înfipse dinții în pernă. Dar durerea o lăsă numaidecît și Olga Mihailovna începu din nou să plîngă.

Fata din casă intră în odaie și, potrivindu-i plapuma, o întrebă îngrijorată:

— Cuconiță dragă, porumbița noastră, ce s-a întîmplat?

— Ieși afară! — se răsti la ea Piotr Dmitrici, apropiindu-se de pat.

— Înțelege, înțelege... — începu iarăși Olga Mihailovna.

— Olea, liniștește-te, te rog! — îi zise el. — N-am vrut să te jignesc. Dacă aș fi știut că asta o să te supere, n-aș fi plecat din dormitor. Crede-mă, îmi simțeam sufletul greu... Ți-o spun cinstit...

— Înțelege... M-ai mințit și tu... te-am mințit și eu...

— Înțeleg... Dar lasă asta acum! Eu înțeleg... — îi spunea Piotr Dmitrici cu duioșie, așezîndu-se pe patul ei. — Ai spus-o la supărare, îmi dau seama... Îți jur pe dumnezeu că te iubesc mai mult decît orice pe lume și că, atunci cînd te-am luat, nu m-am gîndit o clipă că ești bogată. Nu știam decît că te iubeam

nesfîrşit de mult, şi atît... Crede-mă. Niciodată n-am avut nevoie de bani şi nici nu le-am cunoscut preţul, de aceea nu fac nici o deosebire între averea ta şi a mea. Totdeauna am avut impresia că sîntem tot atît de bogaţi. E adevărat că uneori am fost... da, am fost nesincer în unele lucruri mărunte, asta e adevărat. Viaţa mea de pînă deunăzi era aşa de puţin serioasă, încît nu mă puteam lipsi de unele minciuni mărunte. Şi eu îmi simt inima grea... Dar să lăsăm discuţia asta, pentru dumnezeu...

Olga Mihailovna simţi iarăşi durerea aceea mare şi-l apucă pe bărbatul ei de mînecă.

— Mă doare, mă doare, mă doare! — zise ea repede. — O, cum mă doare!

— Lua-i-ar dracu de oaspeţi! — bombăni Piotr Dmitrici, ridicîndu-se. — Nu trebuia să mergi pe insulă! — strigă el. — Cum de te-am lăsat, idiotul de mine? Doamne, dumnezeule!

Şi după ce se scărpină în creştet de necaz, dădu din mînă a lehamite şi ieşi.

Se mai întoarse de cîteva ori. Totdeauna i se aşeza pe marginea patului, vorbindu-i mult, cînd cu duioşie, cînd cu necaz. Insă ea nu-l mai auzea desluşit. După suspine veneau dureri înspăimîntătoare, din ce în ce mai puternice, din ce în ce mai lungi. La început, cît o durea îşi ţinea răsuflarea şi muşca perna, dar mai tîrziu începu să urle cu glas sfîşietor, fără să mai ţină seama de convenienţe. O dată, văzîndu-l pe Piotr Dmitrici lîngă ea, îşi aduse aminte că-l jignise şi, fără să mai încerce să vadă dacă era el, într-adevăr, sau numai delira, îi luă mîna cu amîndouă mîinile şi începu să i-o sărute.

— M-ai mințit și tu, te-am mințit și eu... — începu din nou să se dezvinovăţească. — Înţelege, înţelege o dată!... — Eram chinuită, mi-am ieşit din minţi...

— Olea, dar nu sîntem singuri! — îi atrase atenţia Piotr Dmitrici.

Olga Mihailovna ridică puţin capul şi o văzu pe Varvara, stînd în genunchi lîngă scrin şi trăgînd sertarul de jos. Sertarele de sus erau toate deschise. După ce termină cu scrinul, Varvara se ridică, roşie

de sforţarea pe care o făcuse şi, luîndu-şi un aer rece şi triumfător, începu să deschidă o casetă.

— Mario, nu pot! — zise ea cu glasul scăzut. — Deschide-o tu.

Maria, fata din casă, care scobea sfeşnicul cu foarfecele ca să pună altă lumînare, se apropie de Varvara şi o ajută să deschidă caseta.

— Vezi să nu rămînă nimic închis... — şoptea Varvara. — Deschide, maică, şi cutia asta. Boierule, — se întoarse ea spre Piotr Dmitrici, — ar trebui să trimiteţi pe cineva la părintele Mihail, să deschidă porţile împărăteşti... Altfel nu se poate!

— Faceţi ce vreţi, — îi răspunse Piotr Dmitrici răsuflînd greu. — Numai, pentru numele lui dumnezeu, de ce nu vine mai repede doctorul sau moaşa? A plecat Vasili? Mai trimite pe cineva. Trimite-l pe bărbatu-tău!

„Cred că o să nasc", — se gîndi Olga Mihailovna.

— Varvara, — gemu ea, — nu cred că o să se nască viu!

— Lasă, coniţă, că nu-i nimic, nu-i nimic... — o linişti Varvara în şoaptă. — Dacă are să vreie dumnezeu, are să hie viu! (Aşa zicea ea în loc de „fie".) Da, are să hie viu...

Cînd Olga Mihailovna se mai trezi o dată de durere, nu mai plîngea şi nici nu se mai zvîrcolea. Numai ofta. Nu se putea stăpîni să nu ofteze chiar şi atunci cînd o lăsa durerea. Lumînările ardeau încă, dar prin storuri începea să răzbată lumina dimineţii. Trebuie să fi fost ceasurile cinci. In dormitor, la masa cea rotundă, stătea o femeie necunoscută, cu şorţ alb şi cu o figură plină de modestie. După felul cum se aşezase, se vedea că stătea de mult acolo. Olga Mihailovna înţelese că era moaşa.

— Se sfîrşeşte curînd? — întrebă ea, descoperindu-şi în glas o mlădiere nouă, pe care nu şi-o ştiuse pînă atunci. „Cred că o să mor la naştere" — îşi zise.

Chiar în clipa aceea Piotr Dmitrici, îmbrăcat ca în timpul zilei, intră încetişor şi se opri în dreptul ferestrei, cu spatele la ea. Apoi, ridică puţin storul şi se uită afară.

— Ce ploaie! — zise el.

— Cît e ceasul? — întrebă Olga Mihailovna, ca să-şi mai audă o dată mlădierea aceea necunoscută a glasului.

— Şase fără un sfert, — îi răspunse moaşa.

„Dar dacă o să mor, într-adevăr? — îşi urmă gîndul Olga Mihailovna, uitîndu-se şi la ploaia care bătea în geamuri, şi la capul bărbatului ei. — Cum o să trăiască el fără mine? Cu cine o să-şi bea ceaiul, cu cine o să stea la masă, cu cine o să stea de vorbă, serile, cu cine o să doarmă?“

Deodată i se păru că Piotr Dmitrici era mic şi părăsit ca un orfan. I se făcu milă de el şi simţi nevoia să-i spună un cuvînt dulce şi duios, un cuvînt de mîngîiere. Olga Mihailovna îşi aduse aminte că, astă-primăvară, bărbatul ei ar fi vrut să-şi cumpere cîţiva copoi, dar că ea nu-l lăsase, deoarece găsea că vînătoarea era o distracţie crudă şi primejdioasă.

— Piotr, să-ţi cumperi copoii! — gemu ea.

El lăsă storul, se apropie de patul ei şi era gata să-i răspundă, dar chiar în clipa aceea pe Olga Mihailovna o apucară durerile şi începu să ţipe sălbatic, sfîşietor.

De atîta durere, de atîtea strigăte şi suspine, Olga Mihailovna căzuse într-o stare de prostraţie. Auzea, vedea, uneori chiar vorbea, dar de înţeles nu înţelegea bine. Nu ştia decît un lucru: că o durea sau că avea s-o doară dintr-o clipă în alta. I se părea că sărbătorirea zilei onomastice nu fusese ieri, ci cîndva demult, poate chiar anul trecut, şi că viaţa ei cea nouă, viaţa ei de om bolnav, ţinea de cine ştie cînd, de înaintea copilăriei chiar, de înaintea anilor de pension, de studenţie şi de căsnicie la un loc, şi că o să mai ţină încă mult, mult, nesfîrşit de mult... Văzuse cînd i s-a adus moaşei un ceai, cum au chemat-o apoi, la amiază, la dejun, iar mai tîrziu la masă. Îl văzuse de asemenea, pe Piotr Dmitrici făcîndu-şi obiceiul: intrase în dormitor şi stătuse mult, mult de tot la fereastră. Văzuse apoi că-şi mai făcuseră obicei să intre în odaie la ea şi cîţiva bărbaţi străini şi fata din casă, şi Varvara... O auzea pe Varvara zicînd „are

să hie" şi o vedea cum se înfurie, cînd închidea cineva sertarele de la scrin. Nu-i scăpa nici schimbarea luminii din odaie şi de la ferestre: cînd se făcea lumină de amurg, tulbure şi înceţoşată, cînd limpede ca ziua, aşa cum fusese ieri la dejun, cînd iarăşi de amurg... Şi fiecare din aceste schimbări de lumină ţinea tot atît de mult cît îi ţinuse copilăria, anii de pension, anii de studenţie...

In aceeaşi seară, doi doctori — unul uscăţiv şi chel, cu barba mare şi roşcată, iar celălalt smolit, cu chip de evreu şi cu ochelari ieftini, — îi făceau Olgăi Mihailovna nu ştiu ce operaţie. O lăsa rece faptul că nişte bărbaţi străini puneau mîna pe trupul ei. Îi pierise şi ruşinea, şi voinţa, şi oricine putea să facă cu ea ce poftea. Dacă în clipele acelea ar fi sărit cineva la ea cu un cuţit, sau l-ar fi jignit pe Piotr Dmitrici, sau i-ar fi răpit drepturile asupra omuleţului ei, ea nu s-ar fi împotrivit cu un cuvînt măcar.

In timpul operaţiei i se dădu cloroform. Cînd se trezi, durerile erau aceleaşi, tot atît de nesuferite. Era noapte. Olga Mihailovna îşi aminti că o noapte ca aceea, cu linişte, cu candelă, cu o moaşă neclintită la căpătîiul ei, cu sertarele scrinului trase şi cu Piotr Dmitrici la fereastră, mai fusese o dată, dar cîndva demult, foarte demult...

V

„N-am murit"... — se gîndi Olga Mihăilovna, cînd începu să-şi dea seama de tot ce se petrecea în jurul ei şi cînd o părăsiră durerile.

Pe cele două ferestre larg deschise, se uita în odaie o zi senină de vară, iar dincolo de ferestre, în grădină, ţipau şi ciripeau într-una coţofene şi vrăbii.

Sertarele de la scrin erau închise şi patul bărbatului ei strîns cu grijă. In odaie nu era nimeni: nici moaşa, nici Varvara, nici fata din casă. Numai Piotr Dmitrici stătea, ca şi înainte, la fereastră şi se uita în grădină. Nu se auzea nici plîns de copil şi nimeni

nu venea s-o felicite şi să se bucure. Pesemne că omuleţul cel mic se născuse mort...

— Piotr ! — strigă Olga Mihailovna.

Piotr Dmitrici întoarse capul. Trebuie să fi trecut mult, foarte mult de cînd plecase cel din urmă oaspete şi de cînd Olga Mihailovna îşi jignise soţul, deoarece Piotr Dmitrici slăbise şi era mai tras la faţă.

— Vrei ceva ? — o întrebă el, apropiindu-se de pat.

Se uita pieziş, vorbea şi zîmbea neputincios, ca un copil.

— S-a sfîrşit ? — îl întrebă Olga Mihailovna.

Piotr Dmitrici încercă să-i răspundă, dar buzele începură să-i tremure şi gura i se strîmbă ca a unui bătrîn, ca a unchiului Nikolai Nikolaici, care n-are dinţi.

— Olea ! — începu el frîngîndu-şi mîinile şi, fără veste, din ochi i se rostogoliră lacrimi grele. — Olea ! Nu-mi pasă nici de cenz, n-am nevoie nici de curtea cu juri (acum plîngea cu sughiţuri)... nu-mi pasă nici de opinii politice, nici de oaspeţi, nici de zestrea ta... n-am nevoie de nimic ! Dar de ce nu ne-am păzit, de ce nu ne-am păzit copilul ?... Eh, ce să mai vorbim !

Şi ridicînd din umeri, ieşi din odaie.

Însă Olgăi Mihailovna totul îi era indiferent acum. Din pricina cloroformului, mintea îi părea ca învăluită în ceaţă şi sufletul pustiu... Indiferenţa stupidă faţă de viaţă, pe care o simţise în timpul operaţiei, n-o părăsise încă.

CRIZA DE NERVI

I

ÎNTR-O seară, Mayer, student în medicină şi Rîbnikov, elev la şcoala de pictură, sculptură şi arhitectură din Moscova, se duseră la prietenul lor Vasiliev, student la drept, propunîndu-i să meargă cu ei în stradela S./La început, Vasiliev nici nu voi să audă, dar pînă la urmă se îmbrăcă şi se duse.

Cunoştea femeile pierdute numai din auzite şi din cărţi şi nu intrase niciodată în casele unde le-ar fi putut întîlni. Ştia că există femei certate cu morala, care, silite de împrejurări nenorocite, — mediu, educaţie greşită, lipsuri etc., — sînt nevoite să-şi vîndă trupul pe bani. Femeile acestea nu ştiu ce e dragostea curată, n-au copii şi n-au drepturi. Mamele şi surorile lor le plîng ca şi cum ar fi murit, ştiinţa le socoate ca pe un rău social, bărbaţii le tutuiesc. Cu toate acestea, ele îşi păstrează chipul şi asemănarea lui dumnezeu. Îşi mărturisesc păcatul şi nădăjduiesc întru mîntuire. Şi căile mîntuirii sînt deschise pentru ele. E drept că societatea nu iartă oamenilor trecutul, totuşi Maria Egipteanca nu e socotită în faţa lui dumnezeu mai prejos decît ceilalţi sfinţi. Cînd i se întîmpla să recunoască pe stradă vreo femeie din acestea, fie după îmbrăcăminte, fie după felul cum se purta, sau cînd îi vedea poza în vreo revistă umoristică, Vasiliev îşi aducea totdeauna aminte de o povestire citită cine ştie cînd, cine ştie

unde: un tînăr oarecare, cu sufletul curat şi plin de uitare de sine, se îndrăgosteşte de o femeie pierdută şi o cere în căsătorie. Dar femeia, socotindu-se nevrednică de o asemenea fericire, se otrăveşte...

Vasiliev stătea pe una din ulicioarele care dădeau în bulevardul Tverskoi. Cînd ieşi din casă împreună cu prietenii lui, era aproape unsprezece. Căzuse prima ninsoare. Şi toată natura era sub oblăduirea zăpezii proaspete. Văzduhul mirosea a zăpadă, sub picioare zăpada scîrţîia dulce, pămîntul, acoperişurile, copacii, băncile de pe bulevarde — totul era alb, moale şi tînăr, şi de aceea casele arătau altfel decît în ajun, felinarele ardeau mai luminos, văzduhul era mai străveziu, trăsurile huruiau mai înăbuşit, şi, o dată cu aerul îngheţat, proaspăt şi uşor, încerca să ţi se furişeze în piept un sentiment care semăna cu zăpada cea albă, tînără şi înfoiată.

— „Spre-aceste locuri triste, — începu să cînte medicinistul cu un glas plăcut, de tenor — mă-atrage, fără vrere, o tainică putere..."

— „A fost şi-o moară, iată... — urmă pictorul. — Dar azi e dărîmată..."

— „A fost şi-o moară, iată... Dar azi e dărîmată..." — repetă medicinistul, înălţîndu-şi sprîncenele şi dînd din cap cu amărăciune.

Tăcu, îşi frecă fruntea încercînd să-şi aducă aminte cuvintele, apoi se porni să cînte atît de puternic şi de frumos, încît trecătorii întorceau capetele :

— „Acolo aşteptam cînd liberi noi eram, o liberă iubire..."

Intrară toţi trei într-un restaurant şi, fără să-şi scoată paltoanele, dădură de duşcă la bufet cîte două păhăruţe de votcă. Înainte de a-l bea pe cel de al doilea, Vasiliev observă că în votca lui era o bucăţică de dop. Atunci îşi ridică păhăruţul în dreptul ochilor şi, închizîndu-i pe jumătate, ca miopii, îl cercetă îndelung. Neînţelegînd despre ce era vorba, medicinistul îl întrebă :

— Ce te tot uiţi acolo ? Fără multă filozofie, te rog. Votca e dată s-o bei, nisetrul să-l mănînci, fe-

meile să le iubeşti şi zăpada s-o calci în picioare. Trăieşte şi tu ca toţi oamenii, măcar o seară!

— Dar eu nu zic nimic!... — îi răspunse Vasiliev rîzînd. — Parcă mă dau în lături?

Votca îi încălzise pieptul. Se uita mişcat la prietenii lui, îi admira şi-i invidia. Cît de echilibrat era totul în oamenii aceia sănătoşi, puternici şi veseli, cît de desăvîrşite şi de netede erau toate în minţile şi sufletele lor. Cîntă, iubesc la nebunie teatrul, pictează, vorbesc mult şi beau fără să-i doară capul a doua zi. Sînt şi plini de poezie, şi desfrînaţi, şi plini de delicateţe, şi impertinenţi, în stare şi să muncească, şi să se indigneze, şi să rîdă fără rost, şi să spună prostii. Sînt înflăcăraţi, cinstiţi şi gata de orice sacrificiu. Iar ca oameni, nu sînt cu nimic mai prejos de el, Vasiliev, care e bănuitor şi prudent, îşi cîntăreşte fiecare cuvînt şi fiecare pas, şi e oricînd dispus să facă o problemă din fiecare fleac. Şi-i veni un gust nebun să trăiască şi el, măcar o seară, aşa cum trăiesc prietenii lui, să-şi dea drumul, să scape de sub propriul lui control. Îi cer să bea votcă? O să bea, chiar de-o fi să-i plesnească a doua zi capul de durere. Îl duc acuma la femei? Uite, merge. Şi o să rîdă, o să-şi facă de cap, o să răspundă cu glume la glumele trecătorilor...

Vasiliev ieşi din restaurant rîzînd. Îi plăceau prietenii lui — unul cu o pălărie cu boruri mari, mototolită şi cu pretenţii de dezordine artistică, celălalt cu o căciuliţă de lutru, băiat înstărit, dar cu pretenţia că aparţine boemei intelectuale. Îi plăcea şi zăpada, îi plăceau şi luminile palide ale felinarelor, şi urmele distincte şi negre, pe care le lăsau tălpile trecătorilor pe cea dintîi ninsoare. Îi plăcea aerul, şi mai ales coloritul acela străveziu, delicat şi naiv, virgin parcă, pe care nu-l poţi vedea în natură decît de două ori pe an: iarna, cînd totul e acoperit cu zăpadă, şi primăvara, în zilele senine sau în serile cu lună, cînd crapă gheaţa pe rîu.

— „Spre-aceste locuri triste, — începu să fredoneze încet, — mă atrage fără vrere o tainică putere..."

Cine ştie din ce pricină, melodia aceea nu-i slăbi o clipă tot drumul. O fredonau toţi trei, fără să vrea şi fără să ţină seama unul de altul.

Vasiliev îşi imagina cum, peste vreo zece minute, prietenii lui şi cu dînsul or să bată la o uşă, cum or să se furişeze la femei, trecînd prin coridoare mici şi prin odăi întunecoase, cum el, profitînd de întuneric, o să aprindă un chibrit şi la lumina lui o să vadă o faţă chinuită, zîmbind cu un zîmbet vinovat. Brună sau blondă, necunoscuta o să aibă, desigur, părul despletit şi o să poarte o camizolă albă. O să se sperie de lumină, o să se ruşineze cumplit şi o să strige: „Ce faceţi, pentru dumnezeu! Stingeţi!" Bineînţeles că toate acestea erau lucruri înspăimîntătoare, dar noi şi interesante.

II

Din piaţa Trubnaia, prietenii o luară pe Graciovka şi curînd pătrunseră în stradela pe care Vasiliev o cunoştea doar din auzite. Văzînd cele două şiruri de case cu ferestrele viu luminate şi cu uşile larg deschise, auzind zvonul vesel de piane şi viori care răzbătea afară prin toate uşile, învălmăşindu-se într-un amestec ciudat, de parcă undeva, în întuneric, sus deasupra acoperişurilor, o orchestră nevăzută îşi acorda instrumentele, Vasiliev se minună şi zise:

— Ei, dar multe case de astea mai sînt!

— Aici e o nimica toată! — făcu medicinistul. — Londra are de zece ori mai multe. Acolo sînt aproape o sută de mii de femei din astea.

Ca şi în celelalte ulicioare, birjarii moţăiau, liniştiţi şi indiferenţi, pe caprele trăsurilor; ca şi pe alte străzi, mulţimea mişuna pe trotuare. Nimeni nu se grăbea, nimeni nu-şi ascundea faţa în gulerul ridicat, nimeni nu dădea din cap a dojană... Şi în această nepăsare, în amestecul zvonurilor de pian şi de vioară, în ferestrele viu luminate şi în uşile larg deschise, se simţea ceva făţiş, nerușinat, ceva în-

drăzneţ şi avîntat. Fără îndoială că, pe vremuri, la tîrgurile de sclavi era tot atîta larmă şi veselie, iar feţele şi mersul oamenilor dovedeau aceeaşi nepăsare.

— Să luăm pe rînd, de la capăt, — propuse pictorul.

Prietenii intrară într-un coridor mic şi strîmt, luminat de o lampă cu reflector. Cînd deschiseră uşa spre săliţă, un bărbat îmbrăcat cu surtuc negru, cu obraz nebărbierit, de lacheu, şi cu ochii somnoroşi, se ridică alene de pe un divan galben. In săliţă mirosea a spălătorie şi a oţet. De acolo, o uşă dădea într-o odaie viu luminată. Medicinistul şi pictorul se opriră în prag şi, lungindu-şi gîturile, îşi vîrîră amîndoi capetele în odaie.

— Buona-sera, signore, rigoletto-hughenoti-traviata! — începu pictorul, închinîndu-se teatral.

— Havanna-taracano-pistoleto! — zise şi medicinistul, strîngîndu-şi căciuliţa la piept şi înclinîndu-se adînc.

Vasiliev stătea la spatele lor. Ar fi vrut să se ploconească şi el teatral şi să spună vreo bazaconie oarecare, dar nu făcu altceva decît să zîmbească. Simţea o sfială, care semăna a ruşine, şi aştepta nerăbdător să vadă ce o să se mai întîmple. In uşă se ivi o blondă, mărunţică, de vreo 17 sau 18 ani, cu părul tuns, îmbrăcată cu o rochie scurtă, albastră, garnisită la piept cu şnur alb.

— De ce staţi la uşă? — îi întrebă ea. — Dezbrăcaţi-vă paltonurile şi poftiţi în salon.

Vorbind înainte în italieneasca lor, medicinistul şi viitorul inginer intrară în salon. Vasiliev îi urmă, nehotărît.

— Domnilor, scoateţi-vă paltonurile! — le spuse lacheul cu severitate. — Aşa nu se poate.

Pe lîngă fata cea blondă, în salon mai era o femeie, foarte înaltă şi foarte grasă, cu braţele goale. Părea a fi străină. Stătea pe un scaun lîngă pian şi făcea o pasienţă pe genunchi. Nu dădu nici o atenţie noilor sosiţi.

— Unde-s celelalte domnişoare? — întrebă medicinistul.

— La ceai, — răspunse fata cea blondă. — Stepan, — strigă ea, — du-te de le spune domnişoarelor că au venit studenţi.

Peste puţin timp intră în salon încă o domnişoară. Era îmbrăcată într-o rochie de un roşu aprins, cu dungi albastre. Avea obrajii fardaţi din gros, cu stîngăcie, părul îi cădea peste frunte, iar ochii priveau speriaţi, fără să clipească. Îndată ce trecu pragul, începu să cînte cu o voce de contralto puternică, dar aspră. În urma ei veni încă o domnişoară, apoi alta...

În toate cîte le vedea, Vasiliev nu găsea nimic nou şi nimic interesant. Avea impresia că mai văzuse undeva, şi încă de mai multe ori, şi salonul acela, şi pianul, şi oglinda cu ramă aurită de proastă calitate, şnurul cel alb, şi rochia cu dungi albastre, şi feţele acelea idioate şi indiferente. În schimb, nu descoperi nici urmă de întuneric, de tăcere, de mister sau de zîmbet vinovat, nimic din ceea ce se aştepta şi se temea că o să vadă.

Totul era banal, prozaic şi lipsit de orice interes. Un singur lucru îi stîrni întrucîtva curiozitatea: lipsa înspăimîntătoare de gust, căutată, parcă, pe care o dovedeau cornişele, tablourile absurde, rochiile, şiretul cel alb... În această lipsă de gust era ceva ciudat, ceva caracteristic.

„Cît de sărăcăcioase şi de tîmpite sînt toate aici! — se gîndea Vasiliev. — Mă întreb: care anume din toate nimicurile pe care le am înaintea ochilor l-ar putea ispiti pe un om normal şi l-ar îndemna să săvîrşească păcatul înspăimîntător de a cumpăra un om viu cu o rublă? Admit să fac orice ticăloşie pentru frumuseţe, pentru strălucire, pentru graţie, pentru patimă, pentru un capriciu chiar. Dar aici, ce găseşti? Pentru ce păcătuiesc oamenii aici? Dar... mai bine să nu mă mai gîndesc!“

— Hei, barbă, ia tratează-mă cu un porto! — i se adresă cea blondă.

Vasiliev îşi pierdu cumpătul.

— Cu plăcere doamnă... — zise el, înclinîndu-se

politicos. — Insă vă rog să mă iertaţi, dar eu... eu n-o să beau cu dumneavoastră. Nu obişnuiesc să beau.

Peste vreo cinci minute, prietenii se îndreptau spre altă casă.

— Ei, ia spune-mi, ce ţi-a venit să ceri porto? — îl certa medicinistul înfuriat. — Ia uitaţi-vă la el, milionarul! Ai aruncat şase ruble în vînt, aşa, de florile mărului!

— Dacă ea a avut gust de porto, cum puteam să nu-i fac o plăcere? — se apără Vasiliev.

— Patroanei i-ai făcut plăcere, nu ei. Patroanele le pun să ceară de băut de la vizitatori, al lor e cîştigul!

— „A fost şi-o moară, iată... — începu să cînte pictorul. — Dar azi e dărîmată..."

In casa următoare, prietenii nu mai intrară în salon, ci rămaseră în picioare în săliţă. Ca şi dincolo, de pe divan se ridică un lacheu cu surtuc şi cu obrazul somnoros. Uitîndu-se la el, la obrazul şi la surtucul lui ponosit, Vasiliev se gîndi: „Cît trebuie să fi suferit un om de rînd, un rus de al nostru, ca să ajungă lacheu la o casă ca asta? Unde o fi fost înainte de a ajunge aici şi ce-o fi făcut? Ce-l aşteaptă în viitor? O fi însurat sau nu? Pe unde o fi mama lui? Oare ştie că băiatul ei face serviciu de lacheu aici?" Şi fără voia lui, în fiecare casă în care intrară după aceea, Vasiliev se uita, în primul rînd, la lacheu. Intr-una din case, mi se pare că în cea de a patra, lacheul era un bărbat mărunţel, slăbănog şi uscăţiv, cu lănţişor la vestă. Citea „Listok" [20] şi nici nu se uita la cei care intrau. Cercetîndu-l, Vasiliev îşi zise că un om cu o faţă ca aceea trebuie să fie în stare şi de furt, şi de omor, şi de prestare de jurămînt mincinos. Şi, într-adevăr, avea o faţă interesantă: fruntea mare, ochii cenuşii, nasul mic şi turtit, buzele subţiri mereu strînse şi o expresie idioată şi obraznică, în acelaşi timp, ca a unui copoi tînăr, cînd ajunge iepurele din urmă. Vasiliev se gîndi că n-ar fi rău să-i pună mîna pe păr, ca să vadă dacă e aspru sau moale. Avea impresia că trebuie să fie aspru, ca la ciini.

III

Pictorul, care băuse două pahare de porto, se ameţise fără să-şi dea seama cînd, şi era nefiresc de vesel.

— Haideţi la alt local! — striga el poruncitor, dînd din mîini. — Vă duc eu la cel mai bun!

După ce-şi duse prietenii în localul, pe care-l socotea el ca fiind cel mai bun, îi veni deodată gust să joace un cadril. Medicinistul începu să bombănească, spunîndu-i că vor trebui să dea o rublă muzicanţilor, dar pînă la urmă, primi să facă pe vizaviul. Incepu să joace.

Localul cel mai bun era tot atît de prost ca şi cel mai prost. Aceleaşi oglinzi şi tablouri, aceleaşi pieptănături şi aceleaşi rochii. Cercetînd mobilierul şi îmbrăcămintea, Vasiliev înţelese că nu era vorba de lipsă de gust, ci de ceva care s-ar fi putut numi gust, ba chiar stil, — stilul stradelei S. Şi nu era vorba de ceva întîmplător, ci de un produs al timpului, de un stil desăvîrşit în urîţenia lui, pe care nu l-ai fi putut întîlni în altă parte. După ce vizitase opt localuri, nu-l mai impresionau nici culorile şi nici trenele lungi ale rochiilor, nici fiongurile ţipătoare, nici costumele marinar, nici fardul violet şi strident al obrajilor. Dimpotrivă, îşi dădea seama că aşa trebuia să fie şi că, dacă măcar una din femeile de acolo s-ar îmbrăca omeneşte, sau dacă ar atîrna cineva în perete o gravură ca lumea, stilul general al stradelei S. ar suferi.

„Cu cîtă stîngăcie se vînd! se gîndea el. — Cum de nu înţeleg că viciul are farmec, numai atunci cînd e frumos şi tăinuit, cînd e învăluit în vălul virtuţii? O rochie neagră şi modestă, o faţă palidă, zîmbetul trist şi întunericul impresionează mult mai mult decît strălucirea asta de prost gust. Tare-s proaste! Dacă ele nu înţeleg singure asta, ar trebui să le-o spună vizitatorii... Aşa cred eu...“

O fată în costum polonez împodobit cu blăniţă albă se apropie şi se aşeză lîngă el.

— Simpatice brunet, nu dansezi? — îl întrebă. — De ce eşti plictisit?

— Pentru că mă plictisesc.

— Tratează-mă cu un „laffite“ şi n-ai să te mai plictiseşti.

Vasiliev nu-i răspunse. Tăcu cîtva timp, apoi o întrebă :

— La ce oră vă culcaţi ?

— Pe la şase.

— Şi cînd vă sculaţi ?

— Uneori la două, alteori chiar la trei.

— Şi după ce vă sculaţi, ce faceţi ?

— Bem cafeaua, pe urmă, la şapte, mîncăm.

— Şi ce mîncaţi ?

— Ce se mănîncă de obicei... O supă sau o ciorbă, un „biştec“, desert... Madama noastră ne îngrijeşte bine. Dar de ce mă întrebi ?

— Aşa, ca să vorbim...

Vasiliev ar fi vrut s-o întrebe mai multe. Ţinea să afle numaidecît de unde era, dacă părinţii ei trăiesc şi dacă ştiu că ea era acolo, cum de nimerise în casa aceea, dacă se simţea fericită şi mulţumită, sau tristă, şi copleşită de gînduri negre, dacă trăgea nădejde să scape vreodată din situaţia ei de acum... Insă nu se pricepea cu ce să înceapă şi cum s-o întrebe, ca să nu pară indiscret. Se gîndi mult, apoi o întrebă :

— Cîţi ani ai ?

— Optzeci, — glumi fata, rîzînd de giumbuşlîcurile pe care le făcea pictorul, cu mîinile şi cu picioarele, la cadril.

Apoi, pe neaşteptate, izbucni în hohote de rîs şi aruncă în gura mare, ca s-o audă toată lumea, o lungă frază pornografică. Vasiliev încremeni şi, neştiind ce figură să-şi ia, zîmbi în silă. Dar nu zîmbi decît el. Toţi ceilalţi : prietenii lui, muzicanţii şi femeile nu aruncară măcar o privire spre vecina lui, ca şi cum n-ar fi auzit nimic.

— Haide, tratează-mă cu un „laffite“ ! — îl rugă iarăşi vecina.

Lui Vasiliev i se făcu deodată scîrbă şi de garnitura de blăniţă albă, şi de glasul ei, şi se depărtă. I se părea că se înăbuşă de căldură şi inima începu să-i bată rar, dar tare, ca un ciocan : unu ! doi ! trei !

— Să plecăm de aici ! — zise el, trăgîndu-l pe pictor de mînecă.

— Mai stai, lasă-ne să terminăm...

Şi în timp ce pictorul şi medicinistul îşi terminau cadrilul, ca să nu se uite la femei, Vasiliev începu să cerceteze muzicanţii. La pian stătea un bătrîn respectabil cu ochelari, care aducea cu mareşalul Bazaines, iar la vioară cînta un tînăr cu bărbuţă blondă, îmbrăcat după ultima modă. Faţa lui nu era nici tîmpă, nici suptă, ci inteligentă şi proaspătă. Îmbrăcat cu gust, ca scos din cutie, tînărul cînta cu multă simţire. Te întrebai : cum de ajunseseră acolo, şi tînărul, şi bătrînul acela respectabil şi cumsecade ? Cum de nu le era ruşine să rămînă în casa aceea ? Şi la ce se gîndeau ei, oare, cînd se uitau la femeile acelea ?

Dacă la pian şi la vioară ar fi fost nişte indivizi zdrenţăroşi, flămînzi, posomorîţi, beţivi, cu feţele supte şi idioţite, prezenţa lor acolo poate că ar fi fost explicabilă. Pe cînd aşa, Vasiliev nu mai înţelegea nimic. Îşi aduse aminte de povestea femeii pierdute, pe care o citise cîndva, şi constată că fiinţa aceea cu zîmbet vinovat nu avea nimic comun cu tot ce vedea el acum. I se părea că în faţa lui nu erau femei pierdute, ci altă lume, o lume cu totul specială, străină şi neînţeleasă. Dacă ar fi văzut această lume mai înainte, pe scena vreunui teatru, sau ar fi citit vreo carte despre ea, n-ar fi crezut că aşa ceva e, într-adevăr, cu putinţă.

Fata în costum polonez garnisit cu blăniţă albă izbucni din nou în hohote de rîs şi repetă iarăşi, în gura mare, fraza ei dezgustătoare. Vasiliev simţi că-l cuprinde un sentiment de scîrbă, se înroşi şi ieşi din salon.

— Stai puţin că mergem şi noi ! — îi strigă din urmă pictorul.

IV

— Adineauri, în timp ce jucam, am stat de vorbă cu dama mea, — le spuse medicinistul după ce ieşiră toţi trei în stradă. — Mi-a povestit prima ei dra-

goste. Eroul, un contabil oarecare din Smolensk, om însurat şi cu cinci copii. Ea, de 17 ani, fată la mama şi la tata, care făcea negustorie cu săpun şi lumînări.

— Şi cu ce i-a cîştigat contabilul inima? — întrebă Vasiliev.

— Cu ce? I-a cumpărat rufărie de cincizeci de ruble, fire-ar al dracului!

„Iată, el a ştiut să afle de la femeia aceea care a fost prima ei dragoste, — îşi zise Vasiliev, — pe cînd eu, nu..."

— Mă duc acasă! — se hotărî el.

— Dar de ce?

— Pentru că nu mă pricep să mă port cum trebuie în asemenea localuri. Afară de asta, m-am şi plictisit şi mi-e şi scîrbă. Ce distracţie găsiţi voi aici? Măcar dacă ai avea de a face cu oamenii, dar aşa, toţi îs nişte sălbatici, nişte bestii! Eu, unul, plec. Voi faceţi ce poftiţi.

— Ascultă, Grişa, Grigori, drăguţule... — se rugă pictorul cu glas plîngător, alintîndu-se la Vasiliev. — Haide cu noi! Mai intrăm încă într-un local, şi pe urmă ducă-se dracului toate... Te rog, Grigorianţ!

Vasiliev se lăsă înduplecat, şi, împreună cu prietenii săi, mai urcă un rînd de trepte. Preşul şi balustradele aurite ale scării, — portarul care le deschise uşa şi panourile care împodobeau sala, erau tot în stilul stradelei S., dar mai desăvîrşit, care parcă îţi impunea.

— Nu, zău, eu mă duc acasă, — repetă Vasiliev, scoţîndu-şi paltonul.

— Ei, haide, drăguţule, haide... — îl rugă pictorul sărutîndu-l pe gît. — Lasă mofturile... Hai, Gri-gri, fii băiat bun! Împreună am venit, împreună să plecăm. Eşti un mare măgar, pe cinstea mea!

— Dar pot să vă aştept şi în stradă. Mi-e scîrbă să mai stau aici, credeţi-mă!

— Ei, haide Grişa... Dacă ţi-e scîrbă, stai şi observă! Înţelegi? Observă!

— Trebuie să priveşti lucrurile în mod obiectiv, — adăugă medicinistul grav.

Vasiliev intră în salon şi se aşează. Afară de el şi de prietenii lui mai erau acolo şi alţi vizitatori: doi ofiţeri de infanterie, un domn cu părul cărunt şi cu chelie, purtînd ochelari de aur, doi studenţi hotarnici imberbi şi un bărbat beat, cu aparenţă de actor. Ocupate cu aceşti vizitatori, fetele nu-i dădură lui Vasiliev nici o atenţie. Numai una, costumată în Aida, se uită la el cu coada ochiului, zîmbi şi zise căscînd:

— Uite, a venit un brunet...

Lui Vasiliev îi bătea inima şi-i ardeau obrajii. Pe de o parte îi era ruşine că-l vedeau ceilalţi vizitatori acolo, iar pe de alta îi era silă şi avea remuşcări. Îl mustra conştiinţa că nu simţea decît ură şi scîrbă pentru femeile acelea, el, omul cumsecade şi cu dragostea pentru aproapele lui (cum se socotise pînă atunci). Într-adevăr, nu simţea nici un pic de milă nici pentru lachei, nici pentru muzicanţi, nici pentru femeile pierdute.

„Şi asta din pricină că nu-mi dau osteneală să le înţeleg, — îşi zicea. — E drept că toate seamănă mai mult a animale, decît a oameni. Şi totuşi, sînt fiinţe omeneşti, au şi ele suflet. Întîi trebuie să le înţelegi, şi abia după aceea să le judeci..."

— Grişa, să nu pleci cumva. Aşteaptă-ne! — îi strigă pictorul şi dispăru nu ştiu unde.

Curînd dispăru şi medicinistul.

„Da, trebuie să-mi dau osteneală să le înţeleg, altfel nu se poate..." — îşi zise iarăşi în gîndul lui Vasiliev.

Şi începu să cerceteze cu atenţie faţa fiecărei femei în parte, în căutarea zîmbetului vinovat. Dar, fie că nu se pricepea să tălmăcească feţele omeneşti, fie că nici una dintre femeile acelea nu se simţea vinovată cu nimic, nu desluşi pe fiecare faţă decît un aer stupid, de plictiseală şi de satisfacţie obişnuită şi banală. Priviri idioate, zîmbete idioate, glasuri răguşite şi idioate, gesturi neruşinate, şi nimic mai mult. Se vede că fiecare femeie avusese pe vremuri vreo aven-

tură amoroasă cu vreun contabil sau cu vreun alt individ, care le cîştigase dragostea cu rufărie în valoare de cincizeci de ruble. Iar acum nu mai aveau altă bucurie în viaţă decît o cafea, o masă cu trei feluri de mîncare, un pahar cu vin, un cadril şi somn pînă la ora două...

Nedescoperind nici un zîmbet vinovat, Vasiliev căută să vadă dacă, printre ele, era vreo figură inteligentă. Şi ochii lui se opriră asupra unei feţe obosite, palide, cam somnoroase... Era o femeie brună, trecută de prima tinereţe, îmbrăcată într-o rochie cu paiete. Stătea pe un fotoliu şi se uita în pămînt, gîndindu-se dumnezeu ştie la ce. Vasiliev se plimbă de cîteva ori prin salon, apoi se aşeză lîngă ea, ca din întîmplare.

„Trebuie să încep cu vreo banalitate, — se gîndea, — şi pe urmă treptat să trec la lucruri mai serioase...“ — Ai o rochie tare drăguţă! — îi zise el, atingîndu-i cu un deget franjurile aurii ale eşarfei.

— După cum vezi... — îi răspunse femeia cea brună, fără nici un chef.

— Din ce gubernie eşti?

— Eu? De departe... Din Cernigov.

— Frumoasă gubernie. Şi e bine acolo.

— E bine oriunde nu sîntem.

„Îmi pare rău că nu mă pricep să descriu natura, — îşi zise Vasiliev. — Poate că ar impresiona-o, dacă i-aş descrie peisajele Cernigovului. Trebuie să le fi iubind, dacă s-a născut acolo.“

— Nu te plictiseşti aici? — o întrebă el.

— Ba mă plictisesc, nici vorbă.

— Dacă te plictiseşti, de ce nu pleci?

— Dar unde vrei să mă duc? Să cer de pomană?

— E mai uşor să ceri de pomană, decît să-ţi duci viaţa aici.

— De unde ştii dumneata? Ai cerşit vreodată?

— Am cerşit cînd n-aveam cu ce-mi plăti taxele de şcoală. Şi chiar dacă n-aş fi cerşit niciodată, nu e greu să-ţi dai seama... Orice ai zice, un cerşetor e un om liber, pe cînd dumneata eşti o sclavă.

Femeia cea brună se întinse, urmărind cu o privire somnoroasă lacheul care trecea, ducînd o tavă cu pahare şi o sticlă cu apă gazoasă.

— Tratează-mă cu un porto, — îi zise ea, căscînd din nou.

„Cu un porto... — se gîndi Vasiliev. — Dar ce s-ar întîmpla dacă în clipa asta ar intra în salon fratele tău, sau mamă-ta? Ce-ai zice? Şi ce-ar zice ei? Să vezi atunci porto, numai îmi închipui..."

Se auziră, pe neaşteptate, sughiţuri de plîns. Din odaia vecină, în care intrase lacheul cu apa gazoasă, ieşi repede un bărbat blond, cu faţa roşie şi cu ochii scînteietori de mînie. In urma lui, patroana, o femeie înaltă şi grasă, striga cu glas ascuţit:

— Cine ţi-a permis să pălmuieşti fetele? La noi vin oameni mai ceva decît dumneata, şi tot nu sar la bătaie! Excrocule!

Se stîrni scandal. Vasiliev se sperie şi îngălbeni. In odaia de alături cineva plîngea cu sughiţuri, din adîncul sufletului, aşa cum plîng numai oamenii jigniţi. Atunci Vasiliev înţelese că şi acolo trăiau oameni, oameni adevăraţi, care, ca toţi oamenii de pretutindeni, ştiau ce înseamnă jignirea şi suferinţa, şi plîngeau şi cereau ajutor... Şi ura şi scîrba din sufletul lui făcură loc unui adînc sentiment de milă faţă de cei umiliţi, şi de mînie împotriva celor care umilesc. Fără să mai stea la gînduri, Vasiliev se repezi în odaia unde se auzea plîngînd. Printre sticlele rînduite pe placa de marmură a mesei, desluşi o faţă chinuită, scăldată în lacrimi. Intinse mîinile spre această faţă, făcu un pas înainte, dar se trase îndărăt îngrozit: femeia care plîngea era beată.

In timp ce se strecura prin mulţimea adunată în jurul bărbatului celui blond, îşi pierdu cumpătul şi se sperie ca un copil de lumea aceea străină şi neînţeleasă, care i se părea că vrea să-l alunge, să-l lovească şi să-l împroaşte cu vorbe murdare... Şi smulgîndu-şi paltonul din cuier, o luă la goană pe scări în jos.

V

Rezemat de gard, Vasiliev aştepta să iasă prietenii din casă. Cîntecul pianelor şi al viorilor — vesel, îndrăzneţ, neruşinat sau trist — se învălmăşea în văzduh în acelaşi amestec ca şi adineauri, de parcă undeva în beznă, peste acoperişuri, o orchestră nevăzută îşi acorda instrumentele. Dacă ţi-ai fi ridicat ochii sus, în întuneric, ai fi văzut că ecranul negru era presărat peste tot cu punctişoare albe şi neastîmpărate: ningea. Cînd ajungeau în lumină, steluţele de zăpadă se învîrteau alene prin aer, ca puful, apoi se lăsau, mai alene încă, la pămînt. Se învîrteau în jurul lui Vasiliev şi i se aşezau pe barbă, pe gene, pe sprîncene. Şi birjarii erau albi, şi caii, şi trecătorii.

„Cum se poate să ningă şi pe stradela asta? — se întreba Vasiliev. — Blestemate fie toate casele astea!“

Coborîse scările în fugă şi acum i se îndoiau picioarele de oboseală şi răsufla greu, de parcă urcase la deal, iar inima îi zvîcnea cu atîta putere, încît îi auzea bătăile. Dorea să plece cît mai repede din locul acela şi să se întoarcă acasă, dar şi mai mult dorea să-şi aştepte prietenii, ca să-şi descarce asupra lor povara de pe suflet.

Din tot ce văzuse prin casele prin care trecuse, multe lucruri îi rămăseseră neînţelese, aşa cum îi rămăsese învăluit în taină, ca şi pînă atunci, sufletul femeilor pierdute. În schimb, se lămurise că situaţia era mult mai tristă decît şi-ar fi închipuit. Dacă femeii care se otrăvise i se spunea femeie pierdută, cum ar trebui să le spui acelora care dănţuiau acum, în tactul muzicilor învălmăşite, sau îndrugau în gura mare pornografii scîrboase? Acestea nu erau pe cale de a cădea în pierzanie, ci de-a dreptul şi definitiv pierdute.

„Sînt păcătoase, — îşi zicea Vasiliev, — dar le lipseşte şi conştiinţa păcatului, şi nădejdea mîntuirii. Oamenii le vînd, le cumpără, le îneacă în vin şi în ticăloşie, iar ele, abrutizate, stau nepăsătoare şi nu

înţeleg nimic, ca oile. Doamne, dumnezeule ! Doamne, dumnezeule !“

De asemenea, se lămurise pe deplin că tot ce se numeşte demnitate omenească, individualitate, chipul şi asemănarea lui dumnezeu, — totul era pîngărit pînă în temelie, pînă în străfund, cum spun beţivii, şi că vinovaţi de lucrul acesta nu erau numai femeile abrutizate şi stradela...

Un grup de studenţi înveşmîntaţi în albul zăpezii, trecură pe lîngă el, voioşi, vorbind şi rîzînd. Unul din ei, înalt şi subţire, se opri, îl privi drept în faţă şi zise, cu glas de om beat :

— Ăsta-i de-al nostru ! Te-ai afumat, frăţioare ? Apoi, vezi ? Nu-i nimic, dă-i înainte, dă-i înainte ! Nu-ţi pierde curajul, nenişorule !

Îl luă de umeri şi-şi lipi mustăţile ude şi reci de obrazul lui. Dar lunecă, se poticni şi, aruncîndu-şi braţele în sus, strigă :

— Ţin' te bine, frate ! Vezi să nu cazi !

Apoi, izbucnind în rîs, o luă la goană, să-şi ajungă din urmă prietenii.

Prin toată larma aceea răzbătu glasul pictorului :

— N-ai voie să baţi o femeie ! Nu-ţi permit, luate-ar dracu ! Ticălosule !

În uşa casei se arătă medicinistul. Aruncă o privire la dreapta, apoi la stînga şi, văzîndu-l pe Vasiliev, zise îngrijorat :

— Aici erai ? Drept să-ţi spun, nu mai este chip să mergi undeva cu Egor al nostru. Ce om ! Eu unul nu-l înţeleg. A făcut un scandal ! Hei, Egor, n-auzi ? — strigă el din uşă. — Egor !

— Nu-ţi permit să baţi o femeie ! — se auzi din nou sus, glasul ascuţit al pictorului.

În clipa următoare, ceva mare şi greu se rostogoli pe scări. Era pictorul, care venea de-a berbeleacul la vale. Se vede că-l aruncaseră afară.

— Ticăloşilor ! Şnapanilor ! Bandiţilor ! Nu vă permit să bateţi o femeie ! Să bateţi o femeie beată, neputincioasă... Eh, păcătoşilor...

— Egor... Ascultă, Egor... — încercă să-l liniştească medicinistul. — Îţi dau cuvîntul meu de

onoare că nu mai merg nicăieri cu tine. Pe cuvîntul meu!

Încetul cu încetul, pictorul se liniști și prietenii se îndreptară spre casă.

— „Spre-aceste locuri triste, — începu medicinistul, — mă-atrage fără vrere o tainică putere..."

— „A fost și-o moară, iată... — îi ținu hangul pictorul, dar cam cu întîrziere. — Dar azi e dărîmată..." Ia uitați-vă cum ninge, maică precistă! Grișka, dar tu de ce ai plecat? Măi, că fricos mai ești! Ca o muiere, pe cinstea mea!

Vasiliev mergea în urma prietenilor, se uita la spinările lor și se gîndea:

«Una din două: ori se cam exagerează, și numai ni se pare că prostituția e un rău social, ori, dacă este într-adevăr un rău social, așa cum crede toată lumea în general, atunci simpaticii mei prieteni nu sînt altceva decît niște stăpîni de sclavi, niște siluitori ordinari, niște criminali, ca locuitorii din Siria și din Cairo, ale căror mutre le poți vedea în „Niva". Acum, prietenii mei cîntă, rîd, discută cu mintea limpede... Dar cine exploata mai adineauri foamea, ignoranța și prostia, dacă nu ei? Da, ei, că doar am fost și eu martor. Ce rost mai are atunci medicina, pictura și umanismul lor? Știința, arta și sentimentele înălțătoare ale acestor asasini îmi aduc aminte de o anecdotă: doi tîlhari înjunghiaseră un cerșetor, într-o pădure. In timp ce-și împărțeau prada, găsiră în desaga mortului o bucată de slănină. „Ia te uită ce noroc, — zise unul. — Ia hai s-o mîncăm." — „Ce-ți vine-n minte? — se sperie celălalt. — Ai uitat că azi e miercuri?" Și n-o mai mîncară... Uciseseră un om, dar plecau din pădure convinși că erau buni creștini... Așa și ăștia: au cumpărat femeile acelea și acum se duc acasă liniștiți și se consideră artiști și oameni de știință...»

— Ia ascultați colea! — strigă el cu asprime, plin de năduf. — De ce naiba mai călcați pragul caselor ăstora? Cum de nu înțelegeți că ceea ce faceți e groaznic? Medicina voastră constată că aceste femei mor înainte de vreme, fie de oftică, fie de altă

boală, iar arta voastră vă dovedeşte că, din punct de vedere moral, ele mor încă şi mai devreme. Fiecare din ele moare din pricină că, în timpul vieţii ei, primeşte în medie cam cinci sute de bărbaţi. Prin urmare, fiecare moare asasinată de cinci sute de bărbaţi. In numărul acestora intraţi şi voi ! Acum, dacă presupunem că în timpul vieţii voastre o să treceţi pe aici, sau prin alte case de felul acestora, de cîte două sute cincizeci de ori fiecare, înseamnă că vă revine la amîndoi o femeie ucisă ! Nu e limpede ? Nu e îngrozitor ? Să ucizi, împreună cu alţi doi, trei sau cinci, o femeie proastă şi flămîndă ! Spuneţi şi voi dacă nu-i îngrozitor ! Doamne, dumnezeule !

— Ştiam eu că aşa o s-o sfîrşească ! — făcu pictorul încruntîndu-se. — Cine ne-a pus să ne încurcăm cu dobitocul şi gogomanul ăsta ? Poate-ţi închipui că ţi-au venit cine ştie ce idei grozave ? Apoi, frăţioare, dracul ştie ce-s astea, dar numai idei nu-s ! Văd că te uiţi la mine urît şi în silă, însă eu te-aş sfătui să mai construieşti încă vreo douăzeci de case din astea şi să nu te mai uiţi aşa. In ochii tăi e mai mult păcat, decît în toată stradela asta ! Haide, Volodea, şi lasă-l dracului ! — Nu vezi că-i un dobitoc şi un gogoman ?...

— Noi, oamenii, ne ucidem unul pe altul, — zise medicinistul. — E imoral, fără îndoială, dar în această chestie, filozofia nu foloseşte la nimic. La revedere !

In piaţa Trubnaia, prietenii îşi luară rămas bun şi se despărţiră. Cînd se văzu singur, Vasiliev o luă repede de-a lungul bulevardului. Îi era frică de întuneric, de zăpada care cădea în fulgi mari, de parcă voia să acopere tot universul, şi îi era frică de luminile felinarelor, care abia licăreau prin norii de fulgi. O spaimă laşă, pe care nu şi-o putea explica, pusese stăpînire pe sufletul lui. Din cînd în cînd întîlnea cîte un trecător, dar se dădea la o parte speriat. I se părea că de peste tot năvălesc şi se uită la el femei, numai femei...

„Începe criza, — îi trecu prin minte. — Începe criza de nervi."

VI

Ajuns acasă, se întinse pe pat şi începu să vorbească singur, cutremurîndu-se din tot trupul:

— Sînt vii, sînt vii! Doamne, dumnezeule, sînt vii!

Işi aţîţa în toate felurile imaginaţia, căutînd să-şi închipuie că ar fi cînd fratele, cînd tatăl unei femei pierdute sau că ar fi el însuşi o femeie pierdută, cu obrazul sulemenit. Şi fiecare din aceste închipuiri îl înspăimînta.

I se părea că trebuie să rezolve problema numaidecît şi cu orice preţ, şi că această problemă îl priveşte exclusiv pe el, nu şi pe alţii. Işi adună puterile, îşi birui deznădejdea, se aşeză pe pat şi, luîndu-şi capul în mîini, începu să se gîndească cum ar putea să salveze el femeile pe care le văzuse astăzi. Ca om de ştiinţă, cunoştea perfect ordinea pe care trebuie s-o urmezi, ca să rezolvi o problemă. Şi, cu toată starea lui nervoasă, căută să respecte întocmai această ordine. Reconstitui în minte istoricul problemei, literatura ei, şi, la ora trei şi ceva din noapte, se plimba din colţ în colţ, încercînd să-şi amintească toate experienţele, care se făceau în vremea aceea, pentru salvarea femeilor pierdute. Avea mulţi cunoscuţi şi prieteni care locuiau în hotelurile Falzfein, Galeaşkin, Neceaiev sau Ecikin... Printre ei erau mulţi oameni de inimă şi cu spirit de sacrificiu. Unii dintre ei chiar făcuseră încercări de a salva femeile pierdute...

„Toate aceste încercări, puţine la număr de altfel, se pot împărţi în trei categorii, — se gîndea Vasiliev. — Unii răscumpără femeia de la stabiliment, îi închiriază o odaie mobilată, îi cumpără o maşină de cusut, şi o fac croitoreasă. Iar cel ce o răscumpără, vrînd-nevrînd, o întreţine şi, după ce termină studiile, pleacă şi o dă în primire, ca pe un obiect oarecare, altui om cumsecade ca şi el. Şi femeia pierdută, pierdută rămîne. Alţii, după ce o răscumpără, îi închiriază odaia mobilată şi-i cumpără maşina de cusut obligatorie, mai încearcă pe deasupra şi metoda instruc-

tivă, ţinîndu-i predici şi sfătuind-o să citească. Femeia face pe croitoreasa, atît timp cît lucrul i se pare nou şi interesant, dar în curînd se plictiseşte şi ori începe, într-ascuns de predicator, să primească alţi bărbaţi, ori o şterge, îndărăt, acolo unde poate să doarmă pînă la ora trei, să bea cafea şi să mănînce pînă se satură. In sfîrşit, cei din categoria a treia, entuziaşti şi capabili de sacrificiu, fac cu hotărîre pasul cel îndrăzneţ: le iau în căsătorie. Şi cînd creatura nerușinată şi răsfăţată, sau idioţită şi îndobitocită, se pomeneşte soţie, gospodină şi poate chiar mamă, viaţa şi concepţia ei asupra lumii se schimbă atît de fundamental, încît ar fi greu să mai recunoşti în ea pe femeia pierdută de pînă mai ieri. Da, căsătoria e cel mai bun, e poate singurul mijloc..."

— Dar e cu neputinţă! — zise tare Vasiliev trîntindu-se pe pat. — Eu, cel dintîi, n-aş putea să mă căsătoresc! Pentru un pas ca acesta, trebuie să fii sfînt, să nu te simţi în stare de ură şi să nu ştii ce e dezgustul. Dar să admitem că medicinistul, pictorul şi cu mine am birui dezgustul din noi şi ne-am însura, şi că ele toate s-ar mărita... La ce capăt am ajunge? Care ar fi rezultatul? Rezultatul ar fi că, în timp ce femeile de aici, de la Moscova, s-ar căsători, contabilul de la Smolensk ar seduce încă un lot de fete, care ar năvăli încoace, să ocupe locurile libere, împreună cu loturile de la Saratov, de la Nijni-Novgorod, de la Varşovia... Dar ce facem cu cele o sută de mii de la Londra? Ce facem cu cele de la Hamburg?

Lampa cu gazul pe sfîrşite fila. Dar Vasiliev nu vedea nimic. Incepu din nou să se plimbe prin odaie, gîndindu-se mereu. De data aceasta, întoarse altfel problema: ce ar fi de făcut ca să nu mai fie nevoie de femei pierdute? Pentru aceasta, bărbaţii care le cumpără şi le ucid trebuie să-şi dea seama că joacă un rol imoral, de stăpîni de sclave, şi să se cutremure. Prin urmare, bărbaţii trebuie salvaţi...

„Dar cu ajutorul ştiinţei şi al artei, nici vorbă că nu se poate face nimic... — îşi urmă ideea Vasiliev. — Singurul mijloc ar fi apostolatul."

Şi încercă să-şi imagineze cum o să se aşeze el mîine la colţul stradelei şi cum o să oprească pe fiecare trecător.

— Incotro te duci şi pentru ce? Cum de nu ţi-e frică de dumnezeu?...

Apoi o să le spună birjarilor, care stau acolo, nepăsători:

— De ce staţi aici? De ce nu protestaţi, de ce nu vă indignaţi? Doar credeţi în dumnezeu şi ştiţi că cei pe care i-aţi adus aici păcătuiesc, şi că pentru asemenea păcat or să ajungă în iad. De ce nu ridicaţi glasul? E drept, pentru voi sînt străini, însă au şi ei tată şi fraţi, ca şi voi...

O dată, unul din prietenii lui spusese despre el că ar fi talentat. Dar sînt tot felul de talente: literar, dramatic, plastic... El însă are un talent cu totul deosebit: un talent omenesc. E înzestrat cu instinctul ascuţit şi extraordinar al durerii în general. După cum un actor bun răsfrînge gesturile şi glasul altora, tot aşa sufletul lui Vasiliev e în stare să răsfrîngă durerile altora. Cînd vede pe cineva plîngînd, plînge şi el. Dacă stă lîngă un bolnav, se îmbolnăveşte şi geme şi el. Cînd vede săvîrşindu-se un act de silnicie, are impresia că e îndreptat împotriva lui, se sperie ca un copil şi, cu toate acestea, aşa speriat, aleargă să dea ajutor. Durerea altuia îl îndîrjeşte, îl biciuieşte, îi provoacă o stare de extaz, şi aşa mereu...

Nu ştiu dacă prietenul acela avea sau nu dreptate. Dar ceea ce simţi Vasiliev cînd i se păru că rezolvase problema, semăna grozav a inspiraţie. Plîngea, rîdea, repeta în gura mare vorbele pe care avea de gînd să le spună a doua zi, simţind de pe acum o dragoste fierbinte pentru toţi cei ce-l vor asculta şi vor rămîne alături de el, la colţul stradelei, propovăduind. Incepea să scrie scrisori, făcea jurăminte...

Toate acestea semănau a inspiraţie, fie şi numai pentru aceea că nu ţinură mult. Vasiliev obosi curînd. Femeile londoneze, hamburgheze şi varşoviene îl apăsau cu povara lor, aşa cum munţii apasă pămîntul. In faţa acestei poveri, el îşi pierdu curajul. Îşi aduse aminte că n-avea darul vorbirii, că era fricos şi laş

şi că e greu de presupus că oamenii, nepăsători de felul lor, vor primi să-l asculte şi să-l înţeleagă, pe el, student în anul al treilea la drept, un biet om de nimic şi peste măsură de timid, şi că adevăratul apostolat nu stă numai în predici, ci şi în fapte...

Cînd se lumină de zi, şi începu să se audă huruit de trăsuri pe stradă, Vasiliev stătea întins pe divan, nemişcat, cu ochii aţintiţi într-un singur punct. Nu se mai gîndea nici la femei, nici la bărbaţi, nici la apostolat. Toată atenţia lui era concentrată asupra durerii sufleteşti, care-l chinuia. Era o durere mută, abstractă, nelămurită, care avea ceva şi din tristeţe, şi din spaima cea mai cumplită şi din deznădejde. Ştia precis unde o simţea : în piept, sub inimă. Dar durerea aceasta nu se putea asemui cu nimic. Suferişe şi altădată, avusese dureri sălbatice de dinţi, pleurezie, nevralgii, — dar toate erau floare la ureche pe lîngă durerea sufletească. Din pricina ei, viaţa îi părea odioasă. Disertaţia lui, lucrarea aceea minunată, pe care o avea gata scrisă, oamenii pe care-i iubea, problema salvării femeilor pierdute, — toate cîte, ieri încă, îi erau scumpe sau indiferente, acum îl enervau numai cînd îşi aducea aminte de ele, întocmai ca zgomotul trăsurilor, ca umbletul lacheilor pe coridoare şi ca lumina zilei... Dacă în clipa aceea ar fi săvîrşit cineva, sub ochii lui, o faptă bună sau un revoltător act de bestialitate, amîndouă i-ar fi produs aceeaşi impresie de scîrbă. Din toate gîndurile care-i rătăceau alene prin minte, numai două nu-l scoteau din fire : unul, că în fiecare clipă avea putinţa să se sinucidă, şi altul, că durerea lui sufletească n-o să ţină mai mult de trei zile. Ştia asta din experienţă.

După ce rămase cîtva timp culcat, se ridică, şi, frîngîndu-şi mîinile, începu să se plimbe. Dar nu din colţ în colţ, ca de obicei, ci în pătrat, de-a lungul pereţilor. În treacăt, se uită în oglindă. Faţa îi era palidă şi trasă, tîmplele adîncite, iar ochii, mai mari, mai întunecaţi şi cu privirea fixă, păreau că nu-s ai lui şi dovedeau o neînchipuită durere sufletească.

Pe la amiază, pictorul îi bătu în uşă :

— Eşti acasă, Grigori ? — întrebă el.

Neprimind nici un semn, rămase cîteva clipe pe gînduri, apoi îşi răspunse singur, în limba ucraineană :

— Nu-i acasă. S-a dus la universitate, afurisitul.

Şi plecă. Iar Vasiliev se vîrî în pat şi, ascunzîndu-şi capul sub pernă, începu să plîngă de durere. Şi cu cît plîngea cu lacrimi mai amare, cu atît mai înspăimîntătoare îi era durerea. Cînd se întunecă, se gîndi la noaptea chinuitoare care îl aştepta şi îl cuprinse o deznădejde cumplită. Se îmbrăcă repede şi, lăsînd uşa dată de perete, plecă în neştire pe stradă. Fără să se întrebe încotro se duce, o luă grăbit pe strada Sadovaia.

Ca şi cu o zi înainte, ningea cu fulgi mari şi deşi. Era moină. Cu mîinile vîrîte în buzunare, tremurînd din tot trupul şi speriindu-se de toate zgomotele străzii, de clopotul tramvaiului cu cai şi de trecători, Vasiliev merse pe Sadovaia pînă la Suhareva-başnea, de acolo pînă la Krasnîie-vorota şi apoi făcu colţul pe Basmanaia. Intră într-o cîrciumă şi bău un pahar mare de votcă, dar nu simţi nici o uşurare. Ajungînd la Razguleai, o luă la dreapta pe nişte ulicioare, pe unde nu mai fusese niciodată în viaţa lui. Mergînd aşa, ajunse la podul cel vechi, sub care vuieşte Iauza şi de unde se văd şirurile nesfîrşite de lumini la ferestrele clădirilor Krasnîie kazarmî. Căutînd să-şi schimbe durerea sufletească cu o senzaţie nouă sau cu altă durere, şi neştiind ce să facă, îşi desfăcu plîngînd şi tremurînd, paltonul şi surtucul şi rămase cu pieptul gol în vîntul şi zăpada umedă. Dar nici asta nu-i potoli durerea. Atunci se aplecă peste balustrada podului, se uită în adînc, la Iauza cea neagră şi clocotitoare, şi-i veni gust să se arunce cu capul în jos, dar nu din scîrbă de viaţă şi nici ca să se sinucidă, ci ca să se lovească, ca durerea cea nouă să i-o îndepărteze pe cea veche. Insă apa neagră, întunericul, malurile pustii şi ninse, totul era înfricoşător. Vasiliev se cutremură şi plecă mai departe. O luă de-a lungul cazărmilor, apoi se întoarse, coborî într-o pădurice şi din pădurice veni din nou pe pod...

„Nu, să mă duc acasă, acasă! — îşi zise el. — Acolo parcă tot mi-e mai uşor...“

Şi se întoarse îndărăt. Cînd ajunse acasă, aruncă de pe el paltonul ud şi căciula şi începu să se plimbe din colţ în colţ... Şi se plimbă, aşa, pînă cînd se lumină.

VII

A doua zi dimineaţă, cînd pictorul şi medicinistul veniră la Vasiliev, îl găsiră cu cămaşa sfîşiată, muşcîndu-şi mîinile, frămîntîndu-se prin odaie şi gemînd de durere.

— Pentru dumnezeu! — izbucni el în plîns, văzîndu-şi prietenii. — Duceţi-mă unde vreţi, faceţi ce ştiţi, însă, pentru dumnezeu, scăpaţi-mă cît mai repede! Altfel mă sinucid!

Pictorul se îngălbeni şi-şi pierdu cumpătul. Puţin lipsi să nu izbucnească în plîns şi medicinistul. Însă, gîndindu-se că medicii trebuie să-şi păstreze calmul şi gravitatea în toate împrejurările vieţii, zise cu nepăsare:

— Ai o criză de nervi. Nu-i nimic. Te ducem imediat la un doctor.

— Duceţi-mă unde ştiţi, numai, pentru dumnezeu, mai repede.

— Nu-ţi pierde firea. Caută să te stăpîneşti.

Cu mîinile tremurătoare, pictorul şi medicinistul îl îmbrăcară şi-l scoaseră în stradă.

— Să ştii că Mihail Sergheici demult vrea să te cunoască, — îi spuse pe drum medicinistul. — E un om foarte drăguţ şi-şi cunoaşte meseria la perfecţie. A terminat medicina abia în 82 şi cu toate astea are o practică serioasă. Se poartă cu studenţii ca un coleg...

— Mai repede, mai repede... — îi grăbea Vasiliev.

Mihail Sergheici, doctorul, un bărbat blond şi gras, îi primi politicos, grav şi rece, zîmbind numai cu un obraz.

— Mayer şi pictorul mi-au şi vorbit de boala dumitale, — începu el. — Iţi stau bucuros la dispoziţie. Aşa... Stai jos, te rog...

Il instală în fotoliul mare de lîngă masă şi-i împinse în faţă cutia de ţigări.

— Ei ? — întrebă, netezindu-şi genunchii. — Să ne apucăm de treabă... Ce vîrstă ai ?

Doctorul îi punea lui Vasiliev întrebări, iar medicinistul răspundea în locul lui. Il întrebă dacă tatăl lui nu suferise cumva de vreo boală mai deosebită, sau dacă nu căzuse în patima beţiei, dacă nu avea accese de furie sau alte ciudăţenii. Aceleaşi întrebări le puse şi în legătură cu bunicul, cu mama, cu fraţii şi surorile. Aflînd că mamă-sa avusese glas frumos şi că jucase de cîteva ori pe scenă, doctorul se învioră deodată, şi-l întrebă :

— Iartă-mă, nu cumva îţi aminteşti dacă mama dumitale n-avea o adevărată pasiune pentru teatru ?

Trecură vreo douăzeci de minute. Pe Vasiliev îl plictisea faptul că doctorul îşi netezea mereu genunchii şi, mai ales, că bătea apa în piuă.

— După cît îmi dau seama din întrebările pe care mi le puneţi, — zise el, — doriţi să aflaţi dacă boala mea e ereditară sau nu. Nu, nu-i ereditară.

După aceea, doctorul îl iscodi dacă nu avusese în tinereţe vicii ascunse, patimi, ciudăţenii, slăbiciuni mai deosebite, dacă nu se lovise la cap... De obicei, la cele mai multe din întrebările pe care ţi le pun doctorii prea zeloşi, poţi foarte bine să nu răspunzi, fără grijă că, prin asta, îţi pui sănătatea în primejdie. Pe cînd acum, şi Mihail Sergheici, şi medicinistul, şi pictorul căscau nişte ochi la el, de gîndeai că era destul să nu răspundă la o singură întrebare, pentru ca totul să fie compromis. Indată ce primea răspunsul, doctorul şi-l însemna, dumnezeu ştie de ce, pe o hîrtiuţă. Cînd află că Vasiliev terminase facultatea de ştiinţe naturale şi că acum urma dreptul, doctorul rămase pe gînduri...

— Acum un an, Vasiliev a prezentat o lucrare scrisă, excepţional de bună... — îl informă medicinistul.

— Nu mă întrerupeţi, vă rog, mă împiedicaţi să mă concentrez, — i-o tăie doctorul, zîmbind din nou cu un singur obraz. — Da, fără îndoială, şi asta joacă un rol în anamneză. Muncă intelectuală intensă, surmenaj... Da, da... Spune-mi, te rog, bei votcă ? — îl întrebă pe Vasiliev.

— Foarte rar.

Mai trecură încă vreo douăzeci de minute. Medicinistul începu să-şi spună părerea, ce e drept cam timid, asupra cauzelor probabile ale acestei crize de nervi. Şi povesti vizita pe care o făcuseră toţi trei, cu două zile în urmă, în stradela S.

Tonul rece, stăpînit şi indiferent, cu care vorbeau atît prietenii lui, cît şi doctorul, despre femei şi despre stradela aceea blestemată, îi păru lui Vasiliev peste măsură de nefiresc...

— Doctore, vă rog să-mi spuneţi un singur lucru, — îl întrebă el, căutînd să nu fie grosolan. — Prostituţia este sau nu un rău social ?

— Dragul meu, dar cine ar putea spune altfel ? — îi răspunse doctorul, şi faţa lui arătă că de mult îşi făcuse o părere în această privinţă. — Cine ar putea spune altfel ?

— Sînteţi psihiatru ? — îl întrebă Vasiliev, cu severitate.

— Da, psihiatru.

— Poate că aveţi dreptate cu toţii ! — zise Vasiliev ridicîndu-se şi începînd să se plimbe prin cabinet. — Poate... Eu însă, sînt de-a dreptul uluit ! Socotiţi ca un act de eroism faptul că am urmat două facultăţi. Mă ridicaţi în slava cerului pentru că am scris o lucrare care peste trei ani o să fie uitată şi aruncată la coş. Dar pentru că nu pot vorbi liniştit despre femeile pierdute, aşa cum aş vorbi despre scaunele astea, de pildă, mă sfătuiţi să mă îngrijesc, îmi daţi a înţelege că-s nebun şi mă compătimiţi !

Deodată Vasiliev simţi o nesfîrşită milă şi pentru el, şi pentru prietenii lui, pentru toţi cei pe care-i văzuse cu două zile în urmă, şi chiar pentru doctorul acesta. Izbucni în plîns şi căzu în fotoliu.

Prietenii se uitară nedumeriți la doctor. Doctorul se apropie de Vasiliev cu aerul că-i înțelegea foarte bine și lacrimile, și deznădejdea, ca și cum asta ar fi fost specialitatea lui și, fără să spună o vorbă, îi dădu să bea niște picături. Iar cînd bolnavul se liniști, îl dezbrăcă și începu să-i cerceteze sensibilitatea epidermei, reflexele, și așa mai departe.

Vasiliev se simți mai bine. Cînd ieși de la doctor, parcă-i era rușine. Huruitul trăsurilor nu-l mai scotea din fire, iar greutatea de sub inimă dispărea cu încetul, de parcă se topea. Ținea în mînă două rețete: pe una scria: bromură de potasiu, pe cealaltă: morfină... Aceleași medicamente le luase și pînă atunci.

Ajungînd în stradă, rămase puțin pe gînduri, apoi își luă rămas bun de la prieteni și se îndreptă alene spre universitate.

CIZMARUL ȘI NECURATUL

ERA în ajunul crăciunului. Maria sforăia de mult pe cuptor, gazul din lampă se sfîrșise, numai Feodor Nilov stătea și lucra. De cînd ar fi lăsat lucrul și ar fi ieșit pe stradă! Dar clientul din ulița Kolokolnîi, care-i adusese o pereche de cizme la încăputat încă de acum două săptămîni, venise ieri și-i făcuse scandal, hotărîndu-i să i le dea gata neapărat pînă astăzi la utrenie.

— Viață de ocnaș! — bombănea Feodor, aplecat asupra lucrului. — Unii dorm de cine știe cînd, alții petrec, iar eu trebuie să mă pedepsesc ca un Cain, muncind pentru dracu știe cine...

Ca nu cumva să adoarmă, scotea din cînd în cînd clondirul de sub masă și trăgea cîte o dușcă, iar după fiecare înghițitură clătina din cap și vorbea singur în gura mare:

— Mă rog, tare aș vrea să știu: de ce clienții să petreacă, iar eu să stau și să muncesc pentru ei? Pentru că dumnealor au, iar eu îs calic?

Cizmarul își ura toți clienții, dar mai ales îl ura pe cel din ulița Kolokolnîi. Era un bărbat ursuz, cu fața galbenă, care purta părul lung și ochelari mari, albaștri. Vorbea răgușit. Avea un nume nemțesc, din cele care fac să ți se încurce limba în gură. Din ce neam de oameni s-o fi trăgînd și cu ce s-o fi ocupînd

era greu să-ți dai seama. Cînd se dusese Feodor la el acum două săptămîni să-i ia măsura, clientul stătea pe podea și pisa nu știu ce într-o piuliță. Nici n-apucase să-i dea bună ziua, și dintr-o dată din piuliță izbucnise o flacără roșie, luminoasă, împrăștiind miros de pucioasă și de pene arse, iar odaia se umpluse cu un fum gros și trandafiriu, care-l făcuse pe Feodor să strănute de vreo cinci ori la șir. În timp ce se întorcea acasă după întîmplarea asta, se gîndea: „Un om cu frica lui dumnezeu nu s-ar ține de asemenea treburi".

Cînd în clondir nu mai rămase nici o picătură, Feodor puse cizmele pe masă și rămase pe gînduri. Își sprijini capul greu în pumn și începu să se gîndească la sărăcia lui și la viața lui plină de nevoi și lipsită de bucurii, apoi la cei bogați, la caretele și la casele lor mari, la hîrtiile de o sută de ruble... Ce bine ar fi dacă afurisiților ăstora le-ar crăpa zidurile caselor, le-ar plesni caii și le-ar ieși de soare șubele și căciulile lor de samur! Ce bine ar fi dacă bogătașii ar ajunge încetul cu încetul calici, să n-aibă nici ce mînca, iar cizmarul cel sărac ar ajunge bogătaș, să facă și el pe grozavul față de vreun biet cizmar sărac, în ajunul crăciunului...

Visînd așa, Feodor își aduse aminte de lucrul lui și deschise ochii.

„Ia te uită minunăție! — se miră el, uitîndu-se la cizme. — Căputele-s gata de cine știe cînd, și eu stau. Trebuie să duc cizmele clientului."

După ce înveli cizmele într-o basma roșie, se îmbrăcă și ieși. Ningea cu fulgi mărunței și înghețați, care înțepau obrazul ca niște ace. Era frig, lunecuș, întuneric, felinarele împrăștiau o lumină nedeslușită și mirosea a gaz, dar așa de tare, încît pe Feodor începu să-l zgîrie în gît și tuși. Pe caldarîmul străzii treceau încoace și încolo trăsuri cu bogătași, și fiecare din ei ținea în mînă cîte un jambon și cîte un sfert de votcă. Din carete și din sănii, domnișoare bogate îl priveau, scoteau limba la el și-i strigau rîzînd:

— Calicule! Calicule!

Studenți, ofițeri, negustori și generali se țineau după el și-l sîcîiau :

— Bețivanule ! Bețivule ! Cizmar fără frica lui dumnezeu ! Cizmă fără suflet ! Calicule !

Erau vorbe usturătoare, fără îndoială, însă Feodor tăcea și scuipa. Numai cînd îi ieși în drum maistrul cizmar Kuzma Lebiodkin, de fel din Varșovia, și-i strigă : „Eu m-am însurat cu o fată bogată, am calfe la lucru, iar tu ai rămas calic și n-ai ce mînca" — Feodor nu se mai putu stăpîni și începu să alerge după el. Și alergă, alergă pînă se pomeni în ulița Kolokolnîi. Clientul lui stătea în a patra casă din colț, la etajul de sus. Ca să ajungi la el, trebuie să treci printr-o curte lungă și întunecoasă, apoi să urci o scară foarte înaltă și lunecoasă, care ți se clătina sub picioare. Cînd intră Feodor, clientul stătea pe podea și pisa nu știu ce în piuliță, ca și cu două săptămîni în urmă.

— Înălțimea voastră, v-am adus cizmulițele ! — zise Feodor ursuz.

Clientul se ridică și, fără să spună o vorbă, se apucă să-și încerce cizmele. Ca să-l ajute, Feodor se puse în genunchi și-i trase din picior cizma cea veche. Dar îndată sări ca ars și se dădu spre ușă îngrozit : în loc de picior, clientul avea o copită de cal.

„Ehe-he ! — își zise Feodor. — Ia te uită minunăție !"

Ar fi trebuit să-și facă cruce, să lase totul baltă și s-o ia la sănătoasa pe scări, în jos. Dar numaidecît își făcu socoteală că necuratul îi ieșise în drum pentru cea dintîi și, fără îndoială pentru cea din urmă oară în viață, și că ar fi o prostie să nu profite de serviciile lui. Așa că se stăpîni și se hotărî să-și încerce norocul. Ducîndu-și mîinile la spate, ca să nu fie ispitit să-și facă cruce, tuși respectuos și începu :

— Se zice că nimic nu-i mai slut pe lume decît necuratul. Însă eu îmi dau cu socoteala, înălțimea voastră, că mai învățat decît necuratul nici că se mai află ! Ce e drept, dracul, iertați-mi vorba mea cea proastă, are coadă și copite, în schimb are minte mai multă chiar decît un student...

— Să știi că pentru vorbele astea, te-am îndrăgit, — zise clientul, măgulit. — Îți mulțumesc, cizmarule. Și acum, spune-mi, ce-ți dorește inima?

Fără să mai stea la gînduri, cizmarul începu să i se plîngă de soarta lui. Îi mărturisi că, încă din copilărie, îi pizmuia pe cei bogați. Gîndul că nu toți oamenii au case mari și cai buni, cu care să se plimbe pe stradă, îl mîhnea de cînd era pe lume. Totdeauna se întrebase: adică, de ce să fie sărac? Mă rog, cu cît e el mai prejos decît Kuzma Lebiodkin, cel de la Varșovia, care are casa lui și a cărui nevastă umblă cu pălărie? Și el are nas, are mîini, picioare, cap, spate, ca și cei bogați. Atunci, de ce să fie nevoit să muncească, în timp ce alții se plimbă? De ce să fie însurat cu Maria, și nu cu o cucoană, care miroase a parfum? De multe ori i se întîmplă să vadă, prin casele bogaților, domnișoare frumoase, dar ele nici nu se uită la el, doar din cînd în cînd rîd și-și șoptesc între ele: — „Ia te uită ce nas roșu are cizmarul ăsta!" E drept că Maria lui e o femeie blîndă, bună și muncitoare, însă nu știe carte și are mîna grea: o simți cînd te plesnește! Iar dacă ți se întîmplă să vorbești în fața ei de politică sau de alte lucruri serioase, se amestecă și ea și începe să îndrugе atîtea bazaconii, de-ți vine să-ți iei lumea în cap!

— Și ce-ți dorește inima? — îl întrerupse clientul.

— V-aș ruga, înălțimea voastră Scaraoțchi Ivanîci, dacă aveți bunătatea să mă faceți și pe mine bogat.

— Cum vrei. Numai că, pentru asta, trebuie să-mi dai în schimb sufletul tău. Uite, înainte de a cînta cocoșii, vino și iscălește, aici — pe hîrtiuța asta, cum că-mi dai sufletul.

— Înălțimea voastră! — răspunse Feodor respectuos. — Cînd ați venit la mine și mi-ați poruncit să vă încăputez cizmele, eu nu v-am cerut banii înainte. Mai întîi trebuie să faci ce ai de făcut, și numai după aceea să ceri plata.

— Bine, fie și așa! — se învoi clientul.

Deodată, o flacără vie țîșni din piuliță și un fum gros și trandafiriu umplu odaia, împrăștiind miros de pene arse și de pucioasă. Cînd fumul se risipi, Feodor

se frecă la ochi şi văzu că nu mai era nici Feodor nici cizmar, ci alt om, cu vestă, cu lănţişor şi cu pantaloni noi care stătea într-un fotoliu în faţa unei mese întinse. Doi lachei îl serveau cu fel de fel de bucate, ploconindu-se adînc în faţa lui şi zicînd:

— Să mîncaţi sănătos, înălţimea voastră!

Ce mai belşug! După ce lacheii îi puseră dinainte o bucată mare de friptură de oaie şi o strachină cu castraveţi, îi mai aduseră pe tavă şi o gîscă friptă, iar ceva mai tîrziu rasol de porc cu hrean. Şi toate erau servite nobil, politicos. Feodor înfuleca, iar înaintea fiecărui fel de mîncare dădea pe gît cîte un pahar mare cu votcă minunată, întocmai ca un general sau un conte. După rasol, i se aduse o caşă cu grăsime de gîscă, scrob cu slănină şi ficat prăjit, iar el mînca şi se minuna. Ce i-au mai adus încă? Da, i-au mai adus şi plăcintă cu ceapă, sfeclă înăbuşită şi cvas. „Cum de nu crapă boierii de atîta mîncare?“ — se gîndea el. La urmă de tot i-au pus dinainte şi o oală mare plină cu miere. După masă, i se înfăţişă diavolul cu ochelarii albaştri şi-l întrebă, făcînd o adîncă plecăciune:

— Aţi fost mulţumit de masă, Feodor Panteleici?

Dar Feodor nu putea să scoată o vorbă, aşa era de umflat de-atîta cît mîncase. Ghiftuit şi îngreunat, nu se simţea tocmai în apele lui şi, ca să-i mai treacă de urît, începu să-şi cerceteze cizma de pe piciorul stîng.

— Pentru nişte cizme ca astea, eu nu luam mai puţin de şapte ruble şi jumătate. Cine mi le-a făcut? — întrebă el.

— Kuzma Lebiodkin, — îi răspunse lacheul.

— Chemaţi-l pe dobitocul acela la mine!

Kuzma Lebiodkin de la Varşovia se înfăţişă curînd. Se opri în prag, într-o atitudine plină de respect, şi zise:

— Porunciţi, înălţimea voastră!

— Tacă-ţi gura! — strigă la el Feodor, bătînd din picior. — Să nu îndrăzneşti să crîcneşti în faţa mea. Ai uitat că nu eşti decît un cizmar? Neghiobule! Nu te pricepi să faci o pereche de cizme ca lumea! Acuşi îţi fac mutra fărîme. Ce cauţi aici?

— Am venit după bani.

— Care bani? Ieși afară! Să vii sîmbătă. Ascultă, lacheu, ia dă-i cîțiva pumni după ceafă!

Dar aducîndu-și aminte cum își băteau joc clienții de el, simți ceva, ca o greutate pe suflet. Ca să-i mai treacă năduful, scoase din buzunar un portofel umflat și începu să-și numere banii. Erau mulți, dar el voia să aibă și mai mulți. Atunci diavolul cel cu ochelari albaștri îi mai aduse încă un portofel și mai umflat, însă lui Feodor tot nu i se păreau destui și, cu cît număra, cu atît era mai nemulțumit.

În aceeași seară, necuratul îi aduse o cucoană înaltă și pieptoasă, îmbrăcată într-o rochie roșie, și-i spuse că aceea era noua lui nevastă. Pînă noaptea tîrziu s-au tot sărutat amîndoi și au mîncat turtă dulce. După aceea, Feodor s-a culcat pe o saltea moale de puf, dar nu putea să adoarmă cu nici un chip. Se perpelea cînd pe o parte, cînd pe alta. Îi era frică.

— Avem bani mulți, — îi spunea el nevestei lui. — Te pomenești că ne calcă hoții. N-ar fi rău să iei lumînarea și să te duci să tragi o raită!

Toată noaptea n-a putut să închidă ochii: mereu se scula să vadă dacă sipetul e neatins. Dimineața a trebuit să se ducă la biserică, la utrenie. În biserică, săraci și bogați, oamenii sînt totuna. Cînd era sărac, Feodor se ruga așa: „Doamne, iartă-mă pe mine, păcătosul!“ Tot așa se ruga și acum, cînd era bogat. Atunci, care-i deosebirea? Și apoi, cînd o să moară Feodor cel bogat, tot în pămînt or să-l vîre, ca pe cel din urmă calic, nu în aur sau în nestemate, și o să ardă și el tot în focul în care ard și cizmarii... Gîndurile acestea îi amărau sufletul. Pe deasupra, își mai simțea și trupul greu după masa prea îmbelșugată de aseară și, în loc să-i stea mintea la rugăciuni, se gîndea la tot soiul de drăcovenii; cînd la sipetul cu bani, cînd la hoți, cînd la sufletul cel păcătos și prăpădit.

Ieși din biserică amărît. Ca să-și mai împrăștie gîndurile negre, începu să cînte cît îl ținea gura, așa cum făcea de multe ori, pe vremuri. Dar abia se porni,

că și veni în goană un sergent de stradă și, ducîndu-și mîna la cozoroc, îi zise :

— Nu vă supărați, boierii n-au voie să cînte pe stradă. Că doar nu sînteți cizmar !

Feodor se rezemă cu spatele de gard și începu să se gîndească : oare cum ar face să petreacă puțin ?

— Boierule ! — îi strigă un portar. — Nu vă rezemați de gard, că vă murdăriți șuba !

Atunci, Feodor intră într-o dugheană, își cumpără cea mai bună armonică și o luă de-a lungul străzii, cîntînd. Trecătorii îl arătau cu degetul, rîzînd.

— Ia uitați-vă la el, cică-i boier ! — rîdeau de el birjarii. — Parcă-i cizmar...

— Unde s-a mai pomenit boier să-și facă așa de cap ? — îi zise iarăși sergentul de stradă. — Te pomenești că mai intrați și în cîrciumă !

— Boierule, faceți-vă milă și pomană, pentru numele lui Hristos ! — îl rugau cerșetorii, înconjurîndu-l din toate părțile. — Făceți-vă milă și pomană !

Înainte, pe vremea cînd era cizmar, cerșetorii nici nu se uitau la el, iar acum îi ațineau calea.

Acasă îl aștepta nevasta cea nouă, cucoana, îmbrăcată cu polcă verde și cu fustă roșie. Feodor ar fi vrut s-o mîngîie, ba chiar întinse mîna să-i tragă un pumn în spinare. Dar femeia se răsti la el, îmbufnată:

— Mojicule ! Bădăranule ! Habar n-ai cum trebuie să te porți cu cucoanele ! Dacă mă iubești, sărută-mi mînuța, dar nu sări la bătaie, că asta n-am să permit niciodată !

„Afurisită viață, ce să zic ! — se gîndi Feodor. — Ia te uită cum trăiesc boierii ! N-ai chip să-i tragi un cîntec pe stradă, din gură sau din armonică, n-ai chip să-ți giugiulești muierea... Ptiu !

Nici nu apucă să se așeze la ceai, cu cucoana lui, că diavolul cel cu ochelari albaștri i se și înfățișă.

— Ei, Feodor Panteleici, — îi zise, — eu mi-am ținut făgăduiala întocmai. Fă bine de iscălește țidula asta și vino cu mine. Cred că acuma știi ce înseamnă să trăiești în bogăție. Ți-ajunge !

Și-l duse pe Feodor de-a dreptul în focul Gheenei,

unde dracii începură să năvălească la el din toate părțile, strigîndu-i:

— Dobitocule! Nătărăule! Măgarule!

In iad duhnea atît de cumplit a gaz, de te înăbușeai.

Deodată, totul se risipi. Feodor deschise ochii și văzu masa lui de lucru, cizma și lampa de tablă. Sticla lămpii era neagră și din flacăra mititică a fitilului se înălța, ca dintr-un hogeag, un fum rău mirositor. Iar lîngă el stătea clientul cel cu ochelari albaștri și striga înfuriat:

— Dobitocule! Nătărăule! Măgarule! Lasă că te-nvăț eu minte, pungașule! Ai luat comanda de două săptămîni și cizmele nu-s gata nici acuma! Crezi că eu am vreme de pierdut, ca să bat drumul pînă la tine de cîte cinci ori pe zi după cizme? Ticălosule! Vită încălțată!

Feodor își scutură capul și se apucă de lucru, iar clientul îl înjura și-l amenința înainte. Cînd, pînă la urmă, se liniști, Feodor îl întrebă ursuz:

— Și dumneata cu ce te ocupi, boierule?

— Fac artificii și rachete luminoase. Sînt artificier.

Se auziră clopotele de utrenie. Feodor dădu clientului cizmele, primi banii și plecă la biserică.

Pe stradă era un du-te-vino neîntrerupt de carete și de sănii împodobite cu blăni de urs. Pe trotuare, cot la cot cu poporul, treceau negustorii, cucoane, ofițeri... Dar Feodor nu mai invidia pe nimeni și nu mai cîrtea împotriva soartei. I se părea că acum și cei bogați, și cei săraci o duceau deopotrivă de prost. E drept, bogații puteau să umble în carete, iar săracii să cînte pe stradă cît pofteau, și din gură și din armonică. Dar și pe unii și pe alții, îi aștepta același sfîrșit: mormîntul. Iar pe altă parte, socotea că nimic din cîte sînt pe lume nu merită să dai necuratului măcar o fărîmă din sufletul tău.

UN RĂMĂȘAG

I

ERA o noapte întunecoasă de toamnă. Bătrînul bancher se plimba în lungul şi latul biroului, furat de gînduri : îşi aducea aminte de o serată, pe care o dăduse cu cincisprezece ani în urmă, tot într-o toamnă. La serata aceea veniseră mulţi oameni inteligenţi şi se încinseră discuţii interesante. Între altele se vorbise şi despre pedeapsa cu moartea. Majoritatea celor de faţă, printre care se numărau şi cîţiva oameni de ştiinţă şi cîţiva ziarişti, erau împotriva pedepsei cu moartea. Găseau că această pedeapsă era învechită, imorală şi cu totul nepotrivită pentru o ţară creştină. După unii, pedeapsa cu moartea trebuia schimbată în închisoare pe viaţă.

— Nu sînt de aceeaşi părere cu dumneata, — spusese atunci stăpînul casei, bancherul. — Eu, personal n-am avut de-a face nici cu pedeapsa cu moartea, nici cu închisoarea pe viaţă. Dar dacă judecăm *a priori*, cred că pedeapsa cu moartea e mai morală şi mai umană decît închisoarea pe viaţă. Pedeapsa capitală te ucide dintr-o dată, pe cînd închisoarea pe viaţă, cu încetul. Care dintre călăi e mai omenos : acela care te ucide în cîteva minute, sau acela care îţi stoarce viaţa cu încetul, picătură cu picătură ?

— Şi o pedeapsă, şi alta — sînt deopotrivă de imorale — replicase unul dintre oaspeţi, — pentru că au acelaşi scop : să-ţi ridice viaţa. Statul nu e dumnezeu.

El nu are dreptul să-ți ia ceea ce nu-ți poate da îndărăt, chiar dacă ar vrea.

Printre oaspeți, era și un jurist, un bărbat tînăr, de vreo douăzeci și cinci de ani. Cînd i se ceruse să-și spună părerea, răspunsese :

— Și pedeapsa cu moartea, și închisoarea pe viață sînt tot atît de imorale, dar dacă mi s-ar propune să aleg, bineînțeles că aș alege închisoarea pe viață. Oricum, tot e mai bine să fii viu, decît mort.

Se încinsese o discuție aprinsă. Bancherul, mai tînăr pe atunci și mai nestăpînit, își ieșise din fire, bătuse cu pumnul în masă și, întorcîndu-se spre tînărul jurist, strigase :

— Nu-i adevărat ! Pun rămășag pe două milioane, că dumneata n-ai putea să stai în celulă nici măcar cinci ani.

— Dacă propunerea dumitale e serioasă, — îi răspunsese juristul, — atunci fac prinsoarea că voi sta cincisprezece ani, nu cinci.

— Cincisprezece ? Mă prind ! — strigase iarăși bancherul. — Domnilor, pun rămășag pe două milioane !

— De acord ! Dumneata pui la bătaie două milioane, iar eu libertatea mea ! — se învoise juristul.

Așa se încheiase rămășagul acesta crunt și fără nici un rost. Bancherul răsfățat și ușuratic, care nu-și mai cunoștea seama milioanelor era în culmea fericirii. In timpul mesei glumea, luîndu-l peste picior pe jurist :

— Tinere, gîndește-te bine ce faci, pînă nu e prea tîrziu ! Pentru mine, două milioane sînt o nimica toată, pe cînd dumneata riști să pierzi trei sau patru din cei mai buni ani de viață. Zic trei sau patru, pentru că n-o să reziști mai mult. Și apoi nu uita, nenorocitule, că e mult mai greu să stai închis de bunăvoie, decît de nevoie. Gîndul că ai dreptul să fii liber în orice clipă o să-ți otrăvească viața în celulă. Îți spun drept, mi-e milă de dumneata !

Și acum, plimbîndu-se din colț în colț, bancherul își amintea de toate acestea și se întreba :

— Ce rost a avut acest rămășag ? Ce folos că juristul a pierdut cincisprezece ani din viață și că eu o

să arunc în vînt două milioane? Toate acestea pot să dovedească oamenilor că pedeapsa cu moartea e mai rea sau mai bună decît închisoarea pe viaţă? Nu şi nu! E o prostie, o absurditate. Din partea mea n-a fost decît un capriciu de om îmbuibat, iar din partea juristului, numai lăcomia de bani...

Işi aminti apoi ce se întîmplase în urma acelei seri. Rămăsese hotărît că juristul o să-şi facă închisoarea sub cel mai strict control, într-o căsuţă izolată din grădina bancherului. De asemenea, se înţeleseseră, că timp de cincisprezece ani n-o să aibă dreptul să treacă pragul casei, să vadă oameni, să le audă glasul, să primească scrisori şi ziare. In schimb, i se îngăduia să aibă cu el un instrument muzical, să citească orice cărţi, să scrie scrisori, să bea vin şi să fumeze. Potrivit înţelegerii, nu putea să comunice cu lumea din-afară decît printr-o ferestruică făcută anume, şi numai pe muteşte. Putea să capete ce-i trebuia — cărţi, note muzicale, vin şi altele — în orice cantitate, cerîndu-le printr-un bileţel, dar numai pe ferestruică. Convenţia prevedea toate amănuntele, chiar şi cele mai neînsemnate, care garantau că regimul de detenţiune va fi strict celular, şi în acelaşi timp îl obligau să stea închis exact cincisprezece ani, adică de la 14 noiembrie 1870, ora 12, pînă la 14 noiembrie 1885, ora 12. Cea mai mică încercare din partea juristului de a călca aceste condiţii, chiar şi numai cu două minute înainte de termen, îl dezlegau pe bancher de obligaţia de a-i achita cele două milioane.

In primul an de închisoare, atît cît se putea vedea din bileţelele lui scurte, juristul suferise mult de singurătate şi de plictiseală. Din căsuţă se auzea într-una, şi ziua şi noaptea, cîntec de pian. Omul se lăsase şi de vin şi de tutun. Vinul, scria el, îţi trezeşte dorinţa, iar dorinţele sînt cei mai cumpliţi duşmani ai întemniţatului. Afară de asta, nimic nu e mai plictisitor decît să bei un vin bun şi să nu vezi pe nimeni. Iar tutunul îi strica aerul din odaie. La început i s-au trimis cărţi mai mult sau mai puţin uşoare: romane cu intrigi amoroase complicate, povestiri fantastice şi romane poliţiste, comedii etc.

In anul următor, în căsuţa din grădină, pianul nu se mai auzi, iar în bileţelele lui, juristul nu mai cerea decît scriitori clasici. In anul al cincilea, pianul se auzi iarăşi şi prizonierul ceru vin. Cei care îl urmăreau pe ferestruică povesteau că tot timpul nu făcea altceva decît să mănînce, să bea şi să stea întins pe pat. Căsca mereu şi vorbea singur, furios. Cărţi nu mai citea. Uneori se aşeza noaptea la masă şi scria, iar spre dimineaţă rupea în bucăţele tot ce scrisese. Şi nu numai o dată îl auzeau plîngînd.

In a doua jumătate a celui de al şaselea an, prizonierul se apucase să înveţe cu hărnicie limbile străine, filozofia şi istoria. Şi învăţa cu atîta îndîrjire, încît bancherul abia mai ajungea să-i procure cărţile de care avea nevoie pentru aceste discipline. In timp de patru ani i se făcuse rost, la cererea lui, de aproape şase sute de volume. Cît timp ţinuse această pasiune pentru limbile străine, bancherul primi o dată de la prizonierul lui următoarea scrisoare : „Scumpul meu temnicer ! Iţi scriu aceste rînduri în şase limbi. Fii bun şi dă-le unei persoane competente să le citească. Dacă nu vor găsi nici o greşeală, te rog mult de tot să dai ordin să se tragă un foc de puşcă în grădină. Impuşcătura o să-mi dea de veste că toată truda mea n-a fost zadarnică. Geniile tuturor veacurilor şi ale tuturor ţărilor vorbesc în limbi diferite, dar în pieptul lor arde aceeaşi flacără. O, dacă ai şti cîtă fericire dumnezeiască îmi umple sufletul, la gîndul că pot, în sfîrşit, să le înţeleg !“ Dorinţa prizonierului fusese împlinită. Bancherul poruncise să se tragă în grădină două focuri de puşcă.

După ce trecuse cel de al zecelea an, juristul stătea aproape tot timpul la masă şi nu citea decît Evanghelia. Bancherului i se părea ciudat că un om, care biruise în patru ani şase sute de volume din cele mai grele, îşi pierdea acum un an întreg citind o singură carte, nu prea mare şi uşor de înţeles. După Evanghelie, veni la rînd istoria religiilor şi teologia.

In cei din urmă doi ani de închisoare, prizonierul citise neînchipuit de mult şi fără alegere. Cînd se adîncea în cercetarea ştiinţelor naturale, cînd cerea să i

se trimită pe Byron sau pe Shakespeare. Se primeau, de pildă, biletele în care stăruia să i se trimită o dată un manual de chimie, altul de medicină, un roman şi un tratat de filozofie sau teologie: ca un naufragiat care ar fi plutit pe mare printre sfărîmăturile corăbiei şi care, încercînd să-şi salveze viaţa, s-ar fi agăţat cu deznădejde cînd de o epavă cînd de alta.

II

Bătrînul bancher îşi amintea de toate acestea şi se gîndea:

„Mîine la ora 12 juristul o să-şi capete libertatea. Potrivit înţelegerii noastre, trebuie să-i achit două milioane de ruble. Dacă i le dau, totul e pierdut: sînt ruinat cu desăvîrşire..."

Cu cincisprezece ani în urmă, nici nu-şi ştia seama milioanelor. Acum însă îi era frică să întrebe ce avea mai mult: bani sau datorii? Jocul la bursă, speculaţiile riscate şi firea lui nestăpînită, de care nu se putuse dezbăra nici la bătrîneţe, făcuseră ca afacerile să i se prăbuşească încetul cu încetul, şi milionarul cel mîndru, încrezut şi îndrăzneţ de altădată, ajunsese acum un bancher de mîna treia, care tremura la fiecare urcare şi scădere a acţiunilor.

— Blestemat rămăşag! — bombănea bătrînul, luîndu-şi capul între mîini, deznădăjduit. — De ce n-a murit omul ăsta, pînă acum. N-are decît patruzeci de ani. O să-mi ia tot ce am, o să se însoare, o să se bucure de viaţă, o să joace la bursă... Iar eu, sărăcit, o să mă uit cu invidie la ei şi, în fiecare zi, o să-l aud spunîndu-mi aceleaşi cuvinte: „Numai dumitale îţi datoresc fericirea vieţii mele. Dă-mi voie să te ajut." Nu, asta ar fi prea din cale-afară! Singura mea scăpare de la faliment şi de la ruşine ar fi moartea acestui om.

Pendula bătu ora trei. Bancherul ascultă: ai casei dormeau, nu se auzea decît foşnetul copacilor înfrigurați de sub ferestre... Incercînd să nu facă nici cel mai mic zgomot, scoase din casa de fier cheia uşii care

nu mai fusese deschisă de cincisprezece ani, îşi îmbrăcă paltonul şi ieşi din casă.

In grădină era întuneric şi frig. Ploua. Vîntul tăios şi umed alerga vîjîind prin toată grădina şi scutura copacii. Bancherul se uita cu toată atenţia, dar nu desluşi nici pămîntul, nici statuile albe, nici căsuţa, nici copacii. Ajungînd în locul unde ar fi trebuit să fie căsuţa, îl strigă de două ori pe paznic. Nu primi nici un răspuns. Se vede că din pricina vremii rele, omul se adăpostise pe undeva, prin bucătărie sau prin seră, şi dormea dus.

„Dacă o să am curajul să-mi pun planul în aplicare, — îşi zicea bătrînul, — atunci fără îndoială că bănuiala o să cadă asupra paznicului."

Bancherul bîjbîi prin întuneric, găsi treptele şi uşa, intră în săliţă, trecu apoi într-un mic coridor şi aprinse un chibrit. Nici acolo nu era nimeni. Se vedea doar un pat fără aşternut, iar într-un colţ, o sobă neagră, de tuci. Peceţile, de pe uşa care dădea în odaia prizonierului, erau neatinse.

Cînd chibritul se stinse, bătrînul, tremurînd de emoţie, se uită pe ferestruică.

In odaie, lumînarea împrăştia o lumină firavă. Prizonierul stătea la masă. Nu i se vedeau decît spinarea, părul şi mîinile. Pe masă, pe cele două fotolii şi pe covorul din faţa mesei, zăceau nenumărate cărţi deschise.

Trecură vreo cinci minute, fără ca prizonierul să se mişte măcar o singură dată. In cei cincisprezece ani de temniţă, se deprinsese, pesemne, să stea nemişcat. Bancherul bătu cu degetul în ferestruică, dar nici la acest zgomot prizonierul nu răspunse cu vreo mişcare. Atunci, bancherul rupse cu băgase de seamă peceţile de pe uşă şi vîrî cheia în gaura broaştei. Incuietoarea ruginită scrîşni răguşit şi uşa scîrţîi. Bancherul se aştepta să audă strigăte de mirare şi zgomot de paşi, dar trecură încă vreo trei minute şi liniştea de dincolo de uşă rămînea netulburată. Atunci bătrînul se hotărî să intre.

La masă stătea un om care nu semăna cu ceilalţi oameni. Era un schelet învelit în piele, cu bucle lungi

de femeie şi cu barba zburlită. Faţa îi era galbenă-pămîntie, obrajii scofîlciţi, spinarea lungă şi îngustă, iar mîna pe care îşi sprijinea capul era atît de subţire şi de uscată, că te înfiora. Părul încărunţit avea scînteieri argintii şi, uitîndu-se la faţa istovită şi îmbătrînită nimeni n-ar fi crezut că omul acela nu avea decît patruzeci de ani. Dormea... Pe masă, în faţa capului plecat, era o foaie de hîrtie pe care scria ceva mărunt.

„Bietul om — se gîndi bancherul. — Doarme şi visează milioane, nici vorbă... Dar ar fi de ajuns să-l înşfac pe omuleţul ăsta pe jumătate mort, să-l arunc pe pat şi să-l înăbuş cu perna, — şi cea mai severă anchetă n-ar putea să găsească nici o cît de mică urmă de moarte violentă. Dar mai întîi, să vedem ce scrie el aici...“

Bancherul luă foaia de pe masă şi citi :

„Mîine, la ora 12, îmi recapăt libertatea şi dreptul de a avea legături cu oamenii. Dar înainte de a părăsi această odaie şi de a vedea lumina soarelui, găsesc de cuviinţă să-ţi spun cîteva cuvinte. Cu conştiinţa curată în faţa lui dumnezeu care mă vede, declar că dispreţuiesc şi libertatea, şi viaţa, şi sănătatea, şi tot ceea ce cărţile dumitale numesc bunuri pămînteşti.

„Timp de cincisprezece ani am studiat cu toată atenţia viaţa de pe pămînt. E drept că n-am văzut nici pămîntul şi nici oamenii. Dar, o dată cu eroii din cărţile dumitale, am băut vin aromat, am cîntat, am alergat prin păduri după cerbi şi porci mistreţi, am iubit femei... Frumoasele, eterice ca norii, create de vraja poeţilor voştri geniali, veneau la mine noaptea şi-mi spuneau în şoaptă poveşti încîntătoare, care mă ameţeau. Datorită cărţilor dumitale, am urcat culmile Elbrusului şi ale lui Mont Blanc, de unde am văzut cum răsare soarele dimineaţa, şi cum îşi revarsă, în amurg, poleiala purpurie peste cerul necuprins, peste ocean şi peste piscurile munţilor. Am văzut fulgerele spintecînd norii şi sclipind pe deasupra capului meu. Am văzut pădurile înverzite, cîmpiile, rîurile, lacurile, oraşele, am auzit cîntecul sirenelor şi doinele din fluierele ciobănaşilor, am simţit cum mă atingeau aripile demonilor frumoşi, care veneau la mine în zbor, ca să

vorbim despre dumnezeu... O dată cu eroii din cărţile dumitale, m-am aruncat în prăpastii fără fund, am făcut minuni, am săvîrşit crime, am dat foc oraşelor, am propovăduit religii noi, am cucerit împărăţii întregi...

„Cărţile dumitale mi-au dat înţelepciunea. Tot ce mintea omenească a creat de-a lungul veacurilor e concentrat în tidva mea, într-un ghem mititel : ştiu că sînt mai inteligent decît voi toţi.

„Dar eu disprețuiesc cărţile dumitale, disprețuiesc toate bunurile universului, disprețuiesc chiar şi înţelepciunea. Totul e nimicnicie, totul e deşertăciune, trecător şi înşelător, ca un miraj. Oricît ai fi de mîndru, de înţelept şi de strălucit, moartea tot o să te mături de pe faţa pămîntului, aşa cum mătură şoarecii ascunşi sub podele, iar urmaşii voştri, istoria, gloria geniilor voastre, — toate or să îngheţe sau or să ardă delaolaltă cu globul pămîntesc.

„Dumneata ţi-ai pierdut minţile şi ai apucat pe o cale greşită. Iei minciuna drept adevăr şi urîţenia drept frumuseţe. Ai rămînea mirat, fără îndoială, dacă datorită cine ştie cărui concurs de împrejurări, merii şi portocalii ar face broaşte şi şopîrle în loc de fructe, sau dacă trandafirii ar mirosi a sudoare de cal. Tot aşa mă mir şi eu de dumneata, că ai schimbat cerul cu pămîntul. De aceea, refuz să te înţeleg.

„Şi ca să-ţi dovedesc prin fapte disprețul meu pentru tot ce alcătuieşte viaţa dumitale, renunţ la cele două milioane, la care visam cîndva, ca la paradis, şi pe care astăzi le disprețuiesc. Ca să pierd dreptul la ele, voi ieşi de aici cu cinci ore înainte de termenul fixat, încălcînd astfel înţelegerea noastră."

După ce termină de citit, bancherul [illegible] se foaia la loc pe masă, sărută creştetul omului ciudat, izbucni în plîns şi ieşi din [illegible] faie. Niciodată pînă atunci, nici chiar după pierderile lui cele mari la bursă, nu se disprețuise atît, cît se disprețuia acum. După ce se întoarse acasă, se trînti în pat, dar tulburarea şi lacrimile nu-l lăsară mult timp să doarmă...

A doua zi dimineaţa, galbeni şi speriaţi, paznicii alergară într-un suflet să-i aducă vestea că-l văzuseră

pe omul care stătea în căsuță, strecurîndu-se pe fereastră în grădină, îndreptîndu-se spre poartă și făcîndu-se nevăzut. Fără să mai stea la gînduri, bancherul alergă împreună cu slugile la căsuța din grădină și constată fuga prizonierului. Ca să nu dea loc la vorbe, luă de pe masă scrisoarea de renunțare și, întorcîndu-se în birou, o încuie în casa de fier.

LUCRĂRI CARE N-AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA SA DE „OPERE“

SUPLICIU DE ANUL NOU

SCHIȚĂ DESPRE INCHIZIȚIA MODERNĂ

TE îmbraci în frac, îți atîrni la gît ordinul „Stanislav“, dacă-l ai, îți stropești batista cu parfum, îți răsucești mustața în tirbușon, și toate le faci cu mișcări repezite și furioase, de parcă ai găti pe cel mai aprig dușman al dumitale, nu pe dumneata însuți.

— Fire-ar al drrracului! — mormăi printre dinți. — Nu-i chip să ai liniște nici în zi de lucru, nici în zi de sărbătoare! Să alergi la bătrînețe, ca un cîine! Poștașii, că-s poștași, și tot au o viață mai tihnită!

Lîngă dumneata stă Verocika, tovarășa dumitale de viață, ca să zic așa, și turuie din gură:

— Ia te uită la el, ce l-a apucat! Auzi, să nu se ducă la vizite! Și eu sînt de părere că totul e o prostie, o prejudecată și n-are nici un rost să faci vizite... dar dacă îndrăznești cumva să rămîi acasă, îți jur că plec... că plec pentru totdeauna! O să mor, și pace! N-avem decît un unchi, și tu... ți-e lene și nu ești în stare să te duci și să-l firitisești de anul nou! Verișoara noastră, Lenocika, ține așa de mult la noi, și tu, nerușinatule, nu vrei să-i faci această onoare! Fiodor Nikolaici ți-a dat bani cu împrumut, fratele meu Petea iubește așa de mult pe toți ai noștri, Ivan Andreici ți-a găsit slujbă, și tu... te porți ca un nesimțit! Doamne, cît sînt de nenorocită! Nu, nici vorbă că ești un dobitoc! Trebuia să iei de nevastă o scorpie, care să te sîcîie în fiecare clipă, nu o femeie blîndă ca mine! Da, da! Nerușinatule ce ești! Nu pot să te sufăr! Te

dispreţuiesc ! Haide, pleacă o dată, pleacă chiar în clipa asta ! Ţine lista... Să te duci la toţi care-s trecuţi aici ! Dacă sari vreunul, nici să nu te mai întorci acasă !

Verocika nu sare la bătaie şi nici nu-ţi scoate ochii. Dumneata însă nu eşti pătruns de aceeaşi mărinimie şi bombăneşti înainte... Cînd eşti gata îmbrăcat şi ţi-ai luat şi şuba, consoarta te petrece pînă la ieşire şi mai aruncă o dată în urma dumitale, cu năduf :

— Tiranule ! Călăule ! Monstrule !

După ce ieşi din casă (bulevardul Zubovski, casa Fufocikin), chemi un birjar şi-i spui, cu glasul actorului Solonin, muribund, din „Samson şi Dalila" :

— La Lefortovo, spre Căzărmile roşii !

Birjarii din Moscova au acum pături la sănii, dar dumneata nu apreciezi această generozitate şi tremuri de frig... Logica nevestei, înghesuiala de la balul mascat din ajun, de la Teatrul mare [21], mahmureala, dorinţa irezistibilă să te vîri în aşternut şi să tragi un somn bun, arsurile la stomac, ca urmare a meselor de sărbătorile crăciunului — toate se amestecă într-un talmeş-balmeş, care parcă fermentează în dumneata şi îţi fac greaţă... Iţi vine ameţeală şi, ca un făcut, birjarul mînă aşa de încet, de parcă se duce la moarte...

La Lefortovo stă unchiul nevestei, Semion Stepanîci. E un om minunat. Te adoră şi pe dumneata, şi pe Verocika dumitale, o să-ţi lase după moarte toată averea, dar... dracu să-l ia cu dragostea şi cu averea lui cu tot ! Spre ghinionul dumitale, îl găseşti tocmai cînd era mai adîncit în tainele politicii.

— Ai auzit, dragul meu, ce planuri are Battenberg ? — te întîmpină el de la uşă. — Ce zici de individul ăsta ? Dar ce zici de Germania !!

Semion Stepanîci e nebun după Battenberg. Ca oricare cetăţean rus, are părerea lui personală în ce priveşte problema bulgară şi, dacă ar fi în puterea lui, ar rezolva-o cum nu se poate mai bine.

— Nu, frate, nu-i de vină nici Mutkurka, nici Stambulka ! — urmează el, făcînd cu ochiul. — Aici şi-a băgat codiţa Anglia ! Să fiu afurisit, să fiu de trei ori blestemat dacă nu şi-a băgat-o !

Îl asculţi de un sfert de oră şi ai vrea să-ţi iei rămas bun, dar el te prinde de mînecă şi te roagă să-l asculţi pînă la capăt. Şi începe să strige, şi se înfierbîntă, şi te împroşcă cu scuipat, îţi vîră degetele în nas, îţi înşiră citate întregi din articole de fond, sare în sus, se aşază iar... Dumneata îl asculţi, vezi cum trec clipele nesfîrşite şi, de frică să nu adormi, îţi zgîieşti ochii... Eşti aşa de buimăcit încît parcă te gîdilă ceva în creier... Battenberg, Mutkurov, Stambulov, Anglia, Egiptul — toate îţi joacă pe dinaintea ochilor, ca nişte drăcuşori...

Mai trece încă o jumătate de oră... o oră... Uf!

— În sfîrşit, a dat dumnezeu! — oftezi, urcîndu-te în sanie, peste o oră şi jumătate. — M-a ucis, ticălosul! Birjar, du-mă în Hamovniki! Ptiu, afurisitul m-a dat gata cu politica lui!

În Hamovniki dai peste colonelul Feodor Nikolaici, de la care ai împrumutat şase sute de ruble încă anul trecut.

— Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc, dragul meu, — îţi răspunde el la felicitări, uitîndu-ţi-se în ochi cu bunătate. — Acelaşi lucru îţi urez şi eu dumitale... Sînt foarte, foarte bucuros... De mult te aşteptam... Mi se pare că avem încă de anul trecut nişte socoteli... Nu mai ţin minte cît anume... Dar nu-i nimic, am spus şi eu, aşa... în treacăt... Nu iei un păhăruţ? Nu strică după drum.

Dar cînd dumneata, bîlbîindu-te şi cu ochii în pămînt te juri că n-ai bani acum şi-l rogi de toţi dumnezeii să te mai aştepte o lună, colonelul îşi aruncă braţele în sus şi îşi ia o mutră jalnică.

— Apoi, bine dragă, mi i-ai cerut numai pentru şase luni! — şopteşte el. — Crede-mă că nu te-aş necăji, dacă n-aş fi şi eu la ananghie! Dumneata vrei să mă omori, pe cinstea mea... După bobotează trebuie să achit o poliţă, iar dumneata... dumnezeule milostive! Iartă-mă, dar asta-i curată nerușinare...

Şi te ţine aşa, tot într-o morală, pînă nu mai poţi. În sfîrşit, roşu şi asudat, ieşi de la colonel, te urci în sanie şi strigi birjarului:

— La gara Nijegorodski, dobitocule!

Pe verişoara Lenocika o găseşti rău dispusă. Stă întinsă pe canapea în salonul ei albastru, îşi ţine la nas o batistă îmbibată cu nu ştiu ce porcărie şi se plînge de migrenă.

— A, dumneata erai, *Michel*? — suspină ea, abia deschizîndu-şi ochii şi întinzîndu-ţi mîna. — Dumneata erai? Aşază-te lîngă mine...

Rămîne cîteva minute cu ochii închişi, apoi îşi ridică pleoapele, te priveşte lung şi te întreabă, cu glasul unui om care trage de moarte:

— Michel, eşti... eşti fericit?

Pungile de sub ochi i se umflă, iar în vîrful genelor i se ivesc lacrimi... Se ridică între perne, îşi duce mîna la pieptul care i se zbate de emoţie şi zice:

— E cu putinţă oare, Michel... e cu putinţă să se fi sfîrşit totul? E cu putinţă ca trecutul să nu se mai întoarcă niciodată? O, nu!!

Dumneata îngăimi ceva pe sub mustăţi şi te uiţi neputincios în toate părţile, ca şi cum ai căuta o portiţă de scăpare. Dar mîinile ei grăsuţe îţi încolăcesc gîtul ca doi şerpi, şi pe reverul fracului ţi se aşterne un strat gros de pudră. Bietul frac, care îndură atîtea, care iartă atîtea!...

— Michel, oare clipa aceea dulce n-o să se mai repete niciodată? — geme verişoara, udîndu-ţi pieptul cu lacrimi. — Verişorule, unde-s jurămintele tale de dragoste veşnică, unde-s promisiunile tale?

Brrr!... Încă o clipă şi, în culmea deznădejdii, eşti gata să te arunci în focul din cămin, de-a dreptul cu capul în jeratic. Dar spre norocul dumitale, se aud paşi şi în salon intră un domn cu clac şi cizme cu vîrfuri ascuţite... Dumneata sari ca un nebun, săruţi mîna verişoarei şi alergi în stradă, binecuvîntîndu-ţi salvatorul...

— Birjar, la bariera Krestovskaia!

Petea, fratele soţiei dumitale, e împotriva vizitelor; de aceea îl găseşti totdeauna acasă în zilele de sărbătoare.

— Ura!... — strigă el, cînd te vede. — Ia te uită pe cine-mi văd ochii! Ai picat cum nu se poate mai bine!

Te sărută de trei ori, îţi serveşte un coniac, îţi prezintă două domnişoare care stau şi chicotesc după un paravan, pe urmă sare în sus şi, în sfîrşit, luîndu-şi un aer grav, te trage într-un colţ şi-ţi spune în şoaptă:

— Slută treabă, frăţioare... Mi-am mîncat toţi banii înainte de sărbători, înţelegi, şi acum n-am o leţcaie în buzunar... Sînt într-o situaţie mizerabilă... Nădejdea mi-e numai la tine... Dacă nu-mi dai 25 ruble pînă vineri, m-ai înjunghiat fără cuţit...

— Şi buzunarele mele-s goale, Petea, zău, — te juri dumneata...

— Dă-o dracului de treabă! Asta-i curată porcărie!

— Dar crede-mă...

— Lasă, lasă... Am înţeles! Mai bine spune că nu vrei să-mi dai, şi gata...

Petea se supără, începe să te acuze că eşti nerecunoscător, te ameninţă că o să te pîrască de nu ştiu ce Verocikăi... Dumneata îi dai cinci ruble, dar el nu se mulţumeşte cu atît... Îi mai dai cinci şi-ţi dă drumul să pleci, dar cu condiţia să-i mai trimiţi mîine încă 15 ruble.

— Birjar, la Porţile Kalujskie!

La Porţile Kalujskie stă cumătrul dumitale Deatlov, manufacturist şi consilier municipal. Deatlov te îmbrăţişează şi te duce de-a dreptul la masa pusă.

— Nu-nu-nu! — urlă el, umplîndu-ţi un pahar mare cu rachiu de scoruşe. — Să nu care cumva să nu-l bei! Mă superi de moarte! Dacă nu-l bei, nu te las să pleci! Seriojka, încuie uşa cu cheia!

N-ai încotro, îţi iei inima în dinţi şi dai de duşcă paharul. Cumătrul nu mai poate de bucurie.

— Îţi mulţumesc! — zice el. — Şi acum, fiindcă eşti un băiat aşa de cumsecade, ia să mai luăm cîte unul... Nu-nu-nu... nu! Mă supăr! Şi nu-ţi dau drumul!

Vrînd-nevrînd, îl bei şi pe cel de-al doilea.

— Îţi mulţumesc prietene! — strigă cumătrul în culmea fericirii. — Pentru că nu m-ai uitat, trebuie să mai bem cîte unul!

Şi aşa mai departe... Cantitatea de rachiu pe care ai băut-o la cumătru are asupra dumitale un efect atît

de înviorător, încît la vizita următoare (Dumbrava Sokolniţkaia, casa Kurdiukova) o iei pe gazdă drept servitoare, iar servitoarei îi strîngi mîna lung şi cu căldură...

Spre seară te întorci acasă distrus, mototolit, pe două cărări... Îţi iese înainte, scuzaţi expresia, tovarăşa dumitale de viaţă...

— Ei, ai fost pe la toţi ? — te întreabă dumneaei. — De ce nu-mi răspunzi ? Hai ? Ce ? Cum... Tacă-ţi gura ! Cît ai cheltuit cu birjarul ?

— Ci... cinci ruble şi optzeci de copeici...

— Cum ?... Ce, ai înnebunit ? Eşti milionar să cheltuieşti atît bănet cu birjarii ?... Doamne, dumnezeule, ai să ne aduci la sapă de lemn !

Urmează apoi o săpuneală pentru că miroşi a vin, alta pentru că nu ştii să povesteşti ca lumea ce rochie avea Lenocika, alta pentru că eşti călău, monstru şi asasin... La urmă, tocmai cînd crezi că a venit vremea să te trînteşti pe pat şi să te odihneşti, consoarta dumitale începe deodată să te miroasă, face ochi speriaţi şi ţipă :

— Ascultă, domnule, — zice, — să nu crezi că o să mă tragi pe sfoară ! Unde mi-ai fost, după ce ţi-ai sfîrşit vizitele ?

— Ni... nicăieri...

— Minţi, minţi ! Cînd ai plecat, miroseai a violete de Parma, iar acum duhneşti a opoponax ! Am înţeles tot, nenorocitule ! Te poftesc să-mi spui adevărul ! Scoală-te ! Cum îndrăzneşti să dormi, cînd îţi vorbesc ? Cine-i ea ? La cine-ai fost ?

Dumneata holbezi ochii, icneşti şi dai din cap, buimăcit...

— Aha, taci ? Nu vrei să-mi răspunzi ? — urmează consoarta. — Nu ! Oh, mo...mor ! Să vină un do...doctor ! M-ai dat gata ! Mo-mor !

Şi acum, iubite domnule, îmbracă-te şi aleargă după doctor. Anul nou cu bine !

NEAMȚUL CEL CUMSECADE

IVAN Karlovici Schweih, contramaistru la oțelăria Funk et C-ie, fusese trimis de patronul lui la Tver, să execute o lucrare chiar la fața locului. Se chinuise cu lucrarea aceea vreo patru luni, și în vremea asta i se făcuse așa de dor de tînăra lui soție, încît îi pierise pînă și pofta de mîncare, iar de vreo două ori îl pălise plînsul. In timp ce se întorcea la Moscova, închidea mereu ochii, imaginîndu-și scena întoarcerii acasă: cum o să-i deschidă ușa Maria, bucătăreasa, și cum soția lui, Natașa, o să strige și o să i se arunce de gît...

„Ea nu a știut că mă întorc, — se gîndea. — Cu atît mai bine. Bucuria neașteptat e și mai dulce..."

Ajunse la Moscova cu trenul de seară. Pînă să-i scoată tregherul bagajul, intră la bufet și bău două sticle cu bere... Berea îl făcu și mai bun, și mai blajin, și, în timp ce birjarul îl ducea de la gară în cartierul Presnea, îi mergea gura într-una:

— Tu birjar, bun birjar... Eu iubesc oamenii rus!... Tu rus, soție de la mine rus, eu tot rus... Tata neamț, dar eu rus... Eu vreau să lupt cu Ghermania...

După cum își închipuise, îi deschise ușa Maria, bucătăreasa.

— Și tu rus, și eu rus... — bombănea el, dîndu-i în primire bagajul. — Toți ruși și vorbim limbă rusește... Unde-i Natașa?

— Doarme.

— Bine, nu trezi... Sst... lasă că trezesc eu la ea... Vrem s-o sperii, să facem surpriz... Sst!

Somnoroasă, Maria luă bagajul şi se duse la bucătărie.

Zîmbind, frecîndu-şi mîinile şi făcînd cu ochiul, Ivan Karlîci se apropie în vîrful picioarelor de uşa care dădea în odaia de dormit, şi o deschise cu băgare de seamă, să nu scîrţîie...

In odaie era întuneric şi linişte...

„Eu acuşi sperii la ea!“ — îşi zise Ivan Karlîci şi aprinse un chibrit...

Dar, bietul neamţ! In timp ce sulful de pe gămălia chibritului se aprindea, împrăştiind o lumină albăstruie, înaintea ochilor i se înfăţişa următorul tablou: pe patul de lîngă perete dormea o femeie cu plapuma trasă pînă peste cap, de nu i se vedeau decît călcîiele goale, iar pe celălalt pat un bărbat uriaş, roşcovan, cu capul mare şi cu mustăţi lungi.

Lui Ivan Karlîci nu-i veni să-şi creadă ochilor şi mai scăpără un chibrit... Aprinse aşa, unul după altul, cinci chibrituri, dar tabloul rămînea acelaşi: de neînchipuit, groaznic, revoltător. Simţi cum i se taie picioarele, iar spinarea îi înţepeni de frig. Mahmureala de după bere i se risipi într-o clipă. Avea acum senzaţia că sufletul i se întorsese cu josul în sus. Cel dintîi gînd care îi trecu prin minte şi cea dintîi pornire au fost să pună mîna pe un scaun şi să-i facă vînt cu toată puterea în capul cel roşcovan, apoi s-o apuce pe necredincioasa lui consoartă de picioarele goale şi s-o arunce pe fereastră, să zboare pe caldarîm cu cercevele cu tot.

„Nu, asta nu destul! — hotărî el, după ce se mai gîndi puţin. — Intîi să-i fac de rîs la ei, chemăm poliţie, chemăm neamuri şi tocmai pe urmă le ucid!...“

Işi încheie şuba şi peste cîteva clipe era în stradă. Dar pe neaşteptate izbucni în lacrimi amare. Plîngea, gîndindu-se la ingratitudinea omenească. Femeia cea cu călcîiele goale, fusese o biată croitoreasă, şi el o fericise, făcînd-o soţia unui maistru cu carte, pe care Funk et C-ie îl plătea cu 750 de ruble pe an! Inainte nu

dădeai doi bani pe ea, purta rochii de stambă ca o slujnică, iar acum, mulţumită lui, poartă pălărie şi mănuşi, şi pînă şi Funk et C-ie îi spune „dumneavoastră".

Ce prefăcute şi ce viclene sînt femeile ! — se gîndea Ivan Karlîci. — Va să zică Nataşa se prefăcea cînd îi spunea că-l luase din dragoste nebună, se prefăcea cînd îi scria în fiecare săptămînă, acolo, la Tver, scrisorile acelea fierbinţi...

„Asta viperă, — îşi zicea Schweih, mergînd pe stradă. — De ce luat eu un om rus ? Rusul om rău ! El barbar, el bădăran ! Eu vreau să lupt cu Rosia, dracu să vă ia !"

Puţin mai tîrziu, îşi zicea :

„Ce miră mai mult, e că ea schimbat la mine cu un ticălos roşcovan ! Aş fi iertat la ea, dacă ea fi îndrăgostit de Funk et C-ie, dar de aşa un diavol fără şfanţ la buzunar ! Sînt om cel mai nenorocit !"

Schweih îşi şterse ochii şi intră într-o cîrciumă.

— Dai la mine hîrtie şi cerneală ! — îi ceru el băiatului din prăvălie. — Vreau facem scrisoare !

Şi cu mîna tremurătoare, începu să le scrie părinţilor soţiei lui, care locuiau la Serpuhov. In scrisoare le spunea că el, maistru cinstit şi cu învăţătură, nu mai vrea să trăiască cu o femeie dezmăţată, că părinţii ei sînt nişte porci, fetele lor nişte scroafe şi că el, Schweih, nu mai vrea să ştie nici de unii nici de alţii... La urmă, le cerea bătrînilor să vină să-şi ia acasă fata şi pe ticălosul ei cel roşcovan, pe care nu l-a ucis numai pentru că n-a vrut să-şi murdărească mîinile.

Ieşi apoi din cîrciumă şi puse scrisoarea la cutie. Pînă la patru dimineaţa rătăci prin oraş, gîndindu-se la nenorocirea lui. Slăbise, bietul, şi se trăsese la obraz. Pînă la urmă, ajunse la încheierea că viaţa nu-i decît o amară ironie a soartei şi că ar fi o prostie şi nici n-ar fi de demnitatea unui neamţ cumsecade să mai trăiască. Şi se hotărî să nu se mai răzbune nici pe soţie, nici pe roşcovan. Cel mai bun lucru pe care putea să-l facă era să-şi pedepsească femeia cu mărinimia lui.

„Eu spun la ea hotărît, — își zicea îndreptîndu-se spre casă, — și pe urmă gata, sinucid la mine... Lasă ea fie fericită cu roșcovan acela, eu nu împiedic...“

Și se închipui pe el mort și pe soția lui chinuită de remușcări.

— Las la ea avere de la mine, — bombănea el, trăgînd de sîrma clopoțelului. — Să poftește roșcovan să cîștige 750 de ruble pe an, dacă el mai breaz ca mine!

Și de data asta îi deschise tot Maria bucătăreasa, care rămase trăsnită cînd îl văzu.

— Chemi tu Natalia Petrovna, — îi porunci el, fără să-și scoată șuba. — Vrem vorbește la ea.

Peste cîteva clipe, în fața lui Ivan Karlîci stătea nedumerită o femeie tînără, numai în cămașă și cu picioarele goale. Cu lacrimi în ochi și ridicîndu-și mîinile în sus, soțul înșelat strigă :

— Eu știe tot! Tu nu înșeli la mine! Eu văzut cu ochii de la mine dobitoc cel mustăcios.

— Ți-ai ieșit din minți? — se miră femeia. — Ce urli așa? Ai să trezești chiriașii!

— Pungaș acel roșcovan!

— Ți-am spus o dată să nu urli! Te-ai îmbătat și faci scandal. Du-te și te culcă!

— Nu face plăcere la mine să dorm în pat cu roșcovan! Adio!

— Ei, nu, că ți-ai ieșit din minți și pace! — se înfurie femeia. — Nu ți-am spus că avem chiriași? În odaia în care era dormitorul nostru, stă un lăcătuș cu nevastă-sa.

— Cu... cum? Lacatuș? Care lacatuș?

— Un lăcătuș, unul roșcovan, cu nevastă-sa. L-am luat în gazdă cu patru ruble pe lună... Nu mai urla așa, că-i trezești!

Neamțul holbă ochii și se uită încremenit la femeie. Apoi își lăsă capul în piept, fluierînd prelung...

— Acum înțeles... — zise el.

Puțin după aceea, sufletul neamțului își reluă poziția de mai înainte și omul se simți iarăși cum nu se poate mai bine.

— Tu rus, — bombănea el, — şi bucătăreasă rus, şi eu rus... Toţi vorbim limbă rusește... Lacatuş, acela, lacatuş de treabă şi eu vreau îmbrăţişez la el... Şi Funk et C-ie, este Funk et C-ie de treabă... Rosia este pămînt minunat... Vreau să lupt cu Ghermania !...

DEVREME!

IN sat la Şalnovo trag clopotele de utrenie. Departe la asfinţit, soarele, purpuriu acum, se sărută cu pămîntul: peste cîteva clipe se ascunde după orizont. La cîrciuma lui Semion, care de curînd şi-a schimbat numele în birt — nume care nu i se potriveşte de loc magherniţei cu acoperişul jumulit şi cu două ferestruici mohorîte — au poposit doi mujici vînători. Pe unul îl cheamă Filimon Sliunka. E un bătrîn de vreo 60 de ani, fost argat la contele Zavalinîh. Lăcătuş de felul lui, lucrase pe vremuri la fabrica de cuie, de unde l-au dat afară pentru beţie şi lene. Acum trăieşte pe spinarea nevestei, o bătrînă care, la rîndul ei, trăieşte din cerşit. E slab, bicisnic, cu bărbuţa năpîrlită. Cînd vorbeşte, şuieră şi după fiecare vorbă obrazul drept îi zvîcneşte şi umărul drept îi tresare ca în spasme. Celălalt, Ignat Reabov, un mujic zdravăn, lat în umeri, care nu face niciodată nimic şi tace totdeauna, stă într-un colţ sub un şirag lung de covrigi. Uşa care se deschide înăuntru îşi aruncă asupra lui umbra întunecată, aşa că Sliunka şi birtaşul Semion nu-i văd decît genunchii peticiţi, nasul mare şi borcănos şi moţul stufos, scăpat la libertate din claia deasă şi încîlcită care-i acoperă capul. Semion, un omuleţ bolnăvicios, cu gîtul lung, împletit din vine groase şi cu faţa galbenă, stă la tejghea, se uită cu amărăciune la şiragul de covrigi şi, din cînd în cînd, tuşeşte smerit.

— Acuma, judecă şi tu cu capul tău (asta dacă mai ai în el vreo leacă de minte), — îi spune Sliunka şi obrazul îi zvîcneşte. — Lucrul stă la tine fără să faci nimic cu el şi fără să-ţi aducă vreun folos, iar noi avem nevoie de el. Vînătorul fără puşcă e ca dascălul cel mut. Asta ar trebui s-o înţelegi cu mintea, dar după cum văd nu înţelegi, ceea ce înseamnă că n-ai minte... Haide, dă-ne-o !

— Bine, omule dar mi-ai lăsat-o zălog — îi răspunde Semion cu glas subţirel de femeie, oftînd din adînc şi fără să-şi ia ochii de la şiragul de covrigi. — Dă-mi înapoi rubla pe care ţi-am dat-o, şi iaca, ia-ţi puşca !

— N-am nici un ban.Iţi spun cinstit, Semion Mitrici, ca înaintea lui dumnezeu dă-mi puşca să mă duc puţintel cu Ignaşka, şi ţi-o aduc înapoi. Să mă bată dumnezeu, dacă nu ţi-o aduc ! Să n-am parte de noroc, nici pe lumea asta, nici pe cealaltă, dacă nu ţi-o aduc !

— Dă-i-o, Semion Mitrici, — se roagă şi Ignat Reabov, şi în glasul lui gros răzbeşte dorinţa pătimaşă de a căpăta ce cere.

— Da' ce vă trebuie vouă puşcă ? — oftează Semion, clătinînd din cap cu amărăciune. — Ce poţi să împuşti acuma ? Incă-i iarnă, şi pe urmă, afară de ciori şi de stănci nu găseşti nici o dihanie.

— Ce iarnă ? Asta-i iarnă ? — face Sliunka, scoţîndu-şi scrumul din lulea cu degetul. — Ce-i drept, e cam devreme, dar parcă poţi să ghiceşti cînd vine sitarul ? Sitarul e o pasăre pe care trebuie s-o pîndeşti. Nu ştii cum e ceasul cel rău ? Stai acasă şi aştepţi sitarii, şi deodată te pomeneşti că au şi trecut ! Şi atunci, aşteaptă băiete pînă la toamnă... Asta-i ! Sitarul nu e ca cioara de cîmp... Anul trecut a venit în săptămîna mare, iar anţărt a trebuit să-l aştept pînă în duminica Tomei. Aşa că fă-ţi pomană, Semion Mitrici, şi dă-mi puşca ! Am să mă rog celui de sus pentru tine toată viaţa. Că parcă-i un făcut, şi Ignaşka şi-a băut puşca. Aşa-i cînd bei, nu mai ştii ce faci, şi pe urmă... Nici să nu mai văd în ochi votca ceea afu-

risită ! Curat că-i sîngele satanei... Haide, Semion Mitrici, dă-mi-o !

— Nu ţi-o dau — îi răspunde Semion, încrucişîndu-şi mîinile galbene pe piept, ca pentru rugăciune. — Trebuie să fim cu dreptate, Filimonuşka... Nu se ia înapoi un lucru pe care l-ai lăsat zălog, fără să plăteşti... Şi pe urmă, gîndeşte-te şi tu : de ce să ucizi o biată pasăre ? De ce ? Doar tot sîntem în postul mare şi n-ai s-o mănînci.

Sliunka se uită ruşinat la Reabov, oftează şi zice :

— Numai să stăm, aşa, la pîndă...

— Şi ce folos ? Astea-s prostii. Şi, de, ţie nu ţi se şade să te mai ţii de prostii... Cu Ignaşka e altceva, e un om fără minte, l-a bătut dumnezeu... Da' tu, slavă domnului, eşti bătrîn, chiar ţi-ar fi vremea să-ţi dai sfîrşitul. Mai bine te-ai duce la vecernie !

Faptul că i-a adus aminte de bătrîneţe, l-a cam supărat pesemne pe Sliunka. Icneşte, îşi încreţeşte fruntea şi stă o vreme fără să scoată o vorbă.

— Ascultă, Semion Mitrici ! — începe apoi cu aprindere, ridicîndu-se în picioare. Îi zvîcnesc acum amîndoi obrajii. — Îţi spun cinstit, ca înaintea ziditorului... Iaca, după paşte trebuie să primesc ceva bani de la Stepan Kuzmici, pentru nişte osii, şi atunci îţi dau două ruble în loc de una ! Să mă bată dumnezeu, dacă n-am să fac aşa ! Mă jur în faţa icoanei, numai dă-mi puşca, te rog.

— Dă-dă-i-o ! — zice şi Reabov cu glasul lui tunător. Auzi cum i se opreşte răsuflarea în gîtlej, simţi că ar vrea să spună multe, dar nu-şi găseşte cuvintele. — Dă-dă-i-o !

— Nu, fraţilor, nu mă mai rugaţi, — oftează Semion, clătinînd din cap cu amărăciune. — Nu mă împingeţi la păcat. Nu vă dau puşca. Unde s-a mai pomenit aşa ceva, să-ţi iei lucrul pe care l-ai lăsat zălog, fără să plăteşti ! Şi pe urmă, ce-s mofturile astea ? Duceţi-vă cu dumnezeu.

Sliunka îşi şterge cu mîneca obrazul asudat şi începe din nou să se jure şi să-l roage. Îşi face cruce, întinde mîinile spre icoane, ia martori pe răposaţii lui părinţi. Iar Semion, ca şi pînă acum, se uită

smerit la şiragul de covrigi şi oftează. În cele din urmă, Ignaşka Reabov, care încă nu se urnise din loc, se ridică dintr-o dată şi face o plecăciune adîncă în faţa cîrciumarului. Dar nici asta nu ajută la nimic.

— Dare-ar dumnezeu să-ţi stea puşca în gît, diavole! — strigă Sliunka furios. Îi zvîcneşte tot obrazul şi-i tresare umărul. — Staţi-ar să-ţi stea în gît, holeră, suflet de tîlhar!

Înjurînd şi arătîndu-i pumnii iese din cîrciumă şi se opreşte în mijlocul drumului.

— Nu ne-a dat-o, blestematul! — zise cu glas plîngător, uitîndu-se amărît la Reabov.

— Nu ne-a dat-o! — repetă şi Reabov, ca din butoi.

Ferestruicile izbelor din marginea satului, colivia pentru grauri de pe acoperişul cîrciumii, vîrfurile plopilor şi crucea de pe biserică ard acum în vîlvătăi aurii. Soarele nu se mai vede decît pe jumătate şi, trăgîndu-se spre culcuşul lui de noapte, clipeşte şi împrăştie scîntei purpurii, de parcă rîde din toată inima. Sliunka şi Reabov văd cum se întunecă încetul cu încetul pădurea din dreapta soarelui, cam la două verste de sat, şi cum nori mici şi spumoşi aleargă în neştire, pe cerul senin, şi înţeleg că vine o seară luminoasă şi liniştită.

— Acuma-i vremea cea mai potrivită, — zice Sliunka, clipind cu toată faţa. — Straşnic ar fi să stăm un ceas-două la pîndă... Dar nu ne-a dat-o afurisitul, lua-l-ar...

— Apoi dacă-i vorba de pîndă, acuma-i vremea, acuma... — se bîlbîie Reabov, vorbind cu greu.

După ce mai stau puţin aşa, ies din sat fără să mai spună o vorbă şi rămîn cu ochii aţintiţi la zidul întunecat al pădurii... Tot cerul de deasupra e plin cu puncte negre, care se mişcă: ciorile de cîmp se duc spre cuiburile lor... Petele albe de zăpadă, care au mai rămas ici şi colo pe arătura neagră, împrăştie în bătaia soarelui uşoare sclipiri aurii.

— Anul trecut pe vremea asta am stat la pîndă la Jivki, — începe vorba Sliunka după o lungă tăcere. M-am întors cu trei sitari...

Şi iarăşi tac. Mai stau o vreme aşa, uitîndu-se la pădure, apoi o iau alene pe drumul plin de noroi, depărtîndu-se de sat.

— Eu zic, aşa, că încă n-au venit, — face Sliunka.

— Da' s-ar putea să fi venit...

— Kostka zice că nu se văd de loc.

— Poate că nu se văd... cine ştie! Că ei, de la an la an îşi schimbă sosirea. Ia te uită ce noroaie!

— Ar trebui să stăm la pîndă...

— Se înţelege că ar trebui! De ce să nu stăm? Asta se poate. N-ar strica nici să mergem pînă la pădure, să vedem ce-i şi pe acolo. Dacă au venit, să-i spunem şi lui Kostka şi poate că ne întoarcem şi noi mîine, dacă facem rost de vreo puşcă... Mare păcat, doamne iartă-mă, că numai necuratul m-a pus să duc puşca la cîrciumă! Aşa-s de amărît, Ignaşka, cum nici nu pot să-ţi spun!

Vorbind aşa, vînătorii ajung la pădure. În vremea asta, soarele a apus, lăsînd în urma lui o dungă roşie, ca răsfrîngerea unui foc uriaş, tăiată ici şi colo de nori în culori nehotărîte: marginile li-s roşii, iar mijlocul cînd gălbui, cînd liliachiu şi cînd cenuşiu. În pădure, printre brazii cu ramuri grele, şi în desişul de mesteceni, e întuneric. Numai crengile din margine, dinspre soare, se mai desluşesc în văzduh, cu coaja lor lustruită şi cu mugurii pîntecoşi. Miroase a zăpadă care se topeşte şi a frunze care putrezesc. Pretutindeni e linişte, nimic nu se mişcă. Doar în depărtare se aude, tot mai pierdut, zborul ciorilor de cîmp.

— Acuma ar fi bine să facem pîndă la Jivki, — zice Sliunka, uitîndu-se cu spaimă la Reabov. — Bune locuri de pîndă sînt pe-acolo!

Reabov se uită şi el la Sliunka, speriat, cu gura căscată, fără să clipească din ochi.

— Straşnică vreme! — şopteşte Sliunka cu glas tremurat. — Bună primăvară ne trimite dumnezeu... Eu zic că sitarii au şi venit... De ce să nu vină?... Ziua e cald... Azi-dimineaţă au trecut cocori, puzderie!

Călcînd cu băgare de seamă pe zăpada topită şi înfundîndu-se în noroi, Sliunka şi Reabov merg cam două sute de paşi prin marginea pădurii, apoi se opresc. Feţele lor sînt înspăimîntate, de parcă se aşteaptă la ceva nemaipomenit, la ceva ce n-au mai văzut încă. Stau pe loc, nu scot o vorbă şi nu se mişcă. Numai mîinile li se ridică, cu încetul, de parcă ţin în ele puşti cu cocoaşele ridicate...

O umbră uriaşă vine tîrîndu-se din stînga şi acoperind pămîntul. Se lasă înserarea. Dacă te uiţi la dreapta, printre tufişuri şi trunchiuri de copaci, vezi petele purpurii ale asfinţitului. E linişte şi umezeală...

— Nu se aude nimic, — şopteşte Sliunka, zgribulindu-se de frig şi smîrcîind din năsucul lui îngheţat.

Dar speriat de propria lui şoaptă, ameninţă cu degetul pe nu ştiu cine, holbează ochii şi-şi strînge gura. Se aude un trosnet uşor. Vînătorii se uită unul la altul cu înţeles şi-şi spun din ochi că nu e nimic: o fi trosnit o creangă uscată, sau o coajă de copac... Umbrele înserării cresc tot mai mult, petele purpurii se întunecă încetul cu încetul, iar umezeala începe să fie supărătoare. Vînătorii mai rămîn încă mult acolo, dar nu văd şi nu aud nimic. Aşteaptă din clipă în clipă să desluşească în văzduh un şuierat subţire, un croncănit grăbit, ceva care seamănă cu tusea unui copil răguşit, fîlfîit de aripi...

— Nu, nu se aude, — zice Sliunka tare, lăsîndu-şi mîinile în jos şi clipind din ochi. — Înseamnă că încă n-au venit.

— E devreme!

— Da, e devreme...

Vînătorii nu se mai văd unul pe altul. Se întunecă repede.

— Trebuie să mai aşteptăm vreo cinci zile, — zice Sliunka, ieşind cu Reabov din desiş. — E devreme!

Apoi o iau amîndoi spre casă şi nu mai scot o vorbă tot drumul.

O ÎNTÎLNIRE

De ce are ochii lucioşi, urechea mică şi capul scurt, aproape rotund, ca la cele mai fioroase animale de pradă?
Maximov

EFREM Denisov se uită de jur împrejur, amărît, la pămîntul pustiu. Îi era sete, o sete cumplită, şi-l dureau oasele. Calul lui, obosit şi el, înfierbîntat şi flămînd, îşi lăsase trist capul în piept. Drumul cobora o colină domoală, apoi se pierdea într-o pădure uriaşă de brad. În depărtare, vîrfurile copacilor erau una cu albastrul cerului. Nu se deslușea decît zborul leneş al păsărilor şi tremurul văzduhului, cum se întîmplă numai vara, în zilele de arşiţă cumplită. Pădurea se îngrămădea în terase, care, pe măsură ce se depărtau, urcau tot mai sus. Ai fi zis că monstrul acela verde şi înspăimîntător nu mai avea sfîrşit.

Efrem plecase din satul lui, din gubernia Kursk, să strîngă danii pentru biserica lor, care arsese. În căruţă era icoana Maicii domnului de la Kazan, înnegrită şi scorojită de ploi şi de arşiţă, iar în faţa ei, o cutie mare de tablă, cu pereţii scofîlciţi şi cu o deschizătură atît de largă în capac, încît uşor ar fi încăput prin ea o bucată zdravănă de pită de secară. Pe o tăbliţă albă, bătută în spatele căruţei, scria cu litere mari de tipar că, în cutare zi şi în cutare an, „din voia domnului, flăcările focului au mistuit biserica“ din satul Malinovţî şi că obştea mirenilor, cu încuviinţarea şi binecuvîntarea autorităţilor bisericeşti, a hotărît să trimită „doritori de voia lor“, să adune

danii, întru înălțarea unui nou lăcaș de rugăciune. La una din laturile căruței atîrna de o stinghie un clopot de douăzeci de funturi.

Efrem nu se putea dumeri în nici un chip unde se găsea, iar pădurea uriașă, în care se cufunda drumul, nu-i lăsa prea multă nădejde că va întîlni curînd vreo așezare omenească. După ce rămase puțin pe loc, potrivi hamurile și începu să coboare, cu băgare de seamă, colina. Căruța tresări și clopotul aruncă un dangăt, care tulbură cîteva clipe liniștea de mormînt a zilei fierbinți de vară.

În pădure îl aștepta aerul greu și înăbușitor, cu miros de brad, de mușchi și de frunze putrede. Nu se auzea decît țiuitul ușor al țînțarilor sîcîitori și pașii înfundați ai drumețului. Razele soarelui răzbăteau prin frunziș, lunecau pe trunchiurile brazilor, pe crengile de jos, și se așterneau în cercuri mărunte pe pămîntul întunecat, acoperit peste tot cu cetină. Din loc în loc, la rădăcina copacilor se ivea cîte o tufă de ferigă sau cîte o biată mînătîrcă. Încolo, nimic.

Efrem mergea pe lîngă căruță, îndemnîndu-și calul. Cîteodată, cînd roțile treceau peste rădăcinile răsucite de-a curmezișul drumului, ca niște șerpi, clopotul suna jalnic, de parcă-i era dor și lui de odihnă.

— Bună ziua, tătucă! — auzi Efrem un glas aspru și pătrunzător. — Noroc la cale lungă!

La marginea drumului, cu capul sprijinit de un mușuroi, stătea culcat un mujic de vreo 30 de ani, cu picioare lungi, cu cămașa de stambă și pantaloni strîmți, de tîrg, vîrîți în turetci scurte și roșcate. Lîngă capul lui, trîntit la pămînt, zăcea un chipiu de funcționar, atît de ieșit de soare încît nu puteai să-i ghicești culoarea adevărată, decît după pata rămasă în locul cocardei. Mujicul n-avea astîmpăr o clipă: în timp ce Efrem îl cerceta cu ochii, el cînd dădea din mîini, cînd din picioare, de parcă-l necăjeau țînțarii sau avea rîie. Dar îmbrăcămintea și mișcările lui nu erau nici pe departe atît de ciudate, pe cît îi era fața. Efrem nu mai văzuse încă pînă atunci o față ca aceea. Omul era palid și aproape spîn. Bărbia repezită înainte și moțul din vîrful capului îl făceau să aducă din

profil cu un crai nou. Avea nasul și urechile surprinzător de mici și ochi care nu clipeau, cu privirea fixă, ca de om îndobitocit sau nedumerit. Și, parcă anume ca să desăvîrșească această ciudățenie a feței, capul îi era teșit pe de lături, așa că toată partea de la ceafă i se lățea într-un semicerc regulat.

— Pravoslavnicule, — îl întrebă Efrem, — mai este mult pînă-n sat?

— Nu, nu-i mult. La cinci verste de aici e Maloe.

— Grozav mi-e de sete!

— Cum să nu-ți fie? — făcu mujicul cel ciudat, zîmbind. — Arde soarele, de să ferească dumnezeu! Cumplită căldură, or fi vreo cincizeci de grade, poate și mai mult... Cum te cheamă?

— Efrem, voinicule...

— Pe mine Kuzma... Poate știi vorba peștitoarelor: pentru Kuzma — al meu, iau pe cine vreu!

Kuzma puse un picior pe roată, își țuguie buzele și sărută icoana.

— Și te duci departe? — întrebă el.

— Departe, pravoslavnicule! Am fost la Kursk, ba chiar la Moscova am fost, iar acuma mă grăbesc să ajung la Nijni, la iarmaroc.

— Strîngi pentru biserică?

— Pentru biserică, voinicule... pentru biserica Maicii domnului de la Kazan... că a ars!

— Și de ce a ars?

Purtîndu-și cu greu limba în gură, Efrem începu să povestească cum a căzut trăsnetul pe biserica lor din Malinovți, chiar în ajunul sfîntului Ilie prorocul. Ca un făcut, și mujicii și preotul erau la cîmp.

— Cînd au văzut fum, băieții, care mai rămăseseră în sat, au vrut să tragă clopotul, dar se vede că chiar Ilie prorocul se supărase pe noi, că biserica era încuiată. Flăcările cuprinseseră clopotnița, așa că n-a fost chip să mai ajungă careva pînă la clopot... Cînd ne-am întors de la cîmp, sfinte dumnezeule, biserica ardea toată, de ți-era frică să te și apropii!

Kuzma mergea și asculta. Era treaz, dar dădea din mîini și umbla ca un om beat, cînd pe lîngă căruță, cînd înaintea ei...

— Ei, și tu cum te-ai învoit? Îți dă leafă? — îl întrebă el pe Efrem.

— Ce leafă! Ne ostenim întru mîntuirea sufletului. Ne-au trimis mirenii...

— Și cum, umbli așa, pe degeaba?

— Apoi cine vrei să mă plătească? Doar n-am plecat de capul meu, mirenii m-au trimis. În schimb, ei au să-mi strîngă pîinea de pe cîmp, au să-mi semene secara, au să-mi plătească birurile... Așa că, vezi, nu-i chiar pe degeaba!

— Bine, dar tu din ce trăiești?

— Din ce-mi dau oamenii.

— Căluțul e al obștei?

— Al obștei...

— Bună treabă, frățioare... Ai de-o țigară?

— Eu nu-s fumător, voinicule.

— Dar dacă îți crapă calul, ce te faci? Cum te duci mai departe?

— De ce să crape? Nu trebuie să crape...

— Dar dacă, să zicem... te jefuiesc tîlharii?

Și Kuzma cel flecar începu să-l întrebe: ce s-ar întîmpla cu banii și cu calul dacă moare el, Efrem? Unde are să pună norodul gologanii, dacă se umple cutia? Ce s-ar face el, dacă s-ar desprinde fundul cutiei? Și încă multe altele. Iar Efrem, care nu mai ajungea să-i răspundă la întrebări, răsufla din greu și se uita nedumerit la tovarășul lui de drum.

— Ia te uită la ea cît îi de burduhănoasă! — se mira Kuzma, bătînd cu pumnul în cutia de tablă. — Oho, și-i grea! Trebuie să fie înăuntru mulți bani de argint... Ce ar fi să fie numai bani de argint, să zicem?... Ia spune, ai adunat mult, de cînd tot umbli așa?

— Nu știu, că n-am numărat. Norodul pune și bani de aramă, și de argint. Însă cît anume pune, eu nu mă uit.

— Dar bumăști, pune?

— Care-s mai de soi, boierii și negustorii, pun și bumăști.

— Cum, ai și bumăști în cutie?

— Nu, de ce? Bumăștile-s gingașe, ar putea să se rupă... Le țin în sîn...

— Și multe bumăști ai adunat?

— Cu totul și cu totul, vreo 26 de carboave.

— 26 de carboave! — repetă Kuzma și ridică din umeri. — Iaca, la noi, la Kaceabrovo, întreabă pe cine vrei: s-a ridicat o biserică și numai pentru planuri s-au plătit trei miișoare! Banii tăi n-ajung nici de cuie! Pentru vremurile de azi, 26 de carboave îs ca și cum ai scuipa o dată!... Azi, măi frate, dacă-ți cumperi un funt de ceai de o rublă și cincizeci, mai că nu-ți vine să-l bei... Și, cum ți-am mai spus, eu fumez tutun... Pentru mine-i bun, că eu se cheamă că-s mujic, om de rînd. Dar dacă ar fi să-l dai unui ofițer, sau unui student...

Kuzma ridică deodată brațele și urmă zîmbind:

— Era cu noi, la arest, un neamț de la calea ferată. Acela, frățioare, fuma țigări de cîte zece copeici bucata. Ce zici de asta? Zece copeici! Dacă stai și te gîndești, uncheșule, apoi într-o lună poți să fumezi și de-o sută de carboave.

Furat de amintiri, Kuzma parcă se înecă și ochii lui nemișcați începură să clipească.

— Adică, cum? Ai stat la arest? — îl întrebă Efrem.

— Am stat, — îi răspunse Kuzma, uitîndu-se în sus, la cer. — Is două zile de cînd mi-au dat drumul. Am stat o lună încheiată.

Era spre seară, soarele asfințea, dar căldura nu se potolea. Efrem nu mai putea de oboseală și abia mai auzea ce-i spune Kuzma. Dar iată că, în sfîrșit, le ieși în drum un mujic, care le spuse că pînă la Maloe nu mai era decît o verstă. Mai merseră încă, apoi căruța ieși din pădure și dădură de o poiană largă. Ca prin minune, în fața drumeților se deschise o priveliște vie, plină de lumină și de zgomot. Căruța intră în mijlocul unei cirezi de vaci, de oi și de cai cu picioarele împiedicate. Dincolo de cireadă se vedeau lunci înverzite, ogoare de secară, de orz și de hrișcă înflorită, iar și mai încolo — satul Maloe, cu biseri-

cuţa lui mohorîtă, ca turtită la pămînt. In spatele satului, departe, începea iarăşi pădurea, neagră acum.

— Iaca şi Maloe ! — zise Kuzma. — Mujicii o duc bine aici, numai că-s tîlhari.

Efrem îşi scoase căciula şi începu să tragă clopotul. Indată, de lîngă fîntîna, care era chiar la marginea satului, se desprinseră doi mujici, se apropiară şi sărutară icoana. Apoi începură întrebările obişnuite: de unde vii ? Unde te duci ?

— Ei, cumetrilor, aduceţi ceva de băut, să-şi astîmpere setea omul ăsta al lui dumnezeu ! — strigă Kuzma, bătînd pe umăr cînd pe un mujic, cînd pe celălalt. — Hai, mişcaţi-vă !

— Ce cumătru ? Care cumătru ? De cînd ţi-s cumătru, mă rog ?

— Ho-ho-ho ! Popa nostru şi cu popa vostru îs veri ! Bunică-ta l-a tras de moţ pe bunicu-meu, cel din satul Krasnoe !

Tot timpul cît căruţa trecu prin sat, Kuzma vorbi vrute şi nevrute şi se legă de toţi cei care-i ieşeau în cale. Unuia îi smulse căciula de pe cap, altuia îi trînti un pumn în burtă, pe altul îl trase de barbă. Femeilor le spunea : scumpă, drăguţă, mămucă, iar bărbaţilor, după împrejurare : roibule, murgule, năsosule, strîmbule şi aşa mai departe. Glumele lui stîrneau un rîs sănătos, pornit din inimă. Curînd, Kuzma îşi găsi şi cunoscuţi. Se auziră glasuri mirate : „Ehei, uite Kuzma Skvoren ! Bine-ai venit, spînzuratule ! De mult ai ieşit din puşcărie ?“

— Hei, voi de colo, ia daţi-i ceva omului ăstuia al lui dumnezeu ! — zicea Kuzma dînd din mîini. — Hai, mişcaţi mai repede !

Şi toate le spunea cu un aer grav, aproape strigînd la cei cu care vorbea, de parcă-l luase pe omul lui dumnezeu sub oblăduirea lui, ori i-ar fi fost însoţitor la drum.

Efrem trase la izba femeii Avdotia, unde poposeau de obicei pelerinii şi drumeţii. Fără grabă, îşi deshămă calul, îl adăpă la fîntînă, unde mai stătu de vorbă cu mujicii vreo jumătate de ceas, şi abia după

aceea se duse să se odihnească. In izbă îl aştepta Kuzma.

— Aha, ai venit! — se bucură mujicul cel ciudat. — Mergi cu mine la cîrciumă să bem un ceai?

— Să bem un ceai... asta n-ar strica, — îi răspunse Efrem, scărpinîndu-se. — N-ar strica, dar n-am parale, flăcăule. Poate că vrei tu să faci cinste?

— Să fac cinste?... Şi de unde bani?

Supărat, Kuzma rămase puţin pe gînduri, apoi se aşeză pe un scaun. Mişcîndu-se cu stîngăcie, oftînd şi scărpinîndu-se, Efrem puse icoana şi cutia sub iconostas, se dezbrăcă, se descălţă şi se aşeză jos, dar îndată se ridică şi mută cutia pe laviţă, apoi iar se aşeză şi începu să mănînce. Mesteca încet, cum rumegă vitele, sorbind cu zgomot din cana cu apă.

— Mare calicie pe capul nostru! — oftă Kuzma. — Acuma, nu ne-ar strica o votcă... un ceai...

Cele două ferestruici, care dădeau în uliţă, lăsau să intre cu zgîrcenie lumina înserării. Peste sat se şi aşternuse o umbră uriaşă, casele nu se mai desluşeau bine, iar biserica, făcîndu-se una cu întunericul, se lăţea: ai fi zis că se cufunda în pămînt... O lumină slabă şi roşietică — răsfrîngerea amurgului, fără îndoială — clipea delicat pe cruce. După ce mîncă, Efrem rămase cîtva timp nemişcat, cu mîinile pe genunchi, cu ochii ţintă la fereastră. La ce s-o fi gîndind?... In liniştea înserării, cînd n-ai înaintea ta decît o ferestruică întunecată, dincolo de care natura adoarme încetul cu încetul, cînd nu auzi decît lătratul răguşit al unor cîini străini şi cîntecul pierdut al unei armonici străine, — cum să nu-ţi fugă gîndul la cuibul tău depărtat şi drag? Cel care a fost pelerin, cel pe care nevoia, robia sau bunul-plac l-au aruncat departe de ai lui, acela ştie cît de încet şi de chinuitor trece seara la ţară, pe locuri străine.

După aceea Efrem rămase mult în faţa icoanei lui, închinîndu-se. Pe urmă se întinse pe laviţă şi, înainte de a adormi, oftă adînc şi zise ca din treacăt:

— Neghiob mai eşti... Un om care... numai dumnezeu ştie ce-i cu tine...

— Cum, adică?

— Uite-aşa... Tu nu semeni a om adevărat... Rînjeşti într-una, vorbeşti vrute şi nevrute şi pe deasupra ai mai stat şi la arest...

— Mare lucru ! La arest, frăţioare, se întîmplă să stea şi boieri în toată legea... Arestul e fleac, acolo aş putea să stau şi un an încheiat. Puşcăria e altceva — acolo e rău, nu zic. La drept vorbind, am stat şi la puşcărie de vreo trei ori, şi n-a fost săptămînă lăsată de dumnezeu fără să fi mîncat bătaie la volosti... Toţi îs împotriva mea, afurisiţii... Acum au gust să mă trimită în Siberia. Mi-au făcut şi actele...

— De bun ce eşti !

— Atîta pagubă ! Doar şi în Siberia trăiesc oameni.

— Ai tată şi mamă ?

— Dă-i încolo ! Trăiesc, încă n-au crăpat...

— Ai uitat cum scrie la carte ? Cinsteşte pe tatăl şi pe mama ta...

— Ce-mi pasă !... Ei, cei dintîi, îs duşmanii şi ucigaşii mei. Cine-a asmuţit norodul împotriva mea ? Ei şi cu unchiul Stepan. Altcineva nimeni.

— Multe mai ştii şi tu, prostule... Norodul n-are nevoie de unchiu-tău Stepan, te simte el şi fără asta ce pramatie eşti ! Dar de ce-ţi spun mujicii de pe aici „spînzuratul“ ?

— Cînd eram băiat de o şchioapă, mujicii noştri erau cît pe ce să mă omoare. M-au spînzurat de un copac, blestemaţii ! Noroc că au trecut pe-acolo nişte mujici de la Ermolinskoe şi m-au dat jos...

— Eşti om primejdios pentru norod !... — oftă Efrem.

Şi zicînd aşa, se întoarse cu faţa la perete şi curînd începu să sforăie.

Cînd se trezi la miezul nopţii să vadă ce face calul, Kuzma nu mai era în odaie. In faţa uşii date de perete, o vacă porumbă se uita în tindă şi bocănea cu cornul în uşori. Cîinii dormeau... In văzduh era linişte şi pace. Doar undeva departe, dincolo de umbre, ţipa un cristei şi o bufniţă suspina adînc în tăcerea nopţii.

Cînd se mai trezi o dată, în zori, Kuzma stătea pe laviţă, în faţa mesei, şi se gîndea dumnezeu ştie la

ce. Un zîmbet fericit, de om beat, îi încremenise pe faţa palidă. Gînduri vesele îi umblau, pesemne, prin capul lui teşit, tulburîndu-l: răsufla repede, de parcă urcase la deal.

— Ehei, omul lui dumnezeu! — zise el, văzîndu-l pe Efrem că se trezeşte, şi zîmbi: — Vrei o bucată de franzelă albă?

— Unde-ai fost? — îl întrebă Efrem.

— Hî-hî! — rîse Kuzma. — Hî-hî!

Făcu aşa de vreo zece ori la şir, zîmbind cu zîmbetul acela ciudat şi încremenit, iar în cele din urmă se cutremură într-un rîs cu sughiţuri.

— Am... am băut ceai, — zicea — printre lacrimi. — Am... am băut votcă!

Şi începu să înşire o poveste lungă: cum se întîlnise la cîrciumă cu nişte cărăuşi străini, cum băuse cu ei ceai şi votcă. Şi în timp ce povestea, tot scotea de prin buzunare: o cutie de chibrituri, un sfert de tutun, covrigi...

— Chibrituri şuedeze! Ia te uită: pşşş! — zicea, scăpărînd mai multe chibrituri unul după altul şi aprinzîndu-şi ţigara. — Chibrituri şuedeze, veritabile! Ia te uită colea!

Efrem căsca şi se scărpina. Dar deodată sări în picioare de parcă-l pişcase ceva, îşi ridică repede cămaşa şi începu să-şi pipăie pieptul gol. Apoi, frămîntîndu-se lîngă laviţă ca un urs, cotrobăi şi căută prin toate boarfele, se uită pe după laviţă şi iarăşi se pipăi la piept.

— Nu-s banii! — zise el.

Cîteva clipe rămase încremenit, uitîndu-se prostit la laviţă, apoi se apucă din nou de căutat.

— Maică precistă, nu-s banii! Auzi ce spun? — zise el uitîndu-se la Kuzma. — Nu-s banii!

Kuzma cerceta cu atenţie poza de pe cutia de chibrituri şi tăcea.

— Unde mi-s banii? — îl întrebă Efrem, făcînd un pas spre el.

— Care bani? — strecură printre dinţi Kuzma, nepăsător, fără să-şi ia ochii de la cutia de chibrituri.

— Banii... cei pe care-i ţineam în sîn!...

— Şi ce vrei de la mine? Tu i-ai prăpădit, tu să-i cauţi!

— Dar unde să-i mai caut? Unde?

Kuzma se uită la faţa furioasă a lui Efrem şi se înfurie şi el.

— Care bani? — strigă, sărind în picioare.

— Banii! Cele 26 de carboave!

— Dar ce, eu ţi i-am luat? Ia te uită cum se leagă de mine, ticălosul!

— Să nu mă mai faci ticălos, auzi? Mai bine spune-mi unde mi-s banii.

— Ei ţi-am luat banii, hai? Eu ţi i-am luat? Spune, eu ţi i-am luat? Iţi arăt eu ţie bani, afurisitule, de n-ai să-ţi mai recunoşti nici pe mă-ta, nici pe tată-tău!

— Dacă nu i-ai luat tu, de ce-ţi fereşti ochii de la mine? Inseamnă cu tu i-ai luat! Şi pe urmă, ia spune: cu ce bani ai petrecut toată noaptea la cîrciumă şi ţi-ai cumpărat tutun? Neghiob ce eşti! Crezi că pe mine mă năpăstuieşti? Pe dumnezeu îl năpăstuieşti, nu pe mine!

— Cum... eu ţi i-am luat? Cînd ţi i-am luat? — începu să ţipe Kuzma cu glas piţigăiat şi, făcîndu-şi vînt, îi trînti lui Efrem un pumn în faţă. — Na! Poate că vrei să-ţi mai ard unul? Nu mă uit eu, că eşti omul lui dumnezeu!...

Efrem nu zise o vorbă. Scutură din cap şi începu să se încalţe.

— Ia te uită, pungaşul! — ţipa înainte Kuzma, înfierbîntîndu-se din ce în ce. — Tu singur i-ai băut şi acuma dai vina pe oameni, cîine bătrîn ce eşti! Te trag la judecată! Lasă că ai să-mi stai tu la puşcărie pînă n-ai să mai poţi, dacă mă învinuieşti pe nedrept!

— Dacă nu i-ai furat, atunci taci din gură, — îi răspunse Efrem liniştit.

— Na, caută-mă!

— Dacă nu i-ai luat, de ce să te mai caut? Nu i-ai luat, nu i-ai luat: să fii sănătos... Nu-i nevoie să strigi, că doar n-ai să strigi mai tare ca dumnezeu!...

Efrem se încălţă şi ieşi. Cînd se întoarse, Kuzma, tot înfierbîntat, stătea la fereastră şi-şi răsucea o ţigară cu mîini tremurătoare.

— Diavol bătrîn! — bombănea el. — Mulţi ca de-alde tine trec pe-aici şi zăpăcesc oamenii de cap! Încă nu ţi-ai găsit naşul, frăţioare! Pe mine nu mă trage nimeni pe sfoară! Toate astea le pricep eu bine. Trimite după staroste!

— De ce să trimit?

— Ca să încheie un proces-verbal! Să ne judece cei de la voloste!

— Nu-i nevoie să ne judecăm. Doar nu-s banii mei, îs banii lui dumnezeu... Să ne judece cel de sus.

Efrem se închină, îşi luă cutia şi icoana şi ieşi din izbă.

După un ceas, căruţa intra în pădure. Satul Maloe, cu biserica lui turtită, cu poiana şi cu ogoarele de secară, rămase în urmă, scăldat în ceaţa străvezie a dimineţii. Soarele răsărise, dar nu ieşise încă de după pădure: doar tivea cu aur marginile norilor întorşi cu faţa spre răsărit.

Kuzma venea mai în urma căruţei. Avea aerul unui om pe care-l jignise cineva cumplit, pe nedrept. Grozav ar mai fi stat de vorbă, dar tăcea, aşteptînd să înceapă Efrem.

— Nu vreau să-mi bat capul cu tine, că altfel te-aş învăţa eu minte! — mormăia ca pentru el singur: — Ţi-aş arăta eu ţie să dai vina pe oameni, diavol chelbos ce eşti!...

Mai trecu vreo jumătate de oră. Tăceau. Omul lui dumnezeu, care se închina în timpul mersului, îşi făcu repede cruce, oftă adînc şi se urcă în căruţă, să-şi ia o bucată de pîine.

— Iaca, acuşi ajungem la Telibeevo, — începu Kuzma. — Să faci plîngere. Acolo stă judecătorul nostru de pace.

— Vorbeşti de pomană. Ce nevoie avem noi de judecătorul de pace? Ce, îs banii lui? Is banii lui dumnezeu. Tu ai să dai seama în faţa celui de sus!

— Ce tot îi dai cu dumnezeu şi iar dumnezeu ? Parcă eşti o cioară ! Treaba stă aşa : dacă am furat, atunci să mă judece. — Iară dacă n-am furat, atunci să te judece pe tine, că m-ai învinovăţit pe nedrept.

— D-apoi am eu vreme să umblu pe la judecăţi !

— Atunci, nu-ţi pare rău după bani ?

— De ce să-mi pară rău ? Doar nu-s banii mei, îs ai lui dumnezeu...

Efrem vorbea liniştit, în silă parcă, iar faţa lui arăta nepăsare şi lipsă de interes, ca şi cum, într-adevăr, nu-i părea rău după bani, sau ca şi cum ar fi şi uitat de pagubă. Faptul că nu-i păsa de banii pierduţi şi de tîlhărie îl scotea din fire pe Kuzma şi-l tulbura, pesemne. Părea nedumerit.

Firesc e ca omul batjocorit să răspundă cu viclesug şi violenţă, ca batjocura să atragă după ea lupta, care-l pune în situaţia de batjocorit pe însuşi cel care batjocoreşte... Dacă Efrem ar fi făcut ca oricare altul, adică dacă s-ar fi înfuriat şi ar fi sărit la bătaie, sau dacă l-ar fi reclamat, şi judecătorul l-ar fi osîndit la închisoare sau ar fi hotărît : „din lipsă de dovezi...", Kuzma s-ar fi liniştit. Însă aşa cum mergea acum în urma căruţei, avea aerul unui om căruia-i lipseşte ceva.

— Nu ţi-am luat eu banii ! — zise el.

— Dacă nu i-ai luat, să fii sănătos.

— Cînd ajungem la Telibeevo, să ştii că-l chem pe staroste. Să... să cerceteze el...

— N-are ce să cerceteze. Doar nu-s banii lui. Iar tu, flăcăule, ai face bine să mă laşi în pace. Vezi-ţi de drum ! M-am săturat de hazul tău.

Kuzma se uită mult timp la Efrem, pe la coada ochiului, fără să-l înţeleagă şi căutînd să ghicească la ce se gîndea şi ce planuri drăceşti tăinuia în sufletul lui. Pînă la urmă, se hotărî să-i vorbească altfel.

— Mă, încuiatule ! Nu-i chip să glumească omul cu tine, că te şi superi... Uite... na-ţi banii ! Am făcut şi eu o glumă !

Şi Kuzma scoase din buzunar cîteva hîrtii de cîte o rublă şi i le întinse lui Efrem, care nu arătă nici mi-

rare, nici bucurie, de parcă se aştepta la aşa ceva. Fără să spună o vorbă, luă banii şi-i vîrî în buzunar.

— Am vrut să fac şi eu o glumă, — urmă Kuzma, iscodindu-i cu ochii faţa nepăsătoare. — Mi-a venit gust, aşa, să-ţi trag o spaimă bună. „Ia să-l sperii, mi-am zis, şi pe urmă, dimineaţa, să-i dau banii înapoi... Erau 26 de ruble peste tot, dar aici ai numai zece, poate chiar numai nouă... Mi i-au luat cărăuşii... Nu te supăra, unchieşule... Nu i-am băut eu, cărăuşii... zău!

— De ce să mă supăr? Doar îs banii lui dumnezeu... Nu m-ai supărat pe mine, pe împărăteasa cerurilor ai supărat-o...

— Eu, unul, să tot fi băut de-o rublă.

— Da, ce-mi pasă mie? N-ai decît să-i bei pe toţi... O rublă sau o copeică, pentru dumnezeu e totuna. Tot atîta răspunzi.

— Nu te supăra, unchieşule. Tare te rog, nu te supăra! De ce să te superi?

Efrem tăcea. Lui Kuzma începu să-i zvîcnească obrazul, şi faţa îi luă un aer plîngător, aproape copilăresc.

— Iartă-mă, pentru numele lui Hristos! — zise el, uitîndu-se jalnic la ceafa lui Efrem. — Nu te supăra, unchieşule. Am făcut-o numai aşa, în glumă.

— Ce-mi tot baţi capul? — se necăji Efrem. — Ţi-am spus o dată că nu-s banii mei. Roagă-l pe dumnezeu să te ierte, că eu nu mă amestec!

Kuzma se uită la icoană, se uită la cer, la copaci, căutîndu-l parcă pe dumnezeu, şi o spaimă cumplită îi schimonosi toată faţa. Tulburat de liniştea pădurii, de culorile întunecate ale icoanei şi de nepăsarea lui Efrem, care nu mai avea în el aproape nimic omenesc, nimic din ceea ce eşti deprins să vezi în fiecare zi, se simţi deodată singur, neputincios, părăsit în voia acelui dumnezeu cumplit şi necruţător. Alergă înaintea lui Efrem şi căuta să i se uite în ochi, ca şi cum ar fi vrut să se asigure, că nu era singur.

— Iartă-mă, pentru numele lui Hristos! — se rugă el, tremurînd din tot trupul. — Iartă-mă, unchieşule!

— Lasă-mă în pace!

Kuzma se mai uită o dată, repede, la cer, la copaci, la căruța cu icoana, apoi se aruncă la picioarele lui Efrem. Inspăimîntat, îngăima vorbe neînțelese, se bătea cu fruntea de pămînt, îmbrățișa picioarele bătrînului și plîngea cu sughițuri, ca un copil.

— Bunicule, dragă! Uncheșule! Omul lui dumnezeu!

La început, Efrem se trase îndărăt nedumerit și căută să-l dea la o parte cu mîinile, pe urmă se uită și el, înspăimîntat, la cer. Simțea cum îl cuprinde frica, dar în același timp și mila pentru tîlhar.

— Stai o leacă, flăcăule, stai și ascultă-mă! — încercă el să-l potolească pe Kuzma. — Stai, prostule, și ascultă ce-ți spun! Ia te uită la el, plînge ca o muiere! Ascultă. Dacă vrei să te ierte dumnezeu, atunci, îndată ce ajungi la tine în sat, să te duci la popă... M-auzi?

Și Efrem începu să-l lămurească pe Kuzma, ce trebuia să facă, spre a i se ierta păcatul. Mai întîi, să se spovedească și să bată nu știu cîte mătănii, apoi să adune banii, pe care-i furase și-i cheltuise cu băutura, și să-i trimită la Malinovți, iar după aceea să se poarte în viața lui cinstit, creștinește și să nu mai bea. Kuzma îl ascultă, încetul cu încetul se liniști, ba chiar păru că-și uită de supărare și începu din nou să-l sîcîie pe Efrem, și să-i înșire vrute și nevrute... Îi vorbi iarăși despre oamenii care trăiesc numai pentru bucuriile lor, îi povesti despre arest, despre neamț și despre închisoare, într-un cuvînt despre tot ce-i povestise și ieri. Și în timp ce vorbea, rîdea, dădea din mîini și se trăgea cu smerenie îndărăt, de parcă spunea cine știe ce lucruri noi. Povestea cu haz, ca toți oamenii umblați prin lume, cu glume și zicători. Dar era greu să-l asculți: spunea de mai multe ori același lucru, se oprea să-și înnoade șirul gîndurilor, care-i scăpau pe neașteptate, și atunci își încrețea fruntea și se frămînta pe loc, dînd din mîini. Și ce se mai lăuda și ce minciuni mai îndruga!

La amiază, cînd căruța se opri la Telibeevo, Kuzma se duse întins la cîrciumă. Popasul lui Efrem ținu vreo două ceasuri, dar Kuzma nu mai ieșea. Se auzea

din drum cum înjura, cum se lăuda şi cum bătea cu pumnul în tejghea, în timp ce mujicii beţi rîdeau de el. Cînd plecă Efrem din Telibeevo, în circiumă se încinsese o bătaie. Cu glas tunător, Kuzma ameninţa pe nu ştiu cine şi striga în gura mare, că vrea să trimită după uriadnic.

CAZACUL

MAXIM Torceakov, arendaşul conacului „Nizî", mic-burghez din Berdeansk, se întorcea cu brişca de la biserică, împreună cu tînăra lui soţie, şi ţinea pe braţe cozonacul, pe care-l sfinţise cu puţin înainte. Soarele nu se ridicase încă, dar la răsărit cerul începuse să se rumenească şi să se poleiască. Era linişte... Doar un pitpalac îşi striga numele şi în depărtare, deasupra unei coline, zbura în cercuri un uliu. Incolo, în toată stepa nu se zărea nici o vietate.

Mergînd aşa, Torceakov se gîndea că nici o sărbătoare nu e mai frumoasă şi mai plăcută ca învierea domnului. Se însurase de curînd şi era cel dintîi paşte pe care-l petrecea cu nevasta lui. Incotro se uita cu ochii şi la orice se gîndea, totul îi părea luminos, vesel şi plin de voie bună. Se gîndea la gospodăria lui şi-şi zicea că era în cea mai desăvîrşită rînduială, că avea o casă îndestulată şi frumos mobilată, că într-un cuvînt, totul era aşa cum trebuie să fie. Se uita la nevastă, şi i se părea frumoasă, bună şi blîndă. Ii încîntau sufletul şi zorile, şi iarba tînără, şi brişca lui care scîrţîia şi-l hurduca, ba chiar şi uliul care fîlfîia greoi din aripi. Iar cînd se opri la o cîrciumă, să-şi aprindă o ţigară, şi dădu de duşcă, la repezeală, un păhăruţ, se înveseli şi mai tare...

— Aşa scrie, că-i o zi mare, — zicea — şi drept e că-i mare! Puţină răbdare, Liza, şi îndată o să înceapă soarele să joace. Totdeauna joacă soarele de paşte! Se bucură şi el laolaltă cu oamenii!

— Bine, dar soarele nu-i viu! — făcu nevastă-sa.

— Sînt şi acolo oameni! — zise Torceakov cu aprindere. — Pe dumnezeul meu că sînt! Îmi spunea Ivan Stepanîci, că pe toate planetele sînt oameni: şi în soare, şi în lună! Pe cinstea mea... Dar poate că învăţaţii spun minciuni, naiba-i ştie! Stai puţin, mi se pare că văd un cal... Chiar aşa-i.

La jumătatea drumului spre casă, în locul numit Krivaia Balocika, Torceakov şi nevasta lui văzură un cal înşeuat, stînd nemişcat şi adulmecînd ţărîna, şi un cazac roşcovan aşezat pe un muşuroi în marginea drumului, cu spinarea încovoiată şi cu capul în pămînt.

— Hristos a înviat! — îi strigă Maxim.

— Adevărat a înviat! — răspunse cazacul, fără să-şi ridice capul.

— Incotro?

— Acasă, în concediu.

— Şi de ce stai aici?

— Aşa... mi s-a făcut rău... N-am putere să merg mai departe.

— Şi ce te doare?

— Tot trupul.

— Hm... ia te uită poznă! Norodul sărbătoreşte şi tu boleşti! Mai bine te-ai duce în sat, sau ai trage la vreun han. De ce să stai aici?

Cazacul îşi înălţă capul şi învălui în căutătura ochilor lui bolnavi şi obosiţi şi pe Maxim, şi pe nevasta lui, şi calul.

— Veniţi de la biserică? — întrebă.

— De la biserică.

— Iaca, pe mine m-a prins paştele pe drum. Nu mi-a ajutat dumnezeu să ajung acasă. Ar trebui să mă sui pe cal şi să plec, dar n-am putere... V-aş ruga, pravoslavnicilor, să-mi daţi şi mie, drumeţului, o bucăţică de cozonac sfinţit, să mă înfrupt şi eu, ca tot creştinul...

— Cozonac? — repetă Torceakov. -- Se poate, cum nu... Indată...

Maxim se scotoci repede prin buzunare, se uită la nevastă-sa, apoi la cazac.

— N-am cuţit, n-am cu ce-l tăia. Ca să-l rup, îl stric tot. Ce-i de făcut? Ia vezi, n-ai vreun cuţit la tine?

Cazacul se ridică anevoie, să ia cuţitul din şa.

— Ia te uite ce i-a trecut prin minte! — începu deodată nevasta lui Torceakov, furioasă. — Nu-ţi dau voie să-mi ciopîrţeşti cozonacul! Cu ce obraz îl duc acasă, tăiat? Şi unde s-a mai pomenit să te înfrupţi în mijlocul stepei? Du-te în sat, la mujici, şi înfruptă-te acolo cît îţi pofteşte inima!

Şi, luînd din mîinile bărbatului cozonacul învelit într-un şervet alb, adăugă:

— Nu-l dau! Trebuie să ţii rînduiala. Doar nu-i franzelă, e cozonac sfinţit şi-i păcat să-l tai aşa, fără rost.

— Ei, nu te supăra, măi cazace! — făcu Torceakov şi începu a rîde. — Iaca, nu mă lasă nevasta. Rămîi cu bine şi drum bun!

Maxim apucă hăţurile, îndemnă caii cu gura şi brişca porni hurducăind mai departe. Iar nevasta îi dădea înainte: că e păcat să tai cozonacul înainte de-a ajunge acasă, că nu se cuvine să strici rînduiala, ci fiecare lucru trebuie făcut la vremea lui... La răsărit, se aprinseră cele dintîi raze de soare, colorînd în fel şi chip norii de puf, iar de undeva se înălţa cîntecul ciocîrliei. Acum, trei ulii se învîrteau pe deasupra stepei, ţinîndu-se la oarecare depărtare unul de altul. In vremea asta se încălzise puţin şi greierii începuseră a ţîrîi în iarba tînără.

După ce făcură mai bine de o verstă, Torceakov întoarse capul şi se uită cu luare-aminte în urmă.

— Nu se mai vede cazacul... — zise el. — Ce i-o fi venit, săracul, să se îmbolnăvească pe drum? Nimic nu-i mai rău decît să ştii că trebuie să mergi, şi să n-ai putere... Te pomeneşti că moare acolo... Şi noi, Lizocika, nu i-am dat o bucăţică de cozonac... Trebuia să-i dăm şi lui. O fi vrut şi el să se înfrupte...

Soarele răsărise, dar Torceakov nu vedea dacă juca sau nu. Cît ţinu drumul pînă acasă, nu scoase o vorbă şi, adîncit în gînduri, nu-şi mai luă ochii de la coada neagră a calului. Nu ştiu din ce pricină, îl apucase aşa, o silă, şi din bucuria de sărbătoare, care-i umplea sufletul pînă mai adineauri, nu-i mai rămăsese nimic, de parcă nici n-ar fi fost.

Cînd ajunseră acasă, se sărutară cu argaţii, aşa cum e obiceiul la paşte. Şi Torceakov se înveseli din nou şi începu să vorbească. Dar îndată ce se aşezară la masă şi luară cîte o felie din cozonacul sfinţit, să se înfrupte, se uită posomorît la nevastă-sa şi-i zise:

— Lizaveta, n-am făcut bine că nu i-am dat şi cazacului, să se fi înfruptat şi el...

— Sucit om mai eşti, zău aşa! — îi răspunse Lizaveta, ridicînd din umeri nedumerită. — De unde şi pînă unde obiceiul ăsta să împarţi cozonacul sfinţit pe drum? Ce, e franzelă? Acuma, cînd e tăiat şi pus pe masă, n-are decît să mănînce din el cine poftеşte, chiar şi cazacul tău! Crezi că mi-ar părea rău?

— Bine, aşa-i. Dar vezi că tot mi-e milă de cazac... Dacă te gîndeşti, e mai nenorocit decît un cerşetor sau un orfan. Bolnav, în mijlocul drumului, departe de casa lui...

Torceakov bău o jumătate de pahar de ceai şi nu mai luă nimic în gură. N-avea gust să mănînce, ceaiul i se părea fără nici un dumnezeu, ca o buruiană oarecare. Şi iar îl năpădi plictiseala.

După masă, se culcară. Cînd Lizaveta se trezi peste vreo două ceasuri, Torceakov stătea la fereastră şi se uita în curte.

— Te-ai şi sculat? — îl întrebă ea.

— Nu mi-e tocmai somn... Eh, Lizaveta, — oftă el, — aşa-i că l-am năpăstuit pe cazac?

— Iar ai început-o cu cazacul! Ce tot ai cu el? Ducă-se cu dumnezeu!

— Omul a fost în slujba ţarului, poate că şi-a vărsat sîngele pentru ţară, şi noi ne-am purtat cu el, de parcă ar fi fost un porc! Bolnav cum era, ar fi trebuit să-l aducem la noi acasă şi să-i dăm să

mănînce. Dar noi nu i-am dat nici măcar o bucăţică de piine...

— Puteai să aştepţi mult şi bine şi tot nu te-aş fi lăsat să strici cozonacul. Şi încă un cozonac sfinţit! Mi l-aţi fi ciopîrţit, tu şi cu cazacul tău, şi acasă ce era să fac? Să-mi crape obrazul de ruşine? Ia te uită la el!

Intr-ascuns de nevastă, Maxim intră în bucătărie, luă o bucăţică de cozonac şi cinci ouă, le înveli într-un şervet şi se duse în şopron, la argaţi.

— Kuzma, lasă armonica, — îi spuse unuia din ei. — Pune şaua pe roib sau pe Ivancik şi trage o fugă pînă la Krivaia Balocika. Ai să găseşti acolo un cazac bolnav, cu calul lui. Dă-i astea. Poate că n-o fi plecat încă...

Şi lui Maxim i se întoarse iarăşi voia bună. Dar, după ce-l aşteptă pe Kuzma cîteva ceasuri, îşi pierdu răbdarea, înşeuă un cal şi o luă la galop, în întîmpinarea lui. Dădu de el chiar la Balocika.

— Ei, l-ai văzut pe cazac?

— Nu l-am găsit nicăieri. Cred că a plecat.

— Hm... e bucluc!

Torceakov luă legăturica din mîna lui Kuzma şi plecă mai departe. Ajungînd în sat, îi întrebă pe mujici:

— Fraţilor, n-aţi văzut cumva un cazac bolnav, cu calul lui? N-a trecut pe aici? Unul roşcovan, slab, călare pe un cal roib...

Mujicii se uitară unul la altul. Nu văzuseră nici un cazac.

— A trecut poştaşul, asta-i drept. Dar nici pe cazac, nici pe altcineva n-am văzut.

Maxim se întoarse acasă la ora mesei.

— Iaca, îmi stă cazacul ăsta în minte, de nu ştiu ce să mă mai fac! — îi spuse el nevestei. — Nu mă mai lasă în pace. Intr-una mă gîndesc: dar dacă chiar dumnezeu a vrut să ne încerce şi a trimis înainte vreun înger sau vreun sfînt în chip de cazac? Doar se întîmplă... Nu-i bine, Lizaveta, nu-i bine că am năpăstuit omul!

— Ia nu-mi mai bate capul cu cazacul tău ! — se răsti la el Lizaveta, ieşindu-şi din fire. — N-ai de gînd să mă mai slăbeşti ? !

— Ei, dar ştii că eşti rea ?... — zise Maxim privind-o drept în faţă.

Pentru întiia oară de cînd se luaseră, îşi dădea seama că nevasta lui era o femeie rea.

— Lasă să fiu rea, — strigă ea, izbind furioasă cu lingura în masă, — dar nici n-am să dau la toţi beţivii cozonac sfinţit !

— Dar ce, cazacul era beat ?

— Era beat !

— De unde ştii ?

— Era beat !

— Da' proastă mai eşti !

Ieşindu-şi din fire, Maxim se ridică de la masă şi începu să-şi certe nevasta, făcînd-o neomenoasă şi proastă. Lizaveta se înfurie şi ea, începu să plîngă şi fugi în dormitor, de unde îi strigă :

— Crăpa-ţi-ar să-ţi crape cazacul ! Şi să mă laşi în pace, ciumă, cu cazacul tău cel puturos, că de nu, mă întorc la tata !

Era cea dintîi ceartă de cînd se luaseră. Tot timpul pînă la vecernie, Torceakov umblă prin curte, gîndindu-se cu necaz la nevastă-sa, care i se părea acum urîtă şi rea. Şi, ca un făcut, cazacul nu-i mai ieşea din minte. Mereu i se năzărea că-l zăreşte venind, că-i vede ochii bolnavi, că-i aude glasul...

— Eh, l-am năpăstuit pe bietul om ! — bombănea el. — L-am năpăstuit şi pace !

Seara, după ce se întunecă, se simţi aşa de plictisit cum nu se mai simţise niciodată, de-i venea să-şi vîre capul în streang ! Sătul de toate şi necăjit pe nevastă, se îmbătă ca pe vremuri, cînd era holtei. După ce se ameţi, începu să înjure şi să-i strige nevesti-si în obraz, cu vorbe urîte, că e rea, că e urîtă şi că a doua zi o s-o trimită înapoi acasă, la taică-său.

Dimineaţa încercă să se dreagă, dar se îmbătă din nou.

Şi aşa începu prăbuşirea.

Încetul cu încetul, caii, vacile, oile şi stupii dispărură din curte, unul după altul, datoriile îi crescură, iar pe Lizaveta, n-o mai putea suferi... Toate belelele astea, zicea el, îi căzuseră pe cap, din pricina că nevastă-sa era o femeie rea şi proastă, şi că dumnezeu se supărase pe amîndoi... de-atunci, de cînd cu cazacul cel bolnav. Se îmbăta din ce în ce mai des. Cînd era beat, stătea acasă şi făcea scandal, iar cînd era treaz umbla prin stepă, şi aştepta să-i iasă cazacul în cale...

ŞARPELE BOA
şi
IEPURELE DE CASĂ

PIOTR Semionîci, un individ veştejit şi chel, îmbrăcat într-un halat de catifea cu ciucuri zmeurii, îşi netezi favoriţii înfoiaţi şi urmă:

— Dacă vrei, iată încă o metodă, *mon cher*. E cea mai subtilă, cea mai inteligentă şi mai perfidă, şi în acelaşi timp cea mai primejdioasă pentru bărbaţii însuraţi. N-o pot înţelege decît psihologii şi cei care cunosc inima femeii. *Conditio sine qua non* [1]) a acestei metode e răbdare, răbdare şi iarăşi răbdare. Pentru cel care nu ştie să aştepte şi să rabde, nu face doi bani. Cu această metodă poţi să cucereşti nevasta altuia, numai ţinîndu-te cît mai departe de ea. Indată ce simţi o pasiune, ca un fel de boală, pentru obiectul cuceririi dumitale, trebuie să-ţi întrerupi vizitele, să cauţi s-o întîlneşti cît mai rar şi numai din treacăt, dar nici atunci să nu-ţi îngădui plăcerea de a sta de vorbă cu ea. In cadrul acestei metode se acţionează de la distanţă. Totul se reduce la un fel de hipnoză. *Ea* nu trebuie să te vadă, dar trebuie să te simtă, aşa cum simte iepurele de casă privirea şarpelui boa. O hipnotizezi, dar nu cu ochii, ci cu veninul limbii dumitale. Şi trebuie să-ţi spun că cel mai bun fir de transmisiune e însuşi soţul alesei...

---

[1]) Conditio sine qua non — condiţie obligatorie (în lb. latină). (N. trad.)

Să zicem, de pildă, că m-am îndrăgostit de doamna N.N. şi vreau s-o cuceresc. Mă întîlnesc, la club sau la teatru, cu soţul ei.

— Ce mai face soţia dumitale? — îl întreb, între altele. Foarte drăguţă femeie! Mie unuia, îmi place grozav. Adică, ce mai încolo-încoace, îmi place la nebunie!

— Hm... Dar prin ce ţi-a cîştigat simpatia? — te întreabă soţul, încîntat.

— E o creatură poetică, fermecătoare, în stare să scoată din minţi şi o piatră! Dar dumneavoastră, bărbaţii însuraţi, sînteţi prozaici şi nu vă înţelegeţi soţiile decît în prima lună după nuntă... Înţelege o dată, că soţia dumitale e o femeie ideală! Înţelege şi bucură-te, că soarta te-a fericit cu o soţie ca asta! De asemenea femei avem nevoie în zilele noastre... da, de femei ca ea!

— Bine, dar ce ai găsit aşa de grozav la nevastă-mea? — te întreabă soţul, nedumerit.

— Pentru dumnezeu, dar nu vezi că e o frumuseţe plină de graţie, de viaţă şi de adevăr, că e poetică, sinceră şi în acelaşi timp enigmatică? Cînd o femeie ca asta se îndrăgosteşte, iubeşte cu patimă, cu înfrigurare...

Şi tot aşa înainte. Pe soţ nu-l rabdă inima să nu-i spună soţiei lui, chiar în aceeaşi seară, înainte de culcare:

— L-am văzut azi pe Piotr Semionîci. Straşnic te mai lăuda! E pur şi simplu entuziasmat!... ba că eşti o frumuseţe rară, ba că eşti graţioasă şi enigmatică... ba că eşti în stare să iubeşti nu ştiu cum mai altfel... Mă rog, mi-a înşirat cîte în lună şi în stele... Ha-ha...

După aceea, fără să mă întîlnesc cu ea, caut să-l văd iarăşi pe soţul ei.

— Apropo, dragă... — îi spun. — A fost ieri la mine un pictor. Mi-a povestit că a primit o comandă de la nu ştiu ce conte, pentru un cap de femeie de o frumuseţe tipic rusească. Îi dă două mii de ruble. Mă ruga să-i caut un model. Am vrut să-l trimit la soţia dumitale, dar m-am sfiit... Şi grozav de po-

trivită ar fi fost ! Are un căpuşor minunat ! Îmi pare al dracului de rău, că un model aşa de frumos nu ajunge sub ochii unui pictor ! Al dracului de rău îmi pare...

Trebuie să fii un soţ din cale-afară de nepoliticos, ca să nu i le povesteşti toate acestea soţiei dumitale. A doua zi dimineaţa, ea stă multă vreme în faţa oglinzii şi se întreabă :

„De unde o fi scos-o că am o faţă tipic rusească ?"

După aceea, de cîte ori se uită în oglindă, se gîndeşte la mine. In vremea asta, întîlnirile mele întîmplătoare cu soţul ei continuă. După una din aceste întîlniri, soţul vine acasă şi începe să se uite atent la faţa soţiei lui.

— Ce te uiţi aşa la mine ? — îl întreabă ea.

— Mă uit, pentru că sucitul cela de Piotr Semionîci pretinde că ai avea un ochi mai întunecat decît celălalt. Dar poţi să mă şi omori, şi nu văd nici o deosebire !

Soţia lui se repede iarăşi la oglindă. Se cercetează în fel şi chip şi se gîndeşte :

„Mi se pare că ochiul stîng e mai întunecat... Ba nu, parcă mai mult dreptul decît stîngul... Dar poate că numai i s-a părut !"

După cea de a opta sau a noua întîlnire, soţul îi spune soţiei :

— L-am văzut la teatru pe Piotr Semionîci. Şi-a cerut iertare că nu poate veni să te vadă. Zice că n-are cînd, că e foarte ocupat. Dacă nu mă înşel, sînt patru luni de cînd n-a mai dat pe la noi... Chiar l-am certat, dar el a început să se scuze, spunîndu-mi că n-o să vină pînă nu şi-o termina nu ştiu ce lucrare.

— Şi cînd o termină ? — întreabă ea.

— In orice caz, nu mai curînd de un an, poate chiar de doi... Cel puţin aşa zice el. Dar la ce anume lucrează, dracu ştie ! Ce să-ţi spun, e un om ciudat. Nu m-a slăbit o clipă, s-a ţinut scai de mine : De ce nu face teatru soţia dumitale ? — zicea. — Cu un fizic aşa de distins, cu inteligenţa şi cu priceperea ei în a reda sentimentele, e păcat să stea acasă.

Trebuie să lase totul, — zicea, — şi să-şi îndrepte paşii într-acolo unde o cheamă îndemnul ei lăuntric... Ea nu e făcută pentru o viaţă într-un cadru banal. Fiinţe ca ea, — zicea, — trebuie să trăiască în afară de timp şi spaţiu...

Firește, soţia nu prea înţelege felul acesta bombastic de a vorbi, totuşi nu mai poate de plăcere.

— Ce bazaconii! — răspunde, încercînd să pară indiferentă. — Şi... ce mai spunea?

— Dacă n-aş fi atît de ocupat, — zicea, — ţi-aş sufla-o! N-ai decît, — i-am răspuns, — că n-o să te provoc la duel! Dumneata n-o înţelegi! — a început atunci să strige. — Mai întîi trebuie s-o înţelegi! E o fiinţă puternică, excepţională, care caută să evadeze! Îmi pare foarte rău, — zicea, — că nu sînt un Turgheniev, demult aş fi luat-o de model... Ha-ha... L-ai dat gata! Eu însă mă gîndeam: ia să fi trăit cu ea vreo doi-trei anişori, atunci să te văd ce ai mai spune... Nu, e de-a dreptul sucit!

Şi biata femeie e cuprinsă cu încetul de o dorinţă pătimaşă de a mă vedea. Sînt singurul om care a înţeles-o, şi numai mie mi-ar putea destăinui tot ce are pe suflet! Eu însă mă încăpăţînez: nu mă duc la ea şi mă feresc să-i ies în cale. Nu m-a văzut de mult, dar veninul meu chinuitor de dulce a şi otrăvit-o. Soţul i-a transmis, căscînd, vorbele mele şi ei i se pare că-mi aude glasul şi că-mi vede ochii strălucind...

In sfîrşit, soseşte clipa cînd trebuie să-mi exploatez succesul. Într-o seară, soţul vine acasă şi-i spune:

— M-am întîlnit mai adineauri cu Piotr Semionîci. E trist, abătut, nu-i de loc în apele lui.

— Cum aşa? Ce are?

— Nu pot să-mi dau seama. Se plîngea că l-a dat gata plictiseala. Sînt singur, îmi spunea, n-am pe nimeni; nici rude, nici prieteni, şi n-am măcar un suflet care să mă înţeleagă, care să se apropie de al meu. Nimeni nu mă înţelege, şi nu mai doresc decît un singur lucru: să mor...

— Ce prostii! — spune femeia, dar în gînd îşi

zice: „Bietul om! Îl înțeleg așa de bine! Și eu sînt singură, nici pe mine nu mă pricepe nimeni afară de el... Și atunci cine, dacă nu eu, ar putea să-i înțeleagă starea sufletească?“

— Da, e un om așa de ciudat... — urmează soțul. — Mi-e așa de urît, — zicea, — încît nici nu mai dau pe acasă, mă plimb toată noaptea pe bulevardul N.

Soția lui arde de nerăbdare. Grozav ar vrea să se ducă pînă la bulevardul N., să se uite măcar cu coada ochiului la cel care a știut s-o înțeleagă și care în clipa aceea e doborît de tristețe. Cine știe? Poate că dacă i-ar spune o vorbă de mîngîiere, omul s-ar simți mai ușurat. Poate că dacă i-ar mărturisi că nu e singur, că are în ea un prieten care-l înțelege și-l prețuiește, i-ar învia sufletul.

„O, dar e cu neputință... ar fi absurd, — își zice ea. — Nici n-ar trebui să mă gîndesc la așa ceva! S-ar putea să mă îndrăgostesc și ar fi o mare... o mare prostie!“

Dar după ce soțul adoarme, își scoate capul înfierbîntat de sub plapumă, își duce degetul la buze și-și zice: adică, ce ar fi dacă ar risca și ar ieși chiar acum? După aceea ar putea spune o minciună, că a fost la farmacie, sau la dentist...

„Mă duc!“ — se hotărăște.

Și-a și făcut planul: o să coboare pe scara din dos, o să ia o birjă pînă la bulevard, o să treacă pe lîngă el, o să-i arunce o singură privire și... îndărăt acasă! În felul acesta, nu poate să compromită pe nimeni, nici pe soțul ei, nici pe ea.

Zis și făcut: se îmbracă, iese încetișor din casă și se îndreaptă, grăbită, spre bulevard. Acolo e întuneric și pustiu. Copacii desfrunziți dorm. Nu e nimeni. Dar iată, se zărește o umbră. Trebuie să fie el. Tremurînd din tot trupul, fără să-și dea seama ce face, se apropie încet de mine... Mă îndrept spre ea. O clipă stăm tăcuți și ne privim în ochi. Mai trec cîteva clipe de tăcere și... fără cea mai mică împotrivire, iepurașul de casă dispare pentru totdeauna în gura șarpelui boa.

PRIMĂVARĂ

SCENĂ-MONOLOG

Abia se luminează de zi. Pe ferestruica podului iese pe acoperiș un motan tînăr, cenușiu, cu o zgîrietură adîncă pe nas. Stă cîtva timp clipind din ochi cu dispreț, apoi începe:

— Aveți în fața dumneavoastră pe cel mai fericit dintre muritori! O, iubire! O, clipe neasemuite! Nici cînd o să fiu mort și or să mă apuce de coadă să mă arunce în groapa cu lături, nici atunci n-o să uit prima noastră întîlnire lîngă butoiul răsturnat, n-o să uit privirea pupilelor ei înguste, coada ei catifelată și înfoiată! Pentru o singură mișcare a acestei cozi grațioase și divine, sînt gata să dau tot universul! Dar... de ce vi le spun toate astea? Dumneavoastră n-ați înțeles niciodată nici pe motani, nici pe liceeni, nici fetele bătrîne. Dumneavoastră sînteți oameni mărunți, meschini, și nu puteți privi cu liniște fericirea pisicească. Dumneavoastră surîdeți cu invidie și ne scoateți fericirea pe nas: „Fericiți motani!“ Dar nici unuia nu vă vine în minte să vă întrebați cu ce preț ne-o cîștigăm. Așa că, dați-mi voie să vă povestesc cît ne costă fericirea pe noi, motanii! O să vedeți, că, în goana lui după fericire, motanul luptă, riscă și îndură mult mai mult decît omul! Prin urmare, ascultați... De obicei, bucătăreasa noastră scoate zoaiele afară pe la 9 seara. Eu mă strecor pe lîngă ea și, sărind peste bălțoace,

traversez toată curtea. Motanii n-au obicei să poarte galoşi, de aceea, vrînd-nevrînd, eşti silit să nu te mai gîndeşti o noapte întreagă la scîrba pe care ţi-o face umezeala. In fundul curţii, sar pe gard şi, cu multă băgare de seamă, merg pe marginea lui. De jos mă priveşte cu răutate seterul, duşmanul meu de moarte, care trage nădejde că mai curînd sau mai tîrziu tot o să cad o dată de pe gard, să mă poată el tăvăli... După aceea, o săritură bună, şi iată-mă-s în drum spre şopron. De acolo mă caţăr destul de greu pe burlanul unei case înalte şi trec pe o cornişă îngustă şi lunecoasă. De pe cornişă sar pe casa vecină. Acolo, pe acoperiş, mă aşteaptă aproape totdeauna rivalii mei. O, domnilor, dacă aţi şti cîte zgîrieturi, cîte cicatrice şi cucuie ascunde blana mea, vi s-ar face părul măciucă ! Anul trecut era cît pe ce să pierd un ochi, iar mai deunăzi rivalii mei mi-au dat un brînci, aruncîndu-mă de pe acoperişul unei case cu două etaje... Dar să mă întorc la povestea mea. Cum ajung pe casă, încep să cînt. In materie de muzică, noi motanii sîntem teoreticieni şi ţinem de şcoala nouă, ai cărei întemeietori ne şi considerăm : nu umblăm după melodie, ci ne dăm silinţa să cîntăm cît mai tare şi cît mai mult. Cetăţenii sînt proşti teoreticieni, de aceea nu e de mirare că nu ne înţeleg muzica şi aruncă în noi cu pietre, cu mături şi cu lături, ba mai asmut şi cîinii asupra noastră. Cînt aşa cam trei ceasuri la şir, cîteodată şi mai mult, pînă cînd adierea vîntului îmi aduce la ureche un „miau“ gingaş şi îmbietor. Alerg ca fulgerul la această chemare şi o întîlnesc pe ea... Pisicile noastre, mai ales cele de pe la ceainării, sînt grozav de virtuoase. Oricît ar fi de îndrăgostite, niciodată nu se dau fără să protesteze. Trebuie să fii înzestrat cu multă perseverenţă şi voinţă, ca să ai şanse de succes. Ea te scuipă, te zgîrie pe nas şi clipeşte din ochi, cu cochetărie. Iar cînd rivalii te scarmănă chiar sub ochii ei, începe să miaune, să-şi zburlească mustăţile şi te părăseşte, luînd-o la sănătoasa peste garduri şi acoperişuri. Intr-un cuvînt, scandal în toată legea. Aşa că

de obicei clipa fericită nu vine mai curînd de ora 4 sau 5 dimineața...

Acum cred că vă dați seama, cu ce preț îmi cîștig această fericire.

(Și, ridicîndu-și coada, pășește înainte cu demnitate.)

CRITICUL

UN actor bătrîn, adus din spate, cu bărbia strîmbă şi cu nasul roşu, care joacă de obicei roluri de „părinte nobil", se întîlneşte la bufetul unui teatru particular cu un vechi prieten, gazetar de meserie. După salutările, întrebările şi suspinele de rigoare, părintele nobil îi propune gazetarului să ia cîte o votculiţă.

— Nu face ! — strîmbă din nas gazetarul.

— Lasă, nu-i nimic, haide totuşi să luăm cîte-un păhăruţ. La drept vorbind nici eu nu beau, frate, însă nouă actorilor ni se face reducere aici, cam cincizeci la sută. Aşa că, chiar dacă n-ai nici un chef şi tot bei. Haide !

Prietenii se apropie de tejghea şi beau cîte un păhăruţ.

— Am fost pe la teatrele voastre. Straşnice, n-am ce zice, — bombăneşte părintele nobil, zîmbind batjocoritor. — *Merçi,* nu mă aşteptam la aşa ceva. Şi se cheamă că e capitală, centru artistic ! Ţi-e ruşine să te uiţi.

— La Alexandrinka ai fost ? — întreabă gazetarul.

Părintele nobil dă din mînă dispreţuitor şi zîmbeşte satisfăcut. Nasul lui roşu se încreţeşte şi dă drumul unui zgomot, care aduce a rîs.

— Am fost ! — răspunde el, în silă parcă.

— Ei, şi ?... Ţi-a plăcut ?

— Da, clădirea mi-a plăcut. Pe dinafară e frumoasă, nimic de zis, dar în ceea ce priveşte artiştii, apoi să mă ierţi. Or fi oameni de treabă, genii, adevăraţi Diderot,[23] dar din punctul meu de vedere nu-s decît niște asasini ai artei și nimic mai mult. Dacă mi-ar sta în putere, i-aş da afară din Petersburg. Cine-i mai mare peste ei ?

— Potehin.

— Hm... Potehin. Antreprenor e ăsta? Nici tu aspect, nici tu prestanță, nici tu glas... Un adevărat antreprenor sau director trebuie să aibă prestanță, să fie grav, impunător pentru ca toată trupa să-i știe de frică ! Trupa trebuie ţinută din scurt, uite-aşa !

Şi părintele nobil îşi întinde înainte pumnul strîns şi face din buze un zgomot asemănător cu sfîrîitul untului în tigaie.

— Asta-i ! Ce-ţi închipuiai ? Actorului, frate, mai ales dacă-i tînăr, nu trebuie să-i dai frîu liber. Trebuie să-l faci să-şi simtă şi să-şi înţeleagă lungul nasului. Dacă regizorul începe să-l suie în înaltul cerului, să-l ia cu „dumneavoastră", ba să-l mai şi mîngîie pe păr, atunci poţi să fii sigur că i se urcă în cap ! Răposatul Savva Trifonîci, poate că-ţi aminteşti de el, se purta cu noi ca un frate, de la egal la egal. Dar cînd era vorba de artă, tuna şi fulgera ! Şi atunci, nu rareori, îţi ardea cîte-o amendă, sau te făcea cu ou şi cu oţet în faţa publicului, sau îţi trăgea nişte înjurături, de scuipai trei zile după aceea ! Potehin nu-i în stare de aşa ceva ! N-are nici putere şi nici glas ca lumea. De unul ca el nu se sperie nici cel din urmă trepăduş din suita lui Fortinbras, fără să mai vorbesc de tragedieni sau de rezoneuri... Mai luăm cîte unul, ce zici ?

— Nu face ! — strîmbă din nas gazetarul.

— Da, e drept, înainte de culcare parcă nu s-ar mai cuveni... cu toate astea, ar fi păcat să nu luăm cîte un păhăruţ, că ştii, noi, actorii, avem reducere.

Prietenii mai iau cîte un rînd.

— Totuşi, dacă judeci fără patimă, avem o trupă destul de bună, — zice gazetarul, gustînd din varza roşie.

— Trupa ? Hm... Destul de bună ? De, ce să mai spun... Nu, frate, nu mai avem actori buni în Rusia ! N-a mai rămas nici unul !

— Ei, chiar aşa, nici unul ! Eu cred că avem destui actori buni la noi, la Piter, fără să mai vorbesc de restul Rusiei. De pildă, Svobodin...

— Svo-bo-din ? — face părintele nobil, trăgîndu-se îngrozit îndărăt şi plesnindu-şi palmele. — Ce, ăsta-i actor ? Cum de nu ţi-e frică de dumnezeu ? Unde s-au mai pomenit asemenea actori ? Svobodin e un diletant !

— In orice caz...

— Ce, în orice caz ? Dacă mi-ar sta în putere, ce i-aş mai face vînt din Petersburg lui Svobodin al dumitale ! Cine a mai văzut joc ca al lui ? Cine a mai văzut ? E rece, searbăd, fără pic de sentiment, monoton, lipsit de orice expresie... Nu, hai să mai luăm cîte unul ! Nu mai pot ! Mă înăbuş !

— Nu, frate, scuteşte-mă... Nu mai pot să beau !

— Eu fac cinste ! Noi, actorii, avem reducere... Mort să fii şi tot îţi vine să bei ! toată lumea plăteşte zece copeici, noi numai cinci. Ieftin ca braga !

Prietenii mai iau cîte un păhăruţ, iar gazetarul, după ce-l răstoarnă pe gît, dă din cap şi icneşte cu energie, ca un om hotărît să moară pentru adevăr.

— Şi pe urmă, nu joacă cu sufletul, mai curînd cu capul ! — urmează părintele nobil. — Un actor adevărat joacă cu nervii, cu toată fiinţa lui. Pe cînd ăsta, vorbeşte de parcă-şi citeşte rolul !... De aceea e monoton... In toate rolurile e acelaşi ! Cu orice sos ai servi-o, ştiuca, tot ştiucă rămîne ! Asta-i frate... Bagă-l în melodramă sau în tragedie, şi ai să vezi că se face ghem, ca un arici... Comedie poate să joace oricine, dar ia încearcă să joci melodramă sau tragedie ! De ce nu se pun în scenă, la voi, melodrame ? N-au curaj ! N-au oameni ! Actorii voştri nu ştiu nici să se îmbrace, nici să strige, nici să-şi ia o ţinută impunătoare...

— Stai puţin, mi se pare ciudat, totuşi... Bine, să zicem că Svobodin nu are talent, dar afară de el îi mai avem pe Sazonov şi pe Dalmatov, înainte era Petipa,

la Moscova sînt Kiselevski, Gradov-Sokolov, în provincie Andreev-Burlak...

— Ascultă, eu vorbesc serios şi tu îmi răspunzi cu glume ! — se supără părintele nobil. — Dacă pretinzi că ăştia sînt actori, atunci nu mai ştiu cum să vorbesc cu tine. Actori, ăştia ? Sînt cele mai clasice mediocrităţi ! Nişte caricaturi, nişte exageraţi, care nu ştiu decît să zbiere şi atît ! Dacă mi-ar sta în putinţă, nu i-aş lăsa să se apropie de teatru decît preţ de o bătaie de tun ! Pînă într-atîta îmi tulbură sufletul domnii ăştia, că-mi vine să-i provoc la duel! Ăştia-s actori? Doamne iartă-mă ! Cînd mor ei pe scenă, fac nişte strîmbături, că se prăpădeşte galeria de rîs ! Mai deunăzi, îmi propunea nu ştiu cine să fac cunoştinţă cu Varlamov. Nici n-am vrut să aud !

Părintele nobil holbează la gazetar ochi răi, face un gest de indignare şi urmează cu tonul dispreţuitor al unui tragedian :

— Cum vrei, dar eu mai iau unul !

— Nu... la ce bun ? Ai băut destul.

— Ce te tot strîmbi ? Ai uitat, pesemne, de reducere ? Nici eu nu beau de obicei, dar cum să nu bei, dacă...

Prietenii dau de duşcă paharele şi, cîteva clipe, se uită prosteşte unul la altul, încercînd să-şi aducă aminte despre ce vorbeau.

— Bineînţeles, fiecare cu părerea lui, — mormăie gazetarul. — Dar trebuie să fii peste măsură de părtinitor şi de pornit, ca să nu recunoşti că Goreva, de pildă...

— Ţi-ai găsit ! — îl întrerupe părintele nobil. — E un sloi de gheaţă ! Un peşte talentat ! O fandosită ! Are ea ceva talent, nu zic, însă n-are căldură, n-are viaţă... cum să spun, n-are piper ! Ce e jocul ei ? O porţie de îngheţată cu fistic ! O limonadă ! Cînd joacă ea, se prinde promoroaca pe mustăţile şi pe barba spectatorului inteligent ! De altfel, nu mai avem actriţe adevărate în Rusia... nu, nu mai avem ! Să cauţi cu luminarea ziua în amiaza mare, şi nu mai găseşti... Chiar dacă se întîmplă să aibă unele talente, îndată degenerează şi piere din pricina curentului din teatrul de

astăzi... Şi nici actori nu avem... Să-l luăm, de pildă, pe Pisarev al vostru... Apoi spune şi tu...

Părintele nobil se trage un pas îndărăt şi face ochi mari, miraţi.

— Apoi spune şi tu, ăsta-i actor? Răspunde-mi cinstit: ăsta-i actor? Poţi să-l laşi pe scenă? Urlă sălbatic, bate din picioare, dă din mîini fără rost... Ăsta-i făcut să joace roluri de ihtiozauri, de mamuţi, nu de oameni... Aşa-i!

Părintele nobil bate cu pumnul în masă şi strigă:

— Aşa-i!

— Mai încet... mai încet! — încearcă să-l potolească gazetarul. — Nu-i frumos, se uită lumea la noi...

— Nu, frate, aşa nu mai merge! Ăsta nu-i joc, asta nu-i artă! Dacă merge tot aşa, se duce dracului arta! S-o luăm acum pe Savina... Apoi, spune şi tu!... N-are nici urmă de talent. N-are decît vioiciune şi cochetărie prefăcută, şi astea n-au ce căuta pe o scenă serioasă! Te uiţi la ea şi, pur şi simplu, te-apucă groaza, înţelegi? Unde sîntem, încotro mergem, la ce năzuim?... Nu, s-a dus dracului arta!

Fără să-şi spună o vorbă, înţelegîndu-se unul pe altul prin bishopism, se vede, prietenii se apropie de tejghea şi mai dau pe gît cîte un rînd.

— Eşti... eşti cam prea a... aspru, — se bîlbîie gazetarul.

— N-nu pot altfel! Eu sînt clasic, l-am jucat pe Hamlet şi cer ca sfînta artă să fie artă... Is bătrîn... Pe lîngă mine, dumnealor toţi îs nişte bă... băieţandri!... Da... Au dat de rîpă arta rusească. De pildă, Ermolova sau Fedotova de la Moscova... Îşi serbează jubileurile, dar ce au făcut pentru artă? Ce au făcut? Au stricat gustul publicului, şi atît! Sau mult lăudaţii Lenski şi Ivanov-Cozelski, moscoviţi şi ei... Parcă au talent?! Au ifose, asta au... Cum de nu-şi dau seama, pe cinstea mea! Doar nu-i destul numai să do... să doreşti, ca să poţi juca, mai trebuie să ai şi har, să ai scînteia... Ce-ar fi să mai luăm cîte unul, hai? Ultimul...

— Bine, dar chiar mai adineauri am bă... băut...

— N-are importanţă... eu fac cinste... Noi avem reducere, nu ne costă cine ştie ce...

Prietenii mai beau cîte un păhăruţ. Acum li se pare că ar fi mult mai bine să stea jos decît în picioare, şi se aşază la o măsuţă.

— Sau să-i luăm pe ceilalţi... — mormăie părintele nobil. — Curată pacoste şi ruşine pentru neamul omenesc. Unii din ei nici n-au împlinit douăzeci de ani şi-s stricaţi pînă în măduva oaselor... Tineri, sănătoşi, chipeşi, dar caută să joace numai roluri de-alde Svistiulkin sau Pişcealocikin, adică tot roluri uşoare şi pe gustul galeriei. Dar să încerce vreun rol clasic, nici nu le trece prin gînd. Pe vremea mea, frate, fiecare actor îl juca pe Hamlet... Ţin minte că o dată, la Smolensk, cînd s-a îmbolnăvit actorul care trebuia să-l joace pe ducele de Richelieu, l-a înlocuit Vaska suflerul... Noi priveam arta cu seriozitate, nu ca ăştia de azi... Munceam... De multe ori la sărbători îl jucam dimineaţa pe regele Lear, iar seara pe Coverly, şi cu atîta entuziasm, că se cutremura teatrul de aplauze...

— Nu, şi acum avem actori buni. De pildă, Davîdov de la Korş, din Moscova. E grozav ! L-ai văzut ? Un gigant ! Un co... colos !

— Psss... Adică, nu... ăsta e folositor... Numai un lucru, frate : N-are ţinută, n-are şcoală... Ar trebui dat pe mîna unui regizor bun, să facă ucenicie adevărată, şi atunci zic şi eu că ar ajunge un actor grozav ! Deocamdată însă e incolor... nici cal, nici măgar... Şi dacă nu mă înşel, nici n-are talent. Reclamă ex... exagerată. Che-ner ! Dă-ne două pă-ăruţe din cea distilată ! Iute !

Părintele nobil mormăie încă multă vreme. Profită de reducere, pînă cînd culoarea aprinsă a nasului i se răspîndeşte pe toată faţa, iar ochiul stîng al gazetarului se închide de la sine. Ca şi înainte, faţa lui e severă şi încătuşată de un zîmbet batjocoritor, vorbeşte cu glas cavernos, ca venit din fundul mormîntului, iar ochii privesc cu asprime, cu răutate chiar. Deodată însă, faţa, gîtul şi pînă şi pumnii părintelui nobil se luminează de un surîs fericit şi gingaş ca puful. Clipind misterios din ochi, se apleacă la urechea gazetarului şi-i şopteşte :

— Dar dacă i-am face vînt din Alexandrinka voastră lui Potehin împreună cu toată trupa lui, dacă am

aduna o trupă nouă, adevărată, nerăsfăţată, şi am căuta la Reazan sau la Kazan un antreprenor care s-o ţină în frîu...

Părintele nobil se înăbuşă de fericire şi urmează, uitîndu-se visător la gazetar :

— Şi am pune în scenă „Moartea lui Ugolinno“ şi „Belizarie“, sau am trînti un Othelo îndrăcit, sau „Poşta prădată“, înţelegi ? Ai vedea tu atunci ce reţete aş face ! Ai vedea ce înseamnă talente adevărate şi joc adevărat !

PROVINCIALII

E ora nouă şi ceva dimineaţa. Ivan Kazimirovici Leaşkevski, locotenent în retragere, polonez de origine, care fusese cîndva rănit la cap şi acum trăia din pensie într-un oraş din sud, capitală de gubernie, stă în odaia lui, în faţa ferestrei larg deschise, şi vorbeşte cu Franţ Stepanovici Finks, arhitectul oraşului, care s-a abătut o clipă pe la el. Amîndoi şi-au scos capul afară şi se uită spre poartă, unde, pe o bancă, stă proprietarul lui Leaşkevski, un cetăţean rotofei, cu obrajii pleoştiţi şi asudaţi, cu vesta descheiată şi cu pantaloni largi, albaştri. Distrat şi cufundat în gînduri, cetăţeanul îşi scobeşte cu un beţişor vîrful cizmei.

— Ce să-ţi spun, stau şi mă minunez de oamenii aceştia! — bombăneşte Leaşkevski, uitîndu-se cu ură la cetăţean. — Îl vezi? S-a aşezat, afurisitul, pe bancă şi o să stea aşa, cu braţele încrucişate, pînă deseară. Nu face absolut nimic, leneşul, trîntorul! Dacă ai avea bani la bancă, ticălosule, sau o moşioară pe care s-o muncească alţii pentru tine, aş mai zice. Dar aşa, n-ai o leţcaie la sufletul tău, mănînci pe socoteala altuia, eşti dator vîndut şi-ţi crapă copiii de foame, lua-te-ar dracu!... Poate n-ai să mă crezi, Franţ Stepanîci, dar mă apucă uneori o furie aşa de cumplită, că-mi vine să sar pe fereastră şi să-i ard canaliei ăştia cîteva cnavaşe! De ce nu munceşti? De ce stai cu braţele încrucişate?

Cetăţeanul aruncă o privire nepăsătoare spre Leaşkevski, parcă ar vrea să-i răspundă ceva, dar nu e în stare : arşiţa şi lenea i-au paralizat glasul. Căscînd cu indolenţă, îşi face cruce peste gură şi-şi ridică ochii la cer unde, scăldîndu-se în văzduhul fierbinte, zboară porumbeii.

— Nu trebuie să judeci oamenii cu asprime, stimabile, — oftează Finks, ştergîndu-şi cu batista capul mare şi chel. — Pune-te în locul lor : afacerile nu merg, peste tot e lipsă de lucru, recoltele-s proaste, comerţul stagnează...

— Doamne, dumnezeule, cum judeci ! — se indignează Leaşkevski, petrecîndu-şi furios una peste alta poalele halatului. — Să admitem că nu găseşte slujbă şi nici nu poate face comerţ, dar de ce nu munceşte la el acasă, lua-l-ar dracul ? Adică, cum nu găseşti nimic de făcut acasă la tine ? De ce nu holbezi ochii, dobitocule ?! Cerdacul ţi se prăbuşeşte, trotuarul lunecă în şanţ, gardul a putrezit. De ce nu te apuci să le dregi toate, iar dacă nu te pricepi, du-te la bucătărie şi ajut-o pe nevastă-ta. Biata femeie aleargă mereu, cînd aduce apă, cînd scoate zoaiele... De ce n-ai alerga tu în locul ei, ticălosule ? Şi nu uita, Franţ Stepanîci, că dumnealui are pe lîngă casă vreo trei deseatine de livadă, o grădină de zarzavat, coteţe pentru porci şi păsări. Dar toate stau fără nici un folos. Livada e năpădită de buruieni şi-i aproape uscată, iar în grădina lui de zarzavat bat mingea băieţii. Ei, apoi spune şi dumneata dacă nu-i dobitoc ! De casa mea ţine numai o jumătate de deseatină, dar la mine ai să găseşti oricînd şi ridichi, şi salată, şi mărar, şi ceapă, pe cînd nemernicul ăsta toate le cumpără din piaţă !

— E rus, n-ai ce-i face ! — zice Finks, zîmbind cu îngăduinţă. — Aşa-i năravul rusului... Is oameni grozav, grozav de leneşi ! Dacă ai da toate bogăţiile astea pe mîna nemţilor sau a polonezilor, peste un an n-ai mai recunoaşte oraşul !

Cetăţeanul cu pantaloni albaştri cheamă la el o fetiţă care vinde seminţe de floarea-soarelui, cumpără de o copeică şi începe să ronţăie.

— *Psea krew!* — se supără Leaşkevski. — Uite, atîta fac toată ziulica : ronţăie seminţe şi discută politică ! Lua-i-ar dracu !

Aruncînd o privire mînioasă spre pantalonii albaştri, Leaşkevski se înfierbîntă încetul cu încetul şi se înfurie aşa de tare, încît face spume la gură. Vorbeşte cu accent polonez, apăsînd cu venin pe fiecare silabă, iar pungile de sub ochi i se umflă. Pînă la urmă îi lasă în pace pe ticăloşii, pe nemernicii şi pe canaliile de ruşi şi, holbîndu-şi ochii şi tuşind de-atîta sforţare, începe să înjure în limba poloneză :

— *Laidaki, psea krew! Ţob ih dziabli wzieli!* [1])

Cetăţeanul aude foarte bine ocara, dar judecînd după expresia feţei lui răvăşite, nu pare a-i face vreo impresie. Se vede că s-a deprins de mult cu asemenea vorbe, aşa cum te deprinzi cu bîzîitul muştelor, şi găseşte că nu e de demnitatea lui să protesteze. Iar Finks e nevoit să asculte şi el, de cîte ori vine la Leaşkevski, aceleaşi şi aceleaşi aprecieri asupra provincialilor ruşi leneşi, care nu-s buni de nimic.

— Totuşi... trebuie s-o şterg ! — zice Finks, aducîndu-şi aminte că are treabă. — Rămîi sănătos.

— Incotro ?

— Am venit la dumneata numai aşa, în treacăt. A crăpat un zid în subsolul liceului de fete şi m-au rugat să mă duc cît mai repede, să văd ce-i. Trebuie să mă grăbesc.

— Hm... Şi eu care-i spusesem Varvarei să pună samovarul ! — se miră Leaşkevski. — Stai să luăm ceaiul şi pe urmă te duci.

Docil, Finks îşi pune pălăria pe masă şi rămîne la ceai. In timpul ceaiului, Leaşkevski încearcă să-i demonstreze că provincialii ruşi s-au păcătoşit cu desăvîrşire şi că nu există altă soluţie, decît să-i trimită delaolaltă, sub pază severă, la muncă obligatorie.

— Ce mai încoace-încolo ! — spumegă el. — Intreabă-mă din ce trăieşte gînsacul de colo, de la

---

[1]) Laidaki, psea krew ! Ţob ih dziabli wzieli — golani, javre ! Lua i-ar dracu ! (In lb. polonă.) (N. trad.)

poartă! Încasează de la mine șapte ruble pe lună chirie și umblă pe la onomastici, iaca din asta trăiește nemernicul, *țob evo dziabli wzieli!* Alte venituri sau cîștiguri nu mai are. Pe lîngă că-s leneși și trîntori, oamenii ăștia mai sînt și excroci. Împrumută bani de la banca orașului, și ce crezi că fac cu ei? Se apucă de afaceri, de pildă, de mînat vite la Moscova, ori de instalat oloiernițe din cele noi... Apoi, ca să trimiți boi la Moscova, ori să fabrici ulei, trebuie să ai cap, nu glumă! Iar canaliile astea au dovleac în loc de cap!... Se înțelege că afacerea se duce de rîpă... Cheltuiesc banii de pomană, se încurcă în socoteli și pe urmă îi dau cu tifla băncii! Ce să le iei? Casele li-s ipotecate și răsipotecate și altă avere n-au. De mult au mîncat și au băut tot ce-au avut. Nouă zecimi din ei îs pungași, ticăloșii! Să împrumute și să nu dea înapoi, asta-i lege la ei!... Dacă scîrțîie banca orașului, e numai din pricina lor!

— Am fost ieri la Egorov, — îl întrerupe Finks pe polonez, încercînd să schimbe vorba. — Închipuiește-ți că i-am cîștigat la pichet șase ruble și cincizeci!

— Mi se pare că ți-am rămas dator ceva la pichet, — își aduce aminte Leașkevski. — Ar trebui să-mi iau revanșa. Ce-ar fi să facem o partidă?

— Fie, dar numai una, — șovăie Finks. — Mă grăbesc să mă duc la liceu.

Leașkevski și Finks se așază lîngă fereastra deschisă și încep o partidă de pichet. Cetățeanul cu pantaloni albaștri se întinde cu voluptate, și de pe hainele lui se scutură pe jos coji de semințe. În clipa aceea, la portița de peste drum iese alt cetățean, cu barbă lungă, îmbrăcat cu o haină mototolită de un galben-cenușiu, din postav de casă. Se uită la pantalonii albaștri, clipind din ochi cu prietenie, și-i strigă:

— Bună dimineața, Semion Nikolaici! Am onoarea să te felicit pentru ziua de azi, că-i joi!

— Și eu de asemenea, Kapiton Petrovici!

— Poftim pe bancă la mine. E mai răcoare!

Pantalonii albaştri se ridică icnind şi, legănîndu-se ca o raţă, omul trece strada.

— Terţă majoră... — bombăneşte Leaşkevski. — Chintă de damă, plus cincisprezece... Vorbesc de politică, ticăloşii... Îi auzi? Acum au luat-o în primire pe Anglia... Am şase cupe...

— Eu am şapte pici. E rîndul meu să fac cărţile.

— Da, dumneata le faci. Auzi? Îl înjură pe Beaconsfield[24]. Nici măcar atîta lucru nu ştiu porcii ăştia, că Beaconsfield a murit de cine ştie cînd! Prin urmare, am douăzeci şi nouă... dumneata joci...

— Opt... nouă... zece... Da, teribili sînt ruşii ăştia! Unsprezece... doisprezece. Inerţia rusească cred că e unică pe faţa pămîntului!

— Treizeci... treizeci şi unu. Ar trebui să luăm cîte o cravaşă bună să ieşim afară şi să le arătăm pe Beaconsfield! Ia te uită ce minciuni îndrugă! E mai uşor să îndrugi minciuni decît să munceşti... Prin urmare, ai aruncat dama de treflă, şi eu nici n-am observat!

— Treisprezece... paisprezece... Nesuferită căldură! Ce piele de rinocer trebuie să aibă cineva, ca să poată sta pe bancă, în bătaia soarelui, pe o arşiţă ca asta! Cincisprezece.

După prima partidă, vine a doua, apoi a treia... Finks pierde, se înfierbîntă cu încetul la joc şi uită de zidurile crăpate din subsolul liceului. În timpul jocului, Leaşkevski trage cu ochii din cînd în cînd la cei doi cetăţeni. Îi vede cum intră pe poarta deschisă, încîntaţi de discuţia lor, cum traversează o curte murdară şi se aşază la umbra săracă a unui plop. Pe la unu, o bucătăreasă grasă, cu pulpele arse de soare, întinde pe masă un fel de cearşaf de copil cu pete cafenii şi le serveşte masa. Cetăţenii mănîncă cu linguri de lemn, se apără de muşte şi vorbesc înainte.

— Asta-i curată bătaie de joc! — îşi iese din fire Leaşkevski. — Sînt foarte fericit, îţi mărturisesc, că n-am la mine o puşcă sau un pistol, că altfel aş trage în mîrţoagele astea! Am patru valeţi — paisprezece... Faci cărţile... Ce să-ţi spun, mă apucă şi cîrceii! Nu pot să mă uit liniştit la ticăloşii ăştia!

— Nu te tulbura, că-ţi face rău.

— Dar, înţelege că şi o piatră şi-ar pierde răbdarea!

După ce se satură, istovit şi moleşit, cetăţeanul cu pantaloni albaştri traversează strada, poticnindu-se de lene şi de prea multă mîncare, şi se lasă greoi pe bancă. Se luptă cu somnul şi cu ţînţarii şi se uită în jur atît de abătut, de parcă-şi aşteaptă din clipă în clipă sfîrşitul. Aerul de neputinţă de pe faţa lui îl face pe Leaşkevski să-şi iasă din fire. Polonezul scoate capul pe fereastră şi spumegînd de mînie, îi strigă:

— Te-ai îndopat bine, nenişorule? Ia te uită la el, adoratul! S-a ghiftuit şi acum nu ştie ce să facă cu burticica dumisale! Piei din ochii mei, blestematule! Şterge-o, cît te văd!

Cetăţeanul îi aruncă o căutătură acră şi, în loc de răspuns, mişcă doar din degete. Chiar atunci trece prin faţa porţii un licean cunoscut, cu ghiozdanul în spate. Cetăţeanul îl opreşte, se gîndeşte mult ce să-i spună şi, pînă la urmă, îl întreabă:

— Ei, ce mai nou?

— Nimic.

— Cum asta, nimic?

— Uite-aşa, nimic.

— Hm... Dar care-i obiectul cel mai greu?

— Depinde pentru cine, — ridică din umeri liceanul.

— Aşa... Dar cum se zice copac pe latineşte?

— Arbor.

— Aha!... Şi toate astea trebuie să le ştii... — oftează pantalonii albaştri. — Toate trebuie să le pătrunzi... Asta-i muncă, băiete, muncă nu glumă! Maică-ta e sănătoasă?

— Mulţumesc, e bine.

— Aşa... Ei, acuma du-te.

După ce pierde două ruble, Finks îşi aduce aminte de liceu şi se înspăimîntă.

— Doamne, e ora trei! — strigă el. — Ia te uită cît am întîrziat! La revedere, mă duc repede!

— Stai încalte să iei şi masa, şi pe urmă te-i duce, — zice Leaşkevski. — Ai destulă vreme!

Finks rămîne, dar cu condiţia ca masa să nu ţină mai mult de zece minute. Insă după ce mănîncă, se lasă cîteva minute pe divan, gîndindu-se la zidul crăpat. Apoi îşi pune hotărît capul pe pernă. In clipa următoare, în odaie se aude un şuierat ascuţit pe nas.

In vremea asta Leaşkevski, care e împotriva somnului de după-masă, stă la fereastră, se uită cum moţăie cetăţeanul de pe bancă şi bombăneşte:

— U-u, *psea krew!* Cum de nu crăpi de-atita lene! Nici tu muncă, nici tu preocupări morale sau intelectuale, nimic! Un simplu proces vegetativ... Ptiu, spurcăciune!

Finks se trezeşte la ora şase.

— E tîrziu ca să mă mai duc azi la liceu, — zice el, întinzîndu-se. — Să mă reped mîine. Iar acum... ce-ar fi să-mi iau revanşa? Ia să mai facem o partidă...

Pe la nouă şi ceva, Leaşkevski îşi petrece oaspetele şi, uitîndu-se lung în urma lui, zice:

— A stat, cît e ziulica de lungă, fără să facă nimic, afurisitul... Iau leafă de pomană, lua-i-ar dracu... Porc de neamţ!...

Apoi îşi scoate din nou capul pe fereastră, dar cetăţeanul nu se mai vede: fără îndoială, s-a dus să se culce. Nu mai are la cine să bombănească şi, pentru întîia oară în ziua aceea, tace şi el din gură. Dar peste vreo zece minute, nemaiputînd suporta plictiseala, dă un brînci fotoliului vechi şi jerpelit şi începe din nou să bodogănească:

— Prinzi locul de pomană, hodoroagă afurisită! Demult ar fi trebuit să te pun pe foc, dar tot uit să dau poruncă să mi te facă bucăţi. Pociltanie!

Iar cînd se culcă în pat, pipăie cu mîna un arc de la somieră, se încruntă şi mormăie:

— Arc bles-te-mat! Ai să mă împungi în coastă toată noaptea! Chiar mîine am să poruncesc să-mi

desfacă somiera şi să te-arunce la gunoi, vechitură netrebnică !

Adoarme abia pe la miezul nopţii şi visează că-i împroşcă cu apă clocotită şi pe provincialii ruşi, şi pe Finks, şi fotoliul cel vechi...

O AVENTURĂ NEPLĂCUTĂ

— Inima ta, birjarule, e unsă cu dohot! N-ai fost niciodată îndrăgostit, frăţioare, de aceea nu poţi să mă înţelegi. Ploaia asta n-ar putea să stingă focul din sufletul meu, aşa cum n-ar putea să stingă pompierii pălălăile soarelui. Ce poetic mă exprim, luam-ar dracul! Dar tu nu eşti poet, birjarule, nu-i aşa?

— Nu-s.

— Apoi, vezi?...

In sfîrşit, Jirkov îşi găsi portofelul în buzunar şi începu să numere banii.

— Ne-am înţeles, prietene, să-ţi dau o rublă şi douăzeci şi cinci. Ţine-ţi plata. Ai aici o rublă şi treizeci. Cinci copeici pe deasupra. Mergi sănătos şi nu mă uita. Adică stai, du-mi coşul pînă-n cerdac. Dar mai cu băgare de seamă, te rog, că înăuntru e rochia de bal a femeii pe care o iubesc mai mult decît viaţa...

Birjarul oftă şi coborî de pe capră fără tragere de inimă. Poticnindu-se pe întuneric şi călcînd prin bălţi, duse coşul pînă la cerdac şi-l lăsă pe o treaptă.

— Eh, ce vreme! — bombăni el, oftînd cu năduf, apoi icni şi, slobozind pe nas un zgomot care aducea a suspin, se urcă în silă pe capră.

Plescăi din buze şi căluţul o luă prin noroi, nehotărît.

— Mi se pare că am făcut toate comisioanele pe care trebuia să le fac, — îşi zise Jirkov, bîjbîind cu

mîna pe uşorul uşii în căutarea soneriei. — Nadea m-a rugat să trec pe la croitoreasă şi să-i scot rochia — i-am scos-o; să-i cumpăr bomboane şi brînză — i-am cumpărat; flori — i-am luat. „Te salut, cuib sacru...“ — începu să fredoneze. — Dar unde-o fi soneria, ard-o focul s-o ardă?

Jirkov era bine dispus, ca un om care a mîncat şi a băut zdravăn şi care ştie foarte bine că nu trebuie să se scoale devreme a doua zi. Afară de asta, după drumul de o oră şi jumătate din oraş pînă aci, pe ploaie şi noroi, îl aşteptau o casă caldă şi o femeie tînără... E plăcut să te pătrundă frigul şi umezeala, cînd eşti sigur că te încălzeşti curînd.

Jirkov nimeri pe întuneric mînerul soneriei şi trase de două ori. De după uşă se auziră paşi.

— Dumneavoastră sînteţi, Dmitri Grigorici? — întrebă în şoaptă un glas de femeie.

— Eu, încîntătoare Duneaşa! — îi răspunse Jirkov. — Deschide repede, că mă udă ploaia pînă la piele.

— Doamne, dumnezeule! — făcu Duneaşa îngrijorată, tot în şoaptă. — Vorbiţi mai încet şi nu mai bocăniţi aşa din picioare. S-a întors domnul de la Paris. A sosit aseară.

La cuvîntul „domnul“, Jirkov făcu un pas înapoi şi, o clipă, se simţi cuprins de o frică laşă, într-adevăr copilărească, frica aceea pe care o simt pînă şi oamenii foarte curajoşi, cînd sînt puşi în situaţia de a da ochi pe neaşteptate cu soţul.

„Ia te uită ce bucluc! — se gîndi el, ascultînd cu cîtă băgare de seamă încuia uşa Duneaşa, depărtîndu-se pe coridor. — Adică, cum vine asta? Cu alte cuvinte, întoarce băiete căruţa înapoi! Mulţumesc, la aşa ceva nu mă aşteptam!“

Deodată se înveseli şi începu să rîdă. Drumul în plină noapte, pe ploaia aceea torenţială, din oraş şi pînă la *ea,* la vilă, i se păruse o aventură destul de amuzantă. Dar acum, cînd dăduse peste soţul iubitei, aventura i se părea şi mai amuzantă încă.

— Nostimă întîmplare, pe dumnezeul meu! — zise el tare. — Unde să mă duc acum? S-o iau îndărăt?

Ploua, vîntul bătea cu putere, copacii foşneau dar prin bezna nopţii nu se vedea nimic, nici ploaia, nici copacii. Se auzea doar apa clipocind în rigole şi în burlane, de parcă voia să-l aţîţe cu perfidie şi să-şi bată joc de el. Cerdacul pe care stătea Jirkov nu era acoperit şi ploaia începuse să-l pătrundă.

„Şi pe deasupra, s-a mai nimerit şi o vreme ca asta! — îşi zicea el rîzînd. — Dracul să-i ia pe toţi soţii!"

Aventura lui cu Nadejda Osipovna începuse cu o lună în urmă, dar pe soţul ei nu-l cunoştea. Ştia doar că e francez de felul lui, că-l cheamă Boiseau şi că e comis-voiajor. Judecînd după fotografia pe care o văzuse, era un Bourgeois voinic, de vreo patruzeci de ani, cu o mutră de soldat francez. Cînd te uitai la el, îţi venea, dumnezeu ştie de ce, să-l tragi de mustăţile mari şi de bărbuţa *à la Napoleon* şi să-l întrebi: „Ei, ce mai nou, domnule sergent?"

Plescăind cu picioarele prin noroi şi poticnindu-se, Jirkov se duse ceva mai departe şi strigă:

— Birjar!... Birjar!!...

Dar nu-i răspunse nimeni.

— Nici un glas, nici un suspin, — mormăi el pe sub mustăţi, întorcîndu-se pe dibuite spre cerdac. — Cine dracul m-a pus să dau drumul birjarului, aici, unde nici ziua nu găseşti o trăsură? Ce situaţie! Trebuie să stau şi să aştept pînă mîine dimineaţă. Dracul s-o ia de treabă: coşul o să se ude, rochia o să se strice... Şi costă două sute de ruble... Ce situaţie!

Tot gîndindu-se unde ar putea să se adăpostească de ploaie, Jirkov îşi aduse aminte că la marginea staţiunii de odihnă, lîngă platforma de dans, era chioşcul muzicii.

— Ce-ar fi să mă duc pînă la chioşc? — se întrebă. — Straşnică idee! Dar oare o să pot căra şi coşul? E mare, afurisitul... Cît despre brînză şi buchet, pot să le dau dracului!

Luă coşul în braţe, dar îşi aduse aminte că plouă şi se gîndi că pînă o să ajungă la chioşc, coşul o să fie leoarcă.

— Măi, drăcie! — începu să rîdă. — Ia te uită că mi se strecoară apa pe după ceafă! Brrr... Ud, înfrigurat, beat, trăsură n-am... nu mai rămîne decît să iasă bărbatul ei în stradă şi să-mi ardă cîteva bastoane! Totuşi, ce-i de făcut? Nici să stau aici pînă dimineaţă nu-i o afacere. Şi pe urmă, se strică şi rochia... Uite ce-o să fac: mai sun o dată, îi dau Duneaşei pachetele şi pe urmă mă duc în chioşc.

Jirkov trase încetişor de mîner. Peste cîteva clipe se auziră îndărătul uşii paşi şi o luminiţă licări prin gaura cheii.

— Cine acol'? — întrebă un glas răguşit de bărbat, cu accent străin.

„Dumnezeule, ăsta-i soţul! — se gîndi Jirkov. — Să-i torn o minciună..."

— Vă rog, — întrebă el, — asta e vila Zliucikin?

— Dhacu te ia, nu-i Zliucikin aişi. Du-te dhacului cu Zliucikin a tău cu tot!

Jirkov se ruşină fără să înţeleagă de ce, tuşi sfios şi se depărtă. Călcă într-o băltoacă, îşi umplu galoşii cu apă şi scuipă cu necaz, dar în aceeaşi clipă izbucni din nou în rîs. Cu cît trecea timpul, cu atît aventura lui începea să fie mai amuzantă. Se gîndea cu deosebită plăcere cum o să-şi povestească mîine păţania prietenilor şi chiar Nadei, cum o să imite glasul bărbatului şi plescăitul apei în galoşi... Nici vorbă că prietenii or să se tăvălească de rîs!

„Un singur lucru e prost, că se udă coşul, — îşi zicea el. — Să nu fi fost rochia, demult dormeam în chioşc."

Se aşeză pe coş, să-l apere de ploaie, dar de pe pălăria şi pelerina lui curgea şi mai multă apă decît din nori.

— Ptiu, drăcia dracului!

De la o vreme — trecuse cam jumătate de oră de cînd stătea în ploaie — Jirkov începu să se gîndească la sănătatea lui.

„Te pomeneşti că mă mai pricopsesc şi cu vreo răceală — îşi zise. — Afurisită situaţie! Ce-ar fi să mai sun o dată? Pe cinstea mea că sun... Dacă îmi deschide tot bărbatul, îi trîntesc o altă minciună şi-i

dau rochia... Doar n-o să rămîn aici pînă s-o face ziuă! Eh, fie ce-o fi! Sună, băiete!"

Şi cu un entuziasm de şcolar, scoţînd limba uşii şi întunericului, Jirkov trase de mînerul soneriei. Trecură cîteva clipe de tăcere. Mai trase o dată.

— Cine acol'? — întrebă mînios acelaşi glas cu accent străin.

— Aici stă *m-me* Boiseau? — întrebă Jirkov politicos.

— Ha?... Pe cine dhacu caute?

— *M-me* Katiş, croitoreasa, a trimis rochia doamnei Boiseau. Iertaţi-mă că am venit aşa de tîrziu, dar doamna Boiseau a cerut să i se trimită rochia cît mai repede... s-o aibă numaidecît mîine dimineaţă... Am plecat din oraş pe seară, dar... timpul acesta mizerabil... abia am putut să răzbesc... Nu v-aş fi...

Jirkov nu termină vorba, deoarece uşa se deschise şi, la lumina şovăitoare a unei lămpi, se ivi în prag *m-r* Boiseau. Semăna leit cu cel din fotografie: aceeaşi mutră de soldat cu mustăţi lungi, cu singura deosebire că în fotografie era dichisit, pe cînd acum n-avea pe el decît o cămaşă de noapte.

— Nu v-aş fi supărat, — urmă Jirkov, — dar *m-me* Boiseau a cerut să i se trimită rochia cît mai repede... Eu sînt fratele doamnei Katiş... şi... şi pe urmă timpul acesta mizerabil...

— Karioşo, — răspunse Boiseau încruntînd din sprîncene şi luîndu-i coşul din mîini. — *Merci* la soha vosthu. Soţia mea aşteptat hochia pînă la oha un. Spus că aduce un *monsieur*.

— Vă mai rog să-i daţi şi brînza şi buchetul de flori, pe care le-a uitat la *m-me* Katiş.

Boiseau luă brînza şi florile, le mirosi pe rînd şi, fără să închidă uşa, rămase într-o poziţie de aşteptare. Se uita la Jirkov şi Jirkov se uita la el. Trecură aşa cîteva minute. Tăceau. Jirkov se gîndea cum o să le povestească el mîine prietenilor păţania asta, şi-i veni gust să născocească ceva şi mai nostim, ca să-i pună vîrf. Dar nu-i venea nimic în minte, iar franţuzul stătea şi aştepta să-l vadă plecat.

— Păcătoasă vreme, — bombăni Jirkov. — Întuneric, noroi, umezeală... Îs ud tot.

— Da, *monsieur* este ud.

— Şi, colac peste pupăză, mi-a plecat şi birjarul! Nu ştiu unde să mă adăpostesc. Aţi fi foarte drăguţ dacă mi-aţi permite să stau aici, în săliţă, pînă trece ploaia...

— Ha?... *Bien, monsieur.* Lăsaţi caloş şi poftească. Asta posibil.

Franţuzul încuie uşa şi-l pofti pe Jirkov în salonaşul mic şi bine cunoscut. Acolo toate lucrurile erau la locul lor, ca şi înainte, doar că pe masă era o sticlă cu vin roş, iar pe cîteva scaune puse unul lîngă altul în mijlocul odăii, era întinsă o saltea îngustă şi subţire.

— Fhig, — zise Boiseau aşezînd lampa pe masă. — Abia iehi sosit de la Pahis. Peste tot Karioşo, calt, numai în Raseia — fhig şi ţonţ... ţonţah, asta... *des cousins.* O, pişc afuhisit!

Boiseau îşi turnă o jumătate de pahar cu vin, îşi luă un aer foarte supărat şi bău.

— Nu putut închis ochi tot noptele, — urmă el aşezîndu-se. — *Les cousins...* şi pe uhmă un topitoc sunat şi înthebat de Zliuşkin...

Franţuzul tăcu şi-şi lăsă capul în piept, aşteptînd, pesemne, să înceteze ploaia. Politicos, Jirkov se simţi dator să-l întreţină.

— Aţi fost la Paris într-o perioadă foarte interesantă, — zise el. — Eraţi acolo cînd şi-a dat demisia Boulanger[25].

După aceea îi vorbi despre Grévy,[26] Déroulède[27] şi Zola[28], şi se putu convinge că Boiseau auzea pentru prima oară de numele lor. Nu cunoştea la Paris decît vreo cîteva firme comerciale şi pe mătuşa lui', *m-me* Blessor. Discuţia lor despre politică şi literatură încheindu-se, Boiseau îşi luă iarăşi' un aer furios, mai bău încă un pahar cu vin şi se întinse pe salteluţa cea subţire.

„Se vede că drepturile acestui soţ nu sînt chiar atît de nelimitate, — îşi zise Jirkov. — Ce saltea păcătoasă!“

Franţuzul închise ochii şi rămase ca un sfert de oră liniştit. Dar deodată sări în picioare şi, ca şi cum ar fi căzut din lună, se uită prostit la Jirkov cu ochii lui de plumb, apoi îşi luă iarăşi aerul acela furios şi mai bău cîteva înghiţituri de vin.

— Afuhisit ţonţah! — bombăni el şi, scărpinîndu-şi picioarele zgrunţuroase unul de altul, trecu în odaia de alături.

Jirkov îl auzi cum o trezea pe nevastă-sa şi-i spunea:

— *Il y a là un monsieur roux, qui t'a apporté une robe* [1]).

Curînd se întoarse şi mai bău un pic de vin.

— Midiat, — îi spuse, căscînd. — Înţelege eu, thebuie bani!

„Se încurcă treaba, — îşi zise Jirkov. — Nici nu se poate mai nostim! Acuşi o să intre Nadejda Osipovna. Bineînţeles, mă fac că n-o cunosc...“

Se auzi foşnet de rochii, uşa se deschise uşor şi Jirkov văzu căpuşorul buclat, bine cunoscut, cu obrajii şi cu ochii somnoroşi.

— A venit cineva din partea lui *m-me* Katiş? — întrebă Nadejda Osipovna. Dar recunoscîndu-l pe Jirkov, ţipă uşurel, apoi începu să rîdă şi intră în salonaş. — Tu erai? — se miră ea. — Ce s-a întîmplat? De ce eşti aşa de plin de noroi?

Jirkov se înroşi, se încruntă şi, neştiind ce figură să facă, se uită cu coada ochiului la Boiseau.

— Aha, înţeleg! — se dumeri cuconiţa. — Te-ai speriat de Jacques, nu-i aşa? E vina mea, am uitat să-i spun Duneaşei... Nu vă cunoaşteţi? Bărbatul meu, Jacques... şi Stepan Andreici... Mi-ai adus rochia? *Merci,* dragă prietene... Ei, hai să mergem, cad de somn! Iar tu, Jacques, culcă-te şi dormi... — se întoarse spre bărbatul ei. — Eşti obosit după atîta drum...

Jacques se uită mirat la Jirkov, ridică din umeri, se încruntă şi întinse mîna spre sticla cu vin. Jirkov

---

[1]) Este acolo un domn roşcat, care ţi-a adus o rochie (în l. franceză). (N. trad.)

ridică şi el din umeri şi plecă după Nadejda Osipovna.

Jirkov se uita la cerul tulbure, la drumul plin de noroi şi se gîndea :

„Ce noroi ! Unde nu aruncă dracul pe un biet intelectual !“

Şi începu să se gîndească ce e moral şi ce-i imoral, ce e neprihănit şi ce e pîngărit... Şi, cum li se întîmplă uneori oamenilor care nimeresc în locuri vrednice de dispreţ, îşi aminti cu melancolie de odaia lui de lucru, cu masa plină de hîrtii, şi simţi nevoia să se vadă mai repede acasă.

Ieşi încetişor, strecurîndu-se prin salonaş pe lîngă Jacques, care dormea dus.

Tăcu tot drumul. Căută să nu se mai gîndească la Jacques, care, dumnezeu ştie de ce, îi venea mereu în minte, şi nu mai schimbă nici o vorbă cu birjarul. Îşi simţea sufletul întors pe dos, ca şi stomacul.

CIND chelnerul i-a înşirat cele cîteva feluri de mîncare, pe care le avea la birt, el s-a gîndit puţin şi i-a spus :

— Atunci, dă-ne două porţii de ciorbă cu varză proaspătă şi un pui fript. Şi întreabă-l pe stăpînu-tău dacă n-are vin roş...

După aceea, am văzut cu toţii cum s-a uitat în tavan şi i-a spus chelnerului :

— Dar multe muşte mai aveţi pe-aici... E îngrozitor !

Ii spunem „el“ pentru că nici chelnerii, nici stăpînul şi nici clienţii birtului nu ştiau cine era, ce hram purta, de unde venea şi ce căuta în oraşul nostru. Era un bărbat serios, între două vîrste şi îmbrăcat cu îngrijire. Intr-un cuvînt, părea a fi un om cumsecade. După îmbrăcăminte ai fi putut să-l iei chiar drept boier. Am observat că purta ceas de aur, ac de cravată cu un mărgăritar şi că mănuşile, pe care şi le pusese în pălăria lui de castor, aveau copci la modă, cum nu mai văzusem decît la viceguvernatorul nostru. In timp ce mînca, încerca să ne dea gata cu purtările lui : ţinea furculiţa cu mîna stîngă, îşi ştergea gura ou şerveţelul şi se strîmba cînd îi cădeau muşte în pahar. Toată lumea ştie că acolo unde sînt muşte, nu pot fi farfurii curate. Nu mai vorbim de clienţii de rînd, dar chiar şi oameni de seamă ca ispravnicul,

pristavul şi moşierii în trecere, cînd mănîncă la birt nu fac niciodată scandal, dacă li se dă o farfurie sau un pahar pătat de muşte. El însă, nici n-a pus gura pe mîncare, pînă nu i s-au spălat farfuriile cu apă clocotită. Făcea şi el pe grozavul, ca să pară mai boier decît era!

Cînd să-i aducă ciorba, s-a apropiat de masa lui alt necunoscut, ras, chel şi cu ochelari de aur. Ăsta era îmbrăcat cu haine albe de mătase şi avea şi el ceas de aur. Nu vorbea decît franţuzeşte, se uita curios şi la felurile de mîncare şi la clienţi, aşa că n-ar fi fost greu să-ţi dai seama că era străin. Dar cine era, de unde venea şi ce căuta în oraşul nostru, asta n-o ştiam...

După ce a sorbit o lingură de ciorbă, cel cu acul de cravată cu mărgăritar a dat din cap şi a zis, în bătaie de joc:

— Gogomanii ăştia pot face să miroase a clocit chiar şi varza proaspătă! E cu neputinţă s-o mănînci... Ascultă, stimabile, toată lumea de pe-aici trăieşte ca porcii? In tot tîrgul nu se poate găsi o farfurie de ciorbă cumsecade? E nemaipomenit!

A început apoi să-i povestească celuilalt nu ştiu ce pe franţuzeşte. Din tot ce spunea, n-am ţinut minte decît un cuvînt: *„cochon"*. Scoţînd un gîndac din ciorbă, s-a întors către chelner şi i-a spus:

— Nu ţi-am cerut ciorbă cu gîndaci, dobitocule!

— Domnule, — i-a răspuns chelnerul. — Nu l-am vîrît eu în ciorbă, singur s-a vîrît. Dar să n-aveţi nici o grijă, că gîndacii ăştia negri nu muşcă.

După ce şi-a mîncat puiul, a cerut hîrtie şi creion şi a început să facă nişte rotocoale şi să scrie o mulţime de numere. Străinul nu părea a fi de aceeaşi părere şi s-a certat mult cu el, clătinînd din cap, semn că n-avea dreptate. Patronul păstrează şi astăzi hîrtia aceea mîzgălită cu tot felul de rotocoale şi de numere. Inspectorul şcolilor judeţene, căruia patronul i-a arătat hîrtia, s-a uitat lung la rotocoale, pe urmă a oftat şi a zis: „E tulbure apa în nori!" Cînd a făcut plata, el, adică cel care avea ac de cravată cu mărgăritar, a întins chelnerului o hîrtie de cinci ru-

ble, nouă-nouță. Nu putem ști dacă hîrtia era bună ori măsluită, că nu ne-a dat prin minte să ne uităm.

— Ascultă, la ce oră deschideți birtul dimineața ? — l-a întrebat el pe chelner.

— Cînd se luminează de zi.

— Foarte bine. Mîine dimineața la ora cinci, venim să ne luăm ceaiul. Să ne pregătești cîte unul, însă fără muște... Dar, ia spune, știi ce o să se întîmple mîine dimineață ? — l-a întrebat, făcînd din ochi cu viclenie.

— Nu știu.

— Așa ? Ei bine, mîine dimineață ai să rămîi cu gura căscată !

Și, zicînd așa, a început să rîdă, i-a spus nu știu ce străinului, și după aceea au ieșit amîndoi din birt. Noaptea au dormit la Marfa Egorovna, o văduvă singură și cu frica lui dumnezeu, care n-are nici o vină și nu poate fi bănuită că ar fi părtașă. Acuma plînge săraca, plînge mereu, de frică să n-o aresteze. Noi, care-i cunoaștem gîndurile, dăm mărturie că ea nu e vinovată cu nimic. Și pe urmă, gîndiți-vă și dumneavoastră, de unde putea să știe ea ce puneau la cale drumeții ?...

A doua zi dimineața, la ceasurile cinci pe ceasornic, necunoscuții erau la birt. De data asta aduseseră eu ei serviete, cărți și niște cutii ciudate. Din vorbele și din purtarea lor, se vedea că erau tulburați și grăbiți. El, adică cel care nu era străin, a zis :

— Se înnourează dinspre nord-vest. Să nu cumva să ne strice rostul !

După ce și-a băut ceaiul, a chemat pe patron și i-a poruncit să scoată afară o masă și două scaune. Patronul, om fără carte, i-a împlinit porunca, cu toate că presimțea nenorocire. Necunoscuții și-au luat lucrurile, au ieșit din birt și s-au așezat pe scaune, la masă. Auzi prostie, să te așezi așa, în mijlocul pieții, în văzul tuturor ! Tot vorbind, și-au întins pe masă hîrtiile, desenele, cîteva bucățele de sticlă neagră și niște ocheane. Cînd patronul s-a apropiat de ei, sfios, și s-a aplecat asupra mesei, el, adică cel cu mărgăritarul, l-a împins la o parte și i-a zis :

— Nu-ţi băga nasul cel borcănos unde nu-ţi fierbe oala.

Pe urmă s-a uitat la ceas, i-a spus nu ştiu ce străinului şi a început să se uite la soare printr-o bucăţică de sticlă neagră. Străinul a luat un ochean şi a început să se uite şi el într-acolo... Nu mult după asta, s-a întîmplat nenorocirea aceea cumplită, cum nu s-a mai pomenit pînă acum. Am băgat de seamă cu toţii că şi cerul şi pămîntul începeau să se întunece, ca la apropierea unei furtuni. Străinul a pus ocheanul pe masă, a însemnat nu ştiu ce în grabă, şi tocmai pusese mîna pe o bucată de sticlă neagră, cînd am auzit pe cineva strigînd:

— Oameni buni, se întunecă soarele!

Într-adevăr, ceva negru, care semăna leit cu o tigaie, acoperea încetul cu încetul soarele, ascunzîndu-l de pămînt. Cînd am văzut că o jumătate bună din soare a dispărut şi că necunoscuţii îşi căutau înainte de treburile lor suspecte, cîţiva dintre noi l-am chemat pe sergentul de stradă Vlasov şi i-am spus:

— Sergent, tu nu bagi de seamă ce se petrece cu soarele?

— Soarele nu-i în sectorul meu, — ne-a răspuns el.

Din pricina nepăsării autorităţilor locale, ne-am putut convinge curînd că soarele dispăruse cu totul. Pe cer s-au ivit stele. Şi pentru că noaptea se lăsase înainte de vreme peste oraşul nostru, s-au petrecut şi următoarele fapte: mai întîi, toţi ne-am speriat peste măsură şi ne-am pierdut capul. Neştiind ce să facem, fugeam înspăimîntaţi prin piaţă, ne îmbrînceam unul pe altul şi strigam: „Sergent! Sergent!“ Vacile, boii şi caii (că era pe vremea tîrgului de vite), cu cozile în vînt şi mugind, alergau înnebuniţi pe străzi, speriind oamenii. Cîinii urlau. Crezînd că e noapte, ploşniţele din odăile hanurilor au ieşit din ascunzătorile lor şi au început să pişte fără milă pe cei care dormeau. Diaconul Fantasmagorski, care venea de la grădina de zarzavat cu căruţa plină cu castraveţi, s-a speriat, a sărit jos şi s-a ascuns sub un podeţ, iar calul a intrat cu căruţă cu tot într-o ogradă străină, unde nişte porci au mîncat toţi castraveţii. Accizarul

Lsteţov, care dormise în noaptea aceea la o vecină (în interesul justiţiei, nu putem ascunde acest amănunt), s-a repezit în stradă numai în cămaşă şi izmene, a dat buzna în mulţime şi a început să urle cît îl ţinea gura :

— Să scape cine poate!

Trezite de zgomot, multe cucoane au ieşit în stradă fără să-şi pună măcar papucii. S-au mai petrecut şi alte lucruri, pe care nu le-am putea spune decît cu uşile închise. Dar cei care şi-au păstrat cumpătul şi nu s-au speriat de loc, au fost pompierii, pentru că în timpul acela dormeau duşi, lucru pe care ne grăbim să-l confirmăm. Cele spunse de noi mai sus s-au întîmplat în dimineaţa zilei de 7 august.

Iar necunoscuţii, care au făcut această ispravă, şi-au strîns hîrtiile în serviete şi, cînd s-a arătat din nou soarele, s-au urcat în caleaşcă şi au plecat. Dar unde s-au dus, nu ştim. Cine erau aceşti doi oameni, n-am putut afla pînă acum. Le dăm semnalmentele. El, adică cel care avea un ac de cravată cu mărgăritar : statură potrivită, bărbia potrivită, fruntea încreţită. Semne particulare nu are. Străinul: statura potrivită, gros, faţa rasă, bărbia potrivită. Semne particulare n-are. Seamănă de departe cu moşierul Karasevici, şi e miop, de aceea şi poartă ochelari.

N-or fi fost niscai spioni austrieci ?...

ÎNAINTE DE ECLIPSĂ

FRAGMENT DINTR O FEERIE

SOARELE şi luna stau dincolo de orizont şi beau bere.

SOARELE *(pe gînduri)* M-da, surioară... Uite, îţi dau douăzeci şi cinci de ruble, mai mult nu pot

LUNA. Luminăţia voastră, vă rog să mă credeţi că pe mine mă costă mai mult! Judecaţi şi dumnea-voastră: domnii astronomi vor să înceapă eclipsa în Regatul Poloniei, la ora 5 dimineaţa, şi să se sfîrşească la Verhneudinsk, la ora 12. Asta înseamnă că trebuie să iau parte la ceremonie şapte ceasuri încheiate... Dacă îmi fixaţi cîte cinci ruble pe ceas, şi încă e prea puţin! *(Luna apucă de coadă un nor care trece pe lîngă ea şi-şi suflă nasul.)* Nu vă zgîrciţi, luminăţia voastră. O să vă fac o eclipsă, de or s-o invidieze pînă şi avocaţii! Să vedeţi că o să fiţi mulţumit...

SOARELE *(după o pauză)*. Mă mir că te tocmeşti atîta... Uiţi, pesemne, că te invit să iei parte la o ceremonie cu caracter mondial, că această eclipsă o să te facă cunoscută...

LUNA *(oftînd cu amărăciune)*. Cunoaştem noi povestea, luminăţia voastră! O să se spună: „Se-ascunde luna după nori". Şi atîta tot. Mai curînd un prilej de bîrfeală... *(Bea.)* Sau aşa: „Infiptă-n baioneta santinelei, s-aprinde luna-n miez de noapte". Sau altfel: „Luna înoată pe bolta cerească..." De cînd sînt,

eu n-am înotat, luminăţia voastră! Atunci, de ce să mă jignească?

SOARELE. M-da, într-adevăr... atitudinea presei faţă de tine e ciudată, ca să nu spun altfel... Dar rabdă şi tu, surioară... Va veni vremea cînd istoria te va preţui... *(Chiar în clipa aceea, jos pe pămînt trec huruind vidanjorii. Cele două globuri cereşti înhaţă cîte un nor şi-şi astupă nasul.)*

LUNA. Mai-mai să te înăbuşi!... Ce să spun, au cei de pe pămînt nişte obiceiuri... Planeta asta nu face două parale! *(Bea.)* N-o să uit pînă la moarte cum şi-a bătut joc de mine Puşkin: „Această lună proastă, la orizontul prost...“

SOARELE. Da, ai dreptate, nu e plăcut, şi totuşi e o reclamă! Cred că mult ar fi dat Iohann Hoff şi Kaci să-i înjure Puşkin cu cele mai urîte vorbe... Reclama — e lucru mare. Să vezi cum o să vorbească lumea de tine după eclipsă!

LUNA. Nu, *attendez,* luminăţia voastră! Dacă eclipsa o să aducă glorie cuiva, apoi acela o să fiţi numai dumneavoastră. Lumea nu ştie că, dacă n-aş fi eu, aţi fi fără mîini şi fără picioare... Cine poate să vă acopere, afară de mine? Dacă v-aţi fi adresat unui avocat, fiţi sigur că v-ar fi luat cel puţin două mii. Pe cînd eu, uite, mă mulţumesc cu trei hîrtiuţe roşii.

SOARELE *(după ce se gîndeşte puţin).* Bine, fie, numai bagă de seamă să nu-mi mai ceri la urmă şi bacşiş. Haide, bea! *(Îi toarnă.)* Sper că ai să-ţi dai toată osteneala...

LUNA. Despre asta, fiţi liniştit... O să fie o eclipsă clasa întîi... Furnizez lumină de lună de cînd s-a zidit lumea, şi pînă azi n-am avut nici o reclamaţie... Totul o să fie pe cinste: frumos şi corect. Dacă sînteţi bun, un mic acont...

SOARELE *(îi dă un acont).* Auzi, au ieşit sacagiii... E timpul să răsar... Mă gîndesc să organizăm eclipsa pentru ziua de 7 august, dimineaţa... Vezi să fii gata pînă atunci... Să mă acoperi aşa fel, încît eclipsa să fie, dacă se poate, totală...

LUNA. Şi anume unde aţi dori să cadă umbra?

SOARELE *(după ce se gîndeşte puţin)*. Mi-ar plăcea s-o aşternem peste Europa apuseană, dar mă îndoiesc că cei de acolo vor aprecia născocirea noastră... Diplomaţii apuseni se cred specialişti în materie de eclipse, de aceea e greu să le stîrneşti curiozitatea ...Prin urmare, nu ne rămîne decît Rusia... De altfel, aşa doresc şi astronomii... Vezi să umbreşti Moscova, dar cu socoteală. Caută să faci o eclipsă tendenţioasă, să acoperi cu întuneric numai partea de la miazănoapte a Moscovei, s-o laşi descoperită pe cea de la miazăzi... Să vadă cei din Zamoscvorecie, adică cei din partea de la miazăzi, că-i ignorăm... Împărăţia întunericului !

LUNA. Am înţeles, luminăţia voastră.

SOARELE. Nici negustorii n-or să priceapă eclipsa... Cei mai mulţi abia s-au întors de la Nijni şi încă nu şi-au împlinit somnul, iar negustoresele or să-şi închipuie cine ştie ce... Să cuprindem uşor Klinul şi Zavidovo, într-un cuvînt locurile unde s-au adunat astronomii, apoi să ne coborîm spre Kazan şi aşa mai departe. Mă mai gîndesc eu... *(pauză.)*

LUNA. Luminăţia voastră, vă rog să-mi spuneţi cinstit : ce v-a făcut să puneţi la cale această eclipsă?

SOARELE. Vezi tu... dar să rămînă între noi... m-am gîndit să născocesc această eclipsă ca să-mi refac gloria... Am observat în ultimul timp o oarecare răceală din partea publicului... Nu se mai vorbeşte de mine şi nici nu se mai dă cuvenita atenţie luminii mele. Am auzit chiar spunîndu-se că soarele a îmbătrînit, că nu mai are nici un rost şi că s-ar putea trăi şi fără el... Mulţi mă reneagă pînă şi în presă... Eu cred că eclipsa o să facă pe toată lumea să vorbească de mine... Una la mînă. Al doilea, omenirea e plictisită şi sătulă de toate... Are nevoie de variaţie... Ştii, cînd negusotreasa se satură de dulceaţă şi de marmeladă, mănîncă hrişcă. Aşa şi omenirea. S-a săturat de lumina zilei ? Să-i servim o eclipsă !... Dar e timpul să răsar... Cei din Ohotnîi read 29 se duc la piată... Ei, rămîi cu bine.

LUNA. Numai o vorbă, luminăţia voastră... *(Cu sfială.)* Ce ziceţi, poate că n-ar fi rău, de dragul eclip-

sei, s-o lăsați mai moale cu... *(Arată spre sticlele cu bere.)* De, mai știi, ceasul cel rău... Să nu amețiți cumva și să iasă cine știe ce încurcătură !

SOARELE. Da, ai dreptate, trebuie să mă mai stăpînesc... *(După ce se mai gîndește puțin.)* Dar dacă totuși m-o împinge păcatul să beau peste măsură, atunci... acoprim cerul cu nori și nu ne mai vede nimeni... Ei, deocamdată rămîi cu bine... *(Răsare, însă ...învăluit în nori și ceață.)*

LUNA. Păcatele noastre, păcatele noastre ! *(Se culcă și se învelește cu un nor. Peste cîteva clipe se aude o sforăială cumplită.)*

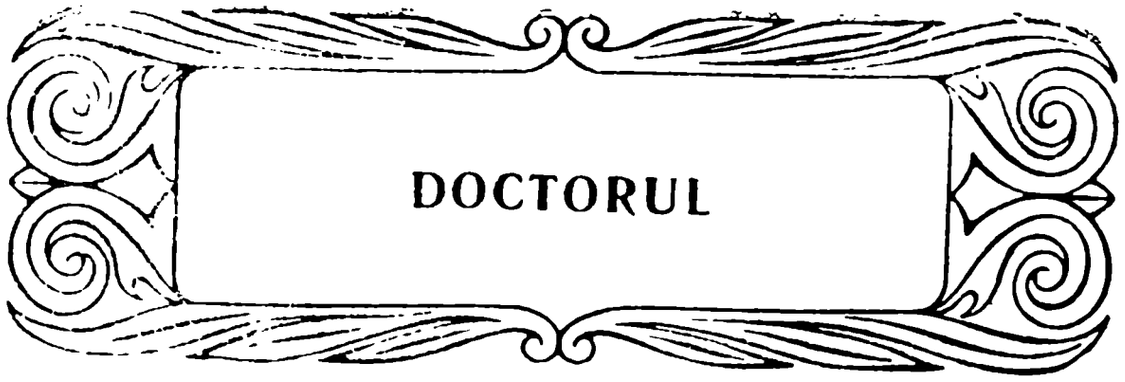

DOCTORUL

IN salon era liniște, o liniște așa de adîncă, încît se auzea bine cum se izbea de tavan un tăun, care intrase de afară. Olga Ivanovna, stăpîna vilei, stătea la fereastră, se uita la rondul de flori și se gîndea. Doctorul Ţvetkov, medicul ei de casă și vechi prieten, chemat să-l îngrijească pe Mișa, stătea într-un fotoliu, își legăna pălăria, pe care o ținea cu amîndouă mîinile, și se gîndea și el. Afară de ei, în salon și în odăile vecine nu mai era nimeni. Soarele asfințise și umbrele serii începuseră să se aștearnă prin unghere, pe sub mobile și pe cornișe.

Olga Ivanovna întrerupse tăcerea.

— Nici nu se poate închipui o nenorocire mai cumplită! — zise, fără să se întoarcă. — Dumneata știi că, fără băiatul ăsta, viața n-ar mai avea pentru mine nici un rost.

— Da, știu, — îi răspunse doctorul.

— Nici un rost! — repetă Olga Ivanovna cu glas tremurat. — El e totul pentru mine: bucuria mea, fericirea mea, averea mea... și dacă rămîn fără el, dacă... moare, cum spui dumneata, nu mai sînt decît o umbră. Nu, asta n-aș putea-o suporta!

Frîngîndu-și mîinile, Olga Ivanovna începu să se plimbe de la o fereastră la alta, urmînd:

— Cînd s-a născut, am vrut să-l dau la azilul de copii, cred că-ți mai aduci aminte... Dar, doamne,

mă pot compara, pe mine cea de atunci, cu ceea ce sînt astăzi ? Pe atunci nu eram decît o femeie proastă şi uşuratică, o femeie ca oricare alta, pe cînd acum sînt mamă... înţelegi ? Sînt mamă şi nu vreau să ştiu de nimic. Intre ceea ce a fost şi ceea ce este, e o prăpastie.

Se făcu iarăşi tăcere. Doctorul se mută de pe fotoliu pe divan şi, frămîntîndu-şi nervos pălăria, îşi aţinti ochii asupra Olgăi Ivanovna. Se vedea bine pe faţa lui că voia să-i spună ceva şi că nu aştepta decît momentul potrivit.

— Văd că taci, dar eu tot nu-mi pierd nădejdea, — zise stăpîna casei, întorcîndu-se spre el. — De ce taci ?

— Şi eu aş fi fericit, Olga, să-mi pot păstra nădejdea, ca dumneata. Dar asta nu se poate, — îi răspunse Ţvetkov. — Trebuie să privim adevărul în faţă. Băiatul are meningită tuberculoasă şi e bine să ne pregătim pentru orice nenorocire, deoarece boala lui e incurabilă.

— Eşti sigur de asta, Nikolai ? Nu cumva greşeşti ?

— Asemenea întrebări n-au nici un rost. Totuşi, sînt gata să-ţi răspund la tot ce vrei, cu toate că asta n-o să ne uşureze cu nimic.

Olga Ivanovna îşi apropie obrazul de draperie şi începu să plîngă cu lacrimi amare. Doctorul se ridică, se plimbă de cîteva ori prin salon, apoi se apropie de ea şi-i mîngîie uşor mîna. Judecînd după gesturile lui nehotărîte şi după faţa încruntată, umbrită de amurg, se vedea bine că voia să-i spună ceva.

— Ascultă, Olga, — începu el. — Ingăduie-mi cîteva clipe de atenţie. Aş vrea să te întreb ceva... Adică nu, acum nu-ţi arde de mine. Nu-i nimic... mai tîrziu...

Şi iarăşi se aşeză şi rămase pe gînduri. Plînsul amar şi rugător, ca un plîns de fetiţă, nu se mai sfîrşea. Fără să mai aştepte, Ţvetkov oftă şi ieşi din salon, îndreptîndu-se spre odaia lui Mişa. Ca şi pînă atunci, băiatul zăcea cu faţa în sus şi se uita într-un

singur punct: părea că ascultă ceva. Doctorul se așează pe patul lui și-i luă pulsul.

— Te doare capul, Mișa? — îl întrebă.

Mișa îi răspunse, dar cu întîrziere.

— Da. Visez într-una...

— Și ce visezi?

— Tot...

Doctorul, cel care nu se pricepea să vorbească cu femeile cînd plîng și nici cu copiii, îi mîngîie căpușorul fierbinte și îngînă:

— Nu-i nimic, sărăcuțul de tine, nu-i nimic... Omul nu poate să treacă prin viață, fără să zacă... Ascultă, Mișa, cine-s eu? Mă recunoști?

Mișa nu-i răspunse.

— Te doare tare capul?

— Ff... foarte tare. Și visez într-una...

După ce examină bolnavul și puse cîteva întrebări fetei din casă, care-l îngrijea, doctorul se întoarse fără grabă în salon. Acolo, se făcuse întuneric și Olga Ivanovna, care stătea la fereastră, părea o umbră.

— Să aprind lumina? — întrebă Țvetkov.

Nu primi nici un răspuns. Tăunul zbura înainte, izbindu-se de tavan. De afară nu venea nici un zgomot, de parcă toată lumea era cufundată în gînduri, cum era el, și se ferea să vorbească. Olga Ivanovna nu mai plîngea. Se închisese într-o tăcere adîncă și se uita, ca și înainte, la rondul de flori. Cînd Țvetkov se apropie și se uită la ea pe întuneric, fața ei palidă și sfîrșită de durere avea aceeași expresie pe care i-o cunoștea de demult, de pe cînd o doborau migrenele ei cumplite.

— Nikolai Trofimîci! — îl strigă ea. — Ce ar fi să facem un consult?

— Bine, o să facem mîine.

După tonul cu care vorbea, nu era greu să înțelegi că doctorul nu prea credea că acest consult ar mai folosi la ceva. Olga Ivanovna ar fi vrut să-l mai întrebe nu știu ce, dar o năpădiră lacrimile. Își apropie iarăși obrazul de draperie. In clipa aceea, în parcul stațiunii începu să cînte orchestra. Nu se auzeau numai trompetele, dar și viorile și flautele.

— Dacă-l doare aşa de tare, de ce nu spune nimic ? — întrebă Olga Ivanovna. — Cît e ziua de mare, nu-l auzi măcar suspinînd. Nu se plînge de nimic, nu-i dă o lacrimă. Ştiu, ni-l ia dumnezeu, pentru că n-am ştiut să-l preţuim. Bietul băiat ! Comoara mamei !

Orchestra terminase marşul şi, cîteva clipe mai tîrziu, se auzi un vals vesel, ca la începutul unui bal.

— Doamne, e cu putinţă să nu-l putem ajuta cu nimic ? — gemu Olga Ivanovna. — Nikolai ! Tu eşti doctor şi trebuie să ştii ce-i de făcut ! Înţelege o dată, că nu pot suporta să-l pierd ! Mor şi eu !

Doctorul, cel care nu se pricepea să vorbească cu femeile cînd plîng, oftă şi începu să se plimbe prin salon cu paşi mari. Trecu un şir nesfîrşit de clipe chinuitoare, întrerupte doar de suspine şi de întrebări, din cele care de obicei nu duc la nici un sfîrşit. În vremea asta orchestra cîntase un cadril, o polcă şi iarăşi un cadril. Se întunecase de-a binelea. În odaia de alături, fata din casă aprinse lampa, iar doctorul, fără să-şi lase pălăria din mînă, încă se mai pregătea să spună ceva. Olga Ivanovna se ducea din cînd în cînd la băiat : stătea lîngă el cîte o jumătate de oră şi iarăşi se întorcea în salon, şi iarăşi începea să plîngă şi să se vaiete. Timpul trecea dureros de încet şi seara aceea părea că n-o să se mai sfîrşească niciodată.

La miezul nopţii, cînd orchestra, după ce cîntă cotillionul, amuţi, doctorul se ridică să plece.

— Vin mîine, — zise el, strîngînd mîna rece a gazdei. — Acum, culcă-te.

Dar după ce-şi îmbrăcă pardesiul şi-şi luă bastonul, rămase puţin pe gînduri în săliţă, apoi se întoarse în salon.

— Olga, vin mîine, — repetă el cu glas tremurat. — M-ai auzit ?

Dar femeia nu-i răspunse. Ai fi zis că, de durere îşi pierduse graiul. Îmbrăcat cu pardesiul şi cu bastonul în mînă, Ţvetkov se aşeză lîngă ea şi, cu un glas duios, care nu se potrivea de loc cu făptura lui uriaşă şi greoaie, începu, aproape în şoaptă :

— Olga! În numele durerii dumitale, pe care o împărtășesc și eu... te rog, acum cînd minciuna ar fi un sacrilegiu, spune-mi adevărul!... Totdeauna ai căutat să mă faci să cred, că băiatul e al meu. Spune-mi, e adevărat?

Olga Ivanovna tăcea.

— Dumneata mi-ai fost singura slăbiciune, — urmă Țvetkov — și nu cred că ai putea să-ți închipui ce adînc e jignit sentimentul meu de minciuna ta... Te rog, Olga, spune-mi adevărul, măcar o singură dată în viață... În clipele acestea, minciuna nu mai are ce căuta între noi... Spune-mi că Mișa nu e copilul meu. Aștept.

— E al dumitale.

Țvetkov nu vedea fața Olgăi Ivanovna, dar surprinse în glasul ei o umbră de șovăială. Oftă și se ridică.

— Chiar și în clipe ca acestea ai curajul să minți! — zise cu glasul lui obișnuit. — Nu, n-ai nimic sfînt! Ascultă-mă și înțelege-mă... Ai fost singura mea slăbiciune. Ce e drept, ai fost o păcătoasă, o stricată... și totuși, numai pe dumneata te-am iubit. Acum, cînd îmbătrînesc, această iubire unică e singura pată de lumină de-a lungul amintirilor mele. De ce s-o întuneci, mințindu-mă? De ce?

— Nu te înțeleg.

— Doamne, dumnezeule! — strigă Țvetkov. — Minți și acum, că doar mă înțelegi foarte bine! — strigă el și mai tare, începînd să se plimbe prin salon și agitîndu-și furios bastonul. — Poate că ai uitat? Atunci o să te ajut eu să-ți aduci aminte! Drepturile părintești asupra acestui copil le împart în egală măsură și cu Petrov, și cu avocatul Kurovski, care, ca și subsemnatul, îți servesc regulat o sumă de bani pentru creșterea lui... Da! Știu foarte bine cum stau lucrurile! Te iert pentru minciunile trecutului, dumnezeu să te judece, dar acum cînd ai îmbătrînit, acum cînd îți moare băiatul, minciuna dumitale mă înăbușă! Îmi pare așa de rău că nu știu să vorbesc! Îmi pare așa de rău!

Țvetkov își descheie pardesiul și urmă, plimbîndu-se de colo pînă colo:

— Femeie ticăloasă! Nici clipe ca acestea n-o zguduie! Minte cu aceeași nerușinare, ca și acum nouă ani, la restaurantul „Ermitage"! Se teme că dacă o să-mi mărturisească adevărul, n-o să-i mai dau bani! Își închipuie că dacă nu m-ar fi mințit, eu n-aș fi iubit băiatul! Și mă minte și acum... O, asta-i o josnicie!

Țvetkov bătu cu bastonul în podea și strigă:

— Da, o josnicie! Ființă nesocotită și denaturată! Nu meriți decît disprețul și ar trebui să-mi fie rușine de sentimentul meu pentru dumneata. Da, minciuna dumitale îmi stă ca un nod în gît de nouă ani. Am suportat-o, dar acum nu mai pot, mi-ajunge! Mi-ajunge!

Din colțul întunecat, unde stătea Olga Ivanovna, se auziră suspine. Țvetkov tăcu și oftă. Se făcu tăcere. Doctorul își încheie încet pardesiul, apoi începu să-și caute pălăria, pe care o scăpase din mînă în timp ce se plimba.

— Mi-am ieșit din minți, — bombăni el, aplecîndu-se să caute pe jos. — Am pierdut din vedere că nu-ți arde de mine acum... Cine știe ce ți-am mai spus! Dar dumneata, Olga, nu lua în seamă...

Își găsi pălăria și se îndreptă spre colțul cel întunecat.

— Te-am jignit, — șopti el cu duioșie. — Și totuși, Olga, te rog din toată inima! spune-mi adevărul! Minciuna nu mai are ce căuta între noi... M-a luat gura pe dinainte... Dar acum știi și tu că Petrov și Kurovski nu sînt pentru mine o taină... Așa că ți-e mai ușor să-mi spui adevărul.

Olga Ivanovna se gîndi puțin, apoi îi răspunse cu șovăială:

— Nu te mint, Nikolai. Mișa e al dumitale.

— Doamne, dumnezeule! — oftă Țvetkov. — Bine, atunci o să-ți spun mai mult: am la mine o scrisoare, pe care i-ai scris-o lui Petrov și în care-i spui că el e tatăl lui Mișa! Eu știu adevărul, Olga, dar vreau să-l aud din gura dumitale! Mă auzi?

Olga Ivanovna nu-i răspunse. Plîngea înainte. Țvetkov mai rămase cîtva timp aşteptîndu-i răspunsul, apoi ridică din umeri şi ieşi.

— Viu mîine, — strigă el din săliță.

Pe drum, în caretă, Țvetkov încă mai ridica din umeri, mormăind :

— Ce rău îmi pare că nu ştiu să vorbesc ! N-am darul de a o convinge, de a mă face înțeles... Nu, fără îndoială că nu mă înțelege, altfel nu m-ar minți ! Fără îndoială... Dar cum să-i explic ? Cum ?

LUMINI

DINCOLO de uşă, se auzi lătratul neliniştit al cîinelui. Inginerul Ananiev, studentul von Stenberg, ajutorul lui, şi cu mine am ieşit din baracă, să vedem la cine latră. Eram oaspetele lor şi aş fi putut să nu ies, dar mărturisesc că mă cam durea capul din pricina vinului pe care-l băusem şi că eram bucuros să iau puţin aer.

— Nu-i nimeni... — zise Ananiev, după ce am ieşit afară. — De ce ne-ai minţit, Azorka? Eşti un dobitoc!

De jur împrejur nu se vedea ţipenie de om. Dobitocul de Azorka, un dulău negru, vrînd pesemne să-şi ceară iertare că lătrase fără rost, se apropie de noi cu sfială şi începu să dea din coadă. Inginerul se aplecă şi-l trase uşor de urechi.

— De ce latri degeaba, potaie? — îl întrebă cu glasul pe care îl au oamenii blajini, cînd vorbesc cu copiii şi cu cîinii. — Ai visat urît? Uite, doctore, ţi-l recomand, — zise, întorcîndu-se spre mine. — E un individ peste măsură de nervos! Închipuieşte-ţi că nu poate suferi singurătatea, că are veşnic visuri urîte şi coşmaruri, iar cînd strigi la el, îl apucă un fel de isterie!

— Da, e un dulău delicat... — întări studentul.

Azorka înţelesese, pesemne, că era vorba de el. Îşi ridică botul şi începu să scîncească jalnic, de parcă voia să spună: „Aşa e, sufăr uneori cumplit, dar vă rog să mă iertaţi!“

Era o noapte de august, înstelată şi totuşi întunecoasă. Dar fiindcă mă găseam într-o împrejurare cu totul neobişnuită, cum nu mi se mai întîmplase niciodată pînă atunci, noaptea aceea mi se părea lipsită de prietenie, adîncă şi mai neagră decît era în realitate. Eram pe traseul unei căi ferate, care abia începuse să se construiască. Terasamentul înalt, ridicat abia pe jumătate, mormanele de nisip, de lut şi de pietriş, barăcile, gropile, roabele risipite peste tot, acoperişurile turtite ale bordeielor în care stăteau muncitorii, într-un cuvînt toată învălmăşeala aceea, pe care întunericul o îmbrăca într-o singură culoare, dădea pămîntului o înfăţişare sălbatică şi ciudată, care te făcea să te gîndeşti la haosul de la începutul lumii. In tot ce aveam înaintea ochilor era atît de puţină rînduială, încît părea curios să vezi oameni şi stîlpi de telegraf drepţi, în mijlocul pămîntului răvăşit şi sfîrtecat: atît oamenii, cît şi stîlpii stricau armonia tabloului, de parcă veneau de pe altă lume. Era linişte. Doar undeva, foarte sus, deasupra capetelor noastre, telegraful îşi cînta cîntecul monoton.

Ne-am urcat pe terasament şi, de la înălţimea lui, ne-am uitat în jos. La vreo cincizeci de stînjeni de noi, acolo unde săpăturile, gropile şi mormanele se făceau una cu negura nopţii, sclipea o luminiţă spălăcită. Dincolo de ea, sclipea încă una, apoi încă una, iar la vreo sută de paşi mai departe, ardeau, unul lîngă altul, doi ochi roşii: ferestrele unei barăci, desigur. Şi un şir nesfîrşit de luminiţe, tot mai dese şi mai spălăcite, se înşira de-a lungul terasamentului pînă în zare, unde o lua în semicerc la stînga, dispărînd în depărtările întunecate. Luminiţele stăteau ca încremenite şi, uitîndu-te la ele, aveai impresia că erau înrudite cu liniştea nopţii şi cu cîntecul monoton al telegrafului. Ai fi zis că o mare taină fusese îngropată acolo, sub terasament, şi că de această taină nu ştia nimeni altul decît luminiţele, noaptea şi sîrmele de telegraf...

— Adevărat rai! — făcu Ananiev. — Cîtă frumuseţe! Ce întinderi fără sfîrşit! D-apoi terasamentul

nostru! Asta nu mai e terasament, frăţioare, ci un adevărat Mont Blanc! Costă milioane...

Entuziasmat de luminiţe şi de terasamentul lui, care costa milioane, ameţit de vin şi înclinat spre sentimentalism, inginerul îl bătu pe umăr pe studentul von Stenberg şi urmă, în glumă:

— Ei cum e, Mihailo Mihailîci? Ai rămas pe gînduri? Ce zici, nu-i plăcut să contempli opera mîinilor tale? Nu mai departe decît acum un an, pe locul acesta nu se vedea ţipenie de om, era stepă goală. Şi acum, uite: viaţă, civilizaţie... Minunat, pe cinstea mea! Uite, noi construim calea asta ferată, iar după noi, peste o sută sau două de ani, alţi oameni de treabă or să construiască fabrici, şcoli şi spitale... Ehei, atunci să vezi cum o să clocotească viaţa aici!

Studentul stătea nemişcat, cu mîinile în buzunare, şi nu-şi mai lua ochii de la lumini. Nu-l asculta pe inginer, ci se gîndea la altceva: era, pesemne, în starea aceea cînd n-ai chef nici să vorbeşti, nici să asculţi. După o lungă tăcere, se întoarse spre mine şi-mi spuse încet:

— Ştiţi la ce mă face să mă gîndesc şirul acesta nesfîrşit de lumini? La ceva care a murit de mult, la ceva care a trăit cu milenii în urmă, la un fel de tabără de amaleciţi sau de filisteni. Mi se pare că un popor din Vechiul Testament şi-a aşezat aici tabăra şi acum aşteaptă să răsară soarele ca să dea lupta cu Saul [30] sau cu David [31]. Nu lipsesc, ca să-mi completeze iluzia, decît glasuri de trîmbiţă şi, poate, strigătele străjilor în vreo limbă etiopiană, să-i zicem...

— Poate... — încuviinţă inginerul.

Şi, ca un făcut, o undă de vînt trecu de-a lungul terasamentului, aducînd zgomot care semăna a zăngănit de arme. Se făcu tăcere. Nu ştiu la ce se gîndeau în clipa aceea inginerul şi studentul, dar mie mi se părea că am înaintea ochilor tabăra dispărută de veacuri şi că aud pînă şi străjile vorbind într-o limbă neînţeleasă. Închipuirea mea se grăbea să-mi plăsmuiască corturi şi oameni ciudaţi, cu îmbrăcămintea şi cu armurile lor...

— Da, — urmă studentul pe gînduri. — Pe lumea asta au trăit odată filisteni şi amaleciţi, au purtat războaie, au avut un rost... Iar azi n-a mai rămas din ei nici urmă. Aşa o să se întîmple şi cu noi. Iată : acum construim această cale ferată, stăm şi filozofăm... Dar peste vreo două mii de ani, din terasamentul acesta, din oamenii aceştia, care dorm după munca lor grea, n-o să rămînă nici pulberea ! E îngrozitor, cînd stai şi te gîndeşti !

— Ai face bine să laşi gîndurile astea... — îl întrerupse inginerul, grav şi sentenţios.

— Cum, adică ?

— Uite aşa... Cu asemenea gînduri îşi sfîrşeşte omul viaţa, nu şi-o începe. Eşti prea tînăr.

— Cum, adică ? — repetă studentul.

— Gîndurile cu privire la deşertăciunea, la nimicnicia şi la zădărnicia vieţii, la moartea care nu cruţă pe nimeni, la întunericul de dincolo de mormînt şi aşa mai departe, sînt gînduri înalte, dragul meu, bune şi potrivite la bătrîneţe, cînd reprezintă rodul unor frămîntări şi al unor încercări sufleteşti îndelungate, cînd sînt, într-adevăr, o bogăţie a minţii. Dar pentru o minte tînără, care abia începe să-şi trăiască viaţa independentă, aceste idei sînt o adevărată pacoste ! O adevărată pacoste ! — repetă Ananiev, dînd din mînă. — După mine, decît să gîndeşti aşa, la vîrsta dumitale, mai bine să nu gîndeşti de loc ! Ţi-o spun cît se poate de serios, baroane. De altfel de mult mă pregăteam să-ţi vorbesc, deoarece chiar din prima zi cînd te-am cunoscut, am observat că ai o adevărată slăbiciune pentru aceste idei afurisite !

— Doamne, dar de ce sînt afurisite ? — întrebă studentul, zîmbind. Şi atît glasul cît şi faţa lui arătau că nu răspundea la întrebări decît din politeţe şi că discuţia pe care o provocase inginerul nu-l interesa cîtusi de puţin.

Mi se închideau ochii de somn. Mă aşteptam, îndată după plimbare, să ne spunem noapte bună şi să ne culcăm. Dar aşteptările mele nu s-au împlinit curînd. După ce ne-am întors în baracă, inginerul a aruncat sticlele goale sub pat, a scos dintr-un paner mare alte

două, pline, le-a destupat şi s-a aşezat la masa lui de lucru, hotărît, pesemne, să bea înainte, să vorbească şi să lucreze. Sorbind cîte puţin din pahar, îşi făcea însemnări cu creionul pe planurile lui, demonstrîndu-i în acelaşi timp studentului, că nu judeca aşa cum se cuvine. Studentul stătea lîngă el, verifica nişte calcule şi tăcea. Ca şi mine, n-avea chef nici să vorbească, nici să asculte. Iar eu, care nu voiam să-l stingheresc de la lucru şi aşteptam din clipă în clipă să mă cheme la culcare, mă aşezasem mai la o parte, pe patul de campanie cu picioare strîmbe al inginerului, şi mă plictiseam. Trecuse de miezul nopţii.

Neavînd ce face, îmi cercetam noile mele cunoştinţe. Nici pe Ananiev, nici pe student nu-i mai văzusem pînă în noaptea de care vorbesc. Mă întorceam călare de la iarmaroc, la conacul unui moşier, al cărui oaspete eram, dar, mă apucase noaptea, greşisem drumul prin întuneric şi mă rătăcisem. Învîrtindu-mă pe lîngă linia de cale ferată şi văzînd că se lăsa o noapte neagră, mi-am adus aminte de „stafia cea desculţă", care pîndeşte şi pe drumeţul care umblă pe jos, şi pe cel călare, m-am înfricoşat şi am bătut la prima baracă, pe care am întîlnit-o în cale. Acolo am fost întîmpinat cu multă bucurie de Ananiev şi de student. Ca totdeauna cînd se întîlnesc din întîmplare oameni străini unul de altul, ne-am împrietenit repede, întîi la ceai, apoi la un pahar cu vin, de ni se părea că ne cunoaştem de cînd lumea. Nu trecuse, poate, nici o oră încheiată, şi eu ştiam cine erau ei şi cum se făcuse de-i aruncase soarta din capitală în stepa aceea depărtată. Iar ei ştiau cine sînt, cu ce mă ocup şi chiar şi felul meu de a gîndi.

Inginerul Ananiev, Nikolai Anastasievici, era un bărbat lat în umeri, îndesat şi, judecîndu-l după aparenţă, începuse, ca şi Otello, să „coboare povîrnişul vieţii" şi să pună pe el grăsime de prisos. Ajunsese la vîrsta cînd peţitoarele spun despre un bărbat că e „în toată puterea", adică nu era nici tînăr, nici bătrîn, îi plăcea să bea şi să mănînce bine, să ridice în slavă trecutul, să gîfîie cînd mergea, să sforăie cînd dormea, iar în purtarea cu cei din jurul lui îşi lua acel

aer de bunăvoinţă domoală şi indiferentă, pe care-l capătă oamenii de treabă cînd ajung la vîrsta ofiţerilor superiori şi încep să se îngraşe. Nici în păr, nici în barbă nu avea un fir alb, şi totuşi, fără să vrea şi fără să-şi dea seama, se adresa celor mai tineri decît el cu un ton protector, le spunea „dragul meu", ba îşi luase chiar şi dreptul să-i dojenească pentru felul lor de a gîndi. Glasul şi mişcările îi erau potolite, domoale dar sigure, ca ale omului care-şi dădea perfect de bine seama că păşeşte pe drumul cel drept, că-şi are ocupaţia bine stabilită, bucata de pîine asigurată şi păreri definitiv fixate asupra lucrurilor. Faţa lui arsă de soare, nasul gros la vîrf şi gîtul puternic păreau a spune: „Sînt sătul, sînt sănătos şi mulţumit de mine însumi. Dar o să vină vremea, tinerilor, să fiţi şi voi sătui, sănătoşi şi mulţumiţi de voi înşivă..." Purta o rubaşcă de stambă, încheiată pe umăr, şi pantaloni largi de doc, băgaţi în cizme uriaşe. După unele amănunte, de pildă, după brîul de lînă colorat, după gulerul bordat şi peticul din cot, mi-am putut da seama că era căsătorit şi, fără îndoială, iubit cu duioşie de nevastă.

Baronul von Stenberg, Mihail Mihailovici, student la institutul de poduri şi şosele, era un tînăr cam de 23 sau 24 de ani. Numai părul blond şi bărbuţa rară, şi poate şi trăsăturile oarecum dure ale feţei, aminteau că se trăgea din baronii baltici. Încolo, numele de botez, religia, felul de a gîndi, purtările şi expresia feţei erau curat ruseşti. Purta, ca şi Ananiev, cămaşă de stambă şi cizme mari. Şi aşa cum era, adus din spate, netuns de cine ştie cînd şi ars de soare, semăna mai curînd cu o calfă decît cu un student, care mai era şi baron. Vorbea puţin, se mişca puţin, bea vin în silă, fără gust, şi îşi verifica toate calculele maşinal, cu gîndul aiurea. Şi glasul, şi mişcările îi erau potolite şi domoale, dar calmul lui era cu totul de altă natură decît al inginerului. Faţa arsă de soare, îngîndurată şi uşor ironică, ochii care se uitau cam pe sub sprîncene şi toată făptura lui arătau linişte sufletească şi lene cerebrală... Privirea lui părea a spune că-i era totuna dacă lumina ardea sau nu, dacă vinul era bun

sau scîrbos, dacă toate calculele, pe care le verifica, erau bune sau greşite... Iar pe faţa inteligentă şi liniştită puteai citi : „Deocamdată nu văd nimic bun nici în ocupaţia asta bine stabilită, nici în bucata de pîine asigurată, nici în părerile definitiv fixate asupra lucrurilor... Toate acestea sînt fleacuri. Pînă mai zilele trecute eram la Petersburg, acum sînt în baraca asta, la toamnă o să plec din nou la Petersburg, pentru ca la primăvară să mă întorc din nou aici... Ce o să iasă din toate acestea nu ştiu, şi de altfel nimeni nu ştie... Aşa că nu are nici un rost să mai discutăm..."

Il asculta pe inginer fără nici un interes, cu acea indiferenţă plină de bunăvoinţă cu care elevii din cursul superior al liceelor militare îl ascultă pe vagmistrul lor, un om de treabă, cînd are gust de vorbă. Ai fi zis că tot ce povestea inginerul nu era pentru el o noutate, şi că, dacă nu i-ar fi fost lene să vorbească, ar fi putut spune lucruri mult mai noi şi mai inteligente... In vremea asta, Ananiev vorbea înainte. Părăsise acum tonul blajin şi glumeţ şi vorbea serios, cu patimă chiar, ceea ce nu se potrivea de loc cu înfăţişarea lui liniştită. Se vedea că ideile abstracte nu-l lăsau nepăsător ci, dimpotrivă, îl interesau, dar nu se pricepea şi nici nu era obişnuit să le dezbată. Şi această lipsă de obişnuinţă se simţea atît de mult în vorbele lui, încît la început nici nu înţelegeam ce voia să spună.

— Urăsc din tot sufletul acest fel de a gîndi ! — zicea el. — In tinereţe am fost şi eu bîntuit de asemenea idei, şi nici acum încă n-am scăpat de ele. Şi trebuie să vă mărturisesc că nu mi-au adus decît necazuri. Cine ştie, poate pentru că eram prost şi nu le înţelegeam rostul, vorba ceea : ţăranul nu ştie ce-i şofranul... E aşa de limpede ! Gîndurile asupra zădărniciei vieţii, celebra „deşertăciune a deşertăciunilor" a lui Solomon, au constituit şi constituie şi pînă astăzi cea mai înaltă şi cea mai de pe urmă treaptă în domeniul gîndirii omeneşti. Cînd a ajuns cugetătorul pe această treaptă, s-a sfîrşit ! Mai departe nu mai poate merge. Acolo se încheie activitatea unei minţi normale, ceea ce e şi firesc, şi în ordinea lucrurilor. Dar neno-

rocirea noastră e că începem să gîndim de la capătul de sus. Acolo unde oamenii normali sfîrşesc, noi abia începem. Chiar de la primul pas, chiar din clipa cînd mintea noastră începe să lucreze liber, ne cocoţăm pe treapta cea mai de sus, pe cea din urmă, şi nu mai vrem să ţinem seama de cele de mai jos!

— Şi ce rău e cu asta? — întrebă studentul.

— Înţelege o dată că e anormal! — strigă Ananiev, uitîndu-se la el aproape cu ciudă. — Dacă găsim mijlocul de a ne urca pe treapta cea mai de sus, fără să ne folosim de cele de mai jos, atunci scara aceea lungă, adică toată viaţa noastră, cu coloritul, cu zgomotele şi cu gîndurile ei, pierde pentru noi orice înţeles. Că acest fel de a cugeta e absurd şi vătămător la vîrsta pe care o ai, poţi să-ţi dai seama la fiecare pas al vieţii dumitale libere şi conştiente. Să admitem că în clipa asta te apuci să-l citeşti pe Shakespeare, sau pe Darwin.[32] Nici n-ai ajuns la sfîrşitul unei pagini, şi ai şi simţit efectul otrăvii. Atunci, întreagă viaţa dumitale, împreună cu Shakespeare şi cu Darwin, ţi se pare o nimica toată, o absurditate, pentru că ştii dinainte că o să mori, că Shakespeare şi Darwin au murit şi ei, că ideile lor nu i-au putut salva, după cum n-au salvat nici pămîntul, nici pe dumneata. Şi, prin urmare, dacă viaţa e lipsită de înţeles, toate cunoştinţele, toată poezia şi toate ideile înalte nu sînt decît o distracţie inutilă, o jucărie deşartă pentru copiii în toată firea. Şi, de la a doua pagină, te laşi de citit. Să admitem acum că vine lumea la dumneata, ca la un om deştept, şi-ţi cere, să zicem, să-i spui ce părere ai despre război: dacă războiul e de dorit sau nu, dacă e moral sau nu. Drept răspuns la această întrebare înspăimîntătoare, o să ridici din umeri, mărginindu-te să bîigui nu ştiu ce, deoarece pentru dumneata, cu felul dumitale de a gîndi, e absolut egal, dacă sute de mii de oameni mor de moarte violentă sau de moarte bună. Şi într-un caz şi în celălalt, rezultatul e acelaşi: praful şi uitarea. Iată, construim împreună această cale ferată. Te întreb: ce rost are să ne batem capul, să inventăm, să încercăm a ne ridica deasupra şablonului, să ne fie milă de muncitori,

să furăm sau să nu furăm, dacă știm dinainte că peste două mii de ani din toate acestea nu se alege decît praf și pulbere? Și așa mai departe... Înțelege o dată că felul acesta nenorocit de a judeca face cu neputință și progresul, și știința, și arta, și chiar și gîndirea. Nouă ni se pare că sîntem mai deștepți decît mulțimea și decît Shakespeare, dar în fond procesul nostru de cugetare e egal cu nimic, pentru că pe de o parte, n-avem nici un chef să coborîm pe treptele de mai jos, iar pe de alta nu putem urca mai sus, și atunci mintea noastră se oprește într-un punct mort: nici înainte, nici înapoi... Eu, personal, am trăit sub apăsarea unor gînduri ca acestea aproape șase ani la șir, și-ți jur că în tot acest timp n-am citit o carte ca lumea, nu m-am făcut mai deștept nici cu o iotă și nu mi-am îmbogățit codexul moral cu nici o literă. Acum, spune și dumneata: nu e asta o nenorocire? Și nu-i destul că ne otrăvim noi, dar mai inoculăm otrava și celor din jurul nostru. Și n-ar fi nimic dacă, doborîți de pesimism, am renunța la viață și ne-am retrage în peșteri sau ne-am grăbi să murim! Dar nu. Supuși aceleiași legi a firii, trăim, simțim, ne îndrăgostim de femei, creștem copii și construim căi ferate!

— Ideile noastre nu fac nimănui nici cald, nici rece... — zise studentul, în silă.

— Ce spui? Nu cunoști încă viața, dar după ce ai să trăiești, drăguțule, măcar cît mine, atunci să te văd! Cugetarea noastră nu e chiar atît de nevinovată, cum ți se pare dumitale. În viața de toate zilele, în relațiile noastre cu oamenii, ea ne duce numai la grozăvii și la prostii. Am trecut și eu prin niște situații, pe care nu le-aș dori nici celui mai afurisit tătar.

— De pildă? — l-am întrebat.

— De pildă?... — repetă inginerul. Se gîndi o clipă, zîmbi și urmă. — Să luăm, de pildă, următoarea întîmplare... Mai bine zis, nu o simplă întîmplare, ci un roman întreg, cu intrigă și deznodămînt. O lecție minunată! Doamne, ce lecție!

Și zicînd așa, ne umplu paharele, și-l umplu și pe al lui, bău, își mîngîie cu palmele pieptul lat și urmă, întors mai mult spre mine decît spre student:

„— Era în vara anului 187..., curînd după război. Tocmai terminasem facultatea. Mă duceam în Caucaz şi, în drum, m-am oprit pentru vreo cinci zile în orăşelul N., de pe malul mării. Trebuie să vă spun că acolo m-am născut, acolo am crescut, aşa că nu e de mirare că N. mi s-a părut un orăşel foarte drăguţ, prietenos şi chiar frumos, cu toate că oricine vine din capitală, se plictiseşte şi se simte acolo tot atît de prost ca într-un sat oarecare, de pildă Ciuhloma sau Kaşir... Am trecut cu melancolie prin faţa liceului unde învăţasem, cu aceeaşi melancolie m-am plimbat prin grădina publică, pe care o cunoşteam aşa de bine, şi toi cu melancolie am încercat să cunosc mai de aproape oamenii pe care nu-i văzusem de mult, dar pe care nu-i uitasem... Da, tot cu melancolie...

„Intr-o seară, am luat o trăsură şi am plecat la Karantin. Aşa i se spune unui crîng rar şi nu prea întins, unde pe vremuri, în timpul unei epidemii de ciumă, fusese într-adevăr o carantină. Acum, Karantinul era staţiune de odihnă pentru vilegiaturişti. Din oraş şi pînă la crîng ai de străbătut patru verste, pe un drum bun şi neted. La stînga vezi marea albastră, la dreapta stepa mohorîtă şi fără sfîrşit. Pieptul respiră uşor şi ochii aleargă în voie. Crîngul se află chiar pe malul mării. După ce am dat drumul birjarului, am intrat pe poarta cunoscută şi, cel dintîi lucru, am luat-o pe alee spre chioşcul de piatră, nu prea mare, care îmi era drag încă din copilărie. După mine, chioşcul acela rotund, cu coloanele lui greoaie, care îmbina în el lirismul unui vechi monument funerar cu grosolănia unui Sabakevici [1]) oarecare, era colţul cel mai poetic din orăşel. Chioşcul se ridica pe malul înalt şi prăpăstios, de unde se vedea marea nemărginită.

„M-am aşezat pe bancă şi, aplecîndu-mă peste balustradă, m-am uitat în jos. De la chioşc pleca o cărare, alergînd de-a curmezişul malului, aproape vertical, şerpuind printre bolovani şi brusturi. La capătul cărării, jos de tot, valuri înspumate, şoptind uşor, lu-

---

[1]) Sabakevici — personaj din „Suflete moarte“ de N. V. Gogol, tip de moşier grosolan, hrăpăreţ şi acaparator.

necau alene peste nisipul plajei. Marea era tot atît de măreaţă, de nemărginită şi de lipsită de prietenie ca şi cu şapte ani în urmă cînd, terminînd liceul, părăsisem oraşul natal ca să plec în capitală. O şuviţă neagră de fum se zărea în depărtare: un vapor. Şi afară de această şuviţă încremenită, abia vizibilă, şi de pescăruşii care lunecau deasupra apei, nimic nu înveselea tabloul mohorît al mării şi al cerului. La dreapta şi la stînga chioşcului se întindeau maluri de lut, pline de cotituri.

„Ştiţi, cred, că atunci cînd un om năpădit de tristeţe rămîne singur cu marea, sau cu orice colţ de natură pe care-l găseşte măreţ, la tristeţea lui se adaugă totdeauna, dumnezeu ştie de ce, şi siguranţa că o să-şi sfîrşească zilele neştiut de nimeni. Şi atunci, printr-un gest reflex, pune mîna pe creion şi se grăbeşte să-şi însemne numele unde nimereşte. Iată de ce, bănuiesc eu, toate colţişoarele mai retrase şi mai singuratice, cum era şi chioşcul meu, sînt mîzgălite cu creionul şi scrijelate cu briceagul. Ţin minte ca acum că, cercetînd balustrada, am descifrat următoarea inscripţie «S. A. (adică: «spre amintire»), Ivan Korolkov 16 mai 1876». Alături de Korolkov, se iscălise un visător oarecare de prin partea locului, care adăugase şi următoarele versuri: «Pe ţărmul pustiu şi de valuri scăldat, stătea el în gînduri adînci cufundat». De altfel, şi scrisul era visător şi moale, ca mătasea udă. Un oarecare Kross, fără îndoială un omuleţ mărunt şi şters, îşi simţea pesemne atît de puternic nimicnicia, încît dăduse frîu liber briceagului şi-şi săpase numele cu litere de o şchioapă. Fără să vreau, am scos si eu creionul din buzunar şi m-am iscălit pe una din coloane... Dar, toate acestea n-au nici o legătură cu întîmplarea mea... Iertaţi-mă, dar nu mă pricep să povestesc mai concis.

„Eram trist şi mi-era urît. Plictiseala, liniştea şi foşnetul m-au făcut să ajung încetul cu încetul la gîndurile de care vorbeam mai adineauri. Pe atunci, la sfîrşitul deceniului al optulea, ideile acestea prinseseră rădăcini în societate, apoi, chiar din primii ani ai deceniului al nouălea, începuseră să se strecoare încetul

cu începutul în literatură, în știință și în politică. Pe vremea aceea nu aveam mai mult de 26 de ani, și totuși știam foarte bine că viața nu are nici un rost, că totul e iluzie și minciună, că, în fond și practic vorbind, munca silnică de pe insula Sahalin nu se deosebește cu nimic de viața de la Nisa, că diferența dintre creierul lui Kant și al unei muște nu are o importanță esențială, că pe lumea asta nimeni nu are dreptate și nimeni nu e vinovat, că totul e nimic și că, de aceea... e mai bine să le dai dracului pe toate! Trăiam, și mi se părea că făceam un hatîr puterii misterioase, care mă silea să trăiesc: da, uite, nu dau nici un ban pe viață, și totuși trăiesc. Cugetam într-o singură direcție, dar în felurite chipuri. În privința asta, semănăm cu gastronomul cel iscusit, care se pricepea să facă sute de feluri de mîncare numai din cartofi. Fără îndoială că eram unilateral, ba într-o oarecare măsură, chiar mărginit. Dar pe atunci mi se părea că orizontul cugetării mele nu avea început, nici sfîrșit și că gîndul meu era necuprins, ca marea. Trebuie să spun că această cugetare, despre care vorbesc, conține în esență, cel puțin atît cît pot să-mi dau seama, ceva atrăgător, un narcotic, ca tutunul sau morfina. De la o vreme, se transformă în obișnuință, în necesitate. De cîte ori rămîi singur, chiar și numai cîteva clipe, profiți de ocazie, ca să te lași cu toată voluptatea în voia gîndurilor cu privire la viața asta fără rost și la întunericul de dincolo de mormînt... În timp ce stăteam în chioșc, cîțiva copii de grec, cu nasuri lungi, se plimbau tacticoși pe alee. Am prins ocazia și, uitîndu-mă la ei, am început să cuget, după cum urmează:

„La urma urmei, pentru ce se nasc și trăiesc acești copii? Are vreun rost existența lor? Or să crească mari, fără să știe de ce, or să-și trăiască viața fără nici un scop, în colțul acesta de lume uitat de dumnezeu, și or să moară..."

„Îmi era chiar necaz pe copiii aceia, pentru că se plimbau ceremonios și vorbeau cu un aer grav, ca și cum într-adevăr își supraestimau viețile lor mici și șterse, ca și cum știau pentru ce trăiesc... Mi-aduc aminte că tocmai atunci s-au ivit la capătul aleii trei

fete, una în rochie trandafirie şi două în alb. Mergeau ţinîndu-se de braţ, vorbeau nu ştiu ce, şi rîdeau. Urmărindu-le cu ochii, mă gîndeam :

«N-ar fi rău să am o aventură cu vreo femeie, să-mi mai treacă de urît o zi-două !»

„Şi m-am gîndit că erau vreo trei săptămîni, de cînd fusesem pentru ultima oară la prietena mea de la Petersburg, prin urmare, o aventură trecătoare ar fi foarte bine venită... Fata din mijloc, îmbrăcată în alb, mi s-a părut mai tînără şi mai frumoasă decît prietenele ei şi, judecînd după felul cum rîdea şi cum se mişca era, fără îndoială, elevă în ultimul an de liceu. Mă uitam la pieptul ei, cu gînduri nu tocmai curate, şi-mi ziceam :

«O să ia lecţii de muzică, o să înveţe bunele maniere, o să se mărite, doamne iartă-mă, cu vreun grec, ca să ducă o viaţă idioată, cenuşie şi fără rost, să trîntească o droaie de copii, fără să ştie nici ea pentru ce, şi la urmă o să moară... Într-un cuvînt, o viaţă deşartă !»

„Trebuie să vă spun, că eram mare meşter în a îmbina cugetările mele înalte cu proza cea mai josnică. Gîndul întunericului de dincolo de mormînt nu mă împiedica să aduc tributul cuvenit sînilor şi picioruşelor. De altfel, nici cugetările înalte ale simpaticului nostru baron nu-l împiedică să se ducă în fiecare sîmbătă la Vukolovka, s-o facă pe don-juanul... La drept vorbind, din cît mi-aduc aminte, purtarea mea faţă de femei era cît se poate de jignitoare. Acum, de pildă, cînd îmi amintesc de eleva aceea de liceu, simt că roşesc pentru gîndurile mele murdare de atunci. Dar pe vremea aceea, conştiinţa mi-era cît se poate de împăcată. Da, eu, care mă trag dintr-o familie de oameni cumsecade, care sînt bun creştin şi omenos, care am studii superioare şi nu-s nici prost, nu simţeam nici cea mai mică tulburare cînd le plăteam femeilor *Blutgeld*-ul, cum spun nemţii, sau cînd urmăream fetele de liceu cu priviri nerușinate... Vedeţi dumneavoastră, tot buclucul vine de acolo că tinereţea îşi are drepturile ei, iar, în principiu, cugetul nostru nu are nimic împotriva acestor drepturi, fie că-s sublime, fie

că-s abjecte. Celui care ştie că viaţa nu are nici un rost şi că moartea e inevitabilă, puţin îi pasă de lupta împotriva naturii şi de ideea păcatului : ori lupţi, ori nu lupţi, tot mori şi putrezeşti... În al doilea rînd, domnii mei, cugetarea noastră sădeşte, chiar şi în minţile celor mai tineri, ceea ce se cheamă tendinţa de a raţiona. Preponderenţa raţiunii asupra inimii e covîrşitoare la noi. Sentimentele, chiar şi cele spontane, cum e entuziasmul, sînt înăbuşite de analiza necruţătoare. Şi unde e raţionament, acolo e şi răceală, iar oamenii reci — de ce să n-o spunem deschis — nu cunosc cuvîntul castitate. Virtutea aceasta o cunosc numai oamenii de suflet, cu inima deschisă, generoşi şi capabili să iubească... În al treilea rînd, negînd rostul vieţii, cugetarea noastră neagă implicit şi rostul fiecărui individ în parte. Bineînţeles că, tăgăduind personalitatea vreunei Natalia Stepanovna oarecare, mi-e absolut egal dacă o jignesc sau nu. Azi am jignit-o în demnitatea ei de om şi i-am plătit *Blutgeld*-ul, iar mîine uit pînă şi de existenţa ei...

„Şi, cum vă spuneam, stăteam în chioşc şi mă uitam la cele trei fete. Deodată, pe alee a mai apărut o femeie, cu capul gol. Avea părul blond şi purta pe umeri un şal alb, împletit. S-a plimbat cîtva timp, pe alee, apoi a intrat în chioşc şi, sprijinindu-se cu mîinile de balustradă, s-a uitat cu nepăsare în jos şi spre depărtările sinilii ale mării. Cînd a intrat în chioşc nici nu s-a uitat la mine, ca şi cum nu m-ar fi văzut. Am cercetat-o cu ochii de la picioare la cap (nu de la cap la picioare, cum cercetezi de obicei pe un bărbat) şi am constatat că era tînără — nu părea să aibă mai mult de 25 de ani, — că era drăguţă şi bine făcută, că era, fără îndoială, căsătorită şi femeie cumsecade. Se îmbrăca simplu, dar după ultima modă şi cu gust, aşa cum se îmbracă, de altfel, toate intelectualele din oraşul N.

„Ce-ar fi să mă încurc cu asta ?... mi-am zis, măsurîndu-i din ochi mijlocul subţire şi mîinile. — Nu-i urîtă... Trebuie să fie soţia vreunui esculap oarecare sau a vreunui profesor de liceu..."

„Dar ca să mă încurc cu una ca asta, adică s-o fac

eroina unei aventuri înjghebate în pripă, după care umblă morţi turiştii, nu era lucru uşor, ba poate că era chiar imposibil. Am simţit-o îndată ce m-am uitat la ea mai cu atenţie. Şi ochii, şi faţa ei arătau cît de mult o plictiseau şi o oboseau şi cerul, şi marea, şi şuviţa de fum din depărtare. Se vedea bine că-i era silă de toate şi că se gîndea la ceva trist. Nu avea nici măcar aerul acela preocupat şi voit nepăsător, pe care şi-l iau aproape toate femeile, cînd simt în apropierea lor prezenţa unui bărbat străin.

„Femeia cea blondă mi-a aruncat o privire distrată şi plictisită, s-a aşezat pe bancă şi a rămas pe gînduri. Din privirea ei am înţeles că nu-i ardea de mine şi că mutra mea de petersburghez nu trezise în ea nici măcar o simplă curiozitate. Cu toate acestea, m-am hotărît să intru în vorbă cu ea. Am întrebat-o :

„— Doamnă, permiteţi-mi să vă întreb: cînd pleacă brecul spre oraş ?

„— Mi se pare că la zece, sau la unsprezece...

„I-am mulţumit. Ea mi-a aruncat o privire, apoi încă una, şi pe faţa ei indiferentă a sclipit deodată o scînteie de curiozitate, apoi ceva care semăna a mirare... M-am grăbit să-mi iau un aer nepăsător şi o atitudine corespunzătoare : merge bine, mi-am zis. Ca şi cum ar fi înţepat-o ceva, a sărit în picioare, a zîmbit blînd şi cercetîndu-mă cu ochii, m-a întrebat sfioasă :

„— Nu cumva sînteţi Ananiev ?

„— Ba da, Ananiev, — i-am răspuns.

„— Dar dumneata nu mă recunoşti ?

„Mă cam zăpăcisem. Totuşi m-am uitat bine la ea şi, închipuiţi-vă, am recunoscut-o ! Dar nu după faţă, sau după trup, ci după zîmbetul ei blînd şi obosit. Era Natalia Stepanovna, sau Kisocika, cum i se mai zicea. Chiar acea Kisocika, de care fusesem îndrăgostit ca un nebun cu vreo 7 sau 8 ani în urmă, pe vremea cînd purtam încă tunica de licean. Poveste veche, amintiri din vremuri de mult apuse... O ţin minte pe Kisocika, de pe cînd era o fetiţă de liceu, mică şi slăbuţă, de vreo 15 sau poate 16 ani... Era tipul preferat de băieţi, făcut parcă înadins pentru dragostea platonică. O drăgălăşenie de fată ! Palidă, delicată,

de părea că ar fi destul să sufli, ca să se înalţe spre ceruri, ca un fulg... Avea o faţă blîndă şi mirată, mîini mititele, părul mătăsos şi lung pînă la brîu, şi mijlocul subţire, ca de viespe. Intr-un cuvînt, ceva eteric şi diafan ca lumina lunii, o frumuseţe răpitoare, cum ar spune un licean... Eram îndrăgostit ca un nebun! Nu dormeam nopţi de-a rîndul, îi făceam versuri... Uneori stătea seara pe bancă în grădina publică, iar noi, liceenii, ne adunam în jurul ei şi o admiram cu smerenie... Drept răspuns la graţiile, la suspinele şi la complimentele noastre, ea se zgribulea nervos în răcoarea serii, închidea ochii pe jumătate şi zîmbea dulce... In clipele acelea semăna grozav cu un motănaş mic şi drăguţ, şi fiecare din cei care o contemplam am fi dat orice s-o putem dezmierda şi mîngîia. De aceea am şi poreclit-o «Kisocika».

„In cei şapte sau opt ani de cînd n-o mai văzusem, Kisocika se schimbase, şi încă mult. Se mai împlinise, se făcuse mai voinică şi nu mai semăna de loc cu un motănaş înfoiat şi moale. N-aş putea spune că trăsăturile ei îmbătrîniseră sau se ofiliseră: păreau doar mai întunecate şi mai aspre. Era mai înaltă, purta părul mai scurt, avea umerii mai laţi. Dar ceea ce mă izbise mai mult, era expresia maternă şi resemnată a feţei, pe care o au de obicei femeile cinstite la vîrsta ei, dar pe care bineînţeles că eu nu i-o cunoscusem înainte... Intr-un cuvînt, din tot ce fusese în ea platonic, de şcolăriţă, nu-i mai rămăsese decît zîmbetul blînd, şi atît...

„Ne-am întins la vorbă. S-a bucurat grozav, aflînd că eram inginer.

„— Ce bine-mi pare! — a zis, fericită, privindu-mă drept în ochi. — Ce bine-mi pare! Sînteţi tot unul şi unul! In promoţia voastră nu e nici un ratat, toţi v-aţi croit un drum în viaţă: unul e inginer, altul doctor, altul profesor, despre altul se spune că ar fi ajuns cîntăreţ celebru la Petersburg... Da, tot unul şi unul! Îmi pare aşa de bine!

«Ochii Kisocikăi străluceau de o fericire neprefăcută şi binevoitoare. Se uita la mine cu drag, ca o soră mai mare sau ca o fostă profesoară. Iar eu mă uitam

la chipul ei drăgălaş şi mă gîndeam : «Ce minunat ar fi să am o aventură cu ea !»

„— Îţi mai aduci aminte, Natalia Stepanovna, — am întrebat-o, cînd ţi-am strecurat în grădina publică un buchet de flori şi un bileţel ? După ce ai citit bileţelul, pe obrazul dumitale s-a aşternut un aer de nedumerire...

„— Nu, de asta nu-mi mai aduc aminte, — zise ea rîzînd. — În schimb, n-am uitat că ai vrut să-l provoci la duel din pricina mea pe Florens...

„— Închipuieşte-ţi că de asta uitasem eu !...

„— Ei, ce vrei ? Ce a fost, a trecut... — şi Kisocika oftă. — Pe vremuri eram idolul vostru, iar acum mi-a venit rîndul să mă uit la voi de jos în sus...

„Din vorbele ei, am aflat că, la vreo doi ani după ce terminase liceul, se măritase cu un cetăţean din localitate, jumătate grec, jumătate rus, funcţionar mi se pare la o bancă, sau poate la o societate de asigurare, care se ocupa şi cu negoţul de grîu. Avea un nume ciudat, Populaki sau Skarandopulo, cam aşa ceva... Am uitat, lua-l-ar dracul... Trebuie să vă spun că mi-a vorbit puţin despre ea şi fără nici o tragere de inimă. S-a interesat mai mult de mine. M-a rugat să-i povestesc despre institut, despre colegii mei, despre Petersburg, despre planurile mele de viitor. Şi tot ce-i spuneam o interesa nespus şi-i făcea o deosebită plăcere. Striga mereu : «O, ce bine-mi pare !»

„Am coborît amîndoi pe plajă şi ne-am plimbat pe nisip, iar cînd a început să adie dinspre mare răcoarea serii, ne-am urcat iarăşi sus. Tot timpul acesta n-am vorbit decît despre mine şi despre trecut. Ne-am plimbat aşa, pînă cînd au început a se stinge în ferestrele vilelor reflexele purpurii ale asfinţitului.

„— Vino pînă la mine, să bem un ceai, — mi-a propus Kisocika. — Samovarul trebuie să fi aşteptînd de mult pe masă... Sînt singură acasă, — adăugă, cînd vila lor se zări prin frunzişul salcîmilor. — Bărbatul meu stă mai mult în oraş şi se întoarce abia noaptea tîrziu, şi nici nu se întoarce chiar în fiecare zi, aşa că mă plictisesc de moarte.

„Mergeam în urmă şi mă desfătam uitîndu-mă la spatele şi la umerii ei. Îmi părea bine că era măritată. Pentru o aventură trecătoare, e preferabil să ai de-a face cu o femeie măritată, decît cu o fată. Mă bucuram, iarăşi, că bărbatul ei nu era acasă... Şi cu toate acestea, aveam presimţirea că n-o să se întîmple nimic...

„Am intrat în casă. Odăile erau mici, tavanele joase, mobila aşa cum se obişnuieşte prin vile. (Se ştie că rusului îi place să folosească la ţară lucrurile greoaie, incomode şi lipsite de prietenie, pe care nici nu se îndură să le arunce, şi nici n-are unde să le ţină în altă parte.) Şi totuşi, după unele amănunte se vedea că Kisocika şi soţul ei duceau o viaţă destul de îmbelşugată, cheltuind cam cinci sau şase mii de ruble pe an. Ţin minte că în mijlocul odăii căreia Kisocika îi spunea sufragerie, era o masă rotundă cu şase picioare (de ce şase? cine ştie), un samovar şi ceşti iar alături, pe marignea mesei, o carte deschisă, un creion şi un caiet. Mi-am aruncat ochii la carte şi am văzut că era manualul de aritmetică al lui Malinin şi Burenin, deschis la capitolul : «reguli de asociaţie».

„— Cu cine făceai lecţie ? — am întrebat-o.

„— Cu nimeni... — mi-a răspuns Kisocika. — Aşa, singură... Cînd n-am ce face şi mi-e urît, îmi amintesc de trecut, dezlegînd probleme.

„— Aveţi copii ?

„— Am avut un băieţel, dar n-a trăit decît o săptămînă.

„Ne-am aşezat la ceai. Uitîndu-se la mine cu drag, Kisocika aduse iarăşi vorba despre mine, repetîndu-mi cît de bine îi părea că eram inginer şi cît de fericită era de succesele mele. Şi cu cît vorbea mai mult şi zîmbea mai deschis, cu atît eram mai sigur că o să plec de la ea bătînd din buze. Pe vremea aceea ajunsesem un adevărat specialist în ce priveşte aventurile şi puteam să-mi cîntăresc cu precizie şansele de succes sau de insucces. Nu poţi să fii sigur de izbîndă, decît atunci cînd vînezi o femeie fără inteligenţă, o femeie proastă, sau una care, ca şi dumneata, umblă după aventuri şi senzaţii tari, sau una uşuratică, pentru care eşti un străin... Dar dacă întîmplarea face să

dai peste o femeie deşteaptă, serioasă, pe faţa căreia citeşti bunăvoinţă şi resemnare obosită, care se bucură într-adevăr de prezenţa dumitale şi, mai ales, te respectă, atunci poţi să cîrmeşti oiştea în altă parte. În cazul acesta, ca s-o scoţi la capăt, îţi trebuie timp mai mult, o singură zi nu-ţi ajunge.

„Iar Kisocika părea şi mai interesantă în lumina înserării, decît ziua. Îmi plăcea din ce în ce mai mult, şi, după cît mi se părea, nici eu nu-i displăceam. De altfel, şi situaţia era cît se poate de potrivită pentru o aventură : soţul lipsea de acasă, slugi nu se vedeau şi peste tot era linişte... Cu toate că nu prea credeam în reuşită, m-am hotărît, pentru orice eventualitate, să dau asaltul. Înainte de toate, trebuia să trec la un ton mai apropiat, ca să schimb dispoziţia lirică şi gravă a Kisocikăi, în alta mai uşoară...

„ — Ce ar fi, Natalia Stepanovna, să vorbim despre altceva ? — am început. Despre ceva mai vesel... Dar mai întîi, dă-mi voie să-ţi spun Kisocika, aşa cum îţi spuneam pe vremuri.

„Mi-a dat voie.

„ — Spune-mi, te rog, Kisocika, — am urmat, — ce muscă a pişcat tot sexul frumos de la voi ? Ce s-a întîmplat ? Înainte, toate femeile erau cinstite şi virtuoase, pe cînd acum, despre care întrebi, afli nişte lucruri de te apucă groaza !... O domnişoară a fugit cu un ofiţer, alta cu un băiat de liceu, o cuconiţă a şters-o cu un actor, alta s-a mutat la alt ofiţer, şi tot aşa mereu... O adevărată epidemie ! Dacă merge tot aşa, în scurt timp nu mai rămîne în oraşelul vostru nici o fată şi nici o cuconiţă tînără !

„Eram insinuant şi grosolan. Dacă ea mi-ar fi răspuns cu un zîmbet, aş fi urmat cam aşa : «— Bagă de seamă, Kisocika, să nu te răpească şi pe dumneata vreun ofiţer sau vreun actor!» Ea şi-ar fi lăsat ochişorii în pămînt şi mi-ar fi răspuns : — «Cine vrei să-şi mai bată capul cu mine ? Sînt atîtea altele, mai tinere şi mai frumoase...» Iar eu : — «Lasă modestia, Kisocika ! Uite, eu aş fi cel dintîi, care ar fi fericit să te răpească !» Şi tot aşa înainte, pînă cînd, în cele din urmă,

victoria ar fi fost de partea mea. Dar, Kisocika nu mi-a zîmbit ci, dimpotrivă, şi-a luat un aer serios şi a oftat.

„— Tot ce ţi s-a spus, — e adevărat... — mi-a răspuns. — Cea care a fugit cu actorul e vară-mea, Sonia. Nici vorbă că nu e frumos... Fiecare om e dator să îndure ce i-a hărăzit soarta, totuşi eu nu le condamn şi nici nu le învinovăţesc. Împrejurările sînt uneori mai tari decît voinţa noastră..."

„— Aşa o fi, Kisocika, dar poţi să-mi spui ce împrejurări au putut să dea naştere la această epidemie?

„— E foarte simplu şi nu trebuie să te miri... — mi-a răspuns Kisocika, înălţîndu-şi sprîncenele. — Intelectualele noastre, femei şi fete, n-au altă scăpare. Nu poate oricare să se ducă la facultate sau să se facă profesoară, într-un cuvînt, să trăiască o viaţă de idei şi de preocupări înalte, cum fac bărbaţii. Şi atunci, vrînd-nevrînd trebuie să se mărite... Dar cu cine? Cu voi, băieţii, e altceva. După ce terminaţi liceul, plecaţi la universitate, nu vă mai întoarceţi niciodată în oraşul vostru de baştină şi vă însuraţi prin capitale, iar fetele noastre rămîn... Şi te întreb: cu cine vrei să se mărite? Bineînţeles că, neavînd la îndemînă oameni mai de seamă şi mai instruiţi, se mărită cu cine se întîmplă, cu misiţi sau cu negustoraşi, care nu-s buni de altceva decît să bea şi să facă scandal la club... Aşa se mărită bietele fete, la noroc... Ce viaţă poate fi viaţa lor? Judecă şi dumneata: o femeie cultă şi binecrescută trăieşte alături de un bărbat prost, pe care nu-l poate suferi... Atunci, dacă întîmplarea îi scoate în cale un intelectual — ofiţer, actor sau doctor — se îndrăgosteşte de el, nu mai poate îndura traiul din casă şi fuge. Poţi s-o condamni? Bineînţeles că nu!

„ — Dacă lucrurile stau aşa, atunci de ce se mai mărită? — am întrebat-o.

„Aici ai dreptate — oftă Kisocika. — Şi totuşi, oricare fată găseşte că tot e mai bine să aibă un bărbat, cum o fi, decît nimic... Dar ce să mai vorbim, Nikolai Anastasievici, e greu de trăit la noi, e foarte greu! Te înăbuşi şi cînd eşti fată, te înăbuşi şi cînd eşti măritată... Uite, lumea rîde de Sonia, că a fugit,

și încă cu un actor, dar dacă ar ști ce era în sufletul ei, n-ar mai rîde..."

Dincolo de ușă se auzi din nou lătratul lui Azorka. Se repezi mînios la cineva, apoi începu să urle jalnic, izbindu-se cu tot trupul de peretele barăcii... Ananiev se crispă de milă, își întrerupse povestea și ieși. Cîteva minute l-am auzit cum mîngîia cîinele: „Măi dulăule, măi drăguțule, săracul de tine!"

— Apoi știu că-i place lui Nikolai Anastasievici al nostru să vorbească! — zise von Stenberg, zîmbind. — Dar să știi că e un om de treabă! — adăugă el după oarecare tăcere.

După ce se întoarse în baracă, inginerul umplu paharele cu vin, apoi zîmbind și mîngîindu-și pieptul, urmă:

„— Și, cum vă spuneam, asaltul meu a dat greș. Neavînd încotro, m-am lăsat păgubaș și, hotărîndu-mă să aștept altă ocazie, mai prielnică, m-am împăcat cu situația de învins și am dat din mînă a lehamite. Dar nu numai atît. Vrăjit de glasul Kisocikăi, de aerul și de liniștea serii, am fost și eu cuprins, încetul cu încetul, de starea aceea sufletească potolită și plină de lirism. Parcă mă văd. Stăteam în fotoliu, în fața ferestrei larg deschise, și mă uitam la copaci și la cerul care se întuneca. Salcîmii și teii erau aceiași ca și acum opt ani. Ca și atunci, în tinerețe, undeva departe se auzea cum zdrăngănește cineva la un pian prost, ca și atunci localnicii se plimbau în sus și în jos pe alei, numai că erau alții. Cei de acum erau tot liceeni și fete, dar nu mai eram nici eu, nici colegii mei și nici iubitele noastre, ci alții, străini. Și m-am simțit adînc pătruns de tristețe. Iar cînd, întrebînd-o despre cunoscuți, Kisocika mi-a răspuns de cîteva ori în șir: „a murit", tristețea mea s-a prefăcut în sentimentul pe care-l încerci la parastasul unui om cumsecade. Și în timp ce stăteam la fereastră și mă uitam la oamenii care se plimbau și ascultam zdrăngănitul pianului, am văzut pentru întîia oară în viața mea, cu ochii mei, ca să zic așa, cu cîtă lăcomie se grăbește o generație să ia locul alteia și ce importanță pot să aibă în viața unui om chiar și numai șapte sau opt ani!

„Kisocika a pus pe masă o sticlă cu vin de Sauternes. Am băut, m-am molesit şi am început să-i înşir nu ştiu ce poveste nesfîrşită. Ea mă asculta şi, ca şi înainte, se uita cu drag în ochii mei, încîntată de inteligenţa mea vie. Dar timpul nu stătea pe loc. Cerul se întunecase de tot, salcîmii se făcuseră una cu teii şi aleile se goliseră : nimeni nu se mai plimba, pianul amuţise si nu se mai auzea decît foşnetul monoton al mării.

„Toţi tinerii sînt la fel. Incearcă să fii atentă şi primitoare cu un bărbat tînăr, oferă-i un pahar cu vin, lasă-l să înţeleagă că-i un om interesant, şi el o să se aşeze mai bine în fotoliu, o să uite că de mult ar fi trebuit să plece şi o să vorbească, o să vorbească la infinit... Ochii gazdelor se închid de somn, e timpul să se ducă la culcare, dar tînărul nostru stă şi vorbeşte. Aşa mi s-a întîmplat şi mie. Intr-un moment dat mi-am aruncat ochii la ceas: era zece şi jumătate. M-am ridicat să-mi iau rămas bun.

„— Mai bea un pahar înainte de a pleca, — m-a rugat Kisocika.

„Am mai băut un pahar, m-am luat cu vorba şi, uitînd că mă ridicasem să plec, m-am aşezat din nou. Dar iată că se auziră glasuri bărbăteşti, paşi şi zornăit de pinteni. Paşii trecură pe sub ferestre şi se opriră în faţa uşii.

„ — Mi se pare că s-a întors bărbatul meu... — zise Kisocika, ascultînd.

„Uşa a scîrţîit şi în clipa următoare glasurile răsunau în săliţă. Am văzut apoi doi bărbaţi trecînd prin faţa uşii care dădea în sufragerie : unul gras, brun, cu nasul coroiat şi cu pălărie de pai, celălalt un tînăr ofiţer cu tunică albă. Ne-au aruncat din treacăt o privire indiferentă, şi am avut impresia că amîndoi erau beţi.

„ — Asta înseamnă că te-a minţit şi că tu ai crezut-o ! — se auzi peste o clipă un glas puternic, cu pronunţat accent nazal. — Şi pe urmă, lucrurile s-au petrecut la clubul cel mic, nu la cel mare.

„— Văd că te superi, Jupiter [33], prin urmare n-ai dreptate !... — îi răspunse rîzînd şi tuşind celălalt glas, fără îndoială, al ofiţerului. — Ascultă, s-ar putea să

rămîn peste noapte la tine? Dar să-mi spui cinstit dacă nu te încurc.

„ — Mai încape vorbă? Nu numai că se poate, dar chiar trebuie! Ce vrei, vin sau bere?...

„Erau în a treia odaie de la noi, vorbeau tare şi se vedea bine că nu-i interesa nici Kisocika, nici musafirul ei. In schimb, îndată ce i se întorsese bărbatul, Kisocika se schimbase cu totul. Mai întîi se înroşise, pe urmă faţa ei luase un aer sfios, aproape vinovat. Părea neliniştită, şi aveam impresia că-i era ruşine să mi-l arate pe bărbatul ei şi că ar fi fost bucuroasă să plec

„M-am ridicat şi mi-am luat rămas bun. Kisocika m-a petrecut pînă la cerdac. Mi-au rămas bine întipăriţi în minte ochii ei, calzi şi resemnaţi, şi zîmbetul dulce şi trist din clipa cînd mi-a strîns mîna şi mi-a spus:

„— Cred că n-o să ne mai vedem niciodată... Să-ţi dea dumnezeu numai bine. Iţi mulţumesc!

„Nici un suspin, nici un cuvînt mai mult. In timp ce ne luam rămas bun, Kisocika ţinea în mînă o lumînare. Pete de lumină îi tremurau pe faţă şi pe gît, de parcă se grăbeau să-i prindă zîmbetul trist. Mi-am adus aminte de Kisocika cea de altădată, pe care îmi venea s-o mîngîi ca pe o pisicuţă, m-am uitat lung la cea de acum, m-am gîndit, nu ştiu de ce, la vorbele ei: «fiecare om e dator să îndure ce i-a hărăzit soarta» — şi am simţit o povară pe suflet. Imi dădeam seama instinctiv, aşa cum îmi şoptea şi conştiinţa mea de om fericit şi indiferent, că aveam în faţă o inimă bună, blîndă şi iubitoare, dar nefericită...

„Am salutat-o şi m-am îndreptat spre poartă. Se întunecase de-a binelea. In sud, în iulie se înserează devreme şi noaptea vine repede. Pe la zece e aşa de întuneric, că poţi să-ţi dai cu degetele în ochi. Ca să ajung dibuind pînă la poartă, am aprins vreo douăzeci de chibrituri.

„ — Birjar! — am început să strig după ce am ieşit în drum. Nici un glas, nici un suspin... — Birjar! — am mai strigat o dată. — Hei! Brecul!

„Dar nu era nici trăsură, nici brec. Linişte de mormînt. Nu auzeam decît foşnetul mării somnoroase şi

bătăile inimii mele, înteţite de vinul de Sauternes. Am ridicat ochii spre cer. Nici o stea. Întuneric, întuneric mohorît. Se vede că cerul era înnorat. Am ridicat din umeri şi, nu ştiu singur de ce, am zîmbit prosteşte şi am mai strigat o dată : «birjar !» Dar de data aceasta, cu mai puţină hotărîre.

„ — Aa ! — mi-a răspuns ecoul.

„Să faci pe jos un drum de patru verste, peste cîmp şi pe întuneric, nu e o perspectivă tocmai atrăgătoare. Dar înainte de a mă hotărî să pornesc pe jos, am stat şi am chibzuit mult, am mai strigat o dată «birjar», am mai ridicat o dată din umeri şi, aşa într-o doară, am luat-o alene îndărăt, spre crîng. Era întuneric beznă. Doar ici şi colo se vedeau printre copaci pete roşietice — ferestrele vilelor. O cioară, trezită din somn de paşii mei şi speriată de chibriturile, pe care le aprindeam mereu ca să-mi luminez drumul spre chioşc, zbura din copac în copac, făcînd să foşnească frunzişul. Mi-era şi necaz şi ruşine, iar cioara, ca şi cum m-ar fi înţeles, îmi făcea în ciudă, cîrîind. Mi-era necaz că trebuie să mă întorc pe jos şi mi-era ruşine că întîrziasem la Kisocika, flecărind ca un băieţaş.

„Cu chiu cu vai am ajuns la chioşc, am căutat banca pe pipăite şi m-am aşezat. Jos, în prăpastie, dincolo de întunericul nepătruns, marea mugea încet, mînioasă. Mi-aduc aminte că eram ca orb : nu vedem nici marea, nici cerul, nici măcar chioşcul în care mă aflam. Mi se părea că tot universul era alcătuit numai din gîndurile, care se învîrteau în capul meu ameţit de vin, şi din puterea aceea nevăzută care mugea monoton undeva, în fundul prăpastiei. Mai tîrziu, cînd am aţipit, eram convins că nu mugea marea, ci tot gîndurile mele, aşa că întreg universul eram eu... Concentrînd în felul acesta lumea întreagă în persoana mea, am uitat şi de birjari, şi de oraş, şi de Kisocika, şi m-am lăsat în voia sentimentului care îmi plăcea aşa de mult : acel al singurătăţii înfiorătoare, care te face să crezi că în tot universul acesta întunecat şi fără formă, nu mai există nimic afară de tine. E un sentiment îndrăzneţ şi drăcesc, pe care nu-l pot pătrunde decît ruşii, ale căror gînduri şi simţiri sînt tot atît de largi, de ne-

cuprinse şi de severe ca şi văile, pădurile şi zăpezile lor. Dacă aş fi pictor, aş zugrăvi neapărat expresia întipărită pe chipul rusului, atunci cînd stă turceşte, nemişcat, cu capul sprijinit în mîini, în prada acestui sentiment... O dată cu el, îl năpădesc gîndurile cu privire la deşertăciunea vieţii, la moarte, la întunericul de dincolo de mormînt... Gîndurile lui nu fac nici două parale, însă expresia omului trebuie să fi fiind extraordinară...

„Cît am stat aşa, dormitînd şi neputîndu-mă hotărî să mă ridic, mi-era cald şi mă simţeam liniştit. Dar deodată, pe canavaua foşnetului monoton şi lin al mării, a început să se ţească un zgomot care m-a scos din amorţeală... Cineva venea grăbit pe alee. Cînd s-a apropiat de chioşc, s-a oprit, a scîncit subţirel şi, cu glas plîngător de fetiţă, a suspinat:

„ — Doamne, dumnezeule, oare cînd, cînd or să se sfîrşească toate? Doamne!

„Judecînd după glas şi după plîns, parcă era o fetiţă de vreo 10 sau 12 ani. A intrat în chioşc cu paşi şovăitori, s-a aşezat pe bancă şi a început din nou, parcă se închina, parcă se tînguia...

„ — Doamne! — zicea tărăgănat, printre lacrimi. E mai presus de puterile mele! Nu mai pot îndura, nu mai pot! Am răbdat, am tăcut, dar vreau şi eu să trăiesc... Doamne, dumnezeule! Doamne dumnezeule!

„Şi tot aşa, mereu... Deodată, mi-a venit în minte să mă uit la fetiţa aceea şi să-i vorbesc. Ca să n-o sperii, am respirat adînc şi am tuşit, apoi am scăpărat încet un chibrit... O flacără vie a fulgerat în întuneric, luminînd-o pe cea care plîngea... Era Kisocika.“

— Asta-i prea de tot! — strigă von Stenberg. — O noapte neagră, foşnetul mării, *ea* suspină, *el* e copleşit de sentimentul singurătăţii... o comedie întreagă! Nu lipsesc decît cîţiva cerchezi cu pumnale...

— Eu vă spun o întîmplare adevărată, nu o poveste.

— Bine, să zicem că e adevărată... Dar degeaba vă osteniţi. Cunoaştem noi de mult toate întîmplările astea...

— Ai răbdare şi lasă-mă să termin! — făcu Ananiev, dînd înciudat din mînă. — Nu mă întrerupe, te rog. De altfel, eu îi povestesc doctorului, nu dumitale... „Prin urmare, aşa... — zise el întorcîndu-se spre mine, dar trăgînd cu coada ochiului spre student, care stătea aplecat asupra calculelor lui şi părea încîntat că-l necăjise puţin pe inginer. — Cînd a dat cu ochii de mine, Kisocika nici nu s-a mirat, nici nu s-a speriat, de parcă ar fi ştiut dinainte că o să mă întîlnească în chioşc. Respira grăbit şi tremura din tot trupul, ca de friguri, iar faţa ei scăldată în lacrimi, atît cît puteam să-mi dau seama, aprinzînd chibrit după chibrit, nu mai părea obosită, resemnată şi conştientă, ci străină, nu ştiu cum... De altfel, nici astăzi nu pot s-o înţeleg. Nu arăta nici durere, nici tulburare, nici tristeţe — într-un cuvînt, nimic din ceea ce arătau vorbele şi lacrimile ei... Trebuie să recunosc, cel puţin aşa cred, — că faţa ei mi se părea lipsită de orice expresie, ca a unui om beat, tocmai pentru că n-o înţelegeam.

„— Nu mai pot... — a început iarăşi Kisocika, cu acelaşi glas plîngător, de fetiţă. — E peste puterile mele, Nikolai Anastasici! Iartă-mă, Nikolai Anastasici... Nu mai pot îndura viaţa asta... Mă duc în oraş, la mama... Eşti bun să mă însoţeşti?... Pentru numele lui dumnezeu, vino cu mine!

„Eu nu ştiu nici să vorbesc şi nici să tac în faţa unui om care plînge. M-am zăpăcit şi, ca s-o mîngîi, am îndrugat nu ştiu ce prostie.

„— Nu, nu, plec la mama! mi-a răspuns Kisocika, hotărîtă şi, ridicîndu-se, m-a luat tremurînd de braţ (şi mîinile ei, şi mînecile ei erau ude de lacrimi). — Iartă-mă, Nikolai Anastasici, dar trebuie să plec... Nu mai pot...

„— Bine, Kisocika, însă nu-i nici o trăsură! — i-am spus. Cu ce vrei să pleci?

„— N-are importanţă, mă duc pe jos... Nu e departe de aici. Dar nu mai sînt în stare să rabd...

„Eram tulburat, însă nu mişcat. În lacrimile Kisocikăi, în tremurul ei şi în aerul prostit al feţei simţeam melodrama franţuzească sau malorusă, lipsită

de adîncime, în care fiecare gram de durere, deşartă şi ieftină, e înecat într-un pud de lacrimi. N-o înţelegeam, îmi dădeam seama că n-o înţeleg şi s-ar fi cuvenit să tac. Dar, ca nu cumva să ia tăcerea mea drept prostie, m-am simţit obligat să stărui să nu plece la mamă-sa, ci să se întoarcă acasă. Celor care plîng, nu le place să li se vadă lacrimile. Iar eu aprindeam chibrit după chibrit. Şi am tot aprins aşa, pînă cînd mi s-a golit cutia. Ce nevoie aveam de iluminaţia aceea lipsită de generozitate, nu pot să-mi dau seama nici astăzi. De obicei, oamenii reci sînt atît de neîndemînatici, încît de multe ori fac prostii...

„In cele din urmă, Kisocika m-a luat de braţ şi am plecat. După ce am ieşit pe poartă, am făcut la dreapta şi am luat-o fără grabă, pe drumul moale şi prăfuit. Era întuneric. Dar după ce mi s-au deprins ochii cu întunericul, am început să deslușesc umbrele teilor și ale stejarilor bătrîni secătuiți de sevă, care se înălţau pe cele două margini ale drumului. Curînd, pe dreapta a început să se zărească dunga neagră şi neregulată a malului povîrnit, tăiată ici şi colo de rîpi adînci şi de surpături. In jurul rîpilor se ghemuiau tufe mici, ca nişte oameni care ar fi stat la pămînt. Am simţit un fior străbătîndu-mi trupul. Mă uitam bănuitor spre mal, iar foşnetul mării şi liniştea cîmpiei mă impresionau acum neplăcut. Kisocika tăcea. Tremura ca şi înainte şi, cu toate că nu mersesem nici o jumătate de verstă, era obosită şi sufla din greu. Tăceam şi eu.

„La o verstă de Karantin, era o casă părăsită, cu trei etaje şi cu un coş înalt, în care fusese cîndva o moară cu aburi Stătea singuratică pe mal. Ziua se vedea de departe, şi de pe mare, şi din cîmpie. Din pricină că era părăsită şi că nu mai stătea nimeni în ea, ca şi din pricină că ecoul îşi făcuse sălaş acolo, repetînd deslușit paşii şi glasul trecătorilor, clădirea părea învăluită în mister. Închipuiţi-vă acum acest tablou: o noapte neagră şi eu la braţ cu o femeie care-şi părăsise bărbatul, trecînd prin dreptul acelei namile lungi şi înalte, care îmi îngîna

fiecare pas şi mă privea ţintă cu sutele de goluri ale ferestrelor negre... Un bărbat tînăr şi în toată firea, care s-ar fi găsit într-o asemenea împrejurare, ar fi căzut în romantism. Eu însă mă uitam la ferestrele întunecate şi mă gîndeam: «Fioroasă ruină, n-am ce zice, dar o să vină vremea cînd nici din ruina asta, nici din Kisocika, cu necazurile ei, şi nici din mine, cu gîndurile mele cu tot, n-o să rămînă decît praf şi pulbere... Totul nu e decît iluzie şi deşertăciune...»

„Cînd am ajuns în dreptul morii, Kisocika s-a oprit fără veste, şi-a tras mîna de sub braţul meu şi a început cu glasul ei obişnuit, nu cu cel de fetiţă:

„— Nikolai Anastasici, înţeleg că toate acestea ţi se par ciudate. Dar sînt aşa de nenorocită! Nici nu poţi să-ţi închipui cît sînt de nenorocită! Nu e cu putinţă să-ţi închipui! Nu-ţi spun nimic, pentru că lucrurile astea nu se pot spune... Dar duc o viaţă... duc o viaţă...

„Nu şi-a sfîrşit vorba, a strîns doar din dinţi şi a oftat adînc, de parcă-şi aduna toată puterea să nu urle de durere.

„— Duc o viaţă... — a repetat apoi speriată, cu glas melodios şi cu accentul acela din sudul Ucrainei, care dă vorbelor însufleţite, mai ales cînd le spun femeile, o aparenţă de cîntec. — Duc o viaţă! Doamne, dumnezeule, doamne, dumnezeule!

„Ca şi cum încerca să-şi dezlege însăşi taina vieţii, Kisocika ridica din umeri nedumerită, scutura din cap şi-şi frîngea mîinile. In timp ce vorbea aşa, cîntînd şi mişcîndu-se cu graţie, armonios, îmi amintea de o celebră actriţă ucraineană.

„— Doamne, trăiesc ca într-o groapă! — a urmat, frîngîndu-şi mereu mîinile. — Dacă aş avea parte măcar de o clipă de bucurie, să simt şi eu că trăiesc ca orice om! Doamne, dumnezeule! Să ajung pînă acolo, încît să fug noaptea de acasă, sub ochii unui străin, ca o dezmăţată oarecare... Ce ruşine! La ce mă mai pot aştepta după asta?

„Admirîndu-i mișcările și glasul, am început să mă bucur că nu era fericită cu bărbatul ei. „N-ar fi rău să am o aventură cu ea!“ — mi-a trecut iarăși prin minte și gîndul acesta lipsit de generozitate mi s-a înfipt în creier și nu m-a mai părăsit tot drumul, surîzîndu-mi din ce în ce mai mult...

„După ce mergi cam o verstă și jumătate de la moară spre oraș, drumul face un cot la stînga, trecînd pe lîngă un cimitir. La cotitură, aproape de cimitir, e o moară de vînt, iar lîngă ea căsuța morarului. Am lăsat în urmă și moara și căsuța morarului, am luat-o la stînga și am ajuns în poarta cimitirului. Acolo, Kisocika s-a oprit și mi-a spus:

„— Nikolai Anastasici, eu mă întorc! Dumneata du-te cu dumnezeu, însă eu mă întorc. Nu mi-e frică...

„— Ei, asta-i bună! — m-am speriat. — O dată ce am plecat, trebuie să mergem înainte...

„— M-am înfuriat pentru nimica toată... Totul a pornit de la un fleac. Discuția cu dumneata îmi răscolise trecutul, mă pusese pe gînduri... Eram tristă și-mi venea să plîng, iar bărbatul meu mi-a spus o mojicie de față cu ofițerul și mi-am ieșit din fire. Și pe urmă, ce rost are să mă duc în oraș, la mama? Parcă o să fiu mai fericită acolo? Nu, trebuie să mă întorc... Adică... hai înainte! — a zis deodată, începînd să rîdă. Totuna e...

„Mi-aduc aminte că pe poarta cimitirului era următoarea inscripție: «Și va veni ceasul cînd toți cei din morminte vor auzi glasul fiului domnului»... Știam bine că mai curînd sau mai tîrziu va veni ceasul cînd și eu, și Kisocika și bărbatul ei, și ofițerul cel cu tunica albă vom zăcea dincolo de gardul cimitirului, la umbra copacilor. Știam de asemenea, că alături de mine mergea o ființă nenorocită și jignită. Imi dădeam bine seama de toate, și totuși mă tulbura o frică apăsătoare și neplăcută, că ea o să se întoarcă și că n-o să-i pot spune ceea ce trebuie să-i spun. Niciodată nu mi s-a întîmplat, ca în noaptea aceea, să mi se împletească atît de strîns

în minte gîndurile cele mai înalte, cu cea mai abjectă şi mai animalică proză... E înspăimîntător!

„Ceva mai departe de cimitir am găsit o trăsură. Cînd am ajuns în strada Bolşaia, unde stătea mama Kisocikăi, am dat drumul birjarului şi ne-am urmat drumul pe jos. Kisocika tăcea tot timpul, iar eu mă uitam la ea, furios pe mine însumi: «Ei, ce stai, de ce nu începi? Ar fi timpul...» La douăzeci de paşi de hotelul unde trăsesem, Kisocika s-a oprit în dreptul unui felinar şi a început să plîngă.

„— Nikolai Anastasici! — mi-a spus rîzînd printre lacrimi, şi ochii ei umezi şi strălucitori mă priveau drept în faţă. — N-o să uit niciodată prietenia pe care mi-ai arătat-o... Eşti aşa de bun! De altfel, toţi sînteţi băieţi de ispravă! Cinstiţi, generoşi, buni la inimă şi deştepţi... Îmi pare aşa de bine!

„Vedea în mine un intelectual, un om cu vederi înaintate în toate privinţele. Şi pe faţa ei zîmbitoare şi umedă de lacrimi, pe lîngă duioşia şi entuziasmul pe care i le stîrnise întîlnirea cu mine, se citea şi mîhnirea că întîlnea rar asemenea oameni şi că nu avea norocul să fie soţia unuia din ei. Şoptea mereu: «O, ce bine îmi pare!» Bucuria de copil de pe faţa ei, lacrimile, zîmbetul blînd, părul mătăsos care-i scăpa de sub şal, şi chiar şalul aruncat la întîmplare pe cap au înviat în amintirea mea, la lumina felinarului, pe Kisocika cea de altădată, pe care îmi venea s-o alint ca pe o pisicuţă...

„— Spune-mi, Kisocika, ce vrei? — îi şopteam. Vrei să te duc la marginea lumii? O să te scot din groapa asta, o să te iau cu mine şi o să te fac fericită. Te iubesc... Vrei să mergi cu mine, dragostea mea? Vrei?

„Un aer de nedumerire i s-a răspîndit pe toată faţa. S-a tras îndărăt de lîngă felinar şi, uluită, se uita la mine cu ochii mari. Atunci am prins-o de mînă şi am început să-i sărut obrajii, gîtul, umerii făcîndu-i tot felul de jurăminte şi promisiuni. În legăturile amoroase, jurămintele şi promisiunile constituie o nevoie aproape fiziologică. Nu te poţi lipsi de ele. De multe ori ştii bine că minţi şi că

promisiunile tale n-au nici un rost — şi totuşi juri şi promiţi. Uluită, Kisocika se trăgea îndărăt şi se uita la mine cu ochii mari...

„— Nu trebuie! Nu trebuie! — îngăima ea, îndepărtîndu-mă cu mîinile.

„Am strîns-o în braţe cu putere. Atunci a izbucnit într-un plîns isteric, iar faţa ei a luat aceeaşi expresie prostită şi stupidă, pe care i-o văzusem în chioşc, în timp ce aprindeam chibriturile... Fără s-o mai întreb, dacă vrea sau nu, şi fără s-o las să spună o vorbă, am tîrît-o mai mult cu sila la mine, la hotel... Stătea ca încremenită şi nu se urnea din loc, dar eu am luat-o de braţ şi am dus-o aproape pe sus... Mi-aduc aminte că, pe cînd urcam scările, un individ cu o şapcă cu bandă roşie s-a uitat la mine cu mirare şi a salutat-o pe Kisocika..."

Ananiev se înroşi şi tăcu. Se plimbă cîtva timp în jurul mesei, se scărpină cu necaz la ceafă şi-şi ridică de cîteva ori, ca în tremur, umerii şi spinarea lată: îl treceau fiori reci. Îi era ruşine şi parcă-i venea greu să-şi mai aducă aminte. Se lupta cu el însuşi...

— Urît! — zise, dînd pe gît un pahar cu vin şi scuturîndu-şi capul. — Se zice că la lecţia inaugurală de boli de femei, se recomandă totdeauna studenţilor medicinişti să-şi aducă aminte fiecare, înainte de a dezbrăca şi a palpa o femeie bolnavă, că are o mamă, o soră sau o logodnică... Sfatul acesta nu le prinde bine numai medicilor, ci tuturor acelora care, într-un fel sau altul, au de-a face în viaţă cu femeile... Acum, cînd am şi eu o nevastă şi o fată, îl înţeleg ca nimeni altul. Doamne, cum îl înţeleg! Dar ascultaţi, ce s-a mai întîmplat... Îndată ce Kisocika a fost amanta mea, a început să privească lucrurile cu totul altfel de cum le priveam eu. Mai întîi, s-a apucat să mă iubească, să mă iubească grozav, cu patimă chiar. Ceea ce pentru mine nu era decît o banală şi trecătoare aventură amoroasă, pentru ea era o mare cotitură în viaţă. Aveam impresia că-şi ieşise din minţi. Fericită pentru întîia oară, întinerită măcar cu vreo cinci ani, cu faţa

înseninată şi însufleţită, nu ştia ce să mai facă : rîdea, plîngea şi visa cu glas cum o să plecăm a doua zi în Caucaz, cum o să ne întoarcem de acolo la toamnă, la Petersburg, şi cum o să ne organizăm viaţa mai tîrziu...

„— In privinţa bărbatului meu, să n-ai nici o grijă, — încerca ea să mă liniştească. — Trebuie să consimtă la divorţ ! Tot oraşul ştie că trăieşte cu cea mai mare dintre fetele Kostovici. Indată după divorţ, ne căsătorim...

„Cînd femeile sînt îndrăgostite, se deprind cu oamenii tot atît de repede ca pisicile. Nu trecuse decît vreo oră şi jumătate de cînd era în odaia mea de la hotel, şi Kisocika se simţea ca la ea acasă şi umbla cu lucrurile mele, ca şi cum ar fi fost ale ei: îmi aşeza hainele în geamantan, mă certa că-mi aruncasem pe scaun, ca pe o cîrpă, pardesiul cel nou şi scump, în loc să-l atîrn în cuier, şi altele...

„Mă uitam la Kisocika, o ascultam şi simţeam cum mă cuprindea oboseala şi necazul. Gîndul că o femeie cinstită, de treabă şi necăjită ca ea, ajunsese atît de uşor amanta primului bărbat, care-i ieşise în cale doar cu trei sau patru ore mai înainte, îmi rodea sufletul. Adăugaţi că unui om cumsecade, ca mine, aşa ceva nu putea să-i placă. Apoi, mă mai supăra şi faptul că femeile de felul Kisocikăi sînt superficiale şi lipsite de seriozitate, că iubesc prea mult viaţa şi că ridică la rangul de fericire, de suferinţă şi de ...«cotitură în viaţă» un lucru de nimic, cum e dragostea pentru un bărbat... Afară de asta, acum, cînd eram satisfăcut, mi-era necaz pe mine însumi, că făcusem prostia să mă încurc cu o femeie pe care, vrînd-nevrînd, va trebui s-o mint... Şi trebuie să vă spun că, în ciuda lipsei mele de cavalerism, nu puteam suferi minciuna.

„Mi-aduc aminte că s-a aşezat la picioarele mele, şi-a lăsat capul pe genunchii mei şi, privindu-mă cu ochii strălucitori şi plini de dragoste, m-a întrebat :

„— Mă iubeşti, Kolea ? Mult ? Mult ?

„Şi a început să rîdă, fericită... Sentimentalismul

acesta dulceag mi s-a părut cu totul lipsit de inteligenţă, iar eu mă aflam în starea aceea cînd, înainte de orice, doreşti «adîncimea gîndirii»...

„— Kisocika, mai bine te-ai duce acasă, — i-am spus. — Să nu prindă de veste ai tăi şi să te caute prin oraş. Şi nici să te duci la mama, în zorii zilei, nu e tocmai frumos...

„Kisocika a găsit că aveam dreptate. La despărţire, ne-am înţeles să ne întîlnim a doua zi la amiază, în grădina publică, urmînd ca a treia zi să plecăm împreună la Peatigorsk. Am coborît s-o petrec şi mi-aduc aminte că pe drum am mîngîiat-o cu duioşie şi din toată inima. A fost o clipă cînd am simţit o milă atît de nesfîrşită pentru fiinţa aceea, care avea toată încrederea în mine, încît eram chiar hotărît s-o iau la Peatigorsk. Dar aducîndu-mi aminte că n-aveam decît şase sute de ruble în geamantan, şi că la toamnă o să fie mult mai greu să scap de ea, m-am grăbit să-mi înăbuş sentimentul de milă.

„In vremea asta am ajuns în dreptul casei unde stătea mama Kisocikăi. Am tras de mînerul soneriei. Cînd s-au auzit paşi care se apropiau, Kisocika şi-a luat deodată un aer grav, şi-a ridicat ochii la cer şi a făcut în grabă asupra mea semnul crucii, ca asupra unui copil. Apoi mi-a luat mîna şi mi-a sărutat-o.

„— Pe mîine! — a şoptit, dispărînd pe uşă.

„Am trecut pe trotuarul de peste drum şi m-am întors cu faţa spre casă. La început, ferestrele erau întunecate, apoi la una din ele s-a aprins luminiţa albăstruie a unei lumînări. Luminiţa a crescut, şi-a împrăştiat razele şi am văzut două umbre mişcîndu-se prin odăi, o dată cu ea.

«— N-o aştepta!» — mi-am zis.

„După ce m-am întors la hotel, m-am dezbrăcat, am băut un pahar cu vin de Sauternes, gustînd înainte de asta din icrele negre, pe care le cumpărasem din piaţă încă de dimineaţă, apoi m-am culcat fără grabă în aşternut şi am dormit un somn adînc, fără griji, un somn de turist.

„Dimineaţa m-am trezit cu dureri de cap şi rău dispus. Mă neliniştea ceva.

«— Ce s-o fi întîmplat? — mă întrebam, încercînd să-mi explic neliniştea aceea. — Ce mă tulbură aşa?»

„Şi mi-am explicat-o: mi-era teamă că s-ar putea din clipă în clipă să vină Kisocika, să mă împiedice de a pleca şi să fiu nevoit să mă prefac şi s-o mint... M-am îmbrăcat repede, mi-am făcut bagajul şi am ieşit, poruncindu-i portarului de la hotel să-mi trimită geamantanele la gară, la ora şapte seara. Toată ziua mi-am petrecut-o la un prieten doctor, iar seara am părăsit oraşul. După cum vedeţi, felul meu înalt de a gîndi nu m-a împiedicat de la o fugă josnică şi laşă...

„Cît timp am stat la prietenul meu, şi chiar în drum spre gară, mă chinuia aceeaşi nelinişte. Credeam că mi-era frică să nu mă întîlnesc cu Kisocika şi să nu iasă vreun scandal. În gară, am stat înadins la toaletă pînă la a doua bătaie de clopot, iar în timp ce mă strecuram spre vagonul meu, aveam impresia că eram îmbrăcat din cap pînă în picioare cu haine de furat. Vă puteţi închipui cu cîtă nerăbdare şi frică aşteptam cea de a treia bătaie de clopot!

„În sfîrşit, s-a auzit semnalul salvator şi trenul s-a urnit din loc. Am lăsat în urmă închisoarea, cazărmile şi am intrat în cîmpie, dar spre marea mea mirare, neliniştea nu mă părăsea. Mă simţeam, ca şi pînă atunci, asemenea unui hoţ, care nu mai poate de nerăbdare să fugă. Ce-o fi şi ciudăţenia asta? Ca să-mi mai risipesc gîndurile şi să mă liniştesc, am început să mă uit pe fereastră. Trenul alerga de-a lungul litoralului. Marea era netedă, iar cerul de peruzea, colorat în jumătatea dinspre asfinţit în tonul dulce, roşu-auriu, al amurgului, se răsfrîngea vesel şi liniştit în apă. Ici şi colo se vedeau, întunecate, bărcile mici şi plutele pescarilor. Oraşul, curat şi frumos ca o jucărie, stătea sus, pe malul înalt, învăluit încetul cu încetul în ceaţa înserării. Cupolele de aur ale bisericilor, ferestrele caselor şi frunzişul copacilor răsfrîngeau razele soarelui în apus, ardeau, apoi se topeau o dată cu aurul... Mireşmele cîmpiei

se amestecau cu umezeala catifelată, care venea dinspre mare.

„Trenul zbura. Se auzeau rîsetele călătorilor şi ale conductorilor. Toţi erau veseli şi bine dispuşi, numai neliniştea mea neînţeleasă sporea mereu... Mă uitam la ceaţa străvezie care învăluia oraşul şi mi se părea că o femeie cu faţa prostită, lipsită de orice expresie, alerga bezmetică prin pîclă, căutîndu-mă prin preajma bisericilor şi a caselor şi, cînd cu glas de fetiţă, cînd cu glasul cîntat al unei cunoscute actriţe ucrainene, suspina : «Doamne, dumnezeule !...» Apoi mi-a venit în minte faţa ei gravă şi ochii mari şi îngrijoraţi din ajun, cînd făcuse asupra mea semnul crucii, ca asupra unei fiinţe dragi. Şi fără să vreau, m-am uitat la mîna pe care mi-o sărutase.

«Nu cumva sînt îndrăgostit ?» m-am întrebat, mîngîindu-mi mîna.

„Numai după ce s-a înnoptat, după ce călătorii au adormit şi am rămas singur în faţa conştiinţei mele, am înţeles ceea ce nu fusesem în stare să înţeleg pînă atunci. În întunericul vagonului, imaginea Kisocikăi îmi stătea mereu înaintea ochilor, şi atunci mi-am dat seama că făcusem o faptă rea, aproape o crimă. Mă mustra conştiinţa. Ca să-mi înăbuş sentimentul acela neplăcut, căutam să mă conving că totul nu era decît deşertăciune, că şi Kisocika şi eu vom muri şi vom putrezi, că necazurile ei nu însemnau nimic în comparaţie cu moartea, şi aşa mai departe... Că, la urma urmei, nu exista liber-arbitru şi prin urmare eu nu eram vinovat. Dar aceste argumente, care de altfel se risipeau repede printre alte gînduri, nu făceau decît să mă scoată din fire. Mîna, pe care mi-o sărutase Kisocika, mi se părea neînchipuit de tristă... Nu mai aveam astîmpăr : mă culcam, mă sculam, luam cîte un păhăruţ de votcă prin gări, sau înghiţeam în silă sandvişuri, apoi iar încercam să mă conving că viaţa nu avea nici un rost... Dar fără folos. Capul îmi clocotea de o muncă ciudată, ridicolă, dacă vreţi. Cele mai felurite gînduri mi se învălmăşeau, mi se încurcau şi mi se ciocneau în minte. Iar eu, cugetătorul, cu fruntea în pămînt, nu

înţelegeam nimic şi nu eram în stare să mă călăuzesc în noianul acela de gînduri bune şi rele. Am putut să-mi dau seama atunci că eu, cugetătorul, nu cunoşteam măcar tehnica gîndirii şi că mă pricepeam să-mi îndrumez mintea, tot atît cît mă pricepeam să dreg ceasornice... Pentru întîia oară în viaţă mă gîndeam intens şi încordat, şi lucrul acesta mi se părea atît de ciudat, încît îmi ziceam: «Doamne, dar o să înnebunesc!» Omul al cărui creier nu intră în funcţiune decît în momentele grele, se gîndeşte adeseori la nebunie...

„M-am chinuit aşa toată noaptea aceea, toată ziua următoare şi încă o noapte. Apoi, convingîndu-mă că toate cugetările mele nu-mi foloseau la nimic, m-am luminat şi am înţeles, în sfîrşit, ce pramatie eram. Am înţeles că gîndurile mele nu făceau nici două parale, că înainte de a o întîlni pe Kisocika nici nu începusem să cuget, şi că habar n-aveam ce înseamnă un gînd serios. Acum însă, după ce-mi secătuisem sufletul în chinuri, mi-am dat seama că n-aveam nici convingeri, nici vreun codex moral oarecare, nici inimă, nici judecată: toată averea mea morală şi intelectuală se mărginea doar la cîteva cunoştinţe de specialitate, la crîmpeie de amintiri inutile, la cîteva idei străine, şi atît. Cît despre pornirile mele psihice, ele nu erau de loc complicate, ci dimpotrivă: erau tot atît de simple şi de elementare, ca ale unui iacut... Dacă nu-mi plăcea să spun minciuni, dacă nu furam şi nu ucideam, într-un cuvînt, dacă nu mă făceam vinovat de fapte într-adevăr grave, asta nu se datora convingerilor mele, pe care nici nu le aveam, ci faptului că fusesem încătuşat de poveştile dădacelor şi îmbîcsit de morală curentă, care îmi intraseră în trup şi în sînge şi care, cu toate că le socoteam simple absurdităţi, îmi călăuziseră, fără să-mi dau seama, paşii în viaţă...

„Am înţeles că nu eram nici cugetător şi nici filozof, ci pur şi simplu un virtuoz. Dumnezeu mă înzestrase cu o minte rusească solidă şi puternică, ba chiar cu oarecare germeni de talent. Închipuiţi-vă acum mintea aceasta în cel de al 26-lea an al existen-

ţei ei, nepregătită, neatinsă de rugină, neîmpovărată de nici o sarcină, doar foarte uşor presărată cu unele cunoştinţe de inginerie... E tînără şi, fiziologiceşte, e dornică de muncă şi o caută... Dar deodată, cu totul întîmplător, dă peste ea, venind de cine ştie unde, gîndul acela frumos şi bogat cu privire la deşertăciunea vieţii şi la întunericul de dincolo de mormînt. Mintea îl soarbe cu lăcomie, îi pune la dispoziţie întinderile ei nesfîrşite şi începe să se joace cu el în fel şi chip, ca mîţa cu şoarecele. Mintea nu are nici erudiţie, nici metodă, dar asta nu-i o piedică. Cu propriile ei puteri, ca un autodidact, o scoate la capăt cu gîndul acela înalt, şi nu trece o lună fără ca stăpînul minţii să nu gătească sute de feluri de mîncare numai din cartofi şi să nu se creadă mare cugetător...

„Această virtuozitate: jocul de-a cugetarea, generaţia noastră a introdus-o în ştiinţă, în literatură, în politică, peste tot unde nu i-a fost lene să pătrundă. Şi o dată cu ea a introdus şi răceala, plictiseala şi unilateralitatea. Iar dacă nu mă înşel, a şi izbutit să educe masele în aşa fel, încît să aibă faţă de cugetarea serioasă altă atitudine, nemaiîntîlnită pînă acum.

„Numai datorită acelei întîmplări nenorocite am putut să-mi dau seama, într-adevăr, cît eram de anormal şi de ignorant. Şi n-am început să cuget ca un om normal — cel puţin aşa mi se pare acum, — decît din clipa cînd am luat-o de la capăt: adică din clipa cînd conştiinţa m-a mînat îndărăt, în orăşelul N., unde, fără multe introduceri, m-am pocăit în faţa Kisocikăi, i-am cerut iertare ca un băieţaş şi am plîns împreună cu ea..."

Ananiev ne descrise pe scurt ultima lui întîlnire cu Kisocika, apoi tăcu.

— Aşa... — făcu studentul printre dinţi, după ce inginerul îşi termină povestea. — Multe se întîmplă şi pe lumea asta!

Faţa lui arăta aceeaşi lene cerebrală şi, pe cît părea, povestea lui Ananiev nu-l impresionase de loc. Numai cînd inginerul, după ce se odihni puţin, începu din nou să-şi dezvolte ideea, gata s-o ia de la capăt, stu-

dentul se încruntă înciudat, se ridică de la masă, se îndreptă spre patul lui, își așternu și începu să se dezbrace.

— Mă uit la dumneavoastră și văd că aveți un aer de parcă, într-adevăr, ați fi convins pe cineva! — zise el, iritat.

— Eu să conving? — se miră inginerul. — Dragul meu, crezi că am această pretenție? Fii liniștit! Știu bine că pe dumneata nu te poate convinge nimeni. Dumneata nu poți să ajungi la această convingere, decît pe calea experienței și a suferinței...

— Și apoi, aveți o logică mai mult decît ciudată! — bombăni studentul, punîndu-și cămașa de noapte. Ideile pe care le disprețuiți, idei funeste tineretului, sînt firești, după dumneavoastră, oamenilor bătrîni. Ca și cum ar fi vorba de cei cu părul alb... De ce acest privilegiu numai pentru bătrîni? Pe ce se bazează? Dacă ideile acestea sînt otravă, de ce n-ar fi otravă pentru toată lumea deopotrivă?

— O, nu, dragul meu, nu spune asta! — răspunse inginerul, făcînd cu ochiul, cu viclenie. — Nu spune asta! Mai întîi, bătrînii nu sînt virtuoși. La ei, pesimismul nu vine dinafară, întîmplător, ci din adîncul propriei lor minți și numai după ce au studiat pe de-alde Kant [34] și pe Hegel [35], după ce au trecut prin suferințe, după ce au făcut nenumărate greșeli — într-un cuvînt, după ce au urcat toată scara, de jos și pînă sus. Pesimismul lor are la spate și o experiență proprie, și o temeinică pregătire filozofică. Al doilea, pesimismul bătrînilor cugetători nu-i o simplă flecăreală, ca a noastră de acum, ci reprezintă, ca să zic așa, suferința și durerea lumii întregi. Pesimismul lor are un substrat creștinesc, pentru că izvorăște din dragostea și din grija pentru om, și e cu totul lipsit de egoismul care se observă la virtuoși. Dumneata disprețuiești viața, pentru că scopul și înțelesul ei îți rămîn ascunse și te temi numai de propria dumitale moarte, pe cînd un cugetător adevărat e chinuit de gîndul că adevărul e ascuns tuturor și se teme deopotrivă pentru toți semenii lui. Să vă dau un exemplu. Nu departe de aici, stă un oarecare Ivan

Alexandrîci, şeful unui ocol silvic, un bătrînel de treabă. A fost cîndva profesor nu ştiu unde, a scris nu ştiu ce, în sfîrşit dracul îl ştie ce a mai făcut. Atîta ştiu că e un om tare cuminte, iar în ce priveşte filozofia, e doctor! A citit mult în viaţa lui şi mai citeşte şi astăzi. Aşa... Mai deunăzi, m-am întîlnit cu el în sectorul Gruzovskoe... Se nimerise că tocmai atunci se aşezau şinele şi traversele. Un lucru destul de simplu. Însă lui Ivan Alexandrîci, care nu-i specialist, i se părea o adevărată scamatorie. Ca să aşezi o traversă şi să fixezi şina, unui meşter cu experienţă nu-i trebuie mai mult de un minut. Muncitorii erau bine dispuşi şi lucrau într-adevăr repede şi cu spor. Mai ales unul din ei avea o dibăcie extraordinară de a bate cuiele dintr-o singură lovitură. Şi gîndiţi-vă: coada ciocanului e lungă de un stînjen, iar fiecare cui de un cot. Ivan Alexandrîci s-a uitat cîtva timp la muncitori, s-a înduioşat şi mi-a spus cu lacrimi în ochi: „Ce păcat că oamenii aceştia extraordinari or să moară!" Un asemenea pesimism mai înţeleg şi eu...

— Toate acestea nu spun nimic şi nu explică nimic, — zise studentul, învelindu-se cu cearşaful peste cap. — Nu sînt decît vorbărie goală. Nimeni nu ştie nimic şi nimic nu se poate dovedi cu vorbe.

Îşi scoase apoi capul de sub cearşaf şi, încreţindu-şi nervos fruntea, urmă grăbit:

— Trebuie să fie cineva cît se poate de naiv, ca să creadă şi să dea o importanţă hotărîtoare vorbelor şi logicii omeneşti. Cu vorba poţi să demonstrezi sau să tăgăduieşti tot ce vrei, şi foarte curînd oamenii îşi vor desăvîrşi tehnica vorbirii în aşa măsură, încît îţi vor demonstra matematiceşte, că de două ori doi fac şapte. Îmi place să ascult cînd vorbeşte cineva, îmi place să citesc, dar să cred în ce se spune sau se scrie, foarte mulţumesc! Nu mă pricep şi nici nu vreau. Nu cred decît în dumnezeu, iar pe dumneavoastră nu vă cred chiar dacă mi-aţi vorbi pînă la judecata de-apoi, şi chiar dacă aţi mai fi sedus încă cinci sute de Kisocika... Nu v-aş crede, decît dacă aş înnebuni. Noapte bună!

Studentul îşi vîrî iarăşi capul sub cearşaf şi se întoarse cu faţa la perete, dîndu-ne a înţelege că nu mai avea gust nici să vorbească, nici să asculte. Şi cu asta, discuţia s-a încheiat.

Inainte de a ne culca, am ieşit cu inginerul din baracă şi m-am mai uitat o dată la lumini.

— Cred că te-am obosit cu vorbăria noastră! — zise Ananiev, căscînd şi uitîndu-se în sus, la cer. Ce vrei, dragul meu! In plictiseala de aici, singura noastră distracţie e să mai luăm cîte un păhăruţ cu vin şi să ne mai adîncim din cînd în cînd în filozofie... Ia priveşte ce terasament, maică doamne! — se minună el cînd ne apropiarăm de terasament. — Muntele Ararat, nu alta!

Tăcu o vreme, apoi urmă:

— Luminile acestea îi amintesc baronului de amaleciţi, iar mie mi se pare că seamănă cu gîndurile omului... Ştii, gîndurile fiecărui om în parte sînt risipite cam în aceeaşi neorînduială, ca şi luminile de aici, şi se înşiră unul după altul în mijlocul întunericului, mergînd către cine ştie ce ţintă. Dar neizbutind să desprindă din beznă nimic, neizbutind să alunge noaptea, dispar undeva, departe, dincolo de bătrîneţe... Eh, dar destul cu filozofia! E timpul să facem nani...

Cînd ne-am întors în baracă, inginerul a stăruit să mă culc neapărat în patul lui.

— Haide, te rog! — zicea, ducîndu-şi mîinile la inimă. — Te rog! Nu te îngriji de mine, eu pot dormi oriunde. De altfel, nici nu mă culc chiar aşa de curînd... Fă-mi plăcerea!

Am primit, m-am dezbrăcat şi m-am culcat, iar el s-a aşezat la masă şi s-a apucat iarăşi de planurile lui.

— Unul ca mine, frăţioare, n-are cînd dormi, — zise el mai mult în şoaptă, după ce mă culcasem şi închisesem ochii. — Celui care are nevastă şi doi copii, nu-i mai arde de somn. Trebuie să-i hrăneşti, să-i îmbraci, şi să mai pui şi ceva la o parte pentru ziua de mîine... Cum ţi-am mai spus, am doi: un băieţel şi o fată... Banditul de băiat are o mutrişoară

de mai mare dragul... Încă n-are şase ani, dar dă dovadă de aptitudini extraordinare... Aveam pe undeva fotografiile lor... Copilaşii tatii, copilaşi!

Scotoci printre hîrtii, găsi fotografiile şi începu să se uite la ele. In vremea asta, eu am adormit.

M-a trezit lătratul lui Azorka şi zvon de glasuri. Von Stenberg, cu picioarele goale, cu părul vîlvoi şi numai în cămaşă, stătea în pragul uşii şi vorbea cu cineva. Se lumina de ziuă... Zorile sinilii şi mohorîte pătrundeau pe uşă, pe ferestre şi prin crăpăturile barăcii, aruncînd o lumină palidă peste patul meu, peste masa cu hîrtii şi peste Ananiev. Lungit pe o burcă întinsă pe podea, cu pieptul mare şi păros gol şi cu capul pe o pernă de piele, inginerul dormea şi sforăia atît de cumplit, încît mi se făcu milă de student, că era nevoit să doarmă cu el noapte de noapte.

— Dar de ce să le primim noi? — striga von Stenberg. — N-avem nevoie de ele. Du-te la inginerul Cealisov. De la cine sînt cazanele?

— De la Nikitin... — îi răspunse un glas gros şi morocănos.

— Ei, asta-i! Du-te la Cealisov... Noi n-avem nici o legătură cu cazanele. Ei, ce stai? Du-te o dată!

— Înălţimea voastră, am fost la domnul Cealisov! — făcu glasul cel gros, şi mai morocănos acum. — L-am căutat pe linie toată ziua de ieri, dar cei de la baraca dumnealui ne-au spus că e plecat în sectorul Dîmkovo. Faceţi-mi vă rog binele ăsta şi primiţi-le! Pînă cînd să le tot purtăm aşa, de colo pînă colo? Atîta ce-am mers de-a lungul liniei, de credeam că n-o să-i mai dăm de capăt...

— Ce este? — întrebă Ananiev răguşit, trezindu-se şi ridicînd repede capul.

— Au sosit nişte cazane de la Nikitin, — răspunse studentul, — şi căruţaşul se roagă de noi să le primim. Ce rost are să le primim?

— Dă-l afară!

— Înălţimea voastră, fie-vă milă şi daţi-ne o mînă de ajutor! De două zile n-au mîncat bieţii cai, şi stăpînul tot pe noi are să ne judece... Să cărăm ca-

zanele înapoi? Calea ferată le-a comandat, calea ferată e datoare să le primească...

— Dar înţelege o dată, nerodule, că asta nu ne priveşte pe noi! Du-te la Cealisov!

— Ce s-a întîmplat? Cine-i acolo? — strigă din nou Ananiev, răguşit. — Măi drăcia dracului! — blestemă, ridicîndu-se şi apropiindu-se de uşă. — Ce s-a întîmplat?

M-am îmbrăcat şi peste cîteva clipe am ieşit din baracă. Ananiev şi studentul, amîndoi desculţi şi numai în cămaşă, explicau ceva cu aprindere şi cu nerăbdare unui mujic, care stătea înaintea lor cu capul gol şi cu biciul în mînă, dar părea că nu înţelege nimic. Feţele celor doi arătau cea mai banală preocupare.

— Ce să fac cu cazanele tale? — striga Ananiev. — Să mi le pun în cap? Dacă nu l-ai găsit pe Cealisov, caută-l pe ajutorul lui, dar lasă-ne pe noi în pace!

Cînd dădu cu ochii de mine, studentul îşi aduse aminte, fără îndoială, de discuţia din timpul nopţii şi, în locul preocupării de mai înainte, faţa lui somnoroasă îşi reluă expresia de lene cerebrală. Dădu din mînă a lehamite şi, gîndindu-se dumnezeu ştie la ce, se depărtă.

Dimineaţa era mohorîtă. De-a lungul terasamentului, unde noaptea trecută ardeau luminiţe, mişunau acum muncitorii abia treziţi din somn. Se auzeau glasuri şi scîrţîit de roabe. Începea ziua de muncă. Un căluţ cu hamuri din frînghie urca terasamentul cu gîtul încordat, trăgînd din răsputeri o căruţă cu nisip...

Mă pregăteam să-mi iau rămas bun... Se spuseseră multe în noaptea aceea, şi totuşi plecam fără să duc cu mine măcar o singură problemă rezolvată. Din tot ce se spusese, nu-mi rămăseseră în minte dimineaţa, ca într-un filtru, decît luminile şi imaginea Kisocikăi. După ce am încălecat, m-am uitat pentru cea din urmă oară la student şi la Ananiev, la cîinele cel isteric cu ochi tulburi, ca de om beat, la muncitorii

care mișunau prin ceața dimineții, la terasament, la căluțul care-și încorda gîtul, și m-am gîndit:

„Nimic nu poți să înțelegi din cîte sînt pe lumea asta!“

Iar cînd am dat pinteni calului și am luat-o la galop de-a lungul liniei, și chiar mai tîrziu, cînd s-au desfășurat înaintea mea cîmpia nesfîrșită și posomorîtă și cerul rece și încruntat, am început să mă gîndesc la toate cîte se discutaseră noaptea trecută. Și în timp ce mă gîndeam, cîmpia arsă de soare, cerul nemărginit, pădurea întunecată de stejari de la orizont și depărtările învăluite în ceață păreau că-mi spun: „Așa-i, nimic nu poți să înțelegi din cîte sînt pe lumea asta!“

Începea să răsară soarele...

NOTE

LUCRĂRI INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE“

„FLUIERUL“

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea“ [1]), Nr. 4130, 29 august 1887, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă“. Semnată: An. Cehov. Cu înlocuirea cîtorva cuvinte, a intrat în culegerea „Povestiri“, Sankt-Petersburg, 1888 şi cu mici prescurtări, în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 13. Sankt-Petersburg, 1889—1899). Cu înlocuirea unor cuvinte, a fost inclusă în culegerea de „Opere“ din anul 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

„RĂZBUNĂTORUL“

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki“ [2]), Nr. 37 din 12 septembrie 1887. Semnată: A. Cehonte. La includerea ei în culegerea de „Opere“, vol. I, 1899, nuvela a suferit unele modificări stilistice. Reproducem textul din 1899.

„POŞTA“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“ [3]), Nr. 252, 14 septembrie 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. Cu unele modificări stilistice şi prescurtări de text, a intrat în culegerea „Oameni posomorîţi“, Sankt-Petersburg, 1890 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 1890—1899). Cu modificări neînsemnate, a fost

[1]) Novoe vremea — Vremea nouă (N. trad.)
[2]) Oskolki — Cioburi (N. trad.).
[3]) Petersburgskaia gazeta — Gazeta petersburgheză (N. trad.)

inclusă în culegerea de „Opere“ din anul 1901, vol. V. Reproducem textul din 1901

Nuvela „Poşta“ a inaugurat culegerea „Oameni posomorîţi“, închinată lui P. I. Ceaikovski.

„O NUNTĂ“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 259, 21 septembrie 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. A fost revăzută pentru includerea în culegerea de „Opere“ din anul 1899, vol. I. Reproducem textul din 1899.

„FUGARUL“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 266, 28 septembrie 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. Cu mici modificări, a apărut în calendarul ilustrat „Stoglav“ pe anul 1889, Sankt-Petersburg, 1889. Cu eliminarea cîtorva fraze, a intrat în culegerea „Copiii“, Sankt-Petersburg, 1899 şi în ediţiile ei ulterioare (ediţia a doua, Sankt-Petersburg, 1890; ediţia a treia Sankt-Petersburg, 1895). Cu noi prescurtări, a fost inclusă în culegerea de „Opere“ din anul 1900, vol. II. Reproducem textul din 1900.

După amintirile lui Mihail Pavlovici Cehov, nuvela redă impresiile lui Cehov din timpul cînd funcţiona la spitalul de zemstvă din Cikino.

„O PROBLEMĂ“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 287, 19 octombrie 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. Cu înlocuirea unui singur cuvînt, a intrat în culegerea „Povestiri“, Sankt-Petersburg, 1888 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1889—1899). A fost inclusă în culegerea de „Opere“ din anul 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

In „Povestiri“, cuvîntul „a spăla“ e înlocuit cu „a se spăla“. Fraza de la urmă se citea: „Acum văd şi eu că sînt un criminal. Da, un criminal.“

Lombroso Cesare (1835—1919) — savant italian burghez, întemeietorul şcolii antropologice de drept penal.

„INTRIGI"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", Nr. 32, 24 octombrie 1887. Semnată: A. Cehonte. A fost revăzută pentru includerea în culegerea de „Opere" din anul 1899, vol I. Reproducem textul din 1899

La revizuirea nuvelei, a fost eliminat din titlu semnul de exclamaţie şi au fost schimbate unele nume: înainte, în loc de „Jila" era „Trînkin", în loc de „Besstrunko" — „Balalaiski", în loc de „Semiramidina" — „Obje". Afară de numeroase modificări stilistice, textul nuvelei a fost mult prescurtat. Aşa, s-a scos episodul alegerii preşedintelui: [Medicii fluieră şi strigă: jos] ! Îl vrem pe Şelestov ! Îl vrem pe Şelestov ! Şelestov va zîmbi galeş şi va spune:

— Domnilor, vă mulţumesc pentru onoarea pe care mi-o faceţi, însă dumneavoastră ştiţi cît sînt de ocupat, că am şi cabinet... Şi apoi, sînt colegi mai capabili decît mine... Afară de asta, nu sînt obişnuit să fiu şef... Gîndul meu e numai la ştiinţă şi nimic altceva...

— Te rugăm ! — vor stărui colegii. — Nu ne supăra, Mihail Ivanovici !

— Domnilor, aveţi printre dumneavoastră şi alţi oameni capabili, afară de mine ! — va zice el, trăgîndu-se către uşă. — Vă spun drept, mi-e chiar ruşine... Nu sînt nici bătrîn, nici impunător, şi nici pe tărîm ştiinţific nu m-am impus pînă pe acolo... Mă rog, fac eu de preşedinte? Nu am decît o singură lucrare într-adevăr importantă: „Influenţa cîntecului privighetoarei asupra natalităţii şi mortalităţii populaţiei din judeţul N"; totuşi, nici această lucrare nu-mi dă dreptul să fiu promovat...

— Ce tot spui, colega ! Dumneata n-ai lucrări? Dar „Un caz de rău de mare pe uscat"? Se poate să spui aşa ceva?!

In cele din urmă, partizanii îl strîng cu uşa şi Şelestov primeşte.

„CASA CEA VECHE"

DESTAINUIRILE UNUI PROPRIETAR DE CASE

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta", Nr. 294, 26 octombrie 1887, la rubrica „Efemeride", cu subtitlul *(Povestirea unui om superstiţios)*. Semnată: A. Cehonte. A fost revăzută pentru culegerea de „Opere" din anul 1901, vol. III. Reproducem textul din 1901.

La includerea în culegerea de „Opere", a fost schimbat subtitlul, iar textul a fost modificat şi prescurtat.

„NEPĂSARE“

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea“, Nr. 4193, 31 octombrie şi Nr. 4196, 3 noiembrie 1887, la rubrica „Pomelnicul de sîmbătă“. Semnată: An. Cehov. A fost revăzută pentru culegerea „Oameni posomorîţi“, Sankt-Petersburg, 1890 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 1890—1899). Cu eliminarea cîtorva fraze, a fost inclusă în culegerea de „Opere“ din anul 1901, vol. V. Reproducem textul din 1901.

În scrisoarea adresată fratelui său, Alexandru (21 octombrie 1887), Cehov scria: .....trimit chiar acum o mare nuvelă-foileton, care n-o să placă pentru că e scrisă (mă refer la tema lucrării) în stil boborîkean şi e mai aparte. Pentru cazul unei eventuale îndoieli, te previn, ca pe un membru al redacţiei ce eşti, că ticăloşiile descrise în nuvelă sînt tot atît de aproape de adevăr, cum e Sobolev de Golovin.“

Nuvelele „Nepăsare“, „O criză de nervi“ şi „Volodea“ au determinat Comisia ştiinţifică de pe lîngă Ministerul Instrucţiunii Publice, în 1902, să interzică achiziţionarea volumului V al Operelor lui Cehov pentru bibliotecile publice şi sălile de lectură.

„LECŢII COSTISITOARE“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 308, 9 noiembrie 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. După ce a fost revăzută, a intrat în culegerea de „Opere“ din anul 1901, vol. III. Reproducem textul din 1901.

Margot — manual de limba franceză, alcătuit de Jean Margot.

„LEUL ŞI SOARELE“

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki“, Nr. 49, 5 decembrie 1887. Semnată: A. Cehonte. A fost refăcută pentru culegerea de „Opere“ din anul 1889, vol. I. Reproducem textul din 1901.

La includerea în culegerea de „Opere“, textul nuvelei a suferit modificări stilistice şi prescurtări. În loc de „Foarte bine, — şi întorcîndu-se către chelner...“ pasaj care se termină cu vorbele: „purtîndu-l pe străin de-a lungul străzilor principale şi prin piaţă, [arătîndu-i]...“ înainte era: „Atunci o să vă trimit...“

După ce goliră două sticle de şampanie, lui Kuţîn i se păru că sosise momentul potrivit. Işi luă un aer grav, se întinse către urechea persanului şi-i şopti:

— Leul şi soarele... *Comprenez?* Aici pe piept... (Kuţîn arătă cu mîna la piept). *Comprenez?* Ptiu, drăcie, văd că nu pricepi nimic!

Rahat-Helam se bătu şi el în piept şi-i spuse pe franţuzeşte că şi el are inimă şi că-i iubeşte pe ruşi... Kuţîn nu-l înţelese şi iar vorbi pe ruseşte despre „Leul şi soarele", plimbîndu-şi degetul pe piept... Văzînd că nu ajunge la nici un rezultat, îi propuse persanului să facă un „promenaj" prin oraş...

Ceva mai tîrziu, cetăţenii îl văzură pe primarul lor, însoţind pe străzile principale un bărbat negricios, cu nasul lung şi [arătîndu-i]..."

In loc de: „A doua zi dimineaţa Stepan Ivanovici era la primărie...", pasaj care se sfîrşeşte cu vorbele: „şi, zîmbind cu ironie îi spuse": înainte era: „iarăşi se duse la Rahat-Helam, şi iarăşi îl ospătă, făcînd cu el un «promenaj». Ducîndu-se şi a treia zi la el, primarul se convinse definitiv că n-o să iasă la nici un capăt fără tîlmaci. Dar unde să găsească un tîlmaci care să nu scape o vorbă nimănui? Tot oraşul era plin de bîrfitori, de mincinoşi şi de duşmani...

Primarul îşi bătu capul multă vreme şi în cele din urmă se hotărî să se adreseze secretarului de la primărie, un om uşuratic, beţiv, dar care cunoştea bine limba franceză. Secretarul îl ascultă cu atenţie, se gîndi şi zise:

— Bine, l-ai ospătat, i-ai trimis batog şi vin, dar asta nu-i de ajuns. Dumnealui e satrap, e un personaj asiatic, şi îngîmfaţilor ăstora le place pompa. Trebuie să-i dau o recepţie, dar o recepţie care să corespundă rangului şi naţionalităţii lui...

— Da, da... Şi ce trebuie să fac?

— Cumpără un covor persan, presară-l cu praf persan, aşează-l pe covor pe acest Rahat-Lokum, dă-i să bea ceai de romaniţă persană şi cîntă-i marşul persan...

— Eu îţi vorbesc serios, şi ţie îţi arde de glumă! — se supără primarul. — Te mai întreb o dată serios: vrei să faci pe tîlmaciul?

— Eu? Da' drept cine mă iei? N-ai decît să faci coţcării, cît îţi pofteşte inima, însă pe mine nu mă băga, te rog... Şi apoi, la ce naiba îţi trebuie tîlmaci? Chestia se poate face şi fără tîlmaci. Dă-i o recepţie ca lumea şi gata, s-a făcut..."

In loc de: „Iar puţin mai tîrziu"... pasaj care se termină cu vorbele: „...cu mîinile întinse, [spunîndu-i]", înainte era: „Văzînd că secretarul îl ia în zeflemea, primarul făcu din mînă a lehamite şi-l lăsă în pace, rugîndu-l să nu spună nimănui ceea ce vorbiseră mai adineauri.

Secretarul îi promise că o să tacă şi chiar se jură, dar a doua zi tot oraşul ştia de ce-şi pierde vremea primarul cu omul acela măsliniu. După ce, în sfîrşit, Rahat-Helam pă-

răsi orașul Kuțîn, care nu se alesese decît cu mulțumiri rostite în limba aceea de lemn, primi o caricatură prin poștă. Un autor necunoscut îl zugrăvise pe primar stînd în genunchi în fața lui Rahat-Helam, cu brațele întinse spre persan și [spunîndu-i]."

În versiunea din revistă, sfîrșitul nuvelei, care urma după versuri, era altul: „Nimeni nu știa cine era autorul acestei caricaturi. Și totuși, cînd secretarul îi ceru să-i mărească salariul, primarul îl trase mai la o parte și, plin de o bucurie răutăcioasă, îi dădu cu tifla."

Versurile folosite de Cehov au fost publicate în „Russkaia starina". Nr. 4, 1887.

„NENOROCIRE"

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta", Nr. 336, 7 decembrie 1887, la rubrica „Efemeride". Titlul: „Boul". A. Cehonte. Cu noul titlu, cu unele modificări stilistice și prescurtări de text, a intrat în culegerea „Oameni posomorîți", Sankt-Petersburg, 1890 și în edițiile ei ulterioare (de la 2 la 10 Sankt-Petersburg, 1890—1899). A fost inclusă în culegerea de „Opere" din anul 1901, vol. V. Reproducem textul din 1901.

„O SĂRUTARE"

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea", Nr. 4238, 15 decembrie 1887. Semnată: An. Cehov. Cu modificări stilistice și neînsemnate prescurtări de text, a intrat în culegerea „Povestiri", Sankt-Petersburg, 1888 și în edițiile ei ulterioare (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1889—1899). Cu alte prescurtări de text, a fost inclusă în culegerea de „Opere" din anul 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

„Vestnik Evropî" — revistă liberală, lunară, editată de M. Stasiulevici, în deceniul al șaptelea al veacului trecut.

„BĂIEȚII"

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta", Nr. 350, din 21 decembrie 1887, la rubrica „Efemeride", cu subtitlul: (Scenetă). Semnată: A. Cehonte. A fost revăzută pentru culegerea de „Opere" din anul 1899, vol. I. Reproducem textul din 1899.

„KAŞTANKA"

POVESTIRE

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea", Nr. 4248, 25 decembrie 1887. Titlul: *„Intr-o societate de savanţi"*. Semnată: An. Cehov. A fost refăcută pentru ediţia ilustrată A. S. Suvorin, Sankt-Petersburg, 1892 şi inclusă în ediţiile următoare ale cărţii (de la 2 la 7, Sankt-Petersburg, 1893—1899). A intrat în culegerea de „Opere" din anul 1901, vol. IV. A apărut în volum separat în ediţia A. F. Marx, în anul 1903, cu ilustraţii de A. Kardovski. Reproducem textul ediţiei separate din 1903.

Despre originea povestirii sînt indicaţii contradictorii. V. Bibilin îi scria lui Cehov: „Leikin spune că el ţi-a dat tema povestirii despre cîinele Kaştanka" (30 decembrie 1887). Pe de altă parte, V. L. Durov pomeneşte în cartea lui „Animalele mele" (1927) de cîinele său dresat, Kaştanka, despre care îi vorbise lui Cehov. Povestea „Kaştankăi" a avut şi o urmare: Durov s-a judecat cu tîmplarul pentru Kaştanka şi în cele din urmă cîinele a rămas la el. „Gînsacul savant", care apărea în arena circului Salomonski, e pomenit de Cehov în foiletonul „Cioburile vieţii moscovite" („Oskolki", Nr. 36, 7 septembrie 1885).

După publicarea povestirii, I. P. Polonski îi scria lui Cehov: «De Anul Nou ne-aţi făcut două daruri: „Kaştanka" şi „Un basm oriental" („Fără titlu"). Şi e o plăcere pentru mine să vă comunic că amîndouă povestirile au plăcut tuturor celor de aici. Amîndouă au un sfîrşit nu numai neaşteptat, dar şi semnificativ şi acesta e principalul. Coloritul limbii corespunde întru totul locului, timpului şi eroilor dumneavoastră. Un lucru numai: sfîrşitul povestirii „Kaştanka" arată urme de oboseală sau de grabă, cel puţin aşa mi s-a părut. Ultimei scene parcă îi lipseşte ceva.» (8 ianuarie 1888.)

„POVESTEA DOAMNEI NN"

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta", Nr. 354, 25 decembrie 1887. Titlul: *„Lacrimi de iarnă"* (Din însemnările contesei NN). Semnătura: A. Cehonte. A fost revizuită pentru colecţia literară „Chemarea", Moscova, 1897. Cu unele modificări, a intrat în culegerea de „Opere" din anul 1901, vol. III. Reproducem textul din 1901.

La includerea în colecţie, textul povestirii, afară de importante modificări stilistice, a fost şi mult prescurtat. Numele judecătorului de instrucţie Mihailov a fost înlocuit peste tot cu Piotr Sergheici. De asemenea, a fost refăcută fundamental scena plimbării şi a primei declaraţii de dragoste.

S-a eliminat: „(nu există zid care să nu poată fi străpuns, dar) eroii contemporani ai romanului (sînt) prea (molatici,

leneşi şi bănuitori şi prea repede) se împacă cu gîndul că sînt rataţi...

Uitîndu-mă la focul din cămin şi ascultînd cum bate gerul în ferestre, mi-am adus aminte nu numai de Mihailov, ci şi de alţii, care îmi sînt dragi acum. Mi-am adus aminte de un inginer foarte drăguţ, dar ţeapăn, ca de lemn, îmbibat cu miros de locomotivă şi făcut parcă din traverse, şine şi acţiuni, dar care, după ce se îndrăgostise de mine, începuse să vorbească în limba zeilor. Îşi părăsise traversele, şinele şi acţiunile, îmi urmărea fiecare pas şi, cu glasul lui gros şi aspru, ca de muncitor, căuta să mă convingă că respir lumina soarelui şi mă hrănesc cu polenul florilor, că rochia mea albastră se potriveşte cu părul meu blond, tot aşa de bine ca apa mării cu ţărmul nisipos. Mi-am adus aminte şi de un ofiţer de marină care îmi scria scrisori de dragoste de la Singapore şi Nagasaki...

(Am fost iubită.) Dar eu n-am iubit pe nimeni, aşteptam să vină *el*, cel adevărat (iar timpul zbura, zbura mereu...)"

„FĂRĂ TITLU"

Publicată pentru prima oară în „Novoe vremea", Nr. 4253, 1 ianuarie 1888. Titlul: *Un basm.* Semnată: An. Cehov. Cu noul titlu şi cu unele modificări, a intrat în colecţia literaro-artistică „În ajutorul celor ce au avut de suferit de pe urma secetei", editată de gazeta „Kurier", Moscova, 1889, şi în ediţia a doua a colecţiei, Moscova, 1900. A fost inclusă fără modificări în culegerea de „Opere" din anul 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

Cu prilejul revizuirii, povestirii i s-au făcut numeroase modificări de stil şi unele prescurtări de text.

La 8 ianuarie, Al. P. Cehov îi scria fratelui său despre „impresia covîrşitoare", pe care a făcut-o basmul acesta asupra cititorilor. Despre succesul basmului i-a scris lui Cehov şi I. Polonski. Povestirile „Fără titlu", „Rămăşagul" şi „Hoţii" au determinat Comitetul ştiinţific de pe lîngă Ministerul Instrucţiunii Publice să interzică, în 1905, achiziţionarea vol. IV din culegerea de „Opere" Cehov pentru bibliotecile şi sălile de lectură publice.

„DACĂ-AR PUTEA DORMI!"

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta" Nr. 24, 25 ianuarie 1888, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. Cu unele modificări de stil, a fost inclusă în culegerea „Oameni posomoriţi", Sankt-Petersburg, 1890 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 1891—

1899). Aproape fără alte modificări, a intrat în culegerea de „Opere“ din anul 1901, vol. V. Reproducem textul din 1901.

La revizuirea din 1890 a textului, au fost eliminate unele cuvinte izolate şi următoarele fraze: „(...capul i se pare mic cît o gămălie de ac). Nu se gîndeşte la nimic, ştie doar atît, că îndată ce o să se liniştească plodul, o să adoarmă numaidecît, fără să se mai poată ridica de pe scăunel“; „(...caută să alerge cît mai repede, ca să-şi alunge somnul). Dar somnul îi şi strînge capul, mîinile şi picioarele, o încătuşează din toate părţile, şi acum i se pare ca o durere nesuferită şi nu ca o dorinţă pătimaşă.“

Ultima frază începînd cu: „După ce strînge de gît copilul“ şi terminînd cu: „doarme dusă ca moartă“ lipsea în versiunea din gazetă.

Povestirea a fost scrisă de Cehov, în timp ce lucra la nuvela „Stepa“. Ca răspuns la scrisoarea lui A. N. Pleşceev, care aştepta sfîrşitul nuvelei şi care îi propusese lui Cehov să-şi publice lucrările în „Severnîi vestnik“ şi nu în gazetă („Mă doare sufletul că dumneata, care ai scris atîtea opere minunate, într-adevăr artistice, eşti mai puţin cunoscut decît alţi scriitori, care nu sînt vrednici nici să-ţi dezlege curelele sandalelor“. — 21 ianuarie 1888), Cehov scria: „Îţi mulţumesc călduros pentru rîndurile dumitale bune şi prietenoase. Îmi pare rău că nu le-am primit cu trei ore mai curînd! Închipuieşte-ţi, ele m-au găsit mîzgălind o povestire proastă pentru «Petersburgskaia gazeta»... Dat fiind că se apropie ziua întîi a lunii, cînd se plătesc onorariile, n-am putut rezista şi m-am apucat să scriu ceva la repezeală. Dar nu-i nimic. Povestirea nu mi-a luat decît o jumătate de zi, aşa că pot să-mi continui «Stepa» (23 ianuarie 1888).

„STEPA“

POVESTEA UNEI CĂLĂTORII

Publicată pentru prima oară în revista „Severnîi vestnik“ [1], Nr. 3, martie 1888. Semnată: Anton Cehov. Cu unele modificări în ce priveşte vocabularul, a intrat în culegerea „Povestiri“, Sankt-Petersburg, 1888 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1889—1899). A fost revizuită pentru culegerea de „Opere“ din anul 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

Pentru culegerea de „Opere“, Cehov a făcut modificări stilistice şi a mai prescurtat textul nuvelei, eliminînd o bună parte din amănuntele observaţiilor lui Egoruşka, precum şi cugetările lui din capitolul al patrulea. Înainte, după cuvintele „Iar prin freamătul ei vesel, răzbate o rugă tînguitoare şi deznădăjduită: daţi-mi un cîntăreţ, daţi-mi un cîntăreţ!“ — urma:

[1]) Severnîi vestnik — Curierul nordic (N. trad.).

„Sub impresia nopţii, Egoruşka căzu în melancolie. Se gîndea că pe o vreme ca asta ar fi mai bine să se întoarcă acasă, să mănînce şi să tragă un pui de somn, decît să se ducă la învăţătură. Se vedea călătorind spre casă, dar nu cu brişca aceea hodorogită, ci în caleaşca contesei, pe care o văzuse mai adineauri. E plăcut să stai în caleaşcă, te simţi mai în voie, scaunul e moale, dar mai ales ai unde să-ţi sprijini coatele şi capul. Stă lîngă contesă şi moţăie aproape tot timpul, apoi îşi lăsă braţele şi capul pe genunchii ei, — e aşa de bine, e aşa de plăcut!... Incetul cu încetul adoarme, iar caleaşca cea cu arcuri, fîşîind uşor, aleargă legănîndu-se pe drumul prăfuit cu o viteză neînchipuită. Inainte de a adormi de-a binelea, Egoruşka îşi ridică puţin capul şi, după ce aruncă o privire spre cerul luminat de lună şi ascultă zvonurile nopţii, zîmbeşte şi îşi lasă iarăşi capul pe genunchii frumoasei doamne. O, ce călătorie minunată!

Hanul lui Moisei Moiseici, moara şi colina cu izvorul ei au rămas de mult în urmă. Iată şi plopul din vîrful colinei. Indată ce au trecut de el, au început să vadă cărămidăriile învăluite în nori de fum negru, cimitirul unde doarme bunica, fierăriile, închisoarea şi, în sfîrşit, casa...

Prr!...

Din casă ies în fugă mama şi Liudmila, bucătăreasa. Fericită, mama îl îmbrăţişează şi-l întreabă în şoaptă: „Dar cine-i doamna?“ Egoruşka îi răspunde că e chiar contesa, care are în salon o pendulă cu un călăreţ de aur. Drept recunoştinţă că l-a adus acasă, Egoruşka se aruncă de gîtul contesei şi o sărută pe ochi, pe frunte, pe tîmple. — «Nu cumva a făcut obrăznicii pe drum?» — întreabă mama. «Nu — răspunde contesa, — a dormit tot timpul.» După ce mai stă puţin de vorbă, contesa Draniţkaia îşi ia rămas bun şi vrea să plece, dar mama n-o lasă să se urce în caleaşcă şi o roagă: «Fiţi bună, rămîneţi să dormiţi la noi!» Contesa primeşte şi Liudmila aleargă să-i pregătească patul pe divanul din salon. In vremea asta, Egoruşka se duce în odaia copiilor, se aruncă pe pat fără să se mai dezbrace şi adoarme somn adînc. Totuşi, simte cum îl înţeapă ceva ascuţit în şoldul drept: e turta dulce din buzunar pe care i-a dat-o evreica. Egoruşka doarme cu poftă şi zîmbeşte fericit, dar deodată, chiar la urechea lui, răsună cu putere glasuri aspre (Prr! Să trăieşti, Pantelei!)“

Povestirea oglindeşte amintirile lui Cehov din copilărie şi adolescenţă, de pe timpul călătoriilor la bunicul lui prin locuri pustii de stepă. Despre călătoriile acestea povestesc fraţii lui: Alexandr Cehov („In vizită la bunici“, Sankt-Petersburg, 1912) şi Mihail Cehov („In jurul lui Cehov“, Moscova-Leningrad, 1933). In primăvara anului 1887, Cehov a întreprins o călătorie prin locurile copilăriei lui. „Ca să nu mă veştejesc, — îi scria el lui A. S. Suvorin la 10 februarie 1887, — plec la sfîrşitul lui martie în sud, în regiunea Do-

nului, în gubernia Voronej şi prin alte părţi, unde voi petrece primăvara, şi cu acest prilej îmi voi împrospăta în minte ceea ce a început să se estompeze. Cred că după călătoria aceasta voi lucra mai cu spor." In scrisorile către ai săi — aprilie-mai 1887 — Cehov descrie în amănunt impresiile din timpul acestei călătorii prin locurile natale.

Cehov a început să scrie „Stepa" abia la sfîrşitul lui 1887. In scrisoarea lui către I. A. Şceglov din 1 ianuarie 1888, îi spunea: „Comunică-i, te rog, prea stimatului A. N. Pleşceev că am început să lucrez la un fleac pentru «Severnîi vestnik»... Nu ştiu cînd o să-l termin. Gîndul că scriu pentru o revistă voluminoasă şi că fleacul meu o să fie privit mai serios decît se cuvine, mă îmboldeşte ca dracul pe călugăr. Scriu o povestire, în care subiectul e stepa."

La 9 ianuarie 1888, Cehov îi scria lui V. Korolenko: „După sfatul dumitale prietenesc, am început o mică istorioară pentru «Severnîi vestnik». Ca încercare, m-am apucat să descriu stepa, oamenii ei, precum şi întîmplările prin care am trecut eu în stepă. E o temă frumoasă, se scrie cu plăcere, dar, spre nenorocul meu, nefiind deprins să scriu bucăţi lungi şi de frică să nu spun lucruri de prisos, cad în cealaltă extremitate: fiecare pagină îmi iese prea compactă, ca şi cum ar fi o mică povestire, imaginile se îngrămădesc, se înghesuie şi se suprapun, stricînd impresia generală. Ca rezultat, obţin un fel de conspect, o searbădă înşiruire de impresii, în loc de imagini clare în care, ca stelele pe cer, toate amănuntele să formeze un tot. Unul care scrie, dumneata, de pildă, o să mă înţeleagă; cititorul însă o să se plictisească şi o să se lase păgubaş."

In scrisoarea către D. V. Grigorovici din 12 ianuarie 1888, Cehov spune: „...M-am apucat să scriu o bucată mare... Pentru debutul meu într-o revistă voluminoasă, mi-am ales un subiect care n-a mai fost tratat de mult: «stepa». Descriu şesul, depărtările liliachii, crescătorii de oi... popii, furtunile de noapte, hanurile, convoaiele de căruţe, păsările de stepă şi altele. Fiecare capitol în parte reprezintă o povestire, iar toate sînt înrudite între ele ca cele cinci figuri ale cadrilului. Imi dau osteneala să aibă acelaşi parfum, acelaşi ton comun, ceea ce ar putea să-mi reuşească, cu atît mai mult, cu cît acelaşi personaj străbate toate capitolele. Ştiu că am învins o bună parte din greutăţi, că sînt locuri care au miros de fîn, dar, în general, lucrarea îmi pare ciudată şi cam prea originală. Nefiind deprins să scriu bucăţi lungi, şi de frică să nu spun lucruri de prisos, cad în cealaltă extremitate. Toate paginile îmi ies prea compacte, de parcă sînt presate; imaginile se îngrămădesc şi se înghesuie, strivindu-se una pe alta. Tablourile sau «paietele», cum le spui dumneata, se strîng unele în altele, se ţin lanţ şi obosesc. Intr-un cuvînt, obţin o searbădă şi amănunţită înşirare de impresii, un fel de conspect, în nici un caz un tablou. In locul unei imagini artistice şi unitare a stepei, prezint cititorului «enciclopedia stepei».

Un început neizbutit, cum s-ar zice. Dar nu-mi pierd curajul. S-ar putea să fie de folos şi enciclopedia. Cine ştie, poate o să deschidă ochii celor de o seamă cu mine şi o să le arate cîte bogăţii, cîte zăcăminte de frumuseţe au rămas încă neexplorate şi cît de la largul lui se află artistul rus. Dacă istorioara mea o să facă pe confraţii mei să-şi aducă aminte de stepa, pe care au dat-o uitării, dacă măcar unul dintre motivele schiţate de mine, în treacăt şi cu neîndemînare, o să reţină atenţia vreunui poet, o să mă mulţumesc şi cu atît. Sînt sigur că dumneata o să înţelegi stepa mea şi că, de hatîrul ei, o să-mi ierţi micile scăderi involuntare. Pentru că trebuie să recunosc: aceste scăderi sînt involuntare şi se datoresc — aşa cum am constatat acum — numai faptului că n u ş t i u să scriu bucăţi lungi."

In scrisoarea către A. N. Pleşceev (19 ianuarie), Cehov spunea: „In momentul de faţă, scriu o istorioară pentru o revistă voluminoasă... Descriu s t e p a. E un subiect poetic şi, dacă voi reuşi să mă menţin la înălţimea tonului cu care am început, cred că o să iasă ceva cu totul aparte..." E mult mai greu şi mai plictisitor să scrii o bucată mare decît una mică. Ai s-o citeşti şi ai să-ţi dai seama cîte greutăţi a trebuit să biruie creierul meu lipsit de experienţă."

La începutul lui februarie, nuvela era terminată şi în ziua de 4 trimisă lui A. N. Pleşceev. In legătură cu terminarea acestei opere, Cehov îi scria lui A. Lazarev-Gruzinski: „Stepa m-a costat foarte multă sevă, energie şi fosfor. Am scris-o cu mari eforturi şi opinteli, am stors tot ce am putut din mine şi sînt frînt de oboseală. Nu ştiu dacă mi-a reuşit sau nu, în orice caz, e *chef d'oeuvre*-ul meu, mai bine decît atît nu mă pricep." (4 februarie.) Acelaşi lucru i l-a scris şi M. V. Kiselevei în scrisoarea lui din 3 februarie, adăugînd: „De multă vreme n-au mai avut revistele voluminoase asemenea nuvele: public ceva original, dar pentru originalitatea asta o s-o păţesc, cum am mai păţit-o şi cu «Ivanov». Nuvela va stîrni multe discuţii."

In scrisorile către A. N. Pleşceev şi D. N. Grigorovici, Cehov îşi arată dorinţa de a continua nuvela: „Subiectul «Stepei» e neînsemnat, — îi scria lui Pleşceev la 3 februarie 1888, o dată cu trimiterea manuscrisului. — Dacă va avea un cît de mic succes, o s-o aşez la temelia unei nuvele de proporţii uriaşe şi o s-o continui. Atunci o să găseşti în ea şi alte tipuri demne de a fi luate în seamă şi zugrăvite pe larg." Lui Grigorovici îi mai scria: „Dacă «Stepa» va avea succes cît de mic, o s-o continui. Inadins am scris-o aşa, ca să lase impresia unei bucăţi neterminate. După cum ai să vezi, poate fi luată drept partea întîia a unei nuvele mari" (5 februarie). In scrisoarea către Pleşceev din 9 februarie, Cehov schiţa chiar şi acţiunea ulterioară cu privire la unii dintre eroii nuvelei. Dar această intenţie a lui Cehov a rămas nerealizată.

Manuscrisul „Stepa", trimis la „Severnîi Vestnik", s-a bucurat de o entuziastă preţuire din partea redactorului A. N. Pleş-

ceev. „Am citit-o («Stepa») cu lăcomie, — îi scria el lui Cehov la 8 februarie 1888. — O dată ce am început-o, n-am mai putut-o lăsa din mînă. Korolenko de asemenea... Intr-un cuvînt, e o bijuterie, e un abis de poezie, aşa că nu pot să fac nici cea mai mică obiecţiune şi nu-ţi pot spune decît atît, că sînt în culmea entuziasmului. E o bucată captivantă şi îţi prevestesc un mare, mare viitor. Ce neasemuite descrieri de natură, ce tipuri simpatice şi bine conturate... Poeţii, artiştii cu simţ poetic or să-şi piardă minţile. Şi ce bogăţie de nuanţe psihologice, dintre cele mai subtile!" O scrisoare lungă i-a scris lui Cehov şi N. Mihailovski, care citise „Stepa" în corectură: „Citind-o, mi se părea că văd aievea uriaşul care merge pe drum, fără să ştie nici el încotro şi pentru ce, doar aşa, ca să-şi dezmorţească mădularele, şi care, fără să-şi dea seama de puterea lui colosală şi fără să se gîndească la ea, smulge cînd un puiet, cînd un copac cu rădăcină cu tot, şi toate astea cu aceeaşi uşurinţă, fără să simtă vreo deosebire între cele două isprăvi... Scrie ce pofteşti, scrie povestiri scurte, dar dumneata nu trebuie, n-ai dreptul să rămîi diletant în literatură, dumneata trebuie să-ţi pui în ea tot sufletul" (15 februarie 1888).

Iar Pleşceev îi comunică lui Cehov părerea lui Vs. Garşin cu privire la nuvelă: „Cîte laude aud despre «Stepa» dumitale! Garşin e nebun după ea. A citit-o de două ori în şir" (10 martie). Impresia puternică, pe care a făcut-o nuvela asupra lui Vs. Garşin, e întărită şi de amintirile lui V. Fausek (Garşin V., Culegere de opere, Sankt-Petersburg, editura A. Marx, 1910, pag. 61).

Părerea lui M. E. Saltîkov-Şcedrin i-a scris-o lui Cehov A. A. Pleşceev, fiul lui A. N. Pleşceev: „Tata a fost la Saltîkov, care-i entuziasmat de «Stepa». — «E o bucată minunată» — îi spunea el tatii. In general, îşi pune mare nădejde în dumneata. Tata îmi povestea că rareori se întîmplă să laude pe vreunul din scriitorii tineri, dar de dumneata e entuziasmat" (8 aprilie).

Nuvela a stîrnit nenumărate şi felurite comentarii în presa periodică. Toţi criticii apreciau nuvela, ca pe o operă originală şi de valoare, făcînd în acelaşi timp tot felul de rezerve.

In scrisoarea adresată lui A. N. Pleşceev la 31 martie 1888, Cehov îşi arăta nemulţumirea faţă de critică. Iată ce scria el în legătură cu articolul lui Ars. Vvedenski: „Cîtă slugărnicie faţă de cei cu renume şi ce mormăială indulgentă, părintească, atunci cînd e vorba de începători! Toţi aceşti critici sînt şi slugarnici şi laşi: le e frică să laude, le e frică să critice, se complac într-o atitudine meschină şi cenuşie, de mijloc. Dar, mai ales, n-au încredere în ei înşişi...«Stepa» mea l-a obosit (pe Aristarhov). Dar parcă are curajul s-o recunoască, cînd alţii strigă: «talent! talent!»"

M. Gorki, care preţuia mult opera lui Cehov, a atras de mai multe ori atenţia cititorilor asupra măiestriei artistice a

„Stepei". In amintirile despre „A. P. Cehov", Gorki scria: „«Stepa» e o nuvelă spumoasă şi parfumată, pătrunsă de o tristeţe îngîndurată, într-adevăr rusească. O nuvelă veritabilă." Despre Cehov-artistul vorbeşte Gorki şi în articolul său „Despre proză": „Sînt scriitori celebri — scria el — care pictează cu ajutorul cuvintelor." Citînd un pasaj din „Stepa", Gorki explică: „Aşa scria A. P. Cehov în nuvela lui «Stepa», şi după acest tablou poţi învăţa a scrie: totul e limpede, toate vorbele sînt simple şi fiecare din ele e la locul ei."

„NEPLĂCERI"

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea", Nr. 4404 din 3 iunie şi Nr. 4408 din 7 iunie 1888. Titlul: *Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele.* Semnată: An. Cehov. Cu noul titlu şi cu unele modificări, a intrat în culegerea: „Oameni posomoriţi", Sankt-Petersburg, 1890 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 1891-1899). Cu înlocuirea unei fraze, a fost inclusă în culegerea de „Opere" din 1901, vol. V. Reproducem textul din 1901.

La revizuirea nuvelei, în 1890, Cehov a prescurtat considerabil textul şi a făcut o serie de modificări stilistice. Dăm mai jos unul din pasajele omise. După cuvintele: „Se duce la mătuşă-sa. N-are decît!" — urma: „Ziua de ieri şi noaptea nedormită îi obosiseră nervii pînă într-atît, încît nici nu băgase de seamă că felcerul nu-şi scosese căciula, cînd dăduse cu ochii de el.

— „Fie ce-o fi... — se gîndea doctorul. — Ducă-se dracului cu toţii! O să-l las totul baltă şi o să plec..."

Dar unde să pleci? Cînd oamenii deprinşi să fie satisfăcuţi, ajung dintr-o dată să fie nemulţumiţi de ei înşişi şi de acei care-i înconjoară, şi nu ştiu cum să scape de această apăsătoare nemulţumire, cînd toată lumea şi ei înşişi li se par vinovaţi, îşi găsesc în primul rînd alinare în visuri irealizabile, copilăreşti. Doctorul se gîndea că n-ar fi rău să plece acum undeva departe, foarte departe, fie chiar şi în Caucaz, pe litoralul Mării Negre, unde să-şi cumpere o sfoară de pămînt pe care s-o lucreze cu propriile lui mîini. N-o să vadă oameni şi nici oamenii n-or să-l vadă pe el... Sau să se retragă pentru toată viaţa într-o chilie de mănăstire. Fiindcă are un titlu academic şi deci e un om mai deosebit pentru o mănăstire, fără îndoială că or să i se facă unele concesii: n-or să-l oblige să se ducă la utrenie, la liturghie şi la muncă, or să-i îngăduie să mănînce de frupt şi altele. Şi cît e ziua şi noaptea de mare, o să stea în turnuleţul lui cu o singură ferestruică, o să asculte dangătul trist al clopotelor şi o să scrie istoria medicinei în Rusia..."

Nuvela „Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele" a fost începută şi terminată de autor în luna mai (la 3 mai, Cehov

scria lui I. L. Şceglov: „Mîine termin nuvela pentru «Novoe vremea»". In scrisoarea către fratele său I. P. Cehov, din 23 mai, îi scria: „I-am trimis astăzi lui Suvorin nuvela". Acelaşi lucru i-l comunica şi lui Suvorin, la 30 mai).

„FRUMOASELE"

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea", Nr. 4513, 21 septembrie 1888. Semnată: An. Cehov. După ce a fost revăzută, a intrat în culegerea „Intre altele". Editura revistei „Artist", Moscova, 1894 (ediţia a doua, Moscova 1894). A fost revăzută din punct de vedere stilistic pentru culegerea de „Opere" din 1901, vol. III. Reproducem textul din 1901.

O dată cu revizuirea din 1894, textul schiţei a fost considerabil prescurtat, suferind şi modificări stilistice.

La includerea în culegerea de „Opere", i s-au mai făcut mici corecturi stilistice.

Trăsăturile autobiografice ale schiţei au fost semnalate într-o scrisoare adresată autorului de către vărul său G. M. Cehov: „Iţi mulţumesc pentru schiţa «Frumoasele», care mi-a reînviat în minte pe bunicul nostru şi pe Karp, vizitiul, care venea la noi cu bunicul. Mi-aduc aminte cum stăteam zile întregi cu Karp în grajd, pe lîngă cai, şi cum mergeam cu el la prăvălie la tata, să-i ducem de mîncare. In figura armeanului, la care te-ai dus cu bunicul, am recunoscut numaidecît pe Nazar Minaici Nazarov, cel încăpăţînat şi nechibzuit, şi mi-am adus aminte cum venea el seara la tata, la prăvălie" (octombrie, 1888).

„ONOMASTICA"

Publicată pentru prima oară în revista „Severnîi vestnik", Nr. 11, noiembrie 1888. Semnată: Anton Cehov. A suferit modificări fundamentale pentru o ediţie separată la „Posrednik" [1]), Moscova, 1893, fiind inclusă şi în ediţiile ei ulterioare (ediţia a doua, Moscova, 1894; ediţia a treia, Moscova, 1899). A fost revizuită din nou pentru culegerea de „Opere" din 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

Pentru ediţia „Posrednik", autorul a refăcut adînc textul şi l-a prescurtat considerabil.

In *capitolul întîi,* discuţia dintre Piotr Dmitrici şi Liubocika a fost mult prescurtată, iar o serie de consideraţii ale Olgăi Mihailovna cu privire la bărbatul ei au fost omise. Aşa, de pildă, s-a scos pasajul:

---

[1] Posrednik — mijlocitor (n. trad).

„Şi doar a fost o vreme, şi nu chiar atît de demult — acum un an — cînd mersul lui grav, atitudinea afectată şi vibraţiile autoritare, de şef, din glasul lui plăceau şi erau luate de bune. Cînd Piotr Dmitrici se îndrăgostise de Olga Mihailovna şi-i făcea curte, ei i se părea că răspîndeşte un suflu nou, tinerese şi plin de viaţă. De cîte ori o vizita în odăiţa ei, la Moscova, unde găsea numai studenţi şi studente, se purta aşa cum se purtase şi astăzi la masă, fără să-i pese de prezenţa celorlalţi şi susţinînd ideile cele mai conservatoare: renega instituţia justiţiei, juraţii, zemstva şi regulamentul gardienilor publici, critica avocatura, lua în bătaie de joc problema feministă... In cercul Olgăi Mihailovna, unde pînă şi aerul părea viciat, din pricină că toţi gîndeau după acelaşi şablon, discutau în fiecare zi veşnic aceleaşi probleme şi se închinau cu toţii aceloraşi idoli, o îndrăzneală ca aceea nu putea să nu aibă succes. Cînd Piotr Dmitrici, tînăr, inteligent, proaspăt ieşit de pe băncile universităţii, renega, de pildă, instituţia juraţilor sau lua în zeflemea studentele sau, aruncînd cît colo ziarul, striga: «Nu face să citeşti o asemenea porcărie!», sau începea să demonstreze că cutare sau cutare favorit şi semizeu al cercului nu era decît o nulitate şi un şarlatan, toate acestea luau la el un aer original, nou şi îndrăzneţ, ba chiar picant! După cum concepţiile liberale se potriveau cu făpturile becisnice şi sfioase, adeseori flămînde şi prost îmbrăcate ale studenţilor şi studentelor, tot aşa conservatismul i se potrivea lui Piotr Dmitrici, bărbat înalt, bine făcut, sătul, totdeauna bine îmbrăcat, ca scos din cutie. La început, Olga Mihailovna, liberală, declara prietenilor ei că nu avea nici în clin nici în mînecă cu «acest frumos vardist». Dar după ce se îndrăgostise de el şi ajunsese logodnica lui, îi spunea, şi nu fără oarecare mîndrie, «monstrul meu» sau «Savonarola al meu».

După ce se mărită, îşi dădu seama curînd că tot ce luase înainte drept păreri şi convingeri, nu era, la Piotr Dmitrici, decît zadarnică afectare. Era un bărbat inteligent, cult, bun la inimă, frumos şi spiritual, dar se dovedi că, exact ca în cercul ei de la Moscova, repeta în fiecare zi acelaşi lucru... Dacă s-ar fi putut însemna şi apoi număra cuvintele pe care le întrebuinţa ca să-şi exprime ideile conservatoare, s-ar fi obţinut vocabularul cel mai modest şi cel mai sărac. După cum acolo, în cercul de la Moscova, se discuta mult, zi după zi, despre ştiinţă, despre popor şi despre un fel de a gîndi cinstit, dar nu se făcea nimic nici pentru ştiinţă, nici pentru popor, nici pentru cugetarea cinstită, tot aşa şi Piotr Dmitrici vorbea mult despre rolul nefast al instituţiilor liberale, ceea ce nu-l împiedica să fie ales în diferite slujbe, să se intereseze de cancanurile judeţene, să participe el însuşi la intrigi şi nu se deosebea prea mult de acei cetăţeni, cărora puţin le păsa de curţile cu juri, de presă sau de învăţămîntul public pentru femei."

Din capitolul al treilea a fost scoasă discuţia dintre Olga Mihailovna şi oaspeţi.

„(...şi bărbaţii se aşezară la mesele de joc.) Unele cucoane se învîrteau pe lîngă pian, altele se plimbau prin salon. Se vorbea de gajuri, de dans şi de canto. Lîngă uşa care dădea din salon în sală, tînăra soţie a unui înalt personaj de la zemstvă nu-şi mai lua ochii de la bărbatul ei, care şedea în apropierea căminului, alături de Piotr Dmitrici, şi discuta cu el probleme de ale zemstvei. Ochii ei, duioşi şi galeşi, şi zîmbetul ei fericit stîrniră un sentiment de duşmănie în sufletul Olgăi Mihailovna. Şi deodată îi veni gust să spună acestei fericite ceva neplăcut, ca să-i învenineze cît de cît fericirea :

— Văd că nu-ţi mai iei ochii de la bărbatul dumitale, — zise ea, apropiindu-se de femeia fericită şi zîmbindu-i cu simpatie. — Bietele de noi, soţii tinere! Dacă stai să te gîndeşti bine, bărbaţii noştri nu merită nici a suta parte din duioşia pe care o risipim pentru ei. Ştii, sînt scriitori care scriu neted, frumos, catifelat... dar încearcă să ridici puţin catifeaua şi ai să descoperi o viperă uriaşă, egoistă şi veninoasă. Aşa e şi cu bărbaţii noştri... Vorbesc catifelat, simt frumos, se poartă delicat... dar, draga mea, oricît s-ar împodobi ei cu virtuţi, nu-şi pot ascunde falsitatea şi despotismul, pe care le-au moştenit de la părinţii şi bunicii lor! Chiar dacă tunzi căţeluşa în chip de leu, tot căţeluşă rămîne, nu-i aşa?

Soţia personajului de la zemstvă, care nu se gîndea decît la dragoste, n-o înţelese. Zîmbi vag şi se uită cu îngrijorare la bărbatul ei: nu cumva Olga Mihailovna făcea aluzie la necredinţa lui viitoare sau aşa ceva?

«Sînt proastă şi rea», — se gîndi Olga Mihailovna şi-i zise: — Mai bine nu lua în seamă ce-ţi spun, draga mea. Lumea mă consideră excentrică, şi se ştie că oamenii excentrici vorbesc ce nu trebuie...“

La capitolul al patrulea s-a prescurtat mult scena plecării oaspeţilor şi s-a modificat scena explicaţiei dintre Olga Mihailovna şi soţul ei.

La capitolul al cincilea s-a prescurtat episodul vizitei doctorului.

Pentru includerea în culegerea de „Opere“, textul a suferit noi modificări stilistice şi importante prescurtări.

„Onomastica“ a fost scrisă de Cehov în septembrie 1888. După ce citi manuscrisul, Pleşceev îi răspunse lui Cehov printr-o scrisoare amănunţită (6 octombrie). După părerea lui, „partea de la mijloc a nuvelei e cam plictisitoare“. De asemenea, „mi s-a părut lipsit de realism faptul că, la sfîrşitul nuvelei, Piotr Dmitrievici, care deplînsese în faţa soţiei lui pierderea copilului, nici n-a apucat bine să treacă în odaia de alături şi a şi început să facă fasoane şi să joace teatru“. Afară de asta, Pleşceev găsea că „discuţia Olgăi Mihailovna cu femeile cu privire la naştere, precum şi amănuntul că privirea ei s-a oprit deodată asupra cefei bărbatului

ei, par să imite pe Anna Karenina, în care Dolly are o discuţie asemănătoare cu nişte femei, iar Anna observă deodată că bărbatul ei are „urechile pocite". „In ce priveşte tendinţa — scria Pleşceev — ...trebuie să-ţi spun că în nuvela dumitale eu unul nu văd nici o tendinţă." Oprindu-se apoi la felul cum e tratat în nuvelă — după părerea lui — „conservatismul" şi „liberalismul", Pleşceev îi punea lui Cehov următoarea întrebare: „Nu cumva ţi-e frică şi dumitale să nu fii luat drept liberal?" Mai departe, Pleşceev îşi arăta dezaprobarea pentru felul cum a zugrăvit Cehov pe „omul din anii şaizeci" şi pe „ucrainofil".

La observaţiile lui Pleşceev, Cehov a dat un răspuns substanţial în scrisorile din 8 şi 9 octombrie. In cea dintîi îi scria: „Cum se face că nici în această nuvelă nu se vede «tendinţa»? Mi-ai spus o dată că în nuvelele mele lipseşte elementul opoziţionist, că nu se văd în ele simpatii şi antipatii... Dar în nuvela mea nu protestez de la început şi pînă la sfîrşit împotriva minciunii? Asta nu e tendinţă? Nu? Ei, atunci înseamnă că nu ştiu să muşc sau că nu sînt decît un purice." In cea de a doua scrisoare, Cehov scria: „Da, iubitul meu critic, ai dreptate! Partea de la mijloc a nuvelei mele e cenuşie şi monotonă. Am scris-o alene şi neglijent. Deprins să scriu numai schiţe scurte, care n-au decît început şi sfîrşit, mă plictisesc şi-mi pierd răbdarea cînd încep să scriu partea de la mijloc. Ai dreptate şi atunci cînd îţi arăţi, fără nici un ascunziş, bănuiala că mi-ar fi cumva frică să nu fiu luat drept liberal. Asta îmi dă prilejul să mă uit înăuntrul meu. Şi mi se pare că mai curînd aş putea fi acuzat de lăcomie, de beţie, de uşurinţă, de răceală, de orice poftеşti, — numai de dorinţa de a părea sau de a nu părea ceva, nu. Niciodată n-am căutat să mă ascund... Dacă mi-e simpatică eroina mea Olga Mihailovna, fostă studentă, liberală, nu ascund acest lucru în nuvelă şi asta se vede destul de clar. Nu-mi ascund simpatia nici faţă de zemstvă, care îmi place, nici faţă de curtea cu juri. E drept, ceea ce poate trezi o bănuială în nuvela mea, e tendinţa de a echilibra plusurile şi minusurile. Insă eu nu caut să echilibrez conservatismul şi liberalismul, care nu au pentru mine importanţa cea mare, ci minciuna eroilor cu adevărul..." După ce explica pe cine a avut în vedere cînd a descris pe „ucrainofil" şi pe „omul din anii şaizeci", Cehov continua: „Nu, n-o să-l scot nici pe ucrainofil, pe gînsacul acela, de care-s sătul pînă peste cap! M-a plictisit încă din liceu şi mă plictiseşte şi acum. Cînd descriu asemenea indivizi sau cînd vorbesc despre ei, nu mă gîndesc nici la conservatism, nici la liberalism, ci la prostia şi pretenţiile lor." In legătură cu alte observaţii ale lui Pleşceev, Cehov scria: „Ai dreptate cînd îmi spui că discuţia cu femeia însărcinată are în ea ceva tolstoian. Acum îmi amintesc. Dar discuţia aceea n-are importanţă: am introdus-o ca pe o pană, numai pentru ca avortul să nu se producă *ex abrupto*... Ai dreptate şi în privinţa cefei. Am simţit-o de pe

cînd scriam, dar n-am avut destulă tărie să renunț la ceafa pe care o urmăream: mi-ar fi părut rău. De asemenea, ai dreptate cînd susții că nu poate minți un om care a plîns cu cîteva clipe mai înainte. Ai dreptate, dar numai în parte. Minciuna e ca și alcoolismul. Mincinoșii mint și în clipa cînd își dau sufletul." Cehov a ținut seamă de observațiile lui Pleșceev, cînd a revăzut nuvela pentru ediția separată din anul 1893.

In scrisoarea către A. Suvorin, Cehov îi vorbea despre succesul de care se bucura nuvela în rîndul cititoarelor sale: „Cu «Onomastica» mea am satisfăcut cucoanele. Oriunde mă duc, nu aud decît cuvinte de laudă. Ce-i drept, nu-i rău să fii medic și să înțelegi ce scrii. Cucoanele spun că nașterea e descrisă just." (15 noiembrie 1888. Vezi de asemenea scrisoarea către Pleșceev din 13 noiembrie.)

„CRIZA DE NERVI"

Publicată pentru prima oară în culegerea literaro-artistică „In memoria lui V. M. Garșin", Sankt-Petersburg, 1889 (culegerea a apărut în decembrie 1888). Semnată: Anton Cehov. Cu înlocuirea cîtorva cuvinte și omiterea mai multor fraze, a intrat în culegerea „Oameni posomorîți", Sankt-Petersburg, 1890 și în edițiile ei ulterioare (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 1891—1899). Cu neînsemnate modificări stilistice, a fost inclusă în culegerea „Licăriri", editura „Posrednik", Moscova, 1895. A fost revizuită pentru culegerea de „Opere" din 1901, vol. V. Reproducem textul din 1901.

O dată cu revizuirea pentru includerea în culegerea de „Opere", nuvela a suferit prescurtări fundamentale și serioase modificări de stil.

La capitolul al șaselea au fost scoase cugetările lui Vasiliev cu privire la artă.

„...n-ai ce să-i faci... — se gîndea Vasiliev. — Oricît de înălțătoare ar părea științele și artele, ele nu sînt totuși decît opera mîinilor omului, trup din trupul nostru, sînge din sîngele nostru. Suferă de aceleași metehne de care suferim și noi, și viciile noastre se răsfrîng în primul rînd asupra lor. Parcă literatura și pictura nu exploatează nudul și amorul plătit? Parcă știința nu ne învață să privim femeile pierdute ca pe o marfă care, la nevoie, trebuie aruncată la rebut? Problemele morale n-au decît o singură ieșire: apostolatul..."

Moartea lui Vs. Garșin a făcut o adîncă impresie asupra contemporanilor. Ca să-i cinstească memoria, două grupări de literați au organizat editarea unor culegeri literare. K. Barantevici și A. N. Pleșceev i s-au adresat lui Cehov, cu rugămintea de a scrie o nuvelă. Pentru culegerea lui Barantevici, Cehov intenționa la început să trimită nuvela „Fugarul",

dar cînd a aflat că i se cerea o lucrare nouă, scriitorul a refuzat să mai colaboreze. Răspunzînd la cererea repetată a lui Pleşceev, Cehov care lucra pe atunci la „Onomastica", i-a scris: „În ce priveşte culegerea «Garşin», nici nu ştiu ce să-ţi răspund. N-aş vrea să nu dau ceva. În primul rînd, pe oameni ca răposatul Garşin îi iubesc din tot sufletul şi consider de datoria mea să certific public simpatia mea faţă de ei; în al doilea rînd, în ultimele zile ale vieţii sale, Garşin s-a ocupat de persoana mea (interesul pentru «Stepa»), ceea ce nu pot să uit; în al treilea rînd, a refuza să particip la culegere, ar însemna să fac un gest anticolegial, adică porcesc. De toate acestea îmi dau bine seama pînă în măduva oaselor, însă, crede-mă, sînt într-o situaţie mai mult decît absurdă! Nu am nici un subiect potrivit pentru culegere... Adică nu, am unul: un tînăr, de plămadă garşiniană, cu o fire excepţională, cinstită şi foarte sensibilă, nimereşte, pentru întîia oară în viaţa lui, într-o casă de toleranţă. Deoarece despre lucruri serioase se cuvine să vorbeşti serios, în nuvela mea toate vor purta numele lor adevărat. Poate că voi izbuti s-o scriu aşa fel, încît bucata să facă o impresie apăsătoare asupra cititorului, aşa cum doresc, poate va ieşi o nuvelă bună şi va fi potrivită pentru culegere. Dar îmi garantezi dumneata, dragul meu, că cenzura sau, poate, însăşi redacţia, nu vor da afară din ea tocmai ceea ce socot eu mai important? Culegerea va fi ilustrată, prin urmare va trece pe la cenzură. Dacă îmi garantezi că nu mi se va scoate nici un cuvînt, mă apuc de scris şi în două seri nuvela e gata. Dar dacă nu mă poţi asigura, atunci mai aşteaptă o săptămînă şi o să-ţi dau un răspuns definitiv: cine ştie, poate născocesc vreun subiect!" (15 noiembrie 1888.)

Trimiţînd „Criza de nervi", Cehov o caracteriza în scrisoarea către Pleşceev, care o însoţea, după cum urmează: „Nuvela nu e de loc potrivită pentru o lectură gen almanah, nu e de loc graţioasă şi răspîndeşte un miros de igrasie, asemănător cu acela de la burlane. Dar, cel puţin, am conştiinţa împăcată: întîi că mi-am ţinut făgăduiala şi al doilea, că am adus răposatului Garşin tributul meu, aşa cum l-am dorit şi m-am priceput. Mie, ca medic, mi se pare că am descris just suferinţa morală, adică după toate regulile psihiatriei" (13 noiembrie).

„Criza de nervi", citită de artistul Davîdov la Cercul literar, a stîrnit un viu interes printre auditori. De asemenea, nuvela s-a bucurat de bune aprecieri în scrisorile lui A. N. Pleşceev şi A. V. Grigorovici. „Părerea mea este diametral opusă părerilor acelor persoane, pe care îi indignează cinismul temei, precum şi ale acelora care găsesc că criza de nervi a eroului principal nu e motivată în nici un fel la începutul nuvelei, — scria Grigorovici. — Prima acuzaţie e o curată prostie, mai mult decît atît: prin ea se străvede ipocrizia, care începe să fie la modă. «Nevski Prospekt» a lui Gogol, unde viaţa unei case de toleranţă e descrisă mult mai

amănunțit, n-a indignat pe nimeni, nici chiar pe vremea cînd asemenea subiecte erau socotite ca inadmisibile în literatură, nu numai la noi, dar chiar și în Franța. A doua acuzație se explică sau prin neglijența cititorului care — cum se întîmplă de obicei — doar frunzărește cartea, urmărind numai acțiunea, fără să-și dea osteneala să pătrundă în miezul problemei, ori prin lipsa unui simț literar sigur. Chiar din primele pagini se vede că Vasiliev este un om din cale afară de nervos, cu o fire bolnăvicioasă și impresionabilă (pagina 412, rîndurile de la 23 la 27 de la cuvintele: «...își cîntărește fiecare cuvînt și fiecare pas» pînă la: «...să scape de propriul său control».) Dimpotrivă, criza de nervi e pregătită treptat cu o măiestrie rară: îți dai seama de la început că Vasiliev, în mod inevitabil, va sfîrși tragic și, compătimindu-l tot timpul și din toată inima, te bucuri că totul se încheie doar cu o criză de nervi și că băiatul va continua să trăiască și să nutrească aceleași sentimente. In sfîrșit, mi se pare nedrept să te oprești numai la Vasiliev și să-ți descarci toate nemulțumirile în capul lui: nu el e eroul principal, esențialul nu se cristalizează în el, ci în sentimentul acela sublim, uman, care, de la începutul și pînă la sfîrșitul nuvelei, luminează și justifică totul. Pe mine, cel puțin, sentimentul acesta m-a urmărit tot timpul lecturii, punîndu-mi stăpînire pe suflet. Ai ales în chip cît se poate de fericit imaginea serii, cu cerul ei mohorît, cu ninsoarea proaspătă și cu fulgii care coboară spre pămînt: ai impresia că acompaniază și susține tonul melancolic, care abundă în toată nuvela de la început și pînă la sfîrșit. Natura e redată cu o măiestrie și mai perfectă decît în alte bucăți: doar cîteva rînduri, însă în ele e atît sentiment, totul e redat atît de firesc și de abil, încît ai impresia că retrăiești tu însuți imaginea. Rîndurile de la 6 la 12, pagina 411 sînt o minune! (De la cuvintele: «Vasiliev stătea...» pînă la: «...decît în ajun».) Turbam că nimeni n-a apreciat rîndul al 10-lea de la pagina 427 (— «Cum se poate să ningă și pe stradela asta!») Și cînd te gîndești că la lectura de la cercul literar au asistat și poeți; cel puțin așa mi s-a spus!" (27 decembrie.)

In legătură cu aprecierile făcute pe marginea nuvelei sale, Cehov îi scria lui A. S. Suvorin: „Cercul literar, studenții, Evreinov, Pleșceev, domnișoarele și alții mi-au ridicat în slava cerului «Criza de nervi», dar descrierea celei dintîi zăpezi n-a observat-o decît Grigorovici" (23 decembrie).

M. Gorbunov-Posadov, entuziasmat de nuvelă, „care lasă o impresie morală atît de adîncă", ceruse aprobarea s-o publice în culegerea „Za padșih" pe care avea de gînd s-o editeze în 1891. Culegerea a fost interzisă de cenzură; totuși, Gorbunov-Posadov a publicat nuvela în culegerea „Licăriri", în 1895.

Intr-unul din articolele sale scrise în 1912, M. Gorki vorbește de prețuirea de care s-a bucurat nuvela din partea lui L. N. Tolstoi... „Tolstoi... îl iubea pe Anton Pavlovici și ca om, cu dragoste de părinte, și îl iubea și ca literat... Era entu-

ziasmat de justeţea plină de fineţe a procedeelor lui literare şi dădea drept pildă tinerilor scriitori operele atît de neasemuite şi de adînci ale lui Cehov: «Tifos exantematic», «Sufleţelul», «Criză de nervi», «Criminalii», «Duelul» şi multe altele." („M. Gorki şi A. Cehov", Leningrad, 1937, pagina 163.) Iar în schiţa sa autobiografică „O seară la Şamov", Gorki însuşi scria despre Cehov: „După «Criza de nervi», îl consider pe Cehov ca pe un scriitor care stăpîneşte la perfecţie «talentul omenesc, înzestrat cu instinctul ascuţit şi extraordinar al durerii în general»." Citatul e luat de Gorki din textul nuvelei „Criză de nervi".

Nuvelele „Criză de nervi", „Volodea" şi „Nepăsare" au servit drept pretext Comisiei ştiinţifice de pe lîngă Ministerul Instrucţiunii Publice de a interzice, în 1902, achiziţionarea volumului al cincilea al operelor lui Cehov de către bibliotecile publice şi sălile de lectură.

„CIZMARUL ŞI NECURATUL"

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta", Nr. 355, 25 decembrie 1888. Semnată: An. Cehov. A fost modificată fundamental pentru culegerea de „Opere" din anul 1899, vol. I. Reproducem textul din 1899.

Nuvela a fost supusă unei adînci revizuiri şi prescurtări a textului. Aşa, de pildă, a fost prescurtată discuţia cizmarului cu necuratul:

„(Fă bine de iscăleşte ţidula asta.)

— Ei, asta-i bună! Şi de ce s-o iscălesc?

— Cum, de ce? — se miră necuratul. — Acum eşti boier, ai parale multe şi nevastă cucoană.

— Da, aşa-i, — şi Feodor se scărpină la ceafă. — Da' vezi că nu-i ce crezi tu, frăţioare. De pe urma lor, am mai multă bătaie de cap decît bucurie. Pricopseşte-mă cu ceva nou care să mă facă să-mi stea inima în loc de bucurie şi nici un gînd să nu-mi mai tulbure mintea.

— Ehei, frate, văd că începi a-mi umbla cu şoalda, — zise necuratul încruntîndu-se. — După cît înţeleg, ai de gînd să mă tragi pe sfoară. Nu, frate, cu mine să nu glumeşti... că te fac eu să iscăleşti cu sila!

— Ia să te văd! Incearcă!

— Te fac! — răcni necuratul, izbind cu pumnul în masă. — Ţi-ai pus în minte să mă tragi pe sfoară, hai? Dobitocule! Măgarule! Las' că-ţi arăt eu ţie!

— Dacă-i vorba aşa, atunci stai puţin, satană, — zise Feodor şi-şi făcu cruce..."

Nuvela a fost scrisă pentru numărul de crăciun al ziarului, la rugămintea redactorului S. Hudekov. (Vezi scrisoarea lui Cehov către A. S. Suvorin din 17 decembrie 1888.)

„UN RĂMĂŞAG"

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea", Nr. 4613, 1 ianuarie 1889. Titlul: *Un basm.* Semnată: An. Cehov. A fost revizuită pentru culegerea de „Opere" din 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

Nuvela „Un basm" a fost scrisă o dată cu „Cizmarul şi necuratul" (vezi scrisorile lui Cehov către A. S. Suvorin din 19,23 şi 26 decembrie 1888). La 28 decembrie, Cehov îi scria lui A. Suvorin: „Basmul pentru numărul de anul nou e aproape gata. Îl veţi primi în ziua de 30. Dar dacă voi fi împiedicat cumva să-l termin astă-seară, atunci îl veţi primi în ziua de 31. Asta **negreşit**. Nuvela e interesantă. O să aibă vreo 400—500 de rînduri." Iar la sfîrşitul scrisorii: „Am terminat basmul şi vi-l trimit".

Nuvela „Un răm ăşag" şi „Hoţii" au servit drept pretext Comitetului ştiinţific de pe lîngă Ministerul Instrucţiunii Publice de a interzice achiziţionarea volumului al patrulea al operelor lui Cehov pentru bibliotecile publice şi sălile de lectură.

LUCRĂRI CARE N-AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE"

„SUPLICIU DE ANUL NOU"

SCHIŢA DESPRE INCHIZIŢIA MODERNĂ

Publicată pentru prima oară în revista „Budilnik" [1]), Nr. 1, 4 ianuarie 1887. Semnată: A. Cehonte. Reproducem acest text.

„Dalila" — opera lui Saint-Saëns „Samson şi Dalila".

Battenberg Alexandru — domnitorul Bulgariei; Mutkurov, Stambulov — oameni politici bulgari, personaje la ordinea zilei în viaţa internaţională din anii 1866—1887.

„NEAMŢUL CEL CUMSECADE"

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", Nr. 4, 24 ianuarie 1887. Titlul: *O anecdotă.* Semnată: A. Cehonte. Titlul a fost schimbat în lista nuvelelor destinate a fi incluse în culegerea de „Opere" din 1899—1901. Textul revizuit al nuvelei

[1]) Budilnik — Deşteptătorul. (N. trad.)

a fost publicat în volumul suplimentar (XXI) al culegerii de „Opere“ din 1911, după corecturile care n-au ajuns, se vede, pînă la noi. Reproducem textul volumului suplimentar.

La revizuire, textul nuvelei a suferit modificări stilistice şi a fost prescurtat.

„DEVREME!“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 73, 16 martie 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. Reproducem acest text.

„O INTILNIRE“

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea“, Nr. 3969, 18 martie 1887. Semnată: An. Cehov. Revizuită, a fost publicată în volumul suplimentar (XXI) al culegerii de „Opere“ din 1911, cu corecturi care n-au ajuns, se vede, pînă la noi şi pe care Cehov le făcuse iniţial pentru culegerea de „Opere“ din 1899—1901. Reproducem textul volumului suplimentar.

Nuvela a suferit importante modificări şi prescurtări. Aşa, de pildă, a fost considerabil scurtată scena „căinţei“ lui Kuzma de la sfîrşitul nuvelei.

„(Iar tu, flăcăule, ai face bine să mă laşi în pace.) M-am săturat de tine ca de o căpuşă! (Vezi-ţi de calea ta!)

Nepăsarea celui ofensat e tainică şi înspăimîntătoare. Cu toate că pare sinceră, răzbate prin ea o mare viclenie, o putere aspră şi necunoscută. Nepăsarea lui Efrem era sinceră, dar nici el, nici Kuzma nu-şi dădeau seama, fără îndoială, că în această nepăsare se ascundeau viclenia şi puterea, că, punîndu-le toate pe seama lui dumnezeu, Efrem recurgea în acelaşi timp la vicleşug, luptîndu-se şi pedepsind în acelaşi timp...

Kuzma se uită mult timp la Efrem, pe la coada ochiului, ca şi cum (ar fi vrut să-i ghicească) gîndul cel înspăimîntător, se scărpină alene la ceafă şi zise, zîmbind în silă:

— (Mă, încuiatule...)“

„CAZACUL“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 99, 13 aprilie 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. In Arhiva Centrală de stat pentru literatură din Moscova se păstrează corecturile nuvelei revizuite, destinată

inițial să fie inclusă în culegerea de „Opere“ din 1899—1901 Reproducem textul corecturilor.

Afară de importante modificări stilistice, Cehov a schimbat și sfîrșitul nuvelei. In textul din gazetă era: „Dumnezeu și-a revărsat mînia asupra lui din pricina cazacului celui bolnav. Lizaveta vedea și ea cum curg năpastele, dar nu înțelege din vina cui.“

„ȘARPELE BOA ȘI IEPURELE DE CASĂ“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 106, 20 aprilie 1887, la rubrica „Efeméride“. Semnată: A. Cehonte. Reproducem acest text.

Schița a fost scrisă după o altă schiță: „In atenția soților“, interzisă de cenzură în 1886.

„PRIMAVARA“

SCENĂ-MONOLOG

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki“, Nr. 17, 25 aprilie 1887. Semnată: Omul fără splină. Reproducem acest text.

In scrisoarea din 29 martie 1887, Leikin îi propunea lui Cehov să reducă schița la jumătate, Cehov i-a răspuns: „«Motanul» e la dispoziția dumitale“ (30 martie).

„CRITICUL“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 113, 27 aprilie 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. Reproducem acest text

„PROVINCIALII“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 134, 18 mai 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. Reproducem acest text.

Cu privire la ultimele sale nuvele publicate în gazetă, Cehov îi scria lui Leikin (22 mai 1887): „...am scris pentru ziar, dar cu greu, în silă, ca să nu-mi las familia să trăiască pe spatele altora; am scris mizerabil, greoi, blestemînd hîrtia și condeiul“.

„O AVENTURA NEPLACUTĂ“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“ Nr. 175, 29 iunie 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. Reproducem acest text.

„CRIMINALII“

DECLARAȚIA UNOR MARTORI OCULARI

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki“, Nr. 32, 8 august 1887. Semnată: A. Cehonte. A intrat aproape fără modificări în culegerea „Cuvinte nevinovate“, Moscova, 1887. Reproducem textul din culegere.

Cehov îi scria lui F. O. Schehtel (august 1887): „La noi a fost o eclipsă. Am adus tributul meu acestui fenomen măreț în Nr. 32 al revistei „Oskolki“.

„INAINTE DE ECLIPSĂ“

FRAGMENT DINTR-O FEERIE

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 31, 9 august 1887. Semnată A. Cehonte. Reproducem acest text.

„DOCTORUL“

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta“, Nr. 224 din 17 august 1887, la rubrica „Efemeride“. Semnată: A. Cehonte. Reproducem acest text.

„LUMINI“

Publicată pentru prima oară în revista „Severnîi vestnik“, Nr. 6, iunie 1888. Semnată: Anton Cehov. Reproducem acest text.

K. D. Muratova

Adnotările redacţiei romîne

[1] *Niobe* — soţia lui Amfion, personaj din mitologia greacă. Se lăuda cu cei doisprezece copii ai ei şi o sfida pe zeiţa Latona, care avea numai doi — Apollo şi Artemis. Ca pedeapsă, aceştia din urmă i-au ucis toţi copiii cu săgeţile, iar pe Niobe au prefăcut-o în stîncă, care vărsa lacrimi.

[2] *Augias* — personaj din mitologia greacă, care avea grajduri de 3000 boi. Legenda spune că acestea nu fuseseră curăţate timp de 30 ani; Hercule le-a curăţat într-o singură zi, făcînd să treacă prin ele fluviul Alfeu. In sens abstract, expresia „grajdurile lui Augias" înseamnă un loc foarte murdar, care are nevoie de o curăţenie radicală.

[3] *Malîi teatr* — (Teatrul mic) unul din cele mai importante şi mai vechi teatre din Uniunea Sovietică, ale cărui baze au fost puse încă din 1776 şi care a contribuit în cea mai mare măsură la statornicirea realismului în arta scenică rusă.

[4] *Mayne Read Thomas* (1818—1883), scriitor englez, autor a numeroase romane de aventuri cu teme exotice. Deşi le-a scris sub imboldul creşterii expansiunii coloniale engleze, în romanele sale M. R. n-a susţinut politica expansionistă a burgheziei.

[5] *Lomonosov M. V.* (1711—1765), genial om de ştiinţă şi gînditor materialist rus, poet şi teoretician al literaturii, care a pus bazele limbii literare ruse. A luptat pentru propăşirea culturii şi ştiinţei naţionale în Rusia veacului al XVIII-lea.

[6] *Alexandru I*, ţar al Rusiei, (1777—1825).

[7] *Molocani* — sectă religioasă, apărută în Rusia prin sec. XVIII. Propovăduia „perfecţionarea morală" şi nu recunoştea ritualul bisericesc.

[8] *Iacov* — personaj biblic, fiul lui Isac. A avut 12 fii, de la care au pornit cele 12 seminţii ale lui Israel.

[9] *Ilia Muromeţ* — erou al bîlinelor ruse, unul din cei mai de seamă apărători ai pămîntului rusesc. În acest fecior de ţăran sînt întruchipate cele mai frumoase trăsături ale poporului rus.

[10] *Soloveĭ-Tîlharul* — viteaz cu chip de om şi pasăre, personaj fantastic din folclorul rus.

[11] *Mazepa Ivan Stepanîci* (1687—1709), hatmanul Ucrainei, trădător al poporului ucrainean. Din ambiţie şi sete de mărire a dus o politică de trădare faţă de interesele Rusiei şi Ucrainei, în folosul Poloniei. În 1708, în timpul războiului ruso-suedez, a trecut de partea duşmanului, iar după bătălia de la Poltava (1709), a fugit împreună cu Carol al XII-lea în Turcia. În povestirea „Stepa", numele lui, transformat în nume comun, a folosit ca vorbă de ocară.

[12] *Piotr Moghila* (1596—1647) (sau Petru Movilă, fiul lui Simion Movilă, domnitor în Principate), mitropolit al Kievului, care a militat împotriva agresiunii catolice în Ucraina.

[13] *Rusalka* — personaj din basmele populare ruse, duh al apelor cu chip de femeie frumoasă, poznaşă şi rea, care ademeneşte trecătorii, ca să-i înece.

[14] *Saltîkov-Şcedrin M. E.* (1826—1889), mare scriitor satiric rus, care a creat tipuri de nobili scăpătaţi, de funcţionari delapidatori, de chiaburi — lipitori ale satelor şi de burghezi de la oraş, demascînd cinismul lor, lipsa lor de scrupule, precum şi alte vicii ale burgheziei, care pe atunci lua naştere în Rusia. Operele sale cele mai de seamă sînt: „Istoria unui mare oraş", „Domnii Golovliovi" etc.

[15] *Tolstoism* — învăţătura marelui scriitor L. Tolstoi, ca filozof moralist, clădită pe principiul iubirii creştineşti faţă de oameni şi pe adoptarea unei atitudini de neîmpotrivire la rău prin violenţă. (Nonviolenţa.) L. Tolstoi propovăduia „autoperfecţionarea morală" şi întoarcerea la viaţa simplă, în mijlocul naturii, care, după concepţia lui, îl purifică pe om şi-l fereşte de influenţa vicioasă a societăţii. După părerea lui Lenin, „doctrina lui Tolstoi este incontestabil utopică şi, după conţinutul său, reacţionară în cel mai exact şi adînc înţeles al acestui cuvînt" (Lenin — Opere vol. 17, pag. 32).

[16] *Proudhon Pierre Joseph* (1809—1865), economist şi sociolog, ideolog al micii burghezii franceze, unul din teoreticienii anarhismului.

[17] *Buckle Thomas Henry* (1821—1862), istoriograf liberal burghez şi sociolog pozitivist englez.

[18] *Schopenhauer Artur* (1788—1860), filozof idealist german.

[19] *Cenz* — condiţia materială (un venit anumit), pe care trebuia s-o îndeplinească cetăţeanul în Rusia ţaristă, pentru a avea drepturi politice, în special dreptul de a fi ales.

[20] *Listok* — una din primele reviste umoristice ruseşti, înfiinţată în 1858, la Petersburg.

[21] *Teatrul mare* de la Moscova — cel mai de seamă teatru de operă şi balet din U.R.S.S., centru universitar al culturii muzicale şi teatrale. Infiinţat în 1776, a jucat un rol important în dezvoltarea artei ruse.

[22] *Bazaine Achille* (1811—1888), mareşal al Franţei. In timpul războiului franco-prusian (1870—1871), după tratative secrete cu comandamentul inamic, a predat oraşul Metz împreună cu trupele care-l apărau (175.000 oameni) şi astfel a deschis duşmanului calea spre Paris. A fost judecat şi condamnat pentru trădare.

[23] *Diderot Denis* (1713—1784), scriitor şi filozof materialist francez de seamă, ideologul revoluţiei burgheze din Franţa sec. XVIII, redactorul şi fondatorul „Enciclopediei".

[24] *Beaconsfield Benjamin* (1804—1881), om politic reacţionar englez.

[25] *Boulanger Georges* (1837—1891), general om politic reacţionar şi ministrul de război al Franţei între anii 1886—1887. A fost căpetenia mişcării şovine bulangiste.

[26] *Grévy Jules,* om politic (republican de dreapta) şi al treilea preşedinte al Republicii franceze (1879—1887).

[27] *Déroulède Paul* (1846—1914), om politic reacţionar francez. A luat parte la mişcarea şovină a generalului Boulanger.

[28] *Zola Emile* (1846—1914), romancier francez, teoreticianul şcolii naturaliste franceze. Operele sale cele mai de seamă sînt: „Le ventre de Paris", „Germinal", „L'argent" etc.

[29] *Ohotnîi read* — piaţă comercială în vechea Moscovă.

[30] *Saul* — primul rege al izraeliţilor, care i-a scăpat de ammoniţi, moabiţi, sirieni şi filisteni.

[31] *David* — al doilea rege al izraeliților. Era păstor cînd l-a ucis pe Goliat, dar ajungînd favoritul regelui Saul și ginerele său, l-a urmat la tron.

[32] *Darwin Charles Robert* (1809—1882), mare savant englez, creatorul teoriei evoluției lumii organice.

[33] *Jupiter* — căpetenia zeilor în religia Romei antice.

[34] *Kant Immanuel* (1724—1804), filozof german, care a pus bazele idealismului german de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea.

[35] *Hegel Georg Wilhelm Friderich* (1770—1831), cel mai de seamă reprezentant al filozofiei germane idealiste de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea.

CUPRINSUL

LUCRĂRI INCLUSE DE A. P. CEHOV IN CULEGEREA DE „OPERE“

Fluierul 7
Răzbunătorul 17
Poşta 23
O nuntă 30
Fugarul 37
O problemă 46
Intrigi 54
Casa cea veche *Destăinuirile unui proprietar de case* . 60
Nepăsare 67
Lecţii costisitoare 88
Leul şi soarele 96
Nenorocire 101
O sărutare 109
Băieţii 130
Kaştanka *Povestire* 138
Povestea doamnei N. N. 161
Poveste fără titlu 167
Dacă-ar putea dormi! 172
Stepa *Povestea unei călătorii* 179
Neplăceri 290
Frumoasele 313
Onomastica 323
Criză de nervi 361
Cizmarul şi Necuratul 388
Un rămăşag 396

LUCRĂRI CARE NU AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV IN CULEGEREA DE „OPERE“

Supliciu' de Anul Nou *Schiţă despre inchiziţia modernă* 407
Neamţul cel cumsecade 41
Devreme! 4
O întîlnire . . . . .

Cazacul 439
Şarpele boa şi iepurele de casă 446
Primăvară *Scenă-monolog* 451
Criticul 454
Provincialii 461
O aventură neplăcută 469
Criminalii *Declaraţia unor martori oculari* 477
Inainte de eclipsă *Fragment dintr-o feerie* 482
Doctorul 486
Lumini 493
Note 537
Adnotările redacţiei romîne 563

Responsabil de carte : E. Antonescu
Tehnoredactor : V. Bachmayer
Corector : E. Danciu

Dat la culeş 29.05.57. Bun de tipar 07.09.57. Tiraj 15.150 ex. Hîrtie velină mată de 65 gr. m.p. Ft. 540×840/16. Coli ed. 29,55. Coli de tipar 35,5. Ediţia I. Comanda 464. Planşe tipo A. nr. 02274. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S—O=R.

Tiparul executat sub com. nr. 929 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti — R.P.R.